ඛුද්දකනිකායෙ

ජාතක-අට්ඨකථා

(පඤ්චමො භාගො)

ධම්මචිචය

පටුන

(පඤ්චමො භාගො(............ 1

“ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා.”

(මහා සුඤ්ඤත සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤත වග්ගො.)

පටුන සංස්කරණය - භික්ඛු ධම්මවිහාරි

(ඡට්ඨ සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

ජාතක-අට්ඨකථා

(පඤ්චමො භාගො)

16. තිංසනිපාතො

[151] 1. කිංඡන්දජාතකවණ්ණනා

කිංඡන්දො කිමධිප්පායොති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උපොසථකම්මං ආරබ්භ කථෙසි. එකදිවසඤ්හි සත්ථා බහූ උපාසකෙ ච උපාසිකායො ච උපොසථිකෙ ධම්මස්සවනත්ථාය ආගන්ත්වා ධම්මසභායං නිසින්නෙ ‘‘උපොසථිකාත්ථ උපාසකා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘සාධු වො කතං උපොසථං කරොන්තෙහි, පොරාණකා උපඩ්ඪුපොසථකම්මස්ස නිස්සන්දෙන මහන්තං යසං පටිලභිංසූ’’ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තො ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙන්තො සද්ධො අහොසි දානසීලඋපොසථකම්මෙසු අප්පමත්තො. සො සෙසෙපි අමච්චාදයො දානාදීසු සමාදපෙසි. පුරොහිතො පනස්ස පරපිට්ඨිමංසිකො ලඤ්ජඛාදකො කූටවිනිච්ඡයිකො අහොසි. රාජා උපොසථදිවසෙ අමච්චාදයො පක්කොසාපෙත්වා ‘‘උපොසථිකා හොථා’’ති ආහ. පුරොහිතො උපොසථං න සමාදියි. අථ නං දිවා ලඤ්ජං ගහෙත්වා කූටඩ්ඩං කත්වා උපට්ඨානං ආගතං රාජා ‘‘තුම්හෙ උපොසථිකා’’ති අමච්චෙ පුච්ඡන්තො ‘‘ත්වම්පි ආචරිය උපොසථිකො’’ති පුච්ඡි. සො ‘‘ආමා’’ති මුසාවාදං කත්වා පාසාදා ඔතරි. අථ නං එකො අමච්චො ‘‘නනු තුම්හෙ න උපොසථිකා’’ති චොදෙසි. සො ආහ – ‘‘අහං වෙලායමෙව භුඤ්ජිං, ගෙහං පන ගන්ත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා උපොසථං අධිට්ඨාය සායං න භුඤ්ජිස්සාමි, රත්තිං සීලං රක්ඛිස්සාමි, එවං මෙ උපඩ්ඪුපොසථකම්මං භවිස්සතී’’ති? ‘‘සාධු, ආචරියා’’ති. සො ගෙහං ගන්ත්වා තථා අකාසි. පුනෙකදිවසං තස්මිං විනිච්ඡයෙ නිසින්නෙ අඤ්ඤතරා සීලවතී ඉත්ථී අඩ්ඩං කරොන්තී ඝරං ගන්තුං අලභමානා ‘‘උපොසථකම්මං නාතික්කමිස්සාමී’’ති උපකට්ඨෙ කාලෙ මුඛං වික්ඛාලෙතුං ආරභි. තස්මිං ඛණෙ බ්‍රාහ්මණස්ස සුපක්කානං අම්බඵලානං අම්බපිණ්ඩිං ආහරියිත්ථ. සො තස්සා උපොසථිකභාවං ඤත්වා ‘‘ඉමානි ඛාදිත්වා උපොසථිකා හොහී’’ති අදාසි. සා තථා අකාසි. එත්තකං බ්‍රාහ්මණස්ස කම්මං.

සො අපරභාගෙ කාලං කත්වා හිමවන්තපදෙසෙ කොසිකිගඞ්ගාය තීරෙ තියොජනිකෙ අම්බවනෙ රමණීයෙ භූමිභාගෙ සොභග්ගප්පත්තෙ කනකවිමානෙ අලඞ්කතසිරිසයනෙ සුත්තප්පබුද්ධො විය නිබ්බත්ති

අලඞ්කතපටියත්තො උත්තමරූපධරො සොළසසහස්සදෙවකඤ්ඤාපරිවාරො. සො රත්තිඤ්ඤෙව තං සිරිසම්පත්තිං අනුභොති. වෙමානිකපෙතභාවෙන හිස්ස කම්මසරික්ඛකො විපාකො අහොසි, තස්මා අරුණෙ උග්ගච්ඡන්තෙ අම්බවනං පවිසති, පවිට්ඨක්ඛණෙයෙවස්ස දිබ්බත්තභාවො අන්තරධායති, අසීතිහත්ථතාලක්ඛන්ධප්පමාණො අත්තභාවො නිබ්බත්තති, සකලසරීරං ඣායති, සුපුප්ඵිතකිංසුකො විය හොති. ද්වීසු හත්ථෙසු එකෙකාව අඞ්ගුලි, තත්ථ මහාකුද්දාලප්පමාණා නඛා හොන්ති. තෙහි නඛෙහි අත්තනො පිට්ඨිමංසං ඵාලෙත්වා උප්පාටෙත්වා ඛාදන්තො වෙදනාප්පත්තො මහාරවං රවන්තො දුක්ඛං අනුභොති. සූරියෙ අත්ථඞ්ගතෙ තං සරීරං අන්තරධායති, දිබ්බසරීරං නිබ්බත්තති, අලඞ්කතපටියත්තා දිබ්බනාටකිත්ථියො නානාතූරියානි ගහෙත්වා පරිවාරෙන්ති. සො මහාසම්පත්තිං අනුභවන්තො රමණීයෙ අම්බවනෙ දිබ්බපාසාදං අභිරුහති. ඉති සො උපොසථිකාය ඉත්ථියා අම්බඵලදානස්ස නිස්සන්දෙන තියොජනිකං අම්බවනං පටිලභති, ලඤ්ජං ගහෙත්වා කූටඩ්ඩකරණනිස්සන්දෙන පන පිට්ඨිමංසං උප්පාටෙත්වා ඛාදති, උපඩ්ඪුපොසථස්ස නිස්සන්දෙන රත්තිං සම්පත්තිං අනුභොති, සොළසසහස්සනාටකිත්ථීහි පරිවුතො පරිචාරෙසි.

තස්මිං කාලෙ බාරාණසිරාජා කාමෙසු දොසං දිස්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අධොගඞ්ගාය රමණීයෙ භූමිපදෙසෙ පණ්ණසාලං කාරෙත්වා උඤ්ඡාචරියාය යාපෙන්තො විහාසි. අථෙකදිවසං තම්හා අම්බවනා මහාඝටප්පමාණං අම්බපක්කං ගඞ්ගාය පතිත්වා සොතෙන වුය්හමානං තස්ස තාපසස්ස පරිභොගතිත්ථාභිමුඛං අගමාසි. සො මුඛං ධොවන්තො තං මජ්ඣෙ නදියා ආගච්ඡන්තං දිස්වා උදකං තරන්තො ගන්ත්වා ආදාය අස්සමපදං ආහරිත්වා අග්‍යාගාරෙ ඨපෙත්වා සත්ථකෙන ඵාලෙත්වා යාපනමත්තං ඛාදිත්වා සෙසං කදලිපණ්ණෙහි පටිච්ඡාදෙත්වා පුනප්පුනං දිවසෙ දිවසෙ යාව පරික්ඛයා ඛාදි. තස්මිං පන ඛීණෙ අඤ්ඤං ඵලාඵලං ඛාදිතුං නාසක්ඛි, රසතණ්හාය බජ්ඣිත්වා ‘‘තමෙව අම්බපක්කං ඛාදිස්සාමී’’ති නදීතීරං ගන්ත්වා නදිං ඔලොකෙන්තො ‘‘අම්බං අලභිත්වා න උට්ඨහිස්සාමී’’ති සන්නිට්ඨානං කත්වා නිසීදි. සො තත්ථ නිරාහාරො එකම්පි දිවසං, ද්වෙපි, තීණි, චතු, පඤ්ච, ඡ දිවසානි වාතාතපෙන පරිසුස්සන්තො අම්බං ඔලොකෙන්තො නිසීදි. අථ සත්තමෙ දිවසෙ නදීදෙවතා ආවජ්ජමානා තං කාරණං ඤත්වා ‘‘අයං තාපසො තණ්හාවසිකො හුත්වා සත්තාහං නිරාහාරො ගඞ්ගං ඔලොකෙන්තො නිසීදි, ඉමස්ස අම්බපක්කං අදාතුං න යුත්තං, අලභන්තො මරිස්සති, දස්සාමි තස්සා’’ති ආගන්ත්වා ගඞ්ගාය උපරි ආකාසෙ ඨත්වා තෙන සද්ධිං සල්ලපන්තී පඨමං ගාථමාහ –

1.

‘‘කිංඡන්දො කිමධිප්පායො, එකො සම්මසි ඝම්මනි;

කිංපත්ථයානො කිං එසං, කෙන අත්ථෙන බ්‍රාහ්මණා’’ති.

තත්ථ **ඡන්දො**ති අජ්ඣාසයො. **අධිප්පායො**ති චිත්තං. **සම්මසී**ති අච්ඡසි. **සම්මනී**ති ගිම්හෙ. **එසන්**ති එසන්තො. **බ්‍රාහ්මණා**ති පබ්බජිතත්තා තාපසං ආලපති. ඉදං වුත්තං හොති – බ්‍රාහ්මණ, ත්වං කිං අධිප්පායො කිං චින්තෙන්තො කිං පත්ථෙන්තො කිං ගවෙසන්තො කෙනත්ථෙන ඉමස්මිං ගඞ්ගාතීරෙ ගඞ්ගං ඔලොකෙන්තො නිසින්නොති.

තං සුත්වා තාපසො නව ගාථා අභාසි –

2.

‘‘යථා මහා වාරිධරො, කුම්භො සුපරිණාහවා;
තථූපමං අම්බපක්කං, වණ්ණගන්ධරසුත්තමං.

3.

‘‘තං වුය්හමානං සොතෙන, දිස්වානාමලමජ්ඣිමෙ;
පාණීහි නං ගහෙත්වාන, අග්‍යායතනමාහරිං.

4.

‘‘තතො කදලිපත්තෙසු, නික්ඛිපිත්වා සයං අහං;
සත්ථෙන නං විකප්පෙත්වා, ඛුප්පිපාසං අහාසි මෙ.

5.

‘‘සොහං අපෙතදරථො, බ්‍යන්තීභූතො දුඛක්ඛමො;
අස්සාදං නාධිගච්ඡාමි, ඵලෙස්වඤ්ඤෙසු කෙසුචි.

6.

‘‘සොසෙත්වා නූන මරණං, තං මමං ආවහිස්සති;
අම්බං යස්ස ඵලං සාදු, මධුරග්ගං මනොරමං;
යමුද්ධරිං වුය්හමානං, උදධිස්මා මහණ්ණවෙ.

7.

‘‘අක්ඛාතං තෙ මයා සබ්බං, යස්මා උපවසාමහං;
රම්මං පති නිසින්නොස්මි, පුථුලොමායුතා පුථු.

8.

‘‘ත්වඤ්ච ඛො මෙව අක්ඛාහි, අත්තානමපලායිනි;
කා වා ත්වමසි කල්‍යාණි, කිස්ස වා ත්වං සුමජ්ඣිමෙ.

9.

‘‘රුප්පපට්ටපලිමට්ඨීව, බ්‍යග්ඝීව ගිරිසානුජා;
යා සන්ති නාරියො දෙවෙසු, දෙවානං පරිචාරිකා.

10.

‘‘යා ච මනුස්සලොකස්මිං, රූපෙනාන්වාගතිත්ථියො;
රූපෙන තෙ සදිසී නත්ථි, දෙවෙසු ගන්ධබ්බමනුස්සලොකෙ;
පුට්ඨාසි මෙ චාරුපුබ්බඞ්ගි, බ්‍රූහි නාමඤ්ච බන්ධවෙ’’ති.

තත්ථ **වාරිධරො කුම්භොති** උදකඝටො. **සුපරිණාහවාති** සුසණ්ඨානො. **වණ්ණගන්ධරසුත්තමන්ති** වණ්ණගන්ධරසෙහි උත්තමං. **දිස්වානාති** දිස්වා. **අමලමජ්ඣිමෙති** නිම්මලමජ්ඣෙ. දෙවතං ආලපන්තො එවමාහ. **පාණීහීති** හත්ථෙහි. **අග්‍යායතනමාහරින්ති** අත්තනො අග්ගිහුතසාලං ආහරිං. **විකප්පෙත්වාති** විච්ඡින්දිත්වා. ‘‘විකන්තෙත්වා’’තිපි පාඨො. ‘‘බාදි’’න්ති පාඨසෙසො. **අහාසි මෙති** තං ජිව්හග්ගෙ ඨපිතමත්තමෙව සත්ත රසහරණිසහස්සානි ඵරිත්වා මම ඛුදඤ්ච පිපාසඤ්ච හරි. **අපෙතදරථොති** විගතකායචිත්තදරථො. සුධාභොජනං භුත්තස්ස විය හි තස්ස සබ්බදරථං අපහරි. **බ්‍යන්තීභූතොති** තස්ස අම්බපක්කස්ස විගතන්තො ජාතො, පරික්ඛීණඅම්බපක්කො හුත්වාති අත්ථො. **දුඛක්ඛමොති** දුක්ඛෙන අසාතෙන කායක්ඛමෙන චෙව චිත්තක්ඛමෙන ච සමන්නාගතො. අඤ්ඤෙසු පන කදලිපනසාදීසු ඵලෙසු පරිත්තකම්පි අස්සාදං නාධිගච්ඡාමි, සබ්බානි මෙ ජිව්හාය ඨපිතමත්තානි තිත්තකානෙව සම්පජ්ජන්තීති දීපෙති.

සොසෙත්වාති නිරාහාරතාය සොසෙත්වා සුක්ඛාපෙත්වා. **තං මමන්ති** තං මම. **යස්සාති** යං අස්ස, අහොසීති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – යං ඵලං මම සාදු අහොසි, යමහං ගම්භීරෙ පුථුලඋදකක්ඛන්ධසඞ්ඛාතෙ මහණ්ණවෙ වුය්හමානං තතො උදධිස්මා උද්ධරිං, තං අම්බං මම මරණං ආවහිස්සතීති මඤ්ඤාමි, මය්හං තං අලභන්තස්ස ජීවිතං නප්පවත්තිස්සතීති. **උපවසාමීති** ඛුප්පිපාසාහි උපගතො වසාමි. **රම්මං පති නිසින්නොස්මීති** රමණීයං නදිං පති අහං නිසින්නො. **පුථුලොමායුතා පුථූති** අයං නදී පුථුලොමෙහි මච්ඡෙහි ආයුතා පුථු විපුලා, අපි නාම මෙ ඉතො සොත්ථි භවෙය්‍යාති අධිප්පායො. **අපලායිනීති** අපලායිත්වා මම සම්මුඛෙ ඨිතෙති තං දෙවතං ආලපති. ‘‘අපලාසිනී’’තිපි පාඨො, පලාසරහිතෙ අනවජ්ජසරීරෙති අත්ථො. **කිස්ස වාති** කිස්ස වා කාරණා ඉධාගතාසීති පුච්ඡති.

රුප්පපට්ටපලිමට්ඨීවාති සුට්ඨු පරිමජ්ජිතකඤ්චනපට්ටසදිසී. **බ්‍යග්ඝීවාති** ලීලාවිලාසෙන තරුණබ්‍යග්ඝපොතිකා විය. **දෙවානන්ති** ඡන්නං කාමාවචරදෙවානං. **යා ච මනුස්සලොකස්මින්ති** යා ච මනුස්සලොකෙ. **රූපෙනාන්වාගතිත්ථියොති** රූපෙන අන්වාගතා ඉත්ථියො නත්ථීති අත්තනො සම්භාවනාය එවමාහ. තව රූපසදිසාය නාම න භවිතබ්බන්ති හිස්ස අධිප්පායො. **ගන්ධබ්බමනුස්සලොකෙති** මූලගන්ධාදිනිස්සිතෙසු ගන්ධබ්බෙසු ච මනුස්සලොකෙ ච. **චාරුපුබ්බඞ්ගීති** චාරුනා පුබ්බඞ්ගෙන ඌරුලක්ඛණෙන සමන්නාගතෙ. **නාමඤ්ච බන්ධවෙති** අත්තනො නාමගොත්තඤ්ච බන්ධවෙ ච මය්හං අක්ඛාහීති වදති.

තතො දෙවධීතා අට්ඨ ගාථා අභාසි –

11.

‘‘යං ත්වං පති නිසින්නොසි, රම්මං බ්‍රාහ්මණ කොසිකිං;
සාහං භුසාලයාවුත්ථා, වරවාරිවහොඝසා.

12.

‘‘නානාදුමගණාකිණ්ණා, බහුකා ගිරිකන්දරා;
මමෙව පමුඛා හොන්ති, අභිසන්දන්ති පාවුසෙ.

13.

‘‘අථො බහූ වනතොදා, නීලවාරිවහින්ධරා;
බහුකා නාගවිත්තොදා, අභිසන්දන්ති වාරිනා.

14.

‘‘තා අම්බජම්බුලබුජා, නීපා තාලා චුදුම්බරා;
බහූනි ඵලජාතානි, ආවහන්ති අභිණ්හසො.

15.

‘‘යං කිඤ්චි උභතො තීරෙ, ඵලං පතති අම්බුනි;
අසංසයං තං සොතස්ස, ඵලං හොති වසානුගං.

16.

‘‘එතදඤ්ඤාය මෙධාවි, පුථුපඤ්ඤ සුණොහි මෙ;
මා රොචය මභිසඞ්ගං, පටිසෙධ ජනාධිප.

17.

‘‘න වාහං වඩ්ඪවං මඤ්ඤෙ, යං ත්වං රට්ඨාභිවඩ්ඪන;
ආචෙය්‍යමානො රාජිසි, මරණං අභිකඞ්ඛසි.

18.

‘‘තස්ස ජානන්ති පිතරො, ගන්ධබ්බා ච සදෙවකා;
යෙ චාපි ඉසයො ලොකෙ, සඤ්ඤතත්තා තපස්සිනො;
අසංසයං තෙපි ජානන්ති, පට්ඨභූතා යසස්සිනො’’ති.

තත්ථ **කොසිකින්ති** යං ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, රම්මං කොසිකිං ගඞ්ගං පති නිසින්නො. **භුසාලයාවුත්ථාති** භුසෙ චණ්ඩසොතෙ ආලයො යස්ස විමානස්ස, තස්මිං අධිවත්ථා, ගඞ්ගට්ඨකවිමානවාසිනීති අත්ථො. **වරවාරිවහොඝසාති** වරවාරිවහෙන ඔඝෙන සමන්නාගතා. **පමුඛාති** තා වුත්තප්පකාරා ගිරිකන්දරා මං පමුඛං කරොන්ති, අහං තාසං පාමොක්ඛා හොමීති දස්සෙති. **අභිසන්දන්තීති** සන්දන්ති පවත්තන්ති, තතො තතො

ආගන්ත්වා මං කොසිකිගඞ්ගං පවිසන්තීති අත්ථො. **වනතොදාති** න කෙවලං කන්දරාව, අථ ඛො බහූ වනතොදා තම්හා තම්හා වනම්හා උදකානිපි මං බහූනි පවිසන්ති. **නීලවාරිවහින්ධරාති** මණිවණ්ණෙන නීලවාරිනා යුත්තෙ උදකක්ඛන්ධසඞ්ඛාතෙ වහෙ ධාරයන්තියො. **නාගචිත්තොදාති** නාගානං චිත්තිකාරෙන ධනසඞ්ඛාතෙන වා උදකෙන සමන්නාගතා. **වාරිනාති** එවරූපා හි බහූ නදියො මං වාරිනාව අභිසන්දන්ති පූරෙන්තීති දස්සෙති.

තාති තා නදියො. **ආවහන්තීති** එතානි අම්බාදීනි ආකඩ්ඪන්ති. සබ්බානි හි එතානි උපයොගත්ථෙ පච්චත්තවචනානි. අථ වා **තාති** උපයොගබහුවචනං. **ආවහන්තීති** ඉමානි අම්බාදීනි තා නදියො ආගච්ඡන්ති, උපගච්ඡන්තීති අත්ථො, එවං උපගතානි පන මම සොතං පවිසන්තීති අධිප්පායො. **සොතස්සාති** යං උභතො තීරෙ ජාතරුක්ඛෙහි ඵලං මම අම්බුනි පතති, සබ්බං තං මම සොතස්සෙව වසානුගං හොති. නත්ථෙත්ථ සංසයොති එවං අම්බපක්කස්ස නදීසොතෙන ආගමනකාරණං කථෙසි.

මෙධාවි පුථුපඤ්ඤාති උභයං ආලපනමෙව. **මා රොචයාති** එවං තණ්හාභිසඞ්ගං මා රොචය. **පටිසෙධාති** පටිසෙධෙහි නන්ති රාජානං ඔවදති. **වඩ්ඪවන්ති** පඤ්ඤාවඩ්ඪභාවං පණ්ඩිතභාවං. **රට්ඨාභිවඩ්ඪනාති** රට්ඨස්ස අභිවඩ්ඪන. **ආචෙය්‍යමානොති** මංසලොහිතෙහි ආචියන්තො වඩ්ඪන්තො, තරුණොව හුත්වාති අත්ථො. **රාජිසීති** තං ආලපති. ඉදං වුත්තං හොති – යං ත්වං නිරාහාරතාය සුස්සමානො තරුණොව සමානො අම්බලොභෙන මරණං අභිකඞ්ඛසි, න වෙ අහං තව ඉමං පණ්ඩිතභාවං මඤ්ඤාමීති.

තස්සාති යො පුග්ගලො තණ්හාවසිකො හොති, තස්ස තණ්හාවසිකභාවං ‘‘පිතරො’’ති සඞ්ඛං ගතා බ්‍රහ්මානො ච සද්ධිං කාමාවචරදෙවෙහි ගන්ධබ්බා ච වුත්තප්පකාරා දිබ්බචක්ඛුකා ඉසයො ච අසංසයං ජානන්ති. අනච්ඡරියඤ්චෙතං, යං තෙ ඉද්ධිමන්තො ජානෙය්‍යුං, ‘‘අසුකො හි නාම තණ්හාවසිකො හොතී’’ති. පුන තෙසං භාසමානානං වචනං සුත්වා යෙපි තෙසං පට්ඨභූතා යසස්සිනො පරිචාරකා, තෙපි ජානන්ති. පාපකම්මං කරොන්තස්ස හි රහො නාම නත්ථීති තාපසස්ස සංවෙගං උප්පාදෙන්තී එවමාහ.

තතො තාපසො චතස්සො ගාථා අභාසි –

19.

‘‘එවං විදිත්වා විදූ සබ්බධම්මං, විද්ධංසනං චවනං ජීවිතස්ස;
න චීයතී තස්ස නරස්ස පාපං, සචෙ න චෙතෙති වධාය තස්ස.

20.

‘‘ඉසිපූගසමඤ්ඤාතෙ, එවං ලොක්‍යා විදිතා සති;
අනරියපරිසම්භාසෙ, පාපකම්මං ජිගීසසි.

21.

''සචෙ අහං මරිස්සාමි, තීරෙ තෙ පුථුසුස්සොණි;
අසංසයං තං අසිලොකො, මයි පෙතෙ ආගමිස්සති.

22.

''තස්මා හි පාපකං කම්මං, රක්ඛස්සෙව සුමජ්ඣිමෙ;
මා තං සබ්බො ජනො පච්ඡා, පකුට්ඨායි මයි මතෙ''ති.

තත්ථ **එවං විදිත්වාති** යථා අහං සීලඤ්ච අනිච්චතඤ්ච ජානාමි, එවං ජානිත්වා ඨිතස්ස. **විදූති** විදූනො. **සබ්බධම්මන්ති** සබ්බං සුචරිතධම්මං. තිවිධඤ්හි සුචරිතං ඉධ සබ්බධම්මොති අධිප්පෙතං. **විද්ධංසනන්ති** භඞ්ගං. **චවනන්ති** චුතිං. **ජීවිතස්සාති** ආයුනො. ඉදං වුත්තං හොති – එවං විදිත්වා ඨිතස්ස පණ්ඩිතස්ස සබ්බං සුචරිතධම්මං ජීවිතස්ස ච අනිච්චතං ජානන්තස්ස එවරූපස්ස නරස්ස පාපං න චීයති න වඩ්ඪති. **සචෙ න චෙතෙති වධාය තස්සාති** තස්ස සඞ්ඛං ගතස්ස පරපුග්ගලස්ස වධාය න චෙතෙති න පකප්පෙති, නෙව පරපුග්ගලං වධාය චෙතෙති, නාපි පරසන්තකං විනාසෙති, අහඤ්ච කස්සචි වධාය අචෙතෙත්වා කෙවලං අම්බපක්කෙ ආසඞ්ගං කත්වා ගඞ්ගං ඔලොකෙන්තො නිසින්නො, ත්වං මය්හං කිං නාම අකුසලං පස්සසීති.

ඉසිපූගසමඤ්ඤාතෙති ඉසිගණෙන සුට්ඨු අඤ්ඤාතෙ ඉසීනං සම්මතෙ. **එවං ලොකයාති** ත්වං නාම පාපපවාහනෙන ලොකස්ස හිතාති එවං විදිතා. **සතීති** සති සොභනෙ උත්තමෙති ආලපනමෙතං. **අනරියපරිසම්භාසෙති** ''තස්ස ජානන්ති පිතරො''තිආදිකාය අසුන්දරාය පරිභාසාය සමන්නාගතෙ. **ජිගීසසීති** මයි පාපෙ අසංවිජ්ජන්තෙපි මං එවං පරිභාසන්තී ච පරමරණං අජ්ඣුපෙක්ඛන්තී ච අත්තනො පාපකම්මං ගවෙසසි උප්පාදෙසි. **තීරෙ තෙති** තව ගඞ්ගාතීරෙ. **පුථුසුස්සොණීති** පුථුලාය සුන්දරාය සොණියා සමන්නාගතෙ. **පෙතෙති** අම්බපක්කං අලභිත්වා පරලොකං ගතෙ, මතෙති අත්ථො. **පකුට්ඨායීති** අක්කොසි ගරහි නින්දි. ''පක්වත්ථාසී''තිපි පාඨො.

තං සුත්වා දෙවධීතා පඤ්ච ගාථා අභාසි –

23.

''අඤ්ඤාතමෙතං අවිසය්හසාහි, අත්තානමම්බඤ්ච දදාමි තෙ තං;
යො දුච්චජෙ කාමගුණෙ පහාය, සන්තිඤ්ච ධම්මඤ්ච අධිට්ඨිතොසි.

24.

''යො හිත්වා පුබ්බසඤ්ඤොගං, පච්ඡාසංයොජනෙ ඨිතො;
අධම්මඤ්චෙව චරති, පාපඤ්චස්ස පවඩ්ඪති.

25.

‘‘එහි තං පාපයිස්සාමි, කාමං අප්පොස්සුකො භව;
උපනයාමි සීතස්මිං, විහරාහි අනුස්සුකො.

26.

‘‘තං පුප්ඵරසමත්තෙහි, වක්කඞ්ගෙහි අරින්දම;
කොඤ්චා මයූරා දිවියා, කොලට්ඨිමධුසාළිකා;
කූජිතා හංසපූගෙහි, කොකිලෙත්ථ පබොධරෙ.

27.

‘‘අම්බෙත්ථ විප්පසාඛග්ගා, පලාලඛලසන්නිභා;
කොසම්බසලළා නීපා, පක්කතාලවිලම්බිනො’’ති.

තත්ථ **අඤ්ඤාතමෙතන්ති** ‘‘ගරහා තෙ භවිස්සතීති වදන්තො අම්බපක්කත්ථාය වදසී’’ති එතං කාරණං මයා අඤ්ඤාතං. **අවිසය්හසාහීති** රාජානො නාම දුස්සහං සහන්ති, තෙන නං ආලපන්තී එවමාහ. **අත්තානන්ති** තං ආලිඞ්ගිත්වා අම්බවනං නයන්තී අත්තානඤ්ච තෙ දදාමි තඤ්ච අම්බං. **කාමගුණෙති** කඤ්චනමාලාසෙතච්ඡත්තපටිමණ්ඩිතෙ වත්ථුකාමෙ. **සන්තිඤ්ච ධම්මඤ්චාති** දුස්සීල්‍යවූපසමෙන සන්තිසඞ්ඛාතං සීලඤ්චෙව සුචරිතධම්මඤ්ච. **අධිට්ඨිතොසීති** යො ත්වං ඉමෙ ගුණෙ උපගතො, එතෙසු වා පතිට්ඨිතොති අත්ථො.

පුබ්බසඤ්ඤොගන්ති පුරිමබන්ධනං. **පච්ඡාසංයොජනෙති** පච්ඡිමබන්ධනෙ. ඉදං වුත්තං හොති – අම්භො තාපස යො මහන්තං රජ්ජසිරිවිභවං පහාය අම්බපක්කමත්තෙ රසතණ්හාය බජ්ඣිත්වා වාතාතපං අගණෙත්වා නදීතීරෙ සුස්සමානො නිසීදති, සො මහාසමුද්දං තරිත්වා වෙලන්තෙ සංසීදනපුග්ගලසදිසො. යො පුග්ගලො රසතණ්හාවසිකො අධම්මඤ්චෙව චරති, රසතණ්හාවසෙන කරියමානං පාපඤ්චස්ස පවඩ්ඪතීති. ඉති සා තාපසං ගරහන්තී එවමාහ.

කාමං අප්පොස්සුකො භවාති එකංසෙනෙව අම්බපක්කෙ නිරාලයො හොහි. **සීතස්මින්ති** සීතලෙ අම්බවනෙ. **තන්ති** එවං වදමානාව දෙවතා තාපසං ආලිඞ්ගිත්වා උරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ආකාසෙ පක්ඛන්තා තියොජනිකං දිබ්බඅම්බවනං දිස්වා සකුණසද්දඤ්ච සුත්වා තාපසස්ස ආචික්ඛන්තී ‘‘ත’’න්ති එවමාහ. **පුප්ඵරසමත්තෙහීති** පුප්ඵරසෙන මත්තෙහි. **වක්කඞ්ගෙහීති** වඞ්කගීවෙහි සකුණෙහි අභිනාදිතන්ති අත්ථො. ඉදානි තෙ සකුණෙ ආචික්ඛන්තී ‘‘කොඤ්චා’’තිආදිමාහ. තත්ථ **දිවියාති** දිබ්බා. **කොලට්ඨිමධුසාළිකාති** කොලට්ඨිසකුණා ච නාම සුවණ්ණසාළිකා සකුණා ච. එතෙ දිබ්බසකුණා එත්ථ වසන්තීති දස්සෙති. **කූජිතා හංසපූගෙහීති** හංසගණෙහි උපකූජිතා විරවසඞ්ඝට්ටිතා. **කොකිලෙත්ථ පබොධරෙති** එත්ථ අම්බවනෙ කොකිලා වස්සන්තියො අත්තානං පබොධෙන්ති ඤාපෙන්ති.

අම්බෙත්ථාති අම්බා එත්ථ. **විප්පසාඛග්ගාති** ඵලභාරෙන ඔනමිතසාඛග්ගා. **පලාලඛලසන්නිභාති** පුප්ඵසන්නිචයෙන සාලිපලාලඛලසදිසා. **පක්කතාලවිලම්බිනොති** පක්කතාලඵලවිලම්බිනො. එවරූපා රුක්ඛා ච එත්ථ අත්ථීති අම්බවනං වණ්ණෙති.

වණ්ණයිත්වා ච පන තාපසං තත්ථ ඔතාරෙත්වා ‘‘ඉමස්මිං අම්බවනෙ අම්බානි ඛාදන්තො අත්තනො තණ්හං පූරෙහී’’ති වත්වා පක්කාමි. තාපසො අම්බානි ඛාදිත්වා තණ්හං පූරෙත්වා විස්සමිත්වා අම්බවනෙ විචරන්තො තං පෙතං දුක්ඛං අනුභවන්තං දිස්වා කිඤ්චි වත්තුං නාසක්ඛි. සූරියෙ පන අත්ථඞ්ගතෙ තං නාටකිත්ථිපරිවාරිතං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවමානං දිස්වා තිස්සො ගාථා අභාසි –

28.

‘‘මාලී කිරිටී කායූරී, අඞ්ගදී චන්දනුස්සදො;
රත්තිං ත්වං පරිචාරෙසි, දිවා වෙදෙසි වෙදනං.

29.

‘‘සොළසිත්ථිසහස්සානි, යා තෙමා පරිචාරිකා;
එවං මහානුභාවොසි, අබ්භුතො ලොමහංසනො.

30.

‘‘කිං කම්මමකරී පුබ්බෙ, පාපං අත්තදුඛාවහං;
යං කරිත්වා මනුස්සෙසු, පිට්ඨිමංසානි ඛාදසී’’ති.

තත්ථ **මාලීති** දිබ්බමාලාධරො. **කිරිටීති** දිබ්බවෙඨනධරො. **කායූරීති** දිබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතො. **අඞ්ගදීති** දිබ්බඞ්ගදසමන්නාගතො. **චන්දනුස්සදොති** දිබ්බචන්දනවිලිත්තො. **පරිචාරෙසීති** ඉන්ද්‍රියානි දිබ්බවිසයෙසු චාරෙසි. **දිවාති** දිවා පන මහාදුක්ඛං අනුභොසි. **යා තෙමාති** යා තෙ ඉමා. **අබ්භුතොති** මනුස්සලොකෙ අභූතපුබ්බො. **ලොමහංසනොති** යෙ තං පස්සන්ති, තෙසං ලොමානි හංසන්ති. **පුබ්බෙති** පුරිමභවෙ. **අත්තදුඛාවහන්ති** අත්තනො දුක්ඛාවහං. **මනුස්සෙසූති** යං මනුස්සලොකෙ කත්වා ඉදානි අත්තනො පිට්ඨිමංසානි ඛාදසීති පුච්ඡති.

පෙතො තං සඤ්ජානිත්වා ‘‘තුම්හෙ මං න සඤ්ජානාථ, අහං තුම්හාකං පුරොහිතො අහොසිං, ඉදං මෙ රත්තිං සුඛානුභවනං තුම්හෙ නිස්සාය කතස්ස උපඩ්ඪුපොසථස්ස නිස්සන්දෙන ලද්ධං, දිවා දුක්ඛානුභවනං පන මයා පකතස්ස පාපස්සෙව නිස්සන්දෙන. අහඤ්හි තුම්හෙහි විනිච්ඡයෙ ඨපිතො කූටඩ්ඩං කරිත්වා ලඤ්ජං ගහෙත්වා පරපිට්ඨිමංසිකො හුත්වා තස්ස දිවා කතස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන ඉදං දුක්ඛං අනුභවාමී’’ති වත්වා ගාථාද්වයමාහ –

31.

‘‘අජ්ඣෙනානි පටිග්ගය්හ, කාමෙසු ගධිතො අහං;
අචරිං දීඝමද්ධානං, පරෙසං අහිතායහං.

32.

‘‘යො පිට්ඨිමංසිකො හොති, එවං උක්කච්ච ඛාදති;
යථාහං අජ්ජ ඛාදාමි, පිට්ඨිමංසානි අත්තනො’’ති.

තත්ථ **අජ්ඣෙනානී**ති වෙදෙ. **පටිග්ගය්හා**ති පටිග්ගහෙත්වා අධීයිත්වා. **අචරින්ති** පටිපජ්ජිං. **අහිතායහන්ති** අහිතාය අත්ථනාසනාය අහං. **යො පිට්ඨිමංසිකොති** යො පුග්ගලො පරෙසං පිට්ඨිමංසඛාදකො පිසුණො හොති. **උක්කච්චාති** උක්කන්තිත්වා.

ඉදඤ්ච පන වත්වා තාපසං පුච්ඡි – ‘‘තුම්හෙ කථං ඉධාගතා’’ති. තාපසො සබ්බං විත්ථාරෙන කථෙසි. ‘‘ඉදානි පන, භන්තෙ, ඉධෙව වසිස්සථ, ගමිස්සථා’’ති. ‘‘න වසිස්සාමි, අස්සමපදංයෙව ගමිස්සාමී’’ති. පෙතො ‘‘සාධු, භන්තෙ, අහං වො නිබද්ධං අම්බපක්කෙන උපට්ඨහිස්සාමී’’ති වත්වා අත්තනො ආනුභාවෙන අස්සමපදෙයෙව ඔතාරෙත්වා ‘‘අනුක්කණ්ඨා ඉධෙව වසථා’’ති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා ගතො. තතො පට්ඨාය නිබද්ධං අම්බපක්කෙන උපට්ඨහි. තාපසො තං පරිභුඤ්ජන්තො කසිණපරිකම්මං කත්වා ඣානාභිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මලොකපරායණො අහොසි.

සත්ථා උපාසකානං ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ජාතකං සමොධානෙසි, සච්චපරියොසානෙ කෙචි සොතාපන්නා අහෙසුං, කෙචි සකදාගාමිනො, කෙචි අනාගාමිනො. තදා දෙවධීතා උප්පලවණ්ණා අහොසි, තාපසො පන අහමෙව අහොසින්ති.

කිංඡන්දජාතකවණ්ණනා පඨමා.

[512] 2. කුම්භජාතකවණ්ණනා

කො පාතුරාසීති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො විසාඛාය සහායිකා සුරාපීතා පඤ්චසතා ඉත්ථියො ආරබ්භ කථෙසි. සාවත්ථියං කිර සුරාඡණෙ සඞ්ඝුට්ඨෙ තා පඤ්චසතා ඉත්ථියො සාමිකානං ඡණෙ කීළමානානං තික්ඛසුරං පටියාදෙත්වා ‘‘ඡණං කීළිස්සාමා’’ති සබ්බාපි විසාඛාය සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘සහායිකෙ ඡණං කීළිස්සාමා’’ති වත්වා ‘‘අයං සුරාඡණො, න අහං සුරං පිවිස්සාමී’’ති වුත්තෙ – ‘‘තුම්හෙ සම්මාසම්බුද්ධස්ස දානං දෙථ, මයං ඡණං කරිස්සාමා’’ති ආහංසු. සා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා තා උය්‍යොජෙත්වා සත්ථාරං නිමන්තාපෙත්වා මහාදානං පවත්තෙත්වා බහුං ගන්ධමාලං ආදාය සායන්හසමයෙ ධම්මකථං සොතුං තාහි පරිවුතා ජෙතවනං අගමාසි. තා පනිත්ථියො සුරං පිවමානාව තාය සද්ධිං ගන්ත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ ඨත්වා සුරං පිවිත්වාව තාය සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං

අගමංසු. විසාඛා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි, ඉතරාසු එකච්චා සත්ථු සන්තිකෙයෙව නච්චිංසු, එකච්චා ගායිංසු, එකච්චා හත්ථකුක්කුච්චපාදකුක්කුච්චානි, එකච්චා කලහං අකංසු.

සත්ථා තාසං සංවෙගජනනත්ථාය භමුකලොමතො රංසී විස්සජ්ජෙසි, අන්ධකාරතිමිසා අහොසි. තා භීතා අහෙසුං මරණභයතජ්ජිතා, තෙන තාසං සුරා ජීරි. සත්ථා නිසින්නපල්ලඞ්කෙ අන්තරහිතො සිනෙරුමුද්ධනි ඨත්වා උණ්ණලොමතො රංසී විස්සජ්ජෙසි, චන්දසූරියසහස්සුග්ගමනං විය අහොසි. සත්ථා තත්ථ ඨිතොව තාසං සංවෙගජනනත්ථාය –

> ‘‘කො නු හාසො කිමානන්දො, නිච්චං පජ්ජලිතෙ සති;
> අන්ධකාරෙන ඔනද්ධා, පදීපං න ගවෙසථා’’ති. (ධ. ප. 146) –

ඉමං ගාථමාහ. ගාථාපරියොසානෙ තා පඤ්චසතාපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. සත්ථා ආගන්ත්වා ගන්ධකුටිඡායාය බුද්ධාසනෙ නිසීදි. අථ නං විසාඛා වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉදං හිරොත්තප්පභෙදකං සුරාපානං නාම කදා උප්පන්න’’න්ති පුච්ඡි. සො තස්සා ආචික්ඛන්තො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ එකො කාසිරට්ඨවාසී සුරො නාම වනචරකො භණ්ඩපරියෙසනත්ථාය හිමවන්තං අගමාසි. තත්ථෙකො රුක්ඛො උග්ගන්ත්වා පොරිසමත්තෙ ඨානෙ තිධාකප්පො අහොසි. තස්ස තිණ්ණං කප්පානං අන්තරෙ චාටිප්පමාණො ආවාටො අහොසි. සො දෙවෙ වස්සන්තෙ උදකෙන පූරිතො, තං පරිවාරෙත්වා හරීතකී ආමලකී මරිචගච්ඡො ච අහොසි, තෙසං පක්කානි ඵලානි ඡිජ්ජිත්වා තත්ථ පතන්ති. තස්සාවිදූරෙ සයංජාතසාලි ජාතො, තතො සුවකා සාලිසීසානි ආහරිත්වා තස්මිං රුක්ඛෙ නිසීදිත්වා ඛාදන්ති. තෙසං ඛාදමානානං සාලීපි තණ්ඩුලාපි තත්ථ පතන්ති. ඉති තං උදකං සූරියසන්තාපෙන පච්චමානං රසං ලොහිතවණ්ණං අහොසි. නිදාඝසමයෙ පිපාසිතා සකුණගණා ආගන්ත්වා තං පිවිත්වා මත්තා පරිවත්තිත්වා රුක්ඛමූලෙ පතිංසු, තස්මිං ථොකං නිද්දායිත්වා විකූජමානා පක්කමන්ති. රුක්ඛසුනඛමක්කටාදීසුපි එසෙව නයො. වනචරකො තං දිස්වා ‘‘සචෙ ඉදං විසං භවෙය්‍ය, ඉමෙ මරෙය්‍යුං, ඉමෙ පන ථොකං නිද්දායිත්වා යථාසුඛං ගච්ඡන්ති, නයිදං විස’’න්ති සයං පිවිත්වා මත්තො හුත්වා මංසං ඛාදිතුකාමො අහොසි. තතො අග්ගිං කත්වා රුක්ඛමූලෙ පතිතෙ තිත්තිරකුක්කුටාදයො මාරෙත්වා මංසං අඞ්ගාරෙ පචිත්වා එකෙන හත්ථෙන නච්චන්තො එකෙන මංසං ඛාදන්තො එකාහද්වීහං තත්ථෙව අහොසි.

තතො පන අවිදූරෙ එකො වරුණො නාම තාපසො වසති. වනචරකො අඤ්ඤදාපි තස්ස සන්තිකං ගච්ඡති. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘ඉදං පානං තාපසෙන සද්ධිං පිවිස්සාමී’’ති. සො එකං වෙළුනාළිකං පූරෙත්වා පක්කමංසෙන සද්ධිං ආහරිත්වා පණ්ණසාලං ගන්ත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉමං

පිවථා''ති වත්වා උභොපි මංසං ඛාදන්තා පිවිංසු. ඉති සුරෙන ච වරුණෙන ච දිට්ඨත්තා තස්ස පානස්ස ''සුරා''ති ච ''වරුණා''ති ච නාමං ජාතං. තෙ උභොපි ''අත්ථෙසො උපායො''ති වෙළුනාළියො පූරෙත්වා කාජෙනාදාය පච්චන්තනගරං ගන්ත්වා ''පානකාරකා නාම ආගතා''ති රඤ්ඤො ආරොචාපෙසුං. රාජා නෙ පක්කොසාපෙසි, තෙ තස්ස පානං උපනෙසුං. රාජා ද්වෙ තයො වාරෙ පිවිත්වා මජ්ජි, තස්ස තං එකාහද්වීහමත්තමෙව අහොසි. අථ නෙ ''අඤ්ඤම්පි අත්ථී''ති පුච්ඡි. ''අත්ථි, දෙවා''ති. ''කුහි''න්ති? ''හිමවන්තෙ දෙවා''ති. ''තෙන හි ආනෙථා''ති. තෙ ගන්ත්වා එකද්වෙ වාරෙ ආනෙත්වා ''නිබද්ධං ගන්තුං න සක්ඛිස්සාමා''ති සම්භාරෙ සල්ලක්ඛෙත්වා තස්ස රුක්ඛස්ස තචං ආදිං කත්වා සබ්බසම්භාරෙ පක්ඛිපිත්වා නගරෙ සුරං කරිංසු. නාගරා සුරං පිවිත්වා පමාදං ආපන්නා දුග්ගතා අහෙසුං, නගරං සුඤ්ඤං විය අහොසි, තෙන පානකාරකා තතො පලායිත්වා බාරාණසිං ගන්ත්වා ''පානකාරකා ආගතා''ති රඤ්ඤො ආරොචාපෙසුං. රාජා නෙ පක්කොසාපෙත්වා පරිබ්බයං අදාසි. තෙ තත්ථාපි සුරං අකංසු, තම්පි නගරං තථෙව විනස්සි, තතො පලායිත්වා සාකෙතං, සාකෙතතො සාවත්ථිං අගමංසු.

තදා සාවත්ථියං සබ්බමිත්තො නාම රාජා අහොසි. සො තෙසං සඞ්ගහං කත්වා ''කෙන වො අත්ථො''ති පුච්ඡිත්වා ''සම්භාරමූලෙන චෙව සාලිපිට්ඨෙන ච පඤ්චහි චාටිසතෙහි චා''ති වුත්තෙ සබ්බං දාපෙසි. තෙ පඤ්චසු චාටිසතෙසු සුරං සණ්ඨාපෙත්වා මූසිකභයෙන චාටිරක්ඛණත්ථාය එකෙකාය චාටියා සන්තිකෙ එකෙකං බිළාරං බන්ධිංසු. තෙ පච්චිත්වා උත්තරණකාලෙ චාටිකුච්ඡීසු පග්ඝරන්තං සුරං පිවිත්වා මත්තා නිද්දායිංසු. මූසිකා ආගන්ත්වා තෙසං කණ්ණනාසිකදාඨිකනඞ්ගුට්ඨෙ ඛාදිත්වා අගමංසු. ''බිළාරා සුරං පිවිත්වා මතා''ති ආයුත්තකපුරිසා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා ''විසකාරකා එතෙ භවිස්සන්තී''ති තෙසං ද්වින්නම්පි ජනානං සීසානි ඡින්දාපෙසි. තෙ ''සුරං දෙව, මධුරං දෙවා''ති විරවන්තාව මරිංසු. රාජා තෙ මාරාපෙත්වා ''චාටියො භින්දථා''ති ආණාපෙසි. බිළාරාපි සුරාය ජිණ්ණාය උට්ඨහිත්වා කීළන්තා විචරිංසු, තෙ දිස්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා ''සචෙ විසං අස්ස, එතෙ මරෙය්‍යුං, මධුරෙනෙව භවිතබ්බං, පිවිස්සාමි න''න්ති නගරං අලඞ්කාරාපෙත්වා රාජඞ්ගණෙ මණ්ඩපං කාරාපෙත්වා අලඞ්කතමණ්ඩපෙ සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙ රාජපල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා අමච්චගණපරිවුතො සුරං පාතුං ආරභි.

තදා සක්කො දෙවරාජා ''කෙ නු ඛො මාතුපට්ඨානාදීසු අප්පමත්තා තීණි සුචරිතානි පූරෙන්තී''ති ලොකං වොලොකෙන්තො තං රාජානං සුරං පාතුං නිසින්නං දිස්වා ''සචායං සුරං පිවිස්සති, සකලජම්බුදීපො නස්සිස්සති. යථා න පිවිස්සති, තථා නං කරිස්සාමී''ති එකං සුරාපුණ්ණං කුම්භං හත්ථතලෙ ඨපෙත්වා බ්‍රාහ්මණවෙසෙනාගන්ත්වා රඤ්ඤො සම්මුඛට්ඨානෙ ආකාසෙ ඨත්වා ''ඉමං කුම්භං කිණාථ, ඉමං කුම්භං කිණාථා''ති ආහ. සබ්බමිත්තරාජා

තං තථා වදන්තං ආකාසෙ ඨිතං දිස්වා ‘‘කුතො නු ඛො බ්‍රාහ්මණො ආගච්ඡතී’’ති තෙන සද්ධිං සල්ලපන්තො තිස්සො ගාථා අභාසි –

33.

‘‘කො පාතුරාසී තිදිවා නභම්හි, ඔභාසයං සංවරිං චන්දිමාව;
ගත්තෙහි තෙ රස්මියො නිච්ඡරන්ති, සතෙරතා විජ්ජුරිවන්තලික්ඛෙ.

34.

‘‘සො ඡින්නවාතං කමසී අසම්හි, වෙහායසං ගච්ඡසි තිට්ඨසී ච;
ඉද්ධී නු තෙ වත්ථුකතා සුභාවිතා, අනද්ධගූනං අපි දෙවතානං.

35.

‘‘වෙහායසං ගම්මමාගම්ම තිට්ඨසි, කුම්භං කිණාථාති යමෙතමත්ථං;
කො වා තුවං කිස්ස වා තාය කුම්භො, අක්ඛාහි මෙ බ්‍රාහ්මණ එතමත්ථ’’න්ති.

තත්ථ **කො පාතුරාසීති** කුතො පාතුභූතොසි, කුතො ආගතොසීති අත්ථො. **තිදිවා නභම්හීති** කිං තාවතිංසභවනා ආගන්ත්වා ඉධ නභම්හි ආකාසෙ පාකටො ජාතොසීති පුච්ඡති. **සංවරින්ති** රත්තිං. **සතෙරතාති** එවංනාමිකා. **සොති** සො ත්වං. **ඡින්නවාතන්ති** වලාහකොපි තාව වාතෙන කමති, තස්ස පන සොපි වාතො නත්ථි, තෙනෙවමාහ. **කමසීති** පවත්තෙසි. **අසම්හීති** අප්පටිසෙ ආකාසෙ. **වත්ථුකතාති** වත්ථු විය පතිට්ඨා විය කතා. **අනද්ධගූනං අපි දෙවතානන්ති** යා පදසා අද්ධානං අගමනෙන අනද්ධගූනං දෙවතානං ඉද්ධි, සා අපි තව සුභාවිතාති පුච්ඡති. **වෙහායසං ගම්මමාගම්මාති** ආකාසෙ පවත්තං පදවීතිහාරං පටිච්ච නිස්සාය. ‘‘තිට්ඨසී’’ති ඉමස්ස ‘‘කො වා තුව’’න්ති ඉමිනා සම්බන්ධො, එවං තිට්ඨමානො කො වා ත්වන්ති අත්ථො. **යමෙතමත්ථන්ති** යං එතං වදසි. ඉමස්ස ‘‘කිස්ස වා තාය’’න්ති ඉමිනා සම්බන්ධො, යං එතං කුම්භං කිණාථාති වදසි, කිස්ස වා තෙ අයං කුම්භොති අත්ථො.

තතො සක්කො ‘‘තෙන හි සුණාහී’’ති වත්වා සුරාය දොසෙ දස්සෙන්තො ආහ –

36.

‘‘න සප්පිකුම්භො නපි තෙලකුම්භො, න ඵාණිතස්ස න මධුස්ස කුම්භො;
කුම්භස්ස වජ්ජානි අනප්පකානි, දොසෙ බහූ කුම්භගතෙ සුණාථ.

37.

‘‘ගළෙය්‍ය යං පිත්වා පතෙ පපාතං, සොබ්භං ගුහං චන්දනියොළිගල්ලං;

බහුම්පි භුඤ්ජෙය්‍ය අභොජනෙය්‍යං, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

38.

‘‘යං පිත්වා චිත්තස්මිං අනෙසමානො, ආහිණ්ඩතී ගොරිව භක්ඛසාදී;
අනාථමානො උපගායති නච්චති ච, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

39.

‘‘යං වෙ පිවිත්වා අචෙලොව නග්ගො, චරෙය්‍ය ගාමෙ විසිඛන්තරානි;
සම්මූළ්හචිත්තො අතිවෙලසායී, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

40.

‘‘යං පිත්වා උට්ඨාය පවෙධමානො, සීසඤ්ච බාහුඤ්ච පචාලයන්තො;
සො නච්චතී දාරුකටල්ලකොව, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

41.

‘‘යං වෙ පිවිත්වා අග්ගිදඩ්ඪා සයන්ති, අථො සිගාලෙහිපි ඛාදිතාසෙ;
බන්ධං වධං භොගජානිඤ්චුපෙන්ති, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

42.

‘‘යං පිත්වා භාසෙය්‍ය අභාසනෙය්‍යං, සභායමාසීනො අපෙතවත්ථො;
සම්මක්ඛිතො වන්තගතො බ්‍යසන්නො, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

43.

‘‘යං වෙ පිවිත්වා උක්කට්ඨො ආවිලක්ඛො, මමෙව සබ්බපථවීති මඤ්ඤෙ;
න මෙ සමො චාතුරන්තොපි රාජා, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

44.

‘‘මානාතිමානා කලහානි පෙසුණී, දුබ්බණ්ණිනී නග්ගයිනී පලායිනී;
චොරාන ධුත්තාන ගතී නිකෙතො, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

45.

‘‘ඉද්ධානි ඵීතානි කුලානි අස්සු, අනෙකසාහස්සධනානි ලොකෙ;
උච්ඡින්නදායජ්ජකතානිමාය, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

46.

‘‘ධඤ්ඤං ධනං රජතං ජාතරූපං, ඛෙත්තං ගවං යත්ථ විනාසයන්ති;
උච්ඡෙදනී විත්තගතං කුලානං, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

47.

‘‘යං වෙ පිත්වා දිත්තරූපොව පොසො, අක්කොසති මාතරං පිතරඤ්ච;
සස්සුම්පි ගණ්හෙය්‍ය අථොපි සුණ්හං, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

48.

‘‘යං වෙ පිත්වා දිත්තරූපාව නාරී, අක්කොසතී සස්සුරං සාමිකඤ්ච;
දාසම්පි ගණ්හෙ පරිචාරිකම්පි, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

49.

‘‘යං වෙ පිවිත්වාන හනෙය්‍ය පොසො, ධම්මෙ ඨිතං සමණං බ්‍රාහ්මණං වා;
ගච්ඡෙ අපායම්පි තතොනිදානං, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

50.

‘‘යං වෙ පිවිත්වා දුච්චරිතං චරන්ති, කායෙන වාචාය ච චෙතසා ච;
නිරයං වජන්ති දුච්චරිතං චරිත්වා, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

51.

‘‘යං යාචමානා න ලභන්ති පුබ්බෙ, බහුං හිරඤ්ඤම්පි පරිච්චජන්තා;
සො තං පිවිත්වා අලිකං භණාති, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

52.

‘‘යං වෙ පිත්වා පෙසනෙ පෙසියන්තො, අච්චායිකෙ කරණීයම්හි ජාතෙ;
අත්ථම්පි සො නප්පජානාති වුත්තො, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

53.

‘‘හිරීමනාපි අහිරීකභාවං, පාතුං කරොන්ති මදනාය මත්තා;
ධීරාපි සන්තා බහුකං භණන්ති, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

54.

‘‘යං වෙ පිත්වා එකථූපා සයන්ති, අනාසකා ථණ්ඩිලදුක්ඛසෙය්‍යං;
දුබ්බණ්ණියං ආයසක්‍යඤ්චුපෙන්ති, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

55.

‘‘යං වෙ පිත්වා පත්තඛන්ධා සයන්ති, ගාවො කූටහතාව න හි වාරුණියා;
වෙගො නරෙන සුසහොරිව, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

56.

‘‘යං මනුස්සා විවජ්ජන්ති, සප්පං ඝොරවිසමිව;
තං ලොකෙ විසසමානං, කො නරො පාතුමරහති.

57.

‘‘යං වෙ පිත්වා අන්ධකවෙණ්ඩපුත්තා, සමුද්දතීරෙ පරිචාරයන්තා;
උපක්කමුං මුසලෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං, තස්සා පුණ්ණං කුම්භමිමං කිණාථ.

58.

‘‘යං වෙ පිත්වා පුබ්බදෙවා පමත්තා, තිදිවා චුතා සස්සතියා සමායා;
තං තාදිසං මජ්ජමිමං නිරත්ථකං, ජානං මහාරාජ කථං පිවෙය්‍ය.

59.

‘‘නයිමස්මිං කුම්භස්මිං දධි වා මධු වා, එවං අභිඤ්ඤාය කිණාහි රාජ;
එවඤ්හිමං කුම්භගතා මයා තෙ, අක්ඛාතරූපං තව සබ්බමිත්තා’’ති.

තත්ථ **වජ්ජානී**තිආදීනවා. **ගළෙය්‍යාති** ගච්ඡන්තො පදෙ පදෙ පරිවත්තෙය්‍ය. **යං පිත්වා පතෙති** යං පිවිත්වා පතෙය්‍ය. **සොබ්භන්ති** ආවාටං. **චන්දනියොළිගල්ලන්ති** චන්දනිකඤ්ච ඔළිගල්ලඤ්ච. **අභොජනෙය්‍යන්ති** භුඤ්ජිතුං අයුත්තං. **අනෙසමානොති** අනිස්සරො. **ගොරිවාති** ගොණො විය. **භක්ඛසාදීති** පුරාණකසටඛාදකො, යථා සො තත්ථ තත්ථ භක්ඛසං පරියෙසන්තො ආහිණ්ඩති, එවං ආහිණ්ඩතීති අත්ථො. **අනාථමානොති** නිරවස්සයො අනාථො විය. **උපගායතීති** අඤ්ඤං ගායන්තං දිස්වා උපගන්ත්වා ගායති. **අචෙලොවාති** අචෙලකො විය. **විසිඛන්තරානීති** අන්තරවීථියො. **අතිවෙලසායීති** අතිචිරම්පි නිද්දං ඔක්කමෙය්‍ය. ‘‘අතිවෙලචාරී’’තිපි පාඨො, අතිවෙලචාරී හුත්වා චරෙය්‍යාති අත්ථො.

දාරුකටල්ලකො **වාති** දාරුමයයන්තරූපකං විය. **භොගජානිඤ්චුපෙන්තීති** භොගජානිඤ්ච උපෙන්ති, පාණාතිපාතාදීනි කත්වා දණ්ඩපීළිතා ධනජානිඤ්ච අඤ්ඤඤ්ච වධබන්ධනාදිදුක්ඛං පාපුණන්තීති

අත්ථො. **වන්තගතොති** අත්තනො වන්තස්මිං ගතො. **බ්‍යසන්නොති** බ්‍යසනාපන්නො. ‘‘විසන්නො’’තිපි පාඨො, තස්මිං වන්තෙ ඔසන්නොති අත්ථො. **උක්කට්ඨොති** අහං මහායොධො, කො මයා සදිසො අත්ථීති එවං උක්කංසගතො හුත්වා. **ආවිලක්ඛොති** රත්තක්ඛො. **සබ්බපඨවීති** සබ්බා පඨවී. ‘‘සබ්බපුථුවී’’තිපි පාඨො. **චාතුරන්තොති** චතුසමුද්දපරියන්තාය පඨවියා ඉස්සරො. **මානාතිමානාති** මානකාරිකා. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **ගතීති** නිබ්බත්ති. **නිකෙතොති** නිවාසො. **තස්සා පුණ්ණන්ති** යා එවරූපා, තස්සා පුණ්ණං. **ඉද්ධානීති** සමිද්ධානි. **ඵීතානීති** වත්ථාලඞ්කාරකප්පභණ්ඩෙහි පුප්ඵිතානි. **උච්ඡින්නදායජ්ජකතානීති** උච්ඡින්නදායාදානි නිද්ධනානි කතානි. **යත්ථ විනාසයන්තීති** යං නිස්සාය යත්ථ පතිට්ඨිතා, එවං බහුම්පි ධනධඤ්ඤාදිසාපතෙය්‍යං නාසයන්ති, කපණා හොන්ති.

දිත්තරූපොති දප්පිතරූපො. **ගණ්හෙය්‍යාති** භරියසඤ්ඤාය කිලෙසවසෙන හත්ථෙ ගණ්හෙය්‍ය. **දාසම්පි ගණ්හෙති** අත්තනො දාසම්පි කිලෙසවසෙන ‘‘සාමිකො මෙ’’ති ගණ්හෙය්‍ය. **පිවිත්වානාති** පිවිත්වා. **දුච්චරිතං චරිත්වාති** එවං තීහි ද්වාරෙහි දසවිධම්පි අකුසලං කත්වා. **යං යාචමානාති** යං පුරිසං පුබ්බෙ සුරං අපිවන්තං බහුං හිරඤ්ඤං පරිච්චජන්තා මුසාවාදං කරොහීති යාචමානා න ලභන්ති. **පිත්වාති** පිවිත්වා ඨිතො. **නප්පජානාති වුත්තොති** ‘‘කෙනට්ඨෙන ආගතොසී’’ති වුත්තො සාසනස්ස දුග්ගහිතත්තා තං අත්ථං න ජානාති. **හිරීමනාපීති** හිරීයුත්තචිත්තාපි. **එකථූපාති** සූකරපොතකා විය හීනජච්චෙහිපි සද්ධිං එකරාසී හුත්වා. **අනාසකාති** නිරාහාරා. **ථණ්ඩිලදුක්ඛසෙය්‍යන්ති** භූමියං දුක්ඛසෙය්‍යං සයන්ති. **ආයසක්‍යන්ති** ගරහං.

පත්තඛන්ධාති පතිතක්ඛන්ධා. **කූටහතාවාති** ගීවාය බද්ධෙන කූටෙන හතා ගාවො විය, යථා තා තිණං අඛාදන්තියො පානීයං අපිවන්තියො සයන්ති, තථා සයන්තීති අත්ථො. **ඝොරවිසමිවාති** ඝොරවිසං විය. **විසසමානන්ති** විසසදිසං. **අන්ධකවෙණ්ඩපුත්තාති** දස භාතිකරාජානො. **උපක්කමුන්ති** පහරිංසු. **පුබ්බදෙවාති** අසුරා. **තිදිවාති** තාවතිංසදෙවලොකා. **සස්සතියාති** සස්සතා, දීඝායුකභාවෙන නිච්චසම්මතා දෙවලොකාති අත්ථො. **සමායාති** සද්ධිං අසුරමායාහි. **ජානන්ති** එවං ‘‘නිරත්ථකං එත’’න්ති ජානන්තො තුම්හාදිසො පණ්ඩිතො පුරිසො කථං පිවෙය්‍ය. **කුම්භගතා මයාති** කුම්භගතං මයා, අයමෙව වා පාඨො. **අක්ඛාතරූපන්ති** සභාවතො අක්ඛාතං.

තං සුත්වා රාජා සුරාය ආදීනවං ඤත්වා තුට්ඨො සක්කස්ස ථුතිං කරොන්තො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

60.

‘‘න මෙ පිතා වා අථවාපි මාතා, එතාදිසා යාදිසකො තුවංසි;

හිතානුකම්පී පරමත්ථකාමො, සොහං කරිස්සං වචනං තවජ්ජ.

61.

‘‘දදාමි තෙ ගාමවරානි පඤ්ච, දාසීසතං සත්ත ගවංසතානි;
ආජඤ්ඤයුත්තෙ ච රථෙ දස ඉමෙ, ආචරියො හොසි මමත්ථකාමො’’ති.

තත්ථ **ගාමවරානීති,** බ්‍රාහ්මණ, ආචරියස්ස නාම ආචරියභාගො ඉච්ඡිතබ්බො, සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ සතසහස්සුට්ඨානකෙ තුය්හං පඤ්ච ගාමෙ දදාමීති වදති. **දස ඉමෙති** ඉමෙ දස පුරතො ඨිතෙ කඤ්චනවිචිත්තෙ රථෙ දස්සෙන්තො එවමාහ.

තං සුත්වා සක්කො දෙවත්තභාවං දස්සෙත්වා අත්තානං ජානාපෙන්තො ආකාසෙ ඨත්වා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

62.

‘‘තවෙව දාසීසතමත්ථු රාජ, ගාමා ච ගාවො ච තවෙව හොන්තු;
ආජඤ්ඤයුත්තා ච රථා තවෙව, සක්කොහමස්මී තිදසානමින්දො.

63.

‘‘මංසොදනං සප්පිපායාසං භුඤ්ජ, ඛාදස්සු ච ත්වං මධුමාසපූවෙ;
එවං තුවං ධම්මරතො ජනින්ද, අනින්දිතො සග්ගමුපෙහි ඨාන’’න්ති.

තත්ථ **එවං තුවං ධම්මරතොති** එවං ත්වං නානග්ගරසභොජනං භුඤ්ජන්තො සුරාපානා විරතො තීණි දුච්චරිතානි පහාය තිවිධසුචරිතධම්මරතො හුත්වා කෙනචි අනින්දිතො සග්ගට්ඨානං උපෙහීති.

ඉති සක්කො තස්ස ඔවාදං දත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. සොපි සුරං අපිවිත්වා සුරාභාජනානි භින්දාපෙත්වා සීලං සමාදාය දානං දත්වා සග්ගපරායණො අහොසි. ජම්බුදීපෙපි අනුක්කමෙන සුරාපානං වෙපුල්ලප්පත්තං ජාතං.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ජාතකං සමොධානෙසි – ‘‘තදා රාජා ආනන්දො අහොසි, සක්කො පන අහමෙව අහොසි’’න්ති.

කුම්භජාතකවණ්ණනා දුතියා.

[513] 3. ජයද්දිසජාතකවණ්ණනා

චිරස්සං වත මෙති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං මාතුපොසකභික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි. පච්චුප්පන්නවත්ථු **සාමජාතකසදිසං** (ජා. 2.22.296 ආදයො). තදා පන සත්ථා ‘‘පොරාණකපණ්ඩිතා

කඤ්චනමාලං සෙතච්ඡත්තං පහාය මාතාපිතරො පොසෙසු’’න්ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ කපිලරට්ඨෙ උත්තරපඤ්චාලනගරෙ පඤ්චාලො නාම රාජා අහොසි. තස්ස අග්ගමහෙසී ගබ්භං පටිලභිත්වා පුත්තං විජායි. තස්සා පුරිමභවෙ එකා සපත්තිකා කුජ්ඣිත්වා ‘‘තුය්හං ජාතං ජාතං පජං ඛාදිතුං සමත්ථා භවිස්සාමී’’ති පත්ථනං ඨපෙත්වා යක්ඛිනී අහොසි. සා තදා ඔකාසං ලභිත්වා තස්සා පස්සන්තියාව තං අල්ලමංසපෙසිවණ්ණං කුමාරකං ගහෙත්වා මුරුමුරායන්තී ඛාදිත්වා පක්කාමි. දුතියවාරෙපි තථෙව අකාසි. තතියවාරෙ පන තස්සා පසූතිඝරං පවිට්ඨකාලෙ ගෙහං පරිවාරෙත්වා ගාළ්හං ආරක්ඛං අකංසු. විජාතදිවසෙ යක්ඛිනී ආගන්ත්වා පුන දාරකං අග්ගහෙසි. දෙවී ‘‘යක්ඛිනී’’ති මහාසද්දමකාසි. ආවුධහත්ථා පුරිසා ආගන්ත්වා දෙවියා දින්නසඤ්ඤාය යක්ඛිනිං අනුබන්ධිංසු. සා ඛාදිතුං ඔකාසං අලභන්තී තතො පලායිත්වා උදකනිද්ධමනං පාවිසි. දාරකො මාතුසඤ්ඤාය තස්සා ථනං මුඛෙන ගණ්හි. සා පුත්තසිනෙහං උප්පාදෙත්වා තතො පලායිත්වා සුසානං ගන්ත්වා දාරකං පාසාණලෙණෙ ඨපෙත්වා පටිජග්ගි. අථස්ස අනුක්කමෙන වඩ්ඪමානස්ස මනුස්සමංසං ආහරිත්වා අදාසි. උභොපි මනුස්සමංසං ඛාදිත්වා තත්ථ වසිංසු. දාරකො අත්තනො මනුස්සභාවං න ජානාති ‘‘යක්ඛිනිපුත්තොස්මී’’ති සඤ්ඤාය. සො අත්තභාවං ජහිත්වා අන්තරධායිතුං න සක්කොති. අථස්ස සා අන්තරධානත්ථාය එකං මූලං අදාසි. සො මූලානුභාවෙන අන්තරධායිත්වා මනුස්සමංසං ඛාදන්තො විචරති. යක්ඛිනී වෙස්සවණස්ස මහාරාජස්ස වෙය්‍යාවච්චත්ථාය ගතා තත්ථෙව කාලමකාසි. දෙවීපි චතුත්ථවාරෙ අඤ්ඤං පුත්තං විජායි. සො යක්ඛිනියා මුත්තත්තා අරොගො අහොසි. පච්චාමිත්තං යක්ඛිනිං ජිනිත්වා ජාතත්තා ‘‘ජයද්දිසකුමාරො’’තිස්ස නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො සබ්බසිප්පෙසු නිප්ඵත්තිං පත්වා ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රජ්ජමනුසාසි.

තදා බොධිසත්තො තස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්ති, ‘‘අලීනසත්තුකුමාරො’’තිස්ස නාමං කරිංසු. සො වයප්පත්තො උග්ගහිතසබ්බසිප්පො උපරාජා අහොසි. සොපි යක්ඛිනිපුත්තො අපරභාගෙ පමාදෙන තං මූලං නාසෙත්වා අන්තරධායිතුං අසක්කොන්තො දිස්සමානරූපොව සුසානෙ මනුස්සමංසං ඛාදි. මනුස්සා තං දිස්වා භීතා ආගන්ත්වා රඤ්ඤො උපක්කොසිංසු ‘‘දෙව එකො යක්ඛො දිස්සමානරූපො සුසානෙ මනුස්සමංසං ඛාදති, සො අනුක්කමෙන නගරං පවිසිත්වා මනුස්සෙ මාරෙත්වා ඛාදිස්සති, තං ගාහාපෙතුං වට්ටතී’’ති. රාජා ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණිත්වා ‘‘ගණ්හථ න’’න්ති ආණාපෙසි. බලකායො ගන්ත්වා සුසානං පරිවාරෙත්වා අට්ඨාසි. යක්ඛිනිපුත්තො නග්ගො උබ්බිග්ගරූපො මරණභයභීතො විරවන්තො මනුස්සානං අන්තරං පක්ඛන්දි. මනුස්සා ‘‘යක්ඛො’’ති මරණභයභීතා ද්විධා භිජ්ජිංසු. සොපි තතො පලායිත්වා අරඤ්ඤං පාවිසි, න පුන මනුස්සපථං ආගච්ඡි. සො එකං මහාවත්තනිඅටවිං

නිස්සාය මග්ගපටිපන්නෙසු මනුස්සෙසු එකෙකං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා මාරෙත්වා ඛාදන්තො එකස්මිං නිග්‍රොධමූලෙ වාසං කප්පෙසි.

අථෙකො සත්ථවාහබ්‍රාහ්මණො අටවිපාලානං සහස්සං දත්වා පඤ්චහි සකටසතෙහි තං මග්ගං පටිපජ්ජි. මනුස්සයක්ඛො විරවන්තො පක්ඛන්දි, භීතා මනුස්සා උරෙන නිපජ්ජිංසු. සො බ්‍රාහ්මණං ගහෙත්වා පලායන්තො ඛාණුනා පාදෙ විද්ධො අටවිපාලෙසු අනුබන්ධන්තෙසු බ්‍රාහ්මණං ඡඩ්ඩෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානරුක්ඛමූලෙ නිපජ්ජි. තස්ස තත්ථ නිපන්නස්ස සත්තමෙ දිවසෙ ජයද්දිසරාජා මිගවධං ආණාපෙත්වා නගරා නික්ඛමි. තං නගරා නික්ඛන්තමත්තමෙව තක්කසිලවාසී නන්දො නාම මාතුපොසකබ්‍රාහ්මණො චතස්සො සතාරහගාථායො ආදාය ආගන්ත්වා රාජානං අද්දස. රාජා ‘‘නිවත්තිත්වා සුණිස්සාමී’’ති තස්ස නිවාසගෙහං දාපෙත්වා මිගවං ගන්ත්වා ‘‘යස්ස පස්සෙන මිගො පලායති, තස්සෙව ගීවා’’ති ආහ. අථෙකො පසදමිගො උට්ඨහිත්වා රඤ්ඤො අභිමුඛො ගන්ත්වා පලායි. අමච්චා පරිහාසං කරිංසු. රාජා ඛග්ගං ගහෙත්වා තං අනුබන්ධිත්වා තියොජනමත්ථකෙ පත්වා ඛග්ගෙන පහරිත්වා ද්වෙ ඛණ්ඩානි කරිත්වා කාජෙනාදාය ආගච්ඡන්තො මනුස්සයක්ඛස්ස නිපන්නට්ඨානං පත්වා දබ්බතිණෙසු නිසීදිත්වා ථොකං විස්සමිත්වා ගන්තුං ආරභි. අථ නං සො උට්ඨාය ‘‘තිට්ඨ කුහිං ගච්ඡසි, භක්ඛොසි මෙ’’ති හත්ථෙ ගහෙත්වා පඨමං ගාථමාහ –

64.

‘‘චිරස්සං වත මෙ උදපාදි අජ්ජ, භක්ඛො මහා සත්තමිභත්තකාලෙ;
කුතොසි කොවාසි තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි, ආචික්ඛ ජාතිං විදිතො යථාසී’’ති.

තත්ථ **භක්ඛො මහාති** මහාභක්ඛො. **සත්තමිභත්තකාලෙති** පාටිපදතො පට්ඨාය නිරාහාරස්ස සත්තමියං භත්තකාලෙ. **කුතොසීති** කුතො ආගතොසීති.

රාජා යක්ඛං දිස්වා භීතො ඌරුත්ථම්භං පත්වා පලායිතුං නාසක්ඛි, සතිං පන පච්චුපට්ඨාපෙත්වා දුතියං ගාථමාහ –

65.

‘‘පඤ්චාලරාජා මිගවං පවිට්ඨො, ජයද්දිසො නාම යදිස්සුතො තෙ;
චරාමි කච්ඡානි වනානි චාහං, පසදං ඉමං ඛාද මමජ්ජ මුඤ්චා’’ති.

තත්ථ **මිගවං පවිට්ඨොති** මිගවධාය රට්ඨා නික්ඛන්තො. **කච්ඡානීති** පබ්බතපස්සානි. **පසදන්ති** පසදමිගං.

තං සුත්වා යක්ඛො තතියං ගාථමාහ –

66.

‘‘සෙනෙව ත්වං පණසි සස්සමානො, මමෙස හක්ඛො පසදො යං වදෙසි;
තං ඛාදියාන පසදං ජිඝඤ්ඤං, ඛාදිස්සං පච්ඡා න විලාපකාලො’’ති.

තත්ථ **සෙනෙවාති** මම සන්තකෙනෙව. **පණසීති** වොහරසි අත්තානං වික්කිණාසි. **සස්සමානොති** විහිංසයමානො. **තං ඛාදියානාති** තං පඨමං ඛාදිත්වා. **ජිඝඤ්ඤන්ති** ඝසිතුකාමො. **ඛාදිස්සන්ති** එතං පච්ඡා ඛාදිස්සාමි. **න විලාපකාලොති** මා විලපි. නායං විලාපකාලොති වදති.

තං සුත්වා රාජා නන්දබ්‍රාහ්මණං සරිත්වා චතුත්ථං ගාථමාහ –

67.

‘‘න චත්ථි මොක්ඛො මම නික්කයෙන, ගන්ත්වාන පච්ඡාගමනාය පණ්හෙ;
තං සඞ්ගරං බ්‍රාහ්මණස්සප්පදාය, සච්චානුරක්ඛී පුනරාවජිස්ස’’න්ති.

තත්ථ **න චත්ථීති** න වෙ මය්හං නික්කයෙන විමොක්ඛො අත්ථි. **ගන්ත්වානාති** එවං සන්තෙ අජ්ජ ඉමං මිගමංසං ඛාදිත්වා මම නගරං ගන්ත්වා. **පණ්හෙති** පගෙයෙව, ස්වෙව පාතරාසකාලෙ පච්චාගමනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගණ්හාහීති අධිප්පායො. **තං සඞ්ගරන්ති** මයා ‘‘ධනං තෙ දස්සාමී’’ති බ්‍රාහ්මණස්ස සඞ්ගරො කතො, තං තස්ස දත්වා ඉමං මයා වුත්තං සච්චං අනුරක්ඛන්තො අහං පුන ආගමිස්සාමීති අත්ථො.

තං සුත්වා යක්ඛො පඤ්චමං ගාථමාහ –

68.

‘‘කිං කම්මජාතං අනුතප්පතෙ ත්වං, පත්තං සමීපං මරණස්ස රාජ;
ආචික්ඛ මෙ තං අපි සක්කුණෙමු, අනුජානිතුං ආගමනාය පණ්හෙ’’ති.

තත්ථ කම්මමෙව **කම්මජාතං. අනුතප්පතෙති** තං අනුතප්පති. **පත්තන්ති** උපගතං. **අපි සක්කුණෙමූති** අපි නාම තං තව සොකකාරණං සුත්වා පාතොව ආගමනාය තං අනුජානිතුං සක්කුණෙය්‍යාමාති අත්ථො.

රාජා තං කාරණං කථෙන්තො ඡට්ඨං ගාථමාහ –

69.

‘‘කතා මයා බ්‍රාහ්මණස්ස ධනාසා, තං සඞ්ගරං පටිමුක්කං න මුත්තං;
තං සඞ්ගරං බ්‍රාහ්මණස්සප්පදාය, සච්චානුරක්ඛී පුනරාවජිස්ස’’න්ති.

තත්ථ **පටිමුක්කං න මුත්තන්ති** චතස්සො සතාරහා ගාථා සුත්වා ‘‘ධනං තෙ දස්සාමී’’ති පටිඤ්ඤාය මයා අත්තනි පටිමුඤ්චිත්වා ඨපිතං, න පන තං මුත්තං ධනස්ස අදින්නත්තා.

තං සුත්වා යක්ඛො සත්තමං ගාථමාහ –

70.

‘‘යා තෙ කතා බ්‍රාහ්මණස්ස ධනාසා, තං සඞ්ගරං පටිමුක්කං න මුත්තං;

තං සඞ්ගරං බ්‍රාහ්මණස්සප්පදාය, සච්චානුරක්ඛී පුනරාවජස්සූ’’ති.

තත්ථ **පුනරාවජස්සූති** පුන ආගච්ඡස්සු.

එවඤ්ච පන වත්වා රාජානං විස්සජ්ජෙසි. සො තෙන විස්සට්ඨො ‘‘ත්වං මා චින්තයි, අහං පාතොව ආගමිස්සාමී’’ති වත්වා මග්ගනිමිත්තානි සල්ලක්ඛෙන්තො අත්තනො බලකායං උපගන්ත්වා බලකායපරිවුතො නගරං පවිසිත්වා නන්දබ්‍රාහ්මණං පක්කොසාපෙත්වා මහාරහෙ ආසනෙ නිසීදාපෙත්වා තා ගාථා සුත්වා චත්තාරි සහස්සානි දත්වා යානං ආරොපෙත්වා ‘‘ඉමං තක්කසිලමෙව නෙථා’’ති මනුස්සෙ දත්වා බ්‍රාහ්මණං උය්‍යොජෙත්වා දුතියදිවසෙ පටිගන්තුකාමො හුත්වා පුත්තං ආමන්තෙත්වා අනුසාසි. තමත්ථං දීපෙන්තො සත්ථා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

71.

‘‘මුත්තොච සො පොරිසාදස්ස හත්ථා, ගන්ත්වා සකං මන්දිරං කාමකාමී;

තං සඞ්ගරං බ්‍රාහ්මණස්සප්පදාය, ආමන්තයී පුත්තමලීනසත්තුං.

72.

‘‘අජ්ජෙව රජ්ජං අභිසිඤ්චයස්සු, ධම්මං චර සෙසු පරෙසු චාපි;

අධම්මකාරො ච තෙ මාහු රට්ඨෙ, ගච්ඡාමහං පොරිසාදස්ස ඤත්තෙ’’ති.

තත්ථ **අලීනසත්තුන්ති** එවංනාමකං කුමාරං. පාළියං පන ‘‘අරිනසත්තු’’න්ති ලිඛිතං. **අජ්ජෙව රජ්ජන්ති** පුත්ත රජ්ජං තෙ දම්මි, ත්වං අජ්ජෙව මුද්ධනි අභිසෙකං අභිසිඤ්චයස්සු. **ඤත්තෙති** අභ්‍යාසෙ, සන්තිකෙති අත්ථො.

තං සුත්වා කුමාරො දසමං ගාථමාහ –

73.

‘‘කිං කම්ම කුබ්බං තව දෙව පාව, නාරාධයී තං තදිච්ඡාමි සොතුං;

යමජ්ජ රජ්ජම්හි උදස්සයෙ තුවං, රජ්ජම්පි නිච්ඡෙය්‍යං, තයා විනාහ''න්ති.

තත්ථ **කුබ්බ**න්ති කරොන්තො. **යමජ්ජාති** යෙන අනාරාධකම්මෙන අජ්ජ මං රජ්ජම්හි ත්වං උදස්සයෙ උස්සාපෙසි පතිට්ඨාපෙසි, තං මෙ ආචික්ඛ, අහඤ්හි තයා විනා රජ්ජම්පි න ඉච්ඡාමීති අත්ථො.

තං සුත්වා රාජා අනන්තරං ගාථමාහ –

74.

''න කම්මුනා වා වචසාව තාත, අපරාධිතොහං තුවියං සරාමි;
සන්ධිඤ්ච කත්වා පුරිසාදකෙන, සච්චානුරක්ඛී පුනාහං ගමිස්ස''න්ති.

තත්ථ **අපරාධිතොති** අපරාධං ඉතො. **තුවියන්ති** තව සන්තකං. ඉදං වුත්තං හොති – තාත, අහං ඉතො තව කම්මතො වා තව වචනතො වා කිඤ්චි මම අප්පියං අපරාධං න සරාමීති. **සන්ධිඤ්ච කත්වාති** මං පන මිගවං ගතං එකො යක්ඛො ''ඛාදිස්සාමී''ති ගණ්හි. අථාහං බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මකථං සුත්වා තස්ස සක්කාරං කත්වා ''ස්වෙ තව පාතරාසකාලෙ ආගමිස්සාමී''ති තෙන පුරිසාදකෙන සන්ධිං සච්චං කත්වා ආගතො, තස්මා තං සච්චං අනුරක්ඛන්තො පුන තත්ථ ගමිස්සාමි, ත්වං රජ්ජං කාරෙහීති වදති.

තං සුත්වා කුමාරො ගාථමාහ –

75.

''අහං ගමිස්සාමි ඉධෙව හොහි, නත්ථි තතො ජීවතො විප්පමොක්ඛො;
සචෙ තුවං ගච්ඡසියෙව රාජ, අහම්පි ගච්ඡාමි උභො න හොමා''ති.

තත්ථ **ඉධෙවාති** ත්වං ඉධෙව හොති. **තතොති** තස්ස සන්තිකා ජීවන්තස්ස මොක්ඛො නාම නත්ථි. **උභොති** එවං සන්තෙ උභොපි න භවිස්සාම.

තං සුත්වා රාජා ගාථමාහ –

76.

''අද්ධා හි තාත සතානෙස ධම්මො, මරණා ච මෙ දුක්ඛතරං තදස්ස;
කම්මාසපාදො තං යදා පචිත්වා, පසය්හ ඛාදෙ භිදා රුක්ඛසූලෙ''ති.

තස්සත්ථො – **අද්ධා** එකංසෙන එස, තාත, **සතානං** පණ්ඩිතානං **ධම්මො** සභාවො, යුත්තං ත්වං වදසි, අපි ච ඛො පන මය්හං මරණතොපෙතං

දුක්ඛතරං අස්ස, යදා තං සො කම්මාසපාදො. **හිදා රුක්ඛසූලෙති** තිඛිණරුක්ඛසූලෙ හිත්වා පචිත්වා පසය්හ බලක්කාරෙන ඛාදෙය්‍යාති.

තං සුත්වා කුමාරො ගාථමාහ –

77.

‘‘පාණෙන තෙ පාණමහං නිමිස්සං, මා ත්වං අගා පොරිසාදස්ස ඤත්තෙ;
එවඤ්ච තෙ පාණමහං නිමිස්සං, තස්මා මතං ජීවිතස්ස වණ්ණෙමී’’ති.

තත්ථ **නිමිස්සන්ති** අහං ඉධෙව තව පාණෙන මම පාණං පරිවත්තෙස්සං. **තස්මාති** යස්මා එතං පාණං තව පාණෙනාහං නිමිස්සං, තස්මා තව ජීවිතස්සත්ථාය මම මරණං වණ්ණෙමි මරණමෙව වරෙමි, ඉච්ඡාමීති අත්ථො.

තං සුත්වා රාජා පුත්තස්ස බලං ජානන්තො ‘‘සාධු තාත, ගච්ඡාහී’’ති සම්පටිච්ඡි. සො මාතාපිතරො වන්දිත්වා නගරම්හා නික්ඛමි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා උපඩ්ඪගාථමාහ –

78.

‘‘තතො හවෙ ධිතිමා රාජපුත්තො, වන්දිත්වා මාතු ච පිතු ච පාදෙ’’ති.

තත්ථ **පාදෙති** පාදෙ වන්දිත්වා නික්ඛන්තොති අත්ථො;

අථස්ස මාතාපිතරොපි භගිනීපි භරියාපි අමච්චපරිජනෙහි සද්ධිංයෙව නික්ඛමිංසු. සො නගරා නික්ඛමිත්වා පිතරං මග්ගං පුච්ඡිත්වා සුට්ඨු වවත්ථපෙත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා සෙසානං ඔවාදං දත්වා අච්ඡම්භිතො කෙසරසීහො විය මග්ගං ආරුය්හ යක්ඛාවාසං පායාසි. තං ගච්ඡන්තං දිස්වා මාතා සකභාවෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තී පථවියං පති. පිතා බාහා පග්ගය්හ මහන්තෙන සද්දෙන කන්දි. තම්පි අත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා –

‘‘දුඛිනිස්ස මාතා නිපතා පථබ්‍යා, පිතාස්ස පග්ගය්හ භුජානි කන්දතී’’ති. –

උපඩ්ඪගාථං වත්වා තස්ස පිතරා පයුත්තං ආසීසවාදං අභිවාදනවාදං මාතරා භගිනීභරියාහි ච කතං සච්චකිරියං පකාසෙන්තො අපරාපි චතස්සො ගාථා අභාසි –

79.

‘‘තං ගච්ඡන්තං තාව පිතා විදිත්වා, පරම්මුඛො වන්දති පඤ්ජලීකො;
සොමො ච රාජා වරුණො ච රාජා, පජාපතී චන්දිමා සූරියො ච;

එතෙහි ගුත්තො පුරිසාදකම්හා, අනුඤ්ඤාතො සොත්ථි පච්චෙහි තාත.

80.

‘‘යං දණ්ඩකිරඤ්ඤො ගතස්ස මාතා, රාමස්සකාසි සොත්ථානං සුගුත්තා;
තං තෙ අහං සොත්ථානං කරොමි, එතෙන සච්චෙන සරන්තු දෙවා;
අනුඤ්ඤාතො සොත්ථි පච්චෙහි පුත්ත.

81.

‘‘ආවී රහො වාපි මනොපදොසං, නාහං සරෙ ජාතු මලීනසත්තෙ;
එතෙන සච්චෙන සරන්තු දෙවා, අනුඤ්ඤාතො සොත්ථි පච්චෙහි භාතික.

82.

‘‘යස්මා ච මෙ අනධිමනොසි සාමි, න චාපි මෙ මනසා අප්පියොසි;
එතෙන සච්චෙන සරන්තු දෙවා, අනුඤ්ඤාතො සොත්ථි පච්චෙහි සාමී’’ති.

තත්ථ **පරම්මුඛොති** අයං මෙ පුත්තො පරම්මුඛො මාතාපිතරො වන්දිත්වා ගච්ඡති, ඉති එතං පරම්මුඛං ගච්ඡන්තං දිස්වා විදිත්වා. **පඤ්ජලීකොති** තස්මිං කාලෙ සිරසි අඤ්ජලිං ඨපෙත්වා වන්දති දෙවතා නමස්සති. **පුරිසාදකම්හාති** පුරිසාදස්ස සන්තිකා තෙන අනුඤ්ඤාතො සොත්ථිනා පච්චෙහි.

රාමස්සකාසීති රාමස්ස අකාසි. එකො කිර බාරාණසිවාසී රාමො නාම මාතුපොසකො මාතාපිතරො පටිජග්ගන්තො වොහාරත්ථාය ගතො දණ්ඩකිරඤ්ඤො විජිතෙ කුම්භවතීනගරං ගන්ත්වා නවවිධෙන වස්සෙන සකලරට්ඨෙ විනාසියමානෙ මාතාපිතූනං ගුණං සරි. අථ නං මාතුපට්ඨානකම්මස්ස ඵලෙන දෙවතා සොත්ථිනා ආනයිත්වා මාතු අදංසු. තං කාරණං සුතවසෙනාහරිත්වා එවමාහ. **සොත්ථානන්ති** සොත්ථිභාවං. තං පන කිඤ්චාපි දෙවතා කරිංසු, මාතුපට්ඨානං නිස්සාය නිබ්බත්තත්තා පන මාතා අකාසීති වුත්තං. **තං තෙ අහන්ති** අහම්පි තෙ තමෙව සොත්ථානං කරොමි, මං නිස්සාය තථෙව තව සොත්ථිභාවො හොතූති අත්ථො. අථ වා **කරොමීති** ඉච්ඡාමි. **එතෙන සච්චෙනාති** සබ්බෙ දෙවතාහි තස්ස සොත්ථිනා ආනීතභාවො සච්චො, එතෙන සච්චෙන මමපි පුත්තං සරන්තු දෙවා, රාමං විය තම්පි ආහරිත්වා මම දස්සන්තූති අත්ථො. **අනුඤ්ඤාතොති** පොරිසාදෙන ‘‘ගච්ඡා’’ති අනුඤ්ඤාතො දෙවතානං ආනුභාවෙන සොත්ථි පටිආගච්ඡ පුත්තාති වදති.

ජාතු මලීනසත්තෙති ජාතු එකංසෙන අලීනසත්තෙ මම භාතිකෙ අහං සම්මුඛා වා පරම්මුඛා වා මනොපදොසං න සරාමි, න මයා තම්හි මනොපදොසො කතපුබ්බොති එවමස්ස කනිට්ඨා සච්චමකාසි. **යස්මා ච මෙ අනධිමනොසි, සාමීති** මම, සාමි අලීනසත්තු යස්මා ත්වං අනධිමනොසි, මං අභිභවිත්වා අතික්කමිත්වා අඤ්ඤං මනෙන න පත්ථෙසි. **න චාපි මෙ මනසා අප්පියොසීති** මය්හම්පි ච මනසා ත්වං අප්පියො න හොසි, අඤ්ඤමඤ්ඤං පියසංවාසාව මයන්ති එවමස්ස අග්ගමහෙසී සච්චමකාසි.

කුමාරොපි පිතරා අක්ඛාතනයෙන රක්ඛාවාසමග්ගං පටිපජ්ජි. යක්ඛොපි ‘‘ඛත්තියා නාම බහුමායා හොන්ති, කො ජානාති, කිං භවිස්සතී’’ති රුක්ඛං අභිරුහිත්වා රඤ්ඤො ආගමනං ඔලොකෙන්තො නිසීදි. සො කුමාරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘පිතරං නිවත්තෙත්වා පුත්තො ආගතො භවිස්සති, නත්ථි මෙ භය’’න්ති ඔතරිත්වා තස්ස පිට්ඨිං දස්සෙන්තො නිසීදි. සො ආගන්ත්වා තස්ස පුරතො අට්ඨාසි. අථ යක්ඛො ගාථමාහ –

83.

‘‘ඛ්‍යහා උජු චාරුමුඛො කුතොසි, න මං පජානාසි වනෙ වසන්තං;
ලුද්දං මං ඤත්වා ‘පුරිසාදකො’සි, කො සොත්ථිමාජානමිධාවජෙය්‍යා’’ති.

තත්ථ **කො සොත්ථිමාජානමිධාවජෙය්‍යාති** කුමාර කො නාම පුරිසො අත්තනො සොත්ථිභාවං ජානන්තො ඉච්ඡන්තො ඉධාගච්ඡෙය්‍ය, ත්වං අජානන්තො ආගතො මඤ්ඤෙති.

තං සුත්වා කුමාරො ගාථමාහ –

84.

‘‘ජානාමි ලුද්ද පුරිසාදකො ත්වං, න තං න ජානාමි වනෙ වසන්තං;
අහඤ්ච පුත්තොස්මි ජයද්දිසස්ස, මමජ්ජ ඛාද පිතුනො පමොක්ඛා’’ති.

තත්ථ **පමොක්ඛාති** පමොක්ඛහෙතු අහං පිතු ජීවිතං දත්වා ඉධාගතො, තස්මා තං මුඤ්ච, මං ඛාදාහීති අත්ථො.

තතො යක්ඛො ගාථමාහ –

85.

‘‘ජානාමි පුත්තොති ජයද්දිසස්ස, තථා හි වො මුඛවණ්ණො උභින්නං;
සුදුක්කරඤ්ඤෙව කතං තවෙදං, යො මත්තුමිච්ඡෙ පිතුනො පමොක්ඛා’’ති.

තත්ථ **තථා හි වොති** තාදිසො වො තුම්හාකං. උභින්නම්පි සදිසොව මුඛවණ්ණො හොතීති අත්ථො. **කතං තවෙදන්ති** ඉදං තව කම්මං සුදුක්කරං.

තතො කුමාරො ගාථමාහ –

86.

‘‘න දුක්කරං කිඤ්චි මහෙත්ථ මඤ්ඤෙ, යො මත්තුමිච්ඡෙ පිතුනො පමොක්ඛා;
මාතු ච හෙතු පරලොක ගන්ත්වා, සුඛෙන සග්ගෙන ච සම්පයුත්තො’’ති.

තත්ථ **කිඤ්චි මහෙත්ථ මඤ්ඤෙති** කිඤ්චි අහං එත්ථ න මඤ්ඤාමි. ඉදං වුත්තං හොති – යක්ඛ යො පුග්ගලො පිතු වා පමොක්ඛත්ථාය මාතු වා හෙතු පරලොකං ගන්ත්වා සුඛෙන සග්ගෙ නිබ්බත්තනකසුඛෙන සම්පයුත්තො භවිතුං **මත්තුමිච්ඡෙ** මරිතුං ඉච්ඡති, තස්මා අහං එත්ථ මාතාපිතූනං අත්ථාය ජීවිතපරිච්චාගෙ කිඤ්චි දුක්කරං න මඤ්ඤාමීති.

තං සුත්වා යක්ඛො ‘‘කුමාර, මරණස්ස අභයානකසත්තො නාම නත්ථි, ත්වං කස්මා න භායසී’’ති පුච්ඡි. සො තස්ස කථෙන්තො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

87.

‘‘අහඤ්ච ඛො අත්තනො පාපකිරියං, ආවී රහො වාපි සරෙ න ජාතු;
සඞ්ඛාතජාතීමරණොහමස්මි, යථෙව මෙ ඉධ තථා පරත්ථ.

88.

‘‘ඛාදජ්ජ මං දානි මහානුභාව, කරස්සු කිච්චානි ඉමං සරීරං;
රුක්ඛස්ස වා තෙ පපතාමි අග්ගා, ඛාදයමානො මය්හං ත්වමදෙසි මංස’’න්ති.

තත්ථ **සරෙ න ජාතූති** එකංසෙනෙව න සරාමි. **සඞ්ඛාතජාතීමරණොහමස්මීති** අහං ඤාණෙන සුපරිච්ඡින්නජාතිමරණො, ජාතසත්තො අමරණධම්මො නාම නත්ථීති ජානාමි. **යථෙව මෙ ඉධාති** යථෙව මම ඉධ, තථා පරලොකෙ, යථා ච පරලොකෙ, තථා ඉධාපි මරණතො මුත්ති නාම නත්ථීති ඉදම්පි මම ඤාණෙන සුපරිච්ඡින්නං. **කරස්සු කිච්චානීති** ඉමිනා සරීරෙන කත්තබ්බකිච්චානි කර, ඉමං තෙ මයා නිස්සට්ඨං සරීරං. **ඛාදයමානො මය්හං ත්වමදෙසි මංසන්ති** මයි රුක්ඛග්გා පතිත්වා මතෙ මම සරීරතො ත්වං ඛාදයමානො රොචයමානො යං යං ඉච්ඡසි, තං තං මංසං අදෙසි, ඛාදෙය්‍යාසීති අත්ථො.

යක්ඛො තස්ස වචනං සුත්වා භීතො හුත්වා ‘‘න සක්කා ඉමස්ස මංසං ඛාදිතුං, උපායෙන නං පලාපෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

89.

‘‘ඉදඤ්ච තෙ රුච්චති රාජපුත්ත, චජෙසි පාණං පිතුනො පමොක්ඛා;
තස්මා හි සො ත්වං තරමානරූපො, සම්භඤ්ජ කට්ඨානි ජලෙහි අග්ගි’’න්ති.

තත්ථ **ජලෙහීති** අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සාරදාරූනි ආහරිත්වා අග්ගිං ජාලෙත්වා නිද්ධූමෙ අඞ්ගාරෙ කර, තත්ථ තෙ මංසං පචිත්වා ඛාදිස්සාමීති දීපෙති.

සො තථා කත්වා තස්ස සන්තිකං අගමාසි. තං කාරණං පකාසෙන්තො සත්ථා ඉතරං ගාථමාහ –

90.

‘‘තතො හවෙ ධිතිමා රාජපුත්තො, දාරුං සමාහරිත්වා මහන්තමග්ගිං;
සන්තීපයිත්වා පටිවෙදයිත්ථ, ආදීපිතො දානි මහායමග්ගී’’ති.

යක්ඛො අග්ගිං කත්වා ආගතං කුමාරං ඔලොකෙත්වා ‘‘අයං පුරිසසීහො, මරණාපිස්ස භයං නත්ථි, මයා එත්තකං කාලං එවං නිබ්භයො නාම න දිට්ඨපුබ්බො’’ති ලොමහංසජාතො කුමාරං පුනප්පුනං ඔලොකෙන්තො නිසීදි. කුමාරො තස්ස කිරියං දිස්වා ගාථමාහ –

91.

‘‘ඛාදජ්ජ මං දානි පසය්හකාරි, කිං මං මුහුං පෙක්ඛසි හට්ඨලොමො;
තථා තථා තුය්හමහං කරොමි, යථා යථා මං ඡාදයමානො අදෙසී’’ති.

තත්ථ **මුහුන්ති** පුනප්පුනං. **තථා තථා තුය්හමහන්ති** අහං තුය්හං තථා තථා වචනං කරොමි, ඉදානි කිං කරිස්සාමි, යථා යථා මං ඡාදයමානො රොචයමානො අදෙසි ඛාදිස්සසි, තස්මා ඛාදජ්ජ මන්ති.

අථස්ස වචනං සුත්වා යක්ඛො ගාථමාහ –

92.

‘‘කො තාදිසං අරහති ඛාදිතායෙ, ධම්මෙ ඨිතං සච්චවාදිං වදඤ්ඤුං;
මුද්ධාපි තස්ස විඵලෙය්‍ය සත්තධා, යො තාදිසං සච්චවාදිං අදෙය්‍යා’’ති.

තං සුත්වා කුමාරො ‘‘සචෙ මං න ඛාදිතුකාමොසි, අථ කස්මා දාරූනි භඤ්ජාපෙත්වා අග්ගිං කාරෙසී’’ති වත්වා ‘‘පලායිස්සති නු ඛො, නොති තව පරිග්ගණ්හනත්ථායා’’ති වුත්තෙ ‘‘ත්වං ඉදානි මං කථං පරිග්ගණ්හිස්සසි, යොහං තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තො සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො අත්තානං පරිග්ගණ්හිතුං නාදාසි’’න්ති වත්වා ආහ –

93.

‘‘ඉදඤ්හි සො බ්‍රාහ්මණං මඤ්ඤමානො, සසො අවාසෙසි සකෙ සරීරෙ;

තෙනෙව සො චන්දිමා දෙවපුත්තො, සසත්ථුතො කාමදුහජ්ජ යක්ඛා’’ති.

තස්සත්ථො – ඉදඤ්හි සො සසපණ්ඩිතො ‘‘බ්‍රාහ්මණො එසො’’ති බ්‍රාහ්මණං මඤ්ඤමානො ‘‘අජ්ජ ඉමං සරීරං ඛාදිත්වා ඉධෙව වසා’’ති එවං සකෙ සරීරෙ අත්තනො සරීරං දාතුං අවාසෙසි, වසාපෙසීති අත්ථො. සරීරඤ්චස්ස භක්ඛත්ථාය අදාසි. සක්කො පබ්බතරසං පීළෙත්වා ආදාය චන්දමණ්ඩලෙ සසලක්ඛණං අකාසි. තතො පට්ඨාය තෙනෙව සසලක්ඛණෙන සො චන්දිමා දෙවපුත්තො ‘‘සසී සසී’’ති එවං සසත්ථුතො ලොකස්ස කාමදුහො පෙමවඩ්ඪනො අජ්ජ යක්ඛ විරොචති. කප්පට්ඨියඤ්හෙතං පාටිහාරියන්ති.

තං සුත්වා යක්ඛො කුමාරං විස්සජ්ජෙන්තො ගාථමාහ –

94.

‘‘චන්දො යථා රාහුමුඛා පමුත්තො, විරොචතෙ පන්නරසෙව භාණුමා;

එවං තුවං පොරිසාදා පමුත්තො, විරොච කප්පිලෙ මහානුභාව;

ආමොදයං පිතරං මාතරඤ්ච, සබ්බො ච තෙ නන්දතු ඤාතිපක්ඛො’’ති.

තත්ථ **භාණුමාති** සූරියො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා පන්නරසෙ රාහුමුඛා මුත්තො චන්දො වා භාණුමා වා විරොචති, එවං ත්වම්පි මම සන්තිකා මුත්තො කපිලරට්ඨෙ විරොච මහානුභාවාති. **නන්දතූති** තුස්සතු.

ගච්ඡ මහාවීරාති මහාසත්තං උය්‍යොජෙසි. සොපි තං නිබ්බිසෙවනං කත්වා පඤ්ච සීලානි දත්වා ‘‘යක්ඛො නු ඛො එස, නො’’ති පරිග්ගණ්හන්තො ‘‘යක්ඛානං අක්ඛීනි රත්තානි හොන්ති අනිමිසානි ච, ඡායා න පඤ්ඤායති, අච්ඡම්භිතා හොන්ති. නායං යක්ඛො, මනුස්සො එසො. මය්හං පිතු කිර තයො භාතරො යක්ඛිනියා ගහිතා. තෙසු එතාය ද්වෙ ඛාදිතා භවිස්සන්ති, එකො පුත්තසිනෙහෙන පටිජග්ගිතො භවිස්සති, ඉමිනා තෙන භවිතබ්බං, ඉමං නෙත්වා මය්හං පිතු ආචික්ඛිත්වා රජ්ජෙ පතිට්ඨාපෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘එහි අම්භො, න ත්වං යක්ඛො, පිතු මෙ ජෙට්ඨභාතිකොසි, එහි මයා සද්ධිං ගන්ත්වා කුලසන්තකෙ රජ්ජෙ ඡත්තං උස්සාපෙහී’’ති වත්වා ඉතරෙන ‘‘නාහං මනුස්සො’’ති වුත්තෙ ‘‘න ත්වං මය්හං සද්දහසි, අත්ථි පන සො, යස්ස සද්දහසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අත්ථි අසුකට්ඨානෙ දිබ්බචක්ඛුකතාපසො’’ති වුත්තෙ තං ආදාය තත්ථ අගමාසි. තාපසො තෙ දිස්වාව ‘‘කිං කරොන්තා පිතාපුත්තා අරඤ්ඤෙ චරථා’’ති

වත්වා තෙසං ඤාතිභාවං කථෙසි. පොරිසාදො තස්ස සද්දහිත්වා ‘‘තාත, ත්වං ගච්ඡ, අහං එකස්මිඤ්ඤෙව අත්තභාවෙ ද්විධා ජාතො, න මෙ රජ්ජෙනත්ථො, පබ්බජිස්සාමහ’’න්ති තාපසස්ස සන්තිකෙ ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජි. අථ නං කුමාරො වන්දිත්වා නගරං අගමාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා –

95.

‘‘තතො හවෙ ධිතිමා රාජපුත්තො, කතඤ්ජලී පරියාය පොරිසාදං;
අනුඤ්ඤාතො සොත්ථි සුඛී අරොගො, පච්චාගමා කපිලමලීනසත්තා’’ති. –

ගාථං වත්වා තස්ස නගරං ගතස්ස නෙගමාදීහි කතකිරියං දස්සෙන්තො ඔසානගාථමාහ –

96.

‘‘තං නෙගමා ජානපදා ච සබ්බෙ, හත්ථාරොහා රථිකා පත්තිකා ච;
නමස්සමානා පඤ්ජලිකා උපාගමුං, නමත්ථු තෙ දුක්කරකාරකොසී’’ති.

රාජා ‘‘කුමාරො කිර ආගතො’’ති සුත්වා පච්චුග්ගමනං අකාසි. කුමාරො මහාජනපරිවාරො ගන්ත්වා රාජානං වන්දි. අථ නං සො පුච්ඡි – ‘‘තාත, කථං තාදිසා පොරිසාදා මුත්තොසී’’ති. ‘‘තාත, නායං යක්ඛො, තුම්හාකං ජෙට්ඨභාතිකො, එස මය්හං පෙත්තෙය්‍යො’’ති සබ්බං පවත්තිං ආරොචෙත්වා ‘‘තුම්හෙහි මම පෙත්තෙය්‍යං දට්ඨුං වට්ටතී’’ති ආහ. රාජා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව භෙරිං චරාපෙත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන තාපසානං සන්තිකං අගමාසි. මහාතාපසො තස්ස යක්ඛිනියා ආනෙත්වා අඛාදිත්වා පොසිතකාරණඤ්ච යක්ඛභාවකාරණඤ්ච තෙසං ඤාතිභාවඤ්ච සබ්බං විත්ථාරතො කථෙසි. රාජා ‘‘එහි, භාතික, රජ්ජං කාරෙහී’’ති ආහ. ‘‘අලං මහාරාජා’’ති. ‘‘තෙන හි එථ උය්‍යානෙ වසිස්සථ, අහං වො චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිස්සාමී’’ති? ‘‘න ආගච්ඡාමි මහාරාජා’’ති. රාජා තෙසං අස්සමපදතො අවිදූරෙ එකං පබ්බතන්තරං බන්ධිත්වා මහන්තං තළාකං කාරෙත්වා කෙදාරෙ සම්පාදෙත්වා මහඩ්ඪකුලසහස්සං ආනෙත්වා මහාගාමං නිවාසෙත්වා තාපසානං භික්ඛාචාරං පට්ඨපෙසි. සො ගාමො චූළකම්මාසදම්මනිගමො නාම ජාතො. සුතසොමමහාසත්තෙන පොරිසාදස්ස දමිතපදෙසො පන මහාකම්මාසදම්මනිගමොති වෙදිතබ්බො.

සත්ථා ඉදං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ජාතකං සමොධානෙසි, සච්චපරියොසානෙ මාතුපොසකත්ථෙරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. තදා මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි අහෙසුං, තාපසො සාරිපුත්තො, පොරිසාදො අඞ්ගුලිමාලො, කනිට්ඨා උප්පලවණ්ණා, අග්ගමහෙසී රාහුලමාතා, අලීනසත්තුකුමාරො පන අහමෙව අහොසින්ති.

ජයද්දිසජාතකවණ්ණනා තතියා.

[514] 4. ඡද්දන්තජාතකවණ්ණනා

කිං නු සොචසීති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං දහරභික්ඛුනිං ආරබ්භ කථෙසි. සා කිර සාවත්ථියං කුලධීතා ඝරාවාසෙ ආදීනවං දිස්වා සාසනෙ පබ්බජිත්වා එකදිවසං භික්ඛුනීහි සද්ධිං ධම්මසවනාය ගන්ත්වා අලඞ්කතධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තස්ස දසබලස්ස අපරිමාණපුඤ්ඤපභාවාභිනිබ්බත්තං උත්තමරූපසම්පත්තියුත්තං අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා ‘‘පරිචිණ්ණපුබ්බා නු ඛො මෙ භවස්මිං විචරන්තියා ඉමස්ස මහාපුරිසස්ස පාදපරිචාරිකා’’ති චින්තෙසි. අථස්සා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව ජාතිස්සරඤාණං උප්පජ්ජි – ‘‘ඡද්දන්තවාරණකාලෙ අහං ඉමස්ස මහාපුරිසස්ස පාදපරිචාරිකා භූතපුබ්බා’’ති. අථස්සා සරන්තියා මහන්තං පීතිපාමොජ්ජං උප්පජ්ජි. සා පීතිවෙගෙන මහාහසිතං හසිත්වා පුන චින්තෙසි – ‘‘පාදපරිචාරිකා නාම සාමිකානං හිතජ්ඣාසයා අප්පකා, අහිතජ්ඣාසයාව බහුතරා, හිතජ්ඣාසයා නු ඛො අහං ඉමස්ස මහාපුරිසස්ස අහොසිං, අහිතජ්ඣාසයා’’ති. සා අනුස්සරමානා ‘‘අහං අප්පමත්තකං දොසං හදයෙ ඨපෙත්වා වීසරතනසතිකං ඡද්දන්තමහාගජිස්සරං සොනුත්තරං නාම නෙසාදං පෙසෙත්වා විසපීතසල්ලෙන විජ්ඣාපෙත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි’’න්ති අද්දස. අථස්සා සොකො උදපාදි, හදයං උණ්හං අහොසි, සොකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී අස්සසිත්වා පස්සසිත්වා මහාසද්දෙන පරොදි. තං දිස්වා සත්ථා සිතං පාතු කරිත්වා ‘‘කො නු ඛො, භන්තෙ, හෙතු, කො පච්චයො සිතස්ස පාතුකම්මාය’’ති භික්ඛුසඞ්ඝෙන පුට්ඨො ‘‘භික්ඛවෙ, අයං දහරභික්ඛුනී පුබ්බෙ මයි කතං අපරාධං සරිත්වා රොදතී’’ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ හිමවන්තපදෙසෙ ඡද්දන්තදහං උපනිස්සාය අට්ඨසහස්සා හත්ථිනාගා වසිංසු ඉද්ධිමන්තා වෙහාසඞ්ගමා. තදා බොධිසත්තො ජෙට්ඨකවාරණස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, සො සබ්බසෙතො අහොසි රත්තමුඛපාදො. සො අපරභාගෙ වුද්ධිප්පත්තො අට්ඨාසීතිහත්ථුබ්බෙධො අහොසි වීසරතනසතායාමො. අට්ඨපණ්ණාසහත්ථාය රජතදාමසදිසාය සොණ්ඩාය සමන්නාගතො. දන්තා පනස්ස පරික්ඛෙපතො පන්නරසහත්ථා අහෙසුං දීඝතො තිංසහත්ථා ඡබ්බණ්ණරංසීහි සමන්නාගතා. සො අට්ඨන්නං නාගසහස්සානං ජෙට්ඨකො අහොසි, පඤ්චසතෙ පච්චෙකබුද්ධෙ පූජෙසි. තස්ස ද්වෙ අග්ගමහෙසියො අහෙසුං – චූළසුභද්දා, මහාසුභද්දා චාති. නාගරාජා අට්ඨනාගසහස්සපරිවාරො කඤ්චනගුහායං වසති. සො පන ඡද්දන්තදහො ආයාමතො ච විත්ථාරතො ච පණ්ණාසයොජනො හොති. තස්ස මජ්ඣෙ ද්වාදසයොජනප්පමාණෙ ඨානෙ සෙවාලො වා පණකං වා නත්ථි, මණික්ඛන්ධවණ්ණඋදකමෙව සන්තිට්ඨති, තදනන්තරං යොජනවිත්ථතං සුද්ධං කල්ලහාරවනං, තං උදකං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතං, තදනන්තරං යොජනවිත්ථතමෙව සුද්ධං නීලුප්පලවනං තං පරික්ඛිපිත්වා

ඨිතං, තතො යොජනයොජනවිත්ථතානෙව රත්තුප්පලසෙතුප්පලරත්තපදුමසෙතපදුමකුමුදවනානි පුරිමං පුරිමං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතානි. ඉමෙසං පන සත්තන්නං වනානං අනන්තරං සබ්බෙසම්පි තෙසං කල්ලහාරාදිවනානං වසෙන ඔමිස්සකවනං යොජනවිත්ථතමෙව තානි පරික්ඛිපිත්වා ඨිතං. තදනන්තරං නාගානං කටිප්පමාණෙ උදකෙ යොජනවිත්ථතමෙව රත්තසාලිවනං, තදනන්තරං උදකපරියන්තෙ යොජනවිත්ථතමෙව නීලපීතලොහිතඔදාතසුරභිසුඛුමකුසුමසමාකිණ්ණං ඛුද්දකගච්ඡවනං, ඉති ඉමානි දස වනානි යොජනවිත්ථතානෙව. තතො ඛුද්දකරාජමාසමහාරාජමාසමුග්ගවනං, තදනන්තරං තිපුසඵලාලුකලාබුකුම්භණ්ඩවල්ලිවනානි, තතො පූගරුක්ඛප්පමාණං උච්ඡුවනං, තතො හත්ථිදන්තප්පමාණඵලං කදලිවනං, තතො සාලවනං, තදනන්තරං චාටිප්පමාණඵලං පනසවනං, තතො මධුරඵලං චිඤ්චවනං, තතො අම්බවනං, තතො කපිට්ඨවනං, තතො ඔමිස්සකො මහාවනසණ්ඩො, තතො වෙළුවනං, අයමස්ස තස්මිං කාලෙ සම්පත්ති. සංයුත්තට්ඨකථායං පන ඉදානි පවත්තමානසම්පත්තියෙව කථිතා.

වෙළුවනං පන පරික්ඛිපිත්වා සත්ත පබ්බතා ඨිතා. තෙසං බාහිරන්තතො පට්ඨාය පඨමො චූළකාළපබ්බතො නාම, දුතියො මහාකාළපබ්බතො නාම, තතො උදකපබ්බතො නාම, තතො චන්දිමපස්සපබ්බතො නාම, තතො සූරියපස්සපබ්බතො නාම, තතො මණිපස්සපබ්බතො නාම, සත්තමො සුවණ්ණපස්සපබ්බතො නාම. සො උබ්බෙධතො සත්තයොජනිකො ඡද්දන්තදහං පරික්ඛිපිත්වා පත්තස්ස මුඛවට්ටි විය ඨිතො. තස්ස අබ්භන්තරිමං පස්සං සුවණ්ණවණ්ණං, තතො නික්ඛන්තෙන ඔභාසෙන ඡද්දන්තදහො සමුග්ගතබාලසූරියො විය හොති. බාහිරපබ්බතෙසු පන එකො උබ්බෙධතො ඡයොජනිකො, එකො පඤ්ච, එකො චත්තාරි, එකො තීණි, එකො ද්වෙ, එකො යොජනිකො, එවං සත්තපබ්බතපරික්ඛිත්තස්ස පන තස්ස දහස්ස පුබ්බුත්තරකණ්ණෙ උදකවාතප්පහරණොකාසෙ මහානිග්‍රොධරුක්ඛො අත්ථි. තස්ස ඛන්ධො පරික්ඛෙපතො පඤ්චයොජනිකො, උබ්බෙධතො සත්තයොජනිකො, චතූසු දිසාසු චතස්සො සාඛා ඡයොජනිකා, උද්ධං උග්ගතසාඛාපි ඡයොජනිකාව, ඉති සො මූලතො පට්ඨාය උබ්බෙධෙන තෙරසයොජනිකො, සාඛානං ඔරිමන්තතො යාව පාරිමන්තා ද්වාදසයොජනිකො, අට්ඨහි පාරොහසහස්සෙහි පටිමණ්ඩිතො මුණ්ඩමණිපබ්බතො විය විලාසමානො තිට්ඨති. ඡද්දන්තදහස්ස පන පච්ඡිමදිසාභාගෙ සුවණ්ණපස්සපබ්බතෙ ද්වාදසයොජනිකා කඤ්චනගුහා තිට්ඨති. ඡද්දන්තො නාම නාගරාජා වස්සාරත්තෙ හෙමන්තෙ අට්ඨසහස්සනාගපරිවුතො කඤ්චනගුහායං වසති. ගිම්හකාලෙ උදකවාතං සම්පටිච්ඡමානො මහානිග්‍රොධමූලෙ පාරොහන්තරෙ තිට්ඨති.

අථස්ස එකදිවසං ‘‘මහාසාලවනං පුප්ඵිත’’න්ති තරුණනාගා ආගන්ත්වා ආරොචයිංසු. සො සපරිවාරො ‘‘සාලකීළං කීළිස්සාමී’’ති සාලවනං ගන්ත්වා එකං සුපුප්ඵිතං සාලරුක්ඛං කුම්භෙන පහරි. තදා චූළසුභද්දා පටිවාතපස්සෙ ඨිතා, තස්සා සරීරෙ සුක්ඛදණ්ඩකමිස්සකානි පුරාණපණ්ණානි චෙව තම්බකිපිල්ලිකානි ච පතිංසු. මහාසුභද්දා අධොවාතපස්සෙ ඨිතා, තස්සා සරීරෙ පුප්ඵරෙණුකිඤ්ජක්ඛපත්තානි පතිංසු. චූළසුභද්දා ‘‘අයං නාගරාජා අත්තනො පියභරියාය උපරි පුප්ඵරෙණුකිඤ්ජක්ඛපත්තානි පාතෙසි, මම සරීරෙ සුක්ඛදණ්ඩකමිස්සානි පුරාණපණ්ණානි චෙව තම්බකිපිල්ලිකානි ච පාතෙසි, හොතු, කාතබ්බං ජානිස්සාමී’’ති මහාසත්තෙ වෙරං බන්ධි.

අපරම්පි දිවසං නාගරාජා සපරිවාරො න්හානත්ථාය ඡද්දන්තදහං ඔතරි. අථ ද්වෙ තරුණනාගා සොණ්ඩාහි උසිරකලාපෙ ගහෙත්වා කෙලාසකූටං මජ්ජන්තා විය න්හාපෙසුං. තස්මිං න්හත්වා උත්තිණ්ණෙ ද්වෙ කරෙණුයො න්හාපෙසුං. තාපි උත්තරිත්වා මහාසත්තස්ස සන්තිකෙ අට්ඨංසු. තතො අට්ඨසහස්සනාගාසරං ඔතරිත්වා උදකකීළං කීළිත්වා සරතො නානාපුප්ඵානි ආහරිත්වා රජතථූපං අලඞ්කරොන්තා විය මහාසත්තං අලඞ්කරිත්වා පච්ඡා ද්වෙ කරෙණුයො අලඞ්කරිංසු. අථෙකො හත්ථී සරෙ විචරන්තො සත්තුද්දයං නාම මහාපදුමං ලභිත්වා ආහරිත්වා මහාසත්තස්ස අදාසි. සො තං සොණ්ඩාය ගහෙත්වා රෙණුං කුම්භෙ ඔකිරිත්වා ජෙට්ඨකාය මහාසුභද්දාය අදාසි. තං දිස්වා ඉතරා ‘‘ඉදම්පි සත්තුද්දයං මහාපදුමං අත්තනො පියභරියාය එව අදාසි, න මය්හ’’න්ති පුනපි තස්මිං වෙරං බන්ධි.

අථෙකදිවසං බොධිසත්තෙ මධුරඵලානි චෙව භිසමුළාලානි ච පොක්ඛරමධුනා යොජෙත්වා පඤ්චසතෙ පච්චෙකබුද්ධෙ භොජෙන්තෙ චූළසුභද්දා අත්තනා ලද්ධඵලාඵලං පච්චෙකබුද්ධානං දත්වා ‘‘භන්තෙ, ඉතො චවිත්වා මද්දරාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා සුභද්දා නාම රාජකඤ්ඤා හුත්වා වයප්පත්තා බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසිභාවං පත්වා තස්ස පියා මනාපා තං අත්තනො රුචිං කාරෙතුං සමත්ථා හුත්වා තස්ස ආචික්ඛිත්වා එකං ලුද්දකං පෙසෙත්වා ඉමං හත්ථිං විසපීතෙන සල්ලෙන විජ්ඣාපෙත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙත්වා ඡබ්බණ්ණරංසිං විස්සජ්ජෙන්තෙ යමකදන්තෙ ආහරාපෙතුං සමත්ථා හොමී’’ති පත්ථනං ඨපෙසි. සා තතො පට්ඨාය ගොචරං අග්ගහෙත්වා සුස්සිත්වා නචිරස්සෙව කාලං කත්වා මද්දරට්ඨෙ රාජඅග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්ති, සුභද්දාතිස්සා නාමං කරිංසු. අථ නං වයප්පත්තං බාරාණසිරඤ්ඤො අදංසු. සා තස්ස පියා අහොසි මනාපා, සොළසන්නං ඉත්ථිසහස්සානං ජෙට්ඨිකා හුත්වා ජාතිස්සරඤාණඤ්ච පටිලභි. සා චින්තෙසි – ‘‘සමිද්ධා මෙ පත්ථනා, ඉදානි තස්ස නාගස්ස යමකදන්තෙ ආහරාපෙස්සාමී’’ති. තතො සරීරං තෙලෙන මක්ඛෙත්වා කිලිට්ඨවත්ථං නිවාසෙත්වා ගිලානාකාරං දස්සෙත්වා සිරිගබ්භං පවිසිත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. රාජා ‘‘කුහිං සුභද්දා’’ති වත්වා ‘‘ගිලානා’’ති සුත්වා

සිරිගබ්භං පවිසිත්වා මඤ්චකෙ නිසීදිත්වා තස්සා පිට්ඨිං පරිමජ්ජන්තො පඨමං ගාථමාහ –

97.

‘‘කිං නු සොචසිනුච්චඞ්ගි, පණ්ඩූසි වරවණ්ණිනි;
මිලායසි විසාලක්ඛි, මාලාව පරිමද්දිතා’’ති.

තත්ථ **අනුච්චඞ්ගීති** කඤ්චනසන්නිභසරීරෙ. **මාලාව පරිමද්දිතාති** හත්ථෙහි පරිමද්දිතා පදුමමාලා විය.

තං සුත්වා සා ඉතරං ගාථමාහ –

98.

‘‘දොහළො මෙ මහාරාජ, සුපිනන්තෙනුපජ්ඣගා;
න සො සුලභරූපොව, යාදිසො මම දොහළො’’ති.

තත්ථ **න සොති** යාදිසො මම **සුපිනන්තෙනුපජ්ඣගා** සුපිනෙ පස්සන්තියා මයා දිට්ඨො දොහළො, සො සුලභරූපො විය න හොති, දුල්ලභො සො, මය්හං පන තං අලභන්තියා ජීවිතං නත්ථීති අවච.

තං සුත්වා රාජා ගාථමාහ –

99.

‘‘යෙ කෙචි මානුසා කාමා, ඉධ ලොකම්හි නන්දනෙ;
සබ්බෙ තෙ පචුරා මය්හං, අහං තෙ දම්මි දොහළ’’න්ති.

තත්ථ **පචුරාති** බහූ සුලභා.

තං සුත්වා දෙවී, ‘‘මහාරාජ, දුල්ලභො මම දොහළො, න තං ඉදානි කථෙමි, යාවත්තකා පන තෙ විජිතෙ ලුද්දා, තෙ සබ්බෙ සන්නිපාතෙථ, තෙසං මජ්ඣෙ කථෙස්සාමී’’ති දීපෙන්තී අනන්තරං ගාථමාහ –

100.

‘‘ලුද්දා දෙව සමායන්තු, යෙ කෙචි විජිතෙ තව;
එතෙසං අහමක්ඛිස්සං, යාදිසො මම දොහළො’’ති.

රාජා ‘‘සාධූ’’ති සිරිගබ්භා නික්ඛමිත්වා ‘‘යාවතිකා තියොජනසතිකෙ කාසිකරට්ඨෙ ලුද්දා, තෙසං සන්නිපාතත්ථාය භෙරිං චරාපෙථා’’ති අමච්චෙ ආණාපෙසි. තෙ තථා අකංසු. නචිරස්සෙව කාසිරට්ඨවාසිනො ලුද්දා යථාබලං පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ආගන්ත්වා ආගතභාවං රඤ්ඤො ආරොචාපෙසුං. තෙ සබ්බෙපි සට්ඨිසහස්සමත්තා අහෙසුං. රාජා තෙසං

ආගතභාවං ඤත්වා වාතපානෙ ඨිතො හත්ථං පසාරෙත්වා තෙසං ආගතභාවං දෙවියා කථෙන්තො ආහ –

101.

‘‘ඉමෙ තෙ ලුද්දකා දෙවි, කතහත්ථා විසාරදා;
වනඤ්ඤූ ච මිගඤ්ඤූ ච, මමත්ථෙ චත්තජීවිතා’’ති.

තත්ථ ඉමෙ තෙති යෙ ත්වං සන්නිපාතාපෙසි, ඉමෙ තෙ. කතහත්ථාති විජ්ඣනභෙදනෙසු කතහත්ථා කුසලා සුසික්ඛිතා. විසාරදාති නිබ්භයා. වනඤ්ඤූ ච මිගඤ්ඤූ චාති වනානි ච මිගෙ ච ජානන්ති. මමත්ථෙති සබ්බෙපි චෙතෙ මමත්ථෙ චත්තජීවිතා, යමහං ඉච්ඡාමි, තං කරොන්තීති.

තං සුත්වා දෙවී තෙ ආමන්තෙත්වා ඉතරං ගාථමාහ –

102.

‘‘ලුද්දපුත්තා නිසාමෙථ, යාවන්තෙත්ථ සමාගතා;
ඡබ්බිසාණං ගජං සෙතං, අද්දසං සුපිනෙ අහං;
තස්ස දන්තෙහි මෙ අත්ථො, අලාභෙ නත්ථි ජීවිත’’න්ති.

තත්ථ නිසාමෙථාති සුණාථ. ඡබ්බිසාණන්ති ඡබ්බණ්ණවිසාණං.

තං සුත්වා ලුද්දපුත්තා ආහංසු –

103.

‘‘න නො පිතූනං න පිතාමහානං, දිට්ඨො සුතො කුඤ්ජරො ඡබ්බිසාණො;
යමද්දසා සුපිනෙ රාජපුත්තී, අක්ඛාහි නො යාදිසො හත්ථිනාගො’’ති.

තත්ථ පිතූනන්ති කරණත්ථෙ සාමිවචනං. ඉදං වුත්තං හොති – දෙවි නෙව අම්හාකං පිතූහි, න පිතාමහෙහි එවරූපො කුඤ්ජරො දිට්ඨපුබ්බො, පගෙව අම්හෙහි, තස්මා අත්තනා දිට්ඨලක්ඛණවසෙන අක්ඛාහි නො, යාදිසො තයා දිට්ඨො හත්ථිනාගොති.

අනන්තරගාථාපි තෙහෙව වුත්තා –

104.

‘‘දිසා චතස්සො විදිසා චතස්සො, උද්ධං අධො දස දිසා ඉමායො;
කතමං දිසං තිට්ඨති නාගරාජා, යමද්දසා සුපිනෙ ඡබ්බිසාණ’’න්ති.

තත්ථ දිසාති දිසාසු. කතමන්ති එතාසු දිසාසු කතමාය දිසායාති.

එවං වුත්තෙ සුභද්දා සබ්බෙ ලුද්දෙ ඔලොකෙත්වා තෙසං අන්තරෙ පත්ථටපාදං භත්තපුටසදිසජඞ්ඝං මහාජාණුකං මහාඵාසුකං බහලමස්සුතම්බදාඨිකං නිබ්බිද්ධපිඞ්ගලං දුස්සණ්ඨානං බීභච්ඡං සබ්බෙසං මත්ථකමත්ථකෙන පඤ්ඤායමානං මහාසත්තස්ස පුබ්බවෙරිං සොනුත්තරං නාම නෙසාදං දිස්වා ''එස මම වචනං කාතුං සක්ඛිස්සතී''ති රාජානං අනුජානාපෙත්වා තං ආදාය සත්තභූමිකපාසාදස්ස උපරිමතලං ආරුය්හ උත්තරසීහපඤ්ජරං විවරිත්වා උත්තරහිමවන්තාභිමුඛං හත්ථං පසාරෙත්වා චතස්සො ගාථා අභාසි –

105.

''ඉතො උජුං උත්තරියං දිසායං, අතික්කම්ම සො සත්ත ගිරී බ්‍රහන්තෙ;
සුවණ්ණපස්සො නාම ගිරී උළාරො, සුපුප්ඵිතො කිම්පුරිසානුචිණ්ණො.

106.

''ආරුය්හ සෙලං භවනං කින්නරානං, ඔලොකය පබ්බතපාදමූලං;
අථ දක්ඛසී මෙඝසමානවණ්ණං, නිග්‍රොධරාජං අට්ඨසහස්සපාදං.

107.

''තත්ථච්ඡතී කුඤ්ජරො ඡබ්බිසාණො, සබ්බසෙතො දුප්පසහො පරෙහි;
රක්ඛන්ති නං අට්ඨසහස්සනාගා, ඊසාදන්තා වාතජවප්පහාරිනො.

108.

''තිට්ඨන්ති තෙ තුමූලං පස්සසන්තා, කුප්පන්ති වාතස්සපි එරිතස්ස;
මනුස්සභූතං පන තත්ථ දිස්වා, භස්මං කරෙය්‍යුං නාස්ස රජොපි තස්සා''ති.

තත්ථ **ඉතොති** ඉමම්හා ඨානා. **උත්තරියන්ති** උත්තරාය. **උළාරොති** මහා ඉතරෙහි ඡහි පබ්බතෙහි උච්චතරො. **ඔලොකයාති** ආලොකෙය්‍යාසි. **තත්ථච්ඡතීති** තස්මිං නිග්‍රොධමූලෙ ගිම්හසමයෙ උදකවාතං සම්පටිච්ඡන්තො තිට්ඨති. **දුප්පසහොති** අඤ්ඤෙ තං උපගන්ත්වා පසය්හකාරං කාතුං සමත්ථා නාම නත්ථීති දුප්පසහො පරෙහි. **ඊසාදන්තාති** රථීසාය සමානදන්තා. **වාතජවප්පහාරිනොති** වාතජවෙන ගන්ත්වා පච්චාමිත්තෙ පහරණසීලා එවරූපා අට්ඨසහස්සනාගා නාගරාජානං රක්ඛන්ති. **තුමූලන්ති** භිංසනකං මහාසද්දානුබන්ධං අස්සාසං මුඤ්චන්තා තිට්ඨන්ති. **එරිතස්සාති** වාතපහරිතස්ස යං සද්දානුබන්ධං එරිතං චලනං කම්පනං, තස්සපි කුප්පන්ති, එවංඵරුසා තෙ නාගා. **නාස්සාති** තස්ස නාසවාතෙන විද්ධංසෙත්වා භස්මං කතස්ස තස්ස රජොපි න භවෙය්‍යාති.

තං සුත්වා සොනුත්තරො මරණභයභීතො ආහ –

109.

‘‘බහූ හිමෙ රාජකුලම්හි සන්ති, පිළන්ධනා ජාතරූපස්ස දෙවි;
මුත්තා මණී වෙළුරියාමයා ච, කිං කාහසි දන්තපිළන්ධනෙන;
මාරෙතුකාමා කුඤ්ජරං ඡබ්බිසාණං, උදාහු ඝාතෙස්සසි ලුද්දපුත්තෙ’’ති.

තත්ථ **පිළන්ධනාති** ආභරණානි. **වෙළුරියාමයාති** වෙළුරියමයානි. **ඝාතෙස්සසීති** උදාහු පිළන්ධනාපදෙසෙන ලුද්දපුත්තෙ ඝාතාපෙතුකාමාසීති පුච්ඡති.

තතො දෙවී ගාථමාහ –

110.

‘‘සා ඉස්සිතා දුක්ඛිතා වස්මි ලුද්ද, උද්ධඤ්ච සුස්සාමි අනුස්සරන්තී;
කරොහි මෙ ලුද්දක එතමත්ථං, දස්සාමි තෙ ගාමවරානි පඤ්චා’’ති.

තත්ථ **සාති** සා අහං. **අනුස්සරන්තීති** තෙන වාරණෙන පුරෙ මයි කතං වෙරං අනුස්සරමානා. **දස්සාමි තෙති** එතස්මිං තෙ අත්ථෙ නිප්ඵාදිතෙ සංවච්ඡරෙ සතසහස්සුට්ඨානකෙ පඤ්ච ගාමවරෙ දදාමීති.

එවඤ්ච පන වත්වා ‘‘සම්ම ලුද්දපුත්ත අහං ‘එතං ඡද්දන්තහත්ථිං මාරාපෙත්වා යමකදන්තෙ ආහරාපෙතුං සමත්ථා හොමී’ති පුබ්බෙ පච්චෙකබුද්ධානං දානං දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසිං, මයා සුපිනන්තෙන දිට්ඨං නාම නත්ථි, සා පන මයා පත්ථිතපත්ථනා සමිජ්ඣිස්සති, ත්වං ගච්ඡන්තො මා භායී’’ති තං සමස්සාසෙත්වා පෙසෙසි. සො ‘‘සාධු, අය්යෙ’’ති තස්සා වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා ‘‘තෙන හි මෙ පාකටං කත්වා තස්ස වසනට්ඨානං කථෙහී’’ති පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

111.

‘‘කත්ථච්ඡති කත්ථ මුපෙති ඨානං, වීථිස්ස කා න්හානගතස්ස හොති;
කථඤ්හි සො න්හායති නාගරාජා, කථං විජානෙමු ගතිං ගජස්සා’’ති.

තත්ථ **කත්ථච්ඡතීති** කත්ථ වසති. **කත්ථ මුපෙතීති** කත්ථ උපෙති, කත්ථ තිට්ඨතීති අත්ථො. **වීථිස්ස කාති** තස්ස න්හානගතස්ස කා වීථි හොති, කතරමග්ගෙන සො ගච්ඡති. **කථං විජානෙමු ගතින්ති** තයා අකථිතෙ මයං කථං තස්ස නාගරාජස්ස ගතිං විජානිස්සාම, තස්මා කථෙහි නොති අත්ථො.

තතො සා ජාතිස්සරඤාණෙන පච්චක්ඛතො දිට්ඨට්ඨානං තස්ස ආචික්ඛන්තී ද්වෙ ගාථා අභාසි –

112.

‘‘තත්ථෙව සා පොක්ඛරණී අදූරෙ, රම්මා සුතිත්ථා ච මහොදිකා ච;
සම්පුප්ඵිතා භමරගණානුචිණ්ණා, එත්ථ හි සො න්හායති නාගරාජා.

113.

‘‘සීසං නහාතුප්පලමාලභාරී, සබ්බසෙතො පුණ්ඩරීකත්තචඞ්ගී;
ආමොදමානො ගච්ඡති සන්නිකෙතං, පුරක්ඛත්වා මහෙසිං සබ්බභද්ද’’න්ති.

තත්ථ **තත්ථෙවාති** තස්ස වසනට්ඨානෙයෙව. **පොක්ඛරණීති** ඡද්දන්තදහං සන්ධායාහ. **සම්පුප්ඵිතාති** දුවිධෙහි කුමුදෙහි තිවිධෙහි උප්පලෙහි පඤ්චවණ්ණෙහි ච පදුමෙහි සමන්තතො පුප්ඵිතා. **එත්ථ හි සොති** සො නාගරාජා එත්ථ ඡද්දන්තදහෙ න්හායති. **උප්පලමාලභාරීති** උප්පලාදීනං ජලජථලජානං පුප්ඵානං මාලං ධාරෙන්තො. **පුණ්ඩරීකත්තචඞ්ගීති** පුණ්ඩරීකසදිසතචෙන ඔදාතෙන අඞ්ගෙන සමන්නාගතො. **ආමොදමානොති** ආමොදිතපමොදිතො. **සන්නිකෙතන්ති** අත්තනො වසනට්ඨානං. **පුරක්ඛත්වාති** සබ්බභද්දං නාම මහෙසිං පුරතො කත්වා අට්ඨහි නාගසහස්සෙහි පරිවුතො අත්තනො වසනට්ඨානං ගච්ඡතීති.

තං සුත්වා සොනුත්තරො ‘‘සාධු අයේ‍ය, අහං තං වාරණං මාරෙත්වා තස්ස දන්තෙ ආහරිස්සාමී’’ති සම්පටිච්ඡි. අථස්ස සා තුට්ඨා සහස්සං දත්වා ‘‘ගෙහං තාව ගච්ඡ, ඉතො සත්තාහච්චයෙන තත්ථ ගමිස්සසී’’ති තං උය්‍යොජෙත්වා කම්මාරෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘තාතා අම්හාකං වාසිඵරසු-කුද්දාල-නිඛාදන-මුට්ඨිකවෙළුගුම්බච්ඡෙදන-සත්ථ-තිණලායන-අසිලොහදණ්ඩකකචඛාණුක- අයසිඞ්ඝාටකෙහි අත්ථො, සබ්බං සීඝං කත්වා ආහරථා’’ති ආණාපෙත්වා චම්මකාරෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘තාතා අම්හාකං කුම්භභාරගාහිතං චම්මභස්තං කාතුං වට්ටති, චම්මයොත්තවරත්තහත්ථිපාදඋපාහනචම්මඡත්තෙහිපි නො අත්ථො, සබ්බං සීඝං කත්වා ආහරථා’’ති ආණාපෙසි. තෙ උභොපි සබ්බානි තානි සීඝං කත්වා ආහරිත්වා අදංසු. සා තස්ස පාථෙය්‍යං සංවිදහිත්වා අරණිසහිතං ආදිං කත්වා සබ්බං උපකරණඤ්ච බද්ධසත්තුමාදිං කත්වා පාථෙය්‍යඤ්ච චම්මභස්තායං පක්ඛිපි, තං සබ්බම්පි කුම්භභාරමත්තං අහොසි.

සොනුත්තරොපි අත්තනො පරිවච්ඡං කත්වා සත්තමෙ දිවසෙ ආගන්ත්වා දෙවිං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං සා ‘‘නිට්ඨිතං තෙ සම්ම සබ්බූපකරණං, ඉමං තාව පසිබ්බකං ගණ්හා’’ති ආහ. සො පන මහාථාමො පඤ්චන්නං හත්ථීනං බලං ධාරෙති, තස්මා තම්බූලපසිබ්බකං විය උක්ඛිපිත්වා උපකච්ඡන්තරෙ ඨපෙත්වා රිත්තහත්ථො විය අට්ඨාසි. සුභද්දා ලුද්දස්ස පුත්තදාරානං පරිබ්බයං දත්වා රඤ්ඤො ආචික්ඛිත්වා සොනුත්තරං උය්‍යොජෙසි. සොපි රාජානඤ්ච දෙවිඤ්ච වන්දිත්වා රාජනිවෙසනා ඔරුය්හ

රථෙ ඨත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන නගරා නික්ඛමිත්වා ගාමනිගමජනපදපරම්පරාය පච්චන්තං පත්වා ජානපදෙ නිවත්තෙත්වා පච්චන්තවාසීහි සද්ධිං අරඤ්ඤං පවිසිත්වා මනුස්සපථං අතික්කම්ම පච්චන්තවාසිනොපි නිවත්තෙත්වා එකකොව ගච්ඡන්තො තිංසයොජනං පත්වා පඨමං දබ්බගහනං කාසගහනං තිණගහනං තුලසිගහනං සරගහනං තිරිවච්ඡගහනන්ති ඡ ගහනානි, කණ්ටකවෙළුගුම්බගහනානි වෙත්තගහනං ඔමිස්සකගහනං නළගහනං සරගහනසදිසං උරගෙනපි දුබ්බිනිවිජ්ඣං ඝනවනගහනං රුක්ඛගහනං වෙළුගහනං අපරම්පි වෙළුගුම්බගහනං කලලගහනං උදකගහනං පබ්බතගහනන්ති අට්ඨාරස ගහනානි පටිපාටියා පත්වා දබ්බගහනාදීනි අසිතෙන ලායිත්වා තුලසිගහනාදීනි වෙළුගුම්බච්ඡෙදනසත්ථෙන ඡින්දිත්වා රුක්ඛෙ ඵරසුනා කොට්ටෙත්වා අතිමහන්තෙ රුක්ඛෙ නිඛාදනෙන විජ්ඣිත්වා මග්ගං කරොන්තො වෙළුවනෙ නිස්සෙණිං කත්වා වෙළුගුම්බං ආරුය්හ වෙළුං ඡින්දිත්වා අපරස්ස වෙළුගුම්බස්ස උපරි පාතෙත්වා වෙළුගුම්බමත්ථකෙන ගන්ත්වා කලලගහනෙ සුක්ඛරුක්ඛපදරං අත්ථරිත්වා තෙන ගන්ත්වා අපරං අත්ථරිත්වා ඉතරං උක්ඛිපිත්වා පුන පුරතො අත්ථරන්තො තං අතික්කමිත්වා උදකගහනෙ දොණිං කත්වා තාය උදකගහනං තරිත්වා පබ්බතපාදෙ ඨත්වා අයසිඞ්ඝාටකං යොත්තෙන බන්ධිත්වා උද්ධං ඛිපිත්වා පබ්බතෙ ලග්ගාපෙත්වා යොත්තෙනාරුය්හ වජිරග්ගෙන ලොහදණ්ඩෙන පබ්බතං විජ්ඣිත්වා ඛාණුකං කොට්ටෙත්වා තත්ථ ඨත්වා සිඞ්ඝාටකං ආකඩ්ඪිත්වා පුන උපරි ලග්ගාපෙත්වා තත්ථ ඨිතො චම්මයොත්තං ඔලම්බෙත්වා තං ආදාය ඔතරිත්වා හෙට්ඨිමඛාණුකෙ බන්ධිත්වා වාමහත්ථෙන යොත්තං ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන මුග්ගරං ආදාය යොත්තං පහරිත්වා ඛාණුකං නීහරිත්වා පුන අභිරුහති. එතෙනුපායෙන පබ්බතමත්ථකං අභිරුය්හ පරතො ඔතරන්තො පුරිමනයෙනෙව පඨමං පබ්බතමත්ථකෙ ඛාණුකං කොට්ටෙත්වා චම්මපසිබ්බකෙ යොත්තං බන්ධිත්වා ඛාණුකෙ වෙඨෙත්වා සයං අන්තොපසිබ්බකෙ නිසීදිත්වා මක්කටකානං මක්කටසුත්තවිස්සජ්ජනාකාරෙන යොත්තං විනිවෙඨෙන්තො ඔතරති. චම්මඡත්තෙන වාතං ගාහාපෙත්වා සකුණො විය ඔතරතීතිපි වදන්තියෙව.

එවං තස්ස සුභද්දාය වචනං ආදාය නගරා නික්ඛමිත්වා සත්තරස ගහනානි අතික්කමිත්වා පබ්බතගහනං පත්වා තත්‍රාපි ඡ පබ්බතෙ අතික්කමිත්වා සුවණ්ණපස්සපබ්බතමත්ථකං ආරුළ්හභාවං ආවිකරොන්තො සත්ථා ආහ –

114.

‘‘තත්ථෙව සො උග්ගහෙත්වාන වාක්‍යං, ආදාය තූණිඤ්ච ධනුඤ්ච ලුද්දො;
විතුරියති සත්ත ගිරී බ්‍රහන්තෙ, සුවණ්ණපස්සං නාම ගිරිං උළාරං.

115.

‘‘ආරුය්හ සෙලං භවනං කින්නරානං, ඔලොකයී පබ්බතපාදමූලං;
තත්ථද්දසා මෙඝසමානවණ්ණං, නිග්‍රොධරාජං අට්ඨසහස්සපාදං.

116.

‘‘තත්ථද්දසා කුඤ්ජරං ඡබ්බිසාණං, සබ්බසෙතං දුප්පසහං පරෙහි;
රක්ඛන්ති නං අට්ඨසහස්සනාගා, ඊසාදන්තා වාතජවප්පහාරිනො.

117.

‘‘තත්ථද්දසා පොක්ඛරණිං අදූරෙ, රම්මං සුතිත්ථඤ්ච මහොදිකඤ්ච;
සම්පුප්ඵිතං භමරගණානුචිණ්ණං, යත්ථ හි සො න්හායති නාගරාජා.

118.

‘‘දිස්වාන නාගස්ස ගතිං ඨිතිඤ්ච, වීථිස්සයා න්හානගතස්ස හොති;
ඔපාතමාගච්ඡි අනරියරූපො, පයොජිතො චිත්තවසානුගායා’’ති.

තත්ථ **සොති**, භික්ඛවෙ, සො ලුද්දො තත්ථෙව සත්තභූමිකපාසාදතලෙ ඨිතාය තස්සා සුභද්දාය වචනං උග්ගහෙත්වා සරතූණිඤ්ච මහාධනුඤ්ච ආදාය පබ්බතගහනං පත්වා ‘‘කතරො නු බො සුවණ්ණපස්සපබ්බතො නාමා’’ති සත්ත මහාපබ්බතෙ විතුරියති, තස්මිං කාලෙ තුලෙති තීරෙති. සො එවං තීරෙන්තො සුවණ්ණපස්සං නාම ගිරිං උළාරං දිස්වා ‘‘අයං සො භවිස්සතී’’ති චින්තෙසි. **ඔලොකයීති** තං කින්නරානං භවනභූතං පබ්බතං ආරුය්හ සුභද්දාය දින්නසඤ්ඤාවසෙන හෙට්ඨා ඔලොකෙසි. **තත්ථාති** තස්මිං පබ්බතපාදමූලෙ අවිදූරෙයෙව තං නිග්‍රොධං අද්දස.

තත්ථාති තස්මිං නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ ඨිතං. **තත්ථාති** තත්ථෙව අන්තොපබ්බතෙ තස්ස නිග්‍රොධස්සාවිදූරෙ යත්ථ සො න්හායති, තං පොක්ඛරණිං අද්දස. **දිස්වානාති** සුවණ්ණපස්සපබ්බතා ඔරුය්හ හත්ථීනං ගතකාලෙ හත්ථිපාදඋපාහනං ආරුය්හ තස්ස නාගරඤ්ඤො ගතට්ඨානං නිබද්ධවසනට්ඨානං උපධාරෙන්තො ‘‘ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡති, ඉධ න්හායති, න්හත්වා උත්තිණ්ණො, ඉධ තිට්ඨතී’’ති සබ්බං දිස්වා අභිරිකභාවෙන අනරියරූපො තාය චිත්තවසානුගාය පයොජිතො, තස්මා ඔපාතං ආගච්ඡි පටිපජ්ජි, ආවාටං ඛණීති අත්ථො.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – ‘‘සො කිර මහාසත්තස්ස වසනොකාසං සත්තමාසාධිකෙහි සත්තහි සංවච්ඡරෙහි සත්තහි ච දිවසෙහි පත්වා වුත්තනයෙනෙව තස්ස වසනොකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා ‘‘ඉධ ආවාටං ඛණිත්වා තස්මිං ඨිතො වාරණාධිපතිං විසපීතෙන සල්ලෙන විජ්ඣිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙස්සාමී’’ති වවත්ථපෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ථම්භාදීනං අත්ථාය රුක්ඛෙ ඡින්දිත්වා දබ්බසම්භාරෙ සජ්ජෙත්වා හත්ථීසු න්හානත්ථාය ගතෙසු තස්ස වසනොකාසෙ මහාකුද්දාලෙන චතුරස්සං ආවාටං ඛණිත්වා උද්ධතපංසුං බීජං වපන්තො විය උදකෙන විකිරිත්වා උදුක්ඛලපාසාණානං

උපරි ථම්භෙ පතිට්ඨපෙත්වා තුලා ච කාජෙ ච දත්වා පදරානි අත්ථරිත්වා කණ්ඩප්පමාණං ඡිද්දං කත්වා උපරි පංසුඤ්ච කචවරඤ්ච පක්ඛිපිත්වා එකෙන පස්සෙන අත්තනො පවිසනට්ඨානං කත්වා එවං නිට්ඨිතෙ ආවාටෙ පච්චූසකාලෙයෙව පතිසීසකං පටිමුඤ්චිත්වා කාසායානි පරිදහිත්වා සද්ධිං විසපීතෙන සල්ලෙන ධනුං ආදාය ආවාටං ඔතරිත්වා අට්ඨාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

119.

‘‘ඛණිත්වාන කාසුං ඵලකෙහි ඡාදයි, අත්තානමොධාය ධනුඤ්ච ලුද්දො;

පස්සාගතං පුථුසල්ලෙන නාගං, සමප්පයී දුක්කටකම්මකාරී.

120.

‘‘විද්ධො ච නාගො කොඤ්චමනාදි ඝොරං, සබ්බෙ ච නාගා නින්නදුං ඝොරරූපං;

තිණඤ්ච කට්ඨඤ්ච රණං කරොන්තා, ධාවිංසු තෙ අට්ඨ දිසා සමන්තතො.

121.

‘‘වධිස්සමෙතන්ති පරාමසන්තො, කාසාවමද්දක්ඛි ධජං ඉසීනං;

දුක්ඛෙන ඵුට්ඨස්සුදපාදි සඤ්ඤා, අරහද්ධජො සබ්භි අවජ්ඣරූපො’’ති.

තත්ථ **ඔධායාති** ඔදහිත්වා පවෙසෙත්වා. **පස්සාගතන්ති** අත්තනො ආවාටස්ස පස්සං ආගතං. සො කිර දුතියදිවසෙ ආගන්ත්වා න්හත්වා උත්තිණ්ණො තස්මිං මහාවිසාලමාලකෙ නාම පදෙසෙ අට්ඨාසි. අථස්ස සරීරතො උදකං නාභිපදෙසෙන ඔගලිත්වා තෙන ඡිද්දෙන ලුද්දස්ස සරීරෙ පති. තාය සඤ්ඤාය සො මහාසත්තස්ස ආගන්ත්වා ඨිතභාවං ඤත්වා තං පස්සාගතං පුථුනා සල්ලෙන සමප්පයි විජ්ඣි. **දුක්කටකම්මකාරීති** තස්ස මහාසත්තස්ස කායිකචෙතසිකස්ස දුක්ඛස්ස උප්පාදනෙන දුක්කටස්ස කම්මස්ස කාරකො.

කොඤ්චමනාදීති කොඤ්චනාදං අකරි. තස්ස කිර තං සල්ලං නාභියං පවිසිත්වා පිහකාදීනි සඤ්චුණ්ණෙත්වා අන්තානි ඡින්දිත්වා පිට්ඨිභාගං ඵරසුනා පදාලෙන්තං විය උග්ගන්ත්වා ආකාසෙ පක්ඛන්දි. භින්නරජතකුම්භතො රජනං විය පහාරමුඛෙන ලොහිතං පග්ඝරි, බලවවෙදනා උප්පජ්ජි. සො වෙදනං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො වෙදනාප්පත්තො සකලපබ්බතං එකනින්නාදං කරොන්තො තික්ඛත්තුං මහන්තං කොඤ්චනාදං නදි. **සබ්බෙ චාති** තෙපි සබ්බෙ අට්ඨසහස්සනාගා තං සද්දං සුත්වා මරණභයභීතා ඝොරරූපං නින්නදුං අනුරවං කරිංසු. **රණං කරොන්තාති** තෙන සද්දෙන ගන්ත්වා ඡද්දන්තවාරණං වෙදනාප්පත්තං

දිස්වා ‘‘පච්චාමිත්තං ගණ්හිස්සාමා’’ති තිණ්ණං‍ව කට්ඨඤ්ච චුණ්ණවිචුණ්ණං කරොන්තා සමන්තා ධාවිංසු.

වධිස්සමෙතන්ති ‘‘භික්ඛවෙ, සො ඡද්දන්තවාරණො දිසා පක්කන්තෙසු නාගෙසු සුභද්දාය කරෙණුයා පස්සෙ ඨත්වා සන්ධාරෙත්වා සමස්සාසයමානාය වෙදනං අධිවාසෙත්වා කණ්ඩස්ස ආගතට්ඨානං සල්ලක්ඛෙන්තො ‘සචෙ ඉදං පුරත්ථිමදිසාදීහි ආගතං අභවිස්ස, කුම්භාදීහි පවිසිත්වා පච්ඡිමකායාදීහි නික්ඛමිස්ස, ඉදං පන නාභියා පවිසිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි, තස්මා පථවියං ඨිතෙන විස්සට්ඨං භවිස්සතී’ති උපධාරෙත්වා ඨිතට්ඨානං උපපරික්ඛිතුකාමො ‘‘කො ජානාති, කිං භවිස්සති, සුභද්දං අපනෙතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘භද්දෙ, අට්ඨසහස්සනාගා මම පච්චාමිත්තං පරියෙසන්තා දිසා පක්ඛන්දා, ත්වං ඉධ කිං කරොසී’’ති වත්වා, ‘‘දෙව, අහං තුම්හෙ සන්ධාරෙත්වා සමස්සාසෙන්තී ඨිතා, ඛමථ මෙ’’ති තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතූසු ඨානෙසු වන්දිත්වා තාය ආකාසං පක්ඛන්දාය නාගරාජා භූමිං පාදනඛෙන පහරි, පදරං උප්පතිත්වා ගතං. සො ඡිද්දෙන ඔලොකෙන්තො සොනුත්තරං දිස්වා ‘‘වධිස්සාමි න’’න්ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා රජතදාමවණ්ණසොණ්ඩං පවෙසෙත්වා පරාමසන්තො බුද්ධානං ඉසීනං ධජං කාසාවං අද්දක්ඛි. ලුද්දො කාසාවං මහාසත්තස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි. සො තං උක්ඛිපිත්වා පුරතො ඨපෙසි. අථස්ස තෙන තථාරූපෙනපි දුක්ඛෙන ඵුට්ඨස්ස ‘‘අරහද්ධජො නාම සබ්භි පණ්ඩිතෙහි අවජ්ඣරූපො, අඤ්ඤදත්ථු සක්කාතබ්බො ගරුකාතබ්බොයෙවා’’ති අයං සඤ්ඤා උදපාදි.

සො තෙන සද්ධිං සල්ලපන්තො ගාථාද්වයමාහ –

122.

‘‘අනික්කසාවො කාසාවං, යො වත්ථං පරිදහිස්සති;
අපෙතො දමසච්චෙන, න සො කාසාවමරහති.

123.

‘‘යො ච වන්තකසාවස්ස, සීලෙසු සුසමාහිතො;
උපෙතො දමසච්චෙන, ස වෙ කාසාවමරහතී’’ති.

තස්සත්ථො – සම්ම ලුද්දපුත්ත යො පුරිසො රාගාදීහි කසාවෙහි අනික්කසාවො ඉන්ද්‍රියදමෙන චෙව වචීසච්චෙන ච අපෙතො අනුපගතො තෙහි ගුණෙහි කසාවරසපීතං කාසාවවත්ථං පරිදහති, සො තං කාසාවං නාරහති, නානුච්ඡවිකො සො තස්ස වත්ථස්ස. යො පන තෙසං කසාවානං වන්තත්තා වන්තකසාවො අස්ස සීලෙසු සුසමාහිතො සුපතිට්ඨිතො පරිපුණ්ණසීලාචාරො, සො තං කාසාවං අරහති නාමාති.

එවං වත්වා මහාසත්තො තස්මිං චිත්තං නිබ්බාපෙත්වා ‘‘සම්ම කිමත්ථං ත්වං මං විජ්ඣසි, කිං අත්තනො අත්ථාය, උදාහු අඤ්ඤෙන පයොජිතොසී’’ති පුච්ඡි. තමත්ථං ආවිකරොන්තො සත්ථා ආහ –

124.

‘‘සමප්පිතො පුථුසල්ලෙන නාගො, අදුට්ඨචිත්තො ලුද්දකමජ්ඣභාසි;
කිමත්ථයං කිස්ස වා සම්ම හෙතු, මමං වධී කස්ස වායං පයොගො’’ති.

තත්ථ **කිමත්ථයන්ති** ආයතිං කිං පත්ථෙන්තො. **කිස්ස වාති** කිස්ස හෙතු කෙන කාරණෙන, කිං නාම තව මයා සද්ධිං වෙරන්ති අධිප්පායො. **කස්ස වාති** කස්ස වා අඤ්ඤස්ස අයං පයොගො, කෙන පයොජිතො මං අවධීති අත්ථො.

අථස්ස ආචික්ඛන්තො ලුද්දො ගාථමාහ –

125.

‘‘කාසිස්ස රඤ්ඤො මහෙසී භදන්තෙ, සා පූජිතා රාජකුලෙ සුභද්දා;
තං අද්දසා සා ච මමං අසංසි, දන්තෙහි අත්ථොති ච මං අවොචා’’ති.

තත්ථ **පූජිතාති** අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පූජිතා. **අද්දසාති** සා කිර තං සුපිනන්තෙ අද්දස. **අසංසීති** සා ච මම සක්කාරං කාරෙත්වා ‘‘හිමවන්තපදෙසෙ එවරූපො නාම නාගො අසුකස්මිං නාම ඨානෙ වසතී’’ති මමං ආචික්ඛි. **දන්තෙහීති** තස්ස නාගස්ස ඡබ්බණ්ණරංසිසමුජ්ජලා දන්තා, තෙහි මම අත්ථො, පිළන්ධනං කාරෙතුකාමාම්හි, තෙ මෙ ආහරාති මං අවොචාති.

තං සුත්වා ‘‘ඉදං චූළසුභද්දාය කම්ම’’න්ති ඤත්වා මහාසත්තො වෙදනං අධිවාසෙත්වා ‘‘තස්සා මම දන්තෙහි අත්ථො නත්ථි, මං මාරෙතුකාමතාය පන පහිණී’’ති දීපෙන්තො ගාථාද්වයමාහ –

126.

‘‘බහූ හිමෙ දන්තයුගා උළාරා, යෙ මෙ පිතූනඤ්ච පිතාමහානං;
ජානාති සා කොධනා රාජපුත්තී, වධත්ථිකා වෙරමකාසි බාලා.

127.

‘‘උට්ඨෙහි ත්වං ලුද්ද ඛරං ගහෙත්වා, දන්තෙ ඉමෙ ඡින්ද පුරා මරාමි;
වජ්ජාසි තං කොධනං රාජපුත්තිං, නාගො හතො හන්ද ඉමස්ස දන්තා’’ති.

තත්ථ **ඉමෙති** තස්ස කිර පිතු පිතාමහානං දන්තා මා විනස්සන්තූති ගුහායං සන්නිචිතා, තෙ සන්ධාය එවමාහ. **ජානාතීති** බහූනං වාරණානං ඉධ සන්නිචිතෙ දන්තෙ ජානාති. **වධත්ථිකාති** කෙවලං පන සා මං මාරෙතුකාමා අප්පමත්තකං දොසං හදයෙ ඨපෙත්වා අත්තනො වෙරං අකාසි, එවරූපෙන එරූසකම්මෙන මත්ථකං පාපෙසි. **ඛරන්ති** කකචං. **පුරා මරාමීති** යාව න මරාමි. **වජ්ජසීති** වදෙය්‍යාසි. **හන්ද ඉමස්ස දන්තාති** හතො සො මයා නාගො, මනොරථො තෙ මත්ථකප්පත්තො, ගණ්හ, ඉමෙ තස්ස දන්තාති.

සො තස්ස වචනං සුත්වා නිසීදනට්ඨානා වුට්ඨාය කකචං ආදාය ''දන්තෙ ඡින්දිස්සාමී''ති තස්ස සන්තිකං උපගතො. සො පන උබ්බෙධතො අට්ඨාසීතිහත්ථො රජතපබ්බතො විය ඨිතො, තෙනස්ස සො දන්තට්ඨානං න පාපුණි. අථ මහාසත්තො කායං උපනාමෙන්තො හෙට්ඨාසීසකො නිපජ්ජි. තදා නෙසාදො මහාසත්තස්ස රජතදාමසදිසං සොණ්ඩං මද්දන්තො අභිරුහිත්වා කෙලාසකූටෙ විය කුම්භෙ ඨත්වා මුඛකොටිමංසං ධනුකෙන පහරිත්වා අන්තො පක්ඛිපිත්වා කුම්භතො ඔරුය්හ කකචං අන්තොමුඛෙ පවෙසෙසි, උභොහි හත්ථෙහි දළ්හං අපරාපරං කඩ්ඪි. මහාසත්තස්ස බලවවෙදනා උප්පජ්ජි, මුඛං ලොහිතෙන පූරි. නෙසාදො ඉතො චිතො ච සඤ්චාරෙන්තො කකචෙන ඡින්දිතුං නාසක්ඛි. අථ නං මහාසත්තො මුඛතො ලොහිතං ඡඩ්ඩෙත්වා වෙදනං අධිවාසෙත්වා ''කිං සම්ම ඡින්දිතුං න සක්කොසී''ති පුච්ඡි. ''ආම, සාමී''ති. මහාසත්තො සතිං පච්චුපට්ඨපෙත්වා ''තෙන හි සම්ම මම සොණ්ඩං උක්ඛිපිත්වා කකචකොටිං ගණ්හාපෙහි, මම සයං සොණ්ඩං උක්ඛිපිතුං බලං නත්ථී''ති ආහ. නෙසාදො තථා අකාසි.

මහාසත්තො සොණ්ඩාය කකචං ගහෙත්වා අපරාපරං චාරෙසි, දන්තා කළීරා විය ඡිජ්ජිංසු. අථ නං තෙ ආහරාපෙත්වා ගණ්හිත්වා ''සම්ම ලුද්දපුත්ත අහං ඉමෙ දන්තෙ තුය්හං දදමානො නෙව 'මය්හං අප්පියා'ති දම්මි, න සක්කත්තමාරත්තබ්‍රහ්මත්තානි පත්ථෙන්තො, ඉමෙහි පන මෙ දන්තෙහි සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණදන්තාව පියතරා, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණප්පටිවෙධාය මෙ ඉදං පුඤ්ඤං පච්චයො හොතූ''ති දන්තෙ දත්වා ''සම්ම ඉදං ඨානං කිත්තකෙන කාලෙන ආගතොසී''ති පුච්ඡිත්වා ''සත්තමාසසත්තදිවසාධිකෙහි සත්තහි සංවච්ඡරෙහී''ති වුත්තෙ – ''ගච්ඡ ඉමෙසං දන්තානං ආනුභාවෙන සත්තදිවසබ්භන්තරෙයෙව බාරාණසිං පාපුණිස්සසී''ති වත්වා තස්ස පරිත්තං කත්වා තං උය්‍යොජෙසි. උය්‍යොජෙත්වා ච පන අනාගතෙසුයෙව තෙසු නාගෙසු සුභද්දාය ච අනාගතාය කාලමකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

128.

''උට්ඨාය සො ලුද්දො ඛරං ගහෙත්වා, ඡෙත්වාන දන්තානි ගජුත්තමස්ස;

වග්ගූ සුභෙ අප්පටිමෙ පථබ්‍යා, ආදාය පක්කාමි තතො හි ඛිප්ප''න්ති.

තත්ථ **වග්ගූති** විලාසවන්තෙ. **සුභෙති** සුන්දරෙ. **අප්පටිමෙති** ඉමිස්සං පථවියං අඤ්ඤෙහි දන්තෙහි අසදිසෙති.

තස්මිං පක්කන්තෙ තෙ නාගා පච්චාමිත්තං අදිස්වා ආගමිංසු. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

129.

''භයට්ටිතා නාගවධෙන අට්ටා, යෙ තෙ නාගා අට්ඨ දිසා විධාවුං;
අදිස්වාන පොසං ගජපච්චමිත්තං, පච්චාගමුං යෙන සො නාගරාජා''ති.

තත්ථ **භයට්ටිතාති** මරණභයෙන උපද්දුතා. **අට්ටාති** දුක්ඛිතා. **ගජපච්චමිත්තන්ති** ගජස්ස පච්චාමිත්තං. **යෙන සොති** යත්ථ විසාලමාලකෙ සො නාගරාජා කාලං කත්වා කෙලාසපබ්බතො විය පතිතො, තං ඨානං පච්චාගමුන්ති අත්ථො.

තෙහි පන සද්ධිං මහාසුභද්දාපි ආගතා. තෙ සබ්බෙපි අට්ඨසහස්සනාගා තත්ථ රොදිත්වා කන්දිත්වා මහාසත්තස්ස කුලුපකානං පච්චෙකබුද්ධානං සන්තිකං ගන්ත්වා, ''භන්තෙ, තුම්හාකං පච්චයදායකො විසපීතෙන සල්ලෙන විද්ධො කාලකතො, සීවථිකදස්සනමස්ස ආගච්ඡථා''ති වදිංසු. පඤ්චසතා පච්චෙකබුද්ධාපි ආකාසෙනාගන්ත්වා විසාලමාලකෙ ඔතරිංසු. තස්මිං ඛණෙ ද්වෙ තරුණනාගා නාගරඤ්ඤො සරීරං දන්තෙහි උක්ඛිපිත්වා පච්චෙකබුද්ධෙ වන්දාපෙත්වා චිතකං ආරොපෙත්වා ඣාපයිංසු. පච්චෙකබුද්ධා සබ්බරත්තිං ආළාහනෙ ධම්මසජ්ඣායමකංසු. අට්ඨසහස්සනාගා ආළාහනං නිබ්බාපෙත්වා වන්දිත්වා න්හත්වා මහාසුභද්දං පුරතො කත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං අගමංසු. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

130.

''තෙ තත්ථ කන්දිත්වා රොදිත්වාන නාගා, සීසෙ සකෙ පංසුකං ඔකිරිත්වා;
අගමංසු තෙ සබ්බෙ සකං නිකෙතං, පුරක්ඛත්වා මහෙසිං සබ්බභද්ද''න්ති.

තත්ථ **පංසුකන්ති** ආළාහනපංසුකං.

සොනුත්තරොපි අප්පත්තෙයෙව සත්තමෙ දිවසෙ දන්තෙ ආදාය බාරාණසිං සම්පාපුණි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

131.

‘‘ආදාය දන්තානි ගජුත්තමස්ස, වග්ගූ සුභෙ අප්පටිමෙ පථබ්‍යා;
සුවණ්ණරාජීහි සමන්තමොදරෙ, සො ලුද්දකො කාසිපුරං උපාගමි;
උපනෙසි සො රාජකඤ්ඤාය දන්තෙ, නාගො හතො හන්ද ඉමස්ස දන්තා’’ති.

තත්ථ **සුවණ්ණරාජීහීති** සුවණ්ණරාජිරංසීහි. **සමන්තමොදරෙති** සමන්තතො ඔභාසන්තෙ සකලවනසණ්ඩං සුවණ්ණවණ්ණං විය කරොන්තෙ. **උපනෙසීති** අහං ඡද්දන්තවාරණස්ස ඡබ්බණ්ණරංසිවිස්සජ්ජනෙ යමකදන්තෙ ආදාය ආගච්ඡාමි, නගරං අලඞ්කාරාපෙථාති දෙවියා සාසනං පෙසෙත්වා තාය රඤ්ඤො ආරොචාපෙත්වා දෙවනගරං විය නගරෙ අලඞ්කාරාපිතෙ සොනුත්තරොපි නගරං පවිසිත්වා පාසාදං ආරුහිත්වා දන්තෙ උපනෙසි, උපනෙත්වා ච පන, ‘‘අයෙ, යස්ස කිර තුම්හෙ අප්පමත්තකං දොසං හදයෙ කරිත්ථ, සො නාගො මයා හතො මතො, ‘මතභාවං මෙ ආරොචෙය්‍යාසී’ති ආහ, තස්ස මතභාවං තුම්හෙ ජානාථ, ගණ්හථ, ඉමෙ තස්ස දන්තා’’ති දන්තෙ අදාසි.

සා මහාසත්තස්ස ඡබ්බණ්ණරංසිවිචිත්තදන්තෙ මණිතාලවණ්ටෙන ගහෙත්වා ඌරූසු ඨපෙත්වා පුරිමභවෙ අත්තනො පියසාමිකස්ස දන්තෙ ඔලොකෙන්තී ‘‘එවරූපං සොභග්ගප්පත්තං වාරණං විසපීතෙන සල්ලෙන ජීවිතක්ඛයං පාපෙත්වා ඉමෙ දන්තෙ ඡින්දිත්වා සොනුත්තරො ආගතො’’ති මහාසත්තං අනුස්සරන්තී සොකං උප්පාදෙත්වා අධිවාසෙතුං නාසක්ඛි. අථස්සා තත්ථෙව හදයං ඵලි, තං දිවසමෙව කාලමකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

132.

‘‘දිස්වාන දන්තානි ගජුත්තමස්ස, භත්තුප්පියස්ස පුරිමාය ජාතියා;
තත්ථෙව තස්සා හදයං අඵාලි, තෙනෙව සා කාලමකාසි බාලා’’ති.

133.

‘‘සම්බොධිපත්තො ස මහානුභාවො, සිතං අකාසී පරිසාය මජ්ඣෙ;
පුච්ඡිංසු භික්ඛූ සුවිමුත්තචිත්තා, නාකාරණෙ පාතුකරොන්ති බුද්ධා.

134.

‘‘යමද්දසාථ දහරිං කුමාරිං, කාසායවත්ථං අනගාරියං චරන්තිං;
සා ඛො තදා රාජකඤ්ඤා අහොසි, අහං තදා නාගරාජා අහොසිං.

135.

‘‘ආදාය දන්තානි ගජුත්තමස්ස, වග්ගූ සුභෙ අප්පටිමෙ පථබ්‍යා;
යො ලුද්දකො කාසිපුරං උපාගමි, සො ඛො තදා දෙවදත්තො අහොසි.

136.

‘‘අනාවසූරං චිරරත්තසංසිතං, උච්චාවචං චරිතමිදං පුරාණං;
වීතද්දරො වීතසොකො විසල්ලො, සයං අභිඤ්ඤාය අභාසි බුද්ධො.

137.

‘‘අහං වො තෙන කාලෙන, අහොසිං තත්ථ භික්ඛවො;
නාගරාජා තදා හොමි, එවං ධාරෙථ ජාතක’’න්ති. –

ඉමා ගාථා දසබලස්ස ගුණෙ වණ්ණෙන්තෙහි ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි ඨපිතා.

තත්ථ **සිතං අකාසීති** සො සම්බොධිප්පත්තො සත්ථා මහානුභාවො අලඞ්කතධම්මසභායං අලඞ්කතධම්මාසනෙ පරිසමජ්ඣෙ නිසින්නො එකදිවසං සිතං අකාසි. **නාකාරණෙති** ‘‘භන්තෙ, බුද්ධා නාම අකාරණෙ සිතං න කරොන්ති, තුම්හෙහි ච සිතං කතං, කෙන නු ඛො කාරණෙන සිතං කත’’න්ති මහාඛීණාසවා භික්ඛූ පුච්ඡිංසු. **යමද්දසාථාති** එවං පුට්ඨො, ආවුසො, සත්ථා අත්තනො සිතකාරණං ආචික්ඛන්තො එකං දහරභික්ඛුනිං දස්සෙත්වා එවමාහ – ‘‘භික්ඛවෙ, යං එකං දහරං යොබ්බනප්පත්තං කුමාරිං කාසායවත්ථං අනගාරියං උපෙතං පබ්බජිත්වා ඉමස්මිං සාසනෙ චරන්තිං අද්දසාථ පස්සථ, සා තදා ‘විසපීතෙන සල්ලෙන නාගරාජං විජ්ඣිත්වා වධෙහී’’’ති සොනුත්තරස්ස පෙසෙතා රාජකඤ්ඤා අහොසි. තෙන ගන්ත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපිතො අහං තදා සො නාගරාජා අහොසින්ති අත්ථො. **දෙවදත්තොති**, භික්ඛවෙ, ඉදානි දෙවදත්තො තදා සො ලුද්දකො අහොසි.

අනාවසූරන්ති න අවසූරං, අනත්ථඞ්ගතසූරියන්ති අත්ථො. **චිරරත්තසංසිතන්ති** ඉතො චිරරත්තෙ අනෙකවස්සකොටිමත්ථකෙ සංසිතං සංසරිතං අනුචිණ්ණං. ඉදං වුත්තං හොති – ආවුසො, ඉතො අනෙකවස්සකොටිමත්ථකෙ සංසරිතම්පි පුබ්බණ්හෙ කතං තං දිවසමෙව සායන්හෙ සරන්තො විය අත්තනො චරිතවසෙන උච්චත්තා තාය රාජධීතාය ච සොනුත්තරස්ස ච චරිතවසෙන නීචත්තා උච්චානීචං චරිතං ඉදං පුරාණං රාගාදීනං දරානං විගතතාය වීතද්දරො, ඤාතිධනසොකාදීනං අභාවෙන වීතසොකො, රාගසල්ලාදීනං විගතත්තා විසල්ලො අත්තනාව ජානිත්වා බුද්ධො අභාසීති. **අහං වොති** එත්ථ **වොති** නිපාතමත්තං, භික්ඛවෙ, අහං තෙන කාලෙන තත්ථ ඡද්දන්තදහෙ අහොසින්ති අත්ථො. **නාගරාජාති** හොන්තො ච පන න අඤ්ඤො කොචි තදා හොමි, අථ ඛො නාගරාජා හොමීති අත්ථො. **එවං ධාරෙථාති** තුම්හෙ තං ජාතකං එවං ධාරෙථ උග්ගණ්හාථ පරියාපුණාථාති.

ඉමඤ්ච පන ධම්මදෙසනං සුත්වා බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. සා පන භික්ඛුනී පච්ඡා විපස්සිත්වා අරහත්තං පත්තාති.

ඡද්දන්තජාතකවණ්ණනා චතුත්ථා.

[515] 5. සම්භවජාතකවණ්ණනා

රජ්ජඤ්ච පටිපන්නාස්මාති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්ඤාපාරමිං ආරබ්භ කථෙසි. පච්චුප්පන්නවත්ථු **මහාඋමඞ්ගජාතකෙ** (ජා. 2.22.590 ආදයො) ආවි භවිස්සති.

අතීතෙ පන කුරුරට්ඨෙ ඉන්දපත්ථනගරෙ ධනඤ්චයකොරබ්‍යො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙසි. තස්ස සුචිරතො නාම බ්‍රාහ්මණො පුරොහිතො අත්ථධම්මානුසාසකො අහොසි. රාජා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොන්තො ධම්මෙන රජ්ජමනුසාසි. සො එකදිවසං ධම්මයාගං නාම පඤ්හං අභිසඞ්ඛරිත්වා සුචිරතං නාම බ්‍රාහ්මණං පුරොහිතං ආසනෙ නිසීදාපෙත්වා සක්කාරං කත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්තො චතස්සො ගාථායො අභාසි –

138.

‘‘රජ්ජඤ්ච පටිපන්නාස්ම, ආධිපච්චං සුචීරත;
මහත්තං පත්තුමිච්ඡාමි, විජෙතුං පථවිං ඉමං.

139.

‘‘ධම්මෙන නො අධම්මෙන, අධම්මො මෙ න රුච්චති;
කිච්චොව ධම්මො චරිතො, රඤ්ඤො හොති සුචීරත.

140.

‘‘ඉධ චෙවානින්දිතා යෙන, පෙච්ච යෙන අනින්දිතා;
යසං දෙවමනුස්සෙසු, යෙන පප්පොමු බ්‍රාහ්මණ.

141.

‘‘යොහං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච, කත්තුමිච්ඡාමි බ්‍රාහ්මණ;
තං ත්වං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච, බ්‍රාහ්මණක්ඛාහි පුච්ඡිතො’’ති.

තත්ථ **රජ්ජන්ති**, ආචරිය, මයං ඉමස්මිං සත්තයොජනිකෙ ඉන්දපත්ථනගරෙ රජ්ජඤ්ච, තියොජනසතිකෙ කුරුරට්ඨෙ ඉස්සරභාවසඞ්ඛාතං ආධිපච්චඤ්ච. **පටිපන්නාස්මාති** අධිගතා භවාම. **මහත්තන්ති** ඉදානි මහන්තභාවං. **පත්තුමිච්ඡාමි විජෙතුන්ති** ඉමං පථවිං ධම්මෙන අභිභවිතුං අජ්ඣොත්ථරිතුං ඉච්ඡාමි. **කිච්චොවාති** අවසෙසජනෙහි රඤ්ඤො චරිතො ධම්මො කිච්චො කරණීයතරො. රාජානුවත්තකො හි ලොකො, සො තස්මිං ධම්මිකෙ සබ්බොපි ධම්මිකො හොති. තස්මා එස ධම්මො නාම රඤ්ඤොව කිච්චොති.

ඉධ චෙවානින්දිතාති යෙන මයං ඉධලොකෙ පරලොකෙ ච අනින්දිතා. **යෙන පප්පොමූති** යෙන මයං නිරයාදීසු අනිබ්බත්තිත්වා දෙවෙසු ච

පටුන

මනුස්සෙසු ච යසං ඉස්සරියං සොභග්ගං පාපුණෙය්‍යාම, තං නො කාරණං කථෙහීති. **යොහන්ති**, බ්‍රාහ්මණ, යො අහං ඵලවිපාකසඞ්ඛාතං අත්ථඤ්ච තස්ස අත්ථස්ස හෙතුභූතං ධම්මඤ්ච කත්තුං සමාදාය වත්තිතුං උප්පාදෙතුඤ්ච ඉච්ඡාමි. **තං ත්වන්ති** තස්ස මය්හං ත්වං සුඛෙනෙව නිබ්බානගාමිමග්ගං ආරුය්හ අපටිසන්ධිකභාවං පත්ථෙන්තස්ස තං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච පුච්ඡිතො අක්ඛාහි, පාකටං කත්වා කථෙහීති බ්‍රාහ්මණං ධම්මයාගපඤ්හං පුච්ඡි.

අයං පන පඤ්හො ගම්භීරො බුද්ධවිසයො, සබ්බඤ්ඤුබුද්ධමෙව තං පුච්ඡිතුං යුත්තං, තස්මිං අසති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපරියෙසකං බොධිසත්තන්ති. සුචිරතො පන අත්තනො අබොධිසත්තතාය පඤ්හං කථෙතුං නාසක්ඛි, අසක්කොන්තො ච පණ්ඩිතමානං අකත්වා අත්තනො අසමත්ථභාවං කථෙන්තො ගාථමාහ –

142.

‘‘නාඤ්ඤත්‍ර විධුරා රාජ, එතදක්ඛාතුමරහති;

යං ත්වං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච, කත්තුමිච්ඡසි ඛත්තියා’’ති.

තස්සත්ථො – අවිසයො එස, මහාරාජ, පඤ්හො මාදිසානං. අහඤ්හි නෙවස්ස ආදිං, න පරියොසානං පස්සාමි, අන්ධකාරං පවිට්ඨො විය හොමි. බාරාණසිරඤ්ඤො පන පුරොහිතො විධුරො නාම බ්‍රාහ්මණො අත්ථි, සො එතං ආචික්ඛෙය්‍ය, තං ඨපෙත්වා යං ත්වං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච කත්තුමිච්ඡසි, එතං අක්ඛාතුං න අඤ්ඤො අරහතීති.

රාජා තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘තෙන හි, බ්‍රාහ්මණ, ඛිප්පං තස්ස සන්තිකං ගච්ඡාහී’’ති පණ්ණාකාරං දත්වා තං පෙසෙතුකාමො හුත්වා ගාථමාහ –

143.

‘‘එහි ඛො පහිතො ගච්ඡ, විධුරස්ස උපන්තිකං;

නික්ඛඤ්චිමං සුවණ්ණස්ස, හරං ගච්ඡ සුචීරත;

අභිහාරං ඉමං දජ්ජා, අත්ථධම්මානුසිට්ඨියා’’ති.

තත්ථ **උපන්තිකන්ති** සන්තිකං. **නික්ඛන්ති** පඤ්චසුවණ්ණො එකො නික්ඛො. අයං පන රත්තසුවණ්ණස්ස නික්ඛසහස්සං දත්වා එවමාහ. **ඉමං දජ්ජාති** තෙන ඉමස්මිං ධම්මයාගපඤ්හෙ කථිතෙ තස්ස අත්ථධම්මානුසිට්ඨියා අභිහාරපූජං කරොන්තො ඉමං නික්ඛසහස්සං දදෙය්‍යාසීති.

එවඤ්ච පන වත්වා පඤ්හවිස්සජ්ජනස්ස ලිඛනත්ථාය සතසහස්සග්ඝනකං සුවණ්ණපට්ටඤ්ච ගමනත්ථාය යානං, පරිවාරත්ථාය බලකායං, තඤ්ච පණ්ණාකාරං දත්වා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව උය්‍යොජෙසි. සො

පන ඉන්දපත්ථනගරා නික්ඛමිත්වා උජුකමෙව බාරාණසිං අගන්ත්වා යත්ථ යත්ථ පණ්ඩිතා වසන්ති, සබ්බානි තානි ඨානානි උපසඞ්කමිත්වා සකලජම්බුදීපෙ පඤ්හස්ස විස්සජ්ජෙතාරං අලභිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං පත්වා එකස්මිං ඨානෙ නිවාසං ගහෙත්වා කතිපයෙහි ජනෙහි සද්ධිං පාතරාසභුඤ්ජනවෙලාය විධුරස්ස නිවෙසනං ගන්ත්වා ආගතභාවං ආරොචාපෙත්වා තෙන පක්කොසාපිතො තං සකෙ ඝරෙ භුඤ්ජමානං අද්දස. තමත්ථං ආවිකරොන්තො සත්ථා සත්තමං ගාථමාහ –

144.

''ස්වාධිප්පාගා භාරද්වාජො, විධුරස්ස උපන්තිකං;
තමද්දස මහාබ්‍රහ්මා, අසමානං සකෙ ඝරෙ''ති.

තත්ථ **ස්වාධිප්පාගාති** සො භාරද්වාජගොත්තො සුචිරතො අධිප්පාගා, ගතොති අත්ථො. **මහාබ්‍රහ්මාති** මහාබ්‍රාහ්මණො. **අසමානන්ති** භුඤ්ජමානං.

සො පන තස්ස බාලසහායකො එකාචරියකුලෙ උග්ගහිතසිප්පො, තස්මා තෙන සද්ධිං එකතො භුඤ්ජිත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ සුඛනිසින්නො ''සම්ම කිමත්ථං ආගතොසී''ති පුට්ඨො ආගමනකාරණං ආචික්ඛන්තො අට්ඨමං ගාථමාහ –

145.

''රඤ්ඤොහං පහිතො දූතො, කොරබ්‍යස්ස යසස්සිනො;
'අත්ථං ධම්මඤ්ච පුච්ඡෙසි', ඉච්චබ්‍රවි යුධිට්ඨිලො;
තං ත්වං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච, විධුරක්ඛාහි පුච්ඡිතො''ති.

තත්ථ **රඤ්ඤොහන්ති** අහං රඤ්ඤො කොරබ්‍යස්ස යසස්සිනො දූතො. **පහිතොති** තෙන පෙසිතො ඉධාගමිං. **පුච්ඡෙසීති** සො යුධිට්ඨිලගොත්තො ධනඤ්චයරාජා මං ධම්මයාගපඤ්හං නාම පුච්ඡි, අහං කථෙතුං අසක්කොන්තො ''ත්වං සක්ඛිස්සසී''ති ඤත්වා තස්ස ආරොචෙසිං, සො ච පණ්ණාකාරං දත්වා පඤ්හපුච්ඡනත්ථාය මං තව සන්තිකං පෙසෙන්තො ''විධුරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ඉමස්ස පඤ්හස්ස අත්ථඤ්ච පාළිධම්මඤ්ච පුච්ඡෙය්‍යාසී''ති අබ්‍රවි. ''තං ත්වං ඉදානි මයා පුච්ඡිතො අක්ඛාහී''ති.

තදා පන සො බ්‍රාහ්මණො ''මහාජනස්ස චිත්තං ගණ්හිස්සාමී''ති ගඞ්ගං පිදහන්තො විය විනිච්ඡයං විචාරෙති. තස්ස පඤ්හවිස්සජ්ජනෙ ඔකාසො නත්ථි. සො තමත්ථං ආචික්ඛන්තො නවමං ගාථමාහ –

146.

''ගඞ්ගං මෙ පිදහිස්සන්ති, න තං සක්කොමි බ්‍රාහ්මණ;
අපිධෙතුං මහාසින්ධුං, තං කථං සො භවිස්සති;
න තෙ සක්කොමි අක්ඛාතුං, අත්ථං ධම්මඤ්ච පුච්ඡිතො''ති.

තස්සත්ථො – බ්‍රාහ්මණ, මය්හං ‘‘මහාජනස්ස නානාචිත්තගතිසඞ්ඛාතං ගඞ්ගං පිදහිස්ස’’න්ති බ්‍යාපාරො උප්පන්නො, තමහං මහාසින්ධුං අපිධෙතුං න සක්කොමි, තස්මා කථං සො ඔකාසො භවිස්සති, යස්මා තෙ අහං පඤ්හං විස්සජ්ජෙය්‍යං. ඉති චිත්තෙකග්ගතඤ්චෙව ඔකාසඤ්ච අලභන්තො න තෙ සක්කොමි අක්ඛාතුං අත්ථං ධම්මඤ්ච පුච්ඡිතොති.

එවඤ්ච පන වත්වා ‘‘පුත්තො මෙ පණ්ඩිතො මයා ඤාණවන්තතරො, සො තෙ බ්‍යාකරිස්සති, තස්ස සන්තිකං ගච්ඡාහී’’ති වත්වා දසමං ගාථමාහ –

147.

‘‘භද්‍රකාරො ච මෙ පුත්තො, ඔරසො මම අත්‍රජො;
තං ත්වං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච, ගන්ත්වා පුච්ඡස්සු බ්‍රාහ්මණා’’ති.

තත්ථ **ඔරසොති** උරෙ සංවඩ්ඪො. **අත්‍රජොති** අත්තනා ජාතොති.

තං සුත්වා සුචිරතො විධුරස්ස සරා නික්ඛමිත්වා භද්‍රකාරස්ස භුත්තපාතරාසස්ස අත්තනො පරිසමජ්ඣෙ නිසින්නකාලෙ නිවෙසනං අගමාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා එකාදසමං ගාථමාහ –

148.

‘‘ස්වාධිප්පාගා භාරද්වාජො, භද්‍රකාරස්සුපන්තිකං;
තමද්දස මහාබ්‍රහ්මා, නිසින්නං සම්හි වෙස්මනී’’ති.

තත්ථ **වෙස්මනීති** ඝරෙ.

සො තත්ථ ගන්ත්වා භද්‍රකාරමාණවෙන කතාසනාභිහාරසක්කාරො නිසීදිත්වා ආගමනකාරණං පුට්ඨො ද්වාදසමං ගාථමාහ –

149.

‘‘රඤ්ඤොහං පහිතො දූතො, කොරබ්‍යස්ස යසස්සිනො;
‘අත්ථං ධම්මඤ්ච පුච්ඡෙසි’, ඉච්චබ්‍රවි යුධිට්ඨිලො;
තං ත්වං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච, භද්‍රකාර පබ්‍රූහි මෙ’’ති.

අථ නං භද්‍රකාරො, ‘‘තාත, අහං ඉමෙසු දිවසෙසු පරදාරිකකම්මෙ අභිනිවිට්ඨො, චිත්තං මෙ බ්‍යාකුලං, තෙන ත්‍යාහං විස්සජ්ජෙතුං න සක්ඛිස්සාමි, මය්හං පන කනිට්ඨො සඤ්චයකුමාරො නාම මයා අතිවිය ඤාණවන්තතරො, තං පුච්ඡ, සො තෙ පඤ්හං විස්සජ්ජෙස්සතී’’ති තස්ස සන්තිකං පෙසෙන්තො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

150.

‘‘මංසකාජං අවහාය, ගොධං අනුපතාමහං;
න තෙ සක්කොමි අක්ඛාතුං, අත්ථං ධම්මඤ්ච පුච්ඡිතො.

151.

‘‘සඤ්චයො නාම මෙ භාතා, කනිට්ඨො මෙ සුචීරත;
තං ත්වං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච, ගන්ත්වා පුච්ඡස්සු බ්‍රාහ්මණා’’ති.

තත්ථ **මංසකාජන්ති** යථා නාම පුරිසො ථූලමිගමංසං කාජෙනාදාය ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ ගොධපොතකං දිස්වා මංසකාජං ඡඩ්ඩෙත්වා තං අනුබන්ධෙය්‍ය, එවමෙව අත්තනො සරෙ වසවත්තිනිං භරියං ඡඩ්ඩෙත්වා පරස්ස රක්ඛිතගොපිතං ඉත්ථිං අනුබන්ධන්තො හොමීති දීපෙන්තො එවමාහාති.

සො තස්මිං ඛණෙ සඤ්චයස්ස නිවෙසනං ගන්ත්වා තෙන කතසක්කාරො ආගමනකාරණං පුට්ඨො ආචික්ඛි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

152.

‘‘ස්වාධිප්පාගා භාරද්වාජො, සඤ්චයස්ස උපන්තිකං;
තමද්දස මහාබ්‍රහ්මා, නිසින්නං සම්හි වෙස්මනි.

153.

‘‘රඤ්ඤොහං පහිතො දූතො, කොරබ්‍යස්ස යසස්සිනො;
‘අත්ථං ධම්මඤ්ච පුච්ඡෙසි’, ඉච්චබ්‍රවි යුධිට්ඨිලො;
තං ත්වං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච, සඤ්චයක්ඛාහි පුච්ඡිතො’’ති.

සඤ්චයකුමාරො පන තදා පරදාරමෙව සෙවති. අථස්ස සො ‘‘අහං, තාත, පරදාරං සෙවාමි, සෙවන්තො ච පන ගඞ්ගං ඔතරිත්වා පරතීරං ගච්ඡාමි, තං මං සායඤ්ච පාතො ච නදිං තරන්තං මච්චු ගිලති නාම, තෙන චිත්තං මෙ බ්‍යාකුලං, න ත්‍යාහං ආචික්ඛිතුං සක්ඛිස්සාමි, කනිට්ඨො පන මෙ සම්භවකුමාරො නාම අත්ථි ජාතියා සත්තවස්සිකො, මයා සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙනාධිකඤාණතරො, සො තෙ ආචික්ඛිස්සති, ගච්ඡ තං පුච්ඡාහී’’ති ආහ. ඉමමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

154.

‘‘සදා මං ගිලතෙ මච්චු, සායං පාතො සුචීරත;
න තෙ සක්කොමි අක්ඛාතුං, අත්ථං ධම්මඤ්ච පුච්ඡිතො.

155.

‘‘සම්භවො නාම මෙ භාතා, කනිට්ඨො මෙ සුචීරත;
තං ත්වං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච, ගන්ත්වා පුච්ඡස්සු බ්‍රාහ්මණා’’ති.

තං සුත්වා සුචිරතො ‘‘අයං පඤ්හො ඉමස්මිං ලොකෙ අබ්භුතො භවිස්සති, ඉමං පඤ්හං විස්සජ්ජෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි මඤ්ඤෙ’’ති චින්තෙත්වා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

156.

‘‘අබ්භුතො වත භො ධම්මො, නායං අස්මාක රුච්චති;
තයො ජනා පිතාපුත්තා, තෙ සු පඤ්ඤාය නො විදූ.

157.

‘‘න තං සක්කොථ අක්ඛාතුං, අත්ථං ධම්මඤ්ච පුච්ඡිතා;
කථං නු දහරො ජඤ්ඤා, අත්ථං ධම්මඤ්ච පුච්ඡිතො’’ති.

තත්ථ **නායන්ති** අයං පඤ්හධම්මො අබ්භුතො, ඉමං කථෙතුං සමත්ථෙන නාම න භවිතබ්බං, තස්මා යං ත්වං ‘‘කුමාරො කථෙස්සතී’’ති වදති, නායං අස්මාකං රුච්චති. **තෙ සූති** එත්ථ **සු**-කාරො නිපාතමත්තං. **පිතාති** විධුරො පණ්ඩිතො, පුත්තා භද්‍රකාරො සඤ්චයො චාති තෙපි තයො පිතාපුත්තා පඤ්ඤාය ඉමං ධම්මං නො විදූ, න විජානන්ති, අඤ්ඤො කො ජානිස්සතීති අත්ථො. **න තන්ති** තුම්හෙ තයො ජනා පුච්ඡිතා එතං අක්ඛාතුං න සක්කොථ, දහරො සත්තවස්සිකො කුමාරො පුච්ඡිතො කථං නු ජඤ්ඤා, කෙන කාරණෙන ජානිතුං සක්ඛිස්සතීති අත්ථො.

තං සුත්වා සඤ්චයකුමාරො, ‘‘තාත, සම්භවකුමාරං ‘දහරො’ති මා උඤ්ඤාසි, සචෙපි පඤ්හවිස්සජ්ජනෙනාත්ථිකො, ගච්ඡ නං පුච්ඡා’’ති අත්ථදීපනාහි උපමාහි කුමාරස්ස වණ්ණං පකාසෙන්තො ද්වාදස ගාථා අභාසි –

158.

‘‘මා නං දහරොති උඤ්ඤාසි, අපුච්ඡිත්වාන සම්භවං;
පුච්ඡිත්වා සම්භවං ජඤ්ඤා, අත්ථං ධම්මඤ්ච බ්‍රාහ්මණ.

159.

‘‘යථාපි චන්දො විමලො, ගච්ඡං ආකාසධාතුයා;
සබ්බෙ තාරාගණෙ ලොකෙ, ආභාය අතිරොචති.

160.

‘‘එවම්පි දහරූපෙතො, පඤ්ඤායොගෙන සම්භවො;
මා නං දහරොති උඤ්ඤාසි, අපුච්ඡිත්වාන සම්භවං;
පුච්ඡිත්වා සම්භවං ජඤ්ඤා, අත්ථං ධම්මඤ්ච බ්‍රාහ්මණ.

161.

‘‘යථාපි රම්මකො මාසො, ගිම්හානං හොති බ්‍රාහ්මණ;

අතෙවඤ්ඤෙහි මාසෙහි, දුමපුප්ඵෙහි සොභති.

162.

‘‘එවම්පි දහරූපෙතො, පඤ්ඤායොගෙන සම්භවො;
මා නං දහරොති උඤ්ඤාසි, අපුච්ඡිත්වාන සම්භවං;
පුච්ඡිත්වා සම්භවං ජඤ්ඤා, අත්ථං ධම්මඤ්ච බ්‍රාහ්මණ.

163.

‘‘යථාපි හිමවා බ්‍රහ්මෙ, පබ්බතො ගන්ධමාදනො;
නානාරුක්ඛෙහි සඤ්ඡන්නො, මහාභූතගණාලයො;
ඔසධෙහි ච දිබ්බෙහි, දිසා භාති පවාති ච.

164.

‘‘එවම්පි දහරූපෙතො, පඤ්ඤායොගෙන සම්භවො;
මා නං දහරොති උඤ්ඤාසි, අපුච්ඡිත්වාන සම්භවං;
පුච්ඡිත්වා සම්භවං ජඤ්ඤා, අත්ථං ධම්මඤ්ච බ්‍රාහ්මණ.

165.

‘‘යථාපි පාවකො බ්‍රහ්මෙ, අච්චිමාලී යසස්සිමා;
ජලමානො වනෙ ගච්ඡෙ, අනලො කණ්හවත්තනී.

166.

‘‘ඝතාසනො ධූමකෙතු, උත්තමාහෙවනන්දහො;
නිසීථෙ පබ්බතග්ගස්මිං, පහූතෙධො විරොචති.

167.

‘‘එවම්පි දහරූපෙතො, පඤ්ඤායොගෙන සම්භවො;
මා නං දහරොති උඤ්ඤාසි, අපුච්ඡිත්වාන සම්භවං;
පුච්ඡිත්වා සම්භවං ජඤ්ඤා, අත්ථං ධම්මඤ්ච බ්‍රාහ්මණ.

168.

‘‘ජවෙන භද්‍රං ජානන්ති, බලිබද්දඤ්ච වාහියෙ;
දොහෙන ධෙනුං ජානන්ති, භාසමානඤ්ච පණ්ඩිතං.

169.

‘‘එවම්පි දහරූපෙතො, පඤ්ඤායොගෙන සම්භවො;
මා නං දහරොති උඤ්ඤාසි, අපුච්ඡිත්වාන සම්භවං;
පුච්ඡිත්වා සම්භවං ජඤ්ඤා, අත්ථං ධම්මඤ්ච බ්‍රාහ්මණා’’ති.

තත්ථ **ජඤ්ඤාති** ජානිස්සසි. **චන්දොති** පුණ්ණචන්දො. **විමලොති** අබ්භාදිමලවිරහිතො. **එවම්පි දහරූපෙතොති** එවං සම්භවකුමාරො

දහරභාවෙන උපෙතොපි පඤ්ඤායොගෙන සකලජම්බුදීපතලෙ අවසෙසෙ පණ්ඩිතෙ අතික්කමිත්වා විරොචති. **රම්මකොති** චිත්තමාසො. **අතෙවඤ්ඤෙහීති** අතිවිය අඤ්ඤෙහි එකාදසහි මාසෙහි. **එවන්ති** එවං සම්භවොපි පඤ්ඤායොගෙන සොභති. **හිමවාති** හිමපාතසමයෙ හිමයුත්තොති හිමවා, ගිම්හකාලෙ හිමං වමතීති හිමවා. සම්පත්තං ජනං ගන්ධෙන මදයතීති **ගන්ධමාදනො. මහාභූතගණාලයොති** දෙවගණානං නිවාසො. **දිසා භාතීති** සබ්බදිසා එකොභාසා විය කරොති. **පවාතීති** ගන්ධෙන සබ්බදිසා වායති. **එවන්ති** එවං සම්භවොපි පඤ්ඤායොගෙන සබ්බදිසා භාති චෙව පවාති ච.

යසස්සිමාති තෙජසම්පත්තියා යසස්සිමා. **අච්චිමාලීති** අච්චීහි යුත්තො. **ජලමානො වනෙ ගච්ඡෙති** ගච්ඡසඞ්ඛාතෙ මහාවනෙ ජලන්තො චරති. **අනලොති** අතිත්තො. ගතමග්ගස්ස කණ්හභාවෙන **කණ්හවත්තනී**. යඤ්ඤෙ ආහුතිවසෙන ආහුතං සතං අස්නාතීති **සතාසනො**. ධූමො කෙතුකිච්චං අස්ස සාධෙතීති **ධූමකෙතු. උත්තමාහෙවනන්දහොති** අහෙවනං වුච්චති වනසණ්ඩො, උත්තමං වනසණ්ඩං දහතීති අත්ථො. **නිසීථෙති** රත්තිභාගෙ. **පබ්බතග්ගස්මින්ති** පබ්බතසිඛරෙ. **පහූතෙධොති** පහූතඉන්ධනො. **විරොචතීති** සබ්බදිසාසු ඔභාසති. **එවන්ති** එවං මම කනිට්ඨො සම්භවකුමාරො දහරොපි පඤ්ඤායොගෙන විරොචති. **භද්‍රන්ති** භද්‍රං අස්සාජානීයං ජවසම්පත්තියා ජානන්ති, න සරීරෙන. **වාහියෙති** වහිතබ්බභාරෙ සති භාරවහතාය ‘‘අහං උත්තමො’’ති බලිබද්දං ජානන්ති. **දොහෙනාති** දොහසම්පත්තියා ධෙනුං ‘‘සුඛීරා’’ති ජානන්ති. **භාසමානන්ති** එත්ථ ‘‘නාභාසමානං ජානන්ති, මිස්සං බාලෙහි පණ්ඩිත’’න්ති සුත්තං (සං. නි. 2.241) ආහරිතබ්බං.

සුචිරතො එවං තස්මිං සම්භවං වණ්ණෙන්තෙ ‘‘පඤ්හං පුච්ඡිත්වා ජානිස්සාමී’’ති ‘‘කහං පන තෙ කුමාර කනිට්ඨො’’ති පුච්ඡි. අථස්ස සො සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා හත්ථං පසාරෙත්වා ‘‘යො එස පාසාදද්වාරෙ අන්තරවීථියා කුමාරකෙහි සද්ධිං සුවණ්ණවණ්ණො කීළති, අයං මම කනිට්ඨො, උපසඞ්කමිත්වා තං පුච්ඡ, බුද්ධලීළාය තෙ පඤ්හං කථෙස්සතී’’ති ආහ. සුචිරතො තස්ස වචනං සුත්වා පාසාදා ඔරුය්හ කුමාරස්ස සන්තිකං අගමාසි. කාය වෙලායාති? කුමාරස්ස නිවත්ථසාටකං මොචෙත්වා බන්ධෙ ඛිපිත්වා උභොහි හත්ථෙහි පංසුං ගහෙත්වා ඨිතවෙලාය. තමත්ථං ආවිකරොන්තො සත්ථා ගාථමාහ –

170.

‘‘ස්වාධිප්පාගා භාරද්වාජො, සම්භවස්ස උපන්තිකං;
තමද්දස මහාබ්‍රහ්මා, කීළමානං බහීපුරෙ’’ති.

තත්ථ **බහීපුරෙති** බහිනිවෙසනෙ.

මහාසත්තොපි බ්‍රාහ්මණං ආගන්ත්වා පුරතො ඨිතං දිස්වා ‘‘තාත, කෙනත්ථෙනාගතොසී’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘තාත, කුමාර අහං ජම්බුදීපතලෙ ආහිණ්ඩන්තො මයා පුච්ඡිතං පඤ්හං කථෙතුං සමත්ථං අලභිත්වා තව සන්තිකං ආගතොම්හී’’ති වුත්තෙ ‘‘සකලජම්බුදීපෙ කිර අවිනිච්ඡිතො පඤ්හො මම සන්තිකං ආගතො, අහං ඤාණෙන මහල්ලකො’’ති හිරොත්තප්පං පටිලභිත්වා හත්ථගතං පංසුං ඡඩ්ඩෙත්වා බන්ධතො සාටකං ආදාය නිවාසෙත්වා ‘‘පුච්ඡ, බ්‍රාහ්මණ, බුද්ධලීළාය තෙ කථෙස්සාමී’’ති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි. තතො බ්‍රාහ්මණො –

171.

‘‘රඤ්ඤොහං පහිතො දූතො, කොරබ්‍යස්ස යසස්සිනො;
‘අත්ථං ධම්මඤ්ච පුච්ඡෙසි’, ඉච්චබ්‍රවි යුධිට්ඨිලො;
තං ත්වං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච, සම්භවක්ඛාහි පුච්ඡිතො’’ති. –

ගාථාය පඤ්හං පුච්ඡි.

තස්ස අත්ථො සම්භවපණ්ඩිතස්ස ගගනමජ්ඣෙ පුණ්ණචන්දො විය පාකටො අහොසි.

අථ නං ‘‘තෙන හි සුණොහී’’ති වත්වා ධම්මයාගපඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො ගාථමාහ –

172.

‘‘තග්ඝ තෙ අහමක්ඛිස්සං, යථාපි කුසලො තථා;
රාජා ච ඛො තං ජානාති, යදි කාහති වා න වා’’ති.

තස්ස අන්තරවීථියං ඨත්වා මධුරස්සරෙන ධම්මං දෙසෙන්තස්ස සද්දො ද්වාදසයොජනිකං සකලබාරාණසිනගරං අවත්ථරි. අථ රාජා ච උපරාජාදයො ච සබ්බෙ සන්නිපතිංසු. මහාසත්තො මහාජනස්ස මජ්ඣෙ ධම්මදෙසනං පට්ඨපෙසි.

තත්ථ **තග්ඝාති** එකංසවචනං. **යථාපි කුසලොති** යථා අතිකුසලො සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො ආචික්ඛති, තථා තෙ එකංසෙනෙව අහමක්ඛිස්සන්ති අත්ථො. **රාජා ච ඛො තන්ති** අහං තං පඤ්හං යථා තුම්හාකං රාජා ජානිතුං සක්කොති, තථා කථෙස්සාමි. තතො උත්තරි රාජා එව තං ජානාති, යදි කරිස්සති වා න වා කරිස්සති, කරොන්තස්ස වා අකරොන්තස්ස වා තස්සෙවෙතං භවිස්සති, මය්හං පන දොසො නත්ථීති දීපෙති.

එවං ඉමාය ගාථාය පඤ්හකථනං පටිජානිත්වා ඉදානි ධම්මයාගපඤ්හං කථෙන්තො ආහ –

173.

‘‘අජ්ජ සුවෙති සංසෙය්‍ය, රඤ්ඤා පුට්ඨො සුචීරත;
මා කත්වා අවසී රාජා, අත්ථෙ ජාතෙ යුධිට්ඨිලො.

174.

‘‘අජ්ඣත්තඤ්ඤෙව සංසෙය්‍ය, රඤ්ඤා පුට්ඨො සුචීරත;
කුම්මග්ගං න නිවෙසෙය්‍ය, යථා මූළ්හො අචෙතසො.

175.

‘‘අත්තානං නාතිවත්තෙය්‍ය, අධම්මං න සමාචරෙ;
අතිත්ථෙ නප්පතාරෙය්‍ය, අනත්ථෙ න යුතො සියා.

176.

‘‘යො ච එතානි ඨානානි, කත්තුං ජානාති ඛත්තියො;
සදා සො වඩ්ඪතෙ රාජා, සුක්කපක්ඛෙව චන්දිමා.

177.

‘‘ඤාතීනඤ්ච පියො හොති, මිත්තෙසු ච විරොචති;
කායස්ස භෙදා සප්පඤ්ඤො, සග්ගං සො උපපජ්ජතී’’ති.

තත්ථ **සංසෙය්‍යාති** කථෙය්‍ය. ඉදං වුත්තං හොති – තාත, සුචිරත සචෙ තුම්හාකං රඤ්ඤා ‘‘අජ්ජ දානං දෙම, සීලං රක්ඛාම, උපොසථකම්මං කරොමා’’ති කොචි පුට්ඨො, ‘‘මහාරාජ, අජ්ජ තාව පාණං හනාම, කාමෙ පරිභුඤ්ජාම, සුරං පිවාම, කුසලං පන කරිස්සාම සුවෙ’’ති රඤ්ඤො කථෙය්‍ය, තස්ස අතිමහන්තස්සපි අමච්චස්ස වචනං කත්වා තුම්හාකං රාජා යුධිට්ඨිලගොත්තො තථාරූපෙ අත්ථෙ ජාතෙ තං දිවසං පමාදෙන වීතිනාමෙන්තො මා අවසි, තස්ස වචනං අකත්වා උප්පන්නං කුසලචිත්තං අපරිහාපෙත්වා කුසලපටිසංයුත්තං කම්මං කරොතුයෙව, ඉදමස්ස කථෙය්‍යාසීති. එවං මහාසත්තො ඉමාය ගාථාය –

‘‘අජ්ජෙව කිච්චමාතප්පං, කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ’’ති. (ම. නි. 3.272) –

භද්දෙකරත්තසුත්තඤ්චෙව,

‘‘අප්පමාදො අමතපදං, පමාදො මච්චුනො පද’’න්ති. (ධ. ප. 21) –

අප්පමාදොවාදඤ්ච කථෙසි.

අජ්ඣත්තඤ්ඤෙවාති, තාත, සුචිරත සම්භවපණ්ඩිතො තයා ධම්මයාගපඤ්හෙ පුච්ඡිතෙ කිං කථෙසීති රඤ්ඤා පුට්ඨො සමානො තුම්හාකං රඤ්ඤො අජ්ඣත්තඤ්ඤෙව සංසෙය්‍ය, නියකජ්ඣත්තසඞ්ඛාතං

ඛන්ධපඤ්චකං හුත්වා අභාවතො අනිච්චන්ති කථෙය්‍යාසි. එත්තාවතා මහාසත්තො –

‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති’’. (ධ. ප. 277) –

‘‘අනිච්චා වත සඞ්ඛාරා, උප්පාදවයධම්මිනො’’ති. (දී. නි. 2.221) –

එවං විභාවිතං අනිච්චතං කථෙසීති.

කුම්මග්ගන්ති, බ්‍රාහ්මණ, යථා මූළ්හො අචෙතනො අන්ධබාලපුථුජ්ජනො ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතසඞ්ඛාතං කුම්මග්ගං සෙවති, එවං තව රාජා තං කුම්මග්ගං න සෙවෙය්‍ය, නිය්‍යානිකං දසකුසලකම්මපථමග්ගමෙව සෙවතු, එවමස්ස වදෙය්‍යාසීති.

අත්තානන්ති ඉමං සුගතියං ඨිතං අත්තභාවං නාතිවත්තෙය්‍ය, යෙන කම්මෙන තිස්සො කුසලසම්පත්තියො සබ්බකාමසග්ගෙ අතික්කමිත්වා අපායෙ නිබ්බත්තන්ති, තං කම්මං න කරෙය්‍යාති අත්ථො. **අධම්මන්ති** තිවිධදුච්චරිතසඞ්ඛාතං අධම්මං න සමාචරෙය්‍ය. **අතිත්ථෙති** ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙ අතිත්ථෙ නප්පතාරෙය්‍ය න ඔතාරෙය්‍ය. ‘‘න තාරෙය්‍යා’’තිපි පාඨො, අත්තනො දිට්ඨානුගතිමාපජ්ජන්තං ජනං න ඔතාරෙය්‍ය. **අනත්ථෙති** අකාරණෙ. **න යුතොති** යුත්තපයුත්තො න සියා. බ්‍රාහ්මණ, යදි තෙ රාජා ධම්මයාගපඤ්හෙ වත්තිතුකාමො, ‘‘ඉමස්මිං ඔවාදෙ වත්තතූ’’ති තස්ස කථෙය්‍යාසීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

සදාති සතතං. ඉදං වුත්තං හොති – ‘‘යො ඛත්තියො එතානි කාරණානි කාතුං ජානාති, සො රාජා සුක්කපක්ඛෙ චන්දො විය සදා වඩ්ඪතී’’ති. **විරොචතීති** මිත්තාමච්චානං මජ්ඣෙ අත්තනො සීලාචාරඤාණාදීහි ගුණෙහි සොභති විරොචතීති.

එවං මහාසත්තො ගගනතලෙ චන්දං උට්ඨාපෙන්තො විය බුද්ධලීළාය බ්‍රාහ්මණස්ස පඤ්හං කථෙසි. මහාජනො නදන්තො සෙළෙන්තො අප්ඵොටෙන්තො සාධුකාරසහස්සානි අදාසි, චෙලුක්ඛෙපෙ ච අඞ්ගුලිඵොටෙ ච පවත්තෙසි, හත්ථපිළන්ධනාදීනි ඛිපි. එවං ඛිත්තධනං කොටිමත්තං අහොසි. රාජාපිස්ස තුට්ඨො මහන්තං යසං අදාසි. සුචිරතොපි නික්ඛසහස්සෙන පූජං කත්වා සුවණ්ණපට්ටෙ ජාතිහිඞ්ගුලකෙන පඤ්හවිස්සජ්ජනං ලිඛිත්වා ඉන්දපත්ථනගරං ගන්ත්වා රඤ්ඤො ධම්මයාගපඤ්හං කථෙසි. රාජා තස්මිං ධම්මෙ වත්තිත්වා සග්ගපුරං පූරෙසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි තථාගතො මහාපඤ්ඤොයෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා

ධනඤ්චයරාජා ආනන්දො අහොසි, සුචිරතො අනුරුද්ධො, විධුරො කස්සපො, භද්‍රකාරො මොග්ගල්ලානො, සඤ්චයමාණවො සාරිපුත්තො, සම්භවපණ්ඩිතො පන අහමෙව අහොසි''න්ති.

සම්භවජාතකවණ්ණනා පඤ්චමා.

[516] 6. මහාකපිජාතකවණ්ණනා

බාරාණස්‍යං අහු රාජාති ඉදං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො දෙවදත්තස්ස සිලාපවිජ්ඣනං ආරබ්භ කථෙසි. තෙන හි ධනුග්ගහෙ පයොජෙත්වා අපරභාගෙ සිලාය පවිද්ධාය භික්ඛූහි දෙවදත්තස්ස අවණ්ණෙ කථිතෙ සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි දෙවදත්තො මය්හං සිලං පවිජ්ඣියෙවා''ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ කාසිකගාමකෙ එකො කස්සකබ්‍රාහ්මණො ඛෙත්තං කසිත්වා ගොණෙ විස්සජ්ජෙත්වා කුද්දාලකම්මං කාතුං ආරභි. ගොණා එකස්මිං ගච්ඡෙ පණ්ණානි ඛාදන්තා අනුක්කමෙන අටවිං පවිසිත්වා පලායිංසු. සො වෙලං සල්ලක්ඛෙත්වා කුද්දාලං ඨපෙත්වා ගොණෙ ඔලොකෙන්තො අදිස්වා දොමනස්සප්පත්තො තෙ පරියෙසන්තො අන්තොඅටවිං පවිසිත්වා ආහිණ්ඩන්තො හිමවන්තං පාවිසි. සො තත්ථ දිසාමූළ්හො හුත්වා සත්තාහං නිරාහාරො විචරන්තො එකං තින්දුකරුක්ඛං දිස්වා අභිරුය්හ ඵලානි ඛාදන්තො තින්දුකරුක්ඛතො පරිගළිත්වා සට්ඨිහත්ථෙ නරකපපාතෙ පති. තත්‍රස්ස දස දිවසා වීතිවත්තා. තදා බොධිසත්තො කපියොනියං නිබ්බත්තිත්වා ඵලාඵලානි ඛාදන්තො තං පුරිසං දිස්වා සිලාය යොග්ගං කත්වා තං පුරිසං උද්ධරිත්වා සිලාය මත්ථකෙ නිසීදාපෙත්වා එවමාහ – ''භො බ්‍රාහ්මණ, අහං කිලමාමි, මුහුත්තං නිද්දායිස්සාමි, මං රක්ඛාහී''ති. සො තස්ස නිද්දායන්තස්ස සිලාය මත්ථකං පදාලෙසි. මහාසත්තො තස්ස තං කම්මං ඤත්වා උප්පතිත්වා සාඛාය නිසීදිත්වා ''භො පුරිස, ත්වං භූමියා ගච්ඡ, අහං සාඛග්ගෙන තුය්හං මග්ගං ආචික්ඛන්තො ගමිස්සාමී''ති තං පුරිසං අරඤ්ඤතො නීහරිත්වා මග්ගෙ ඨපෙත්වා පබ්බතපාදමෙව පාවිසි. සො පුරිසො මහාසත්තෙ අපරජ්ඣිත්වා කුට්ඨී හුත්වා දිට්ඨධම්මෙයෙව මනුස්සපෙතො අහොසි.

සො සත්ත වස්සානි දුක්ඛපීළිතො විචරන්තො බාරාණසියං මිගාජිනං නාම උය්‍යානං පවිසිත්වා පාකාරන්තරෙ කදලිපණ්ණං අත්ථරිත්වා වෙදනාප්පත්තො නිපජ්ජි. තදා බාරාණසිරාජා උය්‍යානං ගන්ත්වා තත්ථ විචරන්තො තං දිස්වා ''කොසි ත්වං, කිං වා කත්වා ඉමං දුක්ඛං පත්තො''ති පුච්ඡි. සොපිස්ස සබ්බං විත්ථාරතො ආචික්ඛි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

178.

''බාරාණස්‍යං අහු රාජා, කාසීනං රට්ඨවඩ්ඪනො;

මිත්තාමච්චපරිබ්‍යූළ්හො, අගමාසි මිගාජිනං.

179.

‘‘තත්ථ බ්‍රාහ්මණමද්දක්ඛි, සෙතං චිත්‍රං කිලාසිනං;
විද්ධස්තං කොවිළාරංව, කිසං ධමනිසන්ථතං.

180.

‘‘පරමකාරුඤ්ඤතං පත්තං, දිස්වා කිච්ඡගතං නරං;
අවච බ්‍යම්හිතො රාජා, යක්ඛානං කතමො නුසි.

181.

‘‘හත්ථපාදා ච තෙ සෙතා, තතො සෙතතරං සිරො;
ගත්තං කම්මාසවණ්ණං තෙ, කිලාසබහුලො චසි.

182.

‘‘වට්ටනාවළිසඞ්කාසා, පිට්ඨී තෙ නින්නතුන්නතා;
කාළපබ්බාව තෙ අඞ්ගා, නාඤ්ඤං පස්සාමි එදිසං.

183.

‘‘උග්ඝට්ටපාදො තසිතො, කිසො ධමනිසන්ථතො;
ඡාතො ආතත්තරූපොසි, කුතොසි කත්ථ ගච්ඡති.

184.

‘‘දුද්දසී අප්පකාරොසි, දුබ්බණ්ණො භීමදස්සනො;
ජනෙත්ති යාපි තෙ මාතා, න තං ඉච්ඡෙය්‍ය පස්සිතුං.

185.

‘‘කිං කම්මමකරං පුබ්බෙ, කං අවජ්ඣං අඝාතයි;
කිබ්බිසං යං කරිත්වාන, ඉදං දුක්ඛං උපාගමී’’ති.

තත්ථ **බාරාණස්‍යන්ති** බාරාණසියං. **මිත්තාමච්චපරිබ්‍යූළ්හොති** මිත්තෙහි ච දළ්හභත්තීහි අමච්චෙහි ච පරිවුතො. **මිගාජිනන්ති** එවංනාමකං උය්‍යානං. **සෙතන්ති** සෙතකුට්ඨෙන සෙතං කබරකුට්ඨෙන විචිත්‍රං පරිභින්නෙන කණ්ඩුයනකිලාසකුට්ඨෙන කිලාසිනං වෙදනාප්පත්තං කදලිපණ්ණෙ නිපන්නං අද්දස. **විද්ධස්තං කොවිළාරංවාති** වණමුඛෙහි පග්ඝරන්තෙන මංසෙන විද්ධස්තං පුප්ඵිතකොවිළාරසදිසං. **කිසන්ති** එකච්චෙසු පදෙසෙසු අට්ඨිචම්මමත්තසරීරං සිරාජාලසන්ථතං. **බ්‍යම්හිතොති** භීතො විම්හයමාපන්නො වා. **යක්ඛානන්ති** යක්ඛානං අන්තරෙ ත්වං කතරයක්ඛො නාමාසි. **වට්ටනාවළිසඞ්කාසාති** පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨානෙ ආවුනිත්වා ඨපිතාවට්ටනාවළිසදිසා. **අඞ්ගාති** කාළපබ්බවල්ලිසදිසානි තෙ අඞ්ගානි. **නාඤ්ඤන්ති** අඤ්ඤං පුරිසං එදිසං න පස්සාමි. **උග්ඝට්ටපාදොති**

රජොකිණ්ණපාදො. **ආතත්තරූපොති** සුක්ඛසරීරො. **දුද්දසීති** දුක්ඛෙන පස්සිතබ්බො. **අප්පකාරොසීති** සරීරප්පකාරරහිතොසි, දුස්සණ්ඨානොසීති අත්ථො. **කිං කම්මමකරන්ති** ඉතො පුබ්බෙ කිං කම්මං අකරං, අකාසීති අත්ථො. **කිබ්බිසන්ති** දාරුණකම්මං.

තතො පරං බ්‍රාහ්මණො ආහ –

186.

‘‘තග්ඝ තෙ අහමක්ඛිස්සං, යථාපි කුසලො තථා;
සච්චවාදිඤ්හි ලොකස්මිං, පසංසන්තීධ පණ්ඩිතා.

187.

‘‘එකො චරං ගොගවෙසො, මූළ්හො අච්චසරිං වනෙ;
අරඤ්ඤෙ ඉරීණෙ විවනෙ, නානාකුඤ්ජරසෙවිතෙ.

188.

‘‘වාළමිගානුචරිතෙ, විප්පනට්ඨොස්මි කානනෙ;
අචරිං තත්ථ සත්තාහං, ඛුප්පිපාසසමප්පිතො.

189.

‘‘තත්ථ තින්දුකමද්දක්ඛිං, විසමට්ඨං බුභුක්ඛිතො;
පපාතමභිලම්බන්තං, සම්පන්නඵලධාරිනං.

190.

‘‘වාතස්සිතානි භක්ඛෙසිං, තානි රුච්චිංසු මෙ භුසං;
අතිත්තො රුක්ඛමාරූහිං, තත්ථ හෙස්සාමි ආසිතො.

191.

‘‘එකං මෙ භක්ඛිතං ආසි, දුතියං අභිපත්ථිතං;
තතො සා භඤ්ජථ සාඛා, ඡින්නා ඵරසුනා විය.

192.

‘‘සොහං සහාව සාඛාහි, උද්ධංපාදො අවංසිරො;
අප්පතිට්ඨෙ අනාලම්බෙ, ගිරිදුග්ගස්මිං පාපතං.

193.

‘‘යස්මා ච වාරි ගම්භීරං, තස්මා න සමපජ්ජිසං;
තත්ථ සෙසිං නිරානන්දො, අනූනා දස රත්තියො.

194.

‘‘අථෙත්ථ කපි මාගඤ්ඡි, ගොනඞ්ගුලො දරීචරො;
සාඛාහි සාඛං විචරන්තො, ඛාදමානො දුමප්ඵලං.

195.

‘‘සො මං දිස්වා කිසං පණ්ඩුං, කාරුඤ්ඤමකරං මයි;
අම්භො කො නාම සො එත්ථ, එවං දුක්ඛෙන අට්ටිතො.

196.

‘‘මනුස්සො අමනුස්සො වා, අත්තානං මෙ පවෙදය;
තස්සඤ්ජලිං පණාමෙත්වා, ඉදං වචනමබ්‍රවිං.

197.

‘‘මනුස්සොහං බ්‍යසම්පත්තො, සා මෙ නත්ථි ඉතො ගති;
තං වො වදාමි භද්දං වො, ත්වඤ්ච මෙ සරණං භව.

198.

‘‘ගරුං සිලං ගහෙත්වාන, විචරී පබ්බතෙ කපි;
සිලාය යොග්ගං කත්වාන, නිසභො එතදබ්‍රවි.

199.

‘‘එහි මෙ පිට්ඨිමාරුය්හ, ගීවං ගණ්හාහි බාහුභි;
අහං තං උද්ධරිස්සාමි, ගිරිදුග්ගත වෙගසා.

200.

‘‘තස්ස තං වචනං සුත්වා, වානරින්දස්ස සිරීමතො;
පිට්ඨිමාරුය්හ ධීරස්ස, ගීවං බාහාහි අග්ගහිං.

201.

‘‘සො මං තතො සමුට්ඨාසි, තෙජස්සී බලවා කපි;
විහඤ්ඤමානො කිච්ඡෙන, ගිරිදුග්ගත වෙගසා.

202.

‘‘උද්ධරිත්වාන මං සන්තො, නිසභො එතදබ්‍රවි;
ඉඞ්ඝ මං සම්ම රක්ඛස්සු, පසුපිස්සං මුහුත්තකං.

203.

‘‘සීහා බ්‍යග්ඝා ච දීපි ච, අච්ඡකොකතරච්ඡයො;
තෙ මං පමත්තං හිංසෙය්‍යුං, තෙ ත්වං දිස්වා නිවාරය.

204.

‘‘එවං මෙ පරිත්තාතූන, පසුපී සො මුහුත්තකං;
තදාහං පාපිකං දිට්ඨිං, පටිලච්ඡිං අයොනිසො.

205.

‘‘භක්ඛො අයං මනුස්සානං, යථා චඤ්ඤෙ වනෙ මිගා;

යං නූනිමං වධිත්වාන, ඡාතො ඛාදෙය්‍ය වානරං.

206.

‘‘අසිතො ච ගමිස්සාමි, මංසමාදාය සම්බලං;
කන්තාරං නිත්ථරිස්සාමි, පාථෙය්‍යං මෙ භවිස්සති.

207.

‘‘තතො සිලං ගහෙත්වාන, මත්ථකං සන්නිතාළයිං;
මම ගත්තකිලන්තස්ස, පහාරො දුබ්බලො අහු.

208.

‘‘සො ච වෙගෙනුදප්පත්තො, කපි රුහිරමක්ඛිතො;
අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි, රොදන්තො මං උදික්ඛති.

209.

‘‘මායෙය්‍යො මං කරි භද්දන්තෙ, ත්වඤ්ච නාමෙදිසං කරි;
ත්වඤ්ච ඛො නාම දීඝාවු, අඤ්ඤෙ වාරෙතුමරහසි.

210.

‘‘අහො වත රෙ පුරිස, තාවදුක්කරකාරක;
එදිසා විසමා දුග්ගා, පපාතා උද්ධතො මයා.

211.

‘‘ආනීතො පරලොකාව, දුබ්භෙය්‍යං මං අමඤ්ඤථ;
තං තෙන පාපකම්මෙන, පාපං පාපෙන චින්තිතං.

212.

‘‘මා හෙව ත්වං අධම්මට්ඨ, වෙදනං කටුකං ඵුසි;
මා හෙව පාපකම්මං තං, ඵලං වෙළුංව තං වධි.

213.

‘‘තයි මෙ නත්ථි විස්සාසො, පාපධම්ම අසඤ්ඤත;
එහි මෙ පිට්ඨියීතො ගච්ඡ, දිස්සමානොව සන්තිකෙ.

214.

‘‘මුත්තොසි හත්ථා වාළානං, පත්තොසි මානුසිං පදං;
එස මග්ගො අධම්මට්ඨ, තෙන ගච්ඡ යථාසුඛං.

215.

‘‘ඉදං වත්වා ගිරිචරො, රහදෙ පක්ඛල්‍ය මත්ථකං;
අස්සූනි සම්පමජ්ජිත්වා, තතො පබ්බතමාරුහි.

216.

‘‘සොහං තෙනාභිසත්තොස්මි, පරිළාහෙන අට්ටිතො;
ඩය්හමානෙන ගත්තෙන, වාරිං පාතුං උපාගමිං.

217.

‘‘අග්ගිනා විය සන්තත්තො, රහදො රුහිරමක්ඛිතො;
පුබ්බලොහිතසඞ්කාසො, සබ්බො මෙ සමපජ්ජථ.

218.

‘‘යාවන්තො උදබින්දූනි, කායස්මිං නිපතිංසු මෙ;
තාවන්තො ගණ්ඩ ජායෙථ, අද්ධබෙලුවසාදිසා.

219.

‘‘පභින්නා පග්ඝරිංසු මෙ, කුණපා පුබ්බලොහිතා;
යෙන යෙනෙව ගච්ඡාමි, ගාමෙසු නිගමෙසු ච.

220.

‘‘දණ්ඩහත්ථා නිවාරෙන්ති, ඉත්ථියො පුරිසා ච මං;
ඔක්කිතා පූතිගන්ධෙන, මාස්සු ඔරෙන ආගමා.

221.

‘‘එතාදිසං ඉදං දුක්ඛං, සත්ත වස්සානි දානි මෙ;
අනුභොමි සකං කම්මං, පුබ්බෙ දුක්කටමත්තනො.

222.

‘‘තං වො වදාමි භද්දන්තෙ, යාවන්තෙත්ථ සමාගතා;
මාස්සු මිත්තාන දුබ්භිත්ථො, මිත්තදුබ්භො හි පාපකො.

223.

‘‘කුට්ඨී කිලාසී භවති, යො මිත්තානිධ දුබ්භති;
කායස්ස භෙදා මිත්තද්දු, නිරයං සොපපජ්ජතී’’ති.

තත්ථ **කුසලොති** යථා ඡෙකො කුසලො කථෙති, තථා වො කථෙස්සාමි. **ගොගවෙසොති** නට්ඨෙ ගොණෙ ගවෙසන්තො. **අච්චසරින්ති** මනුස්සපථං අතික්කමිත්වා හිමවන්තං පාවිසිං. **අරඤ්ඤෙති** අරාජකෙ සුඤ්ඤෙ. **ඉරීණෙති** සුක්ඛකන්තාරෙ. **විවනෙති** විවිත්තෙ. **විප්පනට්ඨොති** මග්ගමූළ්හො. **බුභුක්ඛිතොති** සඤ්ජාතබුභුක්ඛො ඡාතජ්ඣත්තො. **පපාතමභිලම්බන්තන්ති** පපාතාභිමුඛං ඔලම්බන්තං. **සම්පන්නඵලධාරිනන්ති** මධුරඵලධාරිනං. **වාතස්සිතානීති** පඨමං තාව වාතපතිතානි ඛාදිං. **තත්ථ භෙස්සාමීති** තස්මිං රුක්ඛෙ සුහිතො භවිස්සාමීති ආරුළ්හොම්හි. **තතො සා භඤ්ජථ සාඛාති** තස්ස අභිපත්ථිතස්ස අත්ථාය හත්ථෙ පසාරිතෙ සා මයා අභිරුළ්හා සාඛා

එරසුනා ඡින්නා විය අහඤ්ඤථ. **අනාලම්බෙති** ආලම්බිතබ්බට්ඨානරහිතෙ. **ගිරිදුග්ගස්මින්ති** ගිරිවිසමෙ. **සෙසින්ති** සයිතොම්හි.

කපි මාගඤ්ඡීති කපි ආගඤ්ඡි. **ගොනඞ්ගුලොති** ගුන්නං නඞ්ගුට්ඨසදිසනඞ්ගුට්ඨො. ''ගොනඞ්ගුට්ඨො''තිපි පාඨො. ''ගොනඞ්ගුලී''තිපි පඨන්ති. **අකරං මයීති** අකරා මයි. **අම්භොති**, මහාරාජ, සො කපිරාජා තස්මිං නරකපපාතෙ මම උදකපොථනසද්දං සුත්වා මං ''අම්භො''ති ආලපිත්වා ''කො නාමෙසො''ති පුච්ඡි. **බ්‍යසම්පත්තොති** බ්‍යසනං පත්තො, පපාතස්ස වසං පත්තොති වා අත්ථො. **භද්දං වොති** තස්මා තුම්හෙ වදාමි – ''භද්දං තුම්හාකං හොතූ''ති. **ගරුං සිලන්ති**, මහාරාජ, සො කපිරාජා මයා එවං වුත්තෙ ''මා භායී''ති මං අස්සාසෙත්වා පඨමං තාව ගරුං සිලං ගහෙත්වා යොග්ගං කරොන්තො පබ්බතෙ විචරි. **නිසභොති** පුරිසනිසභො උත්තමවානරින්දො පබ්බතපපාතෙ ඨත්වා මං එතදබ්‍රවීති.

බාහුභීති ද්වීහි බාහාහි මම ගීවං සුග්ගහිතං ගණ්හ. **වෙගසාති** වෙගෙන. **සිරීමතොති** පුඤ්ඤවන්තස්ස. **අග්ගහින්ති** සට්ඨිහත්ථං නරකපපාතං වාතවෙගෙන ඔතරිත්වා උදකපිට්ඨෙ ඨිතස්ස අහං වෙගෙන පිට්ඨිමභිරුහිත්වා උභොහි බාහාහි ගීවං අග්ගහෙසිං. **විහඤ්ඤමානොති** කිලමන්තො. **කිච්ඡෙනාති** දුක්ඛෙන. **සන්තොති** පණ්ඩිතො, අථ වා පරිසන්තො කිලන්තො. **රක්ඛස්සූති** අහං තං උද්ධරන්තො කිලන්තො මුහුත්තං විස්සමන්තො පසුපිස්සං, තස්මා මං රක්ඛාහි. **යථා චඤ්ඤෙ වනෙ මිගාති** සීහාදීහි අඤ්ඤෙපි යෙ ඉමස්මිං වනෙ වාළමිගා. පාළියං පන ''අච්ඡකොකතරච්ඡයො''ති ලිඛන්ති. **පරිත්තාතූනාති**, මහාරාජ, එවං සො කපිරාජා මං අත්තනො පරිත්තාණං කත්වා මුහුත්තං පසුපි. **අයොනිසොති** අයොනිසොමනසිකාරෙන. **භක්ඛොති** ඛාදිතබ්බයුත්තකො. **අසිතො** ධාතො සුහිතො. **සම්බලන්ති** පාථෙය්‍යං. **මත්ථකං සන්නිතාළයින්ති** තස්ස වානරින්දස්ස මත්ථකං පහරිං. ''සන්නිතාළය''න්තිපි පාඨො. **දුබ්බලො අහූති** න බලවා ආසි, යථාධිප්පායං න අගමාසීති.

වෙගෙනාති මයා පහටපාසාණවෙගෙන. **උදප්පත්තොති** උට්ඨිතො. **මායොසාති** තෙන මිත්තදුබ්භිපුරිසෙන සිලාය පවිද්ධාය මහාචම්මං ඡින්දිත්වා ඔලම්බි, රුහිරං පග්ඝරි. මහාසත්තො වෙදනාප්පත්තො චින්තෙසි – ''ඉමස්මිං ඨානෙ අඤ්ඤො නත්ථි, ඉදං භයං ඉමං පුරිසං නිස්සාය උප්පන්න''න්ති. සො මරණභයභීතො ඔලම්බන්තං චම්මබන්ධං හත්ථෙන ගහෙත්වා උප්පතිත්වා සාඛං අභිරුය්හ තෙන පාපපුරිසෙන සද්ධිං සල්ලපන්තො **''මායොසා ම''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **මායොසා මං කරි භද්දන්තෙති** මා අකරි අයොසා මං භද්දන්තෙති තං නිවාරෙති. **ත්වඤ්ච ඛො නාමාති** ත්වං නාම එවං මයා පපාතා උද්ධටො එදිසං එරුසකම්මං මයි කරි, අහො තෙ අයුත්තං කතන්ති. **අහො වතාති** තං ගරහන්තො එවමාහ. **තාවදුක්කරකාරකාති** මයි අපරජ්ඣනෙන අතිදුක්කරකම්මකාරක.

පරලොකාවාති පරලොකතො විය ආනීතො. **දුබ්භෙයායන්ති** දුබ්භිතබ්බං වධිතබ්බං. **වෙදනං කටුකන්ති** එවං සන්තෙපි ත්වං අධම්මට්ඨ යාදිසං වෙදනං අහං ඵුසාමි, එදිසං වෙදනං කටුකං මා ඵුසි, තං පාපකම්මං ඵලං වෙළුංව තං මා වධි. ඉති මං, මහාරාජ, සො පියපුත්තකං විය අනුකම්පි.

අථ නං අහං එතදවොචං – ‘‘අයාා, මයා කතං දොසං හදයෙ මා කරි, මා මං අසප්පුරිසං එවරූපෙ අරඤ්ඤෙ නාසය, අහං දිසාමූළ්හො මග්ගං න ජානාමි, අත්තනා කතං කම්මං මා නාසෙථ, ජීවිතදානං මෙ දෙථ, අරඤ්ඤා නීහරිත්වා මනුස්සපථෙ ඨපෙථා’’ති. එවං වුත්තෙ සො මයා සද්ධිං සල්ලපන්තො **‘‘තයි මෙ නත්ථි විස්සාසො’’**ති ආදිමාහ. තත්ථ **තයීති** ඉතො පට්ඨාය මය්හං තයි විස්සාසො නත්ථි. **එහීති**, භො පුරිස, අහං තයා සද්ධිං මග්ගෙන න ගමිස්සාමි, ත්වං පන එහි මම පිට්ඨිතො අවිදූරෙ දිස්සමානසරීරොව ගච්ඡ, අහං රුක්ඛග්ගෙනෙව ගමිස්සාමීති. **මුත්තොසීති** අථ සො මං, මහාරාජ, අරඤ්ඤා නීහරිත්වා, භො පුරිස, වාළමිගානං හත්ථා මුත්තොසි. **පත්තොසි මානුසිං පදන්ති** මනුස්සූපචාරං පත්තො ආගතොසි, එස තෙ මග්ගො, එතෙන ගච්ඡාති ආහ.

ගිරිචරොති ගිරිචාරී වානරො. **පක්ඛලායාති** ධොවිත්වා. **තෙනාභිසත්තොස්මීති** සො අහං, මහාරාජ, තෙන වානරෙන අභිසත්තො, පාපකම්මෙ පරිණතෙ තෙනාභිසත්තොස්මීති මඤ්ඤමානො එවමාහ. **අට්ටිතොති** උපද්දුතො. **උපාගමින්ති** එකං රහදං උපගතොස්මි. **සමපජ්ජථාති** ජාතො, එවරූපො හුත්වා උපට්ඨාසි. **යාවන්තොති** යත්තකානි. **ගණ්ඩ ජායෙථාති** ගණ්ඩා ජායිංසු. සො කිර පිපාසං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො උදකඤ්ජලිං උක්ඛිපිත්වා ථොකං පිවිත්වා සෙසං සරීරෙ සිඤ්චි. අථස්ස තාවදෙව උදකබින්දුගණනාය අඩ්ඪබෙලුවපක්කප්පමාණා ගණ්ඩා උට්ඨහිංසු, තස්මා එවමාහ. **පභින්නාති** තෙ ගණ්ඩා තං දිවසමෙව භිජ්ජිත්වා කුණපා පූතිගන්ධිකා හුත්වා පුබ්බලොහිතානි පග්ඝරිංසු. **යෙන යෙනාති** යෙන යෙන මග්ගෙන. **ඔක්කිතාති** පූතිගන්ධෙන ඔකිණ්ණා පරික්ඛිත්තා පරිවාරිතා. **මාස්සු ඔරෙන ආගමාති** දුට්ඨසත්ත ඔරෙන මාස්සු ආගමා, අම්හාකං සන්තිකං මා ආගමීති එවං වදන්තා මං නිවාරෙන්තීති අත්ථො. **සත්ත වස්සානි දානි මෙති**, මහාරාජ, තතො පට්ඨාය ඉදානි සත්ත වස්සානි මම එත්තකං කාලං සකං කම්මං අනුභොමි.

ඉති සො අත්තනො මිත්තදුබ්භිකම්මං විත්ථාරෙත්වා, ‘‘මහාරාජ, මඤ්ඤෙව ඔලොකෙත්වා එවරූපං කම්මං න කෙනචි කත්තබ්බ’’න්ති වත්වා **‘‘තං වො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **තන්ති** තස්මා. යස්මා එවරූපං කම්මං එවං දුක්ඛවිපාකං, තස්මාති අත්ථො.

223.

‘‘කුට්ඨී කිලාසී භවති, යො මිත්තානිධ දුබ්භති;

කායස්ස භෙදා මිත්තද්දු, නිරයං සොපපජ්ජතී''ති. –

අයං අභිසම්බුද්ධගාථා. භික්ඛවෙ, යො ඉධ ලොකෙ මිත්තානි දූභති හිංසති, සො එවරූපො හොතීති අත්ථො.

තස්සපි පුරිසස්ස රක්ඛන්තානං සද්ධිං කථෙන්තස්සෙව පථවී විවරං අදාසි. තඞ්ඛණඤ්ඤෙව චවිත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්තො. රාජා තස්මිං පථවිං පවිට්ඨෙ උය්‍යානා නික්ඛමිත්වා නගරං පවිට්ඨො.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි දෙවදත්තො මය්හං සිලං පටිවිජ්ඣියෙවා''ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි – ''තදා මිත්තදුබ්භී පුරිසො දෙවදත්තො අහොසි, කපිරාජා පන අහමෙව අහොසි''න්ති.

මහාකපිජාතකවණ්ණනා ඡට්ඨා.

[517] 7. දකරක්ඛසජාතකවණ්ණනා

224-257. **සචෙ වො වුය්හමානාන**න්ති දකරක්ඛසජාතකං. තං සබ්බං මහාඋමඞ්ගජාතකෙ ආවි භවිස්සතීති.

දකරක්ඛසජාතකවණ්ණනා සත්තමා.

[518] 8. පණ්ඩරනාගරාජජාතකවණ්ණනා

විකිණ්ණවාචන්ති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මුසාවාදං කත්වා දෙවදත්තස්ස පථවිප්පවෙසනං ආරබ්භ කථෙසි. තදා හි සත්ථා භික්ඛූහි තස්ස අවණ්ණෙ කථිතෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි දෙවදත්තො මුසාවාදං කත්වා පථවිං පවිට්ඨොයෙවා''ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ පඤ්චසතවාණිජා නාවාය සමුද්දං පක්ඛන්දිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ අතීරදස්සනියා නාවාය සමුද්දපිට්ඨෙ භින්නාය ඨපෙත්වා එකං අවසෙසා මච්ඡකච්ඡපභක්ඛා අහෙසුං, එකො පන වාතවෙගෙන කරම්පියපට්ටනං නාම පාපුණි. සො සමුද්දතො උත්තරිත්වා නග්ගභොගො තස්මිං පට්ටනෙයෙව භික්ඛාය චරි. තමෙනං මනුස්සා ''අයං සමණො අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො''ති සම්භාවෙත්වා සක්කාරං කරිංසු. සො ''ලද්ධො මෙ ජීවිකූපායො''ති තෙසු නිවාසනපාරුපනං දෙන්තෙසුපි න ඉච්ඡි. තෙ ''නත්ථි ඉතො උත්තරි අප්පිච්ඡො සමණො''ති භිය්‍යො භිය්‍යො පසීදිත්වා තස්ස අස්සමපදං කත්වා තත්ථ නං නිවාසාපෙසුං. සො ''කරම්පියඅචෙලො''ති පඤ්ඤායි. තස්ස තත්ථ වසන්තස්ස මහාලාභසක්කාරො උදපාදි.

එකො නාගරාජාපිස්ස සුපණ්ණරාජා ච උපට්ඨානං ආගච්ඡන්ති. තෙසු නාගරාජා නාමෙන පණ්ඩරො නාම. අථෙකදිවසං සුපණ්ණරාජා තස්ස

සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො එවමාහ – ‘‘භන්තෙ, අම්හාකං ඤාතකා නාගෙ ගණ්හන්තා බහූ විනස්සන්ති, එතෙසං නාගානං ගහණනියාමං මයං න ජානාම, ගුය්හකාරණං කිර තෙසං අත්ථි, සක්කුණෙය්යාථ නු ඛො තුම්හෙ එතෙ පියායමානා විය තං කාරණං පුච්ඡිතු’’න්ති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා සුපණ්ණරාජෙ වන්දිත්වා පක්කන්තෙ නාගරාජස්ස ආගතකාලෙ වන්දිත්වා නිසින්නං නාගරාජානං පුච්ඡි – ‘‘නාගරාජ, සුපණ්ණා කිර තුම්හෙ ගණ්හන්තා බහූ විනස්සන්ති, තුම්හෙ ගණ්හන්තා කථං ගණ්හිතුං න සක්කොන්තී’’ති. භන්තෙ, ඉදං අම්හාකං ගුය්හං රහස්සං, මයා ඉමං කථෙන්තෙන ඤාතිසඞ්ඝස්ස මරණං ආභතං හොතීති. කිං පන ත්වං, ආවුසො, ‘‘අයං අඤ්ඤස්ස කථෙස්සතී’’ති එවංසඤ්ඤී හොසි, නාහං අඤ්ඤස්ස කථෙස්සාමි, අත්තනා පන ජානිතුකාමතාය පුච්ඡාමි, ත්වං මය්හං සද්දහිත්වා නිබ්භයො හුත්වා කථෙහීති. නාගරාජා ‘‘න කථෙස්සාමි, භන්තෙ’’ති වන්දිත්වා පක්කාමි. පුනදිවසෙපි පුච්ඡි, තථාපිස්ස න කථෙසි.

අථ නං තතියදිවසෙ ආගන්ත්වා නිසින්නං, ‘‘නාගරාජ, අජ්ජ තතියො දිවසො, මම පුච්ඡන්තස්ස කිමත්ථං න කථෙසී’’ති ආහ. ‘‘තුම්හෙ අඤ්ඤස්ස ආචික්ඛිස්සථා’’ති භයෙන, භන්තෙති. කස්සචි න කථෙස්සාමි, නිබ්භයො කථෙහීති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, අඤ්ඤස්ස මා කථයිත්ථා’’ති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, මයං මහන්තෙ මහන්තෙ පාසාණෙ ගිලිත්වා භාරියා හුත්වා නිපජ්ජිත්වා සුපණ්ණානං ආගමනකාලෙ මුඛං නිබ්බාහෙත්වා දන්තෙ විවරිත්වා සුපණ්ණෙ ඩංසිතුං අච්ඡාම, තෙ ආගන්ත්වා අම්හාකං සීසං ගණ්හන්ති, තෙසං අම්හෙ ගරුභාරෙ හුත්වා නිපන්නෙ උද්ධරිතුං වායමන්තානඤ්ඤෙව උදකං ඔත්ථරති. තෙ සීදන්තා අන්තොඋදකෙයෙව මරන්ති, ඉමිනා කාරණෙන බහූ සුපණ්ණා විනස්සන්ති, තෙසං අම්හෙ ගණ්හන්තානං කිං සීසෙන ගහිතෙන, බාලා නඞ්ගුට්ඨෙ ගහෙත්වා අම්හෙ හෙට්ඨාසීසකෙ කත්වා ගහිතං ගොචරං මුඛෙන ඡඩ්ඩාපෙත්වා ලහුකෙ කත්වා ගන්තුං සක්කොන්තී’’ති සො අත්තනො රහස්සකාරණං තස්ස දුස්සීලස්ස කථෙසි.

අථ තස්මිං පක්කන්තෙ සුපණ්ණරාජා ආගන්ත්වා කරම්පියඅචෙලං වන්දිත්වා ‘‘කිං, භන්තෙ, පුච්ඡිතං තෙ නාගරාජස්ස ගුය්හකාරණ’’න්ති ආහ. සො ‘‘ආමාවුසො’’ති වත්වා සබ්බං තෙන කථිතනියාමෙනෙව කථෙසි. තං සුත්වා සුපණ්ණො ‘‘නාගරාජෙන අයුත්තං කතං, ඤාතීනං නාම නස්සනනියාමො පරස්ස න කථෙතබ්බො, හොතු, අජ්ජෙව මයා සුපණ්ණවාතං කත්වා පඨමං එතමෙව ගහෙතුං වට්ටතී’’ති සුපණ්ණවාතං කත්වා පණ්ඩරනාගරාජානං නඞ්ගුට්ඨෙ ගහෙත්වා හෙට්ඨාසීසං කත්වා ගහිතගොචරං ඡඩ්ඩාපෙත්වා උප්පතිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි. පණ්ඩරො ආකාසෙ හෙට්ඨාසීසකං ඔලම්බන්තො ‘‘මයාව මම දුක්ඛං ආභත’’න්ති පරිදෙවන්තො ආහ –

258.

‘‘විකිණ්ණවාචං අනිගුය්හමන්තං, අසඤ්ඤතං අපරිචක්ඛිතාරං;
භයං තමන්වෙති සයං අබොධං, නාගං යථා පණ්ඩරකං සුපණ්ණො.

259.

‘‘යො ගුය්හමන්තං පරිරක්ඛණෙය්‍යං, මොහා නරො සංසති භාසමානො;
තං භින්නමන්තං භයමන්වෙති ඛිප්පං, නාගං යථා පණ්ඩරකං සුපණ්ණො.

260.

‘‘නානුමිත්තො ගරුං අත්ථං, ගුය්හං වෙදිතුමරහති;
සුමිත්තො ච අසම්බුද්ධං, සම්බුද්ධං වා අනත්ථවා.

261.

‘‘විස්සාසමාපජ්ජිමහං අචෙලං, සමණො අයං සම්මතො භාවිතත්තො;
තස්සාහමක්ඛිං විවරිං ගුය්හමත්ථං, අතීතමත්ථො කපණං රුදාමි.

262.

‘‘තස්සාහං පරමං බ්‍රහ්මෙ ගුය්හං, වාචං හිමං නාසක්ඛිං සංයමෙතුං;
තප්පක්ඛතො හි භයමාගතං මමං, අතීතමත්ථො කපණං රුදාමි.

263.

‘‘යො වෙ නරො සුහදං මඤ්ඤමානො, ගුය්හමත්ථං සංසති දුක්කුලීනෙ;
දොසා භයා අථවා රාගරත්තා, පල්ලත්ථිතො බාලො අසංසයං සො.

264.

‘‘තිරොක්ඛවාචො අසතං පවිට්ඨො, යො සඞ්ගතීසු මුදීරෙති වාක්‍යං;
ආසීවිසො දුම්මුඛොත්‍යාහු තං නරං, ආරා ආරා සංයමෙ තාදිසම්හා.

265.

‘‘අන්නං පානං කාසිකචන්දනඤ්ච, මනාපිත්ථියො මාලමුච්ඡාදනඤ්ච;
ඔහාය ගච්ඡාමසෙ සබ්බකාමෙ, සුපණ්ණ පාණූපගතාව ත්‍යම්හා’’ති.

තත්ථ **විකිණ්ණවාචන්ති** පත්ථටවචනං. **අනිගුය්හමන්තන්ති** අප්පටිච්ඡන්නමන්තං. **අසඤ්ඤතන්ති** කායද්වාරාදීනි රක්ඛිතුං අසක්කොන්තං. **අපරිචක්ඛිතාරන්ති** ‘‘අයං මයා කථිතමන්තං රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සති, න සක්ඛිස්සතී’’ති පුග්ගලං ඔලොකෙතුං උපපරික්ඛිතුං

අසක්කොන්තං. **භයං තමන්වෙතීති** තං ඉමෙහි චතූහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං අබොධං දුප්පඤ්ඤං පුග්ගලං සයංකතමෙව භයං අන්වෙති, යථා මං පණ්ඩරකනාගං සුපණ්ණො අන්වාගතොති. **සංසති භාසමානොති** රක්ඛිතුං අසමත්ථස්ස පාපපුරිසස්ස භාසමානො කථෙති. **නානුමිත්තොති** අනුවත්තනමත්තෙන යො මිත්තො, න හදයෙන, සො ගුය්හං අත්ථං ජානිතුං නාරහතීති පරිදෙවති. **අසම්බුද්ධන්ති** අසම්බුද්ධන්තො අජානන්තො, අප්පඤ්ඤොති අත්ථො. **සම්බුද්ධන්ති** සම්බුද්ධන්තො ජානන්තො, සප්පඤ්ඤොති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – ''යොපි සුහදයො මිත්තො වා අමිත්තො වා අප්පඤ්ඤො සප්පඤ්ඤොපි වා යො අනත්ථචරො, සොපි ගුය්හං වෙදිතුං නාරහතෙ''ති.

සමණො අයන්ති අයං සමණොති ච ලොකසම්මතොති ච භාවිතත්තොති ච මඤ්ඤමානො අහං එතස්මිං විස්සාසමාපජ්ජිං. **අක්ඛින්ති** කථෙසිං. **අතීතමත්ථොති** අතීතත්ථො, අතික්කන්තත්ථො හුත්වා ඉදානි කපණං රුදාමීති පරිදෙවති. **තස්සාති** තස්ස අචෙලකස්ස. **බ්‍රහ්මෙති** සුපණ්ණං ආලපති. **සංයමෙතුන්ති** ඉමං ගුය්හවාචං රහස්සකාරණං රක්ඛිතුං නාසක්ඛිං. **තප්පක්ඛතො හීති** ඉදානි ඉදං භයං මම තස්ස අචෙලකස්ස පක්ඛතො කොට්ඨාසතො සන්තිකා ආගතං, ඉති අතීතත්ථො කපණං රුදාමීති. **සුහදන්ති** ''සුහදො මම අය''න්ති මඤ්ඤමානො. **දුක්කුලීනෙති** අකුලජෙ නීචෙ. **දොසාති** එතෙහි දොසාදීහි කාරණෙහි යො එවරූපං ගුය්හං සංසති, සො බාලො අසංසයං **පල්ලත්ථිතො** පරිවත්තෙත්වා පාපිතො, හතොයෙව නාමාති අත්ථො.

තිරොක්ඛවාචොති අත්තනො යං වාචං කථෙතුකාමො, තස්සා තිරොක්ඛකතත්තා පටිච්ඡන්නවාචො. **අසතං පවිට්ඨොති** අසප්පුරිසානං අන්තරං පවිට්ඨො අසප්පුරිසෙසු පරියාපන්නො. **සඞ්ගතීසු මුදීරෙතීති** යො එවරූපො පරෙසං රහස්සං සුත්වාව පරිසමජ්ඣෙසු ''අසුකෙන අසුකං නාම කතං වා වුත්තං වා''ති වාක්‍යං උදීරෙති, තං නරං ''ආසීවිසො දුම්මුඛො පූතිමුඛො''ති ආහු, තාදිසම්හා පුරිසා **ආරා ආරා සංයමෙ,** දූරතො දූරතොව විරමෙය්‍ය, පරිවජ්ජෙය්‍ය නන්ති අත්ථො. **මාලමුච්ඡාදනඤ්චාති** මාලඤ්ච දිබ්බං චතුජ්ජාතියගන්ධඤ්ච උච්ඡාදනඤ්ච. **ඔහායාති** එතෙ දිබ්බඅන්නාදයො සබ්බකාමෙ අජ්ජ මයං ඔහාය ජඞ්ඝෙත්වා ගමිස්සාම. **සුපණ්ණ, පාණූපගතාව ත්‍යම්හාති**, හො සුපණ්ණ, පාණෙහි උපගතාව තෙ අම්හා, සරණං නො හොහීති.

එවං පණ්ඩරකො ආකාසෙ හෙට්ඨාසීසකො ඔලම්බන්තො අට්ඨහි ගාථාහි පරිදෙවි. සුපණ්ණො තස්ස පරිදෙවනසද්දං සුත්වා, ''නාගරාජ අත්තනො රහස්සං අචෙලකස්ස කථෙත්වා ඉදානි කිමත්ථං පරිදෙවසී''ති තං ගරහිත්වා ගාථමාහ –

266.

‘‘කො නීධ තිණ්ණං ගරහං උපෙති, අස්මිංධ ලොකෙ පාණභූ නාගරාජ;

සමණො සුපණ්ණො අථවා ත්වමෙව, කිංකාරණා පණ්ඩරකග්ගහීතො’’ති.

තත්ථ **කො නීධාති** ඉධ අම්හෙසු තීසු ජනෙසු කො නු. **අස්මිංධාති** එත්ථ **ඉධාති** නිපාතමත්තං, අස්මිං ලොකෙති අත්ථො. **පාණභූති** පාණභූතො. **අථවා ත්වමෙවාති** උදාහු ත්වංයෙව. තත්ථ සමණං තාව මා ගරහ, සො හි උපායෙන තං රහස්සං පුච්ඡි. සුපණ්ණම්පි මා ගරහ, අහඤ්හි තව පච්චත්ථිකොව. **පණ්ඩරකග්ගහීතොති**, සම්ම පණ්ඩරක, ‘‘අහං කිංකාරණා සුපණ්ණෙන ගහිතො’’ති චින්තෙත්වා ච පන අත්තානමෙව ගරහ, තයා හි රහස්සං කථෙන්තෙන අත්තනාව අත්තනො අනත්ථො කතොති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

තං සුත්වා පණ්ඩරකො ඉතරං ගාථමාහ –

267.

‘‘සමණොති මෙ සම්මතත්තො අහොසි, පියො ච මෙ මනසා භාවිතත්තො;

තස්සාහමක්ඛිං විවරිං ගුය්හමත්ථං, අතීතමත්ථො කපණං රුදාමී’’ති.

තත්ථ **සම්මතත්තොති** සො සමණො මය්හං ‘‘සප්පුරිසො අය’’න්ති සම්මතභාවො අහොසි. **භාවිතත්තොති** සම්භාවිතභාවො ච මෙ අහොසීති.

තතො සුපණ්ණො චතස්සො ගාථා අභාසි –

268.

‘‘න චත්ථි සත්තො අමරො පථබ්‍යා, පඤ්ඤාවිධා නත්ථි න නින්දිතබ්බා;

සච්චෙන ධම්මෙන ධිතියා දමෙන, අලබ්භමබ්‍යාහරතී නරො ඉධ.

269.

‘‘මාතා පිතා පරමා බන්ධවානං, නාස්ස තතියො අනුකම්පකත්ථි;

තෙසම්පි ගුය්හං පරමං න සංසෙ, මන්තස්ස භෙදං පරිසඞ්කමානො.

270.

‘‘මාතා පිතා භගිනී භාතරො ච, සහායා වා යස්ස හොන්ති සපක්ඛා;

තෙසම්පි ගුය්හං පරමං න සංසෙ, මන්තස්ස භෙදං පරිසඞ්කමානො.

271.

‘‘භරියා වෙ පුරිසං වජ්ජා, කොමාරී පියභාණිනී;
පුත්තරූපයසූපෙතා, ඤාතිසඞ්ඝපුරක්ඛතා;
තස්සාපි ගුය්හං පරමං න සංසෙ, මන්තස්ස භෙදං පරිසඞ්කමානො’’ති.

තත්ථ **අමරොති** අමරණසභාවො සත්තො නාම නත්ථි. **පඤ්ඤාවිධා නත්ථීති න-**කාරො පදසන්ධිකරො, පඤ්ඤාවිධා අත්ථීති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – නාගරාජ, ලොකෙ අමරොපි නත්ථි, පඤ්ඤාවිධාපි අත්ථි, සා අඤ්ඤෙසං පඤ්ඤාකොට්ඨාසසඞ්ඛාතා පඤ්ඤාවිධා අත්තනො ජීවිතහෙතු න නින්දිතබ්බාති. අථ වා **පඤ්ඤාවිධාති** පඤ්ඤාසදිසා න නින්දිතබ්බා නාම අඤ්ඤා ධම්මජාති නත්ථි, තං කස්මා නින්දසීති. යෙසං පන ‘‘පඤ්ඤාවිධානම්පි න නින්දිතබ්බ’’න්තිපි පාඨො, තෙසං උජුකමෙව. **සච්චෙනාති**ආදීසු වචීසච්චෙන ච සුචරිතධම්මෙන ච පඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය ධිතියා ච ඉන්ද්‍රියදමෙන ච **අලබ්භං** දුල්ලභං අට්ඨසමාපත්තිමග්ගඵලනිබ්බානසඞ්ඛාතම්පි විසෙසං **අබ්‍යාහරති** ආවහති තං නිප්ඵාදෙති නරො ඉධ, තස්මා නාරහසි අචෙලං නින්දිතුං, අත්තානමෙව ගරහ. අචෙලෙන හි අත්තනො පඤ්ඤවන්තතාය උපායකුසලතාය ච වඤ්චෙත්වා ත්වං රහස්සං ගුය්හං මන්තං පුච්ඡිතොති අත්ථො.

පරමාති එතෙ උභො බන්ධවානං උත්තමබන්ධවා නාම. **නාස්ස තතියොති** අස්ස පුග්ගලස්ස මාතාපිතූහි අඤ්ඤො තතියො සත්තො අනුකම්පකො නාම නත්ථි, මන්තස්ස භෙදං පරිසඞ්කමානො පණ්ඩිතො තෙසං මාතාපිතූනම්පි පරමං ගුය්හං න සංසෙය්‍ය, ත්වං පන මාතාපිතූනම්පි අකථෙතබ්බං අචෙලකස්ස කථෙසීති අත්ථො. **සහායා වාති** සුහදයමිත්තා වා. **සපක්ඛාති** පෙත්තෙය්‍යමාතුලපිතුච්ඡාදයො සමානපක්ඛා ඤාතයො. **තෙසම්පීති** එතෙසම්පි ඤාතිමිත්තානං න කථෙය්‍ය, ත්වං පන අචෙලකස්ස කථෙසි, අත්තනොව කුජ්ඣස්සූති දීපෙති. **භරියා චෙති** කොමාරී පියභාණිනී පුත්තෙහි ච රූපෙන ච යසෙන ච උපෙතා එවරූපා භරියාපි වෙ ‘‘ආචික්ඛාහි මෙ තව ගුය්හ’’න්ති වදෙය්‍ය, තස්සාපි න සංසෙය්‍ය.

තතො පරං –

272.
‘‘න ගුය්හමත්ථං විවරෙය්‍ය, රක්ඛෙය්‍ය නං යථා නිධිං;
න හි පාතුකතො සාධු, ගුය්හො අත්ථො පජානතා.

273.
‘‘ථියා ගුය්හං න සංසෙය්‍ය, අමිත්තස්ස ච පණ්ඩිතො;
යො චාමිසෙන සංහීරො, හදයත්ථෙනො ච යො නරො.

274.

‘‘ගුය්හමත්ථං අසම්බුද්ධං, සම්බොධයති යො නරො;
මන්තභෙදභයා තස්ස, දාසභූතො තිතික්ඛති.

275.

‘‘යාවන්තො පුරිසස්සත්ථං, ගුය්හං ජානන්ති මන්තිනං;
තාවන්තො තස්ස උබ්බෙගා, තස්මා ගුය්හං න විස්සජෙ;

276.

‘‘විවිච්ච භාසෙය්‍ය දිවා රහස්සං, රත්තිං ගිරං නාතිවෙලං පමුඤ්චෙ;
උපස්සුතිකා හි සුණන්ති මන්තං, තස්මා මන්තො ඛිප්පමුපෙති භෙද’’න්ති. –

පඤ්ච ගාථා උමඞ්ගජාතකෙ පඤ්චපණ්ඩිතපඤ්හෙ ආවි භවිස්සන්ති.

තතො පරාසු –

277.

‘‘යථාපි අස්ස නගරං මහන්තං, අද්වාරකං ආයසං භද්දසාලං;
සමන්තඛාතාපරිඛාඋපෙතං, එවම්පි මෙ තෙ ඉධ ගුය්හමන්තා.

278.

‘‘යෙ ගුය්හමන්තා අවිකිණ්ණවාචා, දළ්හා සදත්ථෙසු නරා දුජිව්හ;
ආරා අමිත්තා බ්‍යවජන්ති තෙහි, ආසීවිසා වා රිව සත්තුසඞ්ඝා’’ති. –

ද්වීසු ගාථාසු **භද්දසාලන්ති** ආපණාදීහි සාලාහි සම්පන්නං. **සමන්තඛාතාපරිඛාඋපෙතන්ති** සමන්තඛාතාහි තීහි පරිඛාහි උපගතං. **එවම්පි මෙති** එවම්පි මය්හං තෙ පුරිසා ඛායන්ති. කතරෙ? යෙ ඉධ ගුය්හමන්තා. ඉදං වුත්තං හොති – යථා අද්වාරකස්ස අයොමයනගරස්ස මනුස්සානං උපභොගපරිභොගො අන්තොව හොති, න අබ්භන්තරිමා බහි නික්ඛමන්ති, න බාහිරා අන්තො පවිසන්ති, අපරාපරං සඤ්චාරො ඡිජ්ජති, ගුය්හමන්තා පුරිසා එවරූපා හොන්ති, අත්තනො ගුය්හං අත්තනො අන්තොයෙව ජීරාපෙන්ති, න අඤ්ඤස්ස කථෙන්තීති. **දළ්හා සදත්ථෙසූති** අත්තනො අත්ථෙසු ථිරා. **දුජිව්හාති** පණ්ඩරකනාගං ආලපති. **බ්‍යවජන්තීති** පටික්කමන්ති. **ආසීවිසා වා රිව සත්තුසඞ්ඝාති** එත්ථ වාති නිපාතමත්තං, ආසීවිසා සත්තුසඞ්ඝා රිවාති අත්ථො. යථා ආසීවිසතො සත්තුසඞ්ඝා ජීවිතුකාමා මනුස්සා ආරා පටික්කමන්ති, එවං තෙහි ගුය්හමන්තෙහි නරෙහි ආරා අමිත්තා පටික්කමන්ති, උපගන්තුං ඔකාසං න ලභන්තීති වුත්තං හොති.

එවං සුපණ්ණෙන ධම්මෙ කථිතෙ පණ්ඩරකො ආහ –

279.

‘‘හිත්වා සරං පබ්බජිතො අචෙලො, නග්ගො මුණ්ඩො චරති සාසහෙතු;
තම්හි නු ඛො විවරිං ගුය්හමත්ථං, අත්ථා ච ධම්මා ච අපග්ගතාම්හා.

280.

‘‘කථංකරො හොති සුපණ්ණරාජ, කිංසීලො කෙන වතෙන වත්තං;
සමණො චරං හිත්වා මමායිතානි, කථංකරො සග්ගමුපෙති ඨාන’’න්ති.

තත්ථ **සාසහෙතූති** නිස්සිරිකො කුච්ඡිපූරණත්ථාය ඛාදනීයභොජනීයෙ පරියෙසන්තො චරති. **අපග්ගතාම්හාති** අපගතා පරිහීනාම්හා. **කථංකරොති** ඉදං නාගරාජා තස්ස නග්ගස්ස සමණභාවං ඤත්වා සමණපටිපත්තිං පුච්ඡන්තො ආහ. තත්ථ **කිංසීලොති** කතරෙන ආචාරෙන සමන්නාගතො. **කෙන වතෙනාති** කතරෙන වතසමාදානෙන වත්තන්තො. **සමණො චරන්ති** පබ්බජ්ජාය චරන්තො තණ්හාමමායිතානි හිත්වා කථං සමිතපාපසමණො නාම හොති. **සග්ගන්ති** කථං කරොන්තො ච සුට්ඨු අග්ගං දෙවනගරං සො සමණො උපෙතීති.

සුපණ්ණො ආහ –

281.

‘‘හිරියා තිතික්ඛාය දමෙනුපෙතො, අක්කොධනො පෙසුණියං පහාය;
සමණො චරං හිත්වා මමායිතානි, එවංකරො සග්ගමුපෙති ඨාන’’න්ති.

තත්ථ **හිරියාති**, සම්ම නාගරාජ, අජ්ඣත්තබහිද්ධාසමුට්ඨානෙහි හිරොත්තප්පෙහි තිතික්ඛාසඞ්ඛාතාය අධිවාසනඛන්තියා ඉන්ද්‍රියදමෙන ච උපෙතො අකුජ්ඣනසීලො පිසුණවාචං පහාය තණ්හාමමායිතානි ච හිත්වා පබ්බජ්ජාය චරන්තො සමණො නාම හොති, එවංකරොයෙව ච එතානි හිරිආදීනි කුසලානි කරොන්තො සග්ගමුපෙති ඨානන්ති.

ඉදං සුපණ්ණරාජස්ස ධම්මකථං සුත්වා පණ්ඩරකො ජීවිතං යාචන්තො ගාථමාහ –

282.

‘‘මාතාව පුත්තං තරුණං තනුජ්ජං, සම්ඵස්සතා සබ්බගත්තං ඵරෙති;
එවම්පි මෙ ත්වං පාතුරහු දිජින්ද, මාතාව පුත්තං අනුකම්පමානො’’ති.

තස්සත්ථො – යථා මාතා **තනුජං** අත්තනො සරීරජාතං තරුණං පුත්තං සම්ඵස්සතං දිස්වා තං උරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ථඤ්ඤං පායෙන්තී පුත්තසම්ඵස්සෙන සබ්බං අත්තනො ගත්තං ඵරෙති, නපි මාතා පුත්තතො භායති නපි පුත්තො මාතිතො, එවම්පි මෙ ත්වං **පාතුරහු** පාතුභූතො **දිජින්ද** දිජරාජ, තස්මා මාතාව පුත්තං මුදුකෙන හදයෙන අනුකම්පමානො මං පස්ස, ජීවිතං මෙ දෙහීති.

අථස්ස සුපණ්ණො ජීවිතං දෙන්තො ඉතරං ගාථමාහ –

283.

‘‘හන්දජ්ජ ත්වං මුඤ්ච වධා දුජිව්හ, තයො හි පුත්තා න හි අඤ්ඤො අත්ථි;
අන්තෙවාසී දින්නකො අත්‍රජො ච, රජ්ජස්සු පුත්තඤ්ඤතරො මෙ අහොසී’’ති.

තත්ථ **මුඤ්චාති** මුච්ච, අයමෙව වා පාඨො. **දුජිව්හාති** තං ආලපති. **අඤ්ඤොති** අඤ්ඤො චතුත්ථො පුත්තො නාම නත්ථි. **අන්තෙවාසීති** සිප්පං වා උග්ගණ්හමානො පඤ්හං වා සුණන්තො සන්තිකෙ නිවුත්ථො. **දින්නකොති** ‘‘අයං තෙ පුත්තො හොතූ’’ති පරෙහි දින්නො. **රජ්ජස්සූති** අභිරමස්සු. **අඤ්ඤතරොති** තීසු පුත්තෙසු අඤ්ඤතරො අන්තෙවාසී පුත්තො මෙ ත්වං ජාතොති දීපෙති.

එවඤ්ච පන වත්වා ආකාසා ඔතරිත්වා තං භූමියං පතිට්ඨාපෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

284.

‘‘ඉච්චෙව වාක්‍යං විසජ්ජී සුපණ්ණො, භුම්‍යං පතිට්ඨාය දිජො දුජිව්හං;
මුත්තජ්ජ ත්වං සබ්බභයාතිවත්තො, ථලූදකෙ හොහි මයාභිගුත්තො.

285.

‘‘ආතඞ්කිනං යථා කුසලො භිසක්කො, පිපාසිතානං රහදොව සීතො;
වෙස්මං යථා හිමසීතට්ටිතානං, එවම්පි තෙ සරණමහං භවාමී’’ති.

තත්ථ **ඉච්චෙව වාක්‍යන්ති** ඉති එවං වචනං වත්වා තං නාගරාජං විස්සජ්ජි. **භුම්‍යන්ති** සො සයම්පි භූමියං පතිට්ඨාය දිජො තං දුජිව්හං සමස්සාසෙන්තො මුත්තො අජ්ජ ත්වං ඉතො පට්ඨාය සබ්බභයානි අතිවත්තො ථලෙ ච උදකෙ ච මයා අභිගුත්තො රක්ඛිතො හොහීති ආහ. **ආතඞ්කිනන්ති** ගිලානානං. **එවම්පි තෙති** එවං අහං තව සරණං භවාමි.

ගච්ඡ ත්වන්ති උය්‍යොජෙසි. සො නාගරාජා නාගභවනං පාවිසි. ඉතරොපි සුපණ්ණභවනං ගන්ත්වා ‘‘මයා පණ්ඩරකනාගො සපථං කත්වා සද්දහාපෙත්වා විස්සජ්ජිතො, කීදිසං නු ඛො මයි තස්ස හදයං, වීමංසිස්සාමි න’’න්ති නාගභවනං ගන්ත්වා සුපණ්ණවාතං අකාසි. තං දිස්වා නාගො ‘‘සුපණ්ණරාජා මං ගහෙතුං ආගතො භවිස්සතී’’ති මඤ්ඤමානො බ්‍යාමසහස්සමත්තං අත්තභාවං මාපෙත්වා පාසාණෙ ච වාලුකඤ්ච ගිලිත්වා භාරියො හුත්වා නඞ්ගුට්ඨං හෙට්ඨාකත්වා භොගමත්ථකෙ ඵණං ධාරයමානො නිපජ්ජිත්වා සුපණ්ණරාජානං ඩංසිතුකාමො විය අහොසි. තං දිස්වා සුපණ්ණො ඉතරං ගාථමාහ –

286.

‘‘සන්ධිං කත්වා අමිත්තෙන, අණ්ඩජෙන ජලාබුජ;
විවරිය දාඨං සෙසි, කුතො තං භයමාගත’’න්ති.

තං සුත්වා නාගරාජා තිස්සො ගාථා අභාසි –

287.

‘‘සඞ්කෙථෙව අමිත්තස්මිං, මිත්තස්මිම්පි න විස්සසෙ;
අභයා භයමුප්පන්නං, අපි මූලානි කන්තති.

288.

‘‘කථං නු විස්සසෙ ත්‍යම්හි, යෙනාසි කලහො කතො;
නිච්චයත්තෙන ඨාතබ්බං, සො දිසබ්භි න රජ්ජති.

289.

‘‘විස්සාසයෙ න ච තං විස්සයෙය්‍ය, අසඞ්කිතො සඞ්කිතො ච භවෙය්‍ය;
තථා තථා විඤ්ඤූ පරක්කමෙය්‍ය, යථා යථා භාවං පරො න ජඤ්ඤා’’ති.

තත්ථ **අභයාති** අභයට්ඨානභූතා මිත්තම්හා භයං උප්පන්නං ජීවිතසඞ්ඛාතානි මූලානෙව කන්තති. **ත්‍යම්හීති** තස්මිං. **යෙනාසීති** යෙන සද්ධිං කලහො කතො අහොසි. **නිච්චයත්තෙනාති** නිච්චපටියත්තෙන. **සො දිසබ්භි න රජ්ජතීති** යො නිච්චයත්තෙන අභිතිට්ඨති, සො අත්තනො සත්තුහි සද්ධිං විස්සාසවසෙන න රජ්ජති, තතො තෙසං යථාකාමකරණීයො න හොතීති අත්ථො. **විස්සාසයෙති** පරං අත්තනි විස්සාසයෙ, තං පන සයං න විස්සසෙය්‍ය. පරෙන අසඞ්කිතො අත්තනා ච සො සඞ්කිතො භවෙය්‍ය. **භාවං පරොති** යථා යථා පණ්ඩිතො පරක්කමති, තථා තථා තස්ස පරො භාවං න ජානාති, තස්මා පණ්ඩිතෙන වීරියං කාතබ්බමෙවාති දීපෙති.

ඉති තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සල්ලපිත්වා සමග්ගා සම්මොදමානා උභොපි අවෙලකස්ස අස්සමං අගමිංසු. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

290.

‘‘තෙ දෙවවණ්ණා සුඛුමාලරූපා, උභො සමා සුජයා පුඤ්ඤඛන්ධා;

උපාගමුං කරම්පියං අවෙලං, මිස්සීභූතා අස්සවාහාව නාගා’’ති.

තත්ථ **සමාති** සමානරූපා සදිසසණ්ඨානා හුත්වා. **සුජයාති** සුවයා පරිසුද්ධා, අයමෙව වා පාඨො. **පුඤ්ඤඛන්ධාති** කතකුසලතාය පුඤ්ඤක්ඛන්ධා විය. **මිස්සීභූතාති** හත්ථෙන හත්ථං ගහෙත්වා කායමිස්සීභාවං උපගතා. **අස්සවාහාව නාගාති** ධුරෙ යුත්තකා රථවාහා ද්වෙ අස්සා විය පුරිසනාගා තස්ස අස්සමං අගමිංසු.

ගන්ත්වා ච පන සුපණ්ණරාජා චින්තෙසි – ‘‘අයං නාගරාජා අවෙලකස්ස ජීවිතං න දස්සති, එතං දුස්සීලං න වන්දිස්සාමී’’ති. සො බහි ඨත්වා නාගරාජානමෙව තස්ස සන්තිකං පෙසෙසි. තං සන්ධාය සත්ථා ඉතරං ගාථමාහ.

291.

‘‘තතො හවෙ පණ්ඩරකො අවෙලං, සයමෙවුපාගම්ම ඉදං අවොච;

මුත්තජ්ජහං සබ්බභයාතිවත්තො, න හි නූන තුය්හං මනසො පියම්හා’’ති.

තත්ථ **පියම්හාති** දුස්සීලනග්ගභොග්ගමුසාවාදි නූන මයං තව මනසො න පියා අහුම්හාති පරිහාසි.

තතො අවෙලො ඉතරං ගාථමාහ –

292.

‘‘පියො හි මෙ ආසි සුපණ්ණරාජා, අසංසයං පණ්ඩරකෙන සච්චං;

සො රාගරත්තොව අකාසිමෙතං, පාපකම්මං සම්පජානො න මොහා’’ති.

තත්ථ **පණ්ඩරකෙනාති** තයා පණ්ඩරකෙන සො මම පියතරො අහොසි, සච්චමෙතං. **සොති** සො අහං තස්මිං සුපණ්ණෙ රාගෙන රත්තො හුත්වා එතං පාපකම්මං ජානන්තොව අකාසිං, න මොහෙන අජානන්තොති.

තං සුත්වා නාගරාජා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

293.

‘‘න මෙ පියං අප්පියං වාපි හොති, සම්පස්සතො ලොකමිමං පරඤ්ච;

සුසඤ්ඤතානඤ්හි වියඤ්ජනෙන, අසඤ්ඤතො ලොකමිමං චරාසි.

294.

‘‘අරියාවකාසොසි අනරියොවාසි, අසඤ්ඤතො සඤ්ඤතසන්නිකාසො;
කණ්හාභිජාතිකොසි අනරියරූපො, පාපං බහුං දුච්චරිතං අචාරී’’ති.

තත්ථ **න මෙ**ති අම්භො දුස්සීලනග්ගමුසාවාදි පබ්බජිතස්ස හි ඉමඤ්ච පරඤ්ච ලොකං සම්පස්සතො පියං වා මෙ අප්පියං වාපි මෙති න හොති, ත්වං පන **සුසඤ්ඤතානං** සීලවන්තානං බ්‍යඤ්ජනෙන පබ්බජිතලිඞ්ගෙන අසඤ්ඤතො හුත්වා ඉමං ලොකං වඤ්චෙන්තො චරසි. **අරියාවකාසොසී**ති අරියපටිරූපකොසි. **අසඤ්ඤතො**ති කායාදීහි අසඤ්ඤතොසි. **කණ්හාභිජාතිකො**ති කාළකසභාවො. **අනරියරූපො**ති අහිරිකසභාවො. **අචාරී**ති අකාසි.

ඉති තං ගරහිත්වා ඉදානි අභිසපන්තො ඉමං ගාථමාහ –

295.

‘‘අදුට්ඨස්ස තුවං දුබ්භි, දුබ්භී ච පිසුණො චසි;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, මුද්ධා තෙ ඵලතු සත්තධා’’ති.

තස්සත්ථො – අම්භො දුබ්භි ත්වං අදුට්ඨස්ස මිත්තස්ස දුබ්භී චාසි, පිසුණො චාසි, එතෙන සච්චවජ්ජෙන මුද්ධා තෙ සත්තධා ඵලතූති.

ඉති නාගරාජස්ස සපන්තස්සෙව අචෙලකස්ස සීසං සත්තධා ඵලි. නිසින්නට්ඨානෙයෙවස්ස භූමි විවරං අදාසි. සො පථවිං පවිසිත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්ති, නාගරාජසුපණ්ණරාජානොපි අත්තනො භවනමෙව අගමිංසු. සත්ථා තස්ස පථවිං පවිට්ඨභාවං පකාසෙන්තො ඔසානගාථමාහ –

296.

‘‘තස්මා හි මිත්තානං න දුබ්භිතබ්බං, මිත්තදුබ්භා පාපියො නත්ථි අඤ්ඤො;
ආසිත්තසත්තො නිහතො පථබ්‍යා, ඉන්දස්ස වාකෙ‍්‍යන හි සංවරො හතො’’ති.

තත්ථ **තස්මා**ති යස්මා මිත්තදුබ්භිකම්මස්ස එරූසො විපාකො, තස්මා. **ආසිත්තසත්තො**ති ආසිත්තවිසෙන සත්තො. **ඉන්දස්සා**ති නාගින්දස්ස වාකෙ‍්‍යන. **සංවරො**ති ‘‘අහං සංවරෙ ඨිතොස්මී’’ති පටිඤ්ඤාය එවං පඤ්ඤාතො ආජීවකො හතොති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි දෙවදත්තො මුසාවාදං කත්වා පථවිං පවිට්ඨොයෙවා’’ති වත්වා ජාතකං

සමොධානෙසි – ‘‘තදා අචෙලකො දෙවදත්තො අහොසි, නාගරාජා සාරිපුත්තො, සුපණ්ණරාජා පන අහමෙව අහොසි’’න්ති.

පණ්ඩරනාගරාජජාතකවණ්ණනා අට්ඨමා.

[519] 9. සම්බුලාජාතකවණ්ණනා

කා වෙධමානාති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මල්ලිකං දෙවිං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු **කුම්මාසපිණ්ඩිජාතකෙ** (ජා. 1.7.142 ආදයො) විත්ථාරිතමෙව. සා පන තථාගතස්ස තිණ්ණං කුම්මාසපිණ්ඩිකානං දානානුභාවෙන තං දිවසඤ්ඤෙව රඤ්ඤො අග්ගමහෙසිභාවං පත්වා පුබ්බුට්ඨායිතාදීහි පඤ්චහි කල්‍යාණධම්මෙහි සමන්නාගතා ඤාණසම්පන්නා බුද්ධුපට්ඨායිකා පතිදෙවතා අහොසි. තස්සා පතිදෙවතාභාවො සකලනගරෙ පාකටො අහොසි. අථෙකදිවසං ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘ආවුසො, මල්ලිකා දෙවී කිර වත්තසම්පන්නා ඤාණසම්පන්නා පතිදෙවතා’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙසා වත්තසම්පන්නා පතිදෙවතායෙවා’’ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තස්ස රඤ්ඤො සොත්ථිසෙනො නාම පුත්තො අහොසි. තං රාජා වයප්පත්තං උපරජ්ජෙ පතිට්ඨපෙසි, සම්බුලා නාමස්ස අග්ගමහෙසී අහොසි උත්තමරූපධරා සරීරප්පභාසම්පන්නා, නිවාතෙ ජලමානා දීපසිඛා විය ඛායති. අපරභාගෙ සොත්ථිසෙනස්ස සරීරෙ කුට්ඨං උප්පජ්ජති, වෙජ්ජා තිකිච්ඡිතුං නාසක්ඛිංසු. සො භිජ්ජමානෙ කුට්ඨෙ පටිකූලො හුත්වා විප්පටිසාරං පත්වා ‘‘කො මෙ රජ්ජෙන අත්ථො, අරඤ්ඤෙ අනාථමරණං මරිස්සාමී’’ති රඤ්ඤො ආරොචාපෙත්වා ඉත්ථාගාරං ඡඩ්ඩෙත්වා නික්ඛමි. සම්බුලා බහූහි උපායෙහි නිවත්තියමානාපි අනිවත්තිත්වාව ‘‘අහං තං සාමිකං අරඤ්ඤෙ පටිජග්ගිස්සාමී’’ති වත්වා සද්ධිඤ්ඤෙව නික්ඛමි. සො අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සුලභමූලඵලාඵලෙ ඡායූදකසම්පන්නෙ පදෙසෙ පණ්ණසාලං කත්වා වාසං කප්පෙසි. රාජධීතා තං පටිජග්ගි. කථං? සා හි පාතො වුට්ඨාය අස්සමපදං සම්මජ්ජිත්වා පානීයපරිභොජනීයං උපට්ඨපෙත්වා දන්තකට්ඨඤ්ච මුඛධොවනඤ්ච උපනාමෙත්වා මුඛෙ ධොතෙ නානාඔසධානි පිසිත්වා තස්ස වණෙ මක්ඛෙත්වා මධුරමධුරානි ඵලාඵලානි ඛාදාපෙත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා හත්ථෙසු ධොතෙසු ‘‘අප්පමත්තො හොහි දෙවා’’ති වත්වා වන්දිත්වා පච්ඡිඛණිත්තිඅඞ්කුසකෙ ආදාය ඵලාඵලත්ථාය අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඵලාඵලානි ආහරිත්වා එකමන්තෙ ඨපෙත්වා ඝටෙන උදකං ආහරිත්වා නානාචුණ්ණෙහි ච මත්තිකාහි ච සොත්ථිසෙනං න්හාපෙත්වා පුන මධුරඵලාඵලානි උපනාමෙති. පරිභොගාවසානෙ වාසිතපානීයං උපනෙත්වා සයං ඵලාඵලානි පරිභුඤ්ජිත්වා පදරසන්ථරං සංවිදහිත්වා තස්මිං තත්ථ

නිපන්නෙ තස්ස පාදෙ ධොවිත්වා සීසපරිකම්මපිට්ඨිපරිකම්මපාදපරිකම්මානි කත්වා සයනපස්සං උපගන්ත්වා නිපජ්ජති. එතෙනුපායෙන සාමිකං පටිජග්ගි.

සා එකදිවසං අරඤ්ඤෙ ඵලාඵලං ආහරන්තී එකං ගිරිකන්දරං දිස්වා සීසතො පච්ඡිං ඔතාරෙත්වා කන්දරතීරෙ ඨපෙත්වා ''න්හායිස්සාමී''ති ඔතරිත්වා හලිද්දාය සරීරං උබ්බට්ටෙත්වා න්හත්වා සුධොතසරීරා උත්තරිත්වා වාකචීරං නිවාසෙත්වා කන්දරතීරෙ අට්ඨාසි. අථස්සා සරීරප්පභාය වනං එකොභාසං අහොසි. තස්මිං ඛණෙ එකො දානවො ගොචරත්ථාය චරන්තො තං දිස්වා පටිබද්ධචිත්තො හුත්වා ගාථාද්වයං ආහ –

297.

''කා වෙධමානා ගිරිකන්දරායං, එකා තුවං තිට්ඨසි සංහිතූරු;
පුට්ඨාසි මෙ පාණිපමෙය්‍යමජ්ඣෙ, අක්ඛාහි මෙ නාමඤ්ච බන්ධවෙ ච.

298.

''ඔභාසයං වනං රම්මං, සීහබ්‍යග්ඝනිසෙවිතං;
කා වා ත්වමසි කල්‍යාණි, කස්ස වා ත්වං සුමජ්ඣිමෙ;
අභිවාදෙමි තං භද්දෙ, දානවාහං නමත්ථු තෙ''ති.

තත්ථ **කා වෙධමානාති** න්හානමත්තතාය සීතභාවෙන කම්පමානා. **සංහිතූරූති** සම්පිණ්ඩිතූරු උත්තමඌරුලක්ඛණෙ. **පාණිපමෙය්‍යමජ්ඣෙති** හත්ථෙන මිනිතබ්බමජ්ඣෙ. **කා වා ත්වන්ති** කා නාම වා ත්වං භවසි. **අභිවාදෙමීති** වන්දාමි. **දානවාහන්ති** අහං එකො දානවො, අයං නමක්කාරො තව අත්ථු, අඤ්ජලිං තෙ පග්ගණ්හාමීති අවච.

සා තස්ස වචනං සුත්වා තිස්සො ගාථා අභාසි –

299.

''යො පුත්තො කාසිරාජස්ස, සොත්ථිසෙනොති තං විදූ;
තස්සාහං සම්බුලා භරියා, එවං ජානාහි දානව;
අභිවාදෙමි තං භන්තෙ, සම්බුලාහං නමත්ථු තෙ.

300.

''වෙදෙහපුත්තො භද්දන්තෙ, වනෙ වසති ආතුරො;
තමහං රොගසම්මත්තං, එකා එකං උපට්ඨහං.

301.

''අහඤ්ච වනමුඤ්ඡාය, මධුමංසං මිගාබිලං;

යදාහරාමි තං භක්ඛො, තස්ස නූනජ්ජ නාධතී''ති.

තත්ථ **වෙදෙහපුත්තොති** වෙදෙහරාජධීතාය පුත්තො. **රොගසම්මත්තන්ති** රොගපීළිතං. **උපට්ඨහන්ති** උපට්ඨහාමි පටිජග්ගාමි. ''උපට්ඨිතා''තිපි පාඨො. **වනමුඤ්ඡායාති** වනං උඤ්ඡෙත්වා උඤ්ඡාචරියං චරිත්වා. **මධුමංසන්ති** නිම්මක්ඛිකං මධුඤ්ච මිගාබිලමංසඤ්ච සීහබ්‍යග්ඝමිගෙහි ඛාදිතමංසතො අතිරිත්තකොට්ඨාසං. **තං භක්ඛොති** යං අහං ආහරාමි, තං භක්ඛොව සො මම සාමිකො. **තස්ස නූනජ්ජාති** තස්ස මඤ්ඤෙ අජ්ජ ආහාරං අලභමානස්ස සරීරං ආතපෙ පක්ඛිත්තපදුමං විය **නාධති** උපතප්පති මිලායති.

තතො පරං දානවස්ස ච තස්සා ච වචනපටිවචනගාථායො හොන්ති –

302.

''කිං වනෙ රාජපුත්තෙන, ආතුරෙන කරිස්සසි;
සම්බුලෙ පරිචිණ්ණෙන, අහං භත්තා භවාමි තෙ.

303.

''සොකට්ටාය දුරත්තාය, කිං රූපං විජ්ජතෙ මම;
අඤ්ඤං පරියෙස භද්දන්තෙ, අභිරූපතරං මයා.

304.

''එහිමං ගිරිමාරුය්හ, භරියා මෙ චතුස්සතා;
තාසං ත්වං පවරා හොහි, සබ්බකාමසමිද්ධිනී.

305.

''නූන තාරකවණ්ණාභෙ, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසි;
සබ්බං තං පචුරං මය්හං, රමස්සජ්ජ මයා සහ.

306.

''නො චෙ තුවං මහෙසෙය්‍යං, සම්බුලෙ කාරයිස්සසි;
අලං ත්වං පාතරාසාය, පණ්හෙ භක්ඛා භවිස්සසි.

307.

''තඤ්ච සත්තජටො ලුද්දො, කළාරො පුරිසාදකො;
වනෙ නාථං අපස්සන්තිං, සම්බුලං අග්ගහී භුජෙ.

308.

''අධිපන්නා පිසාචෙන, ලුද්දෙනාමිසචක්ඛුනා;
සා ච සත්තුවසං පත්තා, පතිමෙවානුසොචති.

309.

‘‘න මෙ ඉදං තථා දුක්ඛං, යං මං ඛාදෙය්‍ය රක්ඛසො;
යඤ්ච මෙ අය්‍යපුත්තස්ස, මනො හෙස්සති අඤ්ඤථා.

310.

‘‘න සන්ති දෙවා පවසන්ති නූන, න හි නූන සන්ති ඉධ ලොකපාලා;
සහසා කරොන්තානමසඤ්ඤතානං, න හි නූන සන්ති පටිසෙධිතාරො’’ති.

තත්ථ **පරිචිණ්ණෙනාති** තෙන ආතුරෙන පරිචිණ්ණෙන කිං කරිස්සසි. **සොකට්ටායාති** සොකාතුරාය. ‘‘සොකට්ඨායා’’තිපි පාඨො, සොකෙ ඨිතායාති අත්ථො. **දුරත්තායාති** දුග්ගතකපණභාවප්පත්තාය අත්තභාවාය. **එහිමන්ති** මා ත්වං දුරත්තාම්හීති චින්තයි, එතං මම ගිරිම්හි දිබ්බවිමානං, එහි ඉමං ගිරිං ආරුහ. **චතුස්සතාති** තස්මිං මෙ විමානෙ අපරාපි චතුස්සතා භරියායො අත්ථි. **සබ්බං තන්ති** යං කිඤ්චි උපභොගපරිභොගවත්ථාභරණාදිකං ඉච්ඡසි, සබ්බං තං නූන මය්හං පචුරං බහුං සුලභං, තස්මා මා කපණාම්හීති චින්තයි, එහි මයා සහ රමස්සූති වදති.

මහෙසෙය්‍යන්ති, ‘‘භද්දෙ, සම්බුලෙ නො වෙ මෙ ත්වං මහෙසිභාවං කාරෙස්සසි, පරියත්තා ත්වං මම පාතරාසාය, තෙන තං බලක්කාරෙන විමානං නෙස්සාමි, තත්‍ර මං අසඩ්ගණ්හන්තී මම ස්වෙ පාතොව භක්ඛා භවිස්සසී’’ති එවං වත්වා සො සත්තහි ජටාහි සමන්නාගතො ලුද්දකො දාරුණො නික්ඛන්තදන්තො තං තස්මිං වනෙ කිඤ්චි අත්තනො නාථං අපස්සන්තිං සම්බුලං භුජෙ අග්ගහෙසි. **අධිපන්නාති** අජ්ඣොත්ථටා. **ආමිසචක්ඛුනාති** කිලෙසලොලෙන. **පතිමෙවාති** අත්තනො අචින්තෙත්වා පතිමෙව අනුසොචති. **මනො හෙස්සතීති** මං චිරායන්තිං විදිත්වා අඤ්ඤථා චිත්තං භවිස්සති. **න සන්ති දෙවාති** ඉදං සා දානවෙන භුජෙ ගහිතා දෙවතුජ්ඣාපනං කරොන්තී ආහ. **ලොකපාලාති** එවරූපානං සීලවන්තීනං පතිදෙවතානං පාලකා ලොකපාලා නූන ඉධ ලොකෙ න සන්තීති පරිදෙවති.

අථස්සා සීලතෙජෙන සක්කස්ස භවනං කම්පි, පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ආවජ්ජෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා වජිරං ආදාය වෙගෙන ගන්ත්වා දානවස්ස මත්ථකෙ ඨත්වා ඉතරං ගාථමාහ –

311.

‘‘ඉත්ථීනමෙසා පවරා යසස්සිනී, සන්තා සමා අග්ගිරිවුග්ගතෙජා;
තඤ්චෙ තුවං රක්ඛසාදෙසි කඤ්ඤං, මුද්ධා ච හි සත්තධා තෙ ඵලෙය්‍ය;
මා ත්වං දහී මුඤ්ච පතිබ්බතාය’’ති.

තත්ථ **සන්තාති** උපසන්තා, අථ වා පණ්ඩිතා ඤාණසම්පන්නා. **සමාති** කායවිසමාදිවිරහිතා. **අදෙසීති** ඛාදසි. **ඵලෙය්‍යාති** ඉමිනා මෙ ඉන්දවජිරෙන

පහරිත්වා මුද්ධා භිජ්ජෙථ. **මා ත්වං දහීති** ත්වං ඉමං පතිබ්බතං මා තාපෙයාසීති.

තං සුත්වා දානවො සම්බුලං විස්සජ්ජෙසි. සක්කො ‘‘පුනපි එස එවරූපං කරෙය්‍යා’’ති චින්තෙත්වා දානවං දෙවසඞ්ඛලිකාය බන්ධිත්වා පුන අනාගමනාය තතියෙ පබ්බතන්තරෙ විස්සජ්ජෙසි, රාජධීතරං අප්පමාදෙන ඔවදිත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. රාජධීතාපි අත්ථඞ්ගතෙ සූරියෙ චන්දාලොකෙන අස්සමං පාපුණි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා අට්ඨ ගාථා අභාසි –

312.

‘‘සා ච අස්සමමාගච්ඡි, පමුත්තා පුරිසාදකා;
නීළං පළිනං සකුණීව, ගතසිඞ්ගංව ආලයං.

313.

‘‘සා තත්ථ පරිදෙවෙසි, රාජපුත්තී යසස්සිනී;
සම්බුලා උතුමත්තක්ඛා, වනෙ නාථං අපස්සන්තී.

314.

‘‘සමණෙ බ්‍රාහ්මණෙ වන්දෙ, සම්පන්නචරණෙ ඉසෙ;
රාජපුත්තං අපස්සන්තී, තුම්හංම්හි සරණං ගතා.

315.

‘‘වන්දෙ සීහෙ ච බ්‍යග්ඝෙ ච, යෙ ච අඤ්ඤෙ වනෙ මිගා;
රාජපුත්තං අපස්සන්තී, තුම්හංම්හි සරණං ගතා.

316.

‘‘තිණා ලතානි ඔසධ්‍යො, පබ්බතානි වනානි ච;
රාජපුත්තං අපස්සන්තී, තුම්හංම්හි සරණං ගතා.

317.

‘‘වන්දෙ ඉන්දීවරීසාමං, රත්තිං නක්ඛත්තමාලිනිං;
රාජපුත්තං අපස්සන්තී, තුම්හංම්හි සරණං ගතා.

318.

‘‘වන්දෙ භාගීරථිං ගඞ්ගං, සවන්තීනං පටිග්ගහං;
රාජපුත්තං අපස්සන්තී, තුම්හංම්හි සරණං ගතා.

319.

‘‘වන්දෙ අහං පබ්බතරාජසෙට්ඨං, හිමවන්තං සිලුච්චයං;
රාජපුත්තං අපස්සන්තී, තුම්හංම්හි සරණං ගතා’’ති.

තත්ථ **නීළං පළිනං සකුණීවා**ති යථා සකුණිකා මුඛතුණ්ඩකෙන ගොචරං ගහෙත්වා කෙනචි උපද්දවෙන සකුණපොතකානං පළිනත්තා පළිනං සකුණිනීළං ආගච්ඡෙය්‍ය, යථා වා **ගතසිඞ්ගං** නික්ඛන්තවච්ඡකං **ආලයං** සුඤ්ඤං වච්ඡකසාලං වච්ඡගිද්ධිනී ධෙනු ආගච්ඡෙය්‍ය, එවං සුඤ්ඤං අස්සමං ආගච්ඡීති අත්ථො. තදා හි සොත්ථිසෙනො සම්බුලාය චිරමානාය ‘‘ඉත්ථියො නාම ලොලා, පච්චාමිත්තම්පි මෙ ගහෙත්වා ආගච්ඡෙය්‍යා’’ති පරිසඞ්කන්තො පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා ගච්ඡන්තරං පවිසිත්වා නිසීදි. තෙනෙතං වුත්තං. **උතුමත්තක්ඛා**ති සොකවෙගසඤ්ජාතෙන උණ්හෙන උතුනා මන්දලොචනා. **අපස්සන්තී**ති තස්මිං වනෙ නාථං අත්තනො පතිං අපස්සන්තී ඉතො චිතො ච සන්ධාවමානා පරිදෙවෙසි.

තත්ථ **සමණෙ බ්‍රාහ්මණෙ**ති සමිතපාපබාහිතපාපෙ සමණෙ බ්‍රාහ්මණෙ. **සම්පන්නචරණෙ**ති සහ සීලෙන අට්ඨන්නං සමාපත්තීනං වසෙන ච සම්පන්නචරණෙ ඉසෙ වන්දෙති එවං වත්වා රාජපුත්තං අපස්සන්තී තුම්හාකං සරණං ගතා අම්හි. සචෙ මෙ සාමිකස්ස නිසින්නට්ඨානං ජානාථ, ආචික්ඛථාති පරිදෙවෙසීති අත්ථො. සෙසගාථාසුපි එසෙව නයො. **තිණා ලතානි ඔසධ්‍යො**ති අන්තොඵෙග්ගුබහිසාරතිණානි ච ලතානි ච අන්තොසාරඔසධියො ච. ඉමං ගාථං තිණාදීසු නිබ්බත්තදෙවතා සන්ධායාහ. **ඉන්දීවරීසාමන්**ති ඉන්දීවරීපුප්ඵසමානවණ්ණං. **නක්ඛත්තමාලිනින්**ති නක්ඛත්තපටිපාටිසමන්නාගතං. **තුම්හංම්හී**ති රත්තිං සන්ධාය තම්පි අම්හීති ආහ. **භාගීරථිං ගඞ්ගන්**ති එවංපරියායනාමිකං ගඞ්ගං. **සවන්තීනන්**ති අඤ්ඤාසං බහූනං නදීනං පටිග්ගාහිකං. ගඞ්ගාය නිබ්බත්තදෙවතං සන්ධායෙවමාහ. හිමවන්තෙපි එසෙව නයො.

තං එවං පරිදෙවමානං දිස්වා සොත්ථිසෙනො චින්තෙසි – ‘‘අයං අතිවිය පරිදෙවති, න ඛො පනස්සා භාවං ජානාමි, සචෙ මයි සිනෙහෙන එවං කරොති, හදයම්පිස්සා ඵලෙය්‍ය, පරිග්ගණ්හිස්සාමි තාව න’’න්ති ගන්ත්වා පණ්ණසාලද්වාරෙ නිසීදි. සාපි පරිදෙවමානාව පණ්ණසාලද්වාරං ගන්ත්වා තස්ස පාදෙ වන්දිත්වා ‘‘කුහිං ගතොසි, දෙවා’’ති ආහ. අථ නං සො, ‘‘භද්දෙ, ත්වං අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු න ඉමාය වෙලාය ආගච්ඡසි, අජ්ජ අතිසායං ආගතාසී’’ති පුච්ඡන්තො ගාථමාහ –

320.

‘‘අතිසායං වතාගඤ්ඡි, රාජපුත්ති යසස්සිනි;
කෙන නුජ්ජ සමාගච්ඡි, කො තෙ පියතරො මයා’’ති.

අථ නං සා ‘‘අහං, අය්‍යපුත්ත, ඵලාඵලානි ආදාය ආගච්ඡන්තී එකං දානවං පස්සිං, සො මයි පටිබද්ධචිත්තො හුත්වා මං හත්ථෙ ගණ්හිත්වා ‘සචෙ මම වචනං න කරොසි, ඛාදිස්සාමි ත’න්ති ආහ, අහං තාය වෙලාය තඤ්ඤෙව අනුසොචන්තී එවං පරිදෙවි’’න්ති වත්වා ගාථමාහ –

321.

‘‘ඉදං බොහං තදාවොචං, ගහිතා තෙන සත්තුනා;
න මෙ ඉදං තථා දුක්ඛං, යං මං ඛාදෙය්‍ය රක්ඛසො;
යඤ්ච මෙ අය්‍යපුත්තස්ස, මනො හෙස්සති අඤ්ඤථා’’ති.

අථස්ස සෙසම්පි පවත්තිං ආරොචෙන්තී ‘‘තෙන පනාහං, දෙව, දානවෙන ගහිතා අත්තානං විස්සජ්ජාපෙතුං අසක්කොන්තී දෙවතුජ්ඣාපනකම්මං අකාසිං, අථ සක්කො වජිරහත්ථො ආගන්ත්වා ආකාසෙ ඨිතො දානවං සන්තජ්ජෙත්වා මං විස්සජ්ජාපෙත්වා තං දෙවසඞ්ඛලිකාය බන්ධිත්වා තතියෙ පබ්බතන්තරෙ ඛිපිත්වා පක්කාමි, එවාහං සක්කං නිස්සාය ජීවිතං ලභි’’න්ති ආහ. තං සුත්වා සොත්ථිසෙනො, ‘‘භද්දෙ, හොතු, මාතුගාමස්ස අන්තරෙ සච්චං නාම දුල්ලභං, හිමවන්තෙ හි බහූ වනචරකතාපසවිජ්ජාධරාදයො සන්ති, කො තුය්හං සද්දහිස්සතී’’ති වත්වා ගාථමාහ –

322.

‘‘චොරීනං බහුබුද්ධීනං, යාසු සච්චං සුදුල්ලභං;
ථීනං භාවො දුරාජානො, මච්ඡස්සෙවොදකෙ ගත’’න්ති.

සා තස්ස වචනං සුත්වා, ‘‘අය්‍යපුත්ත, අහං තං අසද්දහන්තං මම සච්චබලෙනෙව තිකිච්ඡිස්සාමී’’ති උදකස්ස කලසං පූරෙත්වා සච්චකිරියං කත්වා තස්ස සීසෙ උදකං ආසිඤ්චන්තී ගාථමාහ –

323.

‘‘තථා මං සච්චං පාලෙතු, පාලයිස්සති චෙ මමං;
යථාහං නාභිජානාමි, අඤ්ඤං පියතරං තයා;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, බ්‍යාධි තෙ වූපසම්මතූ’’ති.

තත්ථ තථා-සද්දො ‘‘චෙ මම’’න්ති ඉමිනා සද්ධිං යොජෙතබ්බො. ඉදං වුත්තං හොති – යථාහං වදාමි, තථා චෙ මම වචනං සච්චං, අථ මං ඉදානිපි පාලෙතු, ආයතිම්පි පාලෙස්සති, ඉදානි මෙ වචනං සුණාථ ‘‘යථාහං නාභිජානාමී’’ති. පොත්ථකෙසු පන ‘‘තථා මං සච්චං පාලෙතී’’ති ලිඛිතං, තං අට්ඨකථායං නත්ථි.

එවං තාය සච්චකිරියං කත්වා උදකෙ ආසිත්තමත්තෙයෙව සොත්ථිසෙනස්ස කුට්ඨං අම්බිලෙන ධොතං විය තම්බමලං තාවදෙව අපගච්ඡි. තෙ කතිපාහං තත්ථ වසිත්වා අරඤ්ඤා නික්ඛම්ම බාරාණසිං පත්වා උය්‍යානං පවිසිංසු. රාජා තෙසං ආගතභාවං ඤත්වා උය්‍යානං ගන්ත්වා තත්ථෙව සොත්ථිසෙනස්ස ඡත්තං උස්සාපෙත්වා සම්බුලං අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ අභිසිඤ්චාපෙත්වා නගරං පවෙසෙත්වා සයං ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා උය්‍යානෙ වාසං කප්පෙසි, රාජනිවෙසනෙයෙව ච

නිබද්ධං භුඤ්ජි. සොත්ථිසෙනොපි සම්බුලාය අග්ගමහෙසිට්ඨානමත්තමෙව අදාසි, න පුනස්සා කොචි සක්කාරො අහොසි, අත්ථිභාවම්පිස්සා න අඤ්ඤාසි, අඤ්ඤාහෙව ඉත්ථීහි සද්ධිං අභිරමි. සම්බුලා සපත්තිදොසවසෙන කිසා අහොසි උපණ්ඩුපණ්ඩුකජාතා ධමනිසන්ථතගත්තා. සා එකදිවසං සොකවිනොදනත්ථං භුඤ්ජිතුං ආගතස්ස සසුරතාපසස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තං කතභත්තකිච්චං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සො තං මිලාතින්ද්‍රියං දිස්වා ගාථමාහ –

324.

‘‘යෙ කුඤ්ජරා සත්තසතා උළාරා, රක්ඛන්ති රත්තින්දිවමුය්‍යුතාවුධා;
ධනුග්ගහානඤ්ච සතානි සොළස, කථංවිධෙ පස්සසි භද්දෙ සත්තවො’’ති.

තස්සත්ථො – භද්දෙ, සම්බුලෙ යෙ අම්හාකං සත්තසතා කුඤ්ජරා, තෙසඤ්ඤෙව ඛන්ධගතානං යොධානං වසෙන උය්‍යුත්තාවුධා, අපරානි ච සොළසධනුග්ගහසතානි රත්තින්දිවං බාරාණසිං රක්ඛන්ති. එවං සුරක්ඛිතෙ නගරෙ කථංවිධෙ ත්වං සත්තවො පස්සසි. භද්දෙ, යස්සා තව සාසඞ්කා සප්පටිභයා අරඤ්ඤා ආගතකාලෙපි පභාසම්පන්නං සරීරං, ඉදානි පන මිලාතා පණ්ඩුපලාසවණ්ණා අතිවිය කිලන්තින්ද්‍රියාසි, කස්ස නාම ත්වං භායසී’’ති පුච්ඡි.

සා තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘පුත්තො තෙ, දෙව, මයි න පුරිමසදිසො’’ති වත්වා පඤ්ච ගාථා අභාසි –

325.

‘‘අලඞ්කතායො පදුමුත්තරත්තචා, විරාගිතා පස්සති හංසගග්ගරා;
තාසං සුණිත්වා මිතගීතවාදිතං, න දානි මෙ තාත තථා යථා පුරෙ.

326.

‘‘සුවණ්ණසංකච්චධරා සුවිග්ගහා, අලඞ්කතා මානුසියච්ඡරූපමා;
සෙනොපියා තාත අනින්දිතඞ්ගියො, ඛත්තියකඤ්ඤා පටිලොභයන්ති නං.

327.

‘‘සචෙ අහං තාත තථා යථා පුරෙ, පතිං තමුඤ්ඡාය පුනා වනෙ හරෙ;
සම්මානයෙ මං න ච මං විමානයෙ, ඉතොපි මෙ තාත තතො වරං සියා.

328.

‘‘යමන්නපානෙ විපුලස්මිං ඔහිතෙ, නාරී විමට්ඨාභරණා අලඞ්කතා;

සබ්බඞ්ගුපෙතා පතිනො ච අප්පියා, අබජ්ඣ තස්සා මරණං තතො වරං.

329.

‘‘අපි වෙ දලිද්දා කපණා අනාළ්හියා, කටාදුතීයා පතිනො ච සා පියා;
සබ්බඞ්ගුපෙතායපි අප්පියාය, අයමෙව සෙය්‍යා කපණාපි යා පියා’’ති.

තත්ථ **පදුමුත්තරත්තචාති** පදුමගබ්භසදිසඋත්තරත්තචා. සබ්බාසං සරීරතො සුවණ්ණපභා නිච්ඡරන්තීති දීපෙති. **විරාගිතාති** විලග්ගසරීරා, තනුමජ්ඣාති අත්ථො. **හංසගග්ගරාති** එවරූපා හංසා විය මධුරස්සරා නාරියො පස්සති. **තාසන්ති** සො තව පුත්තො තාසං නාරීනං මිතගීතවාදිතාදීනි සුණිත්වා ඉදානි මෙ, තාත, යථා පුරෙ, තථා න පවත්තතීති වදති. **සුවණ්ණසංකච්චධරාති** සුවණ්ණමයසංකච්චාලඞ්කාරධරා. **අලඞ්කතාති** නානාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා. **මානුසියච්ඡරූපමාති** මානුසියො අච්ඡරූපමා. **සෙනොපියාති** සොත්ථිසෙනස්ස පියා. **පටිලොභයන්ති නන්ති** නං තව පුත්තං පටිලොභයන්ති.

සචෙ අහන්ති, තාත, යථා පුරෙ සචෙ අහං පුනපි තං පතිං තථෙව කුට්ඨරොගෙන වනං පවිට්ඨං උඤ්ඡාය තස්මිං වනෙ හරෙය්‍යං, පුනපි මං සො සම්මානෙය්‍ය න විමානෙය්‍ය, තතො මෙ ඉතොපි බාරාණසිරජ්ජතො තං අරඤ්ඤමෙව වරං සියා සපත්තිදොසෙන සුස්සන්තියාති දීපෙති. **යමන්නපානෙති** යං අන්නපානෙ. **ඔහිතෙති** ඨපිතෙ පටියත්තෙ. ඉමිනා බහුන්නපානඝරං දස්සෙති. අයං කිරස්සා අධිප්පායො – යා නාරී විපුලන්නපානෙ ඝරෙ එකිකාව අසපත්ති සමානා විමට්ඨාභරණා නානාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කතා සබ්බෙහි ගුණඞ්ගෙහි උපෙතා පතිනො ච අප්පියා හොති, අබජ්ඣ ගීවාය වල්ලියා වා රජ්ජුයා වා බන්ධිත්වා තස්සා තතො ඝරාවාසතො මරණමෙව වරතරන්ති. **අනාළ්හියාති** අනාළ්හා. **කටාදුතීයාති** නිපජ්ජනකටසාරකදුතියා. **සෙය්‍යාති** කපණාපි සමානා යා පතිනො පියා, අයමෙව උත්තමාති.

එවං තාය අත්තනො පරිසුස්සනකාරණෙ තාපසස්ස කථිතෙ තාපසො රාජානං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘තාත, සොත්ථිසෙන තයි කුට්ඨරොගාභිභූතෙ අරඤ්ඤං පවිසන්තෙ තයා සද්ධිං පවිසිත්වා තං උපට්ඨහන්තී අත්තනො සච්චබලෙන තව රොගං වූපසමෙත්වා යා තෙ රජ්ජෙ පතිට්ඨානකාරණමකාසි, තස්සා නාම ත්වං නෙව ඨිතට්ඨානං, න නිසින්නට්ඨානං ජානාසි, අයුත්තං තෙ කතං, මිත්තදුබ්භිකම්මං නාමෙතං පාපක’’න්ති වත්වා පුත්තං ඔවදන්තො ගාථමාහ –

330.

‘‘සුදුල්ලභිත්ථී පුරිසස්ස යා හිතා, භත්තිත්ථියා දුල්ලභො යො හිතො ච;
හිතා ච තෙ සීලවතී ච භරියා, ජනින්ද ධම්මං චර සම්බුලායා’’ති.

තස්සත්ථො – තාත, යා පුරිසස්ස හිතා මුදුචිත්තා අනුකම්පිකා ඉත්ථී, යො ච භත්තා ඉත්ථියා හිතො කතගුණං ජානාති, උභොපෙතෙ සුදුල්ලභා. අයඤ්ච සම්බුලා තුය්හං හිතා චෙව සීලසම්පන්නා ච, තස්මා එතිස්සා ධම්මං චර, කතගුණං ජානිත්වා මුදුචිත්තො හොහි, චිත්තමස්සා පරිතොසෙහීති.

එවං සො පුත්තස්ස ඔවාදං දත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි. රාජා පිතරි ගතෙ සම්බුලං පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘භද්දෙ, එත්තකං කාලං මයා කතං දොසං ඛම, ඉතො පට්ඨාය සබ්බිස්සරියං තුය්හමෙව දම්මී’’ති වත්වා ඔසානගාථමාහ –

331.

‘‘සචෙ තුවං විපුලෙ ලද්ධභොගෙ, ඉස්සාවතිණ්ණා මරණං උපෙසි;
අහඤ්ච තෙ භද්දෙ ඉමා රාජකඤ්ඤා, සබ්බෙ තෙ වචනකරා භවාමා’’ති.

තස්සත්ථො – භද්දෙ, සම්බුලෙ සචෙ ත්වං රතනරාසිම්හි ඨපෙත්වා අභිසිත්තා අග්ගමහෙසිට්ඨානවසෙන විපුලෙ භොගෙ ලභිත්වාපි ඉස්සාය ඔතිණ්ණා මරණං උපෙසි, අහඤ්ච ඉමා ච රාජකඤ්ඤා සබ්බෙ තව වචනකරා භවාම, ත්වං යථාධිප්පායං ඉමං රජ්ජං විචාරෙහීති සබ්බිස්සරියං තස්සා අදාසි.

තතො පට්ඨාය උභො සමග්ගවාසං වසන්තා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරිත්වා යථාකම්මං ගමිංසු. තාපසො ඣානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි මල්ලිකා පතිදෙවතායෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා සම්බුලා මල්ලිකා අහොසි, සොත්ථිසෙනො කොසලරාජා, පිතා තාපසො පන අහමෙව අහොසි’’න්ති.

සම්බුලාජාතකවණ්ණනා නවමා.

[520] 10. ගන්ධතින්දුකජාතකවණ්ණනා

අප්පමාදොති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො රාජොවාදං ආරබ්භ කථෙසි. රාජොවාදො හෙට්ඨා විත්ථාරිතොව. අතීතෙ පන කපිලරට්ඨෙ උත්තරපඤ්චාලනගරෙ පඤ්චාලො නාම රාජා අගතිගමනෙ ඨිතො අධම්මෙන පමත්තො රජ්ජං කාරෙසි. අථස්ස අමච්චාදයො සබ්බෙපි

අධම්මිකාව ජාතා. බලිපීළිතා රට්ඨවාසිනො පුත්තදාරෙ ආදාය අරඤ්ඤෙ මිගා විය චරිංසු, ගාමට්ඨානෙ ගාමො නාම නාහොසි. මනුස්සා රාජපුරිසානං භයෙන දිවා ගෙහෙ වසිතුං අසක්කොන්තා ගෙහානි කණ්ටකසාඛාහි පරික්ඛිපිත්වා ගෙහෙ රත්තිං වසිත්වා අරුණෙ උග්ගච්ඡන්තෙයෙව අරඤ්ඤං පවිසන්ති. දිවා රාජපුරිසා විලුම්පන්ති, රත්තිං චොරා. තදා බොධිසත්තො බහිනගරෙ ගන්ධතින්දුකරුක්ඛෙ දෙවතා හුත්වා නිබ්බත්ති, අනුසංවච්ඡරං රඤ්ඤො සන්තිකා සහස්සග්ඝනකං බලිකම්මං ලභති. සො චින්තෙසි – ‘‘අයං රාජා පමත්තො රජ්ජං කාරෙති, සකලරට්ඨං විනස්සති, ඨපෙත්වා මං අඤ්ඤො රාජානං පතිරූපෙ නිවෙසෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, උපකාරකො චාපි මෙ අනුසංවච්ඡරං සහස්සග්ඝනකබලිනා පූජෙති, ඔවදිස්සාමි න’’න්ති.

සො රත්තිභාගෙ රඤ්ඤො සිරිගබ්භං පවිසිත්වා උස්සීසකපස්සෙ ඨත්වා ඔභාසං විස්සජ්ජෙත්වා ආකාසෙ අට්ඨාසි. රාජා තං බාලසූරියං විය ජලමානං දිස්වා ‘‘කොසි ත්වං, කෙන වා කාරණෙන ඉධාගතොසී’’ති පුච්ඡි. සො තස්ස වචනං සුත්වා, ‘‘මහාරාජ, අහං ගන්ධතින්දුකදෙවතා, ‘තුය්හං ඔවාදං දස්සාමී’ති ආගතොම්හී’’ති ආහ. ‘‘කිං නාම ඔවාදං දස්සසී’’ති එවං වුත්තෙ මහාසත්තො, ‘‘මහාරාජ, ත්වං පමත්තො හුත්වා රජ්ජං කාරෙසි, තෙන තෙ සකලරට්ඨං හතවිලුත්තං විය විනට්ඨං, රාජානො නාම පමාදෙන රජ්ජං කාරෙන්තා සකලරට්ඨස්ස සාමිනො න හොන්ති, දිට්ඨෙව ධම්මෙ විනාසං පත්වා සම්පරායෙ පුන මහානිරයෙ නිබ්බත්තන්ති. තෙසු ච පමාදං ආපන්නෙසු අන්තොජනා බහිජනාපිස්ස පමත්තාව හොන්ති, තස්මා රඤ්ඤා අතිරෙකෙන අප්පමත්තෙන භවිතබ්බ’’න්ති වත්වා ධම්මදෙසනං පට්ඨපෙන්තො ඉමා එකාදස ගාථා ආහ –

332.

‘‘අප්පමාදො අමතපදං, පමාදො මච්චුනො පදං;
අප්පමත්තා න මීයන්ති, යෙ පමත්තා යථා මතා.

333.

‘‘මදා පමාදො ජායෙථ, පමාදා ජායතෙ ඛයො;
ඛයා පදොසා ජායන්ති, මා මදො භරතූසභ.

334.

‘‘බහූ හි ඛත්තියා ජීනා, අත්ථං රට්ඨං පමාදිනො;
අථොපි ගාමිනො ගාමා, අනගාරා අගාරිනො.

335.

‘‘ඛත්තියස්ස පමත්තස්ස, රට්ඨස්මිං රට්ඨවඩ්ඪන;
සබ්බෙ භොගා විනස්සන්ති, රඤ්ඤො තං වුච්චතෙ අඝං.

336.

‘‘නෙස ධම්මො මහාරාජ, අතිවෙලං පමජ්ජසි;
ඉද්ධං ඵීතං ජනපදං, චොරා විද්ධංසයන්ති නං.

337.

‘‘න තෙ පුත්තා භවිස්සන්ති, න හිරඤ්ඤං න ධානියං;
රට්ඨෙ විලුප්පමානම්හි, සබ්බභොගෙහි ජීයසි.

338.

‘‘සබ්බභොගා පරිජිණ්ණං, රාජානං වාපි ඛත්තියං;
ඤාතිමිත්තා සුහජ්ජා ච, න තං මඤ්ඤන්ති මානියං.

339.

‘‘හත්ථාරොහා අනීකට්ඨා, රථිකා පත්තිකාරකා;
තමෙවමුපජීවන්තා, න තං මඤ්ඤන්ති මානියං.

340.

‘‘අසංවිහිතකම්මන්තං, බාලං දුම්මන්තිමන්තිනං;
සිරී ජහති දුම්මෙධං, ජිණ්ණංව උරගො තචං.

341.

‘‘සුසංවිහිතකම්මන්තං, කාලුට්ඨායිං අතන්දිතං;
සබ්බෙ භොගාභිවඩ්ඪන්ති, ගාවො සඋසභාමිව.

342.

‘‘උපස්සුතිං මහාරාජ, රට්ඨෙ ජනපදෙ චර;
තත්ථ දිස්වා ච සුත්වා ච, තතො තං පටිපජ්ජසී’’ති.

තත්ථ **අප්පමාදොති** සතියා අවිප්පවාසො. **අමතපදන්ති** අමතස්ස නිබ්බානස්ස පදං අධිගමකාරණං. **මච්චුනො පදන්ති** මරණස්ස කාරණං. පමත්තා හි විපස්සනං අවඩ්ඪෙත්වා අප්පටිසන්ධිකභාවං පත්තුං අසක්කොන්තා පුනප්පුනං සංසාරෙ ජායන්ති චෙව මීයන්ති ච, තස්මා පමාදො මච්චුනො පදං නාම. **න මීයන්තීති** විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අප්පටිසන්ධිකභාවං පත්තා පුන සංසාරෙ අනිබ්බත්තත්තා න මීයන්ති නාම. **යෙ පමත්තාති,** මහාරාජ, යෙ පුග්ගලා පමත්තා, තෙ යථා මතා, තථෙව දට්ඨබ්බා. කස්මා? අකිච්චසාධනතාය. මතස්සපි හි ‘‘අහං දානං දස්සාමි, සීලං රක්ඛිස්සාමි, උපොසථකම්මං කරිස්සාමි, කල්‍යාණකම්මං පූරෙස්සාමී’’ති ආභොගො වා පත්ථනා වා පරියුට්ඨානං වා නත්ථි අපගතවිඤ්ඤාණත්තා, පමත්තස්සපි අප්පමාදාභාවාති තස්මා උභොපෙතෙ එකසදිසාව.

මදාති, මහාරාජ, ආරොග්‍යයොබ්බනජීවිතමදසඞ්ඛාතා තිවිධා මදා පමාදො නාම ජායති. සො මදප්පත්තො පමාදාපන්නො පාණාතිපාතාදීනි පාපකම්මානි කරොති. අථ නං රාජානො ජින්දාපෙන්ති වා හනාපෙන්ති වා, සබ්බං වා ධනමස්ස හරන්ති, එවමස්ස පමාදා ඤාතිධනජීවිතක්ඛයො ජායති. පුන සො ධනක්ඛයං වා යසක්ඛයං වා පත්තො ජීවිතුං අසක්කොන්තො ජීවිතවුත්තත්ථාය කායදුච්චරිතාදීනි කරොති, ඉච්චස්ස භයා පදොසා ජායන්ති, තෙන තං වදාමි **මා මදො භරතූසභාති**, රට්ඨභාරකජෙට්ඨක භරතූසභ මා පමාදමාපජ්ජීති අත්ථො. **අත්ථං රට්ඨන්ති** ජනපදවාසීනං වුද්ධිඤ්චෙව සකලරට්ඨඤ්ච බහූ පමාදිනො ජීනා. තෙසං ආවිභාවත්ථාය ඛන්තිවාදිජාතක-මාතඞ්ගජාතක-භරුජාතක-සරභඞ්ගජාතක-චෙතියජාතකානි කථෙතබ්බානි. **ගාමිනොති** ගාමභොජකාපි තෙ ගාමාපි බහූ පමාදදොසෙන ජීනා පරිහීනා විනට්ඨා. **අනගාරා අගාරිනොති** පබ්බජිතාපි පබ්බජිතපටිපත්තිතො, ගිහීපි ඝරාවාසතො චෙව ධනධඤ්ඤාදීහි ච බහූ ජීනා පරිහීනාති වදති. **තං වුච්චතෙ අඝන්ති**, මහාරාජ, යසභොගපරිහානි නාමෙතං රඤ්ඤො දුක්ඛං වුච්චති. භොගාභාවෙන හි නිද්ධනස්ස යසො හායති, හීනයසො මහන්තං කායිකචෙතසිකදුක්ඛං පාපුණාති.

නෙස ධම්මොති, මහාරාජ, එස පොරාණකරාජූනං ධම්මො න හොති. **ඉද්ධං ඵීතන්ති** අන්නපානාදිනා සමිද්ධං හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිනා ඵීතං පුප්ඵිතං. **න තෙ පුත්තාති**, මහාරාජ, පවෙණිපාලකා තෙ පුත්තා න භවිස්සන්ති. රට්ඨවාසිනො හි ''අධම්මිකරඤ්ඤො එස පුත්තො, කිං අම්හාකං වුඩ්ඪිං කරිස්සති, නාස්ස ඡත්තං දස්සාමා''ති ඡත්තං න දෙන්ති. එවමෙතෙසං පවෙණිපාලකා පුත්තා න හොන්ති නාම. **පරිජිණ්ණන්ති** පරිහීනං. **රාජානං වාපීති** සචෙපි සො රාජා හොති, අථ නං රාජානං සමානම්පි. **මානියන්ති** ''අයං රාජා''ති ගරුචිත්තෙන සම්මානෙතබ්බං කත්වා න මඤ්ඤන්ති. **උපජීවන්තාති** උපනිස්සාය ජීවන්තාපි එතෙ එත්තකා ජනා ගරුචිත්තෙන මඤ්ඤිතබ්බං න මඤ්ඤන්ති. කිංකාරණා? අධම්මිකභාවෙන.

සිරීති යසවිභවො. **තචන්ති** යථා උරගො ජිණ්ණතචං ජිගුච්ඡන්තො ජහති, න පුන ඔලොකෙති, එවං තාදිසං රාජානං සිරී ජහති. **සුසංවිහිතකම්මන්තන්ති** කායද්වාරාදීහි පාපකම්මං අකරොන්තං. **අභිවඩ්ඪන්තීති** අභිමුඛං ගච්ඡන්තා වඩ්ඪන්ති. **සඋසභාමිවාති** සඋසභා ඉව. අප්පමත්තස්ස හි සඋසභජෙට්ඨකො ගොගණො විය භොගා වඩ්ඪන්ති. **උපස්සුතින්ති** ජනපදචාරිත්තසවනාය චාරිකං අත්තනො සකලරට්ඨෙ ච ජනපදෙ ච චර. **තත්ථාති** තස්මිං රට්ඨෙ චරන්තො දට්ඨබ්බං දිස්වා සොතබ්බං සුත්වා අත්තනො ගුණාගුණං පච්චක්ඛං කත්වා තතො අත්තනො හිතපටිපත්තිං පටිපජ්ජිස්සසීති.

ඉති මහාසත්තො එකාදසහි ගාථාහි රාජානං ඔවදිත්වා ‘‘ගච්ඡ පපඤ්චං අකත්වා පරිග්ගණ්හ රට්ඨං, මා නාසයී’’ති වත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. රාජාපි තස්ස වචනං සුත්වා සංවෙගප්පත්තො පුනදිවසෙ රජ්ජං අමච්චෙ පටිච්ඡාපෙත්වා පුරොහිතෙන සද්ධිං කාලස්සෙව පාචීනද්වාරෙන නගරා නික්ඛමිත්වා යොජනමත්තං ගතො. තත්ථෙකො ගාමවාසී මහල්ලකො අටවිතො කණ්ටකසාඛං ආහරිත්වා ගෙහද්වාරං පරික්ඛිපිත්වා පිදහිත්වා පුත්තදාරං ආදාය අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සායං රාජපුරිසෙසු පක්කන්තෙසු අත්තනො ඝරං ආගච්ඡන්තො ගෙහද්වාරෙ පාදෙ කණ්ටකෙන විද්ධො උක්කුටිකං නිසීදිත්වා කණ්ටකං නීහරන්තො –

343.

‘‘එවං වෙදෙතු පඤ්චාලො, සඞ්ගාමෙ සරමප්පිතො;
යථාහමජ්ජ වෙදෙමි, කණ්ටකෙන සමප්පිතො’’ති. –

ඉමාය ගාථාය රාජානං අක්කොසි. තං පනස්ස අක්කොසනං බොධිසත්තානුභාවෙන අහොසි. බොධිසත්තෙන අධිග්ගහිතොව සො අක්කොසීති වෙදිතබ්බො. තස්මිං පන සමයෙ රාජා ච පුරොහිතො ච අඤ්ඤාතකවෙසෙන තස්ස සන්තිකෙව අට්ඨංසු. අථස්ස වචනං සුත්වා පුරොහිතො ඉතරං ගාථමාහ –

344.

‘‘ජිණ්ණො දුබ්බලචක්ඛූසි, න රූපං සාධු පස්සසි;
කිං තත්ථ බ්‍රහ්මදත්තස්ස, යං තං මග්ගෙය්‍ය කණ්ටකො’’ති.

තත්ථ **මග්ගෙය්‍යාති** විජ්ඣෙය්‍ය. ඉදං වුත්තං හොති – යදි ත්වං අත්තනො අබ්‍යත්තතාය කණ්ටකෙන විද්ධො, කො එත්ථ රඤ්ඤො දොසො. යෙන රාජානං අක්කොසි, කිං තෙ රඤ්ඤා කණ්ටකො ඔලොකෙත්වාව ආචික්ඛිතබ්බොති.

තං සුත්වා මහල්ලකො තිස්සො ගාථා අභාසි –

345.

‘‘බහ්වෙත්ථ බ්‍රහ්මදත්තස්ස, සොහං මග්ගස්මිං බ්‍රාහ්මණ;
අරක්ඛිතා ජානපදා, අධම්මබලිනා හතා.

346.

‘‘රත්තිඤ්හි චොරා ඛාදන්ති, දිවා ඛාදන්ති තුණ්ඩියා;
රට්ඨස්මිං කූටරාජස්ස, බහු අධම්මිකො ජනො.

347.

‘‘එතාදිසෙ භයෙ ජාතෙ, භයට්ටා තාත මාණවා;
නිල්ලෙනකානි කුබ්බන්ති, වනෙ ආහත්වා කණ්ටක’’න්ති.

තත්ථ **බහ්වෙත්ථාති**, බ්‍රාහ්මණ, සොහං සකණ්ටකෙ මග්ගෙ පතිතො සන්නිසින්නො, බහු එත්ථ බ්‍රහ්මදත්තස්ස දොසො, ත්වං එත්තකං කාලං රඤ්ඤො දොසෙන මම සකණ්ටකෙ මග්ගෙ විචරණභාවං න ජානාසි. තස්ස හි අරක්ඛිතා ජානපදා…පෙ…. කණ්ටකන්ති. තත්ථ **බාදන්තීති** විලුම්පන්ති. **තුණ්ඩියාති** වධබන්ධාදීහි පීළෙත්වා අධම්මෙන බලිසාධකා. **කූටරාජස්සාති** පාපරඤ්ඤො. **අධම්මිකොති** පටිච්ඡන්නකම්මන්තො. **තාතාති** පුරොහිතං ආලපති. **මාණවාති** මනුස්සා. **නිල්ලෙනකානීති** නිලීයනට්ඨානානි. **වනෙ ආහත්ව කණ්ටකන්ති** කණ්ටකං ආහරිත්වා ද්වාරානි පිදහිත්වා සරං ඡඩ්ඩෙත්වා පුත්තදාරං ආදාය වනං පවිසිත්වා තස්මිං වනෙ අත්තනො නිලීයනට්ඨානානි කරොන්ති. අථ වා වනෙ යො කණ්ටකො, තං ආහරිත්වා සරානි පරික්ඛිපන්ති. ඉති රඤ්ඤො දොසෙනෙවම්හි කණ්ටකෙන විද්ධො, මා එවරූපස්ස රඤ්ඤො උපත්ථම්භො හොහීති.

තං සුත්වා රාජා පුරොහිතං ආමන්තෙත්වා, ''ආචරිය, මහල්ලකො යුත්තං භණති, අම්හාකමෙව දොසො, එහි නිවත්තාම, ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙස්සාමා''ති ආහ. බොධිසත්තො පුරොහිතස්ස සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා පුරතො ගන්ත්වා ''පරිග්ගණ්හිස්සාම තාව, මහාරාජා''ති ආහ. තෙ තම්හා ගාමා අඤ්ඤං ගාමං ගච්ඡන්තා අන්තරාමග්ගෙ එකිස්සා මහල්ලිකාය සද්දං අස්සොසුං. සා කිරෙකා දලිද්දිත්ථී ද්වෙ ධීතරො වයප්පත්තා රක්ඛමානා තාසං අරඤ්ඤං ගන්තුං න දෙති. සයං අරඤ්ඤතො දාරූනි චෙව සාකඤ්ච ආහරිත්වා ධීතරො පටිජග්ගති. සා තං දිවසං එකං ගුම්බං ආරුය්හ සාකං ගණ්හන්තී පවට්ටමානා භූමියං පතිත්වා රාජානං මරණෙන අක්කොසන්තී ගාථමාහ –

348.

''කදාස්සු නාමයං රාජා, බ්‍රහ්මදත්තො මරිස්සති;
යස්ස රට්ඨම්හි ජීයන්ති, අප්පතිකා කුමාරිකා''ති.

තත්ථ **අප්පතිකාති** අස්සාමිකා. සචෙ හි තාසං සාමිකා අස්සු, මං පොසෙය්‍යුං. පාපරඤ්ඤො පන රජ්ජෙ අහං දුක්ඛං අනුභොමි, කදා නු ඛො එස මරිස්සතීති.

එවං බොධිසත්තානුභාවෙනෙව සා අක්කොසි. අථ නං පුරොහිතො පටිසෙධෙන්තො ගාථමාහ –

349.

''දුබ්භාසිතඤ්හි තෙ ජම්මි, අනත්ථපදකොවිදෙ;
කුහිං රාජා කුමාරීනං, භත්තාරං පරියෙසතී''ති.

තං සුත්වා මහල්ලිකා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

350.

‘‘න මෙ දුබ්භාසිතං බ්‍රහ්මෙ, කොවිදත්ථපදා අහං;
අරක්ඛිතා ජානපදා, අධම්මබලිනා හතා.

351.

‘‘රත්තිඤ්හි චොරා ඛාදන්ති, දිවා ඛාදන්ති තුණ්ඩියා;
රට්ඨස්මිං කූටරාජස්ස, බහු අධම්මිකො ජනො;
දුජ්ජීවෙ දුබ්භරෙ දාරෙ, කුතො භත්තා කුමාරියො’’ති.

තත්ථ **කොවිදත්ථපදාති** අහං අත්ථපදෙ කාරණපදෙ කොවිදා ඡෙකා, මා ත්වං එතං පාපරාජානං පසංසි. **දුජ්ජීවෙති** දුජ්ජීවෙ රට්ඨෙ දුබ්භරෙ දාරෙ ජාතෙ මනුස්සෙසු භීතතසිතෙසු අරඤ්ඤෙ වසන්තෙසු **කුතො භත්තා කුමාරියො,** කුතො කුමාරියො භත්තාරං ලභිස්සන්තීති අත්ථො.

තෙ තස්සා වචනං සුත්වා ‘‘යුත්තං සා කථෙතී’’ති තතො පරං ගච්ඡන්තා එකස්ස කස්සකස්ස සද්දං අස්සොසුං. තස්ස කිර කසන්තස්ස සාලියො නාම බලිබද්දො ඵාලෙන පහටො සයි. සො රාජානං අක්කොසන්තො ගාථමාහ –

352.

‘‘එවං සයතු පඤ්චාලො, සඞ්ගාමෙ සත්තියා හතො;
යථායං කපණො සෙති, හතො ඵාලෙන සාලියො’’ති.

තත්ථ **යථාති** යථා අයං වෙදනාප්පත්තො සාලියබලිබද්දො සෙති, එවං සයතූති අත්ථො.

අථ නං පුරොහිතො පටිසෙධෙන්තො ගාථමාහ –

353.

‘‘අධම්මෙන තුවං ජම්ම, බ්‍රහ්මදත්තස්ස කුජ්ඣසි;
යො ත්වං සපසි රාජානං, අපරජ්ඣිත්වාන අත්තනො’’ති.

තත්ථ **අධම්මෙනාති** අකාරණෙන අසභාවෙන.

තං සුත්වා සො තිස්සො ගාථා අභාසි –

354.

‘‘ධම්මෙන බ්‍රහ්මදත්තස්ස, අහං කුජ්ඣාමි බ්‍රාහ්මණ;
අරක්ඛිතා ජානපදා අධම්මබලිනා හතා.

355.

‘‘රත්තිඤ්හි චොරා ඛාදන්ති, දිවා ඛාදන්ති තුණ්ඩියා;
රට්ඨස්මිං කූටරාජස්ස, බහු අධම්මිකො ජනො.

356.

‘‘සා නූන පුන රෙ පක්කා, විකාලෙ භත්තමාහරි;
භත්තහාරිං අපෙක්ඛන්තො, හතො ඵාලෙන සාලියො’’ති.

තත්ථ **ධම්මෙනාති** කාරණෙනෙව, අකාරණෙන අක්කොසතීති සඤ්ඤං මා කරි. **සා නූන පුන රෙ පක්කා, විකාලෙ භත්තමාහරීති**, බ්‍රාහ්මණ, සා භත්තහාරිකා ඉත්ථී පාතොව මම භත්තං පචිත්වා ආහරන්තී අධම්මබලිසාධකෙහි බ්‍රහ්මදත්තස්ස දාසෙහි පලිබුද්ධා භවිස්සති, තෙ පරිවිසිත්වා පුන මය්හං භත්තං පක්කං භවිස්සති, තෙන කාරණෙන විකාලෙ භත්තං ආහරි, ‘‘අජ්ජ විකාලෙ භත්තං ආහරී’’ති චින්තෙත්වා ඡාතජ්ඣත්තො අහං තං භත්තහාරිං ඔලොකෙන්තො ගොණං අට්ඨානෙ පතොදෙන විජ්ඣිං, තෙනෙස පාදං උක්ඛිපිත්වා ඵාලං පහරන්තො හතො ඵාලෙන සාලියො. තස්මා ‘‘එස මයා හතො’’ති සඤ්ඤං මා කරි, පාපරඤ්ඤොයෙව හතො නාමෙස, මා තස්ස වණ්ණං භණීති.

තෙ පුරතො ගන්ත්වා එකස්මිං ගාමෙ වසිංසු. පුනදිවසෙ පාතොව එකා කූටධෙනු ගොදොහකං පාදෙන පහරිත්වා සද්ධිං ඛීරෙන පවට්ටෙසි. සො බ්‍රහ්මදත්තං අක්කොසන්තො ගාථමාහ –

357.

‘‘එවං භඤ්ඤතු පඤ්චාලො, සඞ්ගාමෙ අසිනා හතො;
යථාහමජ්ජ පහතො, ඛීරඤ්ච මෙ පවට්ටිත’’න්ති.

තං සුත්වා පුරොහිතො පටිසෙධෙන්තො ගාථමාහ –

358.

‘‘යං පසු ඛීරං ඡඩ්ඩෙති, පසුපාලං විහිංසති;
කිං තත්ථ බ්‍රහ්මදත්තස්ස, යං නො ගරහතෙ භව’’න්ති.

බ්‍රාහ්මණෙන ගාථාය වුත්තාය පුන සො තිස්සො ගාථා අභාසි –

359.

‘‘ගාරය්හො බ්‍රහ්මෙ පඤ්චාලො, බ්‍රහ්මදත්තස්ස රාජිනො;
අරක්ඛිතා ජානපදා, අධම්මබලිනා හතා.

360.

‘‘රත්තිඤ්හි චොරා ඛාදන්ති, දිවා ඛාදන්ති තුණ්ඩියා;
රට්ඨස්මිං කූටරාජස්ස, බහු අධම්මිකො ජනො.

361.

‘‘චණ්ඩා අටනකා ගාවී, යං පුරෙ න දුහාමසෙ;
තං දානි අජ්ජ දොහාම, ඛීරකාමෙහුපද්දුතා’’ති.

තත්ථ **චණ්ඩාති** ඵරුසා. **අටනකාති** පලායනසීලා. **ඛීරකාමෙහීති** අධම්මිකරඤ්ඤො පුරිසෙහි බහුං ඛීරං ආහරාපෙන්තෙහි උපද්දුතා දුහාම. සචෙ හි සො ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙය්‍ය, න නො එවරූපං භයං ආගච්ඡෙය්‍යාති.

තෙ ‘‘සො යුත්තං කථෙතී’’ති තම්හා ගාමා නික්ඛම්ම මහාමග්ගං ආරුය්හ නගරාභිමුඛා ගමිංසු. එකස්මිඤ්ච ගාමෙ බලිසාධකා අසිකොසත්ථාය එකං තරුණං කබරවච්ඡකං මාරෙත්වා චම්මං ගණ්හිංසු. වච්ඡකමාතා ධෙනු පුත්තසොකෙන තිණං න ඛාදති පානීයං න පිවති, පරිදෙවමානා ආහිණ්ඩති. තං දිස්වා ගාමදාරකා රාජානං අක්කොසන්තා ගාථමාහංසු –

362.

‘‘එවං කන්දතු පඤ්චාලො, විපුත්තො විප්පසුක්ඛතු;

යථායං කපණා ගාවී, විපුත්තා පරිධාවතී’’ති.

තත්ථ **පරිධාවතීති** පරිදෙවමානො ධාවති.

තතො පුරොහිතො ඉතරං ගාථමාහ –

363.

‘‘යං පසු පසුපාලස්ස, සම්භමෙය්‍ය රවෙය්‍ය වා;

කොනීධ අපරාධත්ථි, බ්‍රහ්මදත්තස්ස රාජිනො’’ති.

තත්ථ **සම්භමෙය්‍ය රවෙය්‍ය වාති** භමෙය්‍ය වා විරවෙය්‍ය වා. ඉදං වුත්තං හොති – තාතා, පසු නාම පසුපාලස්ස රක්ඛන්තස්සෙව ධාවතිපි විරවතිපි, තිණම්පි න ඛාදති පානීයම්පි න පිවති, ඉධ රඤ්ඤො කො නු අපරාධොති.

තතො ගාමදාරකා ද්වෙ ගාථා අභාසිංසු –

364.

‘‘අපරාධො මහාබ්‍රහ්මෙ, බ්‍රහ්මදත්තස්ස රාජිනො;

අරක්ඛිතා ජානපදා, අධම්මබලිනා හතා.

365.

‘‘රත්තිඤ්හි චොරා ඛාදන්ති, දිවා ඛාදන්ති තුණ්ඩියා;

රට්ඨස්මිං කූටරාජස්ස, බහු අධම්මිකො ජනො;

කථං නො අසිකොසත්ථා, ඛීරපා හඤ්ඤතෙ පජා’’ති.

තත්ථ **මහාබ්‍රහ්මෙති** මහාබ්‍රාහ්මණ. **රාජිනොති** රඤ්ඤො. **කථං නොති** කථං නු කෙන නාම කාරණෙන. **ඛීරපා හඤ්ඤතෙ පජාති** පාපරාජස්ස සෙවකෙහි ඛීරපකො වච්ඡකො හඤ්ඤති, ඉදානි සා ධෙනු පුත්තසොකෙන

පරිදෙවති, සොපි රාජා අයං ධෙනු විය පරිදෙවතූති රාජානං අක්කොසිංසුයෙව.

තෙ ‘‘සාධු වො කාරණං වදථා’’ති වත්වා පක්කමිංසු. අථන්තරාමග්ගෙ එකිස්සා සුක්ඛපොක්ඛරණියා කාකා තුණ්ඩෙහි විජ්ඣිත්වා මණ්ඩූකෙ ඛාදන්ති. බොධිසත්තො තෙසු තං ඨානං සම්පත්තෙසු අත්තනො ආනුභාවෙන මණ්ඩූකෙන –

366.

‘‘එවං ඛජ්ජතු පඤ්චාලො, හතො යුද්ධෙ සපුත්තකො;
යථාහමජ්ජ ඛජ්ජාමි, ගාමිකෙහි අරඤ්ඤජො’’ති. –

රාජානං අක්කොසාපෙසි.

තත්ථ **ගාමිකෙහීති** ගාමවාසීහි.

තං සුත්වා පුරොහිතො මණ්ඩූකෙන සද්ධිං සල්ලපන්තො ගාථමාහ –

367.

‘‘න සබ්බභූතෙසු විධෙන්ති රක්ඛං, රාජානො මණ්ඩූක මනුස්සලොකෙ;
නෙත්තාවතා රාජා අධම්මචාරී, යං තාදිසං ජීවමදෙය්‍යු ධඞ්කා’’ති.

තත්ථ **ජීවන්ති** ජීවන්තං. **අදෙය්‍යුන්ති** ඛාදෙය්‍යුං. **ධඞ්කාති** කාකා. එත්තාවතා රාජා අධම්මිකො නාම න හොති, කිං සක්කා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා රඤ්ඤා තං රක්ඛන්තෙන චරිතුන්ති.

තං සුත්වා මණ්ඩූකො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

368.

‘‘අධම්මරූපො වත බ්‍රහ්මචාරී, අනුප්පියං භාසසි ඛත්තියස්ස;
විලුප්පමානාය පුථුප්පජාය, පූජෙසි රාජං පරමප්පමාදං.

369.

‘‘සචෙ ඉදං බ්‍රහ්මෙ සුරජ්ජකං සියා, ඵීතං රට්ඨං මුදිතං විප්පසන්නං;
භුත්වා බලිං අග්ගපිණ්ඩඤ්ච කාකා, න මාදිසං ජීවමදෙය්‍යු ධඞ්කා’’ති.

තත්ථ **බ්‍රහ්මචාරීති** පුරොහිතං ගරහන්තො ආහ. **ඛත්තියස්සාති** එවරූපස්ස පාපරඤ්ඤො. **විලුප්පමානායාති** විලුම්පමානාය, අයමෙව වා පාඨො. **පුථුප්පජායාති** විපුලාය පජාය විනාසියමානාය. **පූජෙසීති** පසංසි. **සුරජ්ජකන්ති** ඡන්දාදිවසෙන අගන්ත්වා දස රාජධම්මෙ අකොපෙන්තෙන අප්පමත්තෙන

රඤ්ඤා රක්ඛියමානං සචෙ ඉදං සුරජ්ජකං භවෙය්‍ය. **ජීතන්ති** දෙවෙසු සම්මාධාරං අනුප්පවෙච්ඡන්තෙසු සම්පන්නසස්සං. **න මාදිසන්ති** එවං සන්තෙ මාදිසං ජීවමානඤ්ඤෙව කාකා න ඛාදෙය්‍යුං.

> එවං ඡසුපි ඨානෙසු අක්කොසනං බොධිසත්තස්සෙව ආනුභාවෙන අහොසි;

තං සුත්වා රාජා ච පුරොහිතො ච ‘‘අරඤ්ඤවාසිං තිරච්ඡානගතං මණ්ඩූකං උපාදාය සබ්බෙ අම්හෙයෙව අක්කොසන්තී’’ති වත්වා තතො නගරං ගන්ත්වා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙත්වා මහාසත්තස්සොවාදෙ ඨිතා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරිංසු.

සත්ථා කොසලරඤ්ඤො ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, ‘‘මහාරාජ, රඤ්ඤා නාම අගතිගමනං පහාය ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙතබ්බ’’න්ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා ගන්ධතින්දුකදෙවතා අහමෙව අහොසි’’න්ති.

ගන්ධතින්දුකජාතකවණ්ණනා දසමා.

ජාතකුද්දානං

> කිංඡන්ද කුම්භ ජයද්දිස ඡද්දන්ත, අථ පණ්ඩිතසම්භව සිරකපි;
> දකරක්ඛස පණ්ඩරනාගවරො, අථ සම්බුල තින්දුකදෙවසුතොති.

තිංසනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

17. චත්තාලීසනිපාතො

[521] 1. තෙසකුණජාතකවණ්ණනා

වෙස්සන්තරං තං පුච්ඡාමීති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොසලරඤ්ඤො ඔවාදවසෙන කථෙසි. තඤ්හි රාජානං ධම්මස්සවනත්ථාය ආගතං සත්ථා ආමන්තෙත්වා ‘‘මහාරාජ, රඤ්ඤා නාම ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙතබ්බං, යස්මිඤ්හි සමයෙ රාජානො අධම්මිකා හොන්ති, රාජයුත්තාපි තස්මිං සමයෙ අධම්මිකා හොන්තී’’ති චතුක්කනිපාතෙ (අ. නි. 4.70) ආගතසුත්තනයෙන ඔවදිත්වා අගතිගමනෙ අගතිඅගමනෙ ච ආදීනවඤ්ච ආනිසංසඤ්ච කථෙත්වා ‘‘සුපිනකූපමා කාමා’’තිආදිනා නයෙන කාමෙසු ආදීනවං විත්ථාරෙත්වා, ‘‘මහාරාජ, ඉමෙසඤ්හි සත්තානං –

‘මච්චුනා සඞ්ගරො නත්ථි, ලඤ්ජග්ගාහො න විජ්ජති;
යුද්ධං නත්ථි ජයො නත්ථි, සබ්බෙ මච්චුපරායණා’.

තෙසං පරලොකං ගච්ඡන්තානං ඨපෙත්වා අත්තනා කතං කල්‍යාණකම්මං අඤ්ඤා පතිට්ඨා නාම නත්ථි. එවං ඉත්තරපච්චුපට්ඨානං අවස්සං පහාතබ්බං, න යසං නිස්සාය පමාදං කාතුං වට්ටති, අප්පමත්තෙනෙව හුත්වා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙතුං වට්ටති. පොරාණකරාජානො අනුප්පන්නෙපි බුද්ධෙ පණ්ඩිතානං ඔවාදෙ ඨත්වා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙත්වා දෙවනගරං පූරයමානා ගමිංසූ’’ති වත්වා තෙන යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තො රජ්ජං කාරෙන්තො අපුත්තකො අහොසි, පත්ථෙන්තොපි පුත්තං වා ධීතරං වා න ලභි. සො එකදිවසං මහන්තෙන පරිවාරෙන උය්‍යානං ගන්ත්වා දිවසභාගං උය්‍යානෙ කීළිත්වා මඞ්ගලසාලරුක්ඛමූලෙ සයනං අත්ථරාපෙත්වා ථොකං නිද්දායිත්වා පබුද්ධො සාලරුක්ඛං ඔලොකෙත්වා තත්ථ සකුණකුලාවකං පස්සි, සහ දස්සනෙනෙවස්ස සිනෙහො උප්පජ්ජි. සො එකං පුරිසං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘ඉමං රුක්ඛං අභිරුහිත්වා එතස්මිං කුලාවකෙ කස්සචි අත්ථිතං වා නත්ථිතං වා ජානාහී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධු, දෙවා’’ති වත්වා අභිරුහිත්වා තත්ථ තීණි අණ්ඩකානි දිස්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ‘‘තෙන හි එතෙසං උපරි නාසවාතං මා විස්සජ්ජෙසී’’ති වත්වා ‘‘චඞ්කොටකෙ කප්පාසපිචුං අත්ථරිත්වා තත්ථෙව තානි අණ්ඩකානි ඨපෙත්වා සණිකං ඔතරාහී’’ති ඔතාරාපෙත්වා චඞ්කොටකං හත්ථෙන ගහෙත්වා ‘‘කතරසකුණණ්ඩකානි නාමෙතානී’’ති අමච්චෙ පුච්ඡි. තෙ ‘‘මයං න ජානාම, නෙසාදා ජානිස්සන්තී’’ති වදිංසු. රාජා නෙසාදෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි. නෙසාදා, ‘‘මහාරාජ, තෙසු එකං උලූකඅණ්ඩං, එකං සාලිකාඅණ්ඩං, එකං සුවකඅණ්ඩ’’න්ති කථයිංසු. කිං පන එකස්මිං කුලාවකෙ තිණ්ණං සකුණිකානං අණ්ඩානි හොන්තීති. ආම, දෙව, පරිපන්ථෙ අසති සුනික්ඛිත්තානි න නස්සන්තීති. රාජා තුස්සිත්වා ‘‘ඉමෙ මම පුත්තා

භවිස්සන්තී''ති තානි තීණි අණ්ඩානි තයො අමච්චෙ පටිච්ඡාපෙත්වා ''ඉමෙ මය්හං පුත්තා භවිස්සන්ති, තුම්හෙ සාධුකං පටිජග්ගිත්වා අණ්ඩකොසතො නික්ඛන්තකාලෙ මමාරොචෙය්‍යාථා''ති ආහ. තෙ තානි සාධුකං රක්ඛිංසු.

තෙසු පඨමං උලූකඅණ්ඩං භිජ්ජි. අමච්චො එකං නෙසාදං පක්කොසාපෙත්වා ''ත්වං ඉත්ථිභාවං වා පුරිසභාවං වා ජානාහී''ති වත්වා තෙන තං වීමංසිත්වා ''පුරිසො''ති වුත්තෙ රාජානං උපසඞ්කමිත්වා ''පුත්තො තෙ, දෙව, ජාතො''ති ආහ. රාජා තුට්ඨො තස්ස බහුං ධනං දත්වා ''පුත්තකං මෙ සාධුකං පටිජග්ග, 'වෙස්සන්තරො'ති චස්ස නාමං කරොහී''ති වත්වා උය්‍යොජෙසි. සො තථා අකාසි. තතො කතිපාහච්චයෙන සාලිකාඅණ්ඩං භිජ්ජි. සොපි අමච්චො තං නෙසාදෙන වීමංසාපෙත්වා ''ඉත්ථී''ති සුත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ''ධීතා තෙ, දෙව, ජාතා''ති ආහ. රාජා තුට්ඨො තස්සපි බහුං ධනං දත්වා ''ධීතරං මෙ සාධුකං පටිජග්ග, 'කුණ්ඩලිනී'ති චස්සා නාමං කරොහී''ති වත්වා උය්‍යොජෙසි. සොපි තථා අකාසි. පුන කතිපාහච්චයෙන සුවකඅණ්ඩං භිජ්ජි. සොපි අමච්චො නෙසාදෙන තං වීමංසිත්වා ''පුරිසො''ති වුත්තෙ රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ''පුත්තො තෙ, දෙව, ජාතො''ති ආහ. රාජා තුට්ඨො තස්සපි බහුං ධනං දත්වා ''පුත්තස්ස මෙ මහන්තෙන පරිවාරෙන මඞ්ගලං කත්වා 'ජම්බුකො'තිස්ස නාමං කරොහී''ති වත්වා උය්‍යොජෙසි. සොපි තථා අකාසි. තෙ තයොපි සකුණා තිණ්ණං අමච්චානං ගෙහෙසු රාජකුමාරපරිහාරෙනෙව වඩ්ඪන්ති. රාජා ''මම පුත්තො, මම ධීතා''ති වොහරති. අථස්ස අමච්චා අඤ්ඤමඤ්ඤං අවහසන්ති ''පස්සථ, භො, රඤ්ඤො කිරියං, තිරච්ඡානගතෙපි 'පුත්තො මෙ, ධීතා මෙ'ති වදන්තො විචරතී''ති.

තං සුත්වා රාජා චින්තෙසි – ''ඉමෙ අමච්චා එතෙසං මම පුත්තානං පඤ්ඤාසම්පදං න ජානන්ති, පාකටං නෙසං කරිස්සාමී''ති. අථෙකං අමච්චං වෙස්සන්තරස්ස සන්තිකං පෙසෙසි – ''තුම්හාකං පිතා පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමො, කදා කිර ආගන්ත්වා පුච්ඡතූ''ති. සො අමච්චො ගන්ත්වා වෙස්සන්තරං වන්දිත්වා තං සාසනං ආරොචෙසි. තං සුත්වා වෙස්සන්තරො අත්තනො පටිජග්ගකං අමච්චං පක්කොසිත්වා ''මය්හං කිර පිතා මං පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමො, තස්ස ඉධාගතස්ස සක්කාරං කාතුං වට්ටති, කදා ආගච්ඡතූ''ති පුච්ඡි. අමච්චො ''ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ තව පිතා ආගච්ඡතූ''ති ආහ. තං සුත්වා වෙස්සන්තරො ''පිතා මෙ ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ ආගච්ඡතූ''ති වත්වා උය්‍යොජෙසි. සො ආගන්ත්වා රඤ්ඤො ආචික්ඛි. රාජා සත්තමෙ දිවසෙ නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා පුත්තස්ස නිවෙසනං අගමාසි. වෙස්සන්තරො රඤ්ඤො මහන්තං සක්කාරං කාරෙසි, අන්තමසො දාසකම්මකාරානම්පි සක්කාරං කාරෙසි. රාජා වෙස්සන්තරසකුණස්ස ගෙහෙ භුඤ්ජිත්වා මහන්තං යසං අනුභවිත්වා සකං නිවෙසනං ආගන්ත්වා රාජඞ්ගණෙ මහන්තං මණ්ඩපං කාරාපෙත්වා නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා අලඞ්කතමණ්ඩපමජ්ඣෙ මහාජනපරිවාරො නිසීදිත්වා

‘‘වෙස්සන්තරං ආනෙතූ’’ති අමච්චස්ස සන්තිකං පෙසෙසි. අමච්චො වෙස්සන්තරං සුවණ්ණපීඨෙ නිසීදාපෙත්වා ආනෙසි. වෙස්සන්තරසකුණො පිතු අඞ්කෙ නිසීදිත්වා පිතරා සහ කීළිත්වා ගන්ත්වා තත්ථෙව සුවණ්ණපීඨෙ නිසීදි. අථ නං රාජා මහාජනමජ්ඣෙ රාජධම්මං පුච්ඡන්තො පඨමං ගාථමාහ –

1.

‘‘වෙස්සන්තරං තං පුච්ඡාමි, සකුණ භද්දමත්ථු තෙ;
රජ්ජං කාරෙතුකාමෙන, කිං සු කිච්චං කතං වර’’න්ති.

තත්ථ **සකුණා**ති තං ආලපති. **කිං සූ**ති කතරං කිච්චං කතං වරං උත්තමං හොති, කථෙහි මෙ, තාත, සකලං රාජධම්මන්ති එවං කිර තං සො පුච්ඡි.

තං සුත්වා වෙස්සන්තරො පඤ්හං අකථෙත්වාව රාජානං තාව පමාදෙන චොදෙන්තො දුතියං ගාථමාහ –

2.

‘‘චිරස්සං වත මං තාතො, කංසො බාරාණසිග්ගහො;
පමත්තො අප්පමත්තං මං, පිතා පුත්තං අචොදයී’’ති.

තත්ථ **තාතො**ති පිතා. **කංසො**ති ඉදං තස්ස නාමං. **බාරාණසිග්ගහො**ති චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි බාරාණසිං සඞ්ගහෙත්වා වත්තන්තො. **පමත්තො**ති එවරූපානං පණ්ඩිතානං සන්තිකෙ වසන්තො පඤ්හස්ස අපුච්ඡනෙන පමත්තො. **අප්පමත්තං මන්**ති සීලාදිගුණයොගෙන මං අප්පමත්තං. **පිතා**ති පොසකපිතා. **අචොදයී**ති අමච්චෙහි ‘‘තිරච්ඡානගතෙ පුත්තෙ කත්වා වොහරතී’’ති අවහසියමානො පමාදං ආපජ්ජිත්වා චිරස්සං අජ්ජ චොදෙසි, පඤ්හං පුච්ඡීති වදති.

එවං සො ඉමාය ගාථාය චොදෙත්වා ‘‘මහාරාජ, රඤ්ඤා නාම තීසු ධම්මෙසු ඨත්වා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙතබ්බ’’න්ති වත්වා රාජධම්මං කථෙන්තො ඉමා ගාථායො ආහ –

3.

‘‘පඨමෙනෙව විතථං, කොධං හාසං නිවාරයෙ;
තතො කිච්චානි කාරෙය්‍ය, තං වතං ආහු ඛත්තිය.

4.

‘‘යං ත්වං තාත තපොකම්මං, පුබ්බෙ කතමසංසයං;
රත්තො දුට්ඨො ච යං කයිරා, න තං කයිරා තතො පුන.

5.

‘‘ඛත්තියස්ස පමත්තස්ස, රට්ඨස්මිං රට්ඨවඩ්ඪන;

සබ්බෙ භොගා විනස්සන්ති, රඤ්ඤො තං වුච්චතෙ අඝං.

6.

‘‘සිරී තාත අලක්ඛී ච, පුච්ඡිතා එතදබ්‍රවුං;
උට්ඨානවීරියෙ පොසෙ, රමාහං අනුසූයකෙ.

7.

‘‘උසූයකෙ දුහදයෙ, පුරිසෙ කම්මදුස්සකෙ;
කාළකණ්ණී මහාරාජ, රමති චක්කභඤ්ජනී.

8.

‘‘සො ත්වං සබ්බෙ සුහදයො, සබ්බෙසං රක්ඛිතො භව;
අලක්ඛිං නුද මහාරාජ, ලක්ඛ්‍යා භව නිවෙසනං.

9.

‘‘ස ලක්ඛීධිතිසම්පන්නො, පුරිසො හි මහග්ගතො;
අමිත්තානං කාසිපති, මූලං අග්ගඤ්ච ඡින්දති.

10.

‘‘සක්කොපි හි භූතපති, උට්ඨානෙ නප්පමජ්ජති;
ස කල්‍යාණෙ ධිතිං කත්වා, උට්ඨානෙ කුරුතෙ මනො.

11.

‘‘ගන්ධබ්බා පිතරො දෙවා, සාජීවා හොන්ති තාදිනො;
උට්ඨාහතො අප්පමජ්ජතො, අනුතිට්ඨන්ති දෙවතා.

12.

‘‘සො අප්පමත්තො අක්කුද්ධො, තාත කිච්චානි කාරය;
වායමස්සු ච කිච්චෙසු, නාලසො වින්දතෙ සුඛං.

13.

‘‘තත්ථෙව තෙ වත්තපදා, එසාව අනුසාසනී;
අලං මිත්තෙ සුඛාපෙතුං, අමිත්තානං දුඛාය වා’’ති.

තත්ථ **පඨමෙනෙව විතථන්ති**, තාත, රාජා නාම ආදිතොව මුසාවාදං නිවාරයෙ. මුසාවාදිනො හි රඤ්ඤො රට්ඨං නිරොජං හොති, පථවියා ඔජා කම්මකරණට්ඨානතො සත්තරතනමත්තං හෙට්ඨා භස්සති, තතො ආහාරෙ වා තෙලමධුඵාණිතාදීසු වා ඔසධෙසු ඔජා න හොති. නිරොජාහාරභොජනා මනුස්සා බහ්වාබාධා හොන්ති, රට්ඨෙ ඵලජලපථෙසු ආයො නුප්පජ්ජති, තස්මිං අනුප්පජ්ජන්තෙ රාජානො දුග්ගතා හොන්ති. තෙ සෙවකෙ සඞ්ගණ්හිතුං න සක්කොන්ති, අසඞ්ගහිතා සෙවකා රාජානං ගරුචිත්තෙන න

ඔලොකෙන්ති. එවං, තාත, මුසාවාදො නාමෙස නිරොජො, න සො ජීවිතහෙතුපි කාතබ්බො, සච්චං පන සාදුතරං රසානන්ති තදෙව පටිග්ගහෙතබ්බං. අපිච මුසාවාදො නාම ගුණපරිධංසකො විපත්තිපරියොසානො, දුතියචිත්තවාරෙ අවීචිපරායණං කරොති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ ''ධම්මො හවෙ හතො හන්ති''ති **චෙතියජාතකං** (ජා. 1.8.45 ආදයො) කථෙතබ්බං.

කොධන්ති, තාත, රාජා නාම පඨමමෙව කුජ්ඣනලක්ඛණං කොධම්පි නිවාරෙය්‍ය. තාත, අඤ්ඤෙසඤ්හි කොධො ඛිප්පං මත්ථකං න පාපුණාති, රාජූනං පාපුණාති. රාජානො නාම වාචාවුධා කුජ්ඣිත්වා ඔලොකිතමත්තෙනාපි පරං විනාසෙන්ති, තස්මා රඤ්ඤා අඤ්ඤෙහි මනුස්සෙහි අතිරෙකතරං නික්කොධෙන භවිතබ්බං, ඛන්තිමෙත්තානුද්දයාසම්පන්නෙන අත්තනො පියපුත්තං විය ලොකං වොලොකෙන්තෙන භවිතබ්බං. තාත, අතිකොධනො නාම රාජා උප්පන්නං යසං රක්ඛිතුං න සක්කොති. ඉමස්ස පනත්ථස්ස දීපනත්ථං **ඛන්තිවාදිජාතක-** (ජා. 1.4.49 ආදයො) **චූළධම්මපාලජාතකානි** (ජා. 1.5.44 ආදයො) කථෙතබ්බානි. චූළධම්මපාලජාතකස්මිඤ්හි මහාපතාපනො නාම රාජා පුත්තං ඝාතෙත්වා පුත්තසොකෙන හදයෙන ඵලිතෙන මතාය දෙවියා සයම්පි දෙවිං අනුසොචන්තො හදයෙන ඵලිතෙනෙව මරි. අථ තෙ තයොපි එකආළාහනෙව ඣාපෙසුං. තස්මා රඤ්ඤා පඨමමෙව මුසාවාදං වජ්ජෙත්වා දුතියං කොධො වජ්ජෙතබ්බො.

හාසන්ති හස්සං, අයමෙව වා පාඨො. තෙසු තෙසු කිච්චෙසු උප්පිලාවිතචිත්තතාය කෙළිසීලතං පරිහාසං නිවාරෙය්‍ය. තාත, රඤ්ඤා නාම කෙළිසීලෙන න භවිතබ්බං, අපරපත්තියෙන හුත්වා සබ්බානි කිච්චානි අත්තපච්චක්ඛෙනෙව කාතබ්බානි. උප්පිලාවිතචිත්තො හි රාජා අතුලෙත්වා කම්මානි කරොන්තො ලද්ධං යසං විනාසෙති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ **සරභඞ්ගජාතකෙ** (ජා. 2.17.50 ආදයො) පුරොහිතස්ස වචනං ගහෙත්වා දණ්ඩකිරඤ්ඤො කිසවච්ඡෙ අපරජ්ඣිත්වා සහ රට්ඨෙන උච්ඡිජ්ජිත්වා කුක්කුළනිරයෙ නිබ්බත්තභාවො ච **මාතඞ්ගජාතකෙ** (ජා. 1.15.1 ආදයො) මජ්ඣරඤ්ඤො බ්‍රාහ්මණානං කථං ගහෙත්වා මාතඞ්ගතාපසෙ අපරජ්ඣිත්වා සහ රට්ඨෙන උච්ඡිජ්ජිත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තභාවො ච **සට්ඨපණ්ඩිතජාතකෙ** (ජා. 1.10.165 ආදයො) දසභාතිකරාජදාරකානං මොහමූළ්හානං වචනං ගහෙත්වා කණ්හදීපායනෙ අපරජ්ඣිත්වා වාසුදෙවකුලස්ස නාසිතභාවො ච කථෙතබ්බො.

තතො කිච්චානි කාරෙය්‍යාති එවං, තාත, පඨමං මුසාවාදං දුතියං කොධං තතියං අධම්මහාසං වජ්ජෙත්වා තතො පච්ඡා රාජා රට්ඨවාසීනං කත්තබ්බකිච්චානි කාරෙය්‍ය. **තං වතං ආහු ඛත්තියාති**, ඛත්තියමහාරාජ, යං මයා වුත්තං, එතං රඤ්ඤො වතසමාදානන්ති පොරාණකපණ්ඩිතා කථයිංසු.

න තං කයිරාති යං තයා රාගාදිවසෙන පච්ඡා තාපකරං කම්මං කතං හොති, තතො පුබ්බෙ කතතො පුන තාදිසං කම්මං න කයිරා, මා කරෙය්‍යාසි, තාතාති. **වුච්චතෙ**ති තං රඤ්ඤො අසන්ති වුච්චති, එවං පොරාණකපණ්ඩිතා කථයිංසු. **සිරී**ති ඉදං චෙස්සන්තරසකුණො පුබ්බෙ බාරාණසියං පවත්තිතකාරණං ආහරිත්වා දස්සෙන්තො ආහ. තත්ථ **අබ්‍රවුන්**ති සුචිපරිවාරසෙට්ඨිනා පුච්ඡිතා කථයිංසු. **උට්ඨානවීරියෙ**ති යො පොසො උට්ඨානෙ වීරියෙ ච පතිට්ඨිතො, න ච පරෙසං සම්පත්තිං දිස්වා උසූයති, තස්මිං අහං අභිරමාමීති ආහ. එවං තාව තාත සිරී කථෙසි. **උසූයකෙ**ති අලක්ඛී පන, තාත, පුච්ඡිතා අහං පරසම්පත්තිඋසූයකෙ **දුහදයෙ** දුච්චිත්තෙ කල්‍යාණකම්මදූසකෙ යො කල්‍යාණකම්මං දූසන්තො අප්පියායන්තො අට්ටීයන්තො න කරොති, තස්මිං අභිරමාමීති ආහ. එවං සා කාළකණ්ණී, මහාරාජ, රමති පතිරූපදෙසවාසාදිනො කුසලචක්කස්ස භඤ්ජනී.

සුහදයොති සුන්දරචිත්තො හිතචිත්තකො. **නුදා**ති නීහර. **නිවෙසනන්**ති ලක්ඛියා පන නිවෙසනං භව පතිට්ඨා හොහි. **ස ලක්ඛීධිතිසම්පන්නො**ති, මහාරාජ, කාසිපති සො පුරිසො පඤ්ඤාය චෙව වීරියෙන ච සම්පන්නො. **මහග්ගතො**ති මහජ්ඣාසයො චොරානං පච්චයභූතෙ ගණ්හන්තො අමිත්තානං මූලං චොරෙ ගණ්හන්තො අමිත්තානං අග්ගං ඡින්දතීති වදති. **සක්කො**ති ඉන්දො. **භූතපතී**ති රාජානං ආලපති. **උට්ඨානෙ**ති උට්ඨානවීරියෙ. **නප්පමජ්ජතී**ති න පමජ්ජති, සබ්බකිච්චානි කරොති. **ස කල්‍යාණෙ**ති සො දෙවරාජා උට්ඨානවීරියෙ මනං කරොන්තො පාපකම්මං අකත්වා කල්‍යාණෙ පුඤ්ඤකම්මස්මිඤ්ඤෙව ධිතිං කත්වා අප්පමත්තො උට්ඨානෙ මනං කරොති, තස්ස පන කල්‍යාණකම්මෙ වීරියකරණභාවදස්සනත්ථං සරභඞ්ගජාතකෙ ද්වීසු දෙවලොකෙසු දෙවතාහි සද්ධිං කපිට්ඨාරාමං ආගන්ත්වා පඤ්හං පුච්ඡිත්වා ධම්මස්ස සුතභාවො, මහාකණ්හජාතකෙ (ජා. 1.12.61 ආදයො) අත්තනො ආනුභාවෙන ජනං තාසෙත්වා ඔසක්කන්තස්ස සාසනස්ස පවත්තිතභාවො චාති එවමාදීනි වත්ථූනි කථෙතබ්බානි.

ගන්ධබ්බාති චාතුමහාරාජිකානං හෙට්ඨා චතුයොනිකා දෙවා, චතුයොනිකත්තායෙව කිර තෙ ගන්ධබ්බා නාම ජාතා. **පිතරො**ති බ්‍රහ්මානො. **දෙවා**ති උපපත්තිදෙවවසෙන ඡ කාමාවචරදෙවා. **තාදිනො**ති තථාවිධස්ස කුසලාභිරතස්ස රඤ්ඤො. **සාජීවා හොන්තී**ති සමානජීවිකා උපජීවිතබ්බා. තාදිසා හි රාජානො දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොන්තා දෙවතානං පත්තිං දෙන්ති, තා තං පත්තිං අනුමොදිත්වා සම්පටිච්ඡිත්වා දිබ්බයසෙන වඩ්ඪන්ති. **අනුතිට්ඨන්තී**ති තාදිසස්ස රඤ්ඤො වීරියං කරොන්තස්ස අප්පමාදං ආපජ්ජන්තස්ස දෙවතා අනුතිට්ඨන්ති අනුගච්ඡන්ති, ධම්මිකං රක්ඛං සංවිදහන්තීති අත්ථො.

සොති සො ත්වං. **වායමස්සූ**ති තානි රට්ඨකිච්චානි කරොන්තො තුලනවසෙන තීරණවසෙන පච්චක්ඛකම්මවසෙන තෙසු තෙසු කිච්චෙසු

වීරියං කරස්සු. **තත්ථෙව තෙ වත්තපදාති**, තාත, යං මං ත්වං කිංසු කිච්චං කතං වරන්ති පුච්ඡි, තත්ථ තව පඤ්හෙයෙව එතෙ මයා ‘‘පඨමෙනෙව විතථ’’න්තිආදයො වුත්තා, එතෙ වත්තපදා වත්තකොට්ඨාසා, එවං තත්ථ වත්තස්සු. **එසාති** යා තෙ මයා කථිතා, එසාව තව අනුසාසනී. **අලන්ති** එවං වත්තමානො හි රාජා අත්තනො මිත්තෙ සුඛාපෙතුං, අමිත්තානඤ්ච දුක්ඛාය අලං පරියත්තො සමත්ථොති.

එවං වෙස්සන්තරසකුණෙන එකාය ගාථාය රඤ්ඤො පමාදං වොදෙත්වා එකාදසහි ගාථාහි ධම්මෙ කථිතෙ ‘‘බුද්ධලීළාය පඤ්හො කථිතො’’ති මහාජනො අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතො සාධුකාරසතානි පවත්තෙසි. රාජා සොමනස්සප්පත්තො අමච්චෙ ආමන්තෙත්වා පුච්ඡි – ‘‘භොන්තො! අමච්චා මම පුත්තෙන වෙස්සන්තරෙන එවං කථෙන්තෙන කෙන කත්තබ්බං කිච්චං කත’’න්ති. මහාසෙනගුත්තෙන, දෙවාති. ‘‘තෙන හිස්ස මහාසෙනගුත්තට්ඨානං දම්මී’’ති වෙස්සන්තරං ඨානන්තරෙ ඨපෙසි. සො තතො පට්ඨාය මහාසෙනගුත්තට්ඨානෙ ඨිතො පිතු කම්මං අකාසීති.

වෙස්සන්තරපඤ්හො නිට්ඨිතො.

පුන රාජා කතිපාහච්චයෙන පුරිමනයෙනෙව කුණ්ඩලිනියා සන්තිකං දූතං පෙසෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ තත්ථ ගන්ත්වා පච්චාගන්ත්වා තත්ථෙව මණ්ඩපමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා කුණ්ඩලිනිං ආහරාපෙත්වා සුවණ්ණපීඨෙ නිසින්නං රාජධම්මං පුච්ඡන්තො ගාථමාහ –

14.

‘‘සක්ඛිසි ත්වං කුණ්ඩලිනි, මඤ්ඤසි ඛත්තබන්ධුනි;
රජ්ජං කාරෙතුකාමෙන, කිං සු කිච්චං කතං වර’’න්ති.

තත්ථ **සක්ඛිසීති** මයා පුට්ඨපඤ්හං කථෙතුං සක්ඛිස්සසීති පුච්ඡති. **කුණ්ඩලිනීති** තස්සා සලිඞ්ගතො ආගතනාමෙනාලපති. තස්සා කිර ද්වීසු කණ්ණපිට්ඨෙසු කුණ්ඩලසණ්ඨානා ද්වෙ ලෙඛා අහෙසුං, තෙනස්සා ‘‘කුණ්ඩලිනී’’ති නාමං කාරෙසි. **මඤ්ඤසීති** ජානිස්සසි මයා පුට්ඨපඤ්හස්ස අත්ථන්ති. **ඛත්තබන්ධුනීති** ඛත්තස්ස මහාසෙනගුත්තස්ස භගිනිභාවෙන නං එවං ආලපති. කස්මා පනෙස වෙස්සන්තරසකුණං එවං අපුච්ඡිත්වා ඉමමෙව පුච්ඡතීති? ඉත්ථිභාවෙන. ඉත්ථියො හි පරිත්තපඤ්ඤා, තස්මා ‘‘සචෙ සක්කොති, පුච්ඡිස්සාමි, නො චෙ, න පුච්ඡිස්සාමී’’ති වීමංසනවසෙන එවං පුච්ඡිත්වා තඤ්ඤෙව පඤ්හං පුච්ඡි.

සා එවං රඤ්ඤා රාජධම්මෙ පුච්ඡිතෙ, ‘‘තාත, ත්වං මං ‘ඉත්ථිකා නාම කිං කථෙස්සතී’ති වීමංසසි මඤ්ඤෙ, සකලං තෙ රාජධම්මං ද්වීසුයෙව පදෙසු පක්ඛිපිත්වා කථෙස්සාමී’’ති වත්වා ආහ –

15.

‘‘ද්වෙව තාත පදකානි, යත්ථ සබ්බං පතිට්ඨිතං;
අලද්ධස්ස ච යො ලාභො, ලද්ධස්ස චානුරක්ඛණා.

16.

‘‘අමච්චෙ තාත ජානාහි, ධීරෙ අත්ථස්ස කොවිදෙ;
අනක්ඛාකිතවෙ තාත, අසොණ්ඩෙ අවිනාසකෙ.

17.

‘‘යො ච තං තාත රක්ඛෙය්‍ය, ධනං යඤ්චෙව තෙ සියා;
සූතොව රථං සඞ්ගණ්හෙ, සො තෙ කිච්චානි කාරයෙ.

18.

‘‘සුසඞ්ගහිතන්තජනො, සයං විත්තං අවෙක්ඛිය;
නිධිඤ්ච ඉණදානඤ්ච, න කරෙ පරපත්තියා.

19.

‘‘සයං ආයං වයං ජඤ්ඤා, සයං ජඤ්ඤා කතාකතං;
නිග්ගණ්හෙ නිග්ගහාරහං, පග්ගණ්හෙ පග්ගහාරහං.

20.

‘‘සයං ජානපදං අත්ථං, අනුසාස රථෙසභ;
මා තෙ අධම්මිකා යුත්තා, ධනං රට්ඨඤ්ච නාසයුං.

21.

‘‘මා ච වෙගෙන කිච්චානි, කරොසි කාරයෙසි වා;
වෙගසා හි කතං කම්මං, මන්දො පච්ඡානුතප්පති.

22.

‘‘මා තෙ අධිසරෙ මුඤ්ච, සුබාළ්හමධිකොපිතං;
කොධසා හි බහූ ඵීතා, කුලා අකුලතං ගතා.

23.

‘‘‘මා තාත ඉස්සරොම්හී’ති, අනත්ථාය පතාරයි;
ඉත්ථීනං පුරිසානඤ්ච, මා තෙ ආසි දුක්ඛුද්‍රයො.

24.

‘‘අපෙතලොමහංසස්ස, රඤ්ඤො කාමානුසාරිනො;
සබ්බෙ භොගා විනස්සන්ති, රඤ්ඤො තං වුච්චතෙ අඝං.

25.

‘‘තත්ථෙව තෙ වත්තපදා, එසාව අනුසාසනී;

දක්ඛස්සුදානි පුඤ්ඤකරො, අසොණ්ඩො අවිනාසකො;
සීලවාස්සු මහාරාජ, දුස්සීලො විනිපාතිකො''ති.

තත්ථ **පදකානී**ති කාරණපදානි. **යත්ථා**ති යෙසු ද්වීසු පදෙසු සබ්බං අත්ථජාතං හිතසුඛං පතිට්ඨිතං. **අලද්ධස්සා**ති යො ච පුබ්බෙ අලද්ධස්ස ලාභස්ස ලාභො, යා ච ලද්ධස්ස අනුරක්ඛණා. තාත, අනුප්පන්නස්ස හි ලාභස්ස උප්පාදනං නාම න භාරො, උප්පන්නස්ස පන අනුරක්ඛණමෙව භාරො. එකච්චො හි යසං උප්පාදෙත්වාපි යසෙ පමත්තො පමාදං උප්පාදෙත්වා පාණාතිපාතාදීනි කරොති, මහාචොරො හුත්වා රට්ඨං විලුම්පමානො චරති. අථ නං රාජානො ගාහාපෙත්වා මහාවිනාසං පාපෙන්ති. අථ වා උප්පන්නරූපාදීසු කාමගුණෙසු පමත්තො අයොනිසො ධනං නාසෙන්තො සබ්බසාපතෙය්‍යෙ ඛීණෙ කපණො හුත්වා චීරකවසනො කපාලමාදාය චරති. පබ්බජිතො වා පන ගන්ථධුරාදිවසෙන ලාභසක්කාරං නිබ්බත්තෙත්වා පමත්තො හීනායාවත්තති. අපරො පඨමඣානාදීනි නිබ්බත්තෙත්වාපි මුට්ඨස්සතිතාය තථාරූපෙ ආරම්මණෙ බජ්ඣිත්වා ඣානා පරිහායති. එවං උප්පන්නස්ස යසස්ස වා ඣානාදිලාභස්ස වා රක්ඛණමෙව දුක්කරං. තදත්ථදීපනත්ථං පන දෙවදත්තස්ස වත්ථු ච, මුදුලක්ඛණ- (ජා. 1.1.66) ලොමසකස්සප- (ජා. 1.9.60 ආදයො) හරිතචජාතක- (ජා. 1.9.40 ආදයො) සඞ්කප්පජාතකාදීනි (ජා. 1.3.1 ආදයො) ච කථෙතබ්බානි. එකො පන ලාභසක්කාරං උප්පාදෙත්වා අප්පමාදෙ ඨත්වා කල්‍යාණකම්මං කරොති, තස්ස සො යසො සුක්කපක්ඛෙ චන්දො විය වඩ්ඪති, තස්මා ත්වං, මහාරාජ, අප්පමත්තො පයොගසම්පත්තියා ඨත්වා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙන්තො තව උප්පන්නං යසං අනුරක්ඛාහීති.

ජානාහීති භණ්ඩාගාරිකකම්මාදීනං කරණත්ථං උපධාරෙහි. **අනක්ඛාකිතවෙ**ති අනක්ඛෙ අකිතවෙ අජුතකරෙ චෙව අකෙරාටිකෙ ච. **අසොණ්ඩෙ**ති පූවසුරාගන්ධමාලාසොණ්ඩභාවරහිතෙ. **අවිනාසකෙ**ති තව සන්තකානං ධනධඤ්ඤාදීනං අවිනාසකෙ. **යො**ති යො අමච්චො. **යඤ්චෙවා**ති යඤ්ච තෙ ඝරෙ ධනං සියා, තං රක්ඛෙය්‍ය. **සූතොවා**ති රථසාරථී විය. යථා සාරථී විසමමග්ගනිවාරණත්ථං අස්සෙ සඞ්ගණ්හන්තො රථං සඞ්ගණ්හෙය්‍ය, එවං යො සහ භොගෙහි තං රක්ඛිතුං සක්කොති, සො තෙ අමච්චො නාම තාදිසං සඞ්ගහෙත්වා භණ්ඩාගාරිකාදිකිච්චානි කාරයෙ.

සුසඞ්ගහිතන්තජනොති, තාත, යස්ස හි රඤ්ඤො අත්තනො අන්තොජනො අත්තනො වලඤ්ජනකපරිජනො ච දානාදීහි අසඞ්ගහිතො හොති, තස්ස අන්තොනිවෙසනෙ සුවණ්ණහිරඤ්ඤාදීනි තෙසං අසඞ්ගහිතමනුස්සානං වසෙන නස්සන්ති, අන්තොජනා බහි ගච්ඡන්ති, තස්මා ත්වං සුට්ඨුසඞ්ගහිතඅන්තොජනො හුත්වා ''එත්තකං නාම මෙ විත්ත''න්ති සයං අත්තනො ධනං අවෙක්ඛිත්වා ''අසුකට්ඨානෙ නාම නිධිං

නිධෙම, අසුකස්ස ඉණං දෙමා''ති ඉදං උභයම්පි **න කරෙ පරපත්තියා,** පරපත්තියාපි ත්වං මා කරි, සබ්බං අත්තපච්චක්ඛමෙව කරෙය්‍යාසීති වදති.

ආයං වයන්ති තතො උප්පජ්ජනකං ආයඤ්ච තෙසං තෙසං දාතබ්බං වයඤ්ච සයමෙව ජානෙය්‍යාසීති. **කතාකතන්ති** සඞ්ගාමෙ වා නවකම්මෙ වා අඤ්ඤෙසු වා කිච්චෙසු ''ඉමිනා ඉදං නාම මය්හං කතං, ඉමිනා න කත''න්ති එතම්පි සයමෙව ජානෙය්‍යාසි, මා පරපත්තියො හොහි. **නිග්ගණ්හෙති,** තාත, රාජා නාම සන්ධිච්ඡෙදාදිකාරකං නිග්ගහාරහං ආනෙත්වා දස්සිතං උපපරික්ඛිත්වා සොධෙත්වා පොරාණකරාජූහි ඨපිතදණ්ඩං ඔලොකෙත්වා දොසානුරූපං නිග්ගණ්හෙය්‍ය. **පග්ගණ්හෙති** යො පන පග්ගහාරහො හොති, අභින්නස්ස වා පරබලස්ස භෙදෙතා, භින්නස්ස වා සකබලස්ස ආරාධකො, අලද්ධස්ස වා රජ්ජස්ස ආහරකො, ලද්ධස්ස වා ථාවරකාරකො, යෙන වා පන ජීවිතං දින්නං හොති, එවරූපං පග්ගහාරහං පග්ගහෙත්වා මහන්තං සක්කාරසම්මානං කරෙය්‍ය. එවං හිස්ස කිච්චෙසු අඤ්ඤෙපි උරං දත්වා කත්තබ්බං කරිස්සන්ති.

ජානපදන්ති ජනපදවාසීනං අත්ථං සයං අත්තපච්චක්ඛෙනෙව අනුසාස. **අධම්මිකා යුත්තාති** අධම්මිකා තත්ථ තත්ථ නියුත්තා ආයුත්තකා ලඤ්ජං ගහෙත්වා විනිච්ඡයං භින්දන්තා තව ධනඤ්ච රට්ඨඤ්ච මා නාසයුං. ඉමිනා කාරණෙන අප්පමත්තො හුත්වා සයමෙව අනුසාස. **වෙගෙනාති** සහසා අතුලෙත්වා අතීරෙත්වා. **වෙගසාති** අතුලෙත්වා අතීරෙත්වා ඡන්දාදිවසෙන සහසා කතං කම්මඤ්හි න සාධු න සුන්දරං. කිංකාරණා? තාදිසඤ්හි කත්වා මන්දො පච්ඡා විප්පටිසාරවසෙන ඉධ ලොකෙ අපායදුක්ඛං අනුභවන්තො පරලොකෙ ච අනුතප්පති. අයං පනෙත්ථ අත්ථො ''ඉසීනමන්තරං කත්වා, භරුරාජාති මෙ සුත''න්ති භරුජාතකෙන (ජා. 1.2.125-126) දීපෙතබ්බො.

මා තෙ අධිසරෙ මුඤ්ච, සුබාළ්හමධිකොපිතන්ති, තාත, තව හදයං කුසලං අධිසරිත්වා අතික්කමිත්වා පවත්තෙ පරෙසං අකුසලකම්මෙ සුට්ඨු බාළ්හං අධිකොපිතං කුජ්ඣාපිතං හුත්වා මා මුඤ්ච, මා පතිට්ඨායතූති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – තාත, යදා තෙ විනිච්ඡයෙ ඨිතස්ස ඉමිනා පුරිසො වා හතො සන්ධි වා ඡින්නොති චොරං දස්සෙන්ති, තදා තෙ පරෙසං වචනෙහි සුට්ඨු කොපිතම්පි හදයං කොධවසෙන මා මුඤ්ච, අපරිග්ගහෙත්වා මා දණ්ඩං පණෙහි. කිංකාරණා? අචොරම්පි හි ''චොරො''ති ගහෙත්වා ආනෙන්ති, තස්මා අකුජ්ඣිත්වා උභින්නං අත්තපච්චත්ථිකානං කථං සුත්වා සුට්ඨු සොධෙත්වා අත්තපච්චක්ඛෙන තස්ස චොරභාවං ඤත්වා පවෙණියා ඨපිතදණ්ඩවසෙන කත්තබ්බං කරොහි. රඤ්ඤා හි උප්පන්නෙපි කොධෙ හදයං සීතලං අකත්වා කම්මං න කාතබ්බං. යදා පනස්ස හදයං නිබ්බුතං හොති මුදුකං, තදා විනිච්ඡයකම්මං කාතබ්බං. එරූසෙ හි චිත්තෙ පක්කුථිතෙ උදකෙ මුඛනිමිත්තං විය කාරණං න පඤ්ඤායති. **කොධසා භීති,** තාත, කොධෙන හි බහූනි ඊතානි රාජකුලානි අකුලභාවං ගතානි මහාවිනාසමෙව

පත්තානීති. ඉමස්ස පනත්ථස්ස දීපනත්ථං ඛන්තිවාදිජාතක- (ජා. 1.4.49 ආදයො) නාළිකෙරරාජවත්ථුසහස්සබාහුඅජ්ජුනවත්ථුආදීනි කථෙතබ්බානි.

මා, තාත, ඉස්සරොම්හීති, අනත්ථාය පතාරයීති, තාත, ‘‘අහං පථවිස්සරො’’ති මා මහාජනං කායදුච්චරිතාදිඅනත්ථාය පතාරයි මා ඔතාරයි, යථා තං අනත්ථං සමාදාය වත්තති, මා එවමකාසීති අත්ථො. **මා තෙ ආසීති**, තාත, තව විජිතෙ මනුස්සජාතිකානං වා තිරච්ඡානජාතිකානං වා ඉත්ථිපුරිසානං **දුබ්බුද්‍රයො** දුක්ඛුප්පත්ති මා ආසි. යථා හි අධම්මිකරාජූනං විජිතෙ මනුස්සා කායදුච්චරිතාදීනි කත්වා නිරයෙ උප්පජ්ජන්ති, තව රට්ඨවාසීනං තං දුක්ඛං යථා න හොති, තථා කරොහීති අත්ථො.

අපෙතලොමහංසස්සාති අත්තානුවාදාදිභයෙහි නිබ්භයස්ස. ඉමිනා ඉමං දස්සෙති – තාත, යො රාජා කිස්මිඤ්චි ආසඞ්කං අකත්වා අත්තනො කාමමෙව අනුස්සරති, ඡන්දවසෙන යං යං ඉච්ඡති, තං තං කරොති, විස්සට්ඨයට්ඨි විය අන්ධො නිරඞ්කුසො විය ච චණ්ඩහත්ථී හොති, තස්ස සබ්බෙ භොගා විනස්සන්ති, තස්ස තං භොගබ්‍යසනං අඝං දුක්ඛන්ති වුච්චති.

තත්ථෙව තෙ වත්තපදාති පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. **දක්ඛස්සුදානීති**, තාත, ත්වං ඉමං අනුසාසනිං සුත්වා ඉදානි දක්ඛො අනලසො පුඤ්ඤානං කරණෙන **පුඤ්ඤකරො** සුරාදිපරිහරණෙන. **අසොණ්ඩො** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකස්ස අත්ථස්ස අවිනාසනෙන **අවිනාසකො** භවෙය්‍යාසීති. **සීලවාස්සූති** සීලවා ආචාරසම්පන්නො භව, දසසු රාජධම්මෙසු පතිට්ඨාය රජ්ජං කාරෙහි. **දුස්සීලො විනිපාතිකොති** දුස්සීලො හි, මහාරාජ, අත්තානං නිරයෙ විනිපාතෙන්තො විනිපාතිකො නාම හොතීති.

එවං කුණ්ඩලිනීපි එකාදසහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙසි. රාජා තුට්ඨො අමච්චෙ ආමන්තෙත්වා පුච්ඡි – ‘‘භොන්තො! අමච්චා මම ධීතාය කුණ්ඩලිනියා එවං කථයමානාය කෙන කත්තබ්බං කිච්චං කත’’න්ති. භණ්ඩාගාරිකෙන, දෙවාති. ‘‘තෙන හිස්සා භණ්ඩාගාරිකට්ඨානං දම්මී’’ති කුණ්ඩලිනිං ඨානන්තරෙ ඨපෙසි. සා තතො පට්ඨාය භණ්ඩාගාරිකට්ඨානෙ ඨත්වා පිතු කම්මං අකාසීති.

කුණ්ඩලිනිපඤ්හො නිට්ඨිතො.

පුන රාජා කතිපාහච්චයෙන පුරිමනයෙනෙව ජම්බුකපණ්ඩිතස්ස සන්තිකං දූතං පෙසෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ තත්ථ ගන්ත්වා සම්පත්තිං අනුභවිත්වා පච්චාගතො තත්ථෙව මණ්ඩපමජ්ඣෙ නිසීදි. අමච්චො ජම්බුකපණ්ඩිතං කඤ්චනභද්දපීඨෙ නිසීදාපෙත්වා පීඨං සීසෙනාදාය ආගච්ඡි. පණ්ඩිතො පිතු අඞ්කෙ නිසීදිත්වා කීළිත්වා ගන්ත්වා කඤ්චනපීඨෙයෙව නිසීදි. අථ නං රාජා පඤ්හං පුච්ඡන්තො ගාථමාහ –

26.

‘‘අපුච්ඡිම්හ කොසියගොත්තං, කුණ්ඩලිනිං තථෙව ච;
ත්වං දානි වදෙහි ජම්බුක, බලානං බලමුත්තම’’න්ති.

තස්සත්ථො – තාත, ජම්බුක, අහං තව භාතරං කොසියගොත්තං වෙස්සන්තරං භගිනිඤ්ච තෙ කුණ්ඩලිනිං රාජධම්මං අපුච්ඡිං, තෙ අත්තනො බලෙන කථෙසුං, යථා පන තෙ පුච්ඡිං, තථෙව ඉදානි, පුත්ත ජම්බුක, තං පුච්ඡාමි, ත්වං මෙ රාජධම්මඤ්ච බලානං උත්තමං බලඤ්ච කථෙහීති.

එවං රාජා මහාසත්තං පඤ්හං පුච්ඡන්තො අඤ්ඤෙසං පුච්ඡිතනියාමෙන අපුච්ඡිත්වා විසෙසෙත්වා පුච්ඡි. අථස්ස පණ්ඩිතො ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, ඔහිතසොතො සුණාහි, සබ්බං තෙ කථෙස්සාමී’’ති පසාරිතහත්ථෙ සහස්සත්ථවිකං ඨපෙන්තො විය ධම්මදෙසනං ආරභි –

27.

‘‘බලං පඤ්චවිධං ලොකෙ, පුරිසස්මිං මහග්ගතෙ;
තත්ථ බාහුබලං නාම, චරිමං වුච්චතෙ බලං.

28.

‘‘භොගබලඤ්ච දීඝාවු, දුතියං වුච්චතෙ බලං;
අමච්චබලඤ්ච දීඝාවු, තතියං වුච්චතෙ බලං.

29.

‘‘අභිජච්චබලඤ්චෙව, තං චතුත්ථං අසංසයං;
යානි චෙතානි සබ්බානි, අධිගණ්හාති පණ්ඩිතො.

30.

‘‘තං බලානං බලං සෙට්ඨං, අග්ගං පඤ්ඤාබලං බලං;
පඤ්ඤාබලෙනුපත්ථද්ධො, අත්ථං වින්දති පණ්ඩිතො.

31.

‘‘අපි චෙ ලභති මන්දො, ඵීතං ධරණිමුත්තමං;
අකාමස්ස පසය්හං වා, අඤ්ඤො තං පටිපජ්ජති.

32.

‘‘අභිජාතොපි චෙ හොති, රජ්ජං ලද්ධාන ඛත්තියො;
දුප්පඤ්ඤො හි කාසිපති, සබ්බෙනපි න ජීවති.

33.

‘‘පඤ්ඤාව සුතං විනිච්ඡිනී, පඤ්ඤා කිත්තිසිලොකවඩ්ඪනී;
පඤ්ඤාසහිතො නරො ඉධ, අපි දුක්ඛෙ සුඛානි වින්දති.

34.

‘‘පඤ්ඤඤ්ච ඛො අසුස්සූසං, න කොචි අධිගච්ඡති;
බහුස්සුතං අනාගම්ම, ධම්මට්ඨං අවිනිබ්භුජං.

35.

‘‘යො ච ධම්මවිභඞ්ගඤ්ඤූ, කාලුට්ඨායී අතන්දිතො;
අනුට්ඨහති කාලෙන, කම්මඵලං තස්සිජ්ඣති.

36.

‘‘අනායතනසීලස්ස, අනායතනසෙවිනො;
න නිබ්බින්දියකාරිස්ස, සම්මදත්ථො විපච්චති.

37.

‘‘අජ්ඣත්තඤ්ච පයුත්තස්ස, තථායතනසෙවිනො;
අනිබ්බින්දියකාරිස්ස, සම්මදත්ථො විපච්චති.

38.

‘‘යොගප්පයොගසඞ්ඛාතං, සම්භතස්සානුරක්ඛණං;
තානි ත්වං තාත සෙවස්සු, මා අකම්මාය රන්ධයි;
අකම්මුනා හි දුම්මෙධො, නළාගාරංව සීදතී’’ති.

තත්ථ **මහග්ගතෙති**, මහාරාජ, ඉමස්මිං සත්තලොකෙ මහජ්ඣාසයෙ පුරිසෙ පඤ්චවිධං බලං හොති. **බාහුබලන්ති** කායබලං. **චරිමන්ති** තං අතිමහන්තම්පි සමානං ලාමකමෙව. කිංකාරණා? අන්ධබාලභාවෙන. සචෙ හි කායබලං මහන්තං නාම භවෙය්‍ය, වාරණබලතො ලටුකිකාය බලං ඛුද්දකං භවෙය්‍ය, වාරණබලං පන අන්ධබාලභාවෙන මරණස්ස පච්චයං ජාතං, ලටුකිකා අත්තනො ඤාණකුසලතාය වාරණං ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි. ඉමස්මිං පනත්ථෙ ‘‘න හෙව සබ්බත්ථ බලෙන කිච්චං, බලඤ්හි බාලස්ස වධාය හොතී’’ති සුත්තං (ජා. 1.5.42) ආහරිතබ්බං.

භොගබලන්ති උපත්ථම්භනවසෙන සබ්බං හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදි උපභොගජාතං භොගබලං නාම, තං කායබලතො මහන්තතරං. **අමච්චබලන්ති** අභෙජ්ජමන්තස්ස සූරස්ස සුහදයස්ස අමච්චමණ්ඩලස්ස අත්ථිතා, තං බලං සඞ්ගාමසූරතාය පුරිමෙහි බලෙහි මහන්තතරං. **අභිජච්චබලන්ති** තීණි කුලානි අතික්කමිත්වා ඛත්තියකුලවසෙන ජාතිසම්පත්ති, තං ඉතරෙහි බලෙහි මහන්තතරං. ජාතිසම්පන්නා එව හි සුජ්ඣන්ති, න ඉතරෙති. **යානි චෙතානීති** යානි ච එතානි චත්තාරිපි බලානි පණ්ඩිතො පඤ්ඤානුභාවෙන අධිගණ්හාති අභිභවති, තං සබ්බබලානං පඤ්ඤාබලං සෙට්ඨන්ති ච අග්ගන්ති ච වුච්චති. කිංකාරණා? තෙන හි බලෙන උපත්ථද්ධො පණ්ඩිතො අත්ථං වින්දති, වුඩ්ඪිං පාපුණාති.

තදත්ථජොතනත්ථං ‘‘පුණ්ණං නදිං යෙන ච පෙය්‍යමාහූ’’ති **පුණ්ණනදීජාතකඤ්ච** (ජා. 1.2.127 ආදයො) සිරිකාළකණ්ණිපඤ්හං පඤ්චපණ්ඩිතපඤ්හඤ්ච **සත්තුභස්තජාතක-** (ජා. 1.7.46 ආදයො) **සම්භවජාතක-** (ජා. 1.16.138 ආදයො) **සරභඞ්ගජාතකාදීනි** (ජා. 2.17.50 ආදයො) ච කථෙතබ්බානි.

මන්දොති මන්දපඤ්ඤො බාලො. **ජීතන්ති,** තාත, මන්දපඤ්ඤො පුග්ගලො සත්තරතනපුණ්ණං චෙපි උත්තමං ධරණිං ලභති, තස්ස අනිච්ඡමානස්සෙව පසය්හකාරං වා පන කත්වා අඤ්ඤො පඤ්ඤාසම්පන්නො තං පටිපජ්ජති. මන්දො හි ලද්ධං යසං රක්ඛිතුං කුලසන්තකං වා පන පවෙණිආගතම්පි රජ්ජං අධිගන්තුං න සක්කොති. තදත්ථජොතනත්ථං ‘‘අද්ධා පාදඤ්ජලී සබ්බෙ, පඤ්ඤාය අතිරොචතී’’ති **පාදඤ්ජලීජාතකං** (ජා. 1.2.194-195) කථෙතබ්බං. **ලද්ධානාති** ජාතිසම්පත්තිං නිස්සාය කුලසන්තකං රජ්ජං ලභිත්වාපි. **සබ්බෙනපීති** තෙන සකලෙනපි රජ්ජෙන න ජීවති, අනුපායකුසලතාය දුග්ගතොව හොතීති.

එවං මහාසත්තො එත්තකෙන ඨානෙන අපණ්ඩිතස්ස අගුණං කථෙත්වා ඉදානි පඤ්ඤං පසංසන්තො **‘‘පඤ්ඤා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **සුතන්ති** සුතපරියත්ති. තඤ්හි පඤ්ඤාව විනිච්ඡිනති. **කිත්තිසිලොකවඩ්ඪනීති** කිත්තිඝොසස්ස ච ලාභසක්කාරස්ස ච වඩ්ඪනී. **දුක්ඛෙ සුඛානි වින්දතීති** දුක්ඛෙ උප්පන්නෙපි නිබ්භයො හුත්වා උපායකුසලතාය සුඛං පටිලභති. තදත්ථදීපනත්ථං –

‘‘යස්සෙතෙ චතුරො ධම්මා, වානරින්ද යථා තව’’. (ජා. 1.1.57);

අලමෙතෙහි අම්බෙහි, ජම්බූහි පනසෙහි වා’’ති. (ජා. 1.2.115) –

ආදීනි ජාතකානි කථෙතබ්බානි.

අසුස්සූසන්ති පණ්ඩිතපුග්ගලෙ අපයිරුපාසන්තො අස්සුණන්තො. **ධම්මට්ඨන්ති** සභාවකාරණෙ ඨිතං බහුස්සුතං අනාගම්ම තං අසද්දහන්තො. **අවිනිබ්භුජන්ති** අත්ථානත්ථං කාරණාකාරණං අනොගාහන්තො අතීරෙන්තො න කොචි පඤ්ඤං අධිගච්ඡති, තාතාති.

ධම්මවිභඞ්ගඤ්ඤූති දසකුසලකම්මපථවිභඞ්ගකුසලො. **කාලුට්ඨායීති** වීරියං කාතුං යුත්තකාලෙ වීරියස්ස කාරකො. **අනුට්ඨහතීති** තස්මිං තස්මිං කාලෙ තං තං කිච්චං කරොති. **තස්සාති** තස්ස පුග්ගලස්ස කම්මඵලං **සමිජ්ඣති** නිප්ඵජ්ජති. **අනායතනසීලස්සාති** අනායතනං වුච්චති ලාභයසසුඛානං අනාකරො දුස්සීල්‍යකම්මං, තංසීලස්ස තෙන දුස්සීල්‍යකම්මෙන සමන්නාගතස්ස, අනායතනභූතමෙව දුස්සීලපුග්ගලං සෙවන්තස්ස, කුසලස්ස කම්මස්ස කරණකාලෙ **නිබ්බින්දියකාරිස්ස**

නිබ්බින්දිත්වා උක්කණ්ඨිත්වා කරොන්තස්ස එවරූපස්ස, තාත, පුග්ගලස්ස කම්මානං අත්ථො සම්මා **න විපච්චති** න සම්පජ්ජති, තීණි කුලග්ගානි ච ඡ කාමසග්ගානි ච න උපනෙතීති අත්ථො. **අජ්ඣත්තඤ්චාති** අත්තනො නියකජ්ඣත්තං අනිච්චභාවනාදිවසෙන පයුත්තස්ස. **තථායතනසෙවිනොති** තථෙව සීලවන්තෙ පුග්ගලෙ සෙවමානස්ස. **විපච්චතීති** සම්පජ්ජති මහන්තං යසං දෙති.

යොගප්පයොගසඞ්ඛාතන්ති යොගෙ යුඤ්ජිතබ්බයුත්තකෙ කාරණෙ පයොගකොට්ඨාසභූතං පඤ්ඤං. **සම්භතස්සාති** රාසිකතස්ස ධනස්ස අනුරක්ඛණං. **තානි ත්වන්ති** එතානි ච ද්වෙ පුරිමානි ච මයා වුත්තකාරණානි සබ්බානි, තාත, ත්වං සෙවස්සු, මයා වුත්තං ඔවාදං හදයෙ කත්වා අත්තනො සරෙ ධනං රක්ඛ. **මා අකම්මාය රන්ධයීති** අයුත්තෙන අකාරණෙන මා රන්ධයි, තං ධනං මා ඛාපයි මා නාසයි. කිංකාරණා? **අකම්මුනා හීති** අයුත්තකම්මකරණෙන දුම්මෙධො පුග්ගලො සකං ධනං නාසෙත්වා පච්ඡා දුග්ගතො. **නළාගාරංව සීදතීති** යථා නළාගාරං මූලතො පට්ඨාය ජීරමානං අප්පතිට්ඨං පතති, එවං අකාරණෙන ධනං නාසෙත්වා අපායෙසු නිබ්බත්තතීති.

එවම්පි බොධිසත්තො එත්තකෙන ඨානෙන පඤ්ච බලානි වණ්ණෙත්වා පඤ්ඤාබලං උක්ඛිපිත්වා චන්දමණ්ඩලං නීහරන්තො විය කථෙත්වා ඉදානි දසහි ගාථාහි රඤ්ඤො ඔවාදං දෙන්තො ආහ –

39.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, මාතාපිතූසු ඛත්තිය;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

40.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, පුත්තදාරෙසු ඛත්තිය;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

41.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, මිත්තාමච්චෙසු ඛත්තිය;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

42.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, වාහනෙසු බලෙසු ච;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

43.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, ගාමෙසු නිගමෙසු ච;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

44.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, රට්ඨෙ ජනපදෙසු ච;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

45.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, සමණෙ බ්‍රාහ්මණෙසු ච;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

46.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, මිගපක්ඛීසු ඛත්තිය;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

47.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, ධම්මො චිණ්ණො සුඛාවහො;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

48.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, සඉන්දා දෙවා සබ්‍රහ්මකා;
සුචිණ්ණෙන දිවං පත්තා, මා ධම්මං රාජ පාමදො’’ති.

තත්ථ පඨමගාථාය තාව **ඉධ ධම්මන්ති** මාතාපිතුපට්ඨානධම්මං. තං කාලස්සෙව වුට්ඨාය මාතාපිතූනං මුඛොදකදන්තකට්ඨදානමාදිං කත්වා සබ්බසරීරකිච්චපරිහරණං කරොන්තොව පූරෙහීති වදති. **පුත්තදාරෙසූති** පුත්තධීතරො තාව පාපා නිවාරෙත්වා කල්‍යාණෙ නිවෙසෙන්තො සිප්පං උග්ගණ්හාපෙන්තො වයප්පත්තකාලෙ පතිරූපකුලවංසෙන ආවාහවිවාහං කරොන්තො සමයෙ ධනං දෙන්තො පුත්තෙසු ධම්මං චරති නාම, භරියං සම්මානෙන්තො අනවමානෙන්තො අනතිචරන්තො ඉස්සරියං වොස්සජ්ජෙන්තො අලඞ්කාරං අනුප්පදෙන්තො දාරෙසු ධම්මං චරති නාම. **මිත්තාමච්චෙසූති** මිත්තාමච්චෙ චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි සඞ්ගණ්හන්තො අවිසංවාදෙන්තො එතෙසු ධම්මං චරති නාම. **වාහනෙසු බලෙසු චාති** හත්ථිඅස්සාදීනං වාහනානං බලකායස්ස ච දාතබ්බයුත්තකං දෙන්තො සක්කාරං කරොන්තො හත්ථිඅස්සාදයො මහල්ලකකාලෙ කම්මෙසු අයොජෙන්තො තෙසු ධම්මං චරති නාම.

ගාමෙසු නිගමෙසු චාති ගාමනිගමවාසිනො දණ්ඩබලීහි අපීළෙන්තොව තෙසු ධම්මං චරති නාම. **රට්ඨෙ ජනපදෙසු චාති** රට්ඨඤ්ච ජනපදඤ්ච අකාරණෙන කිලමෙන්තො හිතචිත්තං අපච්චුපට්ඨපෙන්තො තත්ථ අධම්මං චරති නාම, අපීළෙන්තො පන හිතචිත්තෙන ඵරන්තො තත්ථ ධම්මං චරති නාම. **සමණෙ බ්‍රාහ්මණෙසු චාති** තෙසං චත්තාරො පච්චයෙ දෙන්තොව තෙසු ධම්මං චරති නාම. **මිගපක්ඛීසූති** සබ්බචතුප්පදසකුණානං අභයං දෙන්තො තෙසු ධම්මං චරති නාම. **ධම්මො චිණ්ණොති** සුචරිතධම්මො

වණ්ණො. **සුඛාවහොති** තීසු කුලසම්පදාසු ඡසු කාමසග්ගෙසු සුඛං ආවහති. **සුචිණ්ණෙනාති** ඉධ චිණ්ණෙන කායසුචරිතාදිනා සුචිණ්ණෙන. **දිවං පත්තාති** දෙවලොකබ්‍රහ්මලොකසඞ්ඛාතං දිවං ගතා, තත්ථ දිබ්බසම්පත්තිලාභිනො ජාතා. **මා ධම්මං රාජ පාමදොති** තස්මා ත්වං, මහාරාජ, ජීවිතං ජහන්තොපි ධම්මං මා පමජ්ජීති.

එවං දස ධම්මචරියගාථායො වත්වා උත්තරිපි ඔවදන්තො ඔසානගාථමාහ –

49.

‘‘තත්ථෙව තෙ වත්තපදා, එසාව අනුසාසනී;
සප්පඤ්ඤසෙවී කල්‍යාණී, සමත්තං සාම තං විදූ’’ති.

තත්ථ **තත්ථෙව තෙ වත්තපදාති** ඉදං පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. **සප්පඤ්ඤසෙවී කල්‍යාණී, සමත්තං සාම තං විදූති**, මහාරාජ, තං මයා වුත්තං ඔවාදං ත්වං නිච්චකාලං සප්පඤ්ඤපුග්ගලසෙවී කල්‍යාණගුණසමන්නාගතො හුත්වා සමත්තං පරිපුණ්ණං සාමං විදූ අත්තපච්චක්ඛතොව ජානිත්වා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජාති.

එවං මහාසත්තො ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය බුද්ධලීළාය ධම්මං දෙසෙසි. මහාජනො මහාසක්කාරං අකාසි, සාධුකාරසහස්සානි අදාසි. රාජා තුට්ඨො අමච්චෙ ආමන්තෙත්වා පුච්ඡි – ‘‘භොන්තො! අමච්චා මම පුත්තෙන තරුණජම්බුඵලසමානතුණ්ඩෙන ජම්බුකපණ්ඩිතෙන එවං කථෙන්තෙන කෙන කත්තබ්බං කිච්චං කත’’න්ති. සෙනාපතිනා, දෙවාති. ‘‘තෙන හිස්ස සෙනාපතිට්ඨානං දම්මී’’ති ජම්බුකං ඨානන්තරෙ ඨපෙසි. සො තතො පට්ඨාය සෙනාපතිට්ඨානෙ ඨත්වා පිතු කම්මානි අකාසි. තිණ්ණං සකුණානං මහන්තො සක්කාරො අහොසි. තයොපි ජනා රඤ්ඤො අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච අනුසාසිංසු. මහාසත්තස්සොවාදෙ ඨත්වා රාජා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා සග්ගපරායණො අහොසි. අමච්චා රඤ්ඤො සරීරකිච්චං කත්වා සකුණානං ආරොචෙත්වා ‘‘සාමි, ජම්බුකසකුණ රාජා තුම්හාකං ඡත්තං උස්සාපෙතබ්බං අකාසී’’ති වදිංසු. මහාසත්තො ‘‘න මය්හං රජ්ජෙනත්ථො, තුම්හෙ අප්පමත්තා රජ්ජං කාරෙථා’’ති මහාජනං සීලෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා ‘‘එවං විනිච්ඡයං පවත්තෙය්‍යාථා’’ති විනිච්ඡයධම්මං සුවණ්ණපට්ටෙ ලිඛාපෙත්වා අරඤ්ඤං පාවිසි. තස්සොවාදො චත්තාලීස වස්සසහස්සානි පවත්තති.

සත්ථා රඤ්ඤො ඔවාදවසෙන ඉමං ධම්මදෙසනං දෙසෙත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා රාජා ආනන්දො අහොසි, කුණ්ඩලිනී උප්පලවණ්ණා, වෙස්සන්තරො සාරිපුත්තො, ජම්බුකසකුණො පන අහමෙව අහොසි’’න්ති.

තෙසකුණජාතකවණ්ණනා පඨමා.

[522] 2. සරභඞ්ගජාතකවණ්ණනා

අලඞ්කතා කුණ්ඩලිනො සුවත්ථාති ඉදං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස පරිනිබ්බානං ආරබ්භ කථෙසි. සාරිපුත්තත්ථෙරො තථාගතං ජෙතවනෙ විහරන්තං අත්තනො පරිනිබ්බානං අනුජානාපෙත්වා ගන්ත්වා නාළකගාමකෙ ජාතොවරකෙ පරිනිබ්බායි. තස්ස පරිනිබ්බුතභාවං සුත්වා සත්ථා රාජගහං ගන්ත්වා වෙළුවනෙ විහාසි. තදා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ඉසිගිලිපස්සෙ කාළසිලායං විහරති. සො පන ඉද්ධිබලෙන කොටිප්පත්තභාවෙන දෙවලොකචාරිකඤ්ච උස්සදනිරයචාරිකඤ්ච ගච්ඡති. දෙවලොකෙ බුද්ධසාවකානං මහන්තං ඉස්සරියං දිස්වා උස්සදනිරයෙසු ච තිත්ථියසාවකානං මහන්තං දුක්ඛං දිස්වා මනුස්සලොකං ආගන්ත්වා ‘‘අසුකො උපාසකො අසුකා ච උපාසිකා අසුකස්මිං නාම දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා මහාසම්පත්තිං අනුභවන්ති, තිත්ථියසාවකෙසු අසුකො ච අසුකා ච නිරයාදීසු අසුකඅපායෙ නාම නිබ්බත්තා’’ති මනුස්සානං කථෙසි. මනුස්සා සාසනෙ පසීදන්ති, තිත්ථියෙ පරිවජ්ජෙන්ති. බුද්ධසාවකානං සක්කාරො මහන්තො අහොසි, තිත්ථියානං පරිහායති.

තෙ ථෙරෙ ආඝාතං බන්ධිත්වා ‘‘ඉමස්මිං ජීවන්තෙ අම්හාකං උපට්ඨාකා භිජ්ජන්ති, සක්කාරො ච පරිහායති, මාරාපෙස්සාම න’’න්ති ථෙරස්ස මාරණත්ථං සමණගුත්තකස්ස නාම චොරස්ස සහස්සං අදංසු. සො ‘‘ථෙරං මාරෙස්සාමී’’ති මහන්තෙන පරිවාරෙන සද්ධිං කාළසිලං අගමාසි. ථෙරො තං ආගච්ඡන්තං දිස්වාව ඉද්ධියා උප්පතිත්වා පක්කාමි. චොරො තං දිවසං ථෙරං අදිස්වා නිවත්තිත්වා පුනදිවසෙපීති ඡ දිවසෙ අගමාසි. ථෙරොපි තථෙව ඉද්ධියා පක්කාමි. සත්තමෙ පන දිවසෙ ථෙරස්ස පුබ්බෙ කතං අපරාපරියවෙදනීයකම්මං ඔකාසං ලභි. සො කිර පුබ්බෙ භරියාය වචනං ගහෙත්වා මාතාපිතරො මාරෙතුකාමො යානකෙන අරඤ්ඤං නෙත්වා චොරානං උට්ඨිතාකාරං කත්වා මාතාපිතරො පොථෙසි පහරි. තෙ චක්ඛුදුබ්බලතාය රූපදස්සනරහිතා තං අත්තනො පුත්තං අසඤ්ජානන්තා ‘‘චොරා එව එතෙ’’ති සඤ්ඤාය, ‘‘තාත, අසුකා නාම චොරා නො ඝාතෙන්ති, ත්වං පටික්කමාහී’’ති තස්සෙවත්ථාය පරිදෙවිංසු. සො චින්තෙසි – ‘‘ඉමෙ මයා පොථියමානාපි මය්හං යෙවත්ථාය පරිදෙවන්ති, අයුත්තං කම්මං කරොමී’’ති. අථ නෙ අස්සාසෙත්වා චොරානං පලායනාකාරං දස්සෙත්වා තෙසං හත්ථපාදෙ සම්බාහිත්වා ‘‘අම්ම, තාත, මා භායිත්ථ, චොරා පලාතා’’ති වත්වා පුන අත්තනො ගෙහමෙව ආනෙසි. තං කම්මං එත්තකං කාලං ඔකාසං අලභිත්වා භස්මපටිච්ඡන්නො අඞ්ගාරරාසි විය ඨත්වා ඉමං අන්තිමසරීරං උපධාවිත්වා ගණ්හි. යථා හි පන සුනඛලුද්දකෙන මිගං දිස්වා සුනඛො විස්සජ්ජිතො මිගං අනුබන්ධිත්වා යස්මිං ඨානෙ පාපුණාති, තස්මිංයෙව ගණ්හාති, එවං ඉදං කම්මං යස්මිං ඨානෙ ඔකාසං ලභති, තස්මිං විපාකං දෙති, තෙන මුත්තො නාම නත්ථි.

ථෙරො අත්තනා කතකම්මස්ස ආකඩ්ඪිතභාවං ඤත්වා න අපගච්ඡි. ථෙරො තස්ස නිස්සන්දෙන ආකාසෙ උප්පතිතුං නාසක්ඛි. නන්දොපනන්දදමනසමත්ථවෙජයන්තකම්පනසමත්ථාපිස්ස ඉද්ධි කම්මබලෙන දුබ්බලතං පත්තා. චොරො ථෙරං ගහෙත්වා ථෙරස්ස අට්ඨීනි තණ්ඩුලකණමත්තානි කරොන්තො භින්දිත්වා සඤ්චුණ්ණෙත්වා පලාලපිට්ඨිකකරණං නාම කත්වා ''මතො''ති සඤ්ඤාය එකස්මිං ගුම්බපිට්ඨෙ ඛිපිත්වා සපරිවාරො පක්කාමි. ථෙරො සතිං පටිලභිත්වා ''සත්ථාරං පස්සිත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා සරීරං ඣානවෙඨනෙන වෙඨෙත්වා ථිරං කත්වා ආකාසං උප්පතිත්වා ආකාසෙන සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ''භන්තෙ, ආයුසඞ්ඛාරො මෙ ඔස්සට්ඨො, පරිනිබ්බායිස්සාමී''ති ආහ. ''පරිනිබ්බායිස්සසි, මොග්ගල්ලාන''ආති. ''ආම, භන්තෙ''ති. ''කත්ථ ගන්ත්වා පරිනිබ්බායිස්සසී''ති. ''කාළසිලාපට්ටෙ, භන්තෙ''ති. තෙන හි, මොග්ගල්ලාන, ධම්මං මය්හං කථෙත්වා යාහි, තාදිසස්ස සාවකස්ස ඉදානි දස්සනං නත්ථීති. සො ''එවං කරිස්සාමි, භන්තෙ''ති සත්ථාරං වන්දිත්වා තාලප්පමාණං ආකාසෙ උප්පතිත්වා පරිනිබ්බානදිවසෙ සාරිපුත්තත්ථෙරො විය නානප්පකාරා ඉද්ධියො කත්වා ධම්මං කථෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා කාළසිලායං අටවියං පරිනිබ්බායි.

තඞ්ඛණඤ්ඤෙව ඡ දෙවලොකා එකකොලාහලා අහෙසුං, ''අම්හාකං කිර ආචරියො පරිනිබ්බුතො''ති දිබ්බගන්ධමාලාවාසධූමචන්දනචුණ්ණානි චෙව නානාදාරූනි ච ගහෙත්වා ආගමිංසු, එකූනසතරතනචන්දනචිතකා අහොසි. සත්ථා ථෙරස්ස සන්තිකෙ ඨත්වා සරීරනික්ඛෙපං කාරෙසි. ආළාහනස්ස සමන්තතො යොජනමත්තෙ පදෙසෙ පුප්ඵවස්සං වස්සි. දෙවානං අන්තරෙ මනුස්සා, මනුස්සානං අන්තරෙ දෙවා අහෙසුං. යථාක්කමෙන දෙවානං අන්තරෙ යක්ඛා තිට්ඨන්ති, යක්ඛානං අන්තරෙ ගන්ධබ්බා තිට්ඨන්ති, ගන්ධබ්බානං අන්තරෙ නාගා තිට්ඨන්ති, නාගානං අන්තරෙ වෙනතෙය්‍යා තිට්ඨන්ති, වෙනතෙය්‍යානං අන්තරෙ කින්නරා තිට්ඨන්ති, කින්නරානං අන්තරෙ ඡත්තා තිට්ඨන්ති, ඡත්තානං අන්තරෙ සුවණ්ණචාමරා තිට්ඨන්ති, තෙසං අන්තරෙ ධජා තිට්ඨන්ති, තෙසං අන්තරෙ පටාකා තිට්ඨන්ති. සත්ත දිවසානි සාධුකීළං කීළිංසු. සත්ථා ථෙරස්ස ධාතුං ගාහාපෙත්වා වෙළුවනද්වාරකොට්ඨකෙ චෙතියං කාරාපෙසි. තදා භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''ආවුසො, සාරිපුත්තත්ථෙරො තථාගතස්ස සන්තිකෙ අපරිනිබ්බුතත්තා බුද්ධානං සන්තිකා මහන්තං සම්මානං න ලභි, මොග්ගල්ලානත්ථෙරො පන බුද්ධානං සමීපෙ පරිනිබ්බුතත්තා මහාසම්මානං ලභී''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව මොග්ගල්ලානො මම සන්තිකා සම්මානං ලභති, පුබ්බෙපි ලභියෙවා''ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ බොධිසත්තො පුරොහිතස්ස බ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා දසමාසච්චයෙන පච්චූසසමයෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. තස්මිං ඛණෙ ද්වාදසයොජනිකෙ බාරාණසිනගරෙ සබ්බාවුධානි පජ්ජලිංසු. පුරොහිතො පුත්තස්ස ජාතක්ඛණෙ බහි නික්ඛමිත්වා ආකාසං ඔලොකෙන්තො නක්ඛත්තයොගං දිස්වා ‘‘ඉමිනා නක්ඛත්තෙන ජාතත්තා එසො කුමාරො සකලජම්බුදීපෙ ධනුග්ගහානං අග්ගො භවිස්සතී’’ති ඤත්වා කාලස්සෙව රාජකුලං ගන්ත්වා රාජානං සුඛසයිතභාවං පුච්ඡි. ‘‘කුතො මෙ, ආචරිය, සුඛං, අජ්ජ සකලනිවෙසනෙ ආවුධානි පජ්ජලිතානී’’ති වුත්තෙ ‘‘මා භායි, දෙව, න තුම්හාකං නිවෙසනෙයෙව, සකලනගරෙපි පජ්ජලිංසුයෙව, අජ්ජ අම්හාකං ගෙහෙ කුමාරස්ස ජාතත්තා එවං අහොසී’’ති. ‘‘ආචරිය, එවං ජාතකුමාරස්ස පන කිං භවිස්සතී’’ති? ‘‘න කිඤ්චි, මහාරාජ, සො පන සකලජම්බුදීපෙ ධනුග්ගහානං අග්ගො භවිස්සතී’’ති. ‘‘සාධු, ආචරිය, තෙන හි නං පටිජග්ගිත්වා වයප්පත්තකාලෙ අම්හාකං දස්සෙය්‍යාසී’’ති වත්වා ඛීරමූලං තාව සහස්සං දාපෙසි. පුරොහිතො තං ගහෙත්වා නිවෙසනං ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණියා දත්වා පුත්තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ ජාතක්ඛණෙ ආවුධානං පජ්ජලිතත්තා ‘‘ජොතිපාලො’’තිස්ස නාමං අකාසි.

සො මහන්තෙන පරිවාරෙන වඩ්ඪමානො සොළසවස්සකාලෙ උත්තමරූපධරො අහොසි. අථස්ස පිතා සරීරසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා සහස්සං දත්වා, ‘‘තාත, තක්කසිලං ගන්ත්වා දිසාපාමොක්ඛස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උප්පණ්හාහී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා ආචරියභාගං ගහෙත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා තත්ථ ගන්ත්වා සහස්සං දත්වා සිප්පං පට්ඨපෙත්වා සත්තාහෙනෙව නිප්ඵත්තිං පාපුණි. අථස්ස ආචරියො තුස්සිත්වා අත්තනො සන්තකං ඛග්ගරතනං සන්ධියුත්තං මෙණ්ඩකසිඞ්ගධනුං සන්ධියුත්තං තූණීරං අත්තනො සන්නාහකඤ්චුකං උණ්හීසඤ්ච දත්වා ‘‘තාත ජොතිපාල, අහං මහල්ලකො, ඉදානි ත්වං ඉමෙ මාණවකෙ සික්ඛාපෙහී’’ති පඤ්චසතමාණවකෙපි තස්සෙව නිය්‍යාදෙසි. බොධිසත්තො සබ්බං උපකරණං ගහෙත්වා ආචරියං වන්දිත්වා බාරාණසිමෙව ආගන්ත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං වන්දිත්වා ඨිතං පිතා අවොච ‘‘උග්ගහිතං තෙ, තාත, සිප්ප’’න්ති. ‘‘ආම, තාතා’’ති. සො තස්ස වචනං සුත්වා රාජකුලං ගන්ත්වා ‘‘පුත්තො මෙ, දෙව, සිප්පං සික්ඛිත්වා ආගතො, කිං කරොතූ’’ති ආහ. ‘‘ආචරිය, අම්හෙ උපට්ඨහතූ’’ති. ‘‘පරිබ්බයමස්ස ජානාථ, දෙවා’’ති. ‘‘සො දෙවසිකං සහස්සං ලභතූ’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා ගෙහං ගන්ත්වා කුමාරං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘තාත, රාජානං උපට්ඨහා’’ති ආහ. සො තතො පට්ඨාය දෙවසිකං සහස්සං ලභිත්වා රාජානං උපට්ඨහි.

රාජපාදමූලිකා උජ්ඣායිංසු – ‘‘මයං ජොතිපාලෙන කතකම්මං න පස්සාම, දෙවසිකං සහස්සං ගණ්හාති, මයමස්ස සිප්පං පස්සිතුකාමා’’ති.

රාජා තෙසං වචනං සුත්වා පුරොහිතස්ස කථෙසි. පුරොහිතො ‘‘සාධු, දෙවා’’ති පුත්තස්සාරොචෙසි. සො ‘‘සාධු, තාත, ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ දස්සෙස්සාමි සිප්පං, අපිච රාජා අත්තනො විජිතෙ ධනුග්ගහෙ සන්නිපාතාපෙතූ’’ති ආහ. පුරොහිතො ගන්ත්වා රඤ්ඤො තමත්ථං ආරොචෙසි. රාජා නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා ධනුග්ගහෙ සන්නිපාතාපෙසි. සට්ඨිසහස්සා ධනුග්ගහා සන්නිපතිංසු. රාජා තෙසං සන්නිපතිතභාවං ඤත්වා ‘‘නගරවාසිනො ජොතිපාලස්ස සිප්පං පස්සන්තූ’’ති නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා රාජඞ්ගණං සජ්ජාපෙත්වා මහාජනපරිවුතො පල්ලඞ්කවරෙ නිසීදිත්වා ධනුග්ගහෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘ජොතිපාලො ආගච්ඡතූ’’ති පෙසෙසි. සො ආචරියෙන දින්නානි ධනුතූණීරසන්නාහකඤ්චුකඋණ්හීසානි නිවාසනන්තරෙ ඨපෙත්වා ඛග්ගං ගාහාපෙත්වා පකතිවෙසෙන රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි.

ධනුග්ගහා ‘‘ජොතිපාලො කිර ධනුසිප්පං දස්සෙතුං ආගතො, ධනුං අග්ගහෙත්වා පන ආගතත්තා අම්හාකං හත්ථතො ධනුං ගහෙතුකාමො භවිස්සති, නාස්ස දස්සාමා’’ති කතිකං කරිංසු. රාජා ජොතිපාලං ආමන්තෙත්වා ‘‘සිප්පං දස්සෙහී’’ති ආහ. සො සාණිං පරික්ඛිපාපෙත්වා අන්තොසාණියං ඨිතො සාටකං අපනෙත්වා සන්නාහකඤ්චුකං පවෙසෙත්වා උණ්හීසං සීසෙ පටිමුඤ්චිත්වා මෙණ්ඩකසිඞ්ගධනුම්හි පවාලවණ්ණං ජියං ආරොපෙත්වා තූණීරං පිට්ඨියෙ බන්ධිත්වා ඛග්ගං වාමතො කත්වා වජිරග්ගං නාරාචං නඛපිට්ඨියෙන පරිවත්තෙත්වා සාණිං විවරිත්වා පථවිං භින්දිත්වා අලඞ්කතනාගකුමාරො විය නික්ඛමිත්වා ගන්ත්වා රඤ්ඤො අපචිතිං දස්සෙත්වා අට්ඨාසි. තං දිස්වා මහාජනා වග්ගන්ති නදන්ති අප්ඵොටෙන්ති සෙළෙන්ති. රාජා ‘‘දස්සෙහි, ජොතිපාල, සිප්ප’’න්ති ආහ. දෙව, තුම්හාකං ධනුග්ගහෙසු අක්ඛණවෙධිවාලවෙධිසරවෙධිසද්දවෙධිනො චත්තාරො ධනුග්ගහෙ පක්කොසාපෙහීති. අථ රාජා පක්කොසාපෙසි.

මහාසත්තො රාජඞ්ගණෙ චතුරස්සපරිච්ඡෙදබ්භන්තරෙ මණ්ඩලං කත්වා චතූසු කණ්ණෙසු චත්තාරො ධනුග්ගහෙ ඨපෙත්වා එකෙකස්ස තිංස තිංස කණ්ඩසහස්සානි දාපෙත්වා එකෙකස්ස සන්තිකෙ එකෙකං කණ්ඩදායකං ඨපෙත්වා සයං වජිරග්ගං නාරාචං ගහෙත්වා මණ්ඩලමජ්ඣෙ ඨත්වා ‘‘මහාරාජ, ඉමෙ චත්තාරො ධනුග්ගහා එකප්පහාරෙනෙව සරෙ ඛිපිත්වා මං විජ්ඣන්තු, අහං එතෙහි ඛිත්තකණ්ඩානි නිවාරෙස්සාමී’’ති ආහ. රාජා ‘‘එවං කරොථා’’ති ආණාපෙසි. ධනුග්ගහා ආහංසු, ‘‘මහාරාජ, මයං අක්ඛණවෙධිවාලවෙධිසරවෙධිසද්දවෙධිනො, ජොතිපාලො තරුණදාරකො, න මයං විජ්ඣිස්සාමා’’ති. මහාසත්තො ‘‘සචෙ සක්කොථ, විජ්ඣථ ම’’න්ති ආහ. තෙ ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා එකප්පහාරෙනෙව කණ්ඩානි ඛිපිංසු. මහාසත්තො තානි නාරාචෙන පහරිත්වා යථා වා තථා වා න පාතෙසි, බොධිකොට්ඨකං පන පරික්ඛිපන්තො විය තාලෙන තාලං, වාලෙන වාලං, දණ්ඩකෙන දණ්ඩකං, වාජෙන වාජං අනතික්කමන්තො ඛිපිත්වා සරගබ්භං

අකාසි. ධනුග්ගහානං කණ්ඩානි ඛීණානි. සො තෙසං කණ්ඩඛීණභාවං ඤත්වා සරගබ්භං අවිනාසෙන්තොව උප්පතිත්වා ගන්ත්වා රඤ්ඤො සන්තිකෙ අට්ඨාසි. මහාජනො උන්නාදෙන්තො වග්ගන්තො අප්ඵොටෙන්තො සෙළෙන්තො අච්ඡරං පහරන්තො මහාකොලාහලං කත්වා වත්ථාභරණාදීනි ඛිපි. එවං එකරාසිභූතං අට්ඨාරසකොටිසඞ්ඛ්‍යං ධනං අහොසි.

අථ නං රාජා පුච්ඡි – ‘‘කිං සිප්පං නාමෙතං ජොතිපාලා’’ති? සරපටිබාහනං නාම, දෙවාති. අඤ්ඤෙ එතං ජානන්තා අත්ථීති. සකලජම්බුදීපෙ මං ඨපෙත්වා අඤ්ඤො නත්ථි, දෙවාති. අපරං දස්සෙහි, තාතාති. දෙව, එතෙ තාව චතූසු කණ්ණෙසු ඨිත්වා චත්තාරොපි ජනා මං විජ්ඣිතුං න සක්ඛිංසු, අහං පනෙතෙ චතූසු කණ්ණෙසු ඨිතෙ එකෙනෙව සරෙන විජ්ඣිස්සාමීති. ධනුග්ගහා ඨාතුං න උස්සහිංසු. මහාසත්තො චතූසු කණ්ණෙසු චතස්සො කදලියො ඨපාපෙත්වා නාරාචපුඞ්ඛෙ රත්තසුත්තකං බන්ධිත්වා එකං කදලිං සන්ධාය ඛිපි. නාරාචො තං කදලිං විජ්ඣිත්වා තතො දුතියං, තතො තතියං, තතො චතුත්ථං, තතො පඨමං විද්ධමෙව විජ්ඣිත්වා පුන තස්ස හත්ථෙයෙව පතිට්ඨහි. කදලියො සුත්තපරික්ඛිත්තා අට්ඨංසු. මහාජනො උන්නාදසහස්සානි පවත්තෙසි. රාජා ‘‘කිං සිප්පං නාමෙතං, තාතා’’ති? චක්කවිද්ධං නාම, දෙවාති. අපරම්පි දස්සෙහි, තාතාති. මහාසත්තො සරලට්ඨිං නාම, සරරජ්ජුං නාම, සරවෙධිං නාම දස්සෙසි, සරපාසාදං නාම, සරසොපානං නාම, සරමණ්ඩපං නාම, සරපාකාරං නාම, සරපොක්ඛරණිං නාම අකාසි, සරපදුමං නාම පුප්ඵාපෙසි, සරවස්සං නාම වස්සාපෙසි. ඉති අඤ්ඤෙහි අසාධාරණානි ඉමානි ද්වාදස සිප්පානි දස්සෙත්වා පුන අඤ්ඤෙහි අසාධාරණෙයෙව සත්ත මහාකායෙ පදාලෙසි, අට්ඨඞ්ගුලබහලං උදුම්බරපදරං විජ්ඣි, චතුරඞ්ගුලබහලං අසනපදරං, ද්වඞ්ගුලබහලං තම්බපට්ටං, එකඞ්ගුලබහලං අයපට්ටං, එකාබද්ධං ඵලකසතං විනිවිජ්ඣිත්වා පලාලසකටවාලුකසකටපදරසකටානං පුරිමභාගෙන සරං ඛිපිත්වා පච්ඡාභාගෙන නික්ඛමාපෙසි, පච්ඡාභාගෙන සරං ඛිපිත්වා පුරිමභාගෙන නික්ඛමාපෙසි, උදකෙ චතුඋසභං, ථලෙ අට්ඨඋසභට්ඨානං කණ්ඩං පෙසෙසි. වාතිඞ්ගණසඤ්ඤාය උසභමත්තකෙ වාලං විජ්ඣි. බොධිසත්තො සරෙ ඛිපිත්වා ආකාසෙ සරපාසාදාදීනි කත්වා පුන එකෙන සරෙන තෙ සරෙ පාතෙන්තො භඞ්ගවිභඞ්ගෙ අකාසීති ‘‘සරභඞ්ගො’’ති නාම පඤ්ඤාතො. තස්ස එත්තකානි සිප්පානි දස්සෙන්තස්සෙව සූරියො අත්ථඞ්ගතො.

අථස්ස රාජා සෙනාපතිට්ඨානං පටිජානිත්වා ‘‘ජොතිපාල, අජ්ජ විකාලො, ස්වෙ ත්වං සෙනාපතිට්ඨානං සක්කාරං ගණ්හිස්සසි, කෙසමස්සුං කාරෙත්වා න්හත්වා එහී’’ති තං දිවසං පරිබ්බයත්ථාය සතසහස්සං අදාසි. මහාසත්තො ‘‘ඉමිනා මය්හං අත්ථො නත්ථී’’ති අට්ඨාරසකොටිසඞ්ඛ්‍යං ධනං සාමිකානඤ්ඤෙව දත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන න්හායිතුං නදිං

ගන්ත්වා කෙසමස්සුං කාරෙත්වා න්හත්වා සබ්බාලඞ්කාරප්පටිමණ්ඩිතො අනොපමාය සිරියා නිවෙසනං පවිසිත්වා නානග්ගරසභොජනං භුඤ්ජිත්වා සිරිසයනං අභිරුය්හ නිපන්නො ද්වෙ යාමෙ සයිත්වා පච්ඡිමයාමෙ පබුද්ධො උට්ඨාය පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා සයනපිට්ඨෙ නිසින්නොව අත්තනො සිප්පස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං ඔලොකෙන්තො ''මම සිප්පස්ස ආදිතොව පරමාරණං පඤ්ඤායති, මජ්ඣෙ කිලෙසපරිභොගො, පරියොසානෙ නිරයම්හි පටිසන්ධි, පාණාතිපාතො කිලෙසපරිභොගෙසු ච අධිමත්තප්පමාදො නිරයෙ පටිසන්ධිං දෙති, රඤ්ඤා මය්හං මහන්තං සෙනාපතිට්ඨානං දින්නං, මහන්තං මෙ ඉස්සරියං භවිස්සති, භරියා ච පුත්තධීතරො ච බහූ භවිස්සන්ති. කිලෙසවත්ථු ඛො පන වෙපුල්ලගතං දුච්චජං හොති, ඉදානෙව නික්ඛමිත්වා එකකොව අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතුං යුත්තං මය්හ''න්ති මහාසයනතො උට්ඨාය කඤ්චි අජානාපෙන්තො පාසාදා ඔරුය්හ අග්ගද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා එකකොව අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ගොධාවරිනදීතීරෙ තියොජනිකං කපිට්ඨවනං සන්ධාය පායාසි.

තස්ස නික්ඛන්තභාවං ඤත්වා සක්කො විස්සකම්මං පක්කොසාපෙත්වා ''තාත, ජාතිපාලො අභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තො, මහාසමාගමො භවිස්සති, ගොධාවරිනදීතීරෙ කපිට්ඨවනෙ අස්සමං මාපෙත්වා පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ පටියාදෙහී''ති ආහ. සො තථා අකාසි. මහාසත්තො තං ඨානං පත්වා එකපදිකමග්ගං දිස්වා ''පබ්බජිතානං වසනට්ඨානෙන භවිතබ්බ''න්ති තෙන මග්ගෙන තත්ථ ගන්ත්වා කඤ්චි අපස්සන්තො පණ්ණසාලං පවිසිත්වා පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ දිස්වා ''සක්කො දෙවරාජා මම නික්ඛන්තභාවං අඤ්ඤාසි මඤ්ඤෙ''ති චින්තෙත්වා සාටකං අපනෙත්වා රත්තවාකචීරං නිවාසෙත්වා ච පාරුපිත්වා ච අජිනචම්මං එකංසගතං අකාසි, ජටාමණ්ඩලං බන්ධිත්වා ඛාරිකාජං අංසෙ කත්වා කත්තරදණ්ඩං ගහෙත්වා පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා චඞ්කමං ආරුය්හ කතිපයවාරෙ අපරාපරං චඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජාසිරියා වනං උපසොභයමානො කසිණපරිකම්මං කත්වා පබ්බජිතතො සත්තමෙ දිවසෙ අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච අභිඤ්ඤායො ච නිබ්බත්තෙත්වා උඤ්ඡාචරියාය වනමූලඵලාහාරො එකකොව විහාසි. මාතාපිතරො මිත්තසුහජ්ජාදයො ඤාතිවග්ගාපිස්ස තං අපස්සන්තා රොදන්තා පරිදෙවන්තා විචරන්ති.

අථෙකො වනචරකො අරඤ්ඤං පවිසිත්වා කපිට්ඨකඅස්සමපදෙ නිසින්නං මහාසත්තං දිස්වා සඤ්ජානිත්වා ගන්ත්වා තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා නගරං ගන්ත්වා තස්ස මාතාපිතූනං ආරොචෙසි. තෙ රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා ''එථ නං පස්සිස්සාමා''ති තස්ස මාතාපිතරො ගහෙත්වා මහාජනපරිවුතො වනචරකෙන දෙසිතෙන මග්ගෙන ගොධාවරිනදීතීරං පාපුණි. බොධිසත්තො නදීතීරං ආගන්ත්වා ආකාසෙ නිසින්නො ධම්මං දෙසෙත්වා තෙ සබ්බෙ අස්සමපදං පවෙසෙත්වා තත්‍රපි තෙසං ආකාසෙ නිසින්නොව කාමෙසු ආදීනවං පකාසෙත්වා ධම්මං

දෙසෙසි. රාජානං ආදිං කත්වා සබ්බෙව පබ්බජිංසු. බොධිසත්තො ඉසිගණපරිවුතො තත්ථෙව වසි. අථස්ස තත්ථ වසනභාවො සකලජම්බුදීපෙ පාකටො අහොසි. අඤ්ඤෙපි රාජානො රට්ඨවාසීහි සද්ධිං ආගන්ත්වා තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු, සමාගමො මහා අහොසි. අනුපුබ්බෙන අනෙකසතසහස්සපරිසා අහෙසුං. යො කාමවිතක්කං වා බ්‍යාපාදවිතක්කං වා විහිංසාවිතක්කං වා විතක්කෙති, මහාසත්තො ගන්ත්වා තස්ස පුරතො ආකාසෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙති, කසිණපරිකම්මං ආචික්ඛති. තස්සොවාදෙ ඨත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො උප්පාදෙත්වා ඣානනිප්ඵත්තිං පත්තා සාලිස්සරො මෙණ්ඩිස්සරො පබ්බතො කාළදෙවිලො කිසවච්ඡො අනුසිස්සො නාරදොති සත්ත ජෙට්ඨන්තෙවාසිනො අහෙසුං. අපරභාගෙ කපිට්ඨකඅස්සමො පරිපූරි. ඉසිගණස්ස වසනොකාසො නප්පහොති.

අථ මහාසත්තො සාලිස්සරං ආමන්තෙත්වා ‘‘සාලිස්සර, අයං අස්සමො ඉසිගණස්ස නප්පහොති, ත්වං ඉමං ඉසිගණං ගහෙත්වා මජ්ඣරඤ්ඤො විජිතෙ කලප්පචුල්ලකනිගමං උපනිස්සාය වසාහී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා අනෙකසහස්සං ඉසිගණං ගහෙත්වා ගන්ත්වා තත්ථ වාසං කප්පෙසි. මනුස්සෙසු ආගන්ත්වා පබ්බජන්තෙසු පුන අස්සමො පරිපූරි. බොධිසත්තො මෙණ්ඩිස්සරං ආමන්තෙත්වා, ‘‘මෙණ්ඩිස්සර, ත්වං ඉමං ඉසිගණං ආදාය සුරට්ඨජනපදස්ස සීමන්තරෙ සාතොදිකා නාම නදී අත්ථි, තස්සා තීරෙ වසාහී’’ති උය්‍යොජෙසි, පුන කපිට්ඨකඅස්සමො පරිපූරි. එතෙනුපායෙන තතියවාරෙ පබ්බතං ආමන්තෙත්වා ‘‘පබ්බත, ත්වං මහාඅටවියං අඤ්ජනපබ්බතො නාම අත්ථි, තං උපනිස්සාය වසාහී’’ති පෙසෙසි. චතුත්ථවාරෙ කාළදෙවිලං ආමන්තෙත්වා ‘‘කාළදෙවිල, ත්වං දක්ඛිණපථෙ අවන්තිරට්ඨෙ ඝනසෙලපබ්බතො නාම අත්ථි, තං උපනිස්සාය වසාහී’’ති පෙසෙසි. පුන කපිට්ඨකඅස්සමො පරිපූරි, පඤ්චසු ඨානෙසු අනෙකසතසහස්සඉසිගණො අහොසි. කිසවච්ඡො පන මහාසත්තං ආපුච්ඡිත්වා දණ්ඩකිරඤ්ඤො විජිතෙ කුම්භවතිනගරං නාම අත්ථි, තං උපනිස්සාය උය්‍යානෙ විහාසි. නාරදො මජ්ඣිමදෙසෙ අඤ්ජනගිරිනාමකෙ පබ්බතජාලන්තරෙ විහාසි. අනුසිස්සො පන මහාසත්තස්ස සන්තිකෙව අහොසි.

තස්මිං කාලෙ දණ්ඩකිරාජා එකං ලද්ධසක්කාරං ගණිකං ඨානා චාවෙසි. සා අත්තනො ධම්මතාය විචරන්තී උය්‍යානං ගන්ත්වා කිසවච්ඡතාපසං දිස්වා ‘‘අයං කාළකණ්ණී භවිස්සති, ඉමස්ස සරීරෙ කලිං පවාහෙත්වා න්හත්වා ගමිස්සාමී’’ති දන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා සබ්බපඨමං තස්සූපරි බහලඛෙළං නිට්ඨුභන්තී කිසවච්ඡතාපසස්ස ජටන්තරෙ නිට්ඨුභිත්වා දන්තකට්ඨම්පිස්ස සීසෙයෙව ඛිපිත්වා සයං සීසං න්හායිත්වා ගතා. රාජාපි තං සරිත්වා පුන පාකතිකමෙව අකාසි. සා මොහමූළ්හා හුත්වා ‘‘කාළකණ්ණිසරීරෙ කලිං පවාහෙත්වා මම්පි රාජා පුන ඨානෙ ඨපෙති මයා යසො ලද්ධො’’ති සඤ්ඤමකාසි. තතො නචිරස්සෙව රාජා පුරොහිතං ඨානතො චාවෙසි. සො

තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘ත්වං කෙන කාරණෙන පුන ඨානං ලභසී’’ති පුච්ඡි. අථස්ස සා ‘‘රාජුය්‍යානෙ කාළකණ්ණිසරීරෙ කලිස්ස පවාහිතත්තා’’ති ආරොචෙසි. පුරොහිතො ගන්ත්වා තථෙව තස්ස සරීරෙ කලිං පවාහෙසි, තම්පි රාජා පුන ඨානෙ ඨපෙසි. අථස්ස අපරභාගෙ පච්චන්තො කුප්පි. සො සෙනඞ්ගපරිවුතො යුද්ධාය නික්ඛමි. අථ නං මොහමූළ්හො පුරොහිතො, ‘‘මහාරාජ, කිං තුම්හෙ ජයං ඉච්ඡථ, උදාහු පරාජය’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ජය’’න්ති වුත්තෙ – ‘‘තෙන හි රාජුය්‍යානෙ කාළකණ්ණී වසති, තස්ස සරීරෙ කලිං පවාහෙත්වා යාහී’’ති ආහ. සො තස්ස කථං ගහෙත්වා ‘‘යෙ මයා සද්ධිං ආගච්ඡන්ති, තෙ උය්‍යානෙ කාළකණ්ණිසරීරෙ කලිං පවාහෙන්තූ’’ති වත්වා උය්‍යානං පවිසිත්වා දන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා සබ්බපඨමං සයමෙව තස්ස ජටන්තරෙ ඛෙළං නිට්ඨුභිත්වා දන්තකට්ඨඤ්ච ඛිපිත්වා සීසං න්හායි. බලකායොපිස්ස තථා අකාසි.

තස්මිං පක්කන්තෙ සෙනාපති ගන්ත්වා තාපසං දිස්වා දන්තකට්ඨාදීනි නීහරිත්වා සාධුකං න්හාපෙත්වා ‘‘භන්තෙ, රඤ්ඤො කිං භවිස්සතී’’ති පුච්ඡි. ආවුසො මය්හං මනොපදොසො නත්ථි, දෙවතා පන කුපිතා ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ සකලරට්ඨං අරට්ඨං කරිස්සන්ති, ත්වං පුත්තදාරං ගහෙත්වා සීඝං පලායිත්වා අඤ්ඤත්ථ යාහීති. සො භීතතසිතො ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි, රාජා තස්ස වචනං න ගණ්හි. සො නිවත්තිත්වා අත්තනො ගෙහං ගන්ත්වා පුත්තදාරං ආදාය පලායිත්වා අඤ්ඤං රට්ඨං අගමාසි. සරභඞ්ගසත්ථා තං කාරණං ඤත්වා ද්වෙ තරුණතාපසෙ පෙසෙත්වා ‘‘කිසවච්ඡං මඤ්චසිවිකාය ආනෙථා’’ති ආකාසෙන ආණාපෙසි. රාජා යුජ්ඣිත්වා චොරෙ ගහෙත්වා නගරමෙව පච්චාගමි. තස්මිං ආගතෙ දෙවතා පඨමං දෙවං වස්සාපෙසුං, වස්සොඝෙන සබ්බකුණපෙසු අවහටෙසු සුද්ධවාලුකවස්සං වස්සි, සුද්ධවාලුකමත්ථකෙ දිබ්බපුප්ඵවස්සං වස්සි, දිබ්බපුප්ඵමත්ථකෙ මාසකවස්සං, මාසකමත්ථකෙ කහාපණවස්සං, කහාපණමත්ථකෙ දිබ්බාභරණවස්සං වස්සි, මනුස්සා සොමනස්සප්පත්තා හිරඤ්ඤසුවණ්ණාභරණානි ගණ්හිතුං ආරභිංසු. අථ නෙසං සරීරෙ සම්පජ්ජලිතං නානප්පකාරං ආවුධවස්සං වස්සි, මනුස්සා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡිජ්ජිංසු. අථ නෙසං උපරි මහන්තමහන්තා වීතච්චිතඞ්ගාරා පතිංසු, තෙසං උපරි මහන්තමහන්තානි පජ්ජලිතපබ්බතකූටානි පතිංසු, තෙසං උපරි සට්ඨිහත්ථට්ඨානං පූරයන්තං සුඛුමවාලුකවස්සං වස්සි. එවං සට්ඨියොජනට්ඨානං අරට්ඨං අහොසි, තස්ස එවං අරට්ඨභාවො සකලජම්බුදීපෙ පඤ්ඤායි.

අථ තස්ස රට්ඨස්ස අනන්තරරට්ඨාධිපතිනො කාලිඞ්ගො, අට්ඨකො, භීමරථොති තයො රාජානො චින්තයිංසු – ‘‘පුබ්බෙ බාරාණසියං කලාබුකාසිකරාජා ඛන්තිවාදිතාපසෙ අපරජ්ඣිත්වා පථවිං පවිට්ඨොති සූයති, තථා ‘‘නාළිකෙරරාජා තාපසෙ සුනඛෙහි ඛාදාපෙත්වා, සහස්සබාහු අජ්ජුනො ච අඞ්ගීරසෙ අපරජ්ඣිත්වා, ඉදානි දණ්ඩකිරාජා කිසවච්ඡෙ

අපරජ්ඣිත්වා සහ රට්ඨෙන විනාසං පත්තො''ති සූයති. ඉමෙසං පන චතුන්නං රාජූනං නිබ්බත්තට්ඨානං මයං න ජානාම, තං නො ඨපෙත්වා සරභඞ්ගසත්ථාරං අඤ්ඤො කථෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, තං උපසඞ්කමිත්වා ඉමෙ පඤ්හෙ පුච්ඡිස්සාමා''ති. තෙ තයොපි මහන්තෙන පරිවාරෙන පඤ්හපුච්ඡනත්ථාය නික්ඛමිංසු. තෙ පන ''අසුකොපි නික්ඛන්තො''ති න ජානන්ති, එකෙකො ''අහමෙව ගච්ඡාමී''ති මඤ්ඤති, තෙසං ගොධාවරිනදිතො අවිදූරෙ සමාගමො අහොසි. තෙ රථෙහි ඔතරිත්වා තයොපි එකමෙව රථං අභිරුය්හ ගොධාවරිනදීතීරං සම්පාපුණිංසු.

තස්මිං ඛණෙ සක්කො පණ්ඩුකම්බලසිලාසනෙ නිසින්නො සත්ත පඤ්හෙ චින්තෙත්වා ''ඉමෙ පඤ්හෙ ඨපෙත්වා සරභඞ්ගසත්ථාරං අඤ්ඤො සදෙවකෙ ලොකෙ කථෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, තං ඉමෙ පඤ්හෙ පුච්ඡිස්සාමි, ඉමෙපි තයො රාජානො සරභඞ්ගසත්ථාරං පඤ්හං පුච්ඡිතුං ගොධාවරිනදීතීරං පත්තා, එතෙසං පඤ්හෙපි අහමෙව පුච්ඡිස්සාමී''ති ද්වීසු දෙවලොකෙසු දෙවතාහි පරිවුතො දෙවලොකතො ඔතරි. තං දිවසමෙව කිසවච්ඡො කාලමකාසි. තස්ස සරීරකිච්චං කාරෙතුං චතූසු ඨානෙසු අනෙකසහස්සා ඉසයො තත්ථෙව ගන්ත්වා පඤ්චසු ඨානෙසු මණ්ඩපඤ්ච කාරෙත්වා අනෙකසහස්සා ඉසිගණා කිසවච්ඡස්ස තාපසස්ස චන්දනචිතකං කත්වා සරීරං ඣාපෙසුං. ආළාහනස්ස සමන්තා අඩ්ඪයොජනමත්තෙ ඨානෙ දිබ්බකුසුමවස්සං වස්සි. මහාසත්තො තස්ස සරීරනික්ඛෙපං කාරාපෙත්වා අස්සමං පවිසිත්වා තෙහි ඉසිගණෙහි පරිවුතො නිසීදි. තෙසම්පි රාජූනං නදීතීරං ආගතකාලෙ මහාසෙනාවාහනතූරියසද්දො අහොසි. මහාසත්තො තං සුත්වා අනුසිස්සං තාපසං ආමන්තෙත්වා ''තාත, ත්වං ගන්ත්වා තාව ජානාහි, කිං සද්දො නාමෙසො''ති ආහ. සො පානීයඝටං ආදාය තත්ථ ගන්ත්වා තෙ රාජානො දිස්වා පුච්ඡනවසෙන පඨමං ගාථමාහ –

50.

''අලඞ්කතා කුණ්ඩලිනො සුවත්ථා, වෙළුරියමුත්තාථරුඛග්ගබන්ධා;
රථෙසභා තිට්ඨථ කෙ නු තුම්හෙ, කථං වො ජානන්ති මනුස්සලොකෙ''ති.

තත්ථ **වෙළුරියමුත්තාථරුඛග්ගබන්ධාති** වෙළුරියමණීහි චෙව මුත්තාලම්බකෙහි ච අලඞ්කතථරූහි ඛග්ගරතනෙහි සමන්නාගතා. **තිට්ඨථාති** එකස්මිං රථෙ තිට්ඨථ. **කෙ නූති** කෙ නාම තුම්හෙ, කථං වො සඤ්ජානන්තීති?

තෙ තස්ස වචනං සුත්වා රථා ඔතරිත්වා වන්දිත්වා අට්ඨංසු. තෙසු අට්ඨකරාජා තෙන සද්ධිං සල්ලපන්තො දුතියං ගාථමාහ –

51.

''අහමට්ඨකො භීමරථො පනායං, කාලිඞ්ගරාජා පන උග්ගතොයං;

සුසඤ්ඤතානං ඉසීනං දස්සනාය, ඉධාගතා පුච්ඡිතායෙම්හ පඤ්හෙ''ති.

තත්ථ **උග්ගතොති** චන්දො විය සූරියො විය ච පාකටො පඤ්ඤාතො. **සුසඤ්ඤතානං ඉසීනන්ති**, භන්තෙ, න මයං වනකීළාදීනං අත්ථාය ආගතා, අථ ඛො කායාදීහි සුසඤ්ඤතානං සීලසම්පන්නානං ඉසීනං දස්සනත්ථාය ඉධාගතා. **පුච්ඡිතායෙම්හ පඤ්හෙති** සරභඞ්ගසත්ථාරං පඤ්හෙ පුච්ඡිතුං එම්හ, ආගතාම්හාති අත්ථො. ය-කාරො බ්‍යඤ්ජනසන්ධිකරොති වෙදිතබ්බො.

අථ නෙ තාපසො ''සාධු මහාරාජා, ආගන්තබ්බට්ඨානඤ්ඤෙව ආගතාත්ථ, තෙන හි න්හත්වා විස්සමිත්වා අස්සමපදං පවිසිත්වා ඉසිගණං වන්දිත්වා සරභඞ්ගසත්ථාරමෙව පඤ්හං පුච්ඡථා''ති තෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා පානීයඝටං උක්ඛිපිත්වා උදකපෙථෙවෙ පුඤ්ඡන්තො ආකාසං ඔලොකෙන්තො සක්කං දෙවරාජානං දෙවගණපරිවුතං එරාවණක්ඛන්ධවරගතං ඔතරන්තං දිස්වා තෙන සද්ධිං සල්ලපන්තො තතියං ගාථමාහ –

52.

''වෙහායසං තිට්ඨසි අන්තලික්ඛෙ, පථද්ධුනො පන්නරසෙව චන්දො;
පුච්ඡාමි තං යක්ඛ මහානුභාව, කථං තං ජානන්ති මනුස්සලොකෙ''ති.

තත්ථ **වෙහායසන්ති** අබ්භුග්ගන්ත්වා අන්තලික්ඛෙ ආකාසෙ තිට්ඨසි. **පථද්ධුනොති** පථද්ධගතො, අද්ධපථෙ ගගනමජ්ඣෙ ඨිතොති අත්ථො.

තං සුත්වා සක්කො චතුත්ථං ගාථමාහ –

53.

''යමාහු දෙවෙසු 'සුජම්පතී'ති, 'මඝවා'ති තං ආහු මනුස්සලොකෙ;
ස දෙවරාජා ඉදමජ්ජ පත්තො, සුසඤ්ඤතානං ඉසීනං දස්සනායා''ති.

තත්ථ **ස දෙවරාජාති** සො අහං සක්කො දෙවරාජා. **ඉදමජ්ජ පත්තොති** ඉදං ඨානං අජ්ජ ආගතො. **දස්සනායාති** දස්සනත්ථාය වන්දනත්ථාය සරභඞ්ගසත්ථාරඤ්ච පඤ්හං පුච්ඡනත්ථායාති ආහ.

අථ නං අනුසිස්සො ''සාධු, මහාරාජ, තුම්හෙ පච්ඡා ආගච්ඡථා''ති වත්වා පානීයඝටං ආදාය අස්සමපදං පවිසිත්වා පානීයඝටං පටිසාමෙත්වා තිණ්ණං රාජූනං දෙවරාජස්ස ච පඤ්හපුච්ඡනත්ථාය ආගතභාවං මහාසත්තස්ස ආරොචෙසි. සො ඉසිගණපරිවුතො මහාවිසාලමාළකෙ නිසීදි. තයො

රාජානො ආගන්ත්වා ඉසිගණං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සක්කොපි ඔතරිත්වා ඉසිගණං උපසඞ්කමිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ඨිතො ඉසිගණං වණ්ණෙන්තො වන්දමානො පඤ්චමං ගාථමාහ –

54.

‘‘දූරෙ සුතා නො ඉසයො සමාගතා, මහිද්ධිකා ඉද්ධිගුණූපපන්නා;
වන්දාමි තෙ අයිරෙ පසන්නචිත්තො, යෙ ජීවලොකෙත්ථ මනුස්සසෙට්ඨා’’ති.

තත්ථ **දූරෙ සුතා නොති**, භන්තෙ, අම්හෙහි තුම්හෙ දූරෙ දෙවලොකෙ ඨිතෙහියෙව සුතාති මමායන්තො එවමාහ. ඉදං වුත්තං හොති – ඉමෙ ඉධ සමාගතා අම්හාකං ඉසයො දූරෙ සුතා යාව බ්‍රහ්මලොකා විස්සුතා පාකටාති. **මහිද්ධිකාති** මහානුභාවා. **ඉද්ධිගුණූපපන්නාති** පඤ්චවිධෙන ඉද්ධිගුණෙන සමන්නාගතා. **අයිරෙති**, අය්‍යො. **යෙති** යෙ තුම්හෙ ඉමස්මිං ජීවලොකෙ මනුස්සෙසු සෙට්ඨාති.

එවං ඉසිගණං වණ්ණෙන්තො සක්කො ඡ නිසජ්ජදොසෙ පරිහරන්තො එකමන්තං නිසීදි. අථ නං ඉසීනං අධොවාතෙ නිසින්නං දිස්වා අනුසිස්සො ඡට්ඨං ගාථමාහ –

55.

‘‘ගන්ධො ඉසීනං චිරදික්ඛිතානං, කායා චුතො ගච්ඡති මාලුතෙන;
ඉතො පටික්කම්ම සහස්සනෙත්ත, ගන්ධො ඉසීනං අසුචි දෙවරාජා’’ති.

තත්ථ **චිරදික්ඛිතානන්ති** චිරපබ්බජිතානං. **පටික්කම්මාති** පටික්කම අපෙහි. **සහස්සනෙත්තාති** ආලපනමෙතං. සක්කො හි අමච්චසහස්සෙහි චින්තිතං අත්ථං එකකොව පස්සති, තස්මා ‘‘සහස්සනෙත්තො’’ති වුච්චති. අථ වා සහස්සනෙත්තානං පන දෙවානං දස්සනූපචාරාතික්කමනසමත්ථොති සහස්සනෙත්තා. **අසුචීති** සෙදමලාදීහි පරිභාවිතත්තා දුග්ගන්ධො, තුම්හෙ ච සුචිකාමා, තෙන වො එස ගන්ධො බාධතීති.

තං සුත්වා සක්කො ඉතරං ගාථමාහ –

56.

‘‘ගන්ධො ඉසීනං චිරදික්ඛිතානං, කායා චුතො ගච්ඡතු මාලුතෙන;
විචිත්තපුප්ඵං සුරභිංව මාලං, ගන්ධඤ්ච එතං පාටිකඞ්ඛාම භන්තෙ;
න හෙත්ථ දෙවා පටික්කූලසඤ්ඤිනො’’ති.

තත්ථ **ගච්ඡතූති** යථාසුඛං පවත්තතු, නාසපුටං නො පහරතූති අත්ථො. **පාටිකඞ්ඛාමාති** ඉච්ඡාම පත්ථෙම. **එත්ථාති** එතස්මිං ගන්ධෙ දෙවා

ජිගුච්ඡසඞ්ඛිනො න හොන්ති. දුස්සීලෙයෙව හි දෙවා ජිගුච්ඡන්ති, න සීලවන්තෙති.

එවඤ්ච පන වත්වා ''භන්තෙ, අනුසිස්ස අහං මහන්තෙන උස්සාහෙන පඤ්හං පුච්ඡිතුං ආගතො, ඔකාසං මෙ කරොහී''ති ආහ. සො තස්ස වචනං සුත්වා උට්ඨායාසනා ඉසිගණං ඔකාසං කරොන්තො ගාථාද්වයමාහ –

57.

''පුරින්දදො භූතපතී යසස්සී, දෙවානමින්දො සක්කො මඝවා සුජම්පති;
ස දෙවරාජා අසුරගණප්පමද්දනො, ඔකාසමාකඞ්ඛති පඤ්හ පුච්ඡිතුං.

58.

''කො නෙවිමෙසං ඉධ පණ්ඩිතානං, පඤ්හෙ පුට්ඨො නිපුණෙ බ්‍යාකරිස්සති;
තිණ්ණඤ්ච රඤ්ඤං මනුජාධිපානං, දෙවානමින්දස්ස ච වාසවස්සා''ති.

තත්ථ ''පුරින්දදො''තිආදීනි සක්කස්සෙව ගුණනාමානි. සො හි පුරෙ දානං දින්නත්තා **පුරින්දදො,** භූතෙසු ජෙට්ඨකත්තා **භූතපති,** පරිවාරසම්පදාය **යසස්සී,** පරමිස්සරතාය **දෙවානමින්දො,** සත්තන්නං වත්තපදානං සුට්ඨු කතත්තා **සක්කො,** පුරිමජාතිවසෙන **මඝවා,** සුජාය අසුරකඤ්ඤාය පතිභාවෙන **සුජම්පති,** දෙවානං රඤ්ජනතාය **දෙවරාජා. කො නෙවාති** කො නු එව. **නිපුණෙති** සණ්හසුඛුමෙ පඤ්හෙ. **රඤ්ඤන්ති** රාජූනං. ඉමෙසං චතුන්නං රාජූනං මනං ගහෙත්වා කො ඉමෙසං පණ්ඩිතානං ඉසීනං පඤ්හෙ කථෙස්සති, පඤ්හං නෙසං කථෙතුං සමත්ථං ජානාථාති වදති.

තං සුත්වා ඉසිගණො, ''මාරිස, අනුසිස්ස ත්වං පථවියං ඨත්වා පථවිං අපස්සන්තො විය කථෙසි, ඨපෙත්වා සරභඞ්ගසත්ථාරං කො අඤ්ඤො එතෙසං පඤ්හං කථෙතුං සමත්ථො''ති වත්වා ගාථමාහ –

59.

''අයං ඉසි සරභඞ්ගො තපස්සී, යතො ජාතො විරතො මෙථුනස්මා;
ආචෙරපුත්තො සුවිනීතරූපො, සො නෙසං පඤ්හානි වියාකරිස්සතී''ති.

තත්ථ **සරභඞ්ගොති** සරෙ ඛිපිත්වා ආකාසෙ සරපාසාදාදීනි කත්වා පුන එකෙන සරෙන තෙ සරෙ පාතෙන්තො භඞ්ගවිභඞ්ගෙ අකාසීති සරභඞ්ගො. **මෙථුනස්මාති** මෙථුනධම්මතො. සො කිර මෙථුනං අසෙවිත්වා පබ්බජිතො. **ආචෙරපුත්තොති** රඤ්ඤො ආචරියස්ස පුරොහිතස්ස පුත්තො.

එවඤ්ච පන වත්වා ඉසිගණො අනුසිස්සං ආහ – ‘‘මාරිස, ත්වමෙව සත්ථාරං වන්දිත්වා ඉසිගණස්ස වචනෙන සක්කෙන පුච්ඡිතපඤ්හකථනාය ඔකාසං කාරෙහී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ඔකාසං කාරෙන්තො අනන්තරං ගාථමාහ –

60.

‘‘කොණ්ඩඤ්ඤ පඤ්හානි වියාකරොහි, යාචන්ති තං ඉසයො සාධුරූපා;
කොණ්ඩඤ්ඤ එසො මනුජෙසු ධම්මො, යං වුද්ධමාගච්ඡති එස භාරො’’ති.

තත්ථ **කොණ්ඩඤ්ඤා**ති තං ගොත්තෙනාලපති. **ධම්මො**ති සභාවො. **යං වුද්ධන්**ති යං පඤ්ඤාය වුද්ධං පුරිසං එස පඤ්හානං විස්සජ්ජනභාරො නාම ආගච්ඡති, එසො මනුජෙසු සභාවො, තස්මා චන්දිමසූරියසහස්සං උට්ඨාපෙන්තො විය පාකටං කත්වා දෙවරඤ්ඤො පඤ්හෙ කථෙහීති.

තතො මහාපුරිසො ඔකාසං කරොන්තො අනන්තරං ගාථමාහ –

61.

‘‘කතාවකාසා පුච්ඡන්තු භොන්තො, යං කිඤ්චි පඤ්හං මනසාභිපත්ථිතං;
අහඤ්හි තං තං වො වියාකරිස්සං, ඤත්වා සයං ලොකමිමං පරඤ්චා’’ති.

තත්ථ **යං කිඤ්චී**ති න කෙවලං තුම්හාකංයෙව, අථ ඛො සදෙවකස්සපි ලොකස්ස යං මනසාභිපත්ථිතං, තං මං භවන්තො පුච්ඡන්තු. අහඤ්හි වො ඉධලොකනිස්සිතං වා පරලොකනිස්සිතං වා සබ්බං පඤ්හං ඉමඤ්ච පරඤ්ච ලොකං සයං පඤ්ඤාය සච්ඡිකත්වා කථෙස්සාමීති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං සම්පවාරෙසි.

එවං තෙන ඔකාසෙ කතෙ සක්කො අත්තනා අභිසඞ්ඛතං පඤ්හං පුච්ඡි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

62.

‘‘තතො ච මඝවා සක්කො, අත්ථදස්සී පුරින්දදො;
අපුච්ඡි පඨමං පඤ්හං, යඤ්චාසි අභිපත්ථිතං.

63.

‘‘කිං සූ වධිත්වා න කදාචි සොචති, කිස්සප්පහානං ඉසයො වණ්ණයන්ති;

කස්සීධ වුත්තං ඵරුසං ඛමෙථ, අක්ඛාහි මෙ කොණ්ඩඤ්ඤ එතමත්ථ''න්ති.

තත්ථ **යඤ්චාසී**ති යං තස්ස මනසා අභිපත්ථිතං ආසි, තං පුච්ඡීති අත්ථො. **එතන්ති** එතං මයා පුච්ඡිතමත්ථං අක්ඛාහි මෙති එකගාථාය තයො පඤ්හෙ පුච්ඡි.

තතො පරං බ්‍යාකරොන්තො ආහ –

64.

''කොධං වධිත්වා න කදාචි සොචති, මක්ඛප්පහානං ඉසයො වණ්ණයන්ති;

සබ්බෙසං වුත්තං ඵරුසං ඛමෙථ, එතං ඛන්තිං උත්තමමාහු සන්තො''ති.

තත්ථ **කොධං වධිත්වාති** කොධං මාරෙත්වා ඡඩ්ඩෙත්වා. සොචන්තො හි පටිසචිත්තෙනෙව සොචති, කොධාභාවා කුතො සොකො. තෙන වුත්තං **''න කදාචි සොචතී''**ති. **මක්ඛප්පහානන්ති** පරෙහි අත්තනො කතගුණමක්ඛනලක්ඛණස්ස අකතඤ්ඤුභාවසඞ්ඛාතස්ස මක්ඛස්ස පහානං ඉසයො වණ්ණයන්ති. **සබ්බෙසන්ති** හීනමජ්ඣිමුක්කට්ඨානං සබ්බෙසම්පි ඵරුසං වචනං ඛමෙථ. **සන්තොති** පොරාණකා පණ්ඩිතා එවං කථෙන්ති.

සක්කො ආහ –

65.

''සක්කා උභින්නං වචනං තිතික්ඛිතුං, සදිසස්ස වා සෙට්ඨතරස්ස වාපි;

කථං නු හීනස්ස වචො ඛමෙථ, අක්ඛාහි මෙ කොණ්ඩඤ්ඤ එතමත්ථ''න්ති.

සරභඞ්ගො ආහ –

66.

''භයා හි සෙට්ඨස්ස වචො ඛමෙථ, සාරම්භහෙතූ පන සාදිසස්ස;

යො චීධ හීනස්ස වචො ඛමෙථ, එතං ඛන්තිං උත්තමමාහු සන්තො''ති. –

එවමාදීනං ගාථානං වචනප්පටිවචනවසෙන සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **අක්ඛාහි මෙති**, භන්තෙ කොණ්ඩඤ්ඤ, තුම්හෙහි ද්වෙ පඤ්හා සුකථිතා, එකො මෙ චිත්තං න ගණ්හාති, කථං සක්කා අත්තනො හීනතරස්ස වචනං අධිවාසෙතුං, තං මම අක්ඛාහීති පුච්ඡන්තො එවමාහ. **එතං**

ඛන්තින්ති යදෙතං ජාතිගොත්තාදිහීනස්ස වචනං ඛමනං, එතං ඛන්තිං උත්තමන්ති පොරාණකපණ්ඩිතා වදන්ති. යං පනෙතං ජාතිආදීහි සෙට්ඨස්ස භයෙන, සදිසස්ස කරණුත්තරියලක්ඛණෙ සාරම්භෙ ආදීනවදස්සනෙන ඛමනං, නෙසා අධිවාසනඛන්ති නාමාති අත්ථො.

එවං වුත්තෙ සක්කො මහාසත්තං ආහ – ''භන්තෙ, පඨමං තුම්හෙ 'සබ්බෙසං වුත්තං ඵරුසං ඛමෙථ, එතං ඛන්තිං උත්තමමාහු සන්තො'ති වත්වා ඉදානි 'යො චීධ හීනස්ස වචො ඛමෙථ, එතං ඛන්තිං උත්තමමාහු සන්තො'ති වදථ, න වො පුරිමෙන පච්ඡිමං සමෙතී''ති. අථ නං මහාසත්තො, ''සක්ක, පච්ඡිමං මයා 'අයං හීනො'ති ඤත්වා ඵරුසවචනං අධිවාසෙන්තස්ස වසෙන වුත්තං, යස්මා පන න සක්කා රූපදස්සනමත්තෙන සත්තානං සෙට්ඨාදිභාවො ඤාතුං, තස්මා පුරිමං වුත්ත''න්ති වත්වා සත්තානං අඤ්ඤත්‍ර සංවාසා රූපදස්සනමත්තෙන සෙට්ඨාදිභාවස්ස දුවිඤ්ඤෙය්‍යතං පකාසෙන්තො ගාථමාහ –

67.

''කථං විජඤ්ඤා චතුපත්ථරූපං, සෙට්ඨං සරික්ඛං අථවාපි හීනං;
විරූපරූපෙන චරන්ති සන්තො, තස්මා හි සබ්බෙසං වචො ඛමෙථා''ති.

තත්ථ **චතුපත්ථරූපන්**ති චතූහි ඉරියාපථෙහි පටිච්ඡන්නසභාවං. **විරූපරූපෙනාති** විරූපානං ලාමකපුග්ගලානං රූපෙන උත්තමගුණා සන්තොපි විචරන්ති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ මජ්ඣන්තිකත්ථෙරස්ස වත්ථු කථෙතබ්බං.

තං සුත්වා සක්කො නික්කඞ්ඛො හුත්වා, ''භන්තෙ, එතාය නො ඛන්තියා ආනිසංසං කථෙහී''ති යාචි. අථස්ස මහාසත්තො ගාථමාහ –

68.

''න හෙතමත්ථං මහතීපි සෙනා, සරාජිකා යුජ්ඣමානා ලභෙථ;
යං ඛන්තිමා සප්පුරිසො ලභෙථ, ඛන්තීබලස්සූපසමන්ති වෙරා''ති.

තත්ථ **එතමත්ථන්**ති එතං වෙරවූපසමනිප්පටිඝසභාවසඞ්ඛාතං අත්ථං.

එවං මහාසත්තෙන ඛන්තිගුණෙ කථිතෙ තෙ රාජානො චින්තයිංසු – ''සක්කො අත්තනොව පඤ්හෙ පුච්ඡති, අම්හාකං පුච්ඡනොකාසං න දස්සතී''ති. අථ නෙසං අජ්ඣාසයං විදිත්වා සක්කො අත්තනා අභිසඞ්ඛතෙ චත්තාරො පඤ්හෙ ඨපෙත්වාව තෙසං කඞ්ඛං පුච්ඡන්තො ගාථමාහ –

69.

''සුභාසිතං තෙ අනුමොදියාන, අඤ්ඤං තං පුච්ඡාමි තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි;

යථා අහුං දණ්ඩකී නාළිකෙරො, අථජ්ජුනො කලාබු චාපි රාජා;
තෙසං ගතිං බ්‍රූහි සුපාපකම්මිනං, කත්ථූපපන්නා ඉසීනං විහෙඨකා''ති.

තත්ථ **අනුමොදියානාති** ඉදං මයා පුට්ඨානං තිණ්ණං පඤ්හානං විස්සජ්ජනසඞ්ඛාතං තව සුභාසිතං අනුමොදිත්වා. **යථා අහුන්ති** යථා චත්තාරො ජනා අහෙසුං. **කලාබු චාති** කලාබුරාජා ච. **අථජ්ජුනොති** අථ අජ්ජුනරාජා.

අථස්ස විස්සජ්ජෙන්තො මහාසත්තො පඤ්ච ගාථායො අභාසි –

70.

''කිසඤ්හි වච්ඡං අවකිරිය දණ්ඩකී, උච්ඡින්නමූලො සජනො සරට්ඨො;
කුක්කුළනාමෙ නිරයම්හි පච්චති, තස්ස ඵුලිඞ්ගානි පතන්ති කායෙ.

71.

''යො සඤ්ඤතෙ පබ්බජිතෙ අහෙඨයි, ධම්මං භණන්තෙ සමණෙ අදූසකෙ;
තං නාළිකෙරං සුනඛා පරත්ථ, සඞ්ගම්ම ඛාදන්ති විඵන්දමානං.

72.

''අථජ්ජුනො නිරයෙ සත්තිසූලෙ, අවංසිරො පතිතො උද්ධංපාදො;
අඞ්ගීරසං ගොතමං හෙඨයිත්වා, ඛන්තිං තපස්සිං චිරබ්‍රහ්මචාරිං.

73.

''යො ඛණ්ඩසො පබ්බජිතං අඡෙදයි, ඛන්තිං වදන්තං සමණං අදූසකං;
කලාබුවීචිං උපපජ්ජ පච්චති, මහාපතාපං කටුකං භයානකං.

74.

''එතානි සුත්වා නිරයානි පණ්ඩිතො, අඤ්ඤානි පාපිට්ඨතරානි චෙත්ථ;
ධම්මං චරෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙසු, එවංකරො සග්ගමුපෙති ඨාන''න්ති.

තත්ථ **කිසන්ති** අප්පමංසලොහිතත්තා කිසසරීරං. **අවකිරියාති** අවකිරිත්වා නිට්ඨුභනදන්තකට්ඨපාතනෙන තස්ස සරීරෙ කලිං පවාහෙත්වා. **උච්ඡින්නමූලොති** උච්ඡින්නමූලො හුත්වා. **සජනොති** සපරිසො. **කුක්කුළනාමෙ නිරයම්හීති** යොජනසතප්පමාණෙ කප්පසණ්ඨිතෙ උණ්හඡාරිකනිරයෙ. **ඵුලිඞ්ගානීති** වීතච්චිතඞ්ගාරා. තස්ස කිර තත්ථ උණ්හකුක්කුළෙ නිමුග්ගස්ස නවහි වණමුඛෙහි උණ්හා ඡාරිකා පවිසන්ති,

සීසෙ මහන්තමහන්තා අඞ්ගාරා පතන්ති. තෙසං පන පතනකාලෙ සකලසරීරං දීපරුක්ඛො විය ජලති, බලවවෙදනා වත්තන්ති. සො අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො මහාවිරවං රවති. සරභඞ්ගසත්ථා පථවිං භින්දිත්වා තං තත්ථ තථාපච්චමානං දස්සෙසි, මහාජනො භයසන්තාසමාපජ්ජි. තස්ස අතිවිය භීතභාවං ඤත්වා මහාසත්තො තං නිරයං අන්තරධාපෙසි.

ධම්මං භණන්තෙති දසකුසලකම්මපථධම්මං භාසන්තෙ. **සමණෙති** සමිතපාපෙ. **අදූසකෙති** නිරපරාධෙ. **නාළිකෙරන්ති** එවංනාමකං රාජානං. **පරත්ථාති** පරලොකෙ නිරයෙ නිබ්බත්තං. **සඞ්ගම්මාති** ඉතො චිතො ච සමාගන්ත්වා ඡින්දිත්වා මහන්තමහන්තා සුනඛා ඛාදන්ති. තස්මිං කිර කලිඞ්ගරට්ඨෙ දන්තපුරනගරෙ නාළිකෙරෙ නාම රඤ්ඤෙ රජ්ජං කාරයමානෙ එකො මහාතාපසො පඤ්චසතතාපසපරිවුතො හිමවන්තා ආගම්ම රාජුය්‍යානෙ වාසං කප්පෙත්වා මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙසි. ''ධම්මිකතාපසො උය්‍යානෙ වසතී''ති රඤ්ඤොපි ආරොචයිංසු. රාජා පන අධම්මිකො අධම්මෙන රජ්ජං කාරෙසි. සො අමච්චෙසු තාපසං පසංසන්තෙසු ''අහම්පි ධම්මං සුණිස්සාමී''ති උය්‍යානං ගන්ත්වා තාපසං වන්දිත්වා නිසීදි. තාපසො රඤ්ඤා සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොන්තො ''කිං, මහාරාජ, ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙසි, ජනං න පීළෙසී''ති ආහ. සො තස්ස කුජ්ඣිත්වා ''අයං කූටජටිලො එත්තකං කාලං නාගරානං සන්තිකෙ මමඤ්ඤෙව අගුණං කථෙසි මඤ්ඤෙ, හොතු ජානිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ''ස්වෙ අම්හාකං සරද්වාරං ආගච්ඡෙය්‍යාථා''ති නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ පුරාණගූථස්ස චාටියො පරිපූරාපෙත්වා තාපසෙසු ආගතෙසු තෙසං භික්ඛාභාජනානි ගූථස්ස පූරාපෙත්වා ද්වාරං පිදහාපෙත්වා මුසලානි ච ලොහදණ්ඩෙ ච ගාහාපෙත්වා ඉසීනං සීසානි භින්දාපෙත්වා ජටාසු ගාහාපෙත්වා කඩ්ඪාපෙත්වා සුනඛෙහි ඛාදාපෙත්වා තත්ථෙව භින්නං පථවිං පවිසිත්වා සුනඛමහානිරයෙ නිබ්බත්තති, තත්‍රස්ස තිගාවුතප්පමාණසරීරං අහොසි. අථ නං මහන්තමහන්තා මහාහත්ථිප්පමාණා පඤ්චවණ්ණා සුනඛා අනුබන්ධිත්වා ඩංසිත්වා නවයොජනාය ජලිතඅයපථවියා පාතෙත්වා මුඛපූරං ලුඤ්චන්තා විප්ඵන්දමානං ඛාදිංසු. මහාසත්තො පථවිං ද්විධා භින්දිත්වා තං නිරයං දස්සෙත්වා මහාජනස්ස භීතභාවං ඤත්වා අන්තරධාපෙසි.

අථජ්ජුනොති සහස්සබාහුරාජා. **අඞ්ගීරසන්ති** අඞ්ගෙහි රංසීනං නිච්ඡරණතො එවංලද්ධනාමං. **හෙඨයිත්වාති** විහෙඨෙත්වා විසපීතකණ්ඩෙන විජ්ඣිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙත්වා. සො කිර අජ්ජුනො නාම රාජා මහිසකරට්ඨෙ කෙතකරාජධානියං රජ්ජං කාරෙන්තො මිගවං ගන්ත්වා මිගෙ වධිත්වා අඞ්ගාරපක්කමංසං ඛාදන්තො විචරි. අථෙකදිවසං මිගානං ආගමනට්ඨානෙ කොට්ඨකං කත්වා මිගෙ ඔලොකයමානො අට්ඨාසි. තදා සො තාපසො තස්ස රඤ්ඤො අවිදූරෙ එකං කාරරුක්ඛං අභිරුහිත්වා ඵලානි ඔචිනන්තො ඔචිනිතඵලසාඛං මුඤ්චි. තස්සා විස්සට්ඨාය

සද්දෙන තංඨානං පත්තා මිගා පලායිංසු. රාජා කුජ්ඣිත්වා තාපසං විසමිස්සිතෙන සල්ලෙන විජ්ඣි. සො පරිගලිත්වා පතන්තො මත්ථකෙන බදිරබාණුකං ආසාදෙත්වා සූලග්ගෙයෙව කාලමකාසි. රාජා තඞ්ඛණෙයෙව ද්විධා භින්නං පථවිං පවිසිත්වා සත්තිසූලනිරයෙ නිබ්බත්ති, තිගාවුතප්පමාණං සරීරං අහොසි. තත්‍ර තං නිරයපාලා ජලිතෙහි ආවුධෙහි කොට්ටෙත්වා ජලිතං අයපබ්බතං ආරොපෙන්ති. පබ්බතමත්ථකෙ ඨිතකාලෙ වාතො පහරති, සො වාතප්පහාරෙන පරිගලිත්වා පතති. තස්මිං ඛණෙ හෙට්ඨා නවයොජනාය ජලිතඅයපථවියා මහාතාලක්ඛන්ධප්පමාණං ජලිතං අයසූලං උට්ඨහති. සො සූලග්ගමත්ථකෙයෙව ආසාදෙත්වා සූලාවුතො තිට්ඨති. තස්මිං ඛණෙ පථවී ජලති, සූලං ජලති, තස්ස සරීරං ජලති. සො තත්ථ මහාරවං රවන්තො පච්චති. මහාසත්තො පථවිං ද්විධා කත්වා තං නිරයං දස්සෙත්වා මහාජනස්ස භීතභාවං ඤත්වා අන්තරධාපෙසි.

ඛණ්ඩසොති චත්තාරො හත්ථපාදෙ කණ්ණනාසඤ්ච ඛණ්ඩාඛණ්ඩං කත්වා. **අදූසකන්ති** නිරපරාධං. තථා ඡෙදාපෙත්වා ද්වීහි කසාහි පහාරසහස්සෙහි තාළාපෙත්වා ජටාසු ගහෙත්වා ආකඩ්ඪාපෙත්වා පටිකුජ්ජං නිපජ්ජාපෙත්වා පිට්ඨියං පණ්හියා පහරිත්වා මහාදුක්ඛසමප්පිතං අකාසි. **කලාබුවීචින්ති** කලාබු අවීචිං. **කටුකන්ති** තිබ්බවෙදනං, එවරූපං නිරයං උපපජ්ජිත්වා ඡන්නං ජාලානං අන්තරෙ පච්චති. විත්ථාරතො පන කලාබුරඤ්ඤො වත්ථු **ඛන්තිවාදිජාතකෙ** (ජා. 1.4.49-52) කථිතමෙව. **අඤ්ඤානි පාපිට්ඨතරානි චෙත්ථාති** එතෙහි නිරයෙහි පාපිට්ඨතරානි ච අඤ්ඤානි නිරයානි සුත්වා. **ධම්මං චරෙති**, සක්ක දෙවරාජ, පණ්ඩිතො කුලපුත්තො න කෙවලං එතෙයෙව චත්තාරො නිරයා, එතෙයෙව ච රාජානො නෙරයිකා, අථ ඛො අඤ්ඤෙපි නිරයා, අඤ්ඤෙපි ච රාජානො නිරයෙසු උප්පන්නාති විදිත්වා චතුපච්චයදානධම්මිකාරක්ඛාවරණසංවිධානසඞ්ඛාතං සමණබ්‍රාහ්මණෙසු ධම්මං චරෙය්‍යාති.

එවං මහාසත්තෙන චතුන්නං රාජූනං නිබ්බත්තට්ඨානෙ දස්සිතෙ තයො රාජානො නික්කඞ්ඛා අහෙසුං. තතො සක්කො අවසෙසෙ චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡන්තො ගාථමාහ –

75.

‘‘සුභාසිතං තෙ අනුමොදියාන, අඤ්ඤං තං පුච්ඡාමි තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි;
කථංවිධං සීලවන්තං වදන්ති, කථංවිධං පඤ්ඤවන්තං වදන්ති;
කථංවිධං සප්පුරිසං වදන්ති, කථංවිධං නො සිරි නො ජහාතී’’ති.

තත්ථ **කථංවිධං නො සිරි නො ජහාතීති** කථංවිධං නු පුරිසං පටිලද්ධසිරී න ජහාතීති.

අථස්ස විස්සජ්ජෙන්තො මහාසත්තො චතස්සො ගාථායො අභාසි –

76.

‘‘කායෙන වාචාය ච යොධ සඤ්ඤතො, මනසා ච කිඤ්චි න කරොති පාපං;
න අත්තහෙතූ අලිකං භණෙති, තථාවිධං සීලවන්තං වදන්ති.

77.

‘‘ගම්භීරපඤ්හං මනසාභිචින්තයං, නාච්චාහිතං කම්ම කරොති ලුද්දං;
කාලාගතං අත්ථපදං න රිඤ්චති, තථාවිධං පඤ්ඤවන්තං වදන්ති.

78.

‘‘යො වෙ කතඤ්ඤූ කතවෙදි ධීරො, කල්‍යාණමිත්තො දළ්හභත්ති ච හොති;
දුඛිතස්ස සක්කච්ච කරොති කිච්චං, තථාවිධං සප්පුරිසං වදන්ති.

79.

‘‘එතෙහි සබ්බෙහි ගුණෙහුපෙතො, සද්ධො මුදූ සංවිභාගී වදඤ්ඤූ;
සඞ්ගාහකං සඛිලං සණ්හවාචං, තථාවිධං නො සිරි නො ජහාතී’’ති.

තත්ථ **‘‘කායෙනා’’**තිආදීනි පදානි තිවිධසුචරිතද්වාරවසෙන වුත්තානි. **න අත්තහෙතූති** දෙසනාසීසමෙවෙතං, අත්තහෙතු වා පරහෙතු වා යසහෙතු වා ධනහෙතු වා ලාභහෙතු වා ආමිසකිඤ්චික්ඛහෙතු වා අලිකං න කථෙතීති අත්ථො. කාමඤ්චෙස අත්ථො ‘‘වාචාය සඤ්ඤතො’’ති ඉමිනාව සිද්ධො, මුසාවාදිනො පන අකත්තබ්බං පාපං නාම නත්ථීති ගරුභාවදීපනත්ථං පුන එවමාහාති වෙදිතබ්බො. තං පුග්ගලං සීලවන්තං වදන්ති.

ගම්භීරපඤ්හන්ති අත්ථතො ච පාළිතො ච ගම්භීරං ගුළ්හං පටිච්ඡන්නං **සත්තුභස්තජාතක-** (ජා. 1.7.46 ආදයො) **සම්භවජාතක-** (ජා. 1.16.138 ආදයො) **මහාඋමඞ්ගජාතකෙසු** (ජා. 2.22.590 ආදයො) ආගතසදිසං පඤ්හං. **මනසාභිචින්තයන්ති** මනසා අභිචින්තෙන්තො අත්ථං පටිවිජ්ඣිත්වා චන්දසහස්සං සූරියසහස්සං උට්ඨාපෙන්තො විය පාකටං කත්වා යො කථෙතුං සක්කොතීති අත්ථො. **නාච්චාහිතන්ති** න අතිඅහිතං, හිතාතික්කන්තං ලුද්දං එරුසං සාහසිකකම්මඤ්ච යො න කරොතීති අත්ථො. ඉමස්ස පනත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං –

‘‘න පණ්ඩිතා අත්තසුඛස්ස හෙතු, පාපානි කම්මානි සමාචරන්ති;
දුක්ඛෙන ඵුට්ඨා පිළිතාපි සන්තා, ඡන්දා දොසා ච න ජහන්ති ධම්ම’’න්ති. –

භූරිපඤ්හො කථෙතබ්බො.

කාලාගතන්ති එත්ථ දානං දාතබ්බකාලෙ, සීලං රක්ඛණකාලෙ, උපොසථං උපවාසකාලෙ, සරණෙසු පතිට්ඨානකාලෙ, පබ්බජිතකාලෙ, සමණධම්මකරණකාලෙ, විපස්සනාචාරස්මිං යුඤ්ජනකාලෙ චාති ඉමානි දානාදීනි සම්පාදෙන්තො කාලාගතං අත්ථපදං න රිඤ්චති න හාපෙති න ගළාපෙති නාම. **තථාවිධන්ති** සක්ක සබ්බඤ්ඤුබුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා ච බොධිසත්තා ච පඤ්ඤවන්තං කථෙන්තා එවරූපං පුග්ගලං කථෙන්ති.

‘‘යො වෙ’’ති ගාථාය පරෙන අත්තනො කතගුණං ජානාතීති **කතඤ්ඤූ**. එවං ඤත්වා පන යෙනස්ස ගුණො කතො, තස්ස ගුණං පටිකරොන්තො **කතවෙදී** නාම. **දුඛිතස්සාති** අත්තනො සහායස්ස දුක්ඛප්පත්තස්ස දුක්ඛං අත්තනි ආරොපෙත්වා යො තස්ස උප්පන්නකිච්චං සහත්ථෙන සක්කච්චං කරොති, බුද්ධාදයො එවරූපං සප්පුරිසං නාම කථෙන්ති. අපිච සප්පුරිසා නාම කතඤ්ඤූ කතවෙදිනො හොන්තීති **සතපත්තජාතක-** (ජා. 1.3.85-87) **චූළහංසජාතක-** (ජා. 1.15.133 ආදයො) **මහාහංසජාතකාදීනි** (ජා. 2.21.89 ආදයො) කථෙතබ්බානි. **එතෙහි සබ්බෙහීති** සක්ක යො එතෙහි හෙට්ඨා වුත්තෙහි සීලාදීහි සබ්බෙහිපි ගුණෙහි උපෙතො. **සද්ධොති** ඔකප්පනසද්ධාය සමන්නාගතො. **මුදූති** පියභාණී. **සංවිභාගීති** සීලසංවිභාගදානසංවිභාගාභිරතත්තා සංවිභාගී. යාචකානං වචනං ඤත්වා දානවසෙන **වදඤ්ඤූ**. චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි තෙසං තෙසං සඞ්ගණ්හනතො **සඞ්ගාහකං,** මධුරවචනතාය **සඛිලං,** මට්ඨවචනතාය **සණ්හවාචං** තථාවිධං නු පුග්ගලං අධිගතයසසොභග්ගසඞ්ඛාතා සිරී නො ජහාති, නාස්ස සිරී විනස්සතීති.

එවං මහාසත්තො ගගනතලෙ පුණ්ණචන්දං උට්ඨාපෙන්තො විය චත්තාරො පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙසි. තතො පරං සෙසපඤ්හානං පුච්ඡා ච විස්සජ්ජනඤ්ච හොති –

80.

‘‘සුභාසිතං තෙ අනුමොදියාන, අඤ්ඤං තං පුච්ඡාමි තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි;
සීලං සිරිඤ්චාපි සතඤ්ච ධම්මං, පඤ්ඤඤ්ච කං සෙට්ඨතරං වදන්ති.

81.

‘‘පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා කුසලා වදන්ති, නක්ඛත්තරාජාරිව තාරකානං;
සීලං සිරී චාපි සතඤ්ච ධම්මො, අන්වායිකා පඤ්ඤවතො භවන්ති.

82.

‘‘සුභාසිතං තෙ අනුමොදියාන, අඤ්ඤං තං පුච්ඡාමි තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි;
කථංකරො කින්තිකරො කිමාචරං, කිං සෙවමානො ලභතීධ පඤ්ඤං;
පඤ්ඤාය දානිප්පටිපදං වදෙහි, කථංකරො පඤ්ඤවා හොති මච්චො.

83.

‘‘සෙවෙථ වුද්ධෙ නිපුණෙ බහුස්සුතෙ, උග්ගාහකො ච පරිපුච්ඡකො සියා;
සුණෙය්‍ය සක්කච්ච සුභාසිතානි, එවංකරො පඤ්ඤවා හොති මච්චො.

84.

‘‘ස පඤ්ඤවා කාමගුණෙ අවෙක්ඛති, අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ච;
එවං විපස්සී පජහාති ඡන්දං, දුක්ඛෙසු කාමෙසු මහබ්භයෙසු.

85.

‘‘ස වීතරාගො පවිනෙය්‍ය දොසං, මෙත්තං චිත්තං භාවයෙ අප්පමාණං;
සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං, අනින්දිතො බ්‍රහ්මමුපෙති ඨාන’’න්ති.

තත්ථ **සීල**න්ති ආචාරසීලං. **සිරි**න්ති ඉස්සරියසිරිං. **සතඤ්ච ධම්ම**න්ති සප්පුරිසධම්මං. **පඤ්ඤ**න්ති සුපඤ්ඤං. එවං ඉමෙසං චතුන්නං ධම්මානං කතරං ධම්මං සෙට්ඨතරං වදන්තීති පුච්ඡති. **පඤ්ඤා හීති**, සක්ක, එතෙසු චතූසු ධම්මෙසු යා එසා පඤ්ඤා නාම, සාව සෙට්ඨා, ඉති බුද්ධාදයො කුසලා වදන්ති. යථා හි තාරකගණා චන්දං පරිවාරෙන්ති, චන්දොව තෙසං උත්තමො. එවං සීලඤ්ච සිරී චාපි සතඤ්ච ධම්මොති එතෙ තයොපි අන්වායිකා **පඤ්ඤවතො භවන්ති** පඤ්ඤවන්තමෙව අනුගච්ඡන්ති, පඤ්ඤාය එව පරිවාරා හොන්තීති අත්ථො.

‘‘කථංකරො’’තිආදීනි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානෙව. **කථංකරොති** කිං නාම කම්මං කරොන්තො කිං ආචරන්තො කිං සෙවමානො භජමානො පයිරුපාසමානො ඉධලොකෙ පඤ්ඤං ලභති, පඤ්ඤායමෙව පටිපදං වදෙහි, ජානිතුකාමොම්හි, කථංකරො මච්චො පඤ්ඤවා නාම හොතීති පුච්ඡති. **වුද්ධෙති** පඤ්ඤාවුද්ධිප්පත්තෙ පණ්ඩිතෙ. **නිපුණෙති** සුඛුමකාරණජානනසමත්ථෙ. **එවංකරොති** යො පුග්ගලො එවං වුත්තප්පකාරෙ පුග්ගලෙ සෙවති භජති පයිරුපාසති, පාළිං උග්ගණ්හාති, පුනප්පුනං අත්ථං පුච්ඡති, පාසාණෙ ලෙඛං ඛණන්තො විය කඤ්චනනාළියා සීහවසං සම්පටිච්ඡන්තො විය ඔහිතසොතො සක්කච්චං සුභාසිතානි සුණාති, අයං එවංකරො මච්චො පඤ්ඤවා හොතීති.

එවං මහාසත්තො පාචීනලොකධාතුතො සූරියං උට්ඨාපෙන්තො විය පඤ්ඤාය පටිපදං කථෙත්වා ඉදානි තස්සා පඤ්ඤාය ගුණං කථෙන්තො **‘‘ස පඤ්ඤවා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **කාමගුණෙති** කාමකොට්ඨාසෙ භුත්වා

අභාවට්ඨෙන **අනිච්චතො,** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකානං දුක්ඛානං වත්ථුභාවෙන **දුක්ඛතො,** අට්ඨනවුතියා රොගමුඛානං කාමෙ නිස්සාය උප්පත්තිසම්භවෙන **රොගතො ච අවෙක්ඛති** ඔලොකෙති, සො **එවං විපස්සී** එතෙහි කාරණෙහි කාමානං අනිච්චාදිතං පස්සන්තො ''කාමෙ නිස්සාය උප්පජ්ජනකදුක්ඛානං අන්තො නත්ථි, කාමානං පහානමෙව සුඛ''න්ති විදිත්වා දුක්ඛෙසු කාමෙසු මහබ්භයෙසු ඡන්දං පජහාති. **ස වීතරාගොති,** ''සක්ක, සො පුග්ගලො එවං වීතරාගො නවාඝාතවත්ථුවසෙන උප්පජ්ජනකසභාවදොසං විනෙත්වා මෙත්තචිත්තං භාවෙය්‍ය, අප්පමාණසත්තාරම්මණත්තා අප්පමාණං තං භාවෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානො අගරහිතො බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජතී''ති.

එවං මහාසත්තෙ කාමානං දොසං කථෙන්තෙයෙව තෙසං තිණ්ණම්පි රාජූනං සබලකායානං තදඞ්ගප්පහානෙන පඤ්චකාමගුණරාගො පහීනො. තං ඤත්වා මහාසත්තො තෙසං පහංසනවසෙන ගාථමාහ –

86.

''මහත්ථියං ආගමනං අහොසි, තවමට්ඨකා භීමරථස්ස චාපි;
කාලිඞ්ගරාජස්ස ච උග්ගතස්ස, සබ්බෙස වො කාමරාගො පහීනො''ති.

තත්ථ **මහත්ථියන්ති** මහත්ථං මහාවිප්ඵාරං මහාජුතිකං. **තවමට්ඨකාති** තව අට්ඨකා. **පහීනොති** තදඞ්ගප්පහානෙන පහීනො.

තං සුත්වා රාජානො මහාසත්තස්ස ථුතිං කරොන්තා ගාථමාහංසු –

87.

''එවමෙතං පරචිත්තවෙදි, සබ්බෙස නො කාමරාගො පහීනො;
කරොහි ඔකාසමනුග්ගහාය, යථා ගතිං තෙ අභිසම්භවෙමා''ති.

තත්ථ **අනුග්ගහායාති** පබ්බජ්ජත්ථාය ඔකාසං නො කරොහි. යථා මයං පබ්බජිත්වා තව ගතිං නිප්ඵත්තිං අභිසම්භවෙම පාපුණෙය්‍යාම, තයා පටිවිද්ධගුණං පටිවිජ්ඣෙය්‍යාමාති වදිංසු.

අථ නෙසං ඔකාසං කරොන්තො මහාසත්තො ඉතරං ගාථමාහ –

88.

''කරොමි ඔකාසමනුග්ගහාය, තථා හි වො කාමරාගො පහීනො;
ඵරාථ කායං විපුලාය පීතියා, යථා ගතිං මෙ අභිසම්භවෙථා''ති.

තත්ථ **ඵරාථ කායන්ති** ඣානපීතියා විපුලාය කායං ඵරථාති.

තං සුත්වා තෙ සම්පටිච්ඡන්තා ගාථමාහංසු –

89.

‘‘සබ්බං කරිස්සාම තවානුසාසනිං, යං යං තුවං වක්ඛසි භූරිපඤ්ඤ;
එරාම කායං විපුලාය පීතියා, යථා ගතිං තෙ අභිසම්භවෙමා’’ති.

අථ නෙසං සබලකායානං මහාසත්තො පබ්බජ්ජං දාපෙත්වා ඉසිගණං උය්‍යොජෙන්තො ගාථමාහ –

90.

‘‘කතාය වච්ඡස්ස කිසස්ස පූජා, ගච්ඡන්තු භොන්තො ඉසයො සාධුරූපා;
ඣානෙ රතා හොථ සදා සමාහිතා, එසා රතී පබ්බජිතස්ස සෙට්ඨා’’ති.

තත්ථ **ගච්ඡන්තූ**ති අත්තනො අත්තනො වසනට්ඨානානි ගච්ඡන්තු.

ඉසයො තස්ස සරභඞ්ගසත්ථුනො වචනං සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා වන්දිත්වා ආකාසං උප්පතිත්වා සකානි වසනට්ඨානානි ගමිංසු. සක්කොපි උට්ඨායාසනා මහාසත්තස්ස ථුතිං කත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ සූරියං නමස්සන්තො විය මහාසත්තං නමස්සමානො සපරිසො පක්කාමි. එතමත්ථං විදිත්වා සත්ථා ඉමා ගාථායො අභාසි –

91.

‘‘සුත්වාන ගාථා පරමත්ථසංහිතා, සුභාසිතා ඉසිනා පණ්ඩිතෙන;
තෙ වෙදජාතා අනුමොදමානා, පක්කාමු දෙවා දෙවපුරං යසස්සිනො.

92.

‘‘ගාථා ඉමා අත්ථවතී සුබ්‍යඤ්ජනා, සුභාසිතා ඉසිනා පණ්ඩිතෙන;
යො කොචිමා අට්ඨිකත්වා සුණෙය්‍ය, ලභෙථ පුබ්බාපරියං විසෙසං;
ලද්ධාන පුබ්බාපරියං විසෙසං, අදස්සනං මච්චුරාජස්ස ගච්ඡෙ’’ති.

තත්ථ **පරමත්ථසංහිතා**ති අනිච්චාදිදීපනෙන නිබ්බානනිස්සිතා. **ගාථා ඉමා**ති ඉදං සත්ථා සරභඞ්ගසත්ථුනො නිබ්බානදායකං සුභාසිතං වණ්ණෙන්තො ආහ. තත්ථ **අත්ථවතී**ති නිබ්බානදායකට්ඨෙන පරමත්ථනිස්සිතා. **සුබ්‍යඤ්ජනා**ති පරිසුද්ධබ්‍යඤ්ජනා. **සුභාසිතා**ති සුකථිතා. **අට්ඨිකත්වා**ති අත්තනො අත්ථිකභාවං කත්වා අත්ථිකො හුත්වා සක්කච්චං සුණෙය්‍ය. **පුබ්බාපරියන්**ති පඨමජ්ඣානං පුබ්බවිසෙසො, දුතියජ්ඣානං අපරවිසෙසො. දුතියජ්ඣානං පුබ්බවිසෙසො, තතියජ්ඣානං අපරවිසෙසොති එවං අට්ඨසමාපත්තිචතුමග්ගවසෙන පුබ්බාපරභාවෙන ඨිතං විසෙසං. **අදස්සනන්**ති පරියොසානෙ අපරවිසෙසං අරහත්තං ලභිත්වා නිබ්බානං පාපුණෙය්‍ය. නිබ්බානප්පත්තො හි පුග්ගලො මච්චුරාජස්ස අදස්සනං ගතො නාම හොතීති.

එවං සත්ථා අරහත්තෙන දෙසනාය කූටං ගණ්හිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි මොග්ගල්ලානස්ස ආළාහනෙ පුප්ඵවස්සං වස්සී’’ති වත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ජාතකං සමොධානෙන්තො ආහ –

93.

‘‘සාලිස්සරො සාරිපුත්තො, මෙණ්ඩිස්සරො ච කස්සපො;
පබ්බතො අනුරුද්ධො ච, කච්චායනො ච දෙවලො;

94.

‘‘අනුසිස්සො ච ආනන්දො, කිසවච්ඡො ච කොලිතො;
නාරදො උදායිත්ථෙරො, පරිසා බුද්ධපරිසා;
සරභඞ්ගො ලොකනාථො, එවං ධාරෙථ ජාතක’’න්ති.

සරභඞ්ගජාතකවණ්ණනා දුතියා.

[523] 3. අලම්බුසාජාතකවණ්ණනා

අථබ්රවීති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පුරාණදුතියිකාපලොභනං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු **ඉන්ද්‍රියජාතකෙ** (ජා. 1.8.60 ආදයො) විත්ථාරිතමෙව. සත්ථා පන තං භික්ඛුං ‘‘සච්චං කිර ත්වං, භික්ඛු, උක්කණ්ඨිතොසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘කෙන උක්කණ්ඨාපිතොසී’’ති වත්වා ‘‘පුරාණදුතියිකායා’’ති වුත්තෙ ‘‘භික්ඛු එසා ඉත්ථී තුය්හං අනත්ථකාරිකා, ත්වං එතං නිස්සාය ඣානං නාසෙත්වා තීණි සංවච්ඡරානි මුළ්හො විසඤ්ඤී නිපජ්ජිත්වා උප්පන්නාය සඤ්ඤාය මහාපරිදෙවං පරිදෙවී’’ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ බොධිසත්තො කාසිරට්ඨෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො සබ්බසිප්පෙසු නිප්ඵත්තිං පත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අරඤ්ඤායතනෙ වනමූලඵලාහාරො යාපෙසි. අථෙකා මිගී තස්ස පස්සාවට්ඨානෙ සම්භවමිස්සකං තිණං ඛාදිත්වා උදකං පිවි. එත්තකෙනෙව ච තස්මිං පටිබද්ධචිත්තා ගබ්භං පටිලභිත්වා තතො පට්ඨාය කත්ථචි අගන්ත්වා තත්ථෙව තිණං ඛාදිත්වා අස්සමස්ස සාමන්තෙයෙව විචරති. මහාසත්තො පරිග්ගණ්හන්තො තං කාරණං අඤ්ඤාසි. සා අපරභාගෙ මනුස්සදාරකං විජායි. මහාසත්තො තං පුත්තසිනෙහෙන පටිජග්ගි, ‘‘ඉසිසිඞ්ගො’’තිස්ස නාමං අකාසි. අථ නං මහාසත්තො විඤ්ඤුතප්පත්තං පබ්බාජෙත්වා අත්තනො මහල්ලකකාලෙ තං ආදාය නාරිවනං නාම ගන්ත්වා, ‘‘තාත, ඉමස්මිං හිමවන්තෙ ඉමෙහි පුප්ඵෙහි සදිසා ඉත්ථියො නාම හොන්ති, තා අත්තනො වසං ගතෙ මහාවිනාසං පාපෙන්ති, න තාසං වසං නාම ගන්තුං වට්ටතී’’ති ඔවදිත්වා අපරභාගෙ බ්‍රහ්මලොකපරායණො අහොසි.

ඉසිසිඞ්ගොපි ඣානකීළං කීළන්තො හිමවන්තප්පදෙසෙ වාසං කප්පෙසි. ඝොරතපො පරමධිතින්ද්‍රියො අහොසි. අථස්ස සීලතෙජෙන සක්කස්ස භවනං කම්පි, සක්කො ආවජ්ජෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා ‘‘අයං මං සක්කත්තා චාවෙය්‍ය, එකං අච්ඡරං පෙසෙත්වා සීලමස්ස භින්දාපෙස්සාමී’’ති සකලදෙවලොකං උපපරික්ඛන්තො අත්තනො අඩ්ඪතෙය්‍යකොටිසඞ්ඛානං පරිචාරිකානං මජ්ඣෙ එකං අලම්බුසං නාම අච්ඡරං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං තස්ස සීලං භින්දිතුං සමත්ථං අදිස්වා තං පක්කොසාපෙත්වා තස්ස සීලභෙදං කාතුං ආණාපෙසි. තමත්ථං ආවිකරොන්තො සත්ථා පඨමං ගාථමාහ –

95.

‘‘අථබ්‍රවි බ්‍රහා ඉන්දො, වත්‍රභූ ජයතං පිතා;
දෙවකඤ්ඤං පරාභෙත්වා, සුධම්මායං අලම්බුස’’න්ති.

තත්ථ **බ්‍රහාති** මහා. **වත්‍රභූති** වත්‍රස්ස නාම අසුරස්ස අභිභවිතා. **ජයතං පිතාති** ජයන්තානං ජයප්පත්තානං සෙසානං තෙත්තිංසාය දෙවපුත්තානං පිතුකිච්චසාධනෙන පිතා. **පරාභෙත්වාති** හදයං භින්දිත්වා ඔලොකෙන්තො විය තං ‘‘පටිබලා අය’’න්ති ඤත්වාති අත්ථො. **සුධම්මායන්ති** සුධම්මායං දෙවසභායං.

පණ්ඩුකම්බලසිලාසනෙ නිසින්නො තං අලම්බුසං පක්කොසාපෙත්වා ඉදමාහ –

96.

‘‘මිස්සෙ දෙවා තං යාචන්ති, තාවතිංසා සඉන්දකා;
ඉසිප්පලොභනෙ ගච්ඡ, ඉසිසිඞ්ගං අලම්බුසෙ’’ති.

තත්ථ **මිස්සෙති** තං ආලපති, ඉදඤ්ච තස්සා නාමං, සබ්බා පනිත්ථියො පුරිසෙ කිලෙසමිස්සනෙන මිස්සනතො ‘‘මිස්සා’’ති වුච්චන්ති, තෙන සාධාරණෙන ගුණනාමෙනාලපන්තො එවමාහ. **ඉසිප්පලොභනෙති** ඉසීනං පලොභනසමත්ථෙ. **ඉසිසිඞ්ගන්ති** තස්ස කිර මත්ථකෙ මිගසිඞ්ගාකාරෙන ද්වෙ චූළා උට්ඨහිංසු, තස්මා එවං වුච්චති.

ඉති සක්කො ‘‘ගච්ඡ ඉසිසිඞ්ගං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො වසං ආනෙත්වා සීලමස්ස භින්දා’’ති අලම්බුසං ආණාපෙසි.

97.

‘‘පුරායං අම්හෙ අච්චෙති, වත්තවා බ්‍රහ්මචරියවා;
නිබ්බානාභිරතො වුද්ධො, තස්ස මග්ගානි ආවරා’’ති. – වචනං ආහ;

තත්ථ **පුරායන්ති** අයං තාපසො වත්තසම්පන්නො ච බ්‍රහ්මචරියවා ච, සො පනෙස දීඝායුකතාය නිබ්බානසඞ්ඛාතෙ මග්ගෙ අභිරතො ගුණවුද්ධියා

ච වුද්ධො. තස්මා යාව එස අම්හෙ නාතික්කමති, න අභිභවිත්වා ඉමම්හා ඨානා චාවෙති, තාවදෙව ත්වං ගන්ත්වා තස්ස දෙවලොකගමනානි මග්ගානි ආවර, යථා ඉධ නාගච්ඡති, එවං කරොහීති අත්ථො.

තං සුත්වා අලම්බුසා ගාථාද්වයමාහ –

98.

‘‘දෙවරාජ කිමෙව ත්වං, මමෙව තුවං සික්ඛසි;
ඉසිප්පලොභනෙ ගච්ඡ, සන්ති අඤ්ඤාපි අච්ඡරා.

99.

‘‘මාදිසියො පවරා චෙව, අසොකෙ නන්දනෙ වනෙ;
තාසම්පි හොතු පරියායො, තාපි යන්තු පලොභනා’’ති.

තත්ථ **කිමෙව ත්වන්ති** කිං නාමෙතං ත්වං කරොසීති දීපෙති. **මමෙව තුවං සික්ඛසීති** ඉමස්මිං සකලදෙවලොකෙ මමෙව තුවං ඉක්ඛසි, අඤ්ඤං න පස්සසීති අධිප්පායෙන වදති. **ස**-කාරො පනෙත්ථ බ්‍යඤ්ජනසන්ධිකරො. **ඉසිප්පලොභනෙ ගච්ඡාති** කිංකාරණා මඤ්ඤෙව එවං වදෙසීති අධිප්පායො. **පවරා චෙවාති** මයා උත්තරිතරා චෙව. **අසොකෙති** සොකරහිතෙ. **නන්දනෙති** නන්දිජනකෙ. **පරියායොති** ගමනවාරො.

තතො සක්කො තිස්සො ගාථායො අභාසි –

100.

‘‘අද්ධා හි සච්චං භණසි, සන්ති අඤ්ඤාපි අච්ඡරා;
තාදිසියො පවරා චෙව, අසොකෙ නන්දනෙ වනෙ.

101.

‘‘න තා එවං පජානන්ති, පාරිචරියං පුමං ගතා;
යාදිසං ත්වං පජානාසි, නාරි සබ්බඞ්ගසොභනෙ.

102.

‘‘ත්වමෙව ගච්ඡ කල්‍යාණි, ඉත්ථීනං පවරා චසි;
තවෙව වණ්ණරූපෙන, සවසමානයිස්සසී’’ති.

තත්ථ **පුමං ගතාති** පුරිසං උපසඞ්කමන්තා සමානා පුරිසපලොභිනිපාරිචරියං න ජානන්ති. **වණ්ණරූපෙනාති** සරීරවණ්ණෙන චෙව රූපසම්පත්තියා ච. **සවසමානයිස්සසීති** තං තාපසං අත්තනො වසං ආනෙස්සසීති.

තං සුත්වා අලම්බුසා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

103.

‘‘න වාහං න ගමිස්සාමි, දෙවරාජෙන පෙසිතා;
විභෙමි චෙතං ආසාදුං, උග්ගතෙජො හි බ්‍රාහ්මණො.

104.

‘‘අනෙකෙ නිරයං පත්තා, ඉසිමාසාදියා ජනා;
ආපන්නා මොහසංසාරං, තස්මා ලොමානි හංසයෙ’’ති.

තත්ථ **න වාහන්ති** න වෙ අහං. **විභෙමීති** භායාමි. **ආසාදුන්ති** ආසාදිතුං. ඉදං වුත්තං හොති – නාහං, දෙව, තයා පෙසිතා න ගමිස්සාමි, අපිචාහං තං ඉසිං සීලභෙදනත්ථාය අල්ලීයිතුං භායාමි, උග්ගතෙජො හි සොති. **ආසාදියාති** ආසාදෙත්වා. **මොහසංසාරන්ති** මොහෙන සංසාරං, මොහෙන ඉසිං පලොභෙත්වා සංසාරං ආපන්නා වට්ටදුක්ඛෙ පතිට්ඨිතා සත්තා ගණනපථං අතික්කන්තා. **තස්මාති** තෙන කාරණෙන. **ලොමානි හංසයෙති** අහං ලොමානි උට්ඨපෙමි, ‘‘තස්ස කිරාහං සීලං භින්දිස්සාමී’’ති චින්තයමානාය මෙ ලොමානි පහංසන්තීති වදති.

105.

‘‘ඉදං වත්වාන පක්කාමි, අච්ඡරා කාමවණ්ණිනී;
මිස්සා මිස්සිතුමිච්ඡන්තී, ඉසිසිඞ්ගං අලම්බුසා.

106.

‘‘සා ච තං වනමොගය්හ, ඉසිසිඞ්ගෙන රක්ඛිතං;
බිම්බිජාලකසඤ්ඡන්නං, සමන්තා අද්ධයොජනං.

107.

‘‘පාතොව පාතරාසම්හි, උදණ්හසමයං පති;
අග්ගිට්ඨං පරිමජ්ජන්තං, ඉසිසිඞ්ගං උපාගමී’’ති. – ඉමා අභිසම්බුද්ධගාථා;

තත්ථ **පක්කාමීති** තෙන හි, දෙවරාජ, ආවජ්ජෙය්‍යාසි මන්ති අත්තනො සයනගබ්භං පවිසිත්වා අලඞ්කරිත්වා ඉසිසිඞ්ගං කිලෙසෙන මිස්සිතුං ඉච්ඡන්තී පක්කාමි, භික්ඛවෙ, සා අච්ඡරා තස්ස අස්සමං ගතාති. **බිම්බිජාලකසඤ්ඡන්නන්ති** රත්තඞ්කුරවනෙන සඤ්ඡන්නං. **පාතොව පාතරාසම්හීති**, භික්ඛවෙ, පාතරාසවෙලාය පාතොව පගෙයෙව අතිපගෙව. **උදණ්හසමයං පතීති** සූරියුග්ගමනවෙලායමෙව. **අග්ගිට්ඨන්ති** අග්ගිසාලං. රත්තිං පධානමනුයුඤ්ජිත්වා පාතොව න්හත්වා උදකකිච්චං කත්වා පණ්ණසාලායං ථොකං ඣානසුඛෙන වීතිනාමෙත්වා නික්ඛමිත්වා අග්ගිසාලං සම්මජ්ජන්තං තං ඉසිසිඞ්ගං සා උපාගමි, ඉත්ථිවිලාසං දස්සෙන්තී තස්ස පුරතො අට්ඨාසි.

අථ නං තාපසො පුච්ඡන්තො ආහ –

108.

‘‘කා නු විජ්ජුරිවාභාසි, ඔසධී විය තාරකා;
විචිත්තහත්ථාභරණා, ආමුත්තමණිකුණ්ඩලා.

109.

‘‘ආදිච්චවණ්ණසඞ්කාසා, හෙමචන්දනගන්ධිනී;
සඤ්ඤතූරූ මහාමායා, කුමාරී චාරුදස්සනා.

110.

‘‘විලග්ගා මුදුකා සුද්ධා, පාදා තෙ සුප්පතිට්ඨිතා;
ගමනා කාමනීයා තෙ, හරන්තියෙව මෙ මනො.

111.

‘‘අනුපුබ්බා ච තෙ ඌරූ, නාගනාසසමූපමා;
විමට්ඨා තුය්හං සුස්සොණී, අක්ඛස්ස ඵලකං යථා.

112.

‘‘උප්පලස්සෙව කිඤ්ජක්ඛා, නාභි තෙ සාධුසණ්ඨිතා;
පූරා කණ්හඤ්ජනස්සෙව, දූරතො පතිදිස්සති.

113.

‘‘දුවිධා ජාතා උරජා, අවණ්ටා සාධුපච්චුදා;
පයොධරා අපතිතා, අඩ්ඪලාබුසමා ථනා.

114.

‘‘දීඝා කම්බුතලාභාසා, ගීවා එණෙය්‍යකා යථා;
පණ්ඩරාවරණා වග්ගු, චතුත්ථමනසන්නිභා.

115.

‘‘උද්ධග්ගා ච අධග්ගා ච, දුමග්ගපරිමජ්ජිතා;
දුවිජා නෙලසම්භූතා, දන්තා තව සුදස්සනා.

116.

‘‘අපණ්ඩරා ලොහිතන්තා, ජිඤ්ජූකඵලසන්නිභා;
ආයතා ච විසාලා ච, නෙත්තා තව සුදස්සනා.

117.

‘‘නාතිදීඝා සුසම්මට්ඨා, කනකබ්‍යාසමොචිතා;
උත්තමඞ්ගරුහා තුය්හං, කෙසා චන්දනගන්ධිකා.

118.

‘‘යාවතා කසිගොරක්ඛා, වාණිජානඤ්ච යා ගති;
ඉසීනඤ්ච පරක්කන්තං, සඤ්ඤතානං තපස්සිනං.

119.

‘‘න තෙ සමසමං පස්සෙ, අස්මිං පථවිමණ්ඩලෙ;
කො වා ත්වං කස්ස වා පුත්තො, කථං ජානෙමු තං මය’’න්ති.

තත්ථ **විචිත්තහත්ථාභරණා**ති විචිත්තෙහි හත්ථාභරණෙහි සමන්නාගතා. **හෙමචන්දනගන්ධිනී**ති සුවණ්ණවණ්ණචන්දනගන්ධවිලෙපනා. **සඤ්ඤතූරූ**ති සුවට්ටිතසනඌරු සම්පන්නඌරුලක්ඛණා. **විලග්ගා**ති සංඛිත්තමජ්ඣා. **මුදුකා**ති මුදු සුඛුමාලා. **සුද්ධා**ති නිම්මලා. **සුප්පතිට්ඨිතා**ති සමං පථවිං ඵුසන්තා සුට්ඨු පතිට්ඨිතා. **ගමනා**ති ගච්ඡමානා. **කාමනීයා**ති කන්තා කාමිතබ්බයුත්තකා. **හරන්තියෙව මෙ මනො**ති එතෙ එවරූපෙන පරමෙන ඉත්ථිවිලාසෙන චඞ්කමන්තියා තව පාදා මම චිත්තං හරන්තියෙව. **විමට්ඨා**ති විසාලා. **සුස්සොණී**ති සුන්දරසොණී. **අක්ඛස්සා**ති සුන්දරවණ්ණස්ස අක්ඛස්ස සුවණ්ණඵලකං විය විසාලා තෙ සොණීති වදති. **උප්පලස්සෙව කිඤ්ජක්ඛා**ති නීලුප්පලකණ්ණිකා විය. **කණ්හඤ්ජනස්සෙවා**ති සුඛුමකණ්හලොමචිත්තතත්තා එවමාහ.

‘‘දුවිධා’’තිගාථං ථනෙ වණ්ණයන්තො ආහ. තෙ හි ද්වෙ හුත්වා උරෙ ජාතා වණ්ටස්ස අභාවා **අවණ්ටා,** උරෙ ලග්ගා එව හුත්වා සුට්ඨු නික්ඛන්තත්තා **සාධුපච්චුදා,** පයස්ස ධාරණතො **පයොධරා, අපතිතා**ති න පතිතා, අමිලාතතාය වා අලම්බනතාය වා න අන්තො පවිට්ඨාති අපතිතා, සුවණ්ණඵලකෙ ඨපිතසුවණ්ණමයවට්ටඅලාබුනො අඩ්ඪෙන සදිසතාය **අඩ්ඪලාබුසමා ථනා. එණෙය්‍යකා යථා**ති එණිමිගස්ස හි දීඝා ච වට්ටා ච ගීවා සොභති යථා, එවං තව ගීවා ථොකං දීඝා. **කම්බුතලාභාසා**ති සුවණ්ණාලිඞ්ගතලසන්නිභා ගීවාති අත්ථො. **පණ්ඩරාවරණා**ති දන්තාවරණා. **චතුත්ථමනසන්නිභා**ති චතුත්ථමනො වුච්චති චතුත්ථමනවත්ථුභූතා ජිව්හා. අභිරත්තභාවෙන ජිව්හාසදිසං තෙ ඔට්ඨපරියොසානන්ති වදති. **උද්ධග්ගා**ති හෙට්ඨිමදන්තා. **අධග්ගා**ති උපරිමදන්තා. **දුමග්ගපරිමජ්ජිතා**ති දන්තකට්ඨපරිමජ්ජිතා පරිසුද්ධා. **දුවිජා**ති ද්විජා. **නෙලසම්භූතා**ති නිද්දොසෙසු හනුමංසපරියොසානෙසු සම්භූතා.

අපණ්ඩරාති කණ්හා. **ලොහිතන්තා**ති රත්තපරියන්තා. **ජිඤ්ජුකඵලසන්නිභා**ති රත්තට්ඨානෙ ජිඤ්ජුකඵලසදිසා. **සුදස්සනා**ති පස්සන්තානං අතිත්තිකරා පඤ්චපසාදසමන්නාගතා. **නාතිදීඝා**ති පමාණයුත්තා. **සුසම්මට්ඨා**ති සුට්ඨු සම්මට්ඨා. **කනකබ්‍යාසමොචිතා**ති කනකබ්‍යා වුච්චති සුවණ්ණඵණිකා, තාය ගන්ධතෙලං ආදාය පහරිතා සුරචිතා. **කසිගොරක්ඛා**ති ඉමිනා කසිඤ්ච ගොරක්ඛඤ්ච නිස්සාය

ජීවනකසත්තෙ දස්සෙති. **යා ගතීති** යත්තකා නිප්ඵත්ති. **පරක්කන්තන්ති** යත්තකං ඉසීනං පරක්කන්තං, විත්ථාරිකතා ඉමස්මිං හිමවන්තෙ යත්තකා ඉසයො වසන්තීති අත්ථො. **න තෙ සමසමන්ති** තෙසු සබ්බෙසු එකම්පි රූපලීළාවිලාසාදිසමතාය තයා සමානං න පස්සාමි. **කො වා ත්වන්ති** ඉදං තස්සා ඉත්ථිභාවං ජානන්තො පුරිසවොහාරවසෙන පුච්ඡති.

එවං පාදතො පට්ඨාය යාව කෙසා අත්තනො වණ්ණං භාසන්තෙ තාපසෙ අලම්බුසා තුණ්හී හුත්වා තස්සා කථාය යථානුසන්ධිං ගතාය තස්ස සම්මූළ්හභාවං ඤත්වා ගාථමාහ –

120.

‘‘න පඤ්හකාලො භද්දන්තෙ, කස්සපෙවං ගතෙ සති;
එහි සම්ම රමිස්සාම, උභො අස්මාකමස්සමෙ;
එහි තං උපගූහිස්සං, රතීනං කුසලො භවා’’ති.

තත්ථ **කස්සපෙවං ගතෙ සතීති** කස්සපගොත්ත එවං තව චිත්තෙ පවත්තෙ සති පඤ්හකාලො න හොති. **සම්මාති** වයස්ස, පියවචනාලපනමෙතං. **රතීනන්ති** පඤ්චකාමගුණරතීනං.

එවං වත්වා අලම්බුසා චින්තෙසි – ‘‘නායං මයි ඨිතාය හත්ථපාසං ආගමිස්සති, ගච්ඡන්තී විය භවිස්සාමී’’ති. සා ඉත්ථිමායාකුසලතාය තාපසං අනුපසඞ්කමිත්වා ආගතමග්ගාභිමුඛී පායාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

121.

‘‘ඉදං වත්වාන පක්කාමි, අච්ඡරා කාමවණ්ණිනී;
මිස්සා මිස්සිතුමිච්ඡන්තී, ඉසිසිඞ්ගං අලම්බුසා’’ති.

අථ නං තාපසො ගච්ඡන්තිං දිස්වා ‘‘අයං ගච්ඡතී’’ති අත්තනො දන්ධපරක්කමං මන්දගමනං ඡින්දිත්වා වෙගෙන ධාවිත්වා කෙසෙසු හත්ථෙන පරාමසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

122.

‘‘සො ච වෙගෙන නික්ඛම්ම, ඡෙත්වා දන්ධපරක්කමං;
තමුත්තමාසු වෙණීසු, අජ්ඣප්පත්තො පරාමසි.

123.

‘‘තමුදාවත්ත කල්‍යාණී, පලිස්සජි සුසොභනා;
චවිතම්හි බ්‍රහ්මචරියා, යථා තං අථ තොසිතා.

124.

‘‘මනසා අගමා ඉන්දං, වසන්තං නන්දනෙ වනෙ;

තස්සා සඞ්කප්පමඤ්ඤාය, මඝවා දෙවකුඤ්ජරො.

125.

‘‘පල්ලඞ්කං පහිණී ඛිප්පං, සොවණ්ණං සොපවාහනං;
සඋත්තරච්ඡදපඤ්ඤාසං, සහස්සපටියත්ථතං.

126.

‘‘තමෙනං තත්ථ ධාරෙසි, උරෙ කත්වාන සොභනා;
යථා එකමුහුත්තංව, තීණි වස්සානි ධාරයි.

127.

‘‘විමදො තීහි වස්සෙහි, පබුජ්ඣිත්වාන බ්‍රාහ්මණො;
අද්දසාසි හරිතරුක්ඛෙ, සමන්තා අග්ගියායනං.

128.

‘‘නවපත්තවනං ඵුල්ලං, කොකිලග්ගණඝොසිතං;
සමන්තා පවිලොකෙත්වා, රුදං අස්සූනි වත්තයි.

129.

‘‘න ජුහෙ න ජපෙ මන්තෙ, අග්ගිහුත්තං පහාපිතං;
කො නු මෙ පාරිචරියාය, පුබ්බෙ චිත්තං පලොභයි.

130.

‘‘අරඤ්ඤෙ මෙ විහරතො, යො මෙ තෙජා හ සම්භුතං;
නානාරතනපරිපූරං, නාවංව ගණ්හි අණ්ණවෙ’’ති.

තත්ථ **අජ්ඣප්පත්තොති** සම්පත්තො. **තමුදාවත්ත කල්‍යාණීති** තං කෙසෙ පරාමසිත්වා ඨිතං ඉසිං උදාවත්තිත්වා නිවත්තිත්වා කල්‍යාණදස්සනා සා සුට්ඨු සොභනා. **පලිස්සජීති** ආලිඞ්ගි. **චවිතම්හි බ්‍රහ්මචරියා, යථා තං අථ තොසිතාති,** භික්ඛවෙ, තස්ස ඉසිනො තාවදෙව ඣානං අන්තරධායි. තස්මිං තම්හා ඣානා බ්‍රහ්මචරියා චවිතෙ යථා තං සක්කෙන පත්ථිතං, තථෙව අහොසි. අථ සක්කස්ස පත්ථනාය සමිද්ධභාවං විදිත්වා සා දෙවකඤ්ඤා තොසිතා, තස්ස තෙන බ්‍රහ්මචරියවිනාසෙන සඤ්ජනිතපීතිපාමොජ්ජාති අත්ථො.

මනසා අගමාති සා තං ආලිඞ්ගිත්වා ඨිතා ‘‘අහො වත සක්කො පල්ලඞ්කං මෙ පෙසෙය්‍යා’’ති එවං පවත්තෙන මනසා ඉන්දං අගමා. **නන්දනෙ වනෙති** නන්දිජනනසමත්ථතාය නන්දනවනසඞ්ඛාතෙ තාවතිංසභවනෙ වසන්තං. **දෙවකුඤ්ජරොති** දෙවසෙට්ඨො. **පහිණීති** පෙසෙසි. ‘‘පාහිණී’’තිපි පාඨො. **සොපවාහනන්ති** සපරිවාරං. **සඋත්තරච්ඡදපඤ්ඤාසන්ති** පඤ්ඤාසාය උත්තරච්ඡදෙහි පටිච්ඡාදිතං.

සහස්සපටියත්ථතන්ති සහස්සදිබ්බකොජවත්ථතං. **තමෙනං තත්ථාති** තං ඉසිසිඞ්ගං තත්ථ දිබ්බපල්ලඞ්කෙ නිසින්නා සා උරෙ කත්වා ධාරෙසි. **තීණි වස්සානීති** එකමුහුත්තං විය මනුස්සගණනාය තීණි වස්සානි තං උරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා තත්ථ නිසින්නා ධාරෙසි.

විමදොති නිම්මදො විගතසඤ්ඤභාවො. සො හි තීණි සංවච්ඡරානි විසඤ්ඤො සයිත්වා පච්ඡා පටිලද්ධසඤ්ඤො පබුජ්ඣි. තස්මිං පබුජ්ඣමානෙ හත්ථාදිඵන්දනං දිස්වාව අලම්බුසා තස්ස පබුජ්ඣනභාවං ඤත්වා පල්ලඞ්කං අන්තරධාපෙත්වා සයම්පි අන්තරහිතා අට්ඨාසි. **අද්දසාසීති** සො අස්සමපදං ඔලොකෙන්තො ''කෙන නු ඛොම්හි සීලවිනාසං පාපිතො''ති චින්තෙත්වා මහන්තෙන සද්දෙන පරිදෙවමානො අද්දසාසි. **හරිතරුක්ඛෙති** අග්ගියායනසඞ්ඛාතං අග්ගිසාලං සමන්තා පරිවාරෙත්වා ඨිතෙ හරිතපත්තරුක්ඛෙ. **නවපත්තවනන්ති** තරුණෙහි නවපත්තෙහි සඤ්ඡන්නං වනං. **රුදන්ති** පරිදෙවන්තො.

න ජුහෙ න ජපෙ මන්තෙති අයමස්ස පරිදෙවනගාථා. **පහාපිතන්ති** හාපිතං, **ප**-කාරො උපසග්ගමත්තං. **පාරිචරියායාති** කො නු කිලෙසපාරිචරියාය ඉතො පුබ්බෙ මම චිත්තං පලොභයීති පරිදෙවති. **යො මෙ තෙජා හ සම්භූතන්ති හ**-කාරො නිපාතමත්තං. යො මම සමණතෙජෙන සම්භූතං ඣානගුණං නානාරතනපරිපුණ්ණං මහන්තං මහණ්ණවෙ නාවං විය ගණ්හි, විනාසං පාපෙසි, කො නාමෙසොති පරිදෙවතීති.

තං සුත්වා අලම්බුසා චින්තෙසි – ''සචාහං න කථෙස්සාමි, අයං මෙ අභිසපිස්සති, හන්දස්ස කථෙස්සාමී''ති. සා දිස්සමානෙන කායෙන ඨත්වා ගාථමාහ –

131.

''අහං තෙ පාරිචරියාය, දෙවරාජෙන පෙසිතා;
අවධිං චිත්තං චිත්තෙන, පමාදො ත්වං න බුජ්ඣසී''ති.

සො තස්සා කථං සුත්වා පිතරා දින්නඔවාදං සරිත්වා ''පිතු වචනං අකත්වා මහාවිනාසං පත්තොම්හී''ති පරිදෙවන්තො චතස්සො ගාථායො අභාසි –

132.

''ඉමානි කිර මං තාතො, කස්සපො අනුසාසති;
කමලාසදිසිත්ථියො, තායො බුජ්ඣෙසි මාණව.

133.

''උරෙගණ්ඩායො බුජ්ඣෙසි, තායො බුජ්ඣෙසි මාණව;
ඉච්චානුසාසි මං තාතො, යථා මං අනුකම්පකො.

134.

‘‘තස්සාහං වචනං නාකං, පිතු වුද්ධස්ස සාසනං;
අරඤ්ඤෙ නිම්මනුස්සම්හි, ස්වජ්ජ ඣායාමි එකකො.

135.

‘‘සොහං තථා කරිස්සාමි, ධිරත්ථු ජීවිතෙන මෙ;
පුන වා තාදිසො හෙස්සං, මරණං මෙ භවිස්සතී’’ති.

තත්ථ **ඉමානීති** ඉමානි වචනානි. **කමලාසදිසිත්ථියොති** කමලා වුච්චති නාරිපුප්ඵලතා, තාසං පුප්ඵසදිසා ඉත්ථියො. **තායො බුජ්ඣෙසි මාණවාති** මාණව ත්වං තායො ජානෙය්‍යාසි, ඤත්වා දස්සනපථං අගන්ත්වා පලාපෙය්‍යාසීති යානි එවරූපානි වචනානි තදා මං තාතො අනුසාසති, ඉමානි කිර තානීති. **උරෙගණ්ඩායොති** උරම්හි ද්වීහි ගණ්ඩෙහි සමන්නාගතා. **තායො බුජ්ඣෙසි, මාණවාති**, මාණව, තායො අත්තනො වසං ගතෙ විනාසං පාපෙන්තීති ත්වං ජානෙය්‍යාසි. **නාකන්ති** නාකරිං. **ඣායාමීති** පජ්ඣායාමි පරිදෙවාමි. **ධිරත්ථු ජීවිතෙන මෙති** ධිරත්ථු ගරහිතං මම ජීවිතං, ජීවිතෙන මෙ කො අත්ථො. **පුන වාති** තථා කරිස්සාමි, යථා පුන වා තාදිසො භවිස්සාමි, නට්ඨං ඣානං උප්පාදෙත්වා වීතරාගො භවිස්සාමි, මරණං වා මෙ භවිස්සතීති.

සො කාමරාගං පහාය පුන ඣානං උප්පාදෙසි. අථස්ස සමණතෙජං දිස්වා ඣානස්ස ච උප්පාදිතභාවං ඤත්වා අලම්බුසා භීතා ඛමාපෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ද්වෙ ගාථායො අභාසි –

136.

‘‘තස්ස තෙජං වීරියඤ්ච, ධිතිං ඤත්වා අවට්ඨිතං;
සිරසා අග්ගහී පාදෙ, ඉසිසිඞ්ගං අලම්බුසා.

137.

‘‘මා මෙ කුජ්ඣ මහාවීර, මා මෙ කුජ්ඣ මහාඉසෙ;
මහා අත්ථො මයා චිණ්ණො, තිදසානං යසස්සිනං;
තයා පකම්පිතං ආසි, සබ්බං දෙවපුරං තදා’’ති.

අථ නං සො ‘‘ඛමාමි තෙ, භද්දෙ, යථාසුඛං ගච්ඡා’’ති විස්සජ්ජෙන්තො ගාථමාහ –

138.

‘‘තාවතිංසා ච යෙ දෙවා, තිදසානඤ්ච වාසවො;
ත්වඤ්ච භද්දෙ සුඛී හොහි, ගච්ඡ කඤ්ඤෙ යථාසුඛ’’න්ති.

සා තං වන්දිත්වා තෙනෙව සුවණ්ණපල්ලඞ්කෙන දෙවපුරං ගතා. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා තිස්සො ගාථායො අභාසි –

139.

‘‘තස්ස පාදෙ ගහෙත්වාන, කත්වා ච නං පදක්ඛිණං;
අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වාන, තම්හා ඨානා අපක්කමි.

140.

‘‘යො ච තස්සාසි පල්ලඞ්කො, සොවණ්ණො සොපවාහනො;
සඋත්තරච්ඡදපඤ්ඤාසො, සහස්සපටියත්ථතො;
තමෙව පල්ලඞ්කමාරුය්හ, අගා දෙවාන සන්තිකෙ.

141.

‘‘තමොක්කමිව ආයන්තිං, ජලන්තිං විජ්ජුතං යථා;
පතීතො සුමනො විත්තො, දෙවින්දො අදදා වර’’න්ති.

තත්ථ **ඔක්කමිවා**ති දීපකං විය. ‘‘පතීතො’’තිආදීහි තුට්ඨාකාරොව දස්සිතො **අදදා වර**න්ති ආගන්ත්වා වන්දිත්වා ඨිතාය තුට්ඨො වරං අදාසි.

සා තස්ස සන්තිකෙ වරං ගණ්හන්තී ඔසානගාථමාහ –

142.

‘‘වරඤ්චෙ මෙ අදො සක්ක, සබ්බභූතානමිස්සර;
නිසිප්පලොභිකා ගච්ඡෙ, එතං සක්ක වරං වරෙ’’ති.

තස්සත්ථො – ‘‘සක්ක දෙවරාජ, සචෙ මෙ ත්වං වරං අදො, පුන ඉසිපලොභිකාය න ගච්ඡෙය්‍යං, මා මං එතදත්ථාය පහිණෙය්‍යාසි, එතං වරං වරෙ යාචාමී’’ති.

සත්ථා තස්ස භික්ඛුනො ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ජාතකං සමොධානෙසි, සච්චපරියොසානෙ සො භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. තදා අලම්බුසා පුරාණදුතියිකා අහොසි, ඉසිසිඞ්ගො උක්කණ්ඨිතභික්ඛු, පිතා මහාඉසි පන අහමෙව අහොසින්ති.

අලම්බුසාජාතකවණ්ණනා තතියා.

[524] 4. සඞ්ඛපාලජාතකවණ්ණනා

අරියාවකාසොසීති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උපොසථකම්මං ආරබ්භ කථෙසි. තදා හි සත්ථා උපොසථිකෙ උපාසකෙ සම්පහංසෙත්වා ‘‘පොරාණකපණ්ඩිතා මහතිං නාගසම්පත්තිං පහාය උපොසථවාසං උපවසිංසුයෙවා’’ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ රාජගහෙ මගධරාජා නාම රජ්ජං කාරෙසි. තදා බොධිසත්තො තස්ස රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්ති, ‘‘දුය්‍යොධනො’’තිස්ස නාමං කරිංසු. සො වයප්පත්තො තක්කසිලායං සබ්බසිප්පානි උග්ගණ්හිත්වා ආගන්ත්වා පිතු සිප්පං දස්සෙසි. අථ නං පිතා රජ්ජෙ අභිසිඤ්චිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා උය්‍යානෙ වසි. බොධිසත්තො දිවසස්ස තික්ඛත්තුං පිතු සන්තිකං අගමාසි. තස්ස මහාලාභසක්කාරො උදපාදි. සො තෙනෙව පලිබොධෙන කසිණපරිකම්මමත්තම්පි කාතුං අසක්කොන්තො චින්තෙසි – ‘‘මහා මෙ ලාභසක්කාරො, න සක්කා මයා ඉධ වසන්තෙන ඉමං ජටං ඡින්දිතුං, පුත්තස්ස මෙ අනාරොචෙත්වාව අඤ්ඤත්ථ ගමිස්සාමී’’ති. සො කඤ්චි අජානාපෙත්වා උය්‍යානා නික්ඛමිත්වා මගධරට්ඨං අතික්කමිත්වා මහිසකරට්ඨෙ සඞ්ඛපාලදහතො නාම නික්ඛන්තාය කණ්ණවෙණ්ණාය නදියා නිවත්තනෙ චන්දකපබ්බතං උපනිස්සාය පණ්ණසාලං කත්වා තත්ථ වසන්තො කසිණපරිකම්මං කත්වා ඣානාභිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙත්වා උඤ්ඡාචරියාය යාපෙසි. තමෙනං සඞ්ඛපාලො නාම නාගරාජා මහන්තෙන පරිවාරෙන කණ්ණවෙණ්ණනදිතො නික්ඛමිත්වා අන්තරන්තරා උපසඞ්කමති. සො තස්ස ධම්මං දෙසෙසි. අථස්ස පුත්තො පිතරං දට්ඨුකාමො ගතට්ඨානං අජානන්තො අනුවිචාරාපෙත්වා ‘‘අසුකට්ඨානෙ නාම වසතී’’ති ඤත්වා තස්ස දස්සනත්ථාය මහන්තෙන පරිවාරෙන තත්ථ ගන්ත්වා එකමන්තෙ ඛන්ධවාරං නිවාසෙත්වා කතිපයෙහි අමච්චෙහි සද්ධිං අස්සමපදාභිමුඛො පායාසි.

තස්මිං ඛණෙ සඞ්ඛපාලො මහන්තෙන පරිවාරෙන ධම්මං සුණන්තො නිසීදි. සො තං රාජානං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ඉසිං වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි. රාජා පිතරං වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා නිසීදිත්වා පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, කතරරාජා නාමෙස තුම්හාකං සන්තිකං ආගතො’’ති. තාත, සඞ්ඛපාලනාගරාජා නාමෙසොති. සො තස්ස සම්පත්තිං නිස්සාය නාගභවනෙ ලොභං කත්වා කතිපාහං වසිත්වා පිතු භික්ඛාහාරං නිබද්ධං දාපෙත්වා අත්තනො නගරමෙව ගන්ත්වා චතූසු ද්වාරෙසු දානසාලායො කාරෙත්වා සකලජම්බුදීපං සඞ්ඛොභෙන්තො දානං දත්වා සීලං රක්ඛිත්වා උපොසථකම්මං කත්වා නාගභවනං පත්ථෙත්වා ආයුපරියොසානෙ නාගභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා සඞ්ඛපාලනාගරාජා අහොසි. සො ගච්ඡන්තෙ කාලෙ තාය සම්පත්තියා විප්පටිසාරී හුත්වා තතො පට්ඨාය මනුස්සයොනිං පත්ථෙන්තො උපොසථවාසං වසි. අථස්ස නාගභවනෙ වසන්තස්ස උපොසථවාසො න සම්පජ්ජති, සීලවිනාසං පාපුණාති. සො තතො පට්ඨාය නාගභවනා නික්ඛමිත්වා කණ්ණවෙණ්ණාය නදියා අවිදූරෙ මහාමග්ගස්ස ච එකපදිකමග්ගස්ස ච අන්තරෙ එකං වම්මිකං පරික්ඛිපිත්වා උපොසථං අධිට්ඨාය සමාදින්නසීලො ‘‘මම චම්මමංසාදීහි අත්ථිකා චම්මමංසාදීනි හරන්තූ’’ති අත්තානං දානමුඛෙ විස්සජ්ජෙත්වා වම්මිකමත්ථකෙ නිපන්නො සමණධම්මං කරොන්තො චාතුද්දසෙ පන්නරසෙ වසිත්වා පාටිපදෙ නාගභවනං ගච්ඡති.

තස්මිං එකදිවසං එවං සීලං සමාදියිත්වා නිපන්නෙ පච්චන්තගාමවාසිනො සොළස ජනා ‘‘මංසං ආහරිස්සාමා’’ති ආවුධහත්ථා අරඤ්ඤෙ විචරන්තා කිඤ්චි අලභිත්වා නික්ඛන්තා තං වම්මිකමත්ථකෙ නිපන්නං දිස්වා ‘‘මයං අජ්ජ ගොධාපොතකම්පි න ලභිම්හා, ඉමං නාගරාජානං වධිත්වා ඛාදිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා ‘‘මහා ඛො පනෙස ගය්හමානො පලායෙය්‍ය, යථානිපන්නමෙව තං භොගෙසු සූලෙහි විජ්ඣිත්වා දුබ්බලං කත්වා ගණ්හිස්සාමා’’ති සූලානි ආදාය උපසඞ්කමිංසු. බොධිසත්තස්ස සරීරං මහන්තං එකදොණිකනාවප්පමාණං වට්ටෙත්වා ඨපිතසුමනපුප්ඵදාමං විය ජිඤ්ජුකඵලසන්නිභෙහි අක්ඛීහි ජයසුමනපුප්ඵසදිසෙන ච සීසෙන සමන්නාගතං අතිවිය සොභති. සො තෙසං සොළසන්නං ජනානං පදසද්දෙන භොගන්තරතො සීසං නීහරිත්වා රත්තක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා තෙ සූලහත්ථෙ ආගච්ඡන්තෙ දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අජ්ජ මය්හං මනොරථො මත්ථකං පාපුණිස්සති, අහං අත්තානං දානමුඛෙ නිය්‍යාදෙත්වා වීරියං අධිට්ඨහිත්වා නිපන්නො, ඉමෙ මම සරීරං සත්තීහි කොට්ටෙත්වා ඡිද්දාවඡිද්දං කරොන්තෙ කොධවසෙන අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා න ඔලොකෙස්සාමී’’ති අත්තනො සීලභෙදභයෙන දළ්හං අධිට්ඨාය සීසං භොගන්තරෙයෙව පවෙසෙත්වා නිපජ්ජි. අථ නං තෙ උපගන්ත්වා නඞ්ගුට්ඨෙ ගහෙත්වා කඩ්ඪන්තා භූමියං පොථෙත්වා තිඛිණසූලෙහි අට්ඨසු ඨානෙසු විජ්ඣිත්වා සකණ්ටකකාළවෙත්තයට්ඨියො පහාරමුඛෙහි පවෙසෙත්වා අට්ඨසු ඨානෙසු කාජෙනාදාය මහාමග්ගං පටිපජ්ජිංසු, මහාසත්තො සූලෙහි විජ්ඣනතො පට්ඨාය එකට්ඨානෙපි කොධවසෙන අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා තෙ න ඔලොකෙසි. තස්ස අට්ඨහි කාජෙහි ආදාය නීයමානස්ස සීසං ඔලම්බෙත්වා භූමියං පහරි. අථ නං ‘‘සීසමස්ස ඔලම්බතී’’ති මහාමග්ගෙ නිපජ්ජාපෙත්වා තරුණසූලෙන නාසාපුටං විජ්ඣිත්වා රජ්ජුකං පවෙසෙත්වා සීසං උක්ඛිපිත්වා කාජකොටියං ලග්ගිත්වා පුනපි උක්ඛිපිත්වා මග්ගං පටිපජ්ජිංසු.

තස්මිං ඛණෙ විදෙහරට්ඨෙ මිථිලනගරවාසී ආළාරො නාම කුටුම්බිකො පඤ්ච සකටසතානි ආදාය සුඛයානකෙ නිසීදිත්වා ගච්ඡන්තො තෙ භොජපුත්තෙ බොධිසත්තං තථා ගණ්හිත්වා ගච්ඡන්තෙ දිස්වා තෙසං සොළසන්නම්පි සොළසහි වාහගොණෙහි සද්ධිං පසතං පසතං සුවණ්ණමාසකෙ සබ්බෙසං නිවාසනපාරුපනානි භරියානම්පි නෙසං වත්ථාභරණානි දත්වා විස්සජ්ජාපෙසි. අථ සො නාගභවනං ගන්ත්වා තත්ථ පපඤ්චං අකත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන නික්ඛමිත්වා ආළාරං උපසඞ්කමිත්වා නාගභවනස්ස වණ්ණං කථෙත්වා තං ආදාය නාගභවනං ගන්ත්වා තීහි නාගකඤ්ඤාසතෙහි සද්ධිං මහන්තමස්ස යසං දත්වා දිබ්බෙහි කාමෙහි සන්තප්පෙසි. ආළාරො නාගභවනෙ එකවස්සං වසිත්වා දිබ්බකාමෙ පරිභුඤ්ජිත්වා ‘‘ඉච්ඡාමහං, සම්ම, පබ්බජිතු’’න්ති නාගරාජස්ස කථෙත්වා පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ ගහෙත්වා නාගභවනතො හිමවන්තප්පදෙසං ගන්ත්වා පබ්බජිත්වා තත්ථ චිරං වසිත්වා අපරභාගෙ චාරිකං චරන්තො බාරාණසිං

පත්වා රාජුය්‍යානෙ වසිත්වා පුනදිවසෙ භික්ඛාය නගරං පවිසිත්වා රාජද්වාරං අගමාසි. අථ නං බාරාණසිරාජා දිස්වා ඉරියාපථෙ පසීදිත්වා පක්කොසාපෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා නානග්ගරසභොජනං භොජෙත්වා අඤ්ඤතරස්මිං නීචෙ ආසනෙ නිසින්නො වන්දිත්වා තෙන සද්ධිං සල්ලපන්තො පඨමං ගාථමාහ –

143.

''අරියාවකාසොසි පසන්නනෙත්තො, මඤ්ඤෙ භවං පබ්බජිතො කුලම්හා;
කථං නු විත්තානි පහාය භොගෙ, පබ්බජි නික්ඛම්ම ඝරා සපඤ්ඤා''ති.

තත්ථ **අරියාවකාසොසීති** නිද්දොසසුන්දරසරීරාවකාසොසි, අභිරූපොසීති අත්ථො. **පසන්නනෙත්තොති** පඤ්චහි පසාදෙහි යුත්තනෙත්තො. **කුලම්හාති** ඛත්තියකුලා වා බ්‍රාහ්මණකුලා වා සෙට්ඨිකුලා වා පබ්බජිතොසීති මඤ්ඤාමි. **කථං නූති** කෙන කාරණෙන කිං ආරම්මණං කත්වා ධනඤ්ච උපභොගෙ ච පහාය ඝරා නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතොසි සපඤ්ඤ පණ්ඩිතපුරිසාති පුච්ඡති.

තතො පරං තාපසස්ස ච රඤ්ඤො ච වචනප්පටිවචනවසෙන ගාථානං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො –

144.

''සයං විමානං නරදෙව දිස්වා, මහානුභාවස්ස මහොරගස්ස;
දිස්වාන පුඤ්ඤාන මහාවිපාකං, සද්ධායහං පබ්බජිතොම්හි රාජ.

145.

''න කාමකාමා න භයා න දොසා, වාචං මුසා පබ්බජිතා භණන්ති;
අක්ඛාහි මෙ පුච්ඡිතො එතමත්ථං, සුත්වාන මෙ ජායිහිතිප්පසාදො.

146.

''වාණිජ්ජ රට්ඨාධිප ගච්ඡමානො, පථෙ අද්දසාසිම්හි භොජපුත්තෙ;
පවඩ්ඪකායං උරගං මහන්තං, ආදාය ගච්ඡන්තෙ පමොදමානෙ.

147.

''සොහං සමාගම්ම ජනින්ද තෙහි, පහට්ඨලොමො අවචම්හි භීතො;
කුහිං අයං නීයති භීමකායො, නාගෙන කිං කාහථ භොජපුත්තා.

148.

''නාගො අයං නීයති භොජනත්ථා, පවඩ්ඪකායො උරගො මහන්තො;
සාදුඤ්ච ථූලඤ්ච මුදුඤ්ච මංසං, න ත්වං රසඤ්ඤාසි විදෙහපුත්ත.

149.

‘‘ඉතො මයං ගන්ත්වා සකං නිකෙතං, ආදාය සත්ථානි විකොපයිත්වා;
මංසානි භොක්ඛාම පමොදමානා, මයඤ්හි වෙ සත්තවො පන්නගානං.

150.

‘‘සචෙ අයං නීයති භොජනත්ථා, පවඩ්ඪකායො උරගො මහන්තො;
දදාමි වො බලිබද්දානි සොළස, නාගං ඉමං මුඤ්චථ බන්ධනස්මා.

151.

‘‘අද්ධා හි නො භක්ඛො අයං මනාපො, බහූ ච නො උරගා භුත්තපුබ්බා;
කරොම තෙ තං වචනං අළාර, මිත්තඤ්ච නො හොහි විදෙහපුත්ත.

152.

‘‘තදාස්සු තෙ බන්ධනා මොචයිංසු, යං නත්ථුතො පටිමොක්කස්ස පාසෙ;
මුත්තො ච සො බන්ධනා නාගරාජා, පක්කාමි පාචීනමුඛො මුහුත්තං.

153.

‘‘ගන්ත්වාන පාචීනමුඛො මුහුත්තං, පුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි පලොකයී මං;
තදාස්සහං පිට්ඨිතො අන්වගච්ඡිං, දසඞ්ගුලිං අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා.

154.

‘‘ගච්ඡෙව ඛො ත්වං තරමානරූපො, මා තං අමිත්තා පුනරග්ගහෙසුං;
දුක්ඛො හි ලුද්දෙහි පුනා සමාගමො, අදස්සනං භොජපුත්තාන ගච්ඡ.

155.

‘‘අගමාසි සො රහදං විප්පසන්නං, නීලොභාසං රමණීයං සුතිත්ථං;
සමොතතං ජම්බුහි වෙතසාහි, පාවෙක්ඛි නිත්තිණ්ණභයො පතීතො.

156.

‘‘සො තං පවිස්ස නචිරස්ස නාගො, දිබ්බෙන මෙ පාතුරහූ ජනින්ද;
උපට්ඨහී මං පිතරංව පුත්තො, හදයඞ්ගමං කණ්ණසුඛං භණන්තො.

157.

‘‘ත්වං මෙසි මාතා ච පිතා අළාර, අබ්භන්තරො පාණදදො සහායො;
සකඤ්ච ඉද්ධිං පටිලාභකොස්මි, අළාර පස්ස මෙ නිවෙසනානි;

පහූතභක්ඛං බහුඅන්නපානං, මසක්කසාරං විය වාසවස්සා’’ති.

තත්ථ **විමානන්ති** සඞ්ඛපාලනාගරඤ්ඤො අනෙකසතනාටකසම්පත්තිසම්පන්නං කඤ්චනමණිවිමානං. **පුඤ්ඤානන්ති** තෙන කතපුඤ්ඤානං මහන්තං විපාකං දිස්වා කම්මඤ්ච ඵලඤ්ච පරලොකඤ්ච සද්දහිත්වා පවත්තාය සද්ධාය අහං පබ්බජිතො. **න කාමකාමාති** න වත්ථුකාමෙනපි භයෙනපි දොසෙනපි මුසා භණන්ති. **ජායිහිතීති**, භන්තෙ, තුම්හාකං වචනං සුත්වා මය්හම්පි පසාදො සොමනස්සං ජායිස්සති. **වාණිජ්ජන්ති** වාණිජ්ජකම්මං කරිස්සාමීති ගච්ඡන්තො. **පථෙ අද්දසාසිම්හීති** පඤ්චන්නං සකටසතානං පුරතො සුඛයානකෙ නිසීදිත්වා ගච්ඡන්තො මහාමග්ගෙ ජනපදමනුස්සෙ අද්දසං. **පවඩ්ඪකායන්ති** වඩ්ඪිතකායං. **ආදායාති** අට්ඨහි කාජෙහි ගහෙත්වා. **අවචම්හීති** අභාසිං. **භීමකායොති** භයජනකකායො. **භොජපුත්තාති** ලුද්දපුත්තකෙ පියසමුදාචාරෙනාලපති. **විදෙහපුත්තාති** විදෙහරට්ඨවාසිතාය ආළාරං ආලපිංසු. **විකොපයිත්වාති** ඡින්දිත්වා. **මයඤ්හි වො සත්තවොති** මයං පන නාගානං වෙරිනො නාම. **භොජනත්ථාති** භොජනත්ථාය. **මිත්තඤ්ච නො හොහීති** ත්වං අම්හාකං මිත්තො හොහි, කතගුණං ජාන.

තදාස්සු තෙති, මහාරාජ, තෙහි භොජපුත්තෙහි එවං වුත්තෙ අහං තෙසං සොළස වාහගොණෙ නිවාසනපාරුපනානි පසතං පසතං සුවණ්ණමාසකෙ හරියානඤ්ච නෙසං වත්ථාලඞ්කාරං අදාසිං, අථ තෙ සඞ්ඛපාලනාගරාජානං භූමියං නිපජ්ජාපෙත්වා අත්තනො කක්ඛළතාය සකණ්ටකකාළවෙත්තලතාය කොටියං ගහෙත්වා ආකඩ්ඪිතුං ආරභිංසු. අථාහං නාගරාජානං කිලමන්තං දිස්වා අකිලමෙන්තොව අසිනා තා ලතා ඡින්දිත්වා දාරකානං කණ්ණවෙධතො වට්ටිනීහරණනියාමෙන අදුක්ඛාපෙන්තො සණිකං නීහරිං, තස්මිං කාලෙ තෙ භොජපුත්තා යං බන්ධනං අස්ස නත්ථුතො පවෙසෙත්වා පාසෙ පටිමොක්කං, තස්මා බන්ධනා තං උරගං මොචයිංසු. තස්ස නාසතො සහ පාසෙන තං රජ්ජුකං නීහරිංසූති දීපෙති. ඉති තෙ උරගං විස්සජ්ජෙත්වා ථොකං ගන්ත්වා ‘‘අයං උරගො දුබ්බලො, මතකාලෙ නං ගහෙත්වා ගමිස්සාමා’’ති නිලීයිංසු.

පුණ්ණෙහීති සොපි මුහුත්තං පාචීනාභිමුඛො ගන්ත්වා අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි මං පලොකයි. **තදාස්සහන්ති** තදා අස්ස අහං. **ගච්ඡෙවාති** එවං තං අවචන්ති වදති. **රහදන්ති** කණ්ණවෙණ්ණදහං. **සමොතතන්ති** උභයතීරෙසු ජම්බුරුක්ඛවෙතසරුක්ඛෙහි ඔතතං විතතං. **නිත්තිණ්ණභයො පතීතොති** සො කිර තං දහං පවිසන්තො ආළාරස්ස නිපච්චකාරං දස්සෙත්වා යාව නඞ්ගුට්ඨා ඔතරි, උදකෙ පවිට්ඨට්ඨානමෙවස්ස නිබ්භයං අහොසි, තස්මා නිත්තිණ්ණභයො පතීතො හට්ඨතුට්ඨො පාවෙක්ඛීති. **පවිස්සාති** පවිසිත්වා. **දිබ්බෙන මෙති** නාගභවනෙ පමාදං අනාපජ්ජිත්වා මයි කණ්ණවෙණ්ණතීරං අනතික්කන්තෙයෙව දිබ්බෙන පරිවාරෙන මම පුරතො පාතුරහොසි.

උපට්ඨහීති උපාගමි. **අබ්භන්තරොති** හදයමංසසදිසො. ත්වං මම බහුපකාරො, සක්කාරං තෙ කරිස්සාමි. **පස්ස මෙ නිවෙසනානීති** මම නාගභවනං පස්ස. **මසක්කසාරං වියාති** මසක්කසාරො වුච්චති ඔසක්කනපරිසක්කනාභාවෙන ඝනසාරතාය ච සිනෙරුපබ්බතරාජා. අයං තත්ථ මාපිතං තාවතිංසභවනං සන්ධායෙවමාහ.

මහාරාජ! එවං වත්වා සො නාගරාජා උත්තරි අත්තනො නාගභවනං වණ්ණෙන්තො ගාථාද්වයමාහ –

158.

‘‘තං භූමිභාගෙහි උපෙතරූපං, අසක්ඛරා චෙව මුදූ සුභා ච;
නීචත්තිණා අප්පරජා ච භූමි, පාසාදිකා යත්ථ ජහන්ති සොකං.

159.

‘‘අනාවකුලා වෙළුරියූපනීලා, චතුද්දිසං අම්බවනං සුරම්මං;
පක්කා ච පෙසී ච ඵලා සුඵුල්ලා, නිච්චොතුකා ධාරයන්තී ඵලානී’’ති.

තත්ථ **අසක්ඛරාති** යා තත්ථ භූමි පාසාණසක්ඛරරහිතා මුදූ සුභා කඤ්චනරජතමණිමයා සත්තරතනවාලුකාකිණ්ණා. **නීචත්තිණාති** ඉන්දගොපකපිට්ඨිසදිසවණ්ණෙහි නීචතිණෙහි සමන්නාගතා. **අප්පරජාති** පංසුරහිතා. **යත්ථ ජහන්ති සොකන්ති** යත්ථ පවිට්ඨමත්තාව නිස්සොකා හොන්ති. **අනාවකුලාති** න අවකුලා අඛාණුමා උපරි උක්කුලවිකුලභාවරහිතා වා සමසණ්ඨිතා. **වෙළුරියූපනීලාති** වෙළුරියෙන උපනීලා, තස්මිං නාගභවනෙ වෙළුරියමයා පසන්නසලිලා නීලොභාසා අනෙකවණ්ණකමලුප්පලසඤ්ඡන්නා පොක්ඛරණීති අත්ථො. **චතුද්දිසන්ති** තස්සා පොක්ඛරණියා චතූසු දිසාසු. **පක්කා චාති** තස්මිං අම්බවනෙ අම්බරුක්ඛා පක්කඵලා ච අඩ්ඪපක්කඵලා ච තරුණඵලා ච ඵුල්ලිතායෙවාති අත්ථො. **නිච්චොතුකාති** ඡන්නම්පි උතූනං අනුරූපෙහි පුප්ඵඵලෙහි සමන්නාගතාති.

160.

තෙසං වනානං නරදෙව මජ්ඣෙ, නිවෙසනං භස්සරසන්නිකාසං;
රජතග්ගළං සොවණ්ණමයං උළාරං, ඔභාසතී විජ්ජුරිවන්තලික්ඛෙ.

161.

‘‘මණීමයා සොණ්ණමයා උළාරා, අනෙකචිත්තා සතතං සුනිම්මිතා;
පරිපූරා කඤ්ඤාහි අලඞ්කතාහි, සුවණ්ණකායූරධරාහි රාජ.

162.

‘‘සො සඞ්ඛපාලො තරමානරූපො, පාසාදමාරුය්හ අනොමවණ්ණො;

සහස්සථම්භං අතුලානුභාවං, යත්ථස්ස භරියා මහෙසී අහොසි.

163.

‘‘එකා ච නාරී තරමානරූපා, ආදාය වෙළුරියමයං මහග්ඝං;
සුභං මණිං ජාතිමන්තූපපන්නං, අචොදිතා ආසනමබ්භිහාසි.

164.

‘‘තතො මං උරගො හත්ථෙ ගහෙත්වා, නිසීදයී පාමුඛආසනස්මිං;
ඉදමාසනං අත්‍ර භවං නිසීදතු, භවඤ්හි මෙ අඤ්ඤතරො ගරූනං.

165.

‘‘අඤ්ඤා ච නාරී තරමානරූපා, ආදාය වාරිං උපසඞ්කමිත්වා;
පාදානි පක්ඛාලයී මෙ ජනින්ද, භරියාව භත්තූ පතිනො පියස්ස.

166.

‘‘අපරා ච නාරී තරමානරූපා, පග්ගය්හ සොවණ්ණමයාය පාතියා;
අනෙකසූපං විවිධං වියඤ්ජනං, උපනාමයී භත්ත මනුඤ්ඤරූපං.

167.

‘‘තුරියෙහි මං භාරත භුත්තවන්තං, උපට්ඨහුං භත්තු මනො විදිත්වා;
තතුත්තරිං මං නිපතී මහන්තං, දිබ්බෙහි කාමෙහි අනප්පකෙහී’’ති.

තත්ථ **නිවෙසනන්ති** පාසාදො. **භස්සරසන්නිකාසන්ති** පභස්සරදස්සනං. **රජතග්ගළන්ති** රජතද්වාරකවාටං. **මණිමයාති** එවරූපා තත්ථ කූටාගාරා ච ගබ්භා ච. **පරිපූරාති** සම්පුණ්ණා. **සො සඞ්ඛපාලොති**, මහාරාජ, අහං එවං තස්මිං නාගභවනං වණ්ණෙන්තෙ තං දට්ඨුකාමො අහොසිං, අථ මං තත්ථ නෙත්වා සො සඞ්ඛපාලො හත්ථෙ ගහෙත්වා තරමානො වෙළුරියථම්භෙහි සහස්සථම්භං පාසාදං ආරුය්හ යස්මිං ඨානෙ අස්ස මහෙසී අහොසි, තං ඨානං නෙතීති දීපෙති. **එකා චාති** මයි පාසාදං අභිරුළ්හෙ එකා ඉත්ථී අඤ්ඤෙහි මණීහි ජාතිමහන්තෙහි උපෙතං සුභං වෙළුරියාසනං තෙන නාගරාජෙන අවුත්තාව. **අබ්භිහාසීති** අභිහරි, අත්ථරීති වුත්තං හොති.

පාමුඛආසනස්මින්ති පමුඛාසනස්මිං, උත්තමාසනෙ නිසීදාපෙසීති අත්ථො. **ගරූනන්ති** මාතාපිතූනං මෙ ත්වං අඤ්ඤතරොති එවං වත්වා නිසීදාපෙසි. **විවිධං වියඤ්ජනන්ති** විවිධං බ්‍යඤ්ජනං. **භත්ත මනුඤ්ඤරූපන්ති** භත්තං මනුඤ්ඤරූපං. **භාරතාති** රාජානං ආලපති. **භුත්තවන්තන්ති** භුත්තාවිං කතභත්තකිච්චං. **උපට්ඨහුන්ති** අනෙකසතෙහි තුරියෙහි ගන්ධබ්බං කුරුමානා උපට්ඨහිංසු. **භත්තු මනො විදිත්වාති** අත්තනො පතිනො චිත්තං ජානිත්වා. **තතුත්තරින්ති** තතො ගන්ධබ්බකරණතො උත්තරිං. **මං නිපතීති** සො නාගරාජා මං උපසඞ්කමි. **මහන්තං දිබ්බෙහීති** මහන්තෙහි උළාරෙහි දිබ්බෙහි කාමෙහි තෙහි ච අනප්පකෙහි.

එවං උපසඞ්කමිත්වා ච පන ගාථමාහ –

168.

‘‘භරියා මමෙතා තිසතා අළාර, සබ්බත්තමජ්ඣා පදුමුත්තරාභා;
අළාර එතාස්සු තෙ කාමකාරා, දදාමි තෙ තා පරිචාරයස්සූ’’ති.

තත්ථ **සබ්බත්තමජ්ඣාති** සබ්බා අත්තමජ්ඣා, පාණිනා ගහිතප්පමාණමජ්ඣාති අත්ථො. අට්ඨකථායං පන ‘‘සුමජ්ඣා’’ති පාඨො. **පදුමුත්තරාභාති** පදුමවණ්ණඋත්තරාභා, පදුමවණ්ණඋත්තරච්ඡවියොති අත්ථො. **පරිචාරයස්සූති** තා අත්තනො පාදපරිචාරිකා කරොහීති වත්වා තීහි ඉත්ථිසතෙහි සද්ධිං මහාසම්පත්තිං මය්හං අදාසි.

සො ආහ –

169.

‘‘සංවච්ඡරං දිබ්බරසානුභුත්වා, තදාස්සුහං උත්තරිමජ්ඣභාසිං;
නාගස්සිදං කින්ති කථඤ්ච ලද්ධං, කථජ්ඣගමාසි විමානසෙට්ඨං.

170.

‘‘අධිච්චලද්ධං පරිණාමජං තෙ, සයංකතං උදාහු දෙවෙහි දින්නං;
පුච්ඡාමි තං නාගරාජෙතමත්ථං, කථජ්ඣගමාසි විමානසෙට්ඨ’’න්ති.

තත්ථ **දිබ්බරසානුභුත්වාති** දිබ්බෙ කාමගුණරසෙ අනුභවිත්වා. **තදාස්සුහන්ති** තදා අස්සු අහං. **නාගස්සිදන්ති** භද්දමුඛස්ස සඞ්ඛපාලනාගරාජස්ස ඉදං සම්පත්තිජාතං **කින්ති** කිං නාම කම්මං කත්වා කථඤ්ච කත්වා ලද්ධං, කථමෙතං විමානසෙට්ඨං ත්වං අජ්ඣගමාසි, ඉති නං අහං පුච්ඡිං. **අධිච්චලද්ධන්ති** අහෙතුනා ලද්ධං. **පරිණාමජං තෙති** කෙනචි තව අත්ථාය පරිණාමිතත්තා පරිණාමතො ජාතං. **සයංකතන්ති** කාරකෙ පක්කොසාපෙත්වා රතනානි දත්වා කාරිතන්ති.

තතො පරා ද්වින්නම්පි වචනප්පටිවචනගාථාව –

171.

‘‘නාධිච්චලද්ධං න පරිණාමජං මෙ, න සයංකතං නාපි දෙවෙහි දින්නං;
සකෙහි කම්මෙහි අපාපකෙහි, පුඤ්ඤෙහි මෙ ලද්ධමිදං විමානං.

172.

‘‘කිං තෙ වතං කිං පන බ්‍රහ්මචරියං, කිස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො;
අක්ඛාහි මෙ නාගරාජෙතමත්ථං, කථං නු තෙ ලද්ධමිදං විමානං.

173.

‘‘රාජා අහොසිං මගධානමිස්සරො, දුය්‍යොධනො නාම මහානුභාවො;
සො ඉත්තරං ජීවිතං සංවිදිත්වා, අසස්සතං විපරිණාමධම්මං.

174.

‘‘අන්නඤ්ච පානඤ්ච පසන්නචිත්තො, සක්කච්ච දානං විපුලං අදාසිං;
ඔපානභූතං මෙ ඝරං තදාසි, සන්තප්පිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච.

175.

‘‘මාලඤ්ච ගන්ධඤ්ච විලෙපනඤ්ච, පදීපියං යානමුපස්සයඤ්ච;
අච්ඡාදනං සයනමථන්නපානං, සක්කච්ච දානානි අදම්හ තත්ථ.

176.

‘‘තං මෙ වතං තං පන බ්‍රහ්මචරියං, තස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො;
තෙනෙව මෙ ලද්ධමිදං විමානං, පහූතභක්ඛං බහුඅන්නපානං;
නච්චෙහි ගීතෙහි චුපෙතරූපං, චිරට්ඨිතිකං න ච සස්සතායං.

177.

‘‘අප්පානුභාවා තං මහානුභාවං, තෙජස්සිනං හන්ති අතෙජවන්තො;
කිමෙව දාඨාවුධ කිං පටිච්ච, හත්ථත්තමාගච්ඡි වනිබ්බකානං.

178.

‘‘භයං නු තෙ අන්වගතං මහන්තං, තෙජො නු තෙ නාන්වගං දන්තමූලං;
කිමෙව දාඨාවුධ කිං පටිච්ච, කිලෙසමාපජ්ජි වනිබ්බකානං.

179.

‘‘න මෙ භයං අන්වගතං මහන්තං, තෙජො න සක්කා මම තෙහි හන්තුං;
සතඤ්ච ධම්මානි සුකිත්තිතානි, සමුද්දවෙලාව දුරච්චයානි.

180.

‘‘චාතුද්දසිං පඤ්චදසිං අළාර, උපොසථං නිච්චමුපාවසාමි;
අථාගමුං සොළස භොජපුත්තා, රජ්ජුං ගහෙත්වාන දළ්හඤ්ච පාසං.

181.

‘‘භෙත්වාන නාසං අතිකස්ස රජ්ජුං, නයිංසු මං සම්පරිගය්හ ලුද්දා;
එතාදිසං දුක්ඛමහං තිතික්ඛං, උපොසථං අප්පටිකොපයන්තො.

182.

‘‘එකායනෙ තං පථෙ අද්දසංසු, බලෙන වණ්ණෙන චුපෙතරූපං;
සිරියා පඤ්ඤාය ච භාවිතොසි, කිං පත්ථයං නාග තපො කරොසි.

183.

‘‘න පුත්තහෙතූ න ධනස්ස හෙතූ, න ආයුනො චාපි අළාර හෙතු;
මනුස්සයොනිං අභිපත්ථයානො, තස්මා පරක්කම තපො කරොමි.

184.

‘‘ත්වං ලොහිතක්ඛො විහතන්තරංසො, අලඞ්කතො කප්පිතකෙසමස්සු;
සුරොසිතො ලොහිතචන්දනෙන, ගන්ධබ්බරාජාව දිසා පභාසසි.

185.

‘‘දෙවිද්ධිපත්තොසි මහානුභාවො, සබ්බෙහි කාමෙහි සමඞ්ගිභූතො;
පුච්ඡාමි තං නාගරාජෙතමත්ථං, සෙය්‍යො ඉතො කෙන මනුස්සලොකො.

186.

‘‘අළාර නාඤ්ඤත්‍ර මනුස්සලොකා, සුද්ධීව සංවිජ්ජති සංයමො වා;
අහඤ්ච ලද්ධාන මනුස්සයොනිං, කාහාමි ජාතිමරණස්ස අන්තං.

187.

‘‘සංවච්ඡරො මෙ වසතො තවන්තිකෙ, අන්නෙන පානෙන උපට්ඨිතොස්මි;
ආමන්තයිත්වාන පලෙමි නාග, චිරප්පවුට්ඨොස්මි අහං ජනින්ද.

188.

‘‘පුත්තා ච දාරා අනුජීවිනො ච, නිච්චානුසිට්ඨා උපතිට්ඨථෙතං;
කච්චින්නු තං නාභිසපිත්ථ කොචි, පියඤ්හි මෙ දස්සනං තුය්හං අළාර.

189.

‘‘යථාපි මාතූ ච පිතූ අගාරෙ, පුත්තො පියො පටිවිහිතො වසෙය්‍ය;
තතොපි මය්හං ඉධමෙව සෙය්‍යො, චිත්තඤ්හි තෙ නාග මයී පසන්නං.

190.

‘‘මණී මමං විජ්ජති ලොහිතඞ්කො, ධනාහරො මණිරතනං උළාරං;
ආදාය ත්වං ගච්ඡ සකං නිකෙතං, ලද්ධා ධනං තං මණිමොස්සජස්සූ’’ති.

තත්ථ **කිං තෙ වතන්ති** කිං තව වතසමාදානං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** සෙට්ඨචරියං. **ඔපානභූතන්ති** චතුමහාපථෙ ඛතපොක්ඛරණී විය ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණානං යථාසුඛං පරිභුඤ්ජිතබ්බවිභවං. **න ච සස්සතායන්ති** චිරට්ඨිතිකං සමානම්පි චෙ තං මය්හං සස්සතං න හොතීති මෙ කථෙහි.

අප්පානුභාවාති භොජපුත්තෙ සන්ධායාහ. **හන්තීති** අට්ඨසු ඨානෙසු සූලෙහි විජ්ඣන්තා කිංකාරණා හනිංසු. **කිං පටිච්චාති** කිං සන්ධාය ත්වං තදා තෙසං හත්ථත්තං ආගච්ඡි වසං උපගතො. **වනිබ්බකානන්ති** භොජපුත්තා ඉධ ''වනිබ්බකා''ති වුත්තා. **තෙජො නු තෙ නාන්වගං දන්තමූලන්ති** කිං නු තව තෙජො භොජපුත්තෙ දිස්වා තදා භයං මහන්තං අන්වගතං, උදාහු විසං දන්තමූලං න අන්වගතං. **කිලෙසන්ති** දුක්ඛං. **වනිබ්බකානන්ති** භොජපුත්තානං සන්තිකෙ, භොජපුත්තෙ නිස්සායාති අත්ථො.

තෙජො න සක්කා මම තෙහි හන්තුන්ති මම විසතෙජො අඤ්ඤස්ස තෙජෙන අභිහන්තුම්පි න සක්කා. **සතන්ති** බුද්ධාදීනං. **ධම්මානීති** සීලසමාධිපඤ්ඤාඛන්තිඅනුද්දයමෙත්තාභාවනාසඞ්ඛාතානි ධම්මානි. **සුකිත්තිතානීති** සුවණ්ණිතානි සුකථිතානි. කින්ති කත්වා? **සමුද්දවෙලාව දුරච්චයානීති** තෙහි සමුද්දවෙලා විය සප්පුරිසෙහි ජීවිතත්ථම්පි දුරච්චයානීති වණ්ණිතානි, තස්මා අහං සීලභෙදභයෙන ඛන්තිමෙත්තාදිසමන්නාගතො හුත්වා මම කොපස්ස සීලවෙලන්තං අතික්කමිතුං න අදාසින්ති ආහ.

> ''ඉමිස්සා පන සඞ්ඛපාලධම්මදෙසනාය දසපි පාරමියො ලබ්භන්ති. තදා හි මහාසත්තෙන සරීරස්ස පරිච්චත්තභාවො දානපාරමී නාම හොති, තථාරූපෙනාපි විසතෙජෙන සීලස්ස අභින්නතා සීලපාරමී, නාගභවනතො නික්ඛමිත්වා සමණධම්මකරණං නෙක්ඛම්මපාරමී, 'ඉදඤ්චිදඤ්ච කාතුං වට්ටතී'ති සංවිදහනං පඤ්ඤාපාරමී, අධිවාසනවීරියං වීරියපාරමී, අධිවාසනඛන්ති ඛන්තිපාරමී, සච්චසමාදානං සච්චපාරමී, 'මම සීලං න භින්දිස්සාමී'ති අධිට්ඨානං අධිට්ඨානපාරමී, අනුද්දයභාවො මෙත්තාපාරමී, වෙදනාය මජ්ඣත්තභාවො උපෙක්ඛාපාරමී''ති.

අථාගමුන්ති අථෙකදිවසං වම්මිකමත්ථකෙ නිපන්නං දිස්වා සොළස භොජපුත්තා ඛරරජ්ජුඤ්ච දළ්හපාසඤ්ච සූලානි ච ගහෙත්වා මම සන්තිකං ආගතා. **භෙත්වානාති** මම සරීරං අට්ඨසු ඨානෙසු භින්දිත්වා සකණ්ටකකාළවෙත්තලතා පවෙසෙත්වා. **නාසං අතිකස්ස රජ්ජුන්ති** ථොකං ගන්ත්වා සීසං මෙ ඔලම්බන්තං දිස්වා මහාමග්ගෙ නිපජ්ජාපෙත්වා පුන නාසම්පි මෙ භින්දිත්වා වට්ටරජ්ජුං අතිකස්ස ආවුනිත්වා කාජකොටියං ලග්ගෙත්වා සමන්තතො පරිග්ගහෙත්වා මං නයිංසු.

අද්දසංසූති, සම්ම සඞ්ඛපාල, තෙ භොජපුත්තා එකායනෙ එකගමනෙ ජඞ්ඝපදිකමග්ගෙ තං බලෙන ච වණ්ණෙන ච උපෙතරූපං පස්සිංසු, ත්වං පන ඉස්සරියසොභග්ගසිරියා ච පඤ්ඤාය ච භාවිතො වඩ්ඪිතො, සො ත්වං එවරූපො සමානොපි කිමත්ථං තපං කරොසි, කිමිච්ඡන්තො උපොසථවාසං වසසි, සීලං රක්ඛසි. ‘‘අද්දසාසි’’න්තිපි පාඨො, අහං එකායනෙ මහාමග්ගෙ තං අද්දසින්ති අත්ථො. **අභිපත්ථයානො**ති පත්ථෙන්තො. **තස්මා**ති යස්මා මනුස්සයොනිං පත්ථෙමි, තස්මා වීරියෙන පරක්කමිත්වා තපොකම්මං කරොමි.

සුරොසිතොති සුට්ඨු මනුලිත්තො. **ඉතො**ති ඉමම්හා නාගභවනා මනුස්සලොකො කෙන උත්තරිතරො. **සුද්ධී**ති මග්ගඵලනිබ්බානසඞ්ඛාතා විසුද්ධි. **සංයමො**ති සීලං. ඉදං සො මනුස්සලොකෙයෙව බුද්ධපච්චෙකබුද්ධානං උප්පත්තිං සන්ධායාහ. **කාහාමී**ති අත්තනො අප්පටිසන්ධිකභාවං කරොන්තො ජාතිජරාමරණස්සන්තං කරිස්සාමීති. එවං, මහාරාජ, සො සඞ්ඛපාලො මනුස්සලොකං වණ්ණෙසි. **සංවච්ඡරො මෙ**ති එවං, මහාරාජ, තස්මිං මනුස්සලොකං වණ්ණෙන්තෙ අහං පබ්බජ්ජාය සිනෙහං කත්වා එතදවොචං. තත්ථ **උපට්ඨිතොස්මී**ති අන්නපානෙන චෙව දිබ්බෙහි ච කාමගුණෙහි පරිචිණ්ණො මානිතො අස්මි. **පලෙමී**ති පරෙමි ගච්ඡාමි. **චිරප්පවුට්ඨොස්මී**ති අහං මනුස්සලොකතො චිරප්පවුට්ඨො අස්මි.

නාභිසපිත්ථාති කච්චි නු බො මම පුත්තාදීසු කොචි තං න අක්කොසි න පරිභාසීති පුච්ඡති. ‘‘නාභිසජ්ජෙථා’’තිපි පාඨො, න කොපෙසීති අත්ථො. **පටිවිහිතො**ති පටිජග්ගිතො. **මණී මම**න්ති සචෙ, සම්ම ආළාර, ගච්ඡසියෙව, එවං සන්තෙ මම ලොහිතඞ්කො ධනහාරකො සබ්බකාමදදො මණි සංවිජ්ජති, තං උළාරං මණිරතනං ආදාය තව ගෙහං ගච්ඡ, තත්ථ ඉමස්සානුභාවෙන යාවදිච්ඡකං ධනං ලද්ධා පුන ඉමං මණිං ඔස්සජෙය්‍යාසි, ඔස්සජන්තො ච අඤ්ඤත්ථ අනොස්සජිත්වා අත්තනො උදකචාටියං ඔස්සජෙය්‍යාසීති වත්වා මය්හං මණිරතනං උපනෙසීති වදති.

එවං වත්වා ආළාරො ‘‘අථාහං, මහාරාජ, නාගරාජානං එතදවොචං – ‘සම්ම, නාහං ධනෙනත්ථිකො, පබ්බජිතුං පන ඉච්ඡාමී’ති පබ්බජිතපරික්ඛාරං යාචිත්වා තෙනෙව සද්ධිං නාගභවනා නික්ඛමිත්වා තං නිවත්තෙත්වා හිමවන්තං පවිසිත්වා පබ්බජිතොම්හී’’ති වත්වා රඤ්ඤො ධම්මකථං කථෙන්තො ගාථාද්වයමාහ –

191.

‘‘දිට්ඨා මයා මානුසකාපි කාමා, අසස්සතා විපරිණාමධම්මා;
ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා, සද්ධායහං පබ්බජිතොම්හි රාජ.

192.

‘‘දුමප්ඵලානීව පතන්ති මාණවා, දහරා ච වුද්ධා ච සරීරභෙදා;
එතම්පි දිස්වා පබ්බජිතොම්හි රාජ, අපණ්ණකං සාමඤ්ඤමෙව සෙය්‍යො’’ති.

තත්ථ **සද්ධායාති** කම්මඤ්ච ඵලඤ්ච නිබ්බානඤ්ච සද්දහිත්වා. **දුමප්ඵලානීව පතන්තීති** යථා රුක්ඛඵලානි පක්කානිපි අපක්කානිපි පතන්ති, තථා මාණවා දහරා ච වුද්ධා ච පතන්ති. **අපණ්ණකන්ති** අවිරද්ධං නිය්‍යානිකං. **සාමඤ්ඤමෙව සෙය්‍යොති** පබ්බජ්ජාව උත්තමාති පබ්බජ්ජාය ගුණං දිස්වා පබ්බජිතොම්හි, මහාරාජාති.

තං සුත්වා රාජා අනන්තරං ගාථමාහ –

193.

‘‘අද්ධා හවෙ සෙවිතබ්බා සපඤ්ඤා, බහුස්සුතා යෙ බහුඨානචින්තිනො;
නාගඤ්ච සුත්වාන තවඤ්චළාර, කාහාමි පුඤ්ඤානි අනප්පකානී’’ති.

තත්ථ **යෙ බහුඨානචින්තිනොති** යෙ බහූනි කාරණානි ජානන්ති. **නාගඤ්චාති** තථා අප්පමාදවිහාරිනං නාගරාජානඤ්ච තව ච වචනං සුත්වා.

අථස්ස උස්සාහං ජනෙන්තො තාපසො ඔසානගාථමාහ –

194.

‘‘අද්ධා හවෙ සෙවිතබ්බා සපඤ්ඤා, බහුස්සුතා යෙ බහුඨානචින්තිනො;
නාගඤ්ච සුත්වාන මමඤ්ච රාජ, කරොහි පුඤ්ඤානි අනප්පකානී’’ති.

එවං සො රඤ්ඤො ධම්මං දෙසෙත්වා තත්ථෙව චත්තාරො වස්සානමාසෙ වසිත්වා පුන හිමවන්තං ගන්ත්වා යාවජීවං චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසි. සඞ්ඛපාලොපි යාවජීවං උපොසථවාසං වසිත්වා රාජා ච දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරිත්වා යථාකම්මං ගතා.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ජාතකං සමොධානෙසි – ‘‘තදා පිතා තාපසො කස්සපො අහොසි, බාරාණසිරාජා ආනන්දො, ආළාරො සාරිපුත්තො, සඞ්ඛපාලනාගරාජා පන අහමෙව අහොසි’’න්ති.

සඞ්ඛපාලජාතකවණ්ණනා චතුත්ථා.

[525] 5. චූළසුතසොමජාතකවණ්ණනා

ආමන්තයාමි නිගමන්ති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො නෙක්ඛම්මපාරමිං ආරබ්භ කථෙසි. පච්චුප්පන්නවත්ථු **මහානාරදකස්සපජාතක**සදිසමෙව (ජා. 2.22.1153 ආදයො). අතීතෙ පන බාරාණසී සුදස්සනං නාම නගරං අහොසි, තත්ථ බ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා අජ්ඣාවසි. බොධිසත්තො තස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්ති, දසමාසච්චයෙන මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. තස්ස පන පුණ්ණචන්දසස්සිරිකං මුඛං අහොසි, තෙනස්ස ‘‘සොමකුමාරො’’ති නාමං කරිංසු. සො විඤ්ඤුතං පත්තො සුතවිත්තකො සවනසීලො අහොසි, තෙන නං ‘‘සුතසොමො’’ති සඤ්ජානිංසු. සො වයප්පත්තො තක්කසිලායං සබ්බසිප්පානි උග්ගහෙත්වා ආගතො පිතු සන්තකං සෙතච්ඡත්තං ලභිත්වා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙසි, මහන්තං ඉස්සරියං අහොසි. තස්ස චන්දාදෙවිප්පමුඛානි සොළස ඉත්ථිසහස්සානි අහෙසුං. සො අපරභාගෙ පුත්තධීතාහි වඩ්ඪන්තො ඝරාවාසෙ අනභිරතො අරඤ්ඤං පවිසිත්වා පබ්බජිතුකාමො අහොසි.

සො එකදිවසං කප්පකං ආමන්තෙත්වා ‘‘යදා මෙ, සම්ම, සිරස්මිං පලිතං පස්සෙය්‍යාසි, තදා මෙ ආරොචෙය්‍යාසී’’ති ආහ. කප්පකො තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා අපරභාගෙ පලිතං දිස්වා ආරොචෙත්වා ‘‘තෙන හි නං, සම්ම කප්පක, උද්ධරිත්වා මම හත්ථෙ පතිට්ඨපෙහී’’ති වුත්තෙ සුවණ්ණසණ්ඩාසෙන උද්ධරිත්වා රඤ්ඤො හත්ථෙ ඨපෙසි. තං දිස්වා මහාසත්තො ‘‘ජරාය මෙ සරීරං අභිභූත’’න්ති භීතො තං පලිතං ගහෙත්වාව පාසාදා ඔතරිත්වා මහාජනස්ස දස්සනට්ඨානෙ පඤ්ඤත්තෙ රාජපල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා සෙනාපතිප්පමුඛානි අසීතිඅමච්චසහස්සානි පුරොහිතප්පමුඛානි සට්ඨිබ්‍රාහ්මණසහස්සානි අඤ්ඤෙ ච රට්ඨිකජානපදනෙගමාදයො බහූ ජනෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සිරස්මිං මෙ පලිතං ජාතං, අහං මහල්ලකොස්මි, මම පබ්බජිතභාවං ජානාථා’’ති වත්වා පඨමං ගාථමාහ –

195.

‘‘ආමන්තයාමි නිගමං, මිත්තාමච්චෙ පරිස්සජෙ;
සිරස්මිං පලිතං ජාතං, පබ්බජ්ජං දානි රොචහ’’න්ති.

තත්ථ **ආමන්තයාමී**ති ජානාපෙමි. **රොචහ**න්ති ‘‘රොචෙමි අහං, තස්ස මෙ, භොන්තො! පබ්බජිතභාවං ජානාථා’’ති.

තං සුත්වා තෙසු එකො විසාරදප්පත්තො හුත්වා ගාථමාහ –

196.

‘‘අභුං මෙ කථං නු භණසි, සල්ලං මෙ දෙව උරසි කප්පෙසි;
සත්තසතා තෙ භරියා, කථං නු තෙ තා භවිස්සන්තී’’ති.

තත්ථ **අභුන්ති** අවඩ්ඪිං. **උරසි කප්පෙසීති** උරස්මිං සුනිසිතධොතසත්තිං වාරෙසි. **සත්තසතාති** සමජාතිකා ඛත්තියකඤ්ඤා සන්ධායෙතං වුත්තං. **කථං නු තෙ තා භවිස්සන්තීති** තා තව භරියා තයි පබ්බජිතෙ අනාථා නිප්පච්චයා කථං භවිස්සන්ති, එතා අනාථා කත්වා තුම්හාකං පබ්බජ්ජා නාම න යුත්තාති.

තතො මහාසත්තො තතියං ගාථමාහ –

197.

‘‘පඤ්ඤායිහින්ති එතා, දහරා අඤ්ඤම්පි තා ගමිස්සන්ති;
සග්ගඤ්ච පත්ථයානො, තෙන අහං පබ්බජිස්සාමී’’ති.

තත්ථ **පඤ්ඤායිහින්තීති** අත්තනො කම්මෙන පඤ්ඤායිස්සන්ති. අහං එතාසං කිං හොමි, සබ්බාපෙතා දහරා, යො අඤ්ඤො රාජා භවිස්සති, තං එතා ගමිස්සන්තීති.

අමච්චාදයො බොධිසත්තස්ස පටිවචනං දාතුං අසක්කොන්තා තස්ස මාතු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සා තුරිතතුරිතා ආගන්ත්වා ‘‘සච්චං කිර ත්වං, තාත, පබ්බජිතුකාමොසී’’ති වත්වා ද්වෙ ගාථායො අභාසි –

198.

‘‘දුල්ලද්ධං මෙ ආසි සුතසොම, යස්ස තෙ හොමහං මාතා;
යං මෙ විලපන්තියා, අනපෙක්ඛො පබ්බජසි දෙව.

199.

‘‘දුල්ලද්ධං මෙ ආසි සුතසොම, යං තං අහං විජායිස්සං;
යං මෙ විලපන්තියා, අනපෙක්ඛො පබ්බජසි දෙවා’’ති.

තත්ථ **දුල්ලද්ධන්ති** යං එතං මයා ලභන්තියා පුත්තං ජම්මං ලද්ධං දුල්ලද්ධං. **යං මෙති** යෙන කාරණෙන මයි නානප්පකාරකං විපලන්තියා ත්වං පබ්බජිතුං ඉච්ඡසි, තෙන කාරණෙන තාදිසස්ස පුත්තස්ස ලභනං මම දුල්ලද්ධං නාමාති.

බොධිසත්තො එවං පරිදෙවමානායපි මාතරා සද්ධිං කිඤ්චි න කථෙසි. සා රොදිත්වා කන්දිත්වා සයමෙව එකමන්තං අට්ඨාසි. අථස්ස පිතු ආරොචෙසුං. සො ආගන්ත්වා එකං තාව ගාථමාහ –

200.

‘‘කො නාමෙසො ධම්මො, සුතසොම කා ච නාම පබ්බජ්ජා;
යං නො අම්හෙ ජිණ්ණෙ, අනපෙක්ඛො පබ්බජසි දෙවා’’ති.

තත්ථ **යං නො අම්මෙති** යං ත්වං අම්හාකං පුත්තො සමානො අම්මෙ ජිණ්ණෙ පටිජග්ගිතබ්බකාලෙ අප්පටිජග්ගිත්වා පපාතෙ සිලං පවට්ටෙන්තො විය ඡඩ්ඩෙත්වා අනපෙක්ඛො පබ්බජසි, තෙන තං වදාමි කො නාමෙසො තව ධම්මොති අධිප්පායො.

තං සුත්වා මහාසත්තො තුණ්හී අහොසි. අථ නං පිතා, ‘‘තාත සුතසොම, සචෙපි තෙ මාතාපිතූසු සිනෙහො නත්ථි, පුත්තධීතරො තෙ බහූ තරුණා, තයා විනා වත්තිතුං න සක්ඛිස්සන්ති, තෙසං වුඩ්ඪිප්පත්තකාලෙ පබ්බජිස්සසී’’ති වත්වා සත්තමං ගාථමාහ –

201.

‘‘පුත්තාපි තුය්හං බහවො, දහරා අප්පත්තයොබ්බනා;
මඤ්ජූ තෙපිතං අපස්සන්තා, මඤ්ඤෙ දුක්ඛං නිගච්ඡන්ති’’ති.

තත්ථ **මඤ්ජූති** මධුරවචනා. **නිගච්ඡන්තීති** නිගච්ඡිස්සන්ති කායිකචෙතසිකදුක්ඛං පටිලභිස්සන්තීති මඤ්ඤාමි.

තං සුත්වා මහාසත්තො ගාථමාහ –

202.

‘‘පුත්තෙහි ච මෙ එතෙහි, දහරෙහි අප්පත්තයොබ්බනෙහි;
මඤ්ජූහි සබ්බෙහිපි තුම්හෙහි, චිරම්පි ඨත්වා විනාසභාවො’’ති.

තත්ථ **සබ්බෙහිපි තුම්හෙහීති**, තාත, න කෙවලං පුත්තෙහෙව, අථ ඛො තුම්හෙහිපි අඤ්ඤෙහිපි සබ්බසඞ්ඛාරෙහි චිරං ඨත්වාපි දීඝමද්ධානං ඨත්වාපි විනාසභාවොව නියතො. සකලස්මිම්පි හි ලොකසන්නිවාසෙ එකසඞ්ඛාරොපි නිච්චො නාම නත්ථීති.

එවං මහාසත්තො පිතු ධම්මකථං කථෙසි. සො තස්ස ධම්මකථං සුත්වා තුණ්හී අහොසි. අථස්ස සත්තසතානං භරියානං ආරොචයිංසු. තා ච පාසාදා ඔරුය්හ තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ගොප්ඵකෙසු ගහෙත්වා පරිදෙවමානා ගාථමාහංසු –

203.

‘‘ඡින්නං නු තුය්හං හදයං, අදු තෙ කරුණා ච නත්ථි අම්හෙසු;
යං නො විකන්දන්තියො, අනපෙක්ඛො පබ්බජසි දෙවා’’ති.

තස්සත්ථො – සාමි සුතසොම, අම්හෙ විධවා කත්වා ගච්ඡන්තස්ස අප්පමත්තකස්සපි සිනෙහස්ස අභාවෙන තව හදයං අම්හෙසු ඡින්නං නු, උදාහු කරුණාය අභාවෙන කාරුඤ්ඤං වා නත්ථි, යං නො එවං විකන්දන්තියො පහාය පබ්බජසීති.

මහාසත්තො තාසං පාදමූලෙ පරිවත්තිත්වා පරිදෙවමානානං පරිදෙවනසද්දං සුත්වා අනන්තරං ගාථමාහ –

204.

‘‘න ච මය්හං ජින්නං හදයං, අත්ථි කරුණාපි මය්හං තුම්හෙසු;
සග්ගඤ්ච පත්ථයානො, තෙන අහං පබ්බජිස්සාමී’’ති.

තත්ථ **සග්ගඤ්චාති** අහං සග්ගඤ්ච පත්ථයන්තො යස්මා අයං පබ්බජ්ජා නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණිතා, තස්මා පබ්බජිස්සාමි, තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථාති තා අස්සාසෙසි.

අථස්ස අග්ගමහෙසියා ආරොචෙසුං. සා ගරුභාරා පරිපුණ්ණගබ්භාපි සමානා ආගන්ත්වා මහාසත්තං වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතා තිස්සො ගාථායො අභාසි –

205.

‘‘දුල්ලද්ධං මෙ ආසි සුතසොම, යස්ස තෙ අහං භරියා;
යං මෙ විලපන්තියා, අනපෙක්ඛො පබ්බජසි දෙව.

206.

‘‘දුල්ලද්ධං මෙ ආසි සුතසොම, යස්ස තෙ අහං භරියා;
යං මෙ කුච්ඡිපටිසන්ධිං, අනපෙක්ඛො පබ්බජසි දෙව.

207.

‘‘පරිපක්කො මෙ ගබ්භො, කුච්ඡිගතො යාව නං විජායාමි;
මාහං එකා විධවා, පච්ඡා දුක්ඛානි අද්දක්ඛි’’න්ති.

තත්ථ **යං මෙති** යස්මා මම විලපන්තියා ත්වං අනපෙක්ඛො පබ්බජසි, තස්මා යං මයා තව සන්තිකා අග්ගමහෙසිට්ඨානං ලද්ධං, තං දුල්ලද්ධමෙව ආසි. දුතියගාථාය යස්මා මං ත්වං කුච්ඡිපටිසන්ධිං පහාය අනපෙක්ඛො පබ්බජසි, තස්මා යං මයා තව භරියත්තං ලද්ධං, තං දුල්ලද්ධං මෙති අත්ථො. **යාව නන්ති** යාවාහං තං ගබ්භං විජායාමි, තාව අධිවාසෙහීති.

තතො මහාසත්තො ගාථමාහ –

208.

‘‘පරිපක්කො තෙ ගබ්භො, කුච්ඡිගතො ඉඞ්ඝ ත්වං විජායස්සු;
පුත්තං අනොමවණ්ණං, තං හිත්වා පබ්බජිස්සාමී’’ති.

තත්ථ **පුත්තන්ති**, භද්දෙ, තව ගබ්භො පරිපක්කොති ජානාමි, ත්වං පන විජායමානා පුත්තං විජායිස්සසි, න ධීතරං, සා ත්වං සොත්ථිනා විජායස්සු පුත්තං, අහං පන සද්ධිං තයා තං පුත්තං හිත්වා පබ්බජිස්සාමියෙවාති.

සා තස්ස වචනං සුත්වා සොකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී ‘‘ඉතො දානි පට්ඨාය, දෙව, අම්හාකං සිරී නාම නත්ථී’’ති උභොහි හත්ථෙහි හදයං ධාරයමානා අස්සූනි මුඤ්චන්තී මහාසද්දෙන පරිදෙවි. අථ නං සමස්සාසෙන්තො මහාසත්තො ගාථමාහ –

209.

‘‘මා ත්වං චන්දෙ රුදි, මා සොචි වනතිමිරමත්තක්ඛි;
ආරොහ වරපාසාදං, අනපෙක්ඛො අහං ගමිස්සාමී’’ති.

තත්ථ **මා ත්වං චන්දෙ රුදීති**, භද්දෙ චන්දාදෙවි, ත්වං මා රොදි මා සොචි. **වනතිමිරමත්තක්ඛීති** ගිරිකණ්ණිකපුප්ඵසමානනෙත්තෙ. පාළියං පන ‘‘කොවිළාරතම්බක්ඛී’’ති ලිඛිතං, තස්සා කොවිළාරපුප්ඵං විය තම්බනෙත්තෙති අත්ථො.

සා තස්ස වචනං සුත්වා ඨාතුං අසක්කොන්තී පාසාදං ආරුය්හ රොදමානා නිසීදි. අථ නං බොධිසත්තස්ස ජෙට්ඨපුත්තො දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො මෙ මාතා රොදන්තී නිසින්නා’’ති තං පුච්ඡන්තො ගාථමාහ –

210.

‘‘කො තං අම්ම කොපෙසි, කිං රොදසි පෙක්ඛසි ච මං බාළ්හං;
කං අවජ්ඣං ඝාතෙමි, ඤාතීනං උදික්ඛමානාන’’න්ති.

තත්ථ **කොපෙසීති**, අම්ම! කො නාම තං කොපෙසි, කො තෙ අප්පියං අකාසි. **පෙක්ඛසි චාති** මං බාළ්හං පෙක්ඛන්තී කිංකාරණා රොදසීති අධිප්පායො. **කං අවජ්ඣං ඝාතෙමීති** අඝාතෙතබ්බම්පි කං ඝාතෙමි අත්තනො ඤාතීනං උදික්ඛමානානඤ්ඤෙව, අක්ඛාහි මෙති පුච්ඡති.

තතො දෙවී ගාථමාහ –

211.

‘‘න හි සො සක්කා හන්තුං, විජිතාවී යො මං තාත කොපෙසි;
පිතා තෙ මං තාත අවච, අනපෙක්ඛො අහං ගමිස්සාමී’’ති.

තත්ථ **විජිතාවීති**, තාත, යො මං ඉමිස්සා පථවියා විජිතාවී කොපෙසි, අප්පියසමුදාචාරෙන මෙ හදයෙ කොපඤ්ච සොකඤ්ච පවෙසෙසි, සො තයා හන්තුං න සක්කා, මඤ්හි, තාත, තව පිතා ‘‘අහං රජ්ජසිරිඤ්ච තඤ්ච පහාය අරඤ්ඤං පවිසිත්වා පබ්බජිස්සාමී’’ති අවච, ඉදං මෙ රොදනකාරණන්ති.

සො තස්සා වචනං සුත්වා ‘‘අම්ම! කිං නාම ත්වං කථෙසි, නනු එවං සන්තෙ මයං අනාථා නාම භවිස්සාමා’’ති පරිදෙවන්තො ගාථමාහ –

212.

‘‘යොහං පුබ්බෙ නිය්‍යාමි, උය්‍යානං මත්තකුඤ්ජරෙ ච යොධෙමි;
සුතසොමෙ පබ්බජිතෙ, කථං නු දානි කරිස්සාමී’’ති.

තස්සත්ථො – යො අහං පුබ්බෙ චතුආජඤ්ඤයුත්තං සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතං රථං අභිරුය්හ උය්‍යානං ගච්ඡාමි, මත්තකුඤ්ජරෙ ච යොධෙමි, අඤ්ඤෙහි ච අස්සකීළාදීහි කීළාමි, ස්වාහං ඉදානි සුතසොමෙ පබ්බජිතෙ කථං කරිස්සාමීති?

අථස්ස කනිට්ඨභාතා සත්තවස්සිකො තෙ උභොපි රොදන්තෙ දිස්වා මාතරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘අම්ම! කිංකාරණා තුම්හෙ රොදථා’’ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා ‘‘තෙන හි මා රොදථ, අහං තාතස්ස පබ්බජිතුං න දස්සාමී’’ති උභොපි තෙ අස්සාසෙත්වා ධාතියා සද්ධිං පාසාදා ඔරුය්හ පිතු සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘තාත, ත්වං කිර අම්හෙ අකාමකෙ පහාය ‘පබ්බජාමී’ති වදසි, අහං තෙ පබ්බජිතුං න දස්සාමී’’ති පිතරං ගීවාය දළ්හං ගහෙත්වා ගාථමාහ –

213.

‘‘මාතුච්ච මෙ රුදන්ත්‍යා, ජෙට්ඨස්ස ච භාතුනො අකාමස්ස;
හත්ථෙපි තෙ ගහෙස්සං, න හි ගච්ඡසි නො අකාමානා’’න්ති.

මහාසත්තො චින්තෙසි – ‘‘අයං මෙ පරිපන්ථං කරොති, කෙන නු ඛො නං උපායෙන පටික්කමාපෙය්‍යා’’න්ති. තතො ධාතිං ඔලොකෙත්වා, ‘‘අම්ම! ධාති හන්දිමං මණික්ඛන්ධපිළන්ධනං, තවෙසො හොතු හත්ථෙ, පුත්තං අපනෙහි, මා මෙ අන්තරායං කරී’’ති සයං පුත්තං හත්ථෙ ගහෙත්වා අපනෙතුං අසක්කොන්තො තස්සා ලඤ්ජං පටිජානෙත්වා ගාථමාහ –

214.

‘‘උට්ඨෙහි ත්වං ධාති, ඉමං කුමාරං රමෙහි අඤ්ඤත්ථ;
මා මෙ පරිපන්ථමකාසි, සග්ගං මම පත්ථයානස්සා’’ති.

තත්ථ **ඉමං කුමාරන්ති**, අම්ම! ධාති ත්වං උට්ඨෙහි, ඉමං කුමාරං අපනෙත්වා ආගන්ත්වා ඉමං මණිං ගහෙත්වා අඤ්ඤත්ථ නං අභිරමෙහීති.

සා ලඤ්ජං ලභිත්වා කුමාරං සඤ්ඤාපෙත්වා ආදාය අඤ්ඤත්ථ ගන්ත්වා පරිදෙවමානා ගාථමාහ –

215.

‘‘යං නූනිමං දදෙය්‍යං පභඞ්කරං, කො නු මෙ ඉමිනාත්ථො;
සුතසොමෙ පබ්බජිතෙ, කිං නු මෙනං කරිස්සාමී’’ති.

තස්සත්ථො – යං නූන අහං ඉමං ලඤ්ජත්ථාය ගහිතං පභඞ්කරං සුප්පභාසං මණිං දදෙය්‍යං, කො නු මය්හං සුතසොමනරින්දෙ පබ්බජිතෙ

ඉමිනා අත්ථො, **කිං නු මෙනං කරිස්සාමි,** අහං තස්මිං පබ්බජිතෙ ඉමං ලභිස්සාමි, ලභන්තීපි ච කිං නු ඛො එතං කරිස්සාමි, පස්සථ මෙ කම්මන්ති.

තතො මහාසෙනගුත්තො චින්තෙසි – ‘‘අයං රාජා ‘‘ගෙහෙ මෙ ධනං මන්ද’න්ති සඤ්ඤං කරොති මඤ්ඤෙ, බහුභාවමස්ස කථෙස්සාමී’’ති. සො උට්ඨාය වන්දිත්වා ගාථමාහ –

216.

‘‘කොසො ච තුය්හං විපුලො, කොට්ඨාගාරඤ්ච තුය්හං පරිපූරං;
පථවී ච තුය්හං විජිතා, රමස්සු මා පබ්බජී දෙවා’’ති.

තං සුත්වා මහාසත්තො ගාථමාහ –

217.

‘‘කොසො ච මය්හං විපුලො, කොට්ඨාගාරඤ්ච මය්හං පරිපූරං;
පථවී ච මය්හං විජිතා, තං හිත්වා පබ්බජිස්සාමී’’ති.

තං සුත්වා තස්මිං අපගතෙ කුලවඩ්ඪනසෙට්ඨි නාම උට්ඨාය වන්දිත්වා ගාථමාහ –

218.

‘‘මය්හම්පි ධනං පහූතං, සඞ්ඛ්‍යාතුං නොපි දෙව සක්කොමි;
තං තෙ දදාමි සබ්බම්පි, රමස්සු මා පබ්බජී දෙවා’’ති.

තං සුත්වා මහාසත්තො ගාථමාහ –

219.

‘‘ජානාමි ධනං පහූතං, කුලවඩ්ඪන පූජිතො තයා චස්මි;
සග්ගඤ්ච පත්ථයානො, තෙන අහං පබ්බජිස්සාමී’’ති.

තං සුත්වා කුලවඩ්ඪනෙ අපගතෙ මහාසත්තො සොමදත්තං කනිට්ඨභාතරං ආමන්තෙත්වා, ‘‘තාත, අහං පඤ්ජරපක්ඛිත්තො වනකුක්කුටො විය උක්කණ්ඨිතො, මං ඝරාවාසෙ අනභිරති අභිභවති, අජ්ජෙව පබ්බජිස්සාමි, ත්වං ඉමං රජ්ජං පටිපජ්ජා’’ති රජ්ජං නියාදෙන්තො ගාථමාහ –

220.

‘‘උක්කණ්ඨිතොස්මි බාළ්හං, අරති මං සොමදත්ත ආවිසති;
බහුකාපි මෙ අන්තරායා, අජ්ජෙවාහං පබ්බජිස්සාමී’’ති.

තං සුත්වා සොපි පබ්බජිතුකාමො තං දීපෙන්තො ඉතරං ගාථමාහ –

221.

‘‘ඉදඤ්ච තුය්හං රුචිතං, සුතසොම අජ්ජෙව දානි ත්වං පබ්බජ;
අහම්පි පබ්බජිස්සාමි, න උස්සහෙ තයා විනා අහං ඨාතු’’න්ති.

අථ නං සො පටික්ඛිපිත්වා උපඩ්ඪං ගාථමාහ –

222.

‘‘න හි සක්කා පබ්බජිතුං, නගරෙ න හි පච්චති ජනපදෙ චා’’ති.

තත්ථ **න හි පච්චතීති** ඉදානෙව තාව මම පබ්බජ්ජාධිප්පායං සුත්වාව ඉමස්මිං ද්වාදසයොජනිකෙ සුදස්සනනගරෙ ච සකලජනපදෙ ච න පච්චති, කොචි උද්ධනෙ අග්ගිං න ජාලෙති, අම්හෙසු පන ද්වීසු පබ්බජිතෙසු අනාථාව රට්ඨවාසිනො භවිස්සන්ති, තස්මා න හි සක්කා තයා පබ්බජිතුං, අහමෙව පබ්බජිස්සාමීති.

තං සුත්වා මහාජනො මහාසත්තස්ස පාදමූලෙ පරිවත්තිත්වා පරිදෙවන්තො උපඩ්ඪගාථමාහ –

‘‘සුතසොමෙ පබ්බජිතෙ, කථං නු දානි කරිස්සාමා’’ති.

තතො මහාසත්තො ‘‘අලං මා සොචයිත්ථ, අහං චිරම්පි ඨත්වා තුම්හෙහි විනා භවිස්සාමි, උප්පන්නසඞ්ඛාරො හි නිච්චො නාම නත්ථී’’ති මහාජනස්ස ධම්මං කථෙන්තො ආහ –

223.

‘‘උපනීයතිදං මඤ්ඤෙ, පරිත්තං උදකංව චඞ්කවාරම්හි;
එවං සුපරිත්තකෙ ජීවිතෙ, න ච පමජ්ජිතුං කාලො.

224.

‘‘උපනීයතිදං මඤ්ඤෙ, පරිත්තං උදකංව චඞ්කවාරම්හි;
එවං සුපරිත්තකෙ ජීවිතෙ, අන්ධබාලා පමජ්ජන්ති.

225.

‘‘තෙ වඩ්ඪයන්ති නිරයං, තිරච්ඡානයොනිඤ්ච පෙත්තිවිසයඤ්ච;
තණ්හාය බන්ධනබද්ධා, වඩ්ඪෙන්ති අසුරකාය’’න්ති.

තත්ථ **උපනීයතිදං මඤ්ඤෙති**, තාත, ‘‘ඉදං ජීවිතං උපනීයතී’’ති අහං මඤ්ඤාමි. අඤ්ඤෙසු සුත්තෙසු උපසංහරණත්ථො උපනියානත්ථො, ඉධ පන පරියාදානත්ථො. තස්මා යථා පරිත්තං උදකං රජකානං ඛාරචඞ්කවාරෙ පක්ඛිත්තං සීඝං පරියාදියති, තථා ජීවිතම්පි. එවං සුපරිත්තකෙ ජීවිතෙ තං පරිත්තකං ආයුසඞ්ඛාරං ගහෙත්වා විචරන්තානං සත්තානං න පුඤ්ඤකිරියාය පමජ්ජිතුං කාලො, අප්පමාදොව කාතුං වට්ටතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **අන්ධබාලා පමජ්ජන්තීති** අජරාමරා විය හුත්වා ගූථකලලෙ සූකරා

විය හුත්වා කාමපඞ්කෙ නිමුජ්ජන්තා පමජ්ජන්ති. **අසුරකායන්ති** කාළකඤ්ජිකඅසුරයොනිඤ්ච වඩ්ඪෙන්තීති අත්ථො.

එවං මහාසත්තො මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙත්වා පුබ්බකං නාම පාසාදං ආරුය්හ සත්තමාය භූමියා ඨිතො ඛග්ගෙන චූළං ඡින්දිත්වා ‘‘අහං තුම්හාකං කිඤ්චි න හොමි, අත්තනො රාජානං ගණ්හථා’’ති සවෙඨනං චූළං මහාජනස්ස අන්තරෙ ඛිපි. තං ගහෙත්වා මහාජනො භූමියං පරිවට්ටෙන්තො පරිවට්ටෙන්තො පරිදෙවි. තස්මිං ඨානෙ මහන්තං රජග්ගං උට්ඨහි. පටික්කමිත්වා ඨිතජනො තං ඔලොකෙත්වා ‘‘රඤ්ඤා චූළං ඡින්දිත්වා සවෙඨනා චූළා මහාජනස්ස අන්තරෙ ඛිත්තා භවිස්සති, තෙනායං පාසාදස්ස අවිදූරෙ රජවට්ටි උග්ගතා’’ති පරිදෙවන්තො ගාථමාහ –

226.

‘‘ඌහඤ්ඤතෙ රජග්ගං අවිදූරෙ, පුබ්බකම්හි ච පාසාදෙ;
මඤ්ඤෙ නො කෙසා ඡින්නා, යසස්සිනො ධම්මරාජස්සා’’ති.

තත්ථ **ඌහඤ්ඤතෙති** උට්ඨහති. **රජග්ගන්ති** රජක්ඛන්ධො. **අවිදූරෙති** ඉතො අම්හාකං ඨිතට්ඨානතො අවිදූරෙ. **පුබ්බකම්හීති** පුබ්බකපාසාදස්ස සමීපෙ. **මඤ්ඤෙ නොති** අම්හාකං ධම්මරාජස්ස කෙසා ඡින්නා භවිස්සන්තීති මඤ්ඤාම.

මහාසත්තො පරිචාරිකං පෙසෙත්වා පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ ආහරාපෙත්වා කප්පකෙන කෙසමස්සුං ඔහාරාපෙත්වා අලඞ්කාරං සයනපිට්ඨෙ පාතෙත්වා රත්තපටානං දසානි ඡින්දිත්වා තානි කාසායානි නිවාසෙත්වා මත්තිකාපත්තං වාමඅංසකූටෙ ලග්ගෙත්වා කත්තරදණ්ඩං ආදාය මහාතලෙ අපරාපරං චඞ්කමිත්වා පාසාදා ඔතරිත්වා අන්තරවීථිං පටිපජ්ජි. ගච්ඡන්තං පන නං න කොචි සඤ්ජානි. අථස්ස සත්තසතා ඛත්තියකඤ්ඤා පාසාදං අභිරුහිත්වා තං අදිස්වා ආභරණභණ්ඩමෙව දිස්වා ඔතරිත්වා අවසෙසානං සොළසසහස්සානං ඉත්ථීනං සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘අම්හාකං පියසාමිකො සුතසොමමහිස්සරො පබ්බජිතො’’ති මහාසද්දෙන පරිදෙවමානාව බහි නික්ඛමිංසු. තස්මිං ඛණෙ මහාජනො තස්ස පබ්බජිතභාවං අඤ්ඤාසි, සකලනගරං සඞ්ඛුභිත්වා ‘‘රාජා කිර නො පබ්බජිතො’’ති රාජද්වාරෙ සන්නිපති, මහාජනො ‘‘ඉධ රාජා භවිස්සති, එත්ථ භවිස්සතී’’ති පාසාදාදීනි රඤ්ඤො පරිභොගට්ඨානානි ගන්ත්වා රාජානං අදිස්වා –

227.

‘‘අයමස්ස පාසාදො, සොවණ්ණපුප්ඵමාල්‍යවීතිකිණ්ණො;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඉත්ථාගාරෙහි.

228.

‘‘අයමස්ස පාසාදො, සොවණ්ණපුප්ඵමාල්‍යවීතිකිණ්ණො;

යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඤාතිසඞ්ඝෙන.

229.

‘‘ඉදමස්ස කූටාගාරං, සොවණ්ණපුප්ඵමාල්‍යවීතිකිණ්ණං;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඉත්ථාගාරෙහි.

230.

‘‘ඉදමස්ස කූටාගාරං, සොවණ්ණපුප්ඵමාල්‍යවීතිකිණ්ණං;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඤාතිසඞ්ඝෙන.

231.

‘‘අයමස්ස අසොකවනිකා, සුපුප්ඵිතා සබ්බකාලිකා රම්මා;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඉත්ථාගාරෙහි.

232.

‘‘අයමස්ස අසොකවනිකා, සුපුප්ඵිතා සබ්බකාලිකා රම්මා;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඤාතිසඞ්ඝෙන.

233.

‘‘ඉදමස්ස උය්‍යානං, සුපුප්ඵිතං සබ්බකාලිකං රම්මං;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඉත්ථාගාරෙහි.

234.

‘‘ඉදමස්ස උය්‍යානං, සුපුප්ඵිතං සබ්බකාලිකං රම්මං;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඤාතිසඞ්ඝෙන.

235.

‘‘ඉදමස්ස කණිකාරවනං, සුපුප්ඵිතං සබ්බකාලිකං රම්මං;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඉත්ථාගාරෙහි.

236.

‘‘ඉදමස්ස කණිකාරවනං, සුපුප්ඵිතං සබ්බකාලිකං රම්මං;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඤාතිසඞ්ඝෙන.

237.

‘‘ඉදමස්ස පාටලිවනං, සුපුප්ඵිතං සබ්බකාලිකං රම්මං;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඉත්ථාගාරෙහි.

238.

‘‘ඉදමස්ස පාටලිවනං, සුපුප්ඵිතං සබ්බකාලිකං රම්මං;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඤාතිසඞ්ඝෙන.

239.

‘‘ඉදමස්ස අම්බවනං, සුපුප්ඵිතං සබ්බකාලිකං රම්මං;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඉත්ථාගාරෙහි.

240.

‘‘ඉදමස්ස අම්බවනං, සුපුප්ඵිතං සබ්බකාලිකං රම්මං;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඤාතිසඞ්ඝෙන.

241.

‘‘අයමස්ස පොක්ඛරණී, සඤ්ඡන්නා අණ්ඩජෙහි වීතිකිණ්ණා;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඉත්ථාගාරෙහි.

242.

‘‘අයමස්ස පොක්ඛරණී, සඤ්ඡන්නා අණ්ඩජෙහි වීතිකිණ්ණා;
යහිමනුවිචරි රාජා, පරිකිණ්ණො ඤාතිසඞ්ඝෙනා’’ති. –

ඉමාහි ගාථාහි පරිදෙවන්තො විචරි.

තත්ථ **වීතිකිණ්ණොති** සොවණ්ණපුප්ඵෙහි ච නානාමාලෙහි ච සමොකිණ්ණො. **පරිකිණ්ණොති** පරිවාරිතො. **ඉත්ථාගාරෙහීති** දාසියො උපාදාය ඉත්ථියො ඉත්ථාගාරා නාම. **ඤාතිසඞ්ඝෙනාති** අමච්චාපි ඉධ ඤාතයො එව. **කූටාගාරන්ති** සත්තරතනවිචිත්තො සයනකූටාගාරගබ්භො. **අසොකවනිකාති** අසොකවනභූමි. **සබ්බකාලිකාති** සබ්බකාලපරිභොගක්ඛමා නිච්චපුප්ඵිතා වා. **උය්‍යානන්ති** නන්දනවනචිත්තලතාවනසදිසං උය්‍යානං. **සබ්බකාලිකන්ති** ඡසුපි උතූසු උප්පජ්ජනකපුප්ඵඵලසඤ්ඡන්නං. කණිකාරවනාදීසු **සබ්බකාලිකන්ති** සබ්බකාලෙ සුපුප්ඵිතඵලිතමෙව. **සඤ්ඡන්නාති** නානාවිධෙහි ජලජථලජකුසුමෙහි සුට්ඨු සඤ්ඡන්නා. **අණ්ඩජෙහි වීතිකිණ්ණාති** සකුණසඞ්ඝෙහි ඔකිණ්ණා.

එවං තෙසු තෙසු ඨානෙසු පරිදෙවිත්වා මහාජනො පුන රාජඞ්ගණං ආගන්ත්වා –

243.

‘‘රාජා වො ඛො පබ්බජිතො, සුතසොමො රජ්ජං ඉමං පහත්වාන;
කාසායවත්ථවසනො, නාගොව එකකො චරතී’’ති. –

ගාථං වත්වා අත්තනො සරෙ විභවං පහාය පුත්තධීතරො හත්ථෙසු ගහෙත්වා නික්ඛමිත්වා බොධිසත්තස්සෙව සන්තිකං අගමාසි, තථා මාතාපිතරො පුත්තදාරා සොළසසහස්සා ච නාටකිත්ථියො. සකලනගරං තුච්ඡං විය අහොසි, ජනපදවාසිනොපි තෙසං පච්ඡතො පච්ඡතො ගමිංසු. බොධිසත්තො ද්වාදසයොජනිකං පරිසං ගහෙත්වා හිමවන්තාභිමුඛො පායාසි. අථස්ස

අභිනික්ඛමනං ඤත්වා සක්කො විස්සකම්මං ආමන්තෙත්වා, ‘‘තාත විස්සකම්ම, සුතසොමමහාරාජා අභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තො, වසනට්ඨානං ලද්ධුං වට්ටති, සමාගමො ච මහා භවිස්සති, ගච්ඡ හිමවන්තපදෙසෙ ගඞ්ගාතීරෙ තිංසයොජනායාමං පඤ්චදසයොජනවිත්ථතං අස්සමපදං මාපෙහී’’ති පෙසෙසි. සො තථා කත්වා තස්මිං අස්සමපදෙ පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ පටියාදෙත්වා එකපදිකමග්ගං මාපෙත්වා දෙවලොකමෙව ගතො.

මහාසත්තො තෙන මග්ගෙන ගන්ත්වා තං අස්සමපදං පවිසිත්වා පඨමං සයං පබ්බජිත්වා පච්ඡා සෙසෙ පබ්බාජෙසි, අපරභාගෙ බහූ පබ්බජිංසු. තිංසයොජනිකං ඨානං පරිපූරි. විස්සකම්මෙන පන අස්සමමාපිතනියාමො ච බහූනං පබ්බජිතනියාමො ච බොධිසත්තස්ස අස්සමපදසංවිදහිතනියාමො ච **හත්ථිපාලජාතකෙ** (ජා. 1.15.337 ආදයො) ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. තත්ථ මහාසත්තො යස්ස යස්සෙව කාමවිතක්කාදි මිච්ඡාවිතක්කො උප්පජ්ජති, තං තං ආකාසෙන උපසඞ්කමිත්වා ආකාසෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා ඔවදන්තො ගාථාද්වයමාහ –

244.

‘‘මාස්සු පුබ්බෙ රතිකීළිතානි, හසිතානි ච අනුස්සරිත්ථ;
මා වො කාමා හනිංසු, රම්මඤ්හි සුදස්සනං නගරං.

245.

‘‘මෙත්තචිත්තඤ්ච භාවෙථ, අප්පමාණං දිවා ච රත්තො ච;
අගච්ඡිත්ථ දෙවපුරං, ආවාසං පුඤ්ඤකම්මින’’න්ති.

තත්ථ **රතිකීළිතානීති** කාමරතියො ච කායවාචාඛිඩ්ඩාවසෙන පවත්තකීළිතානි ච. **මා වො කාමා හනිංසූති** මා තුම්හෙ වත්ථුකාමකිලෙසකාමා හනිංසු. **රම්මං හීති** සුදස්සනනගරං නාම රමණීයං, තං මා අනුස්සරිත්ථ. **මෙත්තචිත්තන්ති** ඉදං දෙසනාමත්තමෙව, සො පන චත්තාරොපි බ්‍රහ්මවිහාරෙ ආචික්ඛි. **අප්පමාණන්ති** අප්පමාණසත්තාරම්මණං. **අගච්ඡිත්ථාති** ගමිස්සථ. **දෙවපුරන්ති** බ්‍රහ්මලොකං.

සොපි ඉසිගණො තස්සොවාදෙ ඨත්වා බ්‍රහ්මලොකපරායණො අහොසීති සබ්බං **හත්ථිපාලජාතකෙ** ආගතනයෙනෙව කථෙතබ්බං.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි තථාගතො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තොයෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි අහෙසුං, චන්දාදෙවී රාහුලමාතා, ජෙට්ඨපුත්තො සාරිපුත්තො, කනිට්ඨපුත්තො රාහුලො, ධාති ඛුජ්ජුත්තරා, කුලවඩ්ඪනසෙට්ඨී කස්සපො, මහාසෙනගුත්තො

මොග්ගල්ලානො, සොමදත්තකුමාරො ආනන්දො, සෙසපරිසා බුද්ධපරිසා, සුතසොමරාජා පන අහමෙව අහොසි''න්ති.

චූළසුතසොමජාතකවණ්ණනා පඤ්චමා.

ජාතකුද්දානං –

සුවපණ්ඩිතජම්බුකකුණ්ඩලිනො, වරකඤ්ඤමලම්බුසජාතකඤ්ච;
පවරුත්තමසඞ්ඛසිරීව්හයකො, සුතසොමඅරින්දමරාජවරො.

චත්තාලීසනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

18. පණ්ණාසනිපාතො

[526] 1. නිළිනිකාජාතකවණ්ණනා

උද්දය්හතෙ ජනපදොති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පුරාණදුතියිකාපලොභනං ආරබ්භ කථෙසි. කථෙන්තො ච තං භික්ඛුං ‘‘කෙන උක්කණ්ඨාපිතොසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘පුරාණදුතියිකායා’’ති වුත්තෙ ‘‘න එසා ඛො, භික්ඛු, ඉදානෙව තව අනත්ථකාරිකා, පුබ්බෙපි ත්වං එතං නිස්සාය ඣානා පරිහායිත්වා මහාවිනාසං පත්තො’’ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ බොධිසත්තො උදිච්චබ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො උග්ගහිතසිප්පො ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා ඣානාභිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙත්වා හිමවන්තපදෙසෙ වාසං කප්පෙසි. අලම්බුසාජාතකෙ වුත්තනයෙනෙව තං පටිච්ච එකා මිගී ගබ්භං පටිලභිත්වා පුත්තං විජායි, ‘‘ඉසිසිඞ්ගො’’ත්වෙවස්ස නාමං අහොසි. අථ නං පිතා වයප්පත්තං පබ්බාජෙත්වා කසිණපරිකම්මං උග්ගණ්හාපෙසි. සො නචිරස්සෙව ඣානාභිඤ්ඤා උප්පාදෙත්වා ඣානසුඛෙන කීළි, ඝොරතපො පරමධිතින්ද්‍රියො අහොසි. තස්ස සීලතෙජෙන සක්කස්ස භවනං කම්පි. සක්කො ආවජ්ජෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා ‘‘උපායෙනස්ස සීලං භින්දිස්සාමී’’ති තීණි සංවච්ඡරානි සකලකාසිරට්ඨෙ වුට්ඨිං නිවාරෙසි, රට්ඨං අග්ගිදඩ්ඪං විය අහොසි. සස්සෙ අසම්පජ්ජමානෙ දුබ්භික්ඛපීළිතා මනුස්සා සන්නිපතිත්වා රාජඞ්ගණෙ උපක්කොසිංසු. අථ නෙ රාජා වාතපානෙ ඨිතො ‘‘කිං එත’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘මහාරාජ, තීණි සංවච්ඡරානි දෙවස්ස අවස්සනත්තා සකලරට්ඨං උද්දය්හති, මනුස්සා දුක්ඛිතා, දෙවං වස්සාපෙහි, දෙවා’’ති. රාජා සීලං සමාදියිත්වා උපොසථං උපවසන්තොපි වස්සං වස්සාපෙතුං නාසක්ඛි.

තස්මිං කාලෙ සක්කො අඩ්ඪරත්තසමයෙ තස්ස සිරිගබ්භං පවිසිත්වා එකොභාසං කත්වා වෙහාසෙ අට්ඨාසි. රාජා තං දිස්වා ‘‘කොසි ත්ව’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘සක්කොහමස්මී’’ති. ‘‘කෙනත්ථෙනාගතොසී’’ති? ‘‘වස්සති තෙ, මහාරාජ, රට්ඨෙ දෙවො’’ති? ‘‘න වස්සතී’’ති. ‘‘ජානාසි පනස්ස අවස්සනකාරණ’’න්ති? ‘‘න ජානාමි, සක්කා’’ති. ‘‘මහාරාජ, හිමවන්තපදෙසෙ ඉසිසිඞ්ගො නාම තාපසො පටිවසති ඝොරතපො පරමධිතින්ද්‍රියො. සො නිබද්ධං දෙවෙ වස්සන්තෙ කුජ්ඣිත්වා ආකාසං ඔලොකෙසි, තස්මා දෙවො න වස්සතී’’ති. ‘‘ඉදානි පනෙත්ථ කිං කාතබ්බ’’න්ති? ‘‘තස්ස තපෙ භින්නෙ දෙවො වස්සිස්සතී’’ති. ‘‘කො පනස්ස තපං භින්දිතුං සමත්ථො’’ති? ‘‘ධීතා තෙ, මහාරාජ, නිළිනිකා සමත්ථා, තං පක්කොසාපෙත්වා ‘අසුකට්ඨානං නාම ගන්ත්වා තාපසස්ස තපං භින්දාහී’ති පෙසෙහී’’ති. එවං සො රාජානං අනුසාසිත්වා සකට්ඨානමෙව අගමාසි. රාජා පුනදිවසෙ අමච්චෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා ධීතරං පක්කොසාපෙත්වා පඨමං ගාථමාහ –

1.

‘‘උද්දය්හතෙ ජනපදො, රට්ඨඤ්චාපි විනස්සති;
එහි නිළිනිකෙ ගච්ඡ, තං මෙ බ්‍රාහ්මණමානයා’’ති.

තත්ථ **තං මෙති** තං මම අනත්ථකාරිං බ්‍රාහ්මණං අත්තනො වසං ආනෙහි, කිලෙසරතිවසෙනස්ස සීලං භින්දාහීති.

තං සුත්වා සා දුතියං ගාථමාහ –

2.

‘‘නාහං දුක්ඛක්ඛමා රාජ, නාහං අද්ධානකොවිදා;
කථං අහං ගමිස්සාමි, වනං කුඤ්ජරසෙවිත’’න්ති.

තත්ථ **දුක්ඛක්ඛමාති** අහං, මහාරාජ, දුක්ඛස්ස ඛමා න හොමි, අද්ධානම්පි න ජානාමි, සාහං කථං ගමිස්සාමීති.

තතො රාජා ද්වෙ ගාථායො අභාසි –

3.

‘‘ඵීතං ජනපදං ගන්ත්වා, හත්ථිනා ච රථෙන ච;
දාරුසඞ්ඝාටයානෙන, එවං ගච්ඡ නිළිනිකෙ.

4.

‘‘හත්ථිඅස්සරථෙ පත්තී, ගච්ඡෙවාදාය ඛත්තියෙ;
තවෙව වණ්ණරූපෙන, වසං තමානයිස්සසී’’ති.

තත්ථ **දාරුසඞ්ඝාටයානෙනාති**, අම්ම, නිළිනිකෙ න ත්වං පදසා ගමිස්සසි, ඵීතං පන සුභික්ඛං ඛෙමං අත්තනො ජනපදං හත්ථිවාහනෙහි ච රථවාහනෙහි ච ගන්ත්වා තතො පරම්පි අජ්ඣොකාසෙ පටිච්ඡන්නෙන වය්හාදිනා උදකට්ඨානෙ නාවාසඞ්ඛාතෙන දාරුසඞ්ඝාටයානෙන ගච්ඡ. **වණ්ණරූපෙනාති** එවං අකිලමමානා ගන්ත්වා තව වණ්ණෙන චෙව රූපසම්පදාය ච තං බ්‍රාහ්මණං අත්තනො වසං ආනයිස්සසීති.

එවං සො ධීතරා සද්ධිං අකථෙතබ්බම්පි රට්ඨපරිපාලනං නිස්සාය කථෙසි. සාපි ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. අථස්සා සබ්බං දාතබ්බයුත්තකං දත්වා අමච්චෙහි සද්ධිං උය්‍යොජෙසි. අමච්චා තං ආදාය පච්චන්තං පත්වා තත්ථ ඛන්ධාවාරං නිවාසාපෙත්වා රාජධීතරං උක්ඛිපාපෙත්වා වනචරකෙන දෙසිතෙන මග්ගෙන හිමවන්තං පවිසිත්වා පුබ්බණ්හසමයෙ තස්ස අස්සමපදස්ස සමීපං පාපුණිංසු. තස්මිං ඛණෙ බොධිසත්තො පුත්තං අස්සමපදෙ නිවාසාපෙත්වා සයං ඵලාඵලත්ථාය අරඤ්ඤං පවිට්ඨො හොති. වනචරකො සයං අස්සමං අගන්ත්වා තස්ස පන දස්සනට්ඨානෙ ඨත්වා නිළිනිකාය තං දස්සෙන්තො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

5.

‘‘කදලීධජපඤ්ඤාණො, ආභුජීපරිවාරිතො;
එසො පදිස්සති රම්මො, ඉසිසිඞ්ගස්ස අස්සමො.

6.

‘‘එසො අග්ගිස්ස සඞ්ඛාතො, එසො ධූමො පදිස්සති;
මඤ්ඤෙ නො අග්ගිං හාපෙති, ඉසිසිඞ්ගො මහිද්ධිකො’’ති.

තත්ථ කදලීසඞ්ඛාතා ධජා පඤ්ඤාණං අස්සාති **කදලීධජපඤ්ඤාණො. ආභුජීපරිවාරිතොති** භුජපත්තවනපරික්ඛිත්තො. **සඞ්ඛාතොති** එසො අග්ගි අස්ස ඉසිසිඞ්ගස්ස ඨානෙන සඞ්ඛාතො පච්චක්ඛගතො ජලති. **මඤ්ඤෙ නො අග්ගින්ති** අග්ගිං නො හාපෙති ජුහති පරිචරතීති මඤ්ඤාමි.

අමච්චාපි බොධිසත්තස්ස අරඤ්ඤං පවිට්ඨවෙලාය අස්සමං පරිවාරෙත්වා ආරක්ඛං ඨපෙත්වා රාජධීතරං ඉසිවෙසං ගාහාපෙත්වා සුවණ්ණචීරකෙන නිවාසනපාරුපනං කත්වා සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා තන්තුබද්ධං චිත්තගෙණ්ඩුකං ගාහාපෙත්වා අස්සමපදං පෙසෙත්වා සයං බහි රක්ඛන්තා අට්ඨංසු. සා තෙන ගෙණ්ඩුකෙන කීළන්තී චඞ්කමකොටියං ඔතරි. තස්මිං ඛණෙ ඉසිසිඞ්ගො පණ්ණසාලද්වාරෙ පාසාණඵලකෙ නිසින්නො හොති. සො තං ආගච්ඡන්තිං දිස්වා භීතතසිතො උට්ඨාය පණ්ණසාලං පවිසිත්වා අට්ඨාසි. සාපිස්ස පණ්ණසාලද්වාරං ගන්ත්වා කීළියෙව. සත්ථා තඤ්ච තතො උත්තරි ච අත්ථං පකාසෙන්තො තිස්සො ගාථා අභාසි –

7.

‘‘තඤ්ච දිස්වාන ආයන්තිං, ආමුත්තමණිකුණ්ඩලං;
ඉසිසිඞ්ගො පාවිසි භීතො, අස්සමං පණ්ණඡාදනං.

8.

‘‘අස්සමස්ස ච සා ද්වාරෙ, ගෙණ්ඩුකෙනස්ස කීළති;
විදංසයන්තී අඞ්ගානි, ගුය්හං පකාසිතානි ච.

9.

‘‘තඤ්ච දිස්වාන කීළන්තිං, පණ්ණසාලගතො ජටී;
අස්සමා නික්ඛමිත්වාන, ඉදං වචනමබ්රවි’’ති.

තත්ථ **ගෙණ්ඩුකෙනස්සාති** අස්ස ඉසිසිඞ්ගස්ස අස්සමද්වාරෙ ගෙණ්ඩුකෙන කීළති. **විදංසයන්තීති** දස්සෙන්තී. **ගුය්හං පකාසිතානි චාති** ගුය්හඤ්ච රහස්සඞ්ගං පකාසිතානි ච පාකටානි මුඛහත්ථාදීනි. **අබ්රවීති** සො කිර පණ්ණසාලාය ඨත්වා චින්තෙසි – ‘‘සචායං යක්ඛො භවෙය්‍ය,

පණ්ණසාලං පවිසිත්වා මං මුරුමුරාපෙත්වා ඛාදෙය්‍ය, නායං යක්ඛො, තාපසො භවිස්සතී''ති අස්සමා නික්ඛමිත්වා පුච්ඡන්තො ගාථමාහ –

10.

''අම්භො කො නාම සො රුක්ඛො, යස්ස තෙවංගතං ඵලං;
දූරෙපි ඛිත්තං පච්චෙති, න තං ඔහාය ගච්ඡතී''ති.

තත්ථ **යස්ස තෙවංගතං ඵලන්ති** යස්ස තව රුක්ඛස්ස එවංගතිකං මනොරමං ඵලං. **කො නාම සො රුක්ඛොති** චිත්‍රගෙණ්ඩුකස්ස අදිට්ඨපුබ්බත්තා ''රුක්ඛඵලෙන තෙන භවිතබ්බ''න්ති මඤ්ඤමානො එවං පුච්ඡති.

අථස්ස සා රුක්ඛං ආචික්ඛන්තී ගාථමාහ –

11.

''අස්සමස්ස මම බ්‍රහ්මෙ, සමීපෙ ගන්ධමාදනෙ;
බහවො තාදිසා රුක්ඛා, යස්ස තෙවංගතං ඵලං;
දූරෙපි ඛිත්තං පච්චෙති, න මං ඔහාය ගච්ඡතී''ති.

තත්ථ **සමීපෙ ගන්ධමාදනෙති** ගන්ධමාදනපබ්බතෙ මම අස්සමස්ස සමීපෙ. **යස්ස තෙවංගතන්ති** යස්ස එවංගතං, **ත**-කාරො බ්‍යඤ්ජනසන්ධිකරොති.

ඉති සා මුසාවාදං අභාසි. ඉතරොපි සද්දහිත්වා ''තාපසො එසො''ති සඤ්ඤාය පටිසන්ථාරං කරොන්තො ගාථමාහ –

12.

''එතූ භවං අස්සමිමං අදෙතු, පජ්ජඤ්ච භක්ඛඤ්ච පටිච්ඡ දම්මි;
ඉදමාසනං අත්‍ර භවං නිසීදතු, ඉතො භවං මූලඵලානි භුඤ්ජතූ''ති.

තත්ථ **අස්සමිමන්ති** අස්සමං ඉමං භවං පවිසතු. **අදෙතූති** යථාසන්නිහිතං ආහාරං පරිභුඤ්ජතු. **පජ්ජන්ති** පාදබ්භඤ්ජනං. **භක්ඛන්ති** මධුරඵලාඵලං. **පටිච්ඡාති** පටිග්ගණ්හ. **ඉදමාසනන්ති** පවිට්ඨකාලෙ එවමාහ.

තස්සා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා කට්ඨත්ථරණෙ නිසීදන්තියා සුවණ්ණචීරකෙ ද්විධා ගතෙ සරීරං අප්පටිච්ඡන්නං අහොසි. තාපසො මාතුගාමසරීරස්ස අදිට්ඨපුබ්බත්තා තං දිස්වා ''වණ්ණො එසො''ති සඤ්ඤාය එවමාහ –

13.

''කිං තෙ ඉදං ඌරුනමන්තරස්මිං, සුපිච්ඡිතං කණ්හරිවප්පකාසති;

අක්ඛාහි මෙ පුච්ඡිතො එතමත්ථං, කොසෙ නු තෙ උත්තමඞ්ගං පවිට්ඨ’’න්ති.

තත්ථ **සුපිච්ඡිත**න්ති ද්වින්නං ඌරූනං සමාගමකාලෙ සුඵුසිතං සිප්පිපුටමුඛසණ්ඨානං. සුභලක්ඛණෙන හි අසමන්නාගතාය තං ඨානං ආවාටධාතුකං හොති, සමන්නාගතාය අබ්භුන්නතං සිප්පිපුටමුඛසණ්ඨානං. **කණ්හරිවප්පකාසතී**ති උභොසු පස්සෙසු කාළකං විය ඛායති. **කොසෙ නු තෙ උත්තමඞ්ගං පවිට්ඨ**න්ති තව උත්තමඞ්ගං ලිඞ්ගසණ්ඨානං න පඤ්ඤායති, කිං නු තං තව සරීරසඞ්ඛාතෙ කොසෙ පවිට්ඨන්ති පුච්ඡති.

අථ නං සා වඤ්චයන්තී ගාථාද්වයමාහ –

14.

‘‘අහං වනෙ මූලඵලෙසනං චරං, ආසාදයිං අච්ඡං සුඝොරරූපං;
සො මං පතිත්වා සහසාජ්ඣපත්තො, පනුජ්ජ මං අබ්බහි උත්තමඞ්ගං.

15.

‘‘ස්වායං වණො ඛජ්ජති කණ්ඩුවායති, සබ්බඤ්ච කාලං න ලභාමි සාතං;
පහො භවං කණ්ඩුමිමං විනෙතුං, කුරුතං භවං යාචිතො බ්‍රාහ්මණත්ථ’’න්ති.

තත්ථ **ආසාදයි**න්ති ඝට්ටෙසිං, ආගච්ඡන්තං දිස්වා ලෙඩ්ඩුනා පහරින්ති අත්ථො. **පතිත්වා**ති උපධාවිත්වා. **සහසාජ්ඣප්පත්තො**ති මමං සහසා අජ්ඣප්පත්තො සම්පත්තො. **පනුජ්ජා**ති අථ මං පොතෙත්වා. **අබ්බහී**ති මුඛෙන මම උත්තමඞ්ගං ලුඤ්චිත්වා පක්කාමි, තතො පට්ඨාය ඉමස්මිං ඨානෙ වණො ජාතො. **ස්වායන්ති** සො අයං තතො පට්ඨාය මය්හං වණො ඛජ්ජති චෙව කණ්ඩුවඤ්ච කරොති, තප්පච්චයා සාහං සබ්බකාලං කායිකචෙතසිකසුඛං න ලභාමි. **පහො**ති පහු සමත්ථො. **බ්‍රාහ්මණත්ථ**න්ති භවං මයා යාචිතො ඉමං බ්‍රාහ්මණස්ස අත්ථං කරොතු, ඉදං මෙ දුක්ඛං හරාහීති වදති.

සො තස්සා මුසාවාදං ‘‘සභාවො’’ති සද්දහිත්වා ‘‘සචෙ තෙ එවං සුඛං හොති, කරිස්සාමී’’ති තං පදෙසං ඔලොකෙත්වා අනන්තරං ගාථමාහ –

16.

‘‘ගම්භීරරූපො තෙ වණො සලොහිතො, අපූතිකො වණගන්ධො මහා ච;
කරොමි තෙ කිඤ්චි කසායයොගං, යථා භවං පරමසුඛී භවෙය්‍යා’’ති.

තත්ථ **සලොහිතොති** රත්තොභාසො. **අපූතිකොති** පූතිමංසරහිතො. **වණගන්ධොති** ථොකං දුග්ගන්ධො. **කසායයොගන්ති** අහං කෙචි රුක්ඛකසායෙ ගහෙත්වා තව එකං කසායයොගං කරොමීති.

තතො නිළිනිකා ගාථමාහ

17.

''න මන්තයොගා න කසායයොගා, න ඔසධා බ්‍රහ්මචාරි කමන්ති;
යං තෙ මුදු තෙන විනෙහි කණ්ඩුං, යථා අහං පරමසුඛී භවෙය්‍ය''න්ති.

තත්ථ **කමන්තීති**, භො බ්‍රහ්මචාරි, ඉමස්මිං මම වණෙ නෙව මන්තයොගා, න කසායයොගා, න පුප්ඵඵලාදීනි ඔසධානි කමන්ති, අනෙකවාරං කතෙහිපි තෙහි එතස්ස ඵාසුකභාවො න භූතපුබ්බො. යං පන තෙ එතං මුදු අඞ්ගජාතං, තෙන ඝට්ටියමානස්සෙව තස්ස කණ්ඩු න හොති, තස්මා තෙන විනෙහි කණ්ඩුන්ති.

සො ''සච්චං එසො භණතී''ති සල්ලක්ඛෙත්වා ''මෙථුනසංසග්ගෙන සීලං භිජ්ජති, ඣානං අන්තරධායතී''ති අජානන්තො මාතුගාමස්ස අදිට්ඨපුබ්බත්තා මෙථුනධම්මස්ස ච අජානනභාවෙන ''භෙසජ්ජ''න්ති වදන්තියා තාය මෙථුනං පටිසෙවි. තාවදෙවස්ස සීලං භිජ්ජි, ඣානං පරිහායි. සො ද්වෙ තයො වාරෙ සංසග්ගං කත්වා කිලන්තො හුත්වා නික්ඛමිත්වා සරං ඔරුය්හ න්හත්වා පටිප්පස්සද්ධදරථො ආගන්ත්වා පණ්ණසාලායං නිසීදිත්වා පුනපි තං ''තාපසො''ති මඤ්ඤමානො වසනට්ඨානං පුච්ඡන්තො ගාථමාහ –

18.

''ඉතො නු හොතො කතමෙන අස්සමො, කච්චි භවං අභිරමසි අරඤ්ඤෙ;
කච්චි නු තෙ මූලඵලං පහූතං, කච්චි භවන්තං න විහිංසන්ති වාළා''ති.

තත්ථ **කතමෙනාති** ඉතො කතමෙන දිසාභාගෙන හොතො අස්සමො. **භවන්ති** ආලපනමෙතං.

තතො නිළිනිකා චතස්සො ගාථායො අභාසි –

19.

''ඉතො උජුං උත්තරායං දිසායං, ඛෙමා නදී හිමවතා පභාවී;
තස්සා තීරෙ අස්සමො මය්හ රම්මො, අහො භවං අස්සමං මය්හං පස්සෙ.

20.

‘‘අම්බා ච සාලා තිලකා ච ජම්බුයො, උද්දාලකා පාටලියො ච ඵුල්ලා;
සමන්තතො කිම්පුරිසාභිගීතං, අහො භවං අස්සමං මය්හං පස්සෙ.

21.

‘‘තාලා ච මූලා ච ඵලා ච මෙත්ථ, වණ්ණෙන ගන්ධෙන උපෙතරූපං;
තං භූමිභාගෙහි උපෙතරූපං, අහො භවං අස්සමං මය්හං පස්සෙ.

22.

‘‘ඵලා ච මූලා ච පහූතමෙත්ථ, වණ්ණෙන ගන්ධෙන රසෙනුපෙතා;
ආයන්ති ච ලුද්දකා තං පදෙසං, මා මෙ තතො මූලඵලං අහාසු’’න්ති.

තත්ථ **උත්තරායන්ති** උත්තරාය. **ඛෙමාති** එවංනාමිකා නදී. **හිමවතා පභාවීති** හිමවන්තතො පවත්තති. **අහොති** පත්ථනත්ථෙ නිපාතො. **උද්දාලකාති** වාතඝාතකා. **කිම්පුරිසාභිගීතන්ති** සමන්තතො පරිවාරෙත්වා මධුරසද්දෙන ගායන්තෙහි කිම්පුරිසෙහි අභිගීතං. **තාලා ච මූලා ච ඵලා ච මෙත්ථාති** එත්ථ මම අස්සමෙ පාසාදිකා තාලරුක්ඛා ච තෙසඤ්ඤෙව වණ්ණගන්ධාදිසම්පන්නා කන්දසඞ්ඛාතා මූලා ච ඵලා ච. **පහූතමෙත්ථාති** නානාරුක්ඛඵලා ච රුක්ඛවල්ලිමූලා ච පහූතා එත්ථ. **මා මෙ තතොති** තං මම අස්සමපදං සම්බහුලා ලුද්දකා ආගච්ඡන්ති, මයා චෙත්ථ ආහරිත්වා ඨපිතං බහු මධුරසමූලඵලාඵලං අත්ථි, තෙ මයි චිරායන්තෙ මූලඵලාඵලං හරෙය්‍යුං. තෙ තතො මම මූලඵලාඵලං මා හරිංසු, තස්මා සචෙපි මයා සද්ධිං ආගන්තුකාමො, එහි, නො චෙ, අහං ගමිස්සාමීති ආහ.

තං සුත්වා තාපසො යාව පිතු ආගමනා අධිවාසාපෙතුං ගාථමාහ –

23.

‘‘පිතා මමං මූලඵලෙසනං ගතො, ඉදානි ආගච්ඡති සායකාලෙ;
උභොව ගච්ඡාමසෙ අස්සමං තං, යාව පිතා මූලඵලතො එතූ’’ති.

තත්ථ **උභොව ගච්ඡාමසෙති** මම පිතු ආරොචෙත්වා උභොව ගමිස්සාම.

තතො සා චින්තෙසි – ‘‘අයං තාව අරඤ්ඤෙව වඩ්ඪිතභාවෙන මම ඉත්ථිභාවං න ජානාති, පිතා පනස්ස මං දිස්වාව ජානිත්වා ‘ත්වං ඉධ කිං කරොසී’ති කාජකොටියා පහරිත්වා සීසම්පි මෙ භින්දෙය්‍ය, තස්මිං අනාගතෙයෙව මයා ගන්තුං වට්ටති, ආගමනකම්මම්පි මෙ නිට්ඨිත’’න්ති. සා තස්ස ආගමනූපායං ආචික්ඛන්තී ඉතරං ගාථමාහ –

24.

‘‘අඤ්ඤෙද බහූ ඉසයො සාධුරූපා, රාජීසයො අනුමග්ගෙ වසන්ති;
තෙයෙව පුච්ඡෙසි මමස්සමං තං, තෙ තං නයිස්සන්ති මමං සකාසෙ’’ති.

තත්ථ **රාජීසයොති**, සම්ම, මයා න සක්කා විරායිතුං, අඤ්ඤෙද පන සාධුසභාවා රාජිසයො ච බ්‍රාහ්මණිසයො ච අනුමග්ගෙ මම අස්සමමග්ගපස්සෙ වසන්ති, අහං තෙසං ආචික්ඛිත්වා ගමිස්සාමි, ත්වං තෙ පුච්ඡෙය්‍යාසි, තෙ තං මම සන්තිකං නයිස්සන්තීති.

එවං සා අත්තනො පලායනූපායං කත්වා පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා තං ඔලොකෙන්තමෙව ‘‘ත්වං නිවත්තා’’ති වත්වා ආගමනමග්ගෙනෙව අමච්චානං සන්තිකං අගමාසි. තෙ තං ගහෙත්වා ඛන්ධාවාරං ගන්ත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං පාපුණිංසු. සක්කොපි තං දිවසමෙව තුස්සිත්වා සකලරට්ඨෙ දෙවං වස්සාපෙසි, තතො සුභික්ඛං ජනපදං අහොසි. ඉසිසිඞ්ගතාපසස්සපි තාය පක්කන්තමත්තාය එව කායෙ ඩාහො උප්පජ්ජි. සො කම්පන්තො පණ්ණසාලං පවිසිත්වා වාකචීරං පාරුපිත්වා සොචන්තො නිපජ්ජි. බොධිසත්තො සායං ආගන්ත්වා පුත්තං අපස්සන්තො ‘‘කහං නු ඛො ගතො’’ති කාජං ඔතාරෙත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා තං නිපන්නකං දිස්වා ‘‘තාත, කිං කරොසී’’ති පිට්ඨිං පරිමජ්ජන්තො තිස්සො ගාථා අභාසි –

25.
‘‘න තෙ කට්ඨානි භින්නානි, න තෙ උදකමාභතං;
අග්ගීපි තෙ න හාපිතො, කිං නු මන්දොව ඣායසි.

26.
‘‘භින්නානි කට්ඨානි හුතො ච අග්ගි, තපනීපි තෙ සමිතා බ්‍රහ්මචාරී;
පීඨඤ්ච මය්හං උදකඤ්ච හොති, රමසි තුවං බ්‍රහ්මභූතො පුරත්ථා.

27.
‘‘අභින්නකට්ඨොසි අනාභතොදකො, අහාපිතග්ගීසි අසිද්ධභොජනො;
න මෙ තුවං ආලපසී මමජ්ජ, නට්ඨං නු කිං චෙතසිකඤ්ච දුක්ඛ’’න්ති.

තත්ථ **භින්නානීති** අරඤ්ඤතො උද්ධටානි. **න හාපිතොති** න ජලිතො. **භින්නානීති** පුබ්බෙ තයා මමාගමනවෙලාය කට්ඨානි උද්ධටානෙව හොන්ති. **හුතො ච අග්ගීති** අග්ගි ච හුතො හොති. **තපනීති** විසිබ්බනඅග්ගිසඞ්ඛාතා තපනීපි තෙ සමිතාව සයමෙව සංවිදහිතාව හොති. **පීඨන්ති** මම ආසනත්ථාය පීඨඤ්ච පඤ්ඤත්තමෙව හොති. **උදකඤ්චාති** පාදධොවනඋදකම්පි උපට්ඨාපිතමෙව හොති. **බ්‍රහ්මභූතොති** තුවම්පි ඉතො පුරත්ථා සෙට්ඨභූතො ඉමස්මිං අස්සමෙ අභිරමසි. **අභින්නකට්ඨොසීති** සො දානි අජ්ජ

අනුද්ධටකට්ඨොසි. **අසිද්ධභොජනොති** න තෙ කිඤ්චි අම්හාකං කන්දමූලං වා පණ්ණං වා සෙදිතං. **මමජ්ජාති**, මම පුත්ත, අජ්ජ න මෙ ත්වං ආලපසි. **නට්ඨං නු කින්ති** කිං නු තෙ නට්ඨං වා, කිං චෙතසිකං වා දුක්ඛං, අක්ඛාහි මෙ නිපන්නකාරණන්ති පුච්ඡති.

සො පිතු වචනං සුත්වා තං කාරණං කථෙන්තො ආහ –

28.

‘‘ඉධාගමා ජටිලො බ්‍රහ්මචාරී, සුදස්සනෙය්‍යො සුතනූ විනෙති;
නෙවාතිදීඝො න පනාතිරස්සො, සුකණ්හකණ්හච්ඡදනෙහි භොතො.

29.

‘‘අමස්සුජාතො අපුරාණවණ්ණී, ආධාරරූපඤ්ච පනස්ස කණ්ඨෙ;
ද්වෙ යමා ගණ්ඩා උරෙ සුජාතා, සුවණ්ණතින්දුකනිභා පභස්සරා.

30.

‘‘මුඛඤ්ච තස්ස භුසදස්සනෙය්‍යං, කණ්ණෙසු ලම්බන්ති ච කුඤ්චිතග්ගා;
තෙ ජොතරෙ චරතො මාණවස්ස, සුත්තඤ්ච යං සංයමනං ජටානං.

31.

‘‘අඤ්ඤා ච තස්ස සංයමානි චතස්සො, නීලා පීතා ලොහිතිකා ච සෙතා;
තා පිංසරෙ චරතො මාණවස්ස, තිරිටිසඞ්ඝාරිව පාවුසම්හි.

32.

‘‘න මිඛලං මුඤ්ජමයං ධාරෙති, න සන්ථරෙ නො පන පබ්බජස්ස;
තා ජොතරෙ ජඝනන්තරෙ විලග්ගා, සතෙරතා විජ්ජුරිවන්තලික්ඛෙ.

33.

‘‘අඛීලකානි ච අවණ්ටකානි, හෙට්ඨා නභ්‍යා කටිසමොහිතානි;
අඝට්ටිතා නිච්චකීළං කරොන්ති, හං තාත කිංරුක්ඛඵලානි තානි.

34.

‘‘ජටා ච තස්ස භුසදස්සනෙය්‍යා, පරොසතං වෙල්ලිතග්ගා සුගන්ධා;
ද්වෙධා සිරො සාධු විභත්තරූපො, අහො නු ඛො මය්හ තථා ජටාස්සු.

35.

‘‘යදා ච සො පකිරති තා ජටායො, වණ්ණෙන ගන්ධෙන උපෙතරූපා;

නීලුප්පලං වාතසමෙරිතංව, තථෙව සංවාති පනස්සමො අයං.

36.

‘‘පඞ්කො ච තස්ස භුසදස්සනෙය්‍යො, නෙතාදිසො යාදිසො මය්හං කායෙ;
සො වායති එරිතො මාලුතෙන, වනං යථා අග්ගගිම්හෙ සුඵුල්ලං.

37.

‘‘නිහන්ති සො රුක්ඛඵලං පථබ්‍යා, සුචිත්තරූපං රුචිරං දස්සනෙය්‍යං;
ඛිත්තඤ්ච තස්ස පුනරෙහි හත්ථං, හං තාත කිංරුක්ඛඵලං නු ඛො තං.

38.

‘‘දන්තා ච තස්ස භුසදස්සනෙය්‍යා, සුද්ධා සමා සඞ්ඛවරූපපන්නා;
මනො පසාදෙන්ති විවරියමානා, න හි නූන සො සාකමඛාදි තෙහි.

39.

‘‘අකක්කසං අග්ගළිතං මුහුං මුදුං, උජුං අනුද්ධතං අචපලමස්ස භාසිතං;
රුදං මනුඤ්ඤං කරවීකසුස්සරං, හදයඞ්ගමං රඤ්ජයතෙව මෙ මනො.

40.

‘‘බින්දුස්සරො නාතිවිසට්ඨවාක්‍යො, න නූන සජ්ඣායමතිප්පයුත්තො;
ඉච්ඡාමි භො තං පුනදෙව දට්ඨුං, මිත්තො හි මෙ මාණවොහු පුරත්ථා.

41.

‘‘සුසන්ධි සබ්බත්ථ විමට්ඨිමං වණං, පුථූ සුජාතං ඛරපත්තසන්නිභං;
තෙනෙව මං උත්තරියාන මාණවො, විවරිතං ඌරුං ජඝනෙන පිළයි.

42.

‘‘තපන්ති ආභන්ති විරොචරෙ ච, සතෙරතා විජ්ජුරිවන්තලික්ඛෙ;
බාහා මුදූ අඤ්ජනලොමසාදිසා, විචිත්‍රවට්ටඞ්ගුලිකාස්ස සොභරෙ.

43.

‘‘අකක්කසඞ්ගො න ච දීඝලොමො, නඛාස්ස දීඝා අපි ලොහිතග්ගා;
මුදූහි බාහාහි පලිස්සජන්තො, කල්‍යාණරූපො රමයං උපට්ඨහි.

44.

‘‘දුමස්ස තූලූපනිභා පභස්සරා, සුවණ්ණකම්බුතලවට්ටසුච්ඡවි;
හත්ථා මුදූ තෙහි මං සම්ඵුසිත්වා, ඉතො ගතො තෙන මං දහන්ති තාත.

45.

‘‘න නූන සො ඛාරිවිධං අහාසි, න නූන සො කට්ඨානි සයං අභඤ්ජි;
න නූන සො හන්ති දුමෙ කුඨාරියා, න හිස්ස හත්ථෙසු ඛිලානි අත්ථි.

46.

‘‘අච්ඡො ච ඛො තස්ස වණං අකාසි, සො මංබ්‍රවි ‘සුඛිතං මං කරොහි’;
තාහං කරිං තෙන මමාසි සොඛ්‍යං, සො චබ්‍රවි ‘සුඛිතොස්මී’ති බ්‍රහ්මෙ.

47.

‘‘අයඤ්ච තෙ මාලුවපණ්ණසන්ථතා, විකිණ්ණරූපාව මයා ච තෙන ච;
කිලන්තරූපා උදකෙ රමිත්වා, පුනප්පුනං පණ්ණකුටිං වජාම.

48.

‘‘න මජ්ජ මන්තා පටිභන්ති තාත, න අග්ගිහුත්තං නපි යඤ්ඤතන්තං;
න චාපි තෙ මූලඵලානි භුඤ්ජෙ, යාව න පස්සාමි තං බ්‍රහ්මචාරිං.

49.

‘‘අද්ධා පජානාසි තුවම්පි තාත, යස්සං දිසං වසතෙ බ්‍රහ්මචාරී;
තං මං දිසං පාපය තාත ඛිප්පං, මා තෙ අහං අමරිමස්සමම්හි.

50.

‘‘විචිත්‍රඵුල්ලඤ්හි වනං සුතං මයා, දිජාභිඝුට්ඨං දිජසඞ්ඝසෙවිතං;
තං මං වනං පාපය තාත ඛිප්පං, පුරා තෙ පාණං විජහාමි අස්සමෙ’’ති.

තත්ථ **ඉධාගමාති**, තාත, ඉමං අස්සමපදං ආගතො. **සුදස්සනෙය්‍යොති** සුට්ඨු දස්සනෙය්‍යො. **සුතනූති** සුට්ඨු තනුකො නාතිකිසො නාතිථූලො. **විනෙතීති** අත්තනො සරීරප්පභාය අස්සමපදං එකොභාසං විය විනෙති පූරෙති. **සුකණ්හකණ්හච්ඡදනෙහි භොතොති**, තාත, තස්ස භොතො සුකණ්හෙහි කණ්හච්ඡදනෙහි භමරවණ්ණෙහි කෙසෙහි සුකණ්හසීසං සුමජ්ජිතමණිමයං විය ඛායති. **අමස්සුජාතොති** න තාවස්ස මස්සු ජායති, තරුණොයෙව. **අපුරාණවණ්ණීති** අචිරපබ්බජිතො. **ආධාරරූපඤ්ච පනස්ස කණ්ඨෙති** කණ්ඨෙ ච පනස්ස අම්භාකං භික්ඛාභාජනට්ඨපනං පත්තාධාරසදිසං පිළන්ධනං අත්ථීති මුත්තාහාරං සන්ධාය වදති. **ගණ්ඩාති**

ථනෙ සන්ධායාහ. **උරෙ සුජාතාති** උරම්හි සුජාතා. ‘‘උරතො’’තිපි පාඨො. **පභස්සරාති** පභාසම්පන්නා. ‘‘පභාසරෙ’’තිපි පාඨො, ඔභාසන්තීති අත්ථො.

භුසදස්සනෙය්‍යන්ති අතිවිය දස්සනීයං. **කුණ්ඩලග්ගාති** සීහකුණ්ඩලං සන්ධාය වදති. **සුත්තකණ්ඩාති** යං තස්ස ජටාබන්ධනසුත්තං, තම්පි ජොතති පභං මුඤ්චති. **‘‘සංයමානි චතස්සො’’ති** ඉමිනා මණිසුවණ්ණපවාළරජතමයානි චත්තාරි පිළන්ධනානි දස්සෙති. **තා පිංසරෙති** තානි පිළන්ධනානි පාවුසම්හි පවුට්ඨෙ දෙවෙ තිරිටිසඞ්ඝා විය විරවන්ති. **මිඛලන්ති** මෙඛලං, අයමෙව වා පාඨො. ඉදං නිවත්ථකඤ්චනචීරකං සන්ධායාහ. **න සන්ථරෙති** න වාකෙ. ඉදං වුත්තං හොති – තාත, යථා මයං තිණමයං වා වාකමයං වා චීරකං ධාරෙම, න තථා සො, සො පන සුවණ්ණචීරකං ධාරෙතීති. **අඛීලකානීති** අතචානි නිප්පණ්ණානි. **කටිසමොහිතානීති** කටියං බද්ධානි. **නිච්චකීළං කරොන්තීති** අසට්ටිතානිපි නිච්චකාලං කීළායන්ති. **හං, තාතාති** හම්භො, තාත. **කිං රුක්ඛඵලානි තානීති** තානි තස්ස මාණවස්ස සුත්තාරුළ්හානි කටියං බද්ධානි කතරරුක්ඛඵලානි නාමාති මණිසඞ්ඝාටිං සන්ධායාහ.

ජටාති ජටාමණ්ඩලාකාරෙන බද්ධරතනමිස්සකකෙසවට්ටියො සන්ධායාහ. **වෙල්ලිතග්ගාති** කුඤ්චිතග්ගා. **ද්වෙධාසිරොති** තස්ස සීසං ද්වෙධා කත්වා බද්ධානං ජටානං වසෙන සුට්ඨු විභත්තරූපං. **තථාති** යථා තස්ස මාණවස්ස ජටා, තථා තුම්හෙහි මම න බද්ධා, අහො වත මමපි තථා අස්සූති පත්ථෙන්තො ආහ. **උපෙතරූපාති** උපෙතසභාවා. **වාතසමෙරිතංවාති** යථා නාම නීලුප්පලං වාතෙන සමීරිතං, තථෙව අයං ඉමස්මිං වනසණ්ඩෙ අස්සමො සංවාති. **නෙතාදිසොති**, තාත, යාදිසො මම කායෙ පඞ්කො, නෙතාදිසො තස්ස සරීරෙ. සො හි දස්සනීයො චෙව සුගන්ධො ච. **අග්ගගිම්හෙති** වසන්තසමයෙ.

නිහන්තීති පහරති. **කිං රුක්ඛඵලං නු ඛො තන්ති** කතරරුක්ඛස්ස නු ඛො තං ඵලං. **සඞ්ඛවරූපපන්නාති** සුධොතසඞ්ඛපටිභාගා. **න හි නූන සො සාකමඛාදි තෙහීති** න නූන සො මාණවො මයං විය තෙහි දන්තෙහි රුක්ඛපණ්ණානි චෙව මූලඵලාඵලානි ච ඛාදි. අම්භාකඤ්හි තානි ඛාදන්තානං සබලා පණ්ණවණ්ණා දන්තාති දීපෙති.

අකක්කසන්ති, තාත, තස්ස භාසිතං අඵරුසං අගළිතං, පුනප්පුනං වදන්තස්සාපි මධුරතාය **මුහුං මුදුං,** අපමුස්සතාය **උජුං,** අවික්ඛිත්තතාය **අනුද්ධටං,** පතිට්ඨිතතාය **අචපලං. රුදන්ති** භාසමානස්ස සරසඞ්ඛාතං රුදම්පි මනොහරං කරවීකස්ස විය සුස්සරං සුමධුරං. **රඤ්ජයතෙවාති** මම මනො රඤ්ජතියෙව. **බින්දුස්සරොති** පිණ්ඩිතස්සරො. **මාණවොහුති** සො හි මාණවො පුරත්ථා මම මිත්තො අහු.

සුසන්ධි සබ්බත්ථ විමට්ඨිමං වණන්ති තාත තස්ස මාණවස්ස ඌරූනං අන්තරෙ එකං වණං අත්ථි, තං සුසන්ධි සුඵුසිතං සිප්පිපුටමුඛසදිසං, සබ්බත්ථ විමට්ඨං සමන්තතො මට්ඨං. **පුථූති** මහන්තං. **සුජාතන්ති** සුසණ්ඨිතං. **ඛරපත්තසන්නිභන්ති** සුපුප්ඵිතපදුමමකුළසන්නිභං. **උත්තරියානාති** උත්තරිත්වා අවත්ථරිත්වා. **පිළයීති** පීළෙසි. **තපන්තීති** තස්ස මාණවස්ස සරීරතො නිච්ඡරන්තා සුවණ්ණවණ්ණරංසියො ජලන්ති ඔභාසන්ති විරොචන්ති ච. **බාහාති** බාහාපිස්ස මුදූ. **අඤ්ජනලොමසාදිසාති** අඤ්ජනසදිසෙහි ලොමෙහි සමන්නාගතා. **විචිත්‍රවට්ටඞ්ගුලිකාස්ස සොභරෙති** හත්ථාපිස්ස වරලක්ඛණවිචිත්‍රාහි පවාළඞ්කුරසදිසාහි වට්ටඞ්ගුලීහි සමන්නාගතා සොභන්ති.

අකක්කසඞ්ගොති කච්ඡුපීළකාදිරහිතඅඞ්ගපච්චඞ්ගො. **රමයං උපට්ඨහීති** මං රමයන්තො උපට්ඨහි පරිචරි. **තූලූපනිභාති** මුදුභාවස්ස උපමා. **සුවණ්ණකම්බුතලවට්ටසුච්ඡවීති** සුවණ්ණමයං ආදාසතලං විය වට්ටා ච සුච්ඡවි ච, පරිමණ්ඩලතලා චෙව සුන්දරච්ඡවි චාති අත්ථො. **සම්ඵුසිත්වාති** සුට්ඨු ඵුසිත්වා අත්තනො හත්ථසම්ඵස්සං මම සරීරෙ ඵරාපෙත්වා. **ඉතො ගතොති** මම ඔලොකෙන්තස්සෙව ඉතො ගතො. **තෙන මං දහන්තීති** තෙන තස්ස හත්ථසම්ඵස්සෙන ඉදානි මං දහන්ති. තථා හි තස්ස ගතකාලතො පට්ඨාය මම සරීරෙ ඩාහො උට්ඨිතො, තෙනම්හි දොමනස්සප්පත්තො නිපන්නොති.

න නූන සො ඛාරිවිධන්ති, තාත, නූන සො මාණවො න ඛාරිභාරං උක්ඛිපිත්වා විචරි. **ඛිලානීති** ඛිලානි, ‘‘අයමෙව වා පාඨො. **සොඛ්‍යන්ති** සුඛං. **මාලුවපණ්ණසන්ථතා විකිණ්ණරූපාවාති**, තාත, අයං තව මාලුවපණ්ණසන්ථතා අජ්ජ මයා ච තෙන ච අඤ්ඤමඤ්ඤං පරාමසනාලිඞ්ගනවසෙන පරිවත්තන්තෙහි විකිණ්ණා විය ආකුලබ්‍යාකුලා ජාතා. **පුනප්පුනං පණ්ණකුටිං වජාමාති**, තාත, අහඤ්ච සො ච අභිරමිත්වා කිලන්තරූපා පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා උදකං පවිසිත්වා රමිත්වා විගතදරථා පුනප්පුනං ඉමමෙව කුටිං පවිසාමාති වදති.

න මජ්ජ මන්තාති අජ්ජ මම තස්ස ගතකාලතො පට්ඨාය නෙව මන්තා පටිභන්ති න උපට්ඨහන්ති න රුච්චන්ති. **න අග්ගිහුත්තං නපි යඤ්ඤතන්තන්ති** මහාබ්‍රහ්මුනො ආරාධනත්ථාය කත්තබ්බහොමවිධූපනාදියඤ්ඤකිරියාපි මෙ න පටිභාති න උපට්ඨාති න රුච්චති. **න චාපි තෙති** තයා ආහතමූලඵලාඵලානිපි න භුඤ්ජාමි. **යස්සං දිසන්ති** යස්සං දිසායං. **වනන්ති** තස්ස මාණවස්ස අස්සමං පරිවාරෙත්වා ඨිතවනන්ති.

තස්සෙවං විලපන්තස්ස තං විලාපං සුත්වා මහාසත්තො ‘‘එකාය ඉත්ථියා ඉමස්ස සීලං භින්නං භවිස්සතී’’ති ඤත්වා තං ඔවදන්තො ඡ ගාථායො අභාසි –

51.

‘‘ඉමස්මාහං ජොතිරසෙ වනම්හි, ගන්ධබ්බදෙවච්ඡරසඞ්ඝසෙවිතෙ;
ඉසීනමාවාසෙ සනන්තනම්හි, නෙතාදිසං අරතිං පාපුණෙථ.

52.

‘‘භවන්ති මිත්තානි අථො න හොන්ති, ඤාතීසු මිත්තෙසු කරොන්ති පෙමං;
අයඤ්ච ජම්මො කිස්ස වා නිවිට්ඨො, යො නෙව ජානාති ‘කුතොම්හි ආගතො’.

53.

‘‘සංවාසෙන හි මිත්තානි, සන්ධියන්ති පුනප්පුනං;
ස්වෙව මිත්තො අසංගන්තු, අසංවාසෙන ජීරති.

54.

‘‘සචෙ තුවං දක්ඛසි බ්‍රහ්මචාරිං, සචෙ තුවං සල්ලපෙ බ්‍රහ්මචාරිනා;
සම්පන්නසස්සංව මහොදකෙන, තපොගුණං ඛිප්පමිමං පහිස්සසි.

55.

‘‘පුනපි චෙ දක්ඛසි බ්‍රහ්මචාරිං, පුනපි චෙ සල්ලපෙ බ්‍රහ්මචාරිනා;
සම්පන්නසස්සංව මහොදකෙන, උස්මාගතං ඛිප්පමිමං පහිස්සසි.

56.

‘‘භූතානි හෙතානි චරන්ති තාත, විරූපරූපෙන මනුස්සලොකෙ;
න තානි සෙවෙථ නරො සපඤ්ඤො, ආසජ්ජ නං නස්සති බ්‍රහ්මචාරී’’ති.

තත්ථ **ඉමස්මාති** ඉමස්මිං. **හන්ති** නිපාතමත්තං. **ජොතිරසෙති** හූයමානස්ස ජොතිනො රංසිඔභාසිතෙ. **සනන්තනම්හීති** පොරාණකෙ. **පාපුණෙථාති** පාපුණෙය්‍ය. ඉදං වුත්තං හොති – තාත, එවරූපෙ වනෙ වසන්තො යං අරතිං ත්වං පත්තො, එතාදිසං න පාපුණෙය්‍ය පණ්ඩිතො කුලපුත්තො, පත්තුං නාරහතීති අත්ථො.

‘‘භවන්තී’’ති ඉමං ගාථං මහාසත්තො අන්තොගතමෙව භාසති. අයමෙත්ථ අධිප්පායො – ලොකෙ සත්තානං මිත්තානි නාම හොන්තිපි න හොන්තිපි තත්ථ යෙසං හොන්ති, තෙ අත්තනො ඤාතීසු ච මිත්තෙසු ච පෙමං කරොන්ති. **අයඤ්ච ජම්මොති** මිගසිඞ්ගො ලාමකො. **කිස්ස වා**

නිවිට්ඨයොති කෙන නාම කාරණෙන තස්මිං මාතුගාමෙ මිත්තසඞ්ඛාය නිවිට්ඨයො, සො මිගියා කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තිත්වා අරඤ්ඤෙ වඩ්ඪිතත්තා ‘‘කුතොම්හි ආගතො’’ති අත්තනො ආගතට්ඨානමත්තම්පි න ජානාති, පගෙව ඤාතිමිත්තෙති.

පුනප්පුනන්ති, තාත, මිත්තානි නාම පුනප්පුනං සංවාසෙන සංසෙවනෙන සන්ධියන්ති ඝටියන්ති. **ස්වෙව මිත්තොති** සො එව මිත්තො **අසංගන්තු** අසමාගච්ඡන්තස්ස පුරිසස්ස තෙන අසමාගමසඞ්ඛාතෙන අසංවාසෙන **ජීරති** විනස්සති. **සචෙති** තස්මා, තාත, සචෙ ත්වං පුනපි තං දක්ඛසි, තෙන වා සල්ලපිස්සසි, අථ යථා නාම නිප්ඵන්නසස්සං මහොඝෙන හරීයති, එවං ඉමං අත්තනො තපොගුණං පහිස්සසි හාරෙස්සසීති අත්ථො. **උස්මාගතන්ති** සමණතෙජං.

විරූපරූපෙනාති විවිධරූපෙන. ඉදං වුත්තං හොති – තාත, මනුස්සලොකස්මිඤ්හි එතානි යක්ඛිනිසඞ්ඛාතානි භූතානි විවිධරූපපටිච්ඡන්නෙන අත්තනො රූපෙන අත්තනො වසං ගතෙ ඛාදිතුං චරන්ති, තානි සපඤ්ඤො නරො න සෙවෙථ. තාදිසඤ්හි භූතං ආසජ්ජ නං පත්වා නස්සති බ්‍රහ්මචාරී, දිට්ඨොසි තාය යක්ඛිනියා න ඛාදිතොති පුත්තං ඔවදි.

සො පිතු කථං සුත්වා ‘‘යක්ඛිනී කිර සා’’ති භීතො චිත්තං නිවත්තෙත්වා ‘‘තාත, එත්තො න ගමිස්සාමි, ඛමථ මෙ’’ති ඛමාපෙසි. සොපි නං සමස්සාසෙත්වා ‘‘එහි ත්වං, මාණව, මෙත්තං භාවෙහි, කරුණං, මුදිතං, උපෙක්ඛ’’න්ති බ්‍රහ්මවිහාරභාවනං ආචික්ඛි. සො තථා පටිපජ්ජිත්වා පුන ඣානාභිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ජාතකං සමොධානෙසි, සච්චපරියොසානෙ උක්කණ්ඨිතභික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. තදා නිළිනිකා පුරාණදුතියිකා අහොසි, ඉසිසිඞ්ගො උක්කණ්ඨිතභික්ඛු, පිතා පන අහමෙව අහොසින්ති.

නිළිනිකාජාතකවණ්ණනා පඨමා.

[527] 2. උම්මාදන්තීජාතකවණ්ණනා

නිවෙසනං කස්සනුදං සුනන්දාති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උක්කණ්ඨිතභික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි. සො කිරෙකදිවසං සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරන්තො එකං අලඞ්කතපටියත්තං උත්තමරූපධරං ඉත්ථිං ඔලොකෙත්වා පටිබද්ධචිත්තො හුත්වා චිත්තං නිවත්තෙතුං අසක්කොන්තො විහාරමෙව ආගන්ත්වා තතො පට්ඨාය සල්ලවිද්ධො විය රාගාතුරො හන්තමිගපටිභාගො කිසො ධමනිසන්ථතගත්තො උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතො අනභිරතො එකිරියාපථෙපි චිත්තස්සාදං අලභන්තො ආචරියවත්තාදීනි පහාය

උද්දෙසපරිපුච්ඡාකම්මට්ඨානානුයොගරහිතො විහාසි. සො සහායභික්ඛූහි ‘‘පුබ්බෙ ත්වං, ආවුසො, සන්තින්ද්‍රියො විප්පසන්නමුඛවණ්ණො, ඉදානි නො තථා, කිං නු ඛො කාරණ’’න්ති පුට්ඨො, ‘‘ආවුසො, අනභිරතොම්හී’’ති ආහ. අථ නං තෙ ‘‘අභිරමාවුසො, සාසනෙ, බුද්ධුප්පාදො නාම දුල්ලභො, තථා සද්ධම්මස්සවනං මනුස්සපටිලාභො ච, සො ත්වං මනුස්සපටිලාභං පටිලභිත්වා දුක්ඛස්සන්තකිරියං පත්ථයමානො අස්සුමුඛං ඤාතිජනං පහාය සද්ධාය පබ්බජිත්වා කිංකාරණා කිලෙසවසං යාසි, කිලෙසා නාමෙතෙ ගණ්ඩුප්පාදකපාණකං උපාදාය සබ්බබාලජනසාධාරණා, යෙ තෙසං වත්ථුභූතා, තෙපි අප්පස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා, ආදීනවො එත්ථ භියේ‍යා. අට්ඨිකඞ්කලූපමා කාමා, මංසපෙසූපමා කාමා, තිණුක්කූපමා කාමා, අඞ්ගාරකාසූපමා කාමා, සුපිනකූපමා කාමා, යාචිතකූපමා කාමා, රුක්ඛඵලූපමා කාමා, අසිසූනූපමා කාමා, සත්තිසූලූපමා කාමා, සප්පසිරූපමා කාමා, අග්ගික්ඛන්ධූපමා කාමා, ත්වං නාම එවරූපෙ බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිත්වා එවං අනත්ථකාරකානං කිලෙසානං වසං ගතොසී’’ති ඔවදිත්වා අත්තනො කථං ගාහාපෙතුං අසක්කොන්තා සත්ථු සන්තිකං ධම්මසභං නෙත්වා ‘‘කිං, භික්ඛවෙ, අනිච්ඡමානකං භික්ඛුං ආනයිත්ථා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භන්තෙ, අයං කිර භික්ඛු උක්කණ්ඨිතො’’ති ආහංසු. සත්ථා ‘‘සච්චං කිරා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘භික්ඛු පොරාණකපණ්ඩිතා රජ්ජං අනුසාසන්තාපි කිලෙසෙ උප්පන්නෙ තස්ස වසං අගන්ත්වා චිත්තං නිවාරෙත්වා න අයුත්තකං කරිංසූ’’ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ සිවිරට්ඨෙ අරිට්ඨපුරනගරෙ සිවි නාම රාජා රජ්ජං කාරෙසි. බොධිසත්තො තස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්ති, ‘‘සිවිකුමාරො’’ත්වෙවස්ස නාමං කරිංසු. සෙනාපතිස්සපි පුත්තො ජායි, ‘‘අභිපාරකො’’තිස්ස නාමං කරිංසු. තෙ උභොපි සහායා හුත්වා අභිවඩ්ඪන්තා සොළසවස්සිකා හුත්වා තක්කසිලං ගන්ත්වා සිප්පං උග්ගණ්හිත්වා ආගමිංසු. රාජා පුත්තස්ස රජ්ජං අදාසි. සොපි අභිපාරකං සෙනාපතිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙසි. තස්මිංයෙව නගරෙ තිරිටිවච්ඡස්ස නාම අසීතිකොටිවිභවස්ස සෙට්ඨිනො ධීතා නිබ්බත්ති උත්තමරූපධරා සොභග්ගප්පත්තා සුභලක්ඛණෙන සමන්නාගතා, තස්සා නාමග්ගහණදිවසෙ ‘‘උම්මාදන්තී’’ති නාමං කරිංසු. සා සොළසවස්සිකකාලෙ අතික්කන්තමානුසවණ්ණා දෙවච්ඡරා විය අභිරූපා දස්සනීයා පාසාදිකා පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතා අහොසි. යෙ යෙ පුථුජ්ජනා තං පස්සන්ති, තෙ තෙ සකභාවෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තා සුරාපානමදමත්තා විය කිලෙසමදෙන මත්තා හුත්වා සතිං පච්චුපට්ඨාපෙතුං සමත්ථා නාම නාහෙසුං.

අථස්සා පිතා තිරිටිවච්ඡො රාජානං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘දෙව, මම ගෙහෙ ඉත්ථිරතනං උප්පන්නං, රඤ්ඤොව අනුච්ඡවිකං, ලක්ඛණපාඨකෙ බ්‍රාහ්මණෙ පෙසෙත්වා තං වීමංසාපෙත්වා යථාරුචි කරොහී’’ති ආහ. රාජා

‘‘සාධූ’’ති වත්වා බ්‍රාහ්මණෙ පෙසෙසි. තෙ සෙට්ඨිගෙහං ගන්ත්වා කතසක්කාරසම්මානා පායාසං පරිභුඤ්ජිංසු. තස්මිං ඛණෙ උම්මාදන්තී සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා තෙසං සන්තිකං අගමාසි. තෙ තං දිස්වා සතිං පච්චුපට්ඨාපෙතුං අසක්කොන්තා කිලෙසමදමත්තා හුත්වා අත්තනො විප්පකතභොජනභාවං න ජානිංසු. එකච්චෙ ආලොපං ගහෙත්වා ‘‘භුඤ්ජිස්සාමා’’ති සඤ්ඤාය සීසෙ ඨපෙසුං, එකච්චෙ උපකච්ඡන්තරෙ ඛිපිංසු, එකච්චෙ භිත්තිං පහරිංසු, සබ්බෙව උම්මත්තකා අහෙසුං. සා තෙ දිස්වා ‘‘ඉමෙ කිර මම ලක්ඛණං වීමංසිස්සන්ති, ගීවායං නෙ ගහෙත්වා නීහරථා’’ති නීහරාපෙසි. තෙ මඞ්කුභූතා රාජනිවෙසනං ගන්ත්වා උම්මාදන්තියා කුද්ධා ‘‘දෙව, සා ඉත්ථී කාළකණ්ණී, න තුම්හාකං අනුච්ඡවිකා’’ති වදිංසු. රාජා ‘‘කාළකණ්ණී කිරා’’ති න තං ආණාපෙසි. සා තං පවත්තිං සුත්වා ‘‘අහං කිර කාළකණ්ණීති රඤ්ඤා න ගහිතා, කාළකණ්ණියො නාම න එවරූපා හොන්තී’’ති වත්වා ‘‘හොතු, සචෙ පන තං රාජානං පස්සිස්සාමි, ජානිස්සාමී’’ති තස්මිං ආඝාතං බන්ධි. අථ නං පිතා අභිපාරකස්ස අදාසි, සා තස්ස පියා අහොසි මනාපා.

කස්ස පන කම්මස්ස නිස්සන්දෙන සා එවං අභිරූපා අහොසීති? රත්තවත්ථදානස්ස නිස්සන්දෙනාති. සා කිර අතීතෙ බාරාණසියං දලිද්දකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා උස්සවදිවසෙ පුඤ්ඤසම්පන්නා ඉත්ථියො කුසුම්භරත්තවත්ථං නිවාසෙත්වා අලඞ්කතා කීළන්තියො දිස්වා තාදිසං වත්ථං නිවාසෙත්වා කීළිතුකාමා හුත්වා මාතාපිතූනං ආරොචෙත්වා තෙහි, ‘‘අම්ම, මයං දලිද්දා, කුතො නො එවරූපං වත්ථ’’න්ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි මං එකස්මිං අඩ්ඪකුලෙ භතිං කාතුං අනුජානාථ, තෙ මම ගුණං ඤත්වා දස්සන්තී’’ති වත්වා තෙහි අනුඤ්ඤාතා එකං කුලං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘කුසුම්භරත්තවත්ථෙන භතිං කරොමී’’ති ආහ. අථ නං තෙ ‘‘තීණි සංවච්ඡරානි කම්මෙ කතෙ තව ගුණං ඤත්වා දස්සාමා’’ති වදිංසු. සා ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණිත්වා කම්මං පටිපජ්ජි. තෙ තස්සා ගුණං ඤත්වා අපරිපුණ්ණෙසුයෙව තීසු සංවච්ඡරෙසු තස්සා ඝනකුසුම්භරත්තවත්ථෙන සද්ධිං අඤ්ඤම්පි වත්ථං දත්වා ‘‘තව සහායිකාහි සද්ධිං ගන්ත්වා න්හත්වා නිවාසෙහී’’ති තං පෙසයිංසු. සා සහායිකා ආදාය ගන්ත්වා රත්තවත්ථං නදීතීරෙ ඨපෙත්වා න්හායි.

තස්මිං ඛණෙ එකො කස්සපදසබලස්ස සාවකො අච්ඡින්නචීවරො සාඛාභඞ්ගං නිවාසෙත්වා ච පාරුපිත්වා ච තං පදෙසං පාපුණි. සා තං දිස්වා ‘‘අයං භදන්තො අච්ඡින්නචීවරො භවිස්සති, පුබ්බෙපි අදින්නභාවෙන මෙ නිවාසනං දුල්ලභං ජාත’’න්ති තං වත්ථං ද්විධා ඵාලෙත්වා ‘‘එකං කොට්ඨාසං අය්‍යස්ස දස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා උත්තරිත්වා අත්තනො නිවාසනං නිවාසෙත්වා ‘‘තිට්ඨථ, භන්තෙ’’ති වත්වා ථෙරං වන්දිත්වා රත්තවත්ථං මජ්ඣෙ ඵාලෙත්වා තස්සෙකං කොට්ඨාසං අදාසි. සො එකමන්තෙ පටිච්ඡන්නෙ ඨත්වා සාඛාභඞ්ගං ඡඩ්ඩෙත්වා තස්සෙකං කණ්ණං

නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා නික්ඛමි. අථස්ස වත්ථොභාසෙන සකලසරීරං තරුණසූරියො විය එකොභාසං අහොසි. සා තං දිස්වා ''මය්හං අය්‍යො පඨමං න සොභති, ඉදානි තරුණසූරියො විය විරොචති, ඉදම්පි එතස්සෙව දස්සාමී''ති දුතියම්පි කොට්ඨාසං දත්වා ''භන්තෙ, අහං භවෙ භවෙ විචරන්තී උත්තමරූපධරා භවෙය්‍යං, මං දිස්වා කොචි පුරිසො සකභාවෙන සණ්ඨාතුං මා අසක්ඛි, මයා අභිරූපතරා නාම අඤ්ඤා මා හොතූ''ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. ථෙරොපි අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි.

සා දෙවලොකෙ සංසරන්තී තස්මිං කාලෙ අරිට්ඨපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තථා අභිරූපා අහොසි. අථ තස්මිං නගරෙ කත්තිකඡණං සොසයිංසු, කත්තිකපුණ්ණමායං නගරං සජ්ජයිංසු. අභිපාරකො අත්තනො ආරක්ඛට්ඨානං ගච්ඡන්තො තං ආමන්තෙත්වා ''භද්දෙ, උම්මාදන්ති අජ්ජ කත්තිකරත්තිවාරො ඡණො, රාජා නගරං පදක්ඛිණං කරොන්තො පඨමං ඉමං ගෙහද්වාරං ආගමිස්සති, මා ඛො තස්ස අත්තානං දස්සෙසි, සොපි තං දිස්වා සතිං උපට්ඨාපෙතුං න සක්ඛිස්සතී''ති ආහ. සා ''ගච්ඡ ත්වං, සාමි, අහං ජානිස්සාමී''ති සම්පටිච්ඡිත්වා තස්මිං ගතෙ දාසිං ආණාපෙසි ''රඤ්ඤො ඉමං ගෙහද්වාරං ආගතකාලෙ මය්හං ආරොචෙය්‍යාසී''ති. අථ සූරියෙ අත්ථඞ්ගතෙ උග්ගතෙ පුණ්ණචන්දෙ දෙවනගරෙ විය නගරෙ අලඞ්කතෙ සබ්බදිසාසු දීපෙසු ජලිතෙසු රාජා සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො ආජඤ්ඤරථවරගතො අමච්චගණපරිවුතො මහන්තෙන යසෙන නගරං පදක්ඛිණං කරොන්තො පඨමමෙව අභිපාරකස්ස ගෙහද්වාරං අගමාසි. තං පන ගෙහං මනොසිලාවණ්ණපාකාරපරික්ඛිත්තං අලඞ්කතද්වාරට්ටාලකං සොභග්ගප්පත්තං පාසාදිකං. තස්මිං ඛණෙ දාසී උම්මාදන්තියා ආරොචෙසි. සා පුප්ඵසමුග්ගං ගාහාපෙත්වා කින්නරිලීළාය වාතපානං නිස්සාය ඨිතා රඤ්ඤො පුප්ඵානි ඛිපි. සො තං උල්ලොකෙත්වා කිලෙසමදමත්තො සතිං උපට්ඨාපෙතුං අසක්කොන්තො ''අභිපාරකස්සෙතං ගෙහ''න්ති සඤ්ජානිතුම්පි නාසක්ඛි, අථ සාරථිං ආමන්තෙත්වා පුච්ඡන්තො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

57.

''නිවෙසනං කස්ස නුදං සුනන්ද, පාකාරෙන පණ්ඩුමයෙන ගුත්තං;
කා දිස්සති අග්ගිසිඛාව දූරෙ, වෙහායසං පබ්බතග්ගෙව අච්චි.

58.

''ධීතා න්වයං කස්ස සුනන්ද හොති, සුණිසා න්වයං කස්ස අථොපි භරියා;
අක්ඛාහි මෙ ඛිප්පමිධෙව පුට්ඨො, අවාවටා යදි වා අත්ථි භත්තා''ති.

තත්ථ **කස්ස නුදන්ති** කස්ස නු ඉදං. **පණ්ඩුමයෙනාති** රත්තිට්ඨකමයෙන. **දිස්සතීති** වාතපානෙ ඨිතා පඤ්ඤායති. **අච්චීති** අනලජාලක්ඛන්ධො. **ධීතා**

න්වයන්ති ධීතා නු අයං. **අවාවටාති** අපෙතාවරණා අපරිග්ගහා. **හත්තාති** යදි වා අස්සා සාමිකො අත්ථි, එතං මෙ අක්ඛාහීති.

අථස්ස සො ආචික්ඛන්තො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

59.

‘‘අහඤ්හි ජානාමි ජනින්ද එතං, මතියා ච පෙතියා ච අථොපි අස්සා;
තවෙව සො පුරිසො භූමිපාල, රත්තින්දිවං අප්පමත්තො තවත්ථෙ.

60.

‘‘ඉද්ධො ච ඵීතො ච සුවඩ්ඪිතො ච, අමච්චො ච තෙ අඤ්ඤතරො ජනින්ද;
තස්සෙසා භරියාභිපාරකස්ස, උම්මාදන්තී නාමධෙය්‍යෙන රාජා’’ති.

තත්ථ **මතියා ච පෙතියා චාති** මාතිතො ච පිතිතො චෙතං ජානාමි. **අථොපි අස්සාති** අථ සාමිකම්පි අස්සා ජානාමීති වදති. **ඉද්ධොති** සමිද්ධො. **ඵීතොති** වත්ථාලඞ්කාරෙහි සුපුප්ඵිතො. **සුවඩ්ඪිතොති** සුට්ඨු වුද්ධො. **නාමධෙය්‍යෙනාති** නාමෙන. අයඤ්හි යො නං පස්සති, තං උම්මාදෙති, සතිමස්ස පච්චුපට්ඨාපෙතුං න දෙති, තස්මා උම්මාදන්තීති වුච්චති.

තං සුත්වා රාජා නාමමස්සා ථොමෙන්තො අනන්තරං ගාථමාහ –

61.

‘‘අම්භො අම්භො නාමමිදං ඉමිස්සා, මතියා ච පෙතියා ච කතං සුසාධු;
තදා හි මය්හං අවලොකයන්තී, උම්මත්තකං උම්මදන්තී අකාසී’’ති.

තත්ථ **මතියා ච පෙතියා චාති** මාතරා ච පිතරා ච. **මය්හන්ති** උපයොගත්ථෙ සම්පදානවචනං. **අවලොකයන්තීති** මයා අවලොකිතා සයම්පි මං අවලොකයන්තී මං උම්මත්තකං අකාසීති අත්ථො.

සා තස්ස කම්පිතභාවං ඤත්වා වාතපානං ථකෙත්වා සිරිගබ්භමෙව අගමාසි. රඤ්ඤොපි තස්සා දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය නගරං පදක්ඛිණකරණෙ චිත්තමෙව නාහොසි. සො සාරථිං ආමන්තෙත්වා, ‘‘සම්ම සුනන්ද, රථං නිවත්තෙහි, අයං ඡණො අම්හාකං නානුච්ඡවිකො, අභිපාරකස්ස සෙනාපතිස්සෙවානුච්ඡවිකො, රජ්ජම්පි තස්සෙවානුච්ඡවික’’න්ති රථං නිවත්තාපෙත්වා පාසාදං අභිරුය්හ සිරිසයනෙ නිපජ්ජිත්වා විප්පලපන්තො ආහ –

62.

‘‘යා පුණ්ණමාසෙ මිගමන්දලොචනා, උපාවිසි පුණ්ඩරීකත්තචඞ්ගී;

ද්වෙ පුණ්ණමායො තදහූ අමඤ්ඤහං, දිස්වාන පාරාවතරත්තවාසිනිං.

63.

‘‘අළාරපම්හෙහි සුභෙහි වග්ගුභි, පලොභයන්තී මං යදා උදික්ඛති;
විජම්භමානා හරතෙව මෙ මනො, ජාතා වනෙ කිම්පුරිසීව පබ්බතෙ.

64.

‘‘තදා හි බ්‍රහතී සාමා, ආමුත්තමණිකුණ්ඩලා;
එකච්චවසනා නාරී, මිගී භන්තාවුදික්ඛති.

65.

‘‘කදාස්සු මං තම්බනඛා සුලොමා, බාහා මුදූ චන්දනසාරලිත්තා;
වට්ටඞ්ගුලී සන්නතධීරකුත්තියා, නාරී උපඤ්ඤිස්සති සීසතො සුභා.

66.

‘‘කදාස්සු මං කඤ්චනජාලුරච්ඡදා, ධීතා තිරීටිස්ස විලග්ගමජ්ඣා;
මුදූහි බාහාහි පලිස්සජිස්සති, බ්‍රහාවනෙ ජාතදුමංව මාලුවා.

67.

‘‘කදාස්සු ලාඛාරසරත්තසුච්ඡවී, බින්දුත්ථනී පුණ්ඩරීකත්තචඞ්ගී;
මුඛං මුඛෙන උපනාමයිස්සති, සොණ්ඩොව සොණ්ඩස්ස සුරාය ථාලං.

68.

‘‘යදාද්දසං තං තිට්ඨන්තිං, සබ්බභද්දං මනොරමං;
තතො සකස්ස චිත්තස්ස, නාවබොධාමි කඤ්චිනං.

69.

‘‘උම්මාදන්තිමහං දට්ඨා, ආමුත්තමණිකුණ්ඩලං;
න සුපාමි දිවාරත්තිං, සහස්සංව පරාජිතො.

70.

‘‘සක්කො චෙ මෙ වරං දජ්ජා, සො ච ලබ්භෙථ මෙ වරො;
එකරත්තං දිරත්තං වා, භවෙය්‍යං අභිපාරකො;
උම්මාදන්ත්‍යා රමිත්වාන, සිවිරාජා තතො සිය’’න්ති.

තත්ථ **පුණ්ණමාසෙති** පුණ්ණචන්දාය රත්තියා. **මිගමන්දලොචනාති** කණ්ඩසන්තාසෙන පලායිත්වා වනන්තරෙ ඨත්වා ලුද්දං ඔලොකෙන්තියා මිගියා විය මන්දානි ලොචනානි අස්සාති මිගමන්දලොචනා. **උපාවිසීති** පදුමවණ්ණෙන කරතලෙන පුප්ඵානි ඛිපිත්වා මං ඔලොකෙන්තී වාතපානෙ

නිසීදි. **පුණ්ඩරීකත්තචඞ්ගීති** රත්තපදුමවණ්ණසරීරා. **ද්වෙ පුණ්ණමායොති** අහං තදහු තස්මිං ඡණදිවසෙ තං පාරාවතපාදසමානවණ්ණරත්තවත්ථනිවත්ථං දිස්වා තස්සා මුඛසොභං ඔලොකෙන්තො එකස්ස පාචීනලොකධාතුතො එකස්ස අභිපාරකස්ස සෙනාපතිනො නිවෙසනෙති ද්වින්නං පුණ්ණචන්දානං උග්ගතත්තා ද්වෙ පුණ්ණමායො අමඤ්ඤිං. **අළාරපම්හෙහීති** විසාලපඛුමෙහි. **සුභෙහීති** පරිසුද්ධෙහි. **වග්ගුභීති** මධුරාකාරෙහි. **උදික්ඛතීති** එවරූපෙහි නෙත්තෙහි යස්මිං ඛණෙ ඔලොකෙති. **පබ්බතෙති** යථා හිමවන්තපබ්බතෙ සුපුප්ඵිතවනෙ වීණං ආදාය තන්තිස්සරෙන අත්තනො සරං සංසන්දන්තී කිම්පුරිසී කිම්පුරිසස්ස මනං හරති, එවං හරතෙව මෙ මනොති විප්පලපති.

බ්‍රහතීති උළාරා. **සාමාති** සුවණ්ණවණ්ණසාමා. **එකච්චවසනාති** එකච්චිකවසනා, එකවත්ථනිවත්ථාති අත්ථො. **හන්තාවුදික්ඛතීති** සණ්හකෙසා පුථුනලාටා ආයතභමූ විසාලක්ඛී තුඞ්ගනාසා රත්තොට්ඨා සෙතදන්තා තිඛිණදාඨා සුවට්ටිතගීවා සුතනුබාහු සුසණ්ඨිතපයොධරා කරමිතමජ්ඣා විසාලසොණී සුවණ්ණකදලිසමානොරු සා උත්තමිත්ථී තස්මිං ඛණෙ මං උදික්ඛන්තී භයෙන වනං පවිසිත්වා පුන නිවත්තිත්වා ලුද්දං උදික්ඛන්තී හන්තා මිගීව මං උදික්ඛතීති වදති. **බාහාමුදූති** මුදුබාහා. **සන්නතධීරකුත්තියාති** සුඵුසිතඡෙකකරණා. **උපඤ්ඤිස්සති මන්ති** සා සුභා නාරී කදා නු මං තෙහි තම්බනඛෙහි සීසතො පට්ඨාය සන්නතෙන ධීරෙන කරණෙන පරිතොසෙස්සතීති පත්ථෙන්තො විලපති.

කඤ්චනජාලුරච්ඡදාති කඤ්චනමයඋරච්ඡදාලඞ්කාරා. **විලග්ගමජ්ඣාති** විලග්ගසරීරා තනුමජ්ඣිමා. **බ්‍රහාවනෙති** මහාවනෙ. **ලාඛාරසරත්තසුච්ඡවීති** හත්ථපාදතලඅග්ගනඛඔට්ඨමංසෙසු ලාඛාරසරත්තමණිපවාලවණ්ණා. **බින්දුත්ථනීති** උදකපුප්ඵුළපරිමණ්ඩලත්ථනී. **තතොති** යදා තං තිට්ඨන්තිං අද්දසං, තතො පට්ඨාය. **සකස්ස චිත්තස්සාති** අත්තනො චිත්තස්ස අනිස්සරො ජාතොම්හීති අධිප්පායො. **කඤ්චිනන්ති** කඤ්චි ‘‘අයං අසුකො නාමා’’ති න ජානාමි, උම්මත්තකො ජාතොම්හීති වදති. **දට්ඨාති** දිස්වා. **න සුපාමීති** නෙව රත්තිං, න දිවා නිද්දං ලභාමි. **සො ච ලබ්භෙථාති** යං මෙ සක්කො වරං දදෙය්‍ය, සො ච මෙ වරො ලබ්භෙථ, ලභෙය්‍යාහං තං වරන්ති අත්ථො.

අථ තෙ අමච්චා අභිපාරකස්සපි ආරොචයිංසු – ‘‘සාමි රාජා, නගරං පදක්ඛිණං කරොන්තො තුම්හාකං ඝරද්වාරං පත්වා නිවත්තිත්වා පාසාදං අභිරුහී’’ති. සො අත්තනො ගෙහං ගන්ත්වා උම්මාදන්තිං ආමන්තෙත්වා ‘‘භද්දෙ, කච්චි රඤ්ඤො අත්තානං දස්සෙසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘සාමි, එකො මහොදරො මහාදායිකො රථෙ ඨත්වා ආගතො පුරිසො අත්ථි, අහං තං රාජා වා අරාජා වාති න ජානාමි, එකො ඉස්සරොති පන වුත්තෙ වාතපානෙ ඨත්වා පුප්ඵානි ඛිපිං, සො තාවදෙව නිවත්තිත්වා ගතො’’ති. සො තං සුත්වා

‘‘නාසිතොම්හි තයා’’ති පුනදිවසෙ පාතොව රාජනිවෙසනං ආරුය්හ සිරිගබ්භද්වාරෙ ඨත්වා රඤ්ඤො උම්මාදන්තිං නිස්සාය විප්පලාපං සුත්වා ‘‘අයං උම්මාදන්තියා පටිබද්ධචිත්තො ජාතො, තං අලභන්තො මරිස්සති, රඤ්ඤො ච මම ච අගුණං මොචෙත්වා ඉමස්ස මයා ජීවිතං දාතුං වට්ටතී’’ති අත්තනො නිවෙසනං ගන්ත්වා එකං දළ්හමන්තං උපට්ඨාකං පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘තාත, අසුකට්ඨානෙ සුසිරචෙතියරුක්ඛො අත්ථි, ත්වං කඤ්චි අජානාපෙත්වා අත්ථඞ්ගතෙ සූරියෙ තත්ථ ගන්ත්වා අන්තොරුක්ඛෙ නිසීද, අහං තත්ථ බලිකම්මං කරොන්තො තං ඨානං පත්වා දෙවතා නමස්සන්තො, ‘සාමි දෙවරාජ, අම්හාකං රාජා නගරම්හි ඡණෙ වත්තමානෙ අකීළිත්වා සිරිගබ්භං පවිසිත්වා විප්පලපන්තොව නිපන්නො, මයං තත්ථ කාරණං න ජානාම, රාජා දෙවතානං බහූපකාරො, අනුසංවච්ඡරං සහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා බලිකම්මං කරොති, ඉදං නාම නිස්සාය රාජා විප්පලපතීති ආචික්ඛථ, රඤ්ඤො නො ජීවිතදානං දෙථා’ති යාචිස්සාමි, ත්වං තස්මිං ඛණෙ සද්දං පරිවත්තිත්වා, ‘සෙනාපති, තුම්හාකං රඤ්ඤො බ්‍යාධි නාම නත්ථි, සො පන තව භරියාය උම්මාදන්තියා පටිබද්ධචිත්තො. සචෙ නං ලභිස්සති, ජීවිස්සති, නො චෙ, මරිස්සති. සචෙ තස්ස ජීවිතං ඉච්ඡසි, උම්මාදන්තිමස්ස දෙහී’ති වදෙය්‍යාසී’’ති එවං තං උග්ගණ්හාපෙත්වා උය්‍යොජෙසි.

සො ගන්ත්වා තස්මිං රුක්ඛෙ නිසීදිත්වා පුනදිවසෙ සෙනාපතිනා අමච්චගණපරිවුතෙන තං ඨානං ගන්ත්වා යාචිතො තථා අභාසි. සෙනාපති ‘‘සාධූ’’ති වත්වා දෙවතං වන්දිත්වා අමච්චෙ ජානාපෙත්වා නගරං පවිසිත්වා රාජනිවෙසනං ආරුය්හ සිරිගබ්භද්වාරං ආකොටෙසි. රාජා සතිං උපට්ඨපෙත්වා ‘‘කො එසො’’ති පුච්ඡි. අහං, දෙව, අභිපාරකොති. අථස්ස රාජා ද්වාරං විවරි. සො පවිසිත්වා රාජානං වන්දිත්වා ගාථමාහ –

71.

‘‘භූතානි මෙ භූතපතී නමස්සතො, ආගම්ම යක්ඛො ඉදමෙතදබ්‍රවි;
රඤ්ඤො මනො උම්මදන්ත්‍යා නිවිට්ඨො, දදාමි තෙ තං පරිචාරයස්සූ’’ති.

තත්ථ **නමස්සතොති** තුම්හාකං විප්පලාපකාරණජානනත්ථං බලිකම්මං කත්වා නමස්සන්තස්ස. **තන්ති** අහං තං උම්මාදන්තිං තුම්හාකං පරිචාරිකං කත්වා දදාමීති.

අථ නං රාජා, ‘‘සම්ම අභිපාරක, මම උම්මාදන්තියා පටිබද්ධචිත්තතාය විප්පලපිතභාවං යක්ඛාපි ජානන්තී’’ති පුච්ඡි. ආම, දෙවාති. සො ‘‘සබ්බලොකෙන කිර මෙ ලාමකභාවො ඤාතො’’ති ලජ්ජිධම්මෙ පතිට්ඨාය අනන්තරං ගාථමාහ –

72.

‘‘පුඤ්ඤා ච ධංසෙ අමරො න චම්හි, ජනො ච මෙ පාපමිදඤ්ච ජඤ්ඤා;
භුසො ච ත්‍යස්ස මනසො විඝාතො, දත්වා පියං උම්මදන්තිං අදට්ඨා’’ති.

තත්ථ ධංසෙති, සම්ම අභිපාරක, අහං තාය සද්ධිං කිලෙසවසෙන පරිචාරෙන්තො පුඤ්ඤතො ච ධංසෙය්‍යං, තාය සද්ධිං පරිචාරිතමත්තෙන අමරො ච න හොමි, මහාජනො ච මෙ ඉමං ලාමකභාවං ජානෙය්‍ය, තතො ‘‘අයුත්තං රඤ්ඤා කත’’න්ති ගරහෙය්‍ය, තඤ්ච මම දත්වා පච්ඡා පියභරියං අදට්ඨා තව මනසො විඝාතො වස්සාති අත්ථො.

සෙසා උභින්නම්පි වචනපටිවචනගාථා හොන්ති –

73.

‘‘ජනින්ද නාඤ්ඤත්‍ර තයා මයා වා, සබ්බාපි කම්මස්ස කතස්ස ජඤ්ඤා;
යං තෙ මයා උම්මදන්තී පදින්නා, භුසෙහි රාජා වනථං සජාහි.

74.

‘‘යො පාපකං කම්මකරං මනුස්සො, සො මඤ්ඤති මායිද මඤ්ඤිංසු අඤ්ඤෙ;
පස්සන්ති භූතානි කරොන්තමෙතං, යුත්තා ච යෙ හොන්ති නරා පථබ්‍යා.

75.

‘‘අඤ්ඤො නු තෙ කොචි නරො පථබ්‍යා, සද්ධෙය්‍ය ලොකස්මි න මෙ පියාති;
භුසො ච ත්‍යස්ස මනසො විඝාතො, දත්වා පියං උම්මදන්තිං අදට්ඨා.

76.

‘‘අද්ධා පියා මය්හ ජනින්ද එසා, න සා මමං අප්පියා භූමිපාල;
ගච්ඡෙව ත්වං උම්මදන්තිං භදන්තෙ, සීහොව සෙලස්ස ගුහං උපෙති.

77.

‘‘න පීළිතා අත්තදුඛෙන ධීරා, සුඛප්ඵලං කම්ම පරිච්චජන්ති;
සම්මොහිතා වාපි සුඛෙන මත්තා, න පාපකම්මඤ්ච සමාචරන්ති.

78.

‘‘තුවඤ්හි මාතා ච පිතා ච මය්හං, භත්තා පතී පොසකො දෙවතා ච;
දාසො අහං තුය්හ සපුත්තදාරො, යථාසුඛං සාමි කරොහි කාමං.

79.

‘‘යො ‘ඉස්සරොම්හී’ති කරොති පාපං, කත්වා ච සො නුත්තසතෙ පරෙසං;
න තෙන සො ජීවති දීඝමායු, දෙවාපි පාපෙන සමෙක්ඛරෙ නං.

80.

‘‘අඤ්ඤාතකං සාමිකෙහී පදින්නං, ධම්මෙ ඨිතා යෙ පටිච්ඡන්ති දානං;
පටිච්ඡකා දායකා චාපි තත්ථ, සුඛප්ඵලඤ්ඤෙව කරොන්ති කම්මං.

81.

‘‘අඤ්ඤො නු තෙ කොචි නරො පථබ්‍යා, සද්ධෙය්‍ය ලොකස්මි න මෙ පියාති;
භුසො ච ත්‍යස්ස මනසො විඝාතො, දත්වා පියං උම්මදන්තිං අදට්ඨා.

82.

‘‘අද්ධා පියා මය්හ ජනින්ද එසා, න සා මමං අප්පියා භූමිපාල;
යං තෙ මයා උම්මදන්තී පදින්නා, භුසෙහි රාජා වනථං සජාහි.

83.

‘‘යො අත්තදුක්ඛෙන පරස්ස දුක්ඛං, සුඛෙන වා අත්තසුඛං දහාති;
යථෙවිදං මය්හ තථා පරෙසං, යො එවං ජානාති ස වෙදි ධම්මං.

84.

‘‘අඤ්ඤො නු තෙ කොචි නරො පථබ්‍යා, සද්ධෙය්‍ය ලොකස්මි න මෙ පියාති;
භුසො ච ත්‍යස්ස මනසො විඝාතො, දත්වා පියං උම්මදන්තිං අදට්ඨා.

85.

‘‘ජනින්ද ජානාසි පියා මමෙසා, න සා මමං අප්පියා භූමිපාල;
පියෙන තෙ දම්මි පියං ජනින්ද, පියදායිනො දෙව පියං ලභන්ති.

86.

‘‘සො නූනාහං වධිස්සාමි, අත්තානං කාමහෙතුකං;
න හි ධම්මං අධම්මෙන, අහං වධිතුමුස්සහෙ.

87.

‘‘සචෙ තුවං මය්හ සතිං ජනින්ද, න කාමයාසි නරවීර සෙට්ඨ;
චජාමි නං සබ්බජනස්ස සිබ්‍යා, මයා පමුත්තං තතො අව්හයෙසි නං.

88.

‘‘අදූසියං චෙ අභිපාරක ත්වං, චජාසි කත්තෙ අහිතාය ත්‍යස්ස;
මහා ච තෙ උපවාදොපි අස්ස, න චාපි ත්‍යස්ස නගරම්හි පක්ඛො.

89.

‘‘අහං සහිස්සං උපවාදමෙතං, නින්දං පසංසං ගරහඤ්ච සබ්බං;
මමෙතමාගච්ඡතු භූමිපාල, යථාසුඛං සිවි කරොහි කාමං.

90.

‘‘යො නෙව නින්දං න පනප්පසංසං, ආදියති ගරහං නොපි පූජං;
සිරී ච ලක්ඛී ච අපෙති තම්හා, ආපො සුවුට්ඨීව යථා ථලම්හා.

91.

‘‘යං කිඤ්චි දුක්ඛඤ්ච සුඛඤ්ච එත්තො, ධම්මාතිසාරඤ්ච මනොවිඝාතං;
උරසා අහං පච්චුත්තරිස්සාමි සබ්බං, පථවී යථා ථාවරානං තසානං.

92.

‘‘ධම්මාතිසාරඤ්ච මනොවිඝාතං, දුක්ඛඤ්ච නිච්ඡාමි අහං පරෙසං;
එකොවිමං හාරයිස්සාමි භාරං, ධම්මෙ ඨිතො කිඤ්චි අහාපයන්තො.

93.

‘‘සග්ගූපගං පුඤ්ඤකම්මං ජනින්ද, මා මෙ තුවං අන්තරායං අකාසි;
දදාමි තෙ උම්මදන්තිං පසන්නො, රාජාව යඤ්ඤෙ ධනං බ්‍රාහ්මණානං.

94.

‘‘අද්ධා තුවං කත්තෙ හිතෙසි මය්හං, සඛා මමං උම්මදන්තී තුවඤ්ච;
නින්දෙය්‍යු දෙවා පිතරො ච සබ්බෙ, පාපඤ්ච පස්සං අභිසම්පරායං.

95.

‘‘න හෙතධම්මං සිවිරාජ වජ්ජුං, සනෙගමා ජානපදා ච සබ්බෙ;
යං තෙ මයා උම්මදන්තී පදින්නා, භුසෙහි රාජා වනථං සජාහි.

96.

‘‘අද්ධා තුවං කත්තෙ හිතෙසි මය්හං, සඛා මමං උම්මදන්තී තුවඤ්ච;
සතඤ්ච ධම්මානි සුකිත්තිතානි, සමුද්දවෙලාව දුරච්චයානි.

97.

‘‘ආහුනෙය්‍යො මෙසි හිතානුකම්පී, ධාතා විධාතා චසි කාමපාලො;
තයී හුතා රාජ මහප්ඵලා හි, කාමෙන මෙ උම්මදන්තිං පටිච්ඡ.

98.

‘‘අද්ධා හි සබ්බං අභිපාරක ත්වං, ධම්මං අචාරී මම කත්තුපුත්ත;
අඤ්ඤෙසං නු තෙ කො ඉධ සොත්ථිකත්තා, ද්විපදො නරො අරුණෙ ජීවලොකෙ.

99.

‘‘තුවං නු සෙට්ඨො ත්වමනුත්තරොසි, ත්වං ධම්මගුත්තො ධම්මවිදූ සුමෙධො;
සො ධම්මගුත්තො චිරමෙව ජීව, ධම්මඤ්ච මෙ දෙසය ධම්මපාල.

100.

‘‘තදිඞ්ඝ අභිපාරක, සුණොහි වචනං මම;
ධම්මං තෙ දෙසයිස්සාමි, සතං ආසෙවිතං අහං.

101.

‘‘සාධු ධම්මරුචී රාජා, සාධු පඤ්ඤාණවා නරො;
සාධු මිත්තානමද්දුබ්භො, පාපස්සාකරණං සුඛං.

102.

‘‘අක්කොධනස්ස විජිතෙ, ඨිතධම්මස්ස රාජිනො;
සුඛං මනුස්සා ආසෙථ, සීතච්ඡායාය සඞ්ඝරෙ.

103.

‘‘න චාහමෙතං අභිරොචයාමි, කම්මං අසමෙක්ඛකතං අසාධු;
යෙ වාපි ඤත්වාන සයං කරොන්ති, උපමා ඉමා මය්හං තුවං සුණොහි.

104.

‘‘ගවං චෙ තරමානානං, ජිම්හං ගච්ඡති පුඞ්ගවො;
සබ්බා තා ජිම්හං ගච්ඡන්ති, නෙත්තෙ ජිම්හං ගතෙ සති.

105.

‘‘එවමෙව මනුස්සෙසු, යො හොති සෙට්ඨසම්මතො;
සො චෙ අධම්මං චරති, පගෙව ඉතරා පජා;
සබ්බං රට්ඨං දුඛං සෙති, රාජා චෙ හොති අධම්මිකො.

106.

‘‘ගවං චෙ තරමානානං, උජුං ගච්ඡති පුඞ්ගවො;
සබ්බා ගාවී උජුං යන්ති, නෙත්තෙ උජුං ගතෙ සති.

107.

‘‘එවමෙව මනුස්සෙසු, යො හොති සෙට්ඨසම්මතො;

සො සචෙ ධම්මං චරති, පගෙව ඉතරා පජා;
සබ්බං රට්ඨං සුඛං සෙති, රාජා චෙ හොති ධම්මිකො.

108.

‘‘න චාපාහං අධම්මෙන, අමරත්තමභිපත්ථයෙ;
ඉමං වා පථවිං සබ්බං, විජෙතුං අභිපාරක.

109.

‘‘යඤ්හි කිඤ්චි මනුස්සෙසු, රතනං ඉධ විජ්ජති;
ගාවො දාසො හිරඤ්ඤඤ්ච, වත්ථියං හරිචන්දනං.

110.

‘‘අස්සිත්ථියො රතනං මණිකඤ්ච, යඤ්චාපි මෙ චන්දිමසූරියා අභිපාලයන්ති;
න තස්ස හෙතු විසමං චරෙය්‍යං, මජ්ඣෙ සිවීනං උසභොම්හි ජාතො.

111.

‘‘නෙතා හිතා උග්ගතො රට්ඨපාලො, ධම්මං සිවීනං අපචායමානො;
සො ධම්මමෙවානුවිචින්තයන්තො, තස්මා සකෙ චිත්තවසෙ න වත්තො.

112.

‘‘අද්ධා තුවං මහාරාජ, නිච්චං අබ්‍යසනං සිවං;
කරිස්සසි චිරං රජ්ජං, පඤ්ඤා හි තව තාදිසී.

113.

‘‘එතං තෙ අනුමොදාම, යං ධම්මං නප්පමජ්ජසි;
ධම්මං පමජ්ජ ඛත්තියො, රට්ඨා චවති ඉස්සරො.

114.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, මාතාපිතූසු ඛත්තිය;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

115.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, පුත්තදාරෙසු ඛත්තිය;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

116.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, මිත්තාමච්චෙසු ඛත්තිය;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

117.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, වාහනෙසු බලෙසු ච;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

118.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, ගාමෙසු නිගමෙසු ච;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

119.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, රට්ඨෙසු ජනපදෙසු ච;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

120.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, සමණබ්‍රාහ්මණෙසු ච;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

121.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, මිගපක්ඛීසු ඛත්තිය;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

122.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, ධම්මො චිණ්ණො සුඛාවහො;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

123.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, සඉන්දා දෙවා සබ්‍රහ්මකා;
සුචිණ්ණෙන දිවං පත්තා, මා ධම්මං රාජ පාමදො’’ති.

තත්ථ **සබ්බාපීති**, ජනින්ද, අහමෙතං එකකොව පටිච්ඡාදෙත්වා ආනෙස්සාමි, තස්මා ඨපෙත්වා මමඤ්ච තුවඤ්ච අඤ්ඤා සබ්බාපි පජා ඉමස්ස කතස්ස ආකාරමත්තම්පි න ජඤ්ඤා න ජානිස්සන්ති. **භුසෙහීති** තාය සද්ධිං අභිරමන්තො අත්තනො තණ්හාවනථං භුසං කරොහි වඩ්ඪෙහි මනොරථං පූරෙහි. **සජාහීති** මනොරථං පන පූරෙත්වා සචෙ තෙ න රුච්චති, අථ නං සජාහි මය්හමෙව පටිදෙහි. **කම්මකරන්ති**, සම්ම අභිපාරක, යො මනුස්සො පාපකං කම්මං කරොන්තො, සො පච්ඡා මා ඉධ අඤ්ඤෙ ඉදං පාපකම්මං මඤ්ඤිංසු මා ජානන්තූති මඤ්ඤති චින්තෙති, දුච්චින්තිතමෙතං තස්ස. කිංකාරණා? **පස්සන්ති භූතානි කරොන්තමෙතන්ති** යෙ ච බුද්ධා පච්චෙකබුද්ධා බුද්ධපුත්තා ඉද්ධියා යුත්තා, තෙ ච නං පස්සන්තියෙව. **න මෙ පියාති**, සම්ම අභිපාරක, අඤ්ඤො නු තෙ කොචි ‘‘ඉධ ලොකස්මිං සකලායපි පථවියා න මෙ උම්මාදන්තී පියා’’ති එවං සද්දහෙය්‍ය.

සීහොව සෙලස්ස ගුහන්ති, මහාරාජ, සචෙ ත්වං තං ඉධ න ආනෙසි, අථ යථා සීහො කිලෙසපරිළාහෙ උප්පන්නෙ සීහපොතිකාය වසනට්ඨානං මණිගුහං උපෙති, එවං තස්සා වසනට්ඨානං ගච්ඡ, තත්ථ අත්තනො පත්ථනං පූරෙහීති. **සුඛප්ඵලන්**ති, සම්ම අභිපාරක, පණ්ඩිතා අත්තනො දුක්ඛෙන ඵුට්ඨා සමානා න සුඛවිපාකදායකකම්මං පරිච්චජන්ති, සම්මොහිතා වාපි හුත්වා මොහෙන මුළ්හා සුඛෙන මත්තා පාපකම්මං නාම න සමාචරන්ති. **යථාසුඛං, සාමි, කරොහි කාමන්**ති, සාමි සිවිරාජ, අත්තනො දාසිං පරිචාරෙන්තස්ස ගරහා නාම නත්ථි, ත්වං යථාසුඛං යථාජ්ඣාසයං කාමං කරොහි, අත්තනො ඉච්ඡං පූරෙහීති. **න තෙන සො ජීවතී**ති, සම්ම අභිපාරක, යො ‘‘ඉස්සරොම්හී’’ති පාපං කරොති, කත්වා ච කිං මං දෙවමනුස්සා වක්ඛන්තීති න උත්තසති න ඔත්තප්පති, සො තෙන කම්මෙන න ච දීඝකාලං ජීවති, ඛිප්පමෙව මරති, දෙවතාපි පන ‘‘කිං ඉමස්ස පාපරඤ්ඤො රජ්ජෙන, වරමස්ස වාළකසටං ගලෙ බන්ධිත්වා මරණ’’න්ති ලාමකෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙන්ති.

අඤ්ඤාතකන්ති, මහාරාජ, අඤ්ඤෙසං සන්තකං තෙහි සාමිකෙහි පදින්නං දානං යෙ අත්තනො ධම්මෙ ඨිතා පටිච්ඡන්ති, තෙ තත්ථ පටිච්ඡකා ච දායකා ච සබ්බෙපි සුඛප්ඵලමෙව කම්මං කරොන්ති. පටිග්ගාහකෙ හි පටිග්ගණ්හන්තෙ තං දානං දායකස්ස මහන්තං විපාකං දෙතීති. **යො අත්තදුක්ඛෙනා**ති, සම්ම අභිපාරක, යො අත්තනො දුක්ඛෙන පීළිතො තං පරස්ස දහති, අත්තනො සරීරතො අපනෙත්වා පරස්ස සරීරෙ ඛිපති, පරස්ස වා සුඛෙන අත්තනො සුඛං දහති, පරස්ස සුඛං ගහෙත්වා අත්තනි පක්ඛිපති, ‘‘අත්තනො දුක්ඛං හරිස්සාමී’’ති පරං දුක්ඛිතං කරොති, ‘‘අත්තානං සුඛෙස්සාමී’’ති පරං දුක්ඛිතං කරොති, ‘‘අත්තානං සුඛෙස්සාමී’’ති පරස්ස සුඛං නාසෙති, න සො ධම්මං ජානාති. යො පන එවං ජානාති ‘‘යථෙවිදං මය්හං සුඛදුක්ඛං, තථා පරෙස’’න්ති, ස වෙදි ධම්මං ජානාති නාමාති අයමෙතිස්සා ගාථාය අත්ථො.

පියෙන තෙ දම්මීති පියෙන කාරණභූතෙන පියං ඵලං පත්ථෙන්තො දම්මීති අත්ථො. **පියං ලභන්තී**ති සංසාරෙ සංසරන්තා පියමෙව ලභන්ති. **කාමහෙතුකන්**ති, සම්ම අභිපාරක, කාමහෙතුකං අයුත්තං කත්වා ‘‘අත්තානං වධිස්සාමී’’ති මෙ පරිවිතක්කො උප්පජ්ජති. **මය්හ සතින්**ති මම සන්තකං. ‘‘මය්හ සතී’’තිපි පාඨො, මම සන්තකාති එවං මඤ්ඤමානො සචෙ ත්වං තං න කාමෙසීති අත්ථො. **සබ්බජනස්සා**ති සබ්බා සෙනියො සන්නිපාතාපෙත්වා තස්ස සබ්බජනස්ස අයං මය්හං අහිතාති පරිච්චජිස්සාමි. **තතො අවහයෙසී**ති තතො තං අපරිග්ගහිතත්තා ආනෙය්‍යාසි. **අදූසියන්**ති අනපරාධං. **කත්තෙ**ති තමෙව අපරෙන නාමෙන ආලපති. සො හි රඤ්ඤො හිතං කරොති, තස්මා ‘‘කත්තා’’ති වුච්චති. **න චාපි ත්‍යස්සා**ති එවං අකිච්චකාරීති නගරෙ තව කොචි පක්ඛොපි න භවෙය්‍ය.

නින්දන්ති න කෙවලං උපවාදමෙව, සචෙපි මං කොචි සම්මුඛා නින්දිස්සති වා පසංසිස්සති වා, දොසං වා පන ආරොපෙන්තො ගරහිස්සති, තම්පාහං නින්දං පසංසං ගරහඤ්ච සබ්බං සහිස්සාමි, සබ්බමෙතං මම ආගච්ඡතූති වදති. **තම්හාති** යො එතෙ නින්දාදයො න ගණ්හාති, තම්හා පුරිසා ඉස්සරියසඞ්ඛාතා සිරී ච පඤ්ඤාසඞ්ඛාතා ලක්ඛී ච ථලට්ඨානතො සුවුට්ඨිසඞ්ඛාතො ආපො විය අපෙති න පතිට්ඨාතීති. **එත්තොති** ඉතො මම තස්සා පරිච්චත්තකාරණා. **ධම්මාතිසාරඤ්චාති** ධම්මං අතික්කමිත්වා පවත්තං අකුසලං වා යං කිඤ්චි හොති. **පච්චුත්තරිස්සාමීති** සම්පටිච්ඡිස්සාමි ධාරයිස්සාමි. **ථාවරානං තසානන්ති** යථා මහාපථවී ඛීණාසවානඤ්ච පුථුජ්ජනානඤ්ච කිඤ්චි සම්පටිච්ඡති සබ්බං අධිවාසෙති, තථෙවාහම්පි සබ්බමෙතං සම්පටිච්ඡිස්සාමි අධිවාසෙස්සාමීති දීපෙති. **එකොවිමන්ති** අහං එකොව ඉමම්පි අත්තනො දුක්ඛභාරං භාරයිස්සාමි ධාරයිස්සාමි වහිස්සාමි. **ධම්මෙ ඨිතොති** විනිච්ඡයධම්මෙ පවෙණිධම්මෙ තිවිධසුචරිතධම්මෙ ච ඨිතො හුත්වා.

සග්ගූපගන්ති, දෙව, පුඤ්ඤකම්මං නාමෙතං සග්ගූපගං හොති. **යඤ්ඤෙ ධනන්ති** යඤ්ඤධනං, අයමෙව වා පාඨො. **සඛාති** උම්මාදන්තීපි මම සහායිකා, ත්වම්පි සහායකො. **පිතරොති** බ්‍රහ්මානො. **සබ්බෙති** න කෙවලං දෙවබ්‍රහ්මානොව, සබ්බෙ රට්ඨවාසිනොපි මං පස්සථ, ‘‘හො, සහායකස්ස භරියා සහායිකා ඉමිනා ගෙහෙ කතා’’ති නින්දෙය්‍යුං. **න හෙතධම්මන්ති** න හි එතං අධම්මිකං. **යං තෙ මයාති** යස්මා මයා සා තුය්හං දින්නා, තස්මා එතං අධම්මොති න වදිස්සන්ති. **සතන්ති** සන්තානං බුද්ධාදීනං ඛන්තිමෙත්තාභාවනාසීලාචාරසඞ්ඛාතානි ධම්මානි සුවණ්ණිතානි සමුද්දවෙලාව දුරච්චයානි, තස්මා යථා සමුද්දො වෙලං නාතික්කමති, එවමහම්පි සීලවෙලං නාතික්කමිස්සාමීති වදති.

ආහුනෙය්‍යො මෙසීති, මහාරාජ, ත්වං මම ආහුනපාහුනසක්කාරස්සානුච්ඡවිකො. **ධාතා විධාතා චසි කාමපාලොති** ත්වං මම, දෙව, ධාරණතො ධාතා ඉස්සරියසුඛස්ස විදහනතො විධාතා ඉච්ඡිතපත්ථිතානං කාමානං පාලනතො කාමපාලො. **තයි හුතාති** තුය්හං දින්නා. **කාමෙන මෙති** මම කාමෙන මම පත්ථනාය උම්මාදන්තිං පටිච්ඡාති එවං අභිපාරකො රඤ්ඤො දෙති. රාජා ‘‘න මය්හං අත්ථො’’ති පටික්ඛිපති. භූමියං පතිතං සාකුණිකපච්ඡිං පිට්ඨිපාදෙන පහරිත්වා අටවියං ඛිපන්තා විය උභොපි නං ජහන්තෙව. ඉදානි රාජා පුන අකථනත්ථාය තං සන්තජ්ජෙන්තො **‘‘අද්ධා හී’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ **කත්තුපුත්තාති** පිතාපිස්ස කත්තාව, තෙන නං එවං ආලපති. ඉදං වුත්තං හොති – අද්ධා ත්වං ඉතො පුබ්බෙ මය්හං සබ්බධම්මං අචරි, හිතමෙව වුඩ්ඪිමෙව අකාසි, ඉදානි පන පටිපක්ඛො හුත්වා බහුං කථෙසි, ‘‘මා එවං විප්පලපසි, අඤ්ඤො නු තෙ ද්විපදො නරො, කො ඉධ ජීවලොකෙ අරුණෙයෙව සොත්ථිකත්තා, සචෙ හි අහං විය අඤ්ඤො රාජා තව භරියාය පටිබද්ධචිත්තො අභවිස්ස,

අන්තොඅරුණෙයෙව තව සීසං ඡින්දාපෙත්වා තං අත්තනො සරෙ කරෙය්‍ය, අහං පන අකුසලභයෙනෙව න කරොමි, තුණ්හී හොහි, න මෙ එතාය අත්ථො''ති තං සන්තජ්ජෙසි.

සො තං සුත්වා පුන කිඤ්චි වත්තුං අසක්කොන්තො රඤ්ඤො ථුතිවසෙන **''තුවං නු''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – මහාරාජ, ත්වඤ්ඤෙව සකලජම්බුදීපෙ සබ්බෙසං නරින්දානං **සෙට්ඨො,** ත්වං **අනුත්තරො,** ත්වං විනිච්ඡයධම්මපවෙණිධම්මසුචරිතධම්මානං ගොපායනෙන **ධම්මගුත්තො,** තෙසං විදිතත්තා **ධම්මවිදූ** ත්වං **සුමෙධො,** සො ත්වං යං ධම්මං ගොපෙසි, තෙනෙව ගුත්තො චිරං ජීව, ධම්මඤ්ච මෙ දෙසෙහි ධම්මපාලක, ධම්මගොපක, රාජවරාති.

අථ රාජා ධම්මං දෙසෙන්තො **''තදිඞ්ඝ''**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉඞ්ඝාති** චොදනත්ථෙ නිපාතො, යස්මා මං ත්වං චොදෙසි, තස්මාති අත්ථො. **සතන්ති** බුද්ධාදීහි සප්පුරිසෙහි ආසෙවිතං. **සාධූති** සුන්දරො පසත්ථො. විනිච්ඡයපවෙණිසුචරිතධම්මෙ රොචෙතීති **ධම්මරුචි.** තාදිසො හි ජීවිතං ජහන්තොපි අකිච්චං න කරොති, තස්මා සාධු. **පඤ්ඤාණවාති** ඤාණසම්පන්නො. **මිත්තානමද්දුබ්භොති** මිත්තස්ස අදූසනභාවො. **ඨිතධම්මස්සාති** පතිට්ඨිතතිවිධධම්මස්ස. **ආසෙථාති** ආසෙය්‍යුං නිසීදෙය්‍යුං. දෙසනාසීසමෙව චෙතං, චත්තාරොපි ඉරියාපථෙ සුඛං කප්පෙය්‍යුන්ති අයං පනෙත්ථ අත්ථො. **සීතච්ඡායායාති** පුත්තදාරඤාතිමිත්තානං සීතලාය ඡායාය. **සඞ්ඝරෙති** සකඝරෙ, අත්තනො ගෙහෙති අත්ථො. අධම්මබලිදණ්ඩාදීහි අනුපද්දුතා සුඛං වසෙය්‍යුන්ති දස්සෙති. **න චාහමෙතන්ති,** සම්ම අභිපාරක, යමෙතං අසමෙක්ඛිත්වා කතං අසාධුකම්මං, එතං අහං න රොචයාමි. **යෙ වාපි ඤත්වානාති** යෙ වා පන රාජානො ඤත්වා තුලෙත්වා තීරෙත්වා සයං කරොන්ති, තෙසාහං කම්මං රොචෙමීති අධිප්පායො. **උපමා ඉමාති** ඉමස්මිං පනත්ථෙ ත්වං මය්හං ඉමා ද්වෙ උපමා සුණොහි.

ජිම්හන්ති වඞ්කං. **නෙත්තෙති** යො ගාවියො නෙති, තස්මිං ජෙට්ඨකඋසභෙ. **පගෙවාති** තස්මිං අධම්මං චරන්තෙ ඉතරා පජා පගෙව චරති, අතිවිය කරොතීති අත්ථො. **ධම්මිකොති** චත්තාරි අගතිගමනානි පහාය ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙන්තො. **අමරත්තන්ති** දෙවත්තං. **රතනන්ති** සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකරතනං. **වත්ථියන්ති** කාසිකවත්ථමෙව. **අස්සිත්ථියොති** වාතසමගතිඅස්සෙපි උත්තමරූපධරා ඉත්ථියොපි. **රතනං මණිකඤ්චාති** සත්තවිධරතනඤ්ච මහග්ඝභණ්ඩකඤ්ච. **අභිපාලයන්තීති** ආලොකං කරොන්තා රක්ඛන්ති. **න තස්සාති** තස්ස චක්කවත්තිරජ්ජස්සපි හෙතු න විසමං චරෙය්‍යං. **උසභොම්හීති** යස්මා අහං සිවීනං මජ්ඣෙ ජෙට්ඨකරාජා හුත්වා ජාතො, තස්මා චක්කවත්තිරජ්ජකාරණම්පි න විසමං චරාමීති අත්ථො. **නෙතාති** මහාජනං කුසලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා දෙවනගරං නෙතා, හිතකරණෙන තස්ස **හිතා,** ''සිවිරාජා කිර ධම්මචාරී''ති

සකලජම්බුදීපෙ ඤාතත්තා **උග්ගතො,** සමෙන රට්ඨපාලනතො **රට්ඨපාලො. අපචායමානොති** සිවීනං පොරාණකරාජූනං පවෙණිධම්මං අපචායමානො. **සොති** සො අහං තමෙව ධම්මං අනුවිචින්තයන්තො තස්මා තෙන කාරණෙන අත්තනො චිත්තස්ස වසෙ න වත්තාමි.

එවං මහාසත්තස්ස ධම්මකථං සුත්වා අභිපාරකො ථුතිං කරොන්තො **''අද්ධා''**තිආදිමාහ. **නප්පමජ්ජසීති** අත්තනා කථිතධම්මං නප්පමජ්ජසි තත්ථෙව වත්තෙසි. **ධම්මං පමජ්ජාති** ධම්මං පමුස්සිත්වා අගතිවසෙන ගන්ත්වා. එවං සො තස්ස ථුතිං කත්වා **''ධම්මං චරා''**ති ධම්මචරියාය නියොජෙන්තො උත්තරිපි දස ඔවාදගාථා අභාසි. තාසමත්ථො හෙට්ඨා **තෙසකුණජාතකෙ** (ජා. 2.17.1 ආදයො) වණ්ණිතොව.

එවං අභිපාරකසෙනාපතිනා රඤ්ඤො ධම්මෙ දෙසිතෙ රාජා උම්මාදන්තියා පටිබද්ධචිත්තං විනොදෙසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ජාතකං සමොධානෙසි, සච්චපරියොසානෙ සො භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. තදා සුනන්දසාරථි ආනන්දො අහොසි, අභිපාරකො සාරිපුත්තො, උම්මාදන්තී උප්පලවණ්ණා, සෙසපරිසා බුද්ධපරිසා, සිවිරාජා අහමෙව අහොසින්ති.

උම්මාදන්තීජාතකවණ්ණනා දුතියා.

[528] 3. මහාබොධිජාතකවණ්ණනා

කිං නු දණ්ඩං කිමජිනන්ති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්ඤාපාරමිං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු **මහාඋමඞ්ගජාතකෙ** (ජා. 2.22.590 ආදයො) ආවි භවිස්සති. තදා පන සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි තථාගතො පඤ්ඤවා පරප්පවාදප්පමද්දනොයෙවා''ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ බොධිසත්තො කාසිරට්ඨෙ අසීතිකොටිවිභවස්ස උදිච්චබ්‍රාහ්මණමහාසාලස්ස කුලෙ නිබ්බත්ති, ''බොධිකුමාරො''තිස්ස නාමං කරිංසු. සො වයප්පත්තො තක්කසිලායං උග්ගහිතසිප්පො පච්චාගන්ත්වා අගාරමජ්ඣෙ වසන්තො අපරභාගෙ කාමෙ පහාය හිමවන්තපදෙසං පවිසිත්වා පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා තත්ථෙව වනමූලඵලාහාරො චිරං වසිත්වා වස්සාරත්තසමයෙ හිමවන්තා ඔරුය්හ චාරිකං චරන්තො අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං පත්වා රාජුය්‍යානෙ වසිත්වා පුනදිවසෙ පරිබ්බාජකසාරුප්පෙන නගරෙ භික්ඛාය චරන්තො රාජද්වාරං පාපුණි තමෙනං සීහපඤ්ජරෙ ඨිතො රාජා දිස්වා තස්ස උපසමෙ පසීදිත්වා තං අත්තනො භවනං පවෙසෙත්වා රාජපල්ලඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා කතපටිසන්ථාරො ථොකං ධම්මකථං සුත්වා නානග්ගරසභොජනං දාපෙසි. මහාසත්තො භත්තං ගහෙත්වා චින්තෙසි –

‘‘ඉදං රාජකුලං නාම බහුදොසං බහුපච්චාමිත්තං හොති, කො නු ඛො මම උප්පන්නං භයං නිත්ථරිස්සතී’’ති. සො අවිදූරෙ ඨිතං රාජවල්ලභං එකං පිඞ්ගලසුනඛං දිස්වා මහන්තං භත්තපිණ්ඩං ගහෙත්වා තස්ස දාතුකාමතාකාරං දස්සෙසි. රාජා ඤත්වා සුනඛස්ස භාජනං ආහරාපෙත්වා භත්තං ගාහාපෙත්වා දාපෙසි. මහාසත්තොපි තස්ස දත්වා භත්තකිච්චං නිට්ඨපෙසි. රාජාපිස්ස පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අන්තොනගරෙ රාජුය්‍යානෙ පණ්ණසාලං කාරෙත්වා පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ දත්වා තං තත්ථ වාසාපෙසි, දෙවසිකඤ්චස්ස ද්වෙ තයො වාරෙ උපට්ඨානං අගමාසි. භොජනකාලෙ පන මහාසත්තො නිච්චං රාජපල්ලඞ්කෙයෙව නිසීදිත්වා රාජභොජනමෙව භුඤ්ජති. එවං ද්වාදස සංවච්ඡරානි අතීතානි.

තස්ස පන රඤ්ඤො පඤ්ච අමච්චා අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච අනුසාසන්ති. තෙසු එකො අහෙතුකවාදී, එකො ඉස්සරකතවාදී, එකො පුබ්බෙකතවාදී, එකො උච්ඡෙදවාදී, එකො ඛත්තවිජ්ජවාදී. තෙසු අහෙතුකවාදී ‘‘ඉමෙ සත්තා සංසාරසුද්ධිකා’’ති මහාජනං උග්ගණ්හාපෙසි. ඉස්සරකතවාදී ‘‘අයං ලොකො ඉස්සරනිම්මිතො’’ති මහාජනං උග්ගණ්හාපෙසි. පුබ්බෙකතවාදී ‘‘ඉමෙසං සත්තානං සුඛං වා දුක්ඛං වා උප්පජ්ජමානං පුබ්බෙකතෙනෙව උප්පජ්ජතී’’ති මහාජනං උග්ගණ්හාපෙසි. උච්ඡෙදවාදී ‘‘ඉතො පරලොකං ගතො නාම නත්ථි, අයං ලොකො උච්ඡිජ්ජතී’’ති මහාජනං උග්ගණ්හාපෙසි. ඛත්තවිජ්ජවාදී ‘‘මාතාපිතරොපි මාරෙත්වා අත්තනොව අත්ථො කාතබ්බො’’ති මහාජනං උග්ගණ්හාපෙසි. තෙ රඤ්ඤො විනිච්ඡයෙ නියුත්තා ලඤ්ජඛාදකා හුත්වා අස්සාමිකං සාමිකං, සාමිකං අස්සාමිකං කරොන්ති.

අථෙකදිවසං එකො පුරිසො කූටට්ටපරාජිතො මහාසත්තං භික්ඛාය චරන්තං රාජගෙහං පවිසන්තං දිස්වා වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙ රාජගෙහෙ භුඤ්ජමානා විනිච්ඡයාමච්චෙ ලඤ්ජං ගහෙත්වා ලොකං විනාසෙන්තෙ කස්මා අජ්ඣුපෙක්ඛථ, ඉදානි පඤ්චහි අමච්චෙහි කූටට්ටකාරකස්ස හත්ථතො ලඤ්ජං ගහෙත්වා සාමිකොව සමානො අස්සාමිකො කතො’’ති පරිදෙවි. සො තස්මිං කාරුඤ්ඤවසෙන විනිච්ඡයං ගන්ත්වා ධම්මෙන විනිච්ඡිනිත්වා සාමිකඤ්ඤෙව සාමිකං අකාසි. මහාජනො එකප්පහාරෙනෙව මහාසද්දෙන සාධුකාරං අදාසි. රාජා තං සද්දං සුත්වා ‘‘කිංසද්දො නාමාය’’න්ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා කතභත්තකිච්චං මහාසත්තං උපනිසීදිත්වා පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, අජ්ජ කිර වො අට්ටො විනිච්ඡිතො’’ති. ‘‘ආම, මහාරාජා’’ති. ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙසු විනිච්ඡිනන්තෙසු මහාජනස්ස වුඩ්ඪි භවිස්සති, ඉතො පට්ඨාය තුම්හෙව විනිච්ඡිනථා’’ති. ‘‘මහාරාජ, මයං පබ්බජිතා නාම, නෙතං කම්මං අම්හාකං කම්ම’’න්ති. ‘‘භන්තෙ, මහාජනෙ කාරුඤ්ඤෙන කාතුං වට්ටති, තුම්හෙ සකලදිවසං මා විනිච්ඡිනථ, උය්‍යානතො පන ඉධාගච්ඡන්තා විනිච්ඡයට්ඨානං ගන්ත්වා පාතොව චත්තාරො අට්ටෙ විනිච්ඡිනථ, භුත්වා උය්‍යානං ගච්ඡන්තා

වත්තාරො, එවං මහාජනස්ස වුඩ්ඪි භවිස්සතී''ති. සො තෙන පුනප්පුනං යාචියමානො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා තතො පට්ඨාය තථා අකාසි.

කූටට්ටකාරකා ඔකාසං න ලභිංසු. තෙපි අමච්චා ලඤ්ජං අලභන්තා දුග්ගතා හුත්වා චින්තයිංසු – ''බොධිපරිබ්බාජකස්ස විනිච්ඡිනනකාලතො පට්ඨාය මයං කිඤ්චි න ලභාම, හන්ද නං 'රාජවෙරිකො'ති වත්වා රඤ්ඤො අන්තරෙ පරිභින්දිත්වා මාරාපෙස්සාමා''ති. තෙ රාජානං උපසඞ්කමිත්වා, ''මහාරාජ, බොධිපරිබ්බාජකො තුම්හාකං අනත්ථකාමො''ති වත්වා අසද්දහන්තෙන රඤ්ඤා ''සීලවා එස ඤාණසම්පන්නො, න එවං කරිස්සතී''ති වුත්තෙ, ''මහාරාජ, තෙන සකලනගරවාසිනො අත්තනො හත්ථෙ කත්වා කෙවලං අම්හෙයෙව පඤ්ච ජනෙ කාතුං න සක්කා, සචෙ අම්හාකං වචනං න සද්දහථ, තස්ස ඉධාගමනකාලෙ පරිසං ඔලොකෙථා''ති ආහංසු. රාජා ''සාධූ''ති සීහපඤ්ජරෙ ඨිතො තං ආගච්ඡන්තං ඔලොකෙන්තො පරිවාරං දිස්වා අත්තනො අඤ්ඤාණෙන අට්ටකාරකමනුස්සෙ ''තස්ස පරිවාරා''ති මඤ්ඤමානො භිජ්ජිත්වා තෙ අමච්චෙ පක්කොසාපෙත්වා ''කින්ති කරොමා''ති පුච්ඡි. ''ගණ්හාපෙථ නං, දෙවා''ති. ''ඔළාරිකං අපරාධං අපස්සන්තා කථං ගණ්හාමා''ති. ''තෙන හි, මහාරාජ, පකතිපරිහාරමස්ස හාපෙථ, තං පරිහායන්තං දිස්වා පණ්ඩිතො පරිබ්බාජකො කස්සචි අනාරොචෙත්වා සයමෙව පලායිස්සතී''ති.

රාජා ''සාධූ''ති වත්වා අනුපුබ්බෙන තස්ස පරිහාරං පරිහාපෙසි. පඨමදිවසං තාව නං තුච්ඡපල්ලඞ්කෙයෙව නිසීදාපෙසුං. සො තුච්ඡපල්ලඞ්කං දිස්වාව රඤ්ඤො පරිභින්නභාවං ඤත්වා සයමෙව උය්‍යානං ගන්ත්වා තං දිවසමෙව පක්කමිතුකාමො හුත්වාපි ''එකන්තෙන ඤත්වා පක්කමිස්සාමී''ති න පක්කාමි. අථස්ස පුනදිවසෙ තුච්ඡපල්ලඞ්කෙ නිසින්නස්ස රඤ්ඤොපකතිභත්තඤ්ච අඤ්ඤඤ්ච ගහෙත්වා මිස්සකභත්තං අදංසු. තතියදිවසෙ මහාතලං පවිසිතුං අදත්වා සොපානසීසෙයෙව ඨපෙත්වා මිස්සකභත්තං අදංසු. සො තම්පි ආදාය උය්‍යානං ගන්ත්වා භත්තකිච්චං අකාසි. චතුත්ථදිවසෙ හෙට්ඨාපාසාදෙ ඨපෙත්වා කණාජකභත්තං අදංසු. සො තම්පි ගහෙත්වා උය්‍යානං ගන්ත්වා භත්තකිච්චං අකාසි. රාජා අමච්චෙ පුච්ඡි – ''බොධිපරිබ්බාජකො සක්කාරෙ පරිහාපිතෙපි න පක්කමති, කින්ති නං කරොමා''ති? ''දෙව, න සො භත්තත්ථාය චරති, ඡත්තත්ථාය පන චරති. සචෙ භත්තත්ථාය චරෙය්‍ය, පඨමදිවසංයෙව පලායෙය්‍යා''ති. ''ඉදානි කිං කරොමා''ති? ''ස්වෙ ඝාතාපෙථ නං, මහාරාජා''ති. සො ''සාධූ''ති තෙසඤ්ඤෙව හත්ථෙ ඛග්ගෙ ඨපෙත්වා ''ස්වෙ අන්තරද්වාරෙ ඨත්වා පවිසන්තස්සෙවස්ස සීසං ඡින්දිත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං කත්වා කඤ්චි අජානාපෙත්වා වච්චකුටියං පක්ඛිපිත්වා න්හත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාථා''ති ආහ. තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා ''ස්වෙ ආගන්ත්වා එවං කරිස්සාමා''ති අඤ්ඤමඤ්ඤං විචාරෙත්වා එවං අත්තනො නිවෙසනං අගමංසු.

රාජාපි සායං භුත්තභොජනො සිරිසයනෙ නිපජ්ජිත්වා මහාසත්තස්ස ගුණෙ අනුස්සරි. අථස්ස තාවදෙව සොකො උප්පජ්ජි, සරීරතො සෙදා මුච්චිංසු, සයනෙ අස්සාසං අලභන්තො අපරාපරං පරිවත්ති. අථස්ස අග්ගමහෙසී උපනිපජ්ජි, සො තාය සද්ධිං සල්ලාපමත්තම්පි න කරි. අථ නං සා ''කිං නු ඛො, මහාරාජ, සල්ලාපමත්තම්පි න කරොථ, අපි නු ඛො මෙ කොචි අපරාධො අත්ථී''ති පුච්ඡි. ''නත්ථි දෙවි, අපිච ඛො බොධිපරිබ්බාජකො කිර අම්හාකං පච්චත්ථිකො ජාතොති තස්ස ස්වෙ ඝාතනත්ථාය පඤ්ච අමච්චෙ ආණාපෙසිං, තෙ පන නං මාරෙත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං කත්වා වච්චකූපෙ පක්ඛිපිස්සන්ති, සො පන අම්හාකං ද්වාදස සංවච්ඡරානි බහුං ධම්මං දෙසෙසි, එකාපරාධොපිස්ස මයා පච්චක්ඛතො න දිට්ඨපුබ්බො, පරපත්තියෙන හුත්වා තස්ස මයා වධො ආණත්තො, තෙන කාරණෙන සොචාමී''ති. අථ නං සා ''සචෙ තෙ දෙව සො පච්චත්ථිකො ජාතො, තං ඝාතෙන්තො කිං සොචසි, පච්චත්ථිකං නාම පුත්තම්පි ඝාතෙත්වා අත්තනො සොත්ථිභාවො කාතබ්බොව, මා සොචිත්ථා''ති අස්සාසෙසි. සො තස්සා වචනෙන පටිලද්ධස්සාසො නිද්දං ඔක්කමි.

තස්මිං ඛණෙ කොලෙය්‍යකො පිඞ්ගලසුනඛො තං කථං සුත්වා ''ස්වෙ මයා අත්තනො බලෙනස්ස ජීවිතං දාතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා පුනදිවසෙ පාතොව පාසාදා ඔරුය්හ මහාද්වාරං ආගන්ත්වා උම්මාරෙ සීසං කත්වා මහාසත්තස්ස ආගමනමග්ගං ඔලොකෙන්තොව නිපජ්ජි. තෙපි අමච්චා පාතොව ඛග්ගහත්ථා ආගන්ත්වා ද්වාරන්තරෙ අට්ඨංසු. බොධිසත්තොපි වෙලං සල්ලක්ඛෙත්වා උය්‍යානා නික්ඛම්ම රාජද්වාරං ආගඤ්ඡි. අථ නං සුනඛො දිස්වා මුඛං විවරිත්වා චතස්සො දාඨා දස්සෙත්වා ''කිං ත්වං, භන්තෙ, ජම්බුදීපතලෙ අඤ්ඤත්ථ භික්ඛං න ලභසි, අම්හාකං රාජා තව මාරණත්ථාය පඤ්ච අමච්චෙ ඛග්ගහත්ථෙ ද්වාරන්තරෙ ඨපෙසි, මා ත්වං නලාටෙන මච්චුං ගහෙත්වා ආගමි, සීඝං පක්කමා''ති මහාසද්දෙන විරවි. සො සබ්බරුතඤ්ඤුතාය තමත්ථං ඤත්වා තතොව නිවත්තිත්වා උය්‍යානං ගන්ත්වා පක්කමනත්ථාය පරික්ඛාරෙ ආදියි. රාජා සීහපඤ්ජරෙ ඨිතො තං ආගච්ඡන්තං ගච්ඡන්තඤ්ච දිස්වා ''සචෙ අයං මම පච්චත්ථිකො භවෙය්‍ය, උය්‍යානං ගන්ත්වා බලං සන්නිපාතාපෙත්වා කම්මසජ්ජො භවිස්සති. නො චෙ, අත්තනො පරික්ඛාරෙ ගහෙත්වා ගමනසජ්ජො භවිස්සති, ජානිස්සාමි තාවස්ස කිරිය''න්ති උය්‍යානං ගන්ත්වා මහාසත්තං අත්තනො පරික්ඛාරෙ ආදාය ''ගමිස්සාමී''ති පණ්ණසාලතො නික්ඛන්තං චඞ්කමනකොටියං දිස්වාව වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතො පඨමං ගාථමාහ –

124.

''කිං නු දණ්ඩං කිමජිනං, කිං ඡත්තං කිමුපාහනං;

කිමඞ්කුසඤ්ච පත්තඤ්ච, සඞ්ඝාටිඤ්චාපි බ්‍රාහ්මණ;

තරමානරූපොහාසි, කිං නු පත්ථයසෙ දිස''න්ති.

තස්සත්ථො – භන්තෙ, පුබ්බෙ ත්වං අම්හාකං සරං ආගච්ඡන්තො දණ්ඩාදීනි න ගණ්හාසි, අජ්ජ පන කෙන කාරණෙන දණ්ඩඤ්ච අජිනඤ්ච ඡත්තුපාහනඤ්ච මත්තිකපසිබ්බකොලම්බනඅඞ්කුසඤ්ච මත්තිකපත්තඤ්ච සඞ්ඝාටිඤ්චාති සබ්බෙපිමෙ පරික්ඛාරෙ තරමානරූපො ගණ්හාසි, කතරං නු දිසං පත්ථෙසි, කත්ථ ගන්තුකාමොසීති පුච්ඡි.

තං සුත්වා මහාසත්තො ''අයං අත්තනා කතකම්මං න ජානාතීති මඤ්ඤති, ජානාපෙස්සාමි න''න්ති ද්වෙ ගාථා අභාසි –

125.

''ද්වාදසෙතානි වස්සානි, වුසිතානි තවන්තිකෙ;
නාභිජානාමි සොණෙන, පිඞ්ගලෙනාභිකූජිතං.

126.

''ස්වායං දිත්තොව නදති, සුක්කදාඨං විදංසයං;
තව සුත්වා සභරියස්ස, වීතසද්ධස්ස මං පතී''ති.

තත්ථ **අභිකූජිතන්**ති එතෙන තව සුනඛෙන එවං මහාවිරවෙන විරවිතං න ජානාමි. **දිත්තො වා**ති දප්පිතො විය. **සභරියස්සා**ති තව සභරියස්ස මම මාරණත්ථාය පඤ්ඤවන්තං අමච්චානං ආණත්තභාවං කථෙන්තස්ස සුත්වා ''කිං ත්වං අඤ්ඤත්ථ භික්ඛං න ලභසි, රඤ්ඤා තෙ වධො ආණත්තො, ඉධ මාගච්ඡී''ති දිත්තොව නදති. **වීතසද්ධස්ස මං පතී**ති මමන්තරෙ විගතසද්ධස්ස තව වචනං සුත්වා එව නදතීති ආහ.

තතො රාජා අත්තනො දොසං සම්පටිච්ඡිත්වා තං ඛමාපෙන්තො චතුත්ථං ගාථමාහ –

127.

''අහු එස කතො දොසො, යථා භාසසි බ්‍රාහ්මණ;
එස භියො පසීදාමි, වස බ්‍රාහ්මණ මාගමා''ති.

තත්ථ **භියොති** සච්චං මයා එවං ආණත්තං, අයං මෙ දොසො, එස පනාහං ඉදානි අධිකතරං තයි පසීදාමි, ඉධෙව වස, මා අඤ්ඤත්ථ ගමීති.

තං සුත්වා මහාසත්තො, ''මහාරාජ, පණ්ඩිතා නාම තාදිසෙන පරපත්තියෙන අපච්චක්ඛකාරිනා සද්ධිං න වසන්තී''ති වත්වා තස්ස අනාචාරං පකාසෙන්තො ආහ –

128.

''සබ්බසෙතො පුරෙ ආසි, තතොපි සබලො අහු;
සබ්බලොහිතකො දානි, කාලො පක්කමිතුං මම.

129.

‘‘අබ්භන්තරං පුරෙ ආසි, තතො මජ්ඣෙ තතො බහි;
පුරා නිද්ධමනා හොති, සයමෙව වජාමහං.

130.

‘‘වීතසද්ධං න සෙවෙය්‍ය, උදපානංවනොදකං;
සචෙපි නං අනුඛණෙ, වාරි කද්දමගන්ධිකං.

131.

‘‘පසන්නමෙව සෙවෙය්‍ය, අප්පසන්නං විවජ්ජයෙ;
පසන්නං පයිරුපාසෙය්‍ය, රහදංවුදකත්ථිකො.

132.

‘‘භජෙ භජන්තං පුරිසං, අභජන්තං න භජ්ජයෙ;
අසප්පුරිසධම්මො සො, යො භජන්තං න භජ්ජති.

133.

‘‘යො භජන්තං න භජති, සෙවමානං න සෙවති;
ස වෙ මනුස්සපාපිට්ඨො, මිගො සාඛස්සිතො යථා.

134.

‘‘අච්චාභික්ඛණසංසග්ගා, අසමොසරණෙන ච;
එතෙන මිත්තා ජීරන්ති, අකාලෙ යාචනාය ච.

135.

‘‘තස්මා නාභික්ඛණං ගච්ඡෙ, න ච ගච්ඡෙ චිරාචිරං;
කාලෙන යාචං යාචෙය්‍ය, එවං මිත්තා න ජීයරෙ.

136.

‘‘අතිචිරං නිවාසෙන, පියො භවති අප්පියො;
ආමන්ත ඛො තං ගච්ඡාම, පුරා තෙ හොම අප්පියා’’ති.

තත්ථ **සබ්බසෙතොති**, මහාරාජ, පඨමමෙව තව නිවෙසනෙ මම ඔදනො සබ්බසෙතො අහොසි, යං ත්වං භුඤ්ජසි, තමෙව දාපෙසීති අත්ථො. **තතොති** තතො පච්ඡා පරිභෙදකානං වචනං ගහෙත්වා තව මයි විරත්තකාලෙ **සබලො** මිස්සකොදනො ජාතො. **දානීති** ඉදානි සබ්බලොහිතකො ජාතො. **කාලොති** අගුණඤ්ඤුස්ස තව සන්තිකා ඉදානි මම පක්කමිතුං කාලො. **අබ්භන්තරන්ති** පඨමං මම අබ්භන්තරං ආසනං ආසි, අලඞ්කතමහාතලම්හි උස්සිතසෙතච්ඡත්තෙ රාජපල්ලඞ්කෙයෙව මං නිසීදාපෙසුං. **මජ්ඣෙති** සොපානමත්ථකෙ. **පුරා නිද්ධමනා හොතීති** යාව ගීවායං ගහෙත්වා නික්කඩ්ඪනා න හොති.

අනුබණෙති සචෙපි අනුදකං උදපානං පත්තො පුරිසො උදකං අපස්සන්තො කලලං වියූහිත්වා අනුඛණෙය්‍ය, තථාපි තං වාරි කද්දමගන්ධිකං භවෙය්‍ය, අමනුඤ්ඤතාය න පිවෙය්‍ය, තථෙව වීතසද්ධං පයිරුපාසන්තෙන ලද්ධපච්චයාපි පරිත්තා චෙව ලූඛා ච, අමනුඤ්ඤා අපරිභොගාරහාති අත්ථො. **පසන්නන්ති** පතිට්ඨිතසද්ධං. **රහදන්ති** ගම්භීරං මහාරහදං. **භජන්තන්ති** අත්තානං භජන්තමෙව භජෙය්‍ය. **අභජන්තන්ති** පච්චත්ථිකං. **න භජ්ජයෙති** න භජෙය්‍ය. **න භජ්ජතීති** යො පුරිසො අත්තානං භජන්තං හිතචිත්තං පුග්ගලං න භජති, සො අසප්පුරිසධම්මො නාමාති. **මනුස්සපාපිට්ඨයොති** මනුස්සලාමකො පතිකුට්ඨො සබ්බපච්ඡිමකො. **සාඛස්සිතොති** මක්කටො.

අච්චාභික්ඛණසංසග්ගාති අතිවිය අභිණ්හසංසග්ගෙන. **අකාලෙති** අයුත්තප්පත්තකාලෙ පරස්ස පියභණ්ඩං යාචනාය මිත්තා ජීරන්ති නාම, ත්වම්පි අතිචිරං නිවාසෙන මයි මිත්තිං භින්දි. **තස්මාති** යස්මා අච්චාභික්ඛණසංසග්ගෙන අසමොසරණෙන ච මිත්තා ජීරන්ති, තස්මා. **චිරාචිරන්ති** චිරකාලං වීතිනාමෙත්වා චිරං න ගච්ඡෙ න උපසඞ්කමෙය්‍ය. **යාචන්ති** යාචිතබ්බං භණ්ඩකං යුත්තකාලෙ යාචෙය්‍ය. **න ජීයරෙති** එවං මිත්තා න ජීරන්ති. **පුරා තෙ හොම අප්පියාති** යාව තව අප්පියා න හොම, තාව ආමන්තෙත්වාව තං ගච්ඡාමාති.

රාජා ආහ –

137.

‘‘එවං චෙ යාචමානානං, අඤ්ජලිං නාවබුජ්ඣසි;
පරිචාරකානං සතං, වචනං න කරොසි නො;
එවං තං අභියාචාම, පුන කයිරාසි පරියාය’’න්ති.

තත්ථ **නාවබුජ්ඣසීති** සචෙ, භන්තෙ, එවං යාචන්තෙන මයා කතං අඤ්ජලිං න ජානාසි, න පටිග්ගණ්හසීති අත්ථො. **පරියායන්ති** පුන ඉධාගමනාය එකවාරං කරෙය්‍යාසීති යාචති.

බොධිසත්තො ආහ –

138.

‘‘එවං චෙ නො විහරතං, අන්තරායො න හෙස්සති;
තුය්හං වාපි මහාරාජ, මය්හං වා රට්ඨවද්ධන;
අප්පෙව නාම පස්සෙම, අහොරත්තානමච්චයෙ’’ති.

තත්ථ **එවං චෙ නොති** සචෙ, මහාරාජ, එවං නානා හුත්වා විහරන්තානං අම්හාකං අන්තරායො න හෙස්සති, තුය්හං වා මය්හං වා ජීවිතං පවත්තිස්සතීති දීපෙති. **පස්සෙමාති** අපි නාම පස්සෙය්‍යාම.

එවං වත්වා මහාසත්තො රඤ්ඤො ධම්මං දෙසෙත්වා ‘‘අප්පමත්තො හොහි, මහාරාජා’’ති වත්වා උය්‍යානා නික්ඛමිත්වා එකස්මිං සභාගට්ඨානෙ භික්ඛාය චරිත්වා බාරාණසිතො නික්ඛම්ම අනුපුබ්බෙන හිමවන්තොකාසමෙව ගන්ත්වා කිඤ්චි කාලං වසිත්වා පුන ඔතරිත්වා එකං පච්චන්තගාමං නිස්සාය අරඤ්ඤෙ වසි. තස්ස පන ගතකාලතො පට්ඨාය තෙ අමච්චා පුන විනිච්ඡයෙ නිසීදිත්වා විලොපං කරොන්තා චින්තයිංසු – ‘‘සචෙ මහාබොධිපරිබ්බාජකො පුනාගමිස්සති, ජීවිතං නො නත්ථි, කිං නු ඛ්වස්ස අනාගමනකාරණං කරෙය්‍යාමා’’ති. අථ නෙසං එතදහොසි – ‘‘ඉමෙ සත්තා පටිබද්ධට්ඨානං නාම ජහිතුං න සක්කොන්ති, කිං නු ඛ්වස්ස ඉධ පටිබද්ධට්ඨාන’’න්ති. තතො ‘‘රඤ්ඤො අග්ගමහෙසී’’ති ඤත්වා ‘‘ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යං සො ඉමං නිස්සාය ආගච්ඡෙය්‍ය, පටිකච්චෙව නං මාරාපෙස්සාමා’’ති තෙ රාජානං එතදවොචුං – ‘‘දෙව, ඉමස්මිං දිවසෙ නගරෙ එකා කථා සූයතී’’ති. ‘‘කිං කථා නාමා’’ති? ‘‘මහාබොධිපරිබ්බාජකො ච කිර දෙවී ච අඤ්ඤමඤ්ඤං සාසනපටිසාසනං පෙසෙන්තී’’ති. ‘‘කින්ති කත්වා’’ති? තෙන කිර දෙවියා පෙසිතං ‘‘සක්කා නු ඛො අත්තනො බලෙන රාජානං මාරාපෙත්වා මම සෙතච්ඡත්තං දාතු’’න්ති. තායපිස්ස පෙසිතං ‘‘රඤ්ඤො මාරණං නාම මම භාරො, මහාබොධිපරිබ්බාජකො ඛිප්පං ආගච්ඡතූ’’ති රාජා තෙසං පුනප්පුනං කථෙන්තානං සද්දහිත්වා ‘‘ඉදානි කිං කත්තබ්බ’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘දෙවිං මාරෙතුං වට්ටතී’’ති වුත්තෙ අනුපපරික්ඛිත්වාව ‘‘තෙන හි නං තුම්හෙව මාරෙත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දිත්වා වච්චකූපෙ ඛිපථා’’ති ආහ. තෙ තථා කරිංසු. තස්සා මාරිතභාවො සකලනගරෙ පාකටො අහොසි.

අථස්සා චත්තාරො පුත්තා ‘‘ඉමිනා නො නිරපරාධා මාතා මාරිතා’’ති රඤ්ඤො පච්චත්ථිකා අහෙසුං. රාජා මහාභයප්පත්තො අහොසි. මහාසත්තො පරම්පරාය තං පවත්තිං සුත්වා චින්තෙසි – ‘‘ඨපෙත්වා මං අඤ්ඤො තෙ කුමාරෙ සඤ්ඤාපෙත්වා පිතරං ඛමාපෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, රඤ්ඤො ච ජීවිතං දස්සාමි, කුමාරෙ ච පාපතො මොචෙස්සාමී’’ති. සො පුනදිවසෙ පච්චන්තගාමං පවිසිත්වා මනුස්සෙහි දින්නං මක්කටමංසං ඛාදිත්වා තස්ස චම්මං යාචිත්වා ගහෙත්වා අස්සමපදෙ සුක්ඛාපෙත්වා නිග්ගන්ධං කත්වා නිවාසෙසිපි පාරුපෙසිපි අංසෙපි ඨපෙසි. කිංකාරණා? ‘‘බහූපකාරො මෙ’’ති වචනත්ථාය. සො තං චම්මං ආදාය අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං ගන්ත්වා කුමාරෙ උපසඞ්කමිත්වා ‘‘පිතුඝාතකකම්මං නාම දාරුණං, තං වො න කාතබ්බං, අජරාමරො සත්තො නාම නත්ථි, අහං තුම්හෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සමග්ගෙ කරිස්සාමිච්චෙව ආගතො, තුම්හෙ මයා පහිතෙ සාසනෙ ආගච්ඡෙය්‍යාථා’’ති කුමාරෙ ඔවදිත්වා අන්තොනගරෙ උය්‍යානං පවිසිත්වා මක්කටචම්මං අත්ථරිත්වා සිලාපට්ටෙ නිසීදි.

අථ නං උය්‍යානපාලකො දිස්වා වෙගෙන ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා සුත්වාව සඤ්ජාතසොමනස්සො හුත්වා තෙ අමච්චෙ

ආදාය තත්ථ ගන්ත්වා මහාසත්තං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිත්වා පටිසන්ථාරං කාතුං ආරභි. මහාසත්තො තෙන සද්ධිං අසම්මොදිත්වා මක්කටචම්මමෙව පරිමජ්ජි. අථ නං එවමාහ – ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙ මං අකථෙත්වා මක්කටචම්මමෙව පරිමජ්ජථ, කිං වො ඉදං මයා බහුපකාරතර’’න්ති? ‘‘ආම මහාරාජ, බහූපකාරො මෙ එස වානරො, අහමස්ස පිට්ඨෙ නිසීදිත්වා විචරිං, අයං මෙ පානීයඝටං ආහරි, වසනට්ඨානං සම්මජ්ජි, ආභිසමාචාරිකවත්තපටිවත්තං මම අකාසි, අහං පන අත්තනො දුබ්බලචිත්තතාය අස්ස මංසං ඛාදිත්වා චම්මං සුක්ඛාපෙත්වා අත්ථරිත්වා නිසීදාමි චෙව නිපජ්ජාමි ච, එවං බහූපකාරො එස මය්හ’’න්ති. ඉති සො තෙසං වාදෙ භින්දනත්ථාය වානරචම්මෙ වානරවොහාරං ආරොපෙත්වා තං තං පරියායං සන්ධාය ඉමං කථං කථෙසි. සො හි තස්ස නිවුත්ථපුබ්බත්තා ‘‘පිට්ඨෙ නිසීදිත්වා විචරි’’න්ති ආහ; තං අංසෙ කත්වා පානීයඝටස්ස ආහටපුබ්බත්තා ‘‘පානීයඝටං ආහරී’’ති ආහ; තෙන චම්මෙන භූමියං සම්මට්ඨපුබ්බත්තා ‘‘වසනට්ඨානං සම්මජ්ජී’’ති ආහ; නිපන්නකාලෙ තෙන චම්මෙන පිට්ඨියා, අක්කන්තකාලෙ පාදානං ඵුට්ඨපුබ්බත්තා ‘‘වත්තපටිවත්තං මෙ අකාසී’’ති ආහ. ඡාතකාලෙ පන තස්ස මංසං ලභිත්වා ඛාදිතත්තා ‘‘අහං පන අත්තනො දුබ්බලචිත්තතාය තස්ස මංසං ඛාදි’’න්ති ආහ.

තං සුත්වා තෙ අමච්චා ‘‘පාණාතිපාතො තෙන කතො’’ති සඤ්ඤාය ‘‘පස්සථ, භො, පබ්බජිතස්ස කම්මං, මක්කටං කිර මාරෙත්වා මංසං ඛාදිත්වා චම්මං ගහෙත්වා විචරතී’’ති පාණිං පහරිත්වා පරිහාසමකංසු. මහාසත්තො තෙ තථා කරොන්තෙ දිස්වා ‘‘ඉමෙ අත්තනො වාදභෙදනත්ථාය මම චම්මං ආදාය ආගතභාවං න ජානන්ති, ජානාපෙස්සාමි නෙ’’ති අහෙතුකවාදිං තාව ආමන්තෙත්වා පුච්ඡි – ‘‘ආවුසො, ත්වං කස්මා මං පරිහසසී’’ති? ‘‘මිත්තදුබ්භිකම්මස්ස චෙව පාණාතිපාතස්ස ච කතත්තා’’ති. තතො මහාසත්තො ‘‘යො පන ගතියා චෙව දිට්ඨියා ච තෙ සද්දහිත්වා එවං කරෙය්‍ය, තෙන කිං දුක්කට’’න්ති තස්ස වාදං භින්දන්තො ආහ –

139.

‘‘උදීරණා චෙ සංගත්‍යා, භාවායමනුවත්තති;
අකාමා අකරණීයං වා, කරණීයං වාපි කුබ්බති;
අකාමකරණීයම්හි, ක්විධ පාපෙන ලිප්පති.

140.

‘‘සො චෙ අත්ථො ච ධම්මො ච, කල්‍යාණො න ච පාපකො;
භොතො චෙ වචනං සච්චං, සුහතො වානරො මයා.

141.

‘‘අත්තනො චෙ හි වාදස්ස, අපරාධං විජානියා;

න මං ත්වං ගරහෙය්‍යාසි, භොතො වාදො හි තාදිසො’’ති.

තත්ථ **උදීරණාති** කථා. **සංගත්‍යාති** සංගතියා ඡන්නං අභිජාතීනං තං තං අභිජාතිං උපගමනෙන. **භාවායමනුවත්තතීති** භාවෙන අනුවත්තති, කරණත්ථෙ සම්පදානං. **අකාමාති** අකාමෙන අනිච්ඡාය. **අකරණීයං වා කරණීයං වාපීති** අකත්තබ්බං පාපං වා කත්තබ්බං කුසලං වා. **කුබ්බතීති** කරොති. **ක්විධාති** කො ඉධ. ඉදං වුත්තං හොති – ත්වං අහෙතුකවාදී ‘‘නත්ථි හෙතු නත්ථි පච්චයො සත්තානං සංකිලෙසායා’’තිආදිදිට්ඨිකො, අයං ලොකො සංගතියා චෙව සභාවෙන ච අනුවත්තති පරිණමති, තත්ථ තත්ථ සුඛදුක්ඛං පටිසංවෙදෙති. අකාමකොව පාපං වා පුඤ්ඤං වා කරොතීති වදසි, අයං තව උදීරණා සචෙ තථා, එවං සන්තෙ අකාමකරණීයස්මිං අත්තනො ධම්මතාය පවත්තමානෙ පාපෙ කො ඉධ සත්තො පාපෙන ලිප්පති, සචෙ හි අත්තනා අකතෙන පාපෙන ලිප්පති, න කොචි න ලිප්පෙය්‍යාති.

සො චෙති සො අහෙතුකවාදසඞ්ඛාතො තව භාසිතත්ථො ච අත්ථජොතකො ධම්මො ච කල්‍යාණො න ච පාපකො. ‘‘අහෙතූ අප්පච්චයා සත්තා සංකිලිස්සන්ති, සුඛදුක්ඛං පටිසංවෙදියන්තී’’ති ඉදං භොතො වචනං සච්චං චෙ, සුහතො වානරො මයා, කො එත්ථ මම දොසොති අත්ථො. **විජානියාති**, සම්ම, සචෙ හි ත්වං අත්තනො වාදස්ස අපරාධං ජානෙය්‍යාසි, න මං ගරහෙය්‍යාසි. කිංකාරණා? **භොතො වාදො හි තාදිසො,** තස්මා අයං මම වාදං කරොතීති මං පසංසෙය්‍යාසි, අත්තනො පන වාදං අජානන්තො මං ගරහසීති.

එවං මහාසත්තො තං නිග්ගණ්හිත්වා අප්පටිභාණං අකාසි. සොපි රාජපරිසති මඞ්කුභූතො පත්තක්ඛන්ධො නිසීදි. මහාසත්තොපි තස්ස වාදං භින්දිත්වා ඉස්සරකතවාදිං ආමන්තෙත්වා ‘‘ත්වං, ආවුසො, මං කස්මා පරිහසසි, යදි ඉස්සරනිම්මිතවාදං සාරතො පච්චෙසී’’ති වත්වා ආහ –

142.

‘‘ඉස්සරො සබ්බලොකස්ස, සචෙ කප්පෙති ජීවිතං;
ඉද්ධිං බ්‍යසනභාවඤ්ච, කම්මං කල්‍යාණපාපකං;
නිද්දෙසකාරී පුරිසො, ඉස්සරො තෙන ලිප්පති.

143.

‘‘සො චෙ අත්ථො ච ධම්මො ච, කල්‍යාණො න ච පාපකො;
භොතො චෙ වචනං සච්චං, සුහතො වානරො මයා.

144.

‘‘අත්තනො චෙ හි වාදස්ස, අපරාධං විජානියා;
න මං ත්වං ගරහෙය්‍යාසි, භොතො වාදො හි තාදිසො’’ති.

තත්ථ **කප්පෙති ජීවිතන්ති** සචෙ බ්‍රහ්මා වා අඤ්ඤො වා කොචි ඉස්සරො ‘‘ත්වං කසියා ජීව, ත්වං ගොරක්ඛෙනා’’ති එවං සබ්බලොකස්ස ජීවිතං සංවිදහති විචාරෙති. **ඉද්ධිං බ්‍යසනභාවඤ්චාති** ඉස්සරියාදිභෙදා ඉද්ධියො ච ඤාතිවිනාසාදිකං බ්‍යසනභාවඤ්ච සෙසඤ්ච කල්‍යාණපාපකං කම්මං සබ්බං යදි ඉස්සරොව කප්පෙති කරොති. **නිද්දෙසකාරීති** යදි තස්ස නිද්දෙසං ආණත්තිමෙව සෙසො යො කොචි පුරිසො කරොති, එවං සන්තෙ යො කොචි පුරිසො පාපං කරොති, තස්ස ඉස්සරෙන කතත්තා ඉස්සරොව තෙන පාපෙන ලිප්පති. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. යථා ච ඉධ, එවං සබ්බත්ථ.

ඉති සො අම්බතොව මුග්ගරං ගහෙත්වා අම්බං පාතෙන්තො විය ඉස්සරකරණෙනෙව ඉස්සරකතවාදං භින්දිත්වා පුබ්බෙකතවාදිං ආමන්තෙත්වා ‘‘ත්වං, ආවුසො, මං කිං පරිහසසි, යදි පුබ්බෙකතවාදං සච්චං මඤ්ඤසී’’ති වත්වා ආහ –

145.

‘‘සචෙ පුබ්බෙකතහෙතු, සුඛදුක්ඛං නිගච්ඡති;
පොරාණකං කතං පාපං, තමෙසො මුච්චතෙ ඉණං;
පොරාණක ඉණමොක්ඛො, ක්විධ පාපෙන ලිප්පති.

146.

‘‘සො චෙ අත්ථො ච ධම්මො ච, කල්‍යාණො න ච පාපකො;
භොතො චෙ වචනං සච්චං, සුහතො වානරො මයා.

147.

‘‘අත්තනො චෙ හි වාදස්ස, අපරාධං විජානියා;
න මං ත්වං ගරහෙය්‍යාසි, භොතො වාදො හි තාදිසො’’ති.

තත්ථ **පුබ්බෙකතහෙතූති** පුබ්බකතහෙතු පුරිමභවෙ කතකම්මකාරණෙනෙව. **තමෙසො මුච්චතෙ ඉණන්ති** යො වධබන්ධාදීහි දුක්ඛං පාපුණාති, යදි සො යං තෙන පොරාණකං කතං පාපං, තං ඉදානි ඉණං මුච්චති, එවං සන්තෙ මමපි එස පොරාණකඉණතො මොක්ඛො, අනෙන හි මක්කටෙන පුබ්බෙ පරිබ්බාජකෙන හුත්වා අහං මක්කටො සමානො මාරෙත්වා ඛාදිතො භවිස්සාමි, ස්වායං ඉධ මක්කටත්තං පත්තො මයා පරිබ්බාජකත්තං පත්තෙන මාරෙත්වා ඛාදිතො භවිස්සති, කො ඉධ පාපෙන ලිප්පතීති.

ඉති සො තස්සපි වාදං භින්දිත්වා උච්ඡෙදවාදිං අභිමුඛං කත්වා ‘‘ත්වං, ආවුසො, ‘ඉත්ථි දින්න’න්තිආදීනි වත්වා ‘ඉධෙව සත්තා උච්ඡිජ්ජන්ති, පරලොකං ගතා නාම නත්ථී’ති මඤ්ඤමානො කස්මා මං පරිහසසී’’ති සන්තජ්ජෙත්වා ආහ –

148.

‘‘චතුන්නංයෙවුපාදාය, රූපං සම්භොති පාණිනං;
යතො ච රූපං සම්භොති, තත්ථෙවානුපගච්ඡති;
ඉධෙව ජීවති ජීවො, පෙච්ච පෙච්ච විනස්සති.

149.

‘‘උච්ඡිජ්ජති අයං ලොකො, යෙ බාලා යෙ ච පණ්ඩිතා;
උච්ඡිජ්ජමානෙ ලොකම්හි, ක්විධ පාපෙන ලිප්පති.

150.

‘‘සො වෙ අත්ථො ච ධම්මො ච, කල්‍යාණො න ච පාපකො;
භොතො වෙ වචනං සච්චං, සුහතො වානරො මයා.

151.

‘‘අත්තනො චෙ හි වාදස්ස, අපරාධං විජානියා;
න මං ත්වං ගරහෙය්‍යාසි, භොතො වාදො හි තාදිසො’’ති.

තත්ථ **චතුන්නන්ති** පථවීආදීනං භූතානං. **රූපන්ති** රූපක්ඛන්ධො. **තත්ථෙවාති** යතො තං රූපං සම්භොති, නිරුජ්ඣනකාලෙපි තත්ථෙව අනුපගච්ඡති. ඉමිනා තස්ස ‘‘චාතුමහාභූතිකො අයං පුරිසො යදා කාලං කරොති, තදා පථවී පථවීකායං අනුපෙති අනුපගච්ඡති, ආපො... තෙජො... වායො වායොකායං අනුපෙති අනුපගච්ඡති, ආකාසං ඉන්ද්‍රියානි සඞ්කමන්ති, ආසන්දිපඤ්චමා පුරිසා මතං ආදාය ගච්ඡන්ති, යාව ආළාහනා පදානි පඤ්ඤායන්ති, කාපොතකානි අට්ඨීනි භවන්ති, භස්මන්තා ආහුතියො, දත්තුපඤ්ඤත්තං යදිදං දානං, තෙසං තුච්ඡා මුසා විලාපො, යෙ කෙචි අත්ථිකවාදං වදන්ති, බාලෙ ච පණ්ඩිතෙ ච කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජන්ති විනස්සන්ති, න හොන්ති පරං මරණා’’ති ඉමං දිට්ඨිං පතිට්ඨාපෙසි. **ඉධෙවාති** ඉමස්මිංයෙව ලොකෙ ජීවො ජීවති. **පෙච්ච පෙච්ච විනස්සතීති** පරලොකෙ නිබ්බත්තො සත්තො ගතිවසෙන ඉධ අනාගන්ත්වා තත්ථෙව පරලොකෙ විනස්සති උච්ඡිජ්ජති. එවං උච්ඡිජ්ජමානෙ ලොකස්මිං කො ඉධ පාපෙන ලිප්පතීති.

ඉති සො තස්සපි වාදං භින්දිත්වා ඛත්තවිජ්ජවාදිං ආමන්තෙත්වා ‘‘ත්වං, ආවුසො, ‘මාතාපිතරොපි මාරෙත්වා අත්තනො අත්ථො කාතබ්බො’ති ඉමං ලද්ධිං උක්ඛිපිත්වා විචරන්තො කස්මා මං පරිහසසී’’ති වත්වා ආහ –

152.

‘‘ආහු ඛත්තවිදා ලොකෙ, බාලා පණ්ඩිතමානිනො;
මාතරං පිතරං හඤ්ඤෙ, අථො ජෙට්ඨම්පි භාතරං;
හනෙය්‍ය පුත්තදාරෙ ච, අත්ථො චෙ තාදිසො සියා’’ති.

තත්ථ **බත්තවිදාති** බත්තවිජ්ජා, අයමෙව වා පාඨො. බත්තවිජ්ජාචරියානං එතං නාමං. **බාලා පණ්ඩිතමානිනොති** බාලා සමානාපි ‘‘පණ්ඩිතා මයං අත්තනො පණ්ඩිතභාවං පකාසෙමා’’ති මඤ්ඤමානා පණ්ඩිතමානිනො හුත්වා එවමාහු. **අත්ථො චෙති** සචෙ අත්තනො යථාරූපො කොචි අත්ථො සියා, න කිඤ්චි පරිවජ්ජෙය්‍ය, සබ්බං හනෙය්‍යෙවාති වදන්ති, ත්වම්පි නෙසං අඤ්ඤතරොති.

එවං තස්ස ලද්ධිං පතිට්ඨපෙත්වා අත්තනො ලද්ධිං පකාසෙන්තො ආහ –

153.

‘‘යස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය, නිසීදෙය්‍ය සයෙය්‍ය වා;
න තස්ස සාඛං භඤ්ජෙය්‍ය, මිත්තදුබ්භො හි පාපකො.

154.

‘‘අථ අත්ථෙ සමුප්පන්නෙ, සමූලමපි අබ්බහෙ;
අත්ථො මෙ සම්බලෙනාපි, සුහතො වානරො මයා.

155.

‘‘සො චෙ අත්ථො ච ධම්මො ච, කල්‍යාණො න ච පාපකො;
භොතො චෙ වචනං සච්චං, සුහතො වානරො මයා.

156.

‘‘අත්තනො චෙ හි වාදස්ස, අපරාධං විජානියා;
න මං ත්වං ගරහෙය්‍යාසි, භොතො වාදො හි තාදිසො’’ති.

තත්ථ අම්භො බත්තවිද අම්හාකං පන ආචරියා එවං වණ්ණයන්ති. අත්තනා පරිභුත්තච්ඡායස්ස රුක්ඛස්සපි සාඛං වා පණ්ණං වා න භඤ්ජෙය්‍ය. කිංකාරණා? මිත්තදුබ්භො හි පාපකො. ත්වං පන එවං වදෙසි – ‘‘අථ අත්ථෙ සමුප්පන්නෙ සමූලමපි අබ්බහෙ’’ති, මම ච පාථෙය්‍යෙන අත්ථො අහොසි, තස්මා සචෙපෙස මයා හතො, තථාපි අත්ථො මෙ සම්බලෙනාපි, සුහතො වානරො මයා.

එවං සො තස්සපි වාදං භින්දිත්වා පඤ්චසු තෙසු අපටිභානෙසු නිසින්නෙසු රාජානං ආමන්තෙත්වා, ‘‘මහාරාජ, ත්වං ඉමෙ පඤ්ච රට්ඨවිලොපකෙ මහාචොරෙ ගහෙත්වා විචරසි, අහො බාලො, එවරූපානඤ්හි සංසග්ගෙන පුරිසො දිට්ඨධම්මිකම්පි සම්පරායිකම්පි මහාදුක්ඛං පාපුණෙය්‍යා’’ති වත්වා රඤ්ඤො ධම්මං දෙසෙන්තො ආහ –

157.

‘‘අහෙතුවාදො පුරිසො, යො ච ඉස්සරකුත්තිකො;

පුබ්බෙකතී ච උච්ඡෙදී, යො ච ඛත්තවිදො නරො.

158.

‘‘එතෙ අසප්පුරිසා ලොකෙ, බාලා පණ්ඩිතමානිනො;
කරෙය්‍ය තාදිසො පාපං, අථො අඤ්ඤම්පි කාරයෙ;
අසප්පුරිසසංසග්ගො, දුක්ඛන්තො කටුකුද්‍රයො’’ති.

තත්ථ **තාදිසොති**, මහාරාජ, යාදිසා එතෙ පඤ්ච දිට්ඨිගතිකා, තාදිසො පුරිසො සයම්පි පාපං කරෙය්‍ය. ය්වාස්ස වචනං සුණාති, තං අඤ්ඤම්පි කාරයෙ. **දුක්ඛන්තොති** එවරූපෙහි අසප්පුරිසෙහි සද්ධිං සංසග්ගො ඉධලොකෙපි පරලොකෙපි දුක්ඛන්තො කටුකුද්‍රයොව හොති. ඉමස්ස පනත්ථස්ස පකාසනත්ථං ‘‘යානි කානිචි, භික්ඛවෙ, භයානි උප්පජ්ජන්ති, සබ්බානි තානි බාලතො’’ති සුත්තං (අ. නි. 3.1) ආහරිතබ්බං. **ගොධජාතක-** (ජා. 1.1.138) **සඤ්ජීවජාතක-** (ජා. 1.1.150) **අකිත්තිජාතකාදීහි** (ජා. 1.13.83 ආදයො) වායමත්ථො දීපෙතබ්බො.

ඉදානි ඔපම්මදස්සනවසෙන ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙන්තො ආහ –

159.

‘‘උරබ්භරූපෙන වකස්සු පුබ්බෙ, අසංකිතො අජයූථං උපෙති;
හන්ත්වා උරණිං අජිකං අජඤ්ච, උත්‍රාසයිත්වා යෙනකාමං පලෙති.

160.

‘‘තථාවිධෙකෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, ඡදනං කත්වා වඤ්චයන්ති මනුස්සෙ;
අනාසකා ථණ්ඩිලසෙය්‍යකා ච, රජොජල්ලං උක්කුටිකප්පධානං;
පරියායභත්තඤ්ච අපානකත්තා, පාපාචාරා අරහන්තො වදානා.

161.

‘‘එතෙ අසප්පුරිසා ලොකෙ, බාලා පණ්ඩිතමානිනො;
කරෙය්‍ය තාදිසො පාපං, අථො අඤ්ඤම්පි කාරයෙ;
අසප්පුරිසසංසග්ගො, දුක්ඛන්තො කටුකුද්‍රයො.

162.

‘‘යමාහු නත්ථී වීරියන්ති, අහෙතුඤ්ච පවදන්ති යෙ;
පරකාරං අත්තකාරඤ්ච, යෙ තුච්ඡං සමවණ්ණයුං.

163.

‘‘එතෙ අසප්පුරිසා ලොකෙ, බාලා පණ්ඩිතමානිනො;
කරෙය්‍ය තාදිසො පාපං, අථො අඤ්ඤම්පි කාරයෙ;
අසප්පුරිසසංසග්ගො, දුක්ඛන්තො කටුකුද්‍රයො.

164.

‘‘සචෙ හි වීරියං නාස්ස, කම්මං කල්‍යාණපාපකං;
න භරෙ වඩ්ඪකිං රාජා, නපි යන්තානි කාරයෙ.

165.

‘‘යස්මා ච වීරියං අත්ථි, කම්මං කල්‍යාණපාපකං;
තස්මා යන්තානි කාරෙති, රාජා භරති වඩ්ඪකිං.

166.

‘‘යදි වස්සසතං දෙවො, න වස්සෙ න හිමං පතෙ;
උච්ඡිජ්ජෙය්‍ය අයං ලොකො, විනස්සෙය්‍ය අයං පජා.

167.

‘‘යස්මා ච වස්සතී දෙවො, හිමඤ්චානුඵුසායති;
තස්මා සස්සානි පච්චන්ති, රට්ඨඤ්ච පාලිතෙ චිරං.

168.

‘‘ගවං චෙ තරමානානං, ජිම්හං ගච්ඡති පුඞ්ගවො;
සබ්බා තා ජිම්හං ගච්ඡන්ති, නෙත්තෙ ජිම්හං ගතෙ සති.

169.

‘‘එවමෙව මනුස්සෙසු, යො හොති සෙට්ඨසම්මතො;
සො චෙ අධම්මං චරති, පගෙව ඉතරා පජා;
සබ්බං රට්ඨං දුඛං සෙති, රාජා චෙ හොති අධම්මිකො.

170.

‘‘ගවං චෙ තරමානානං, උජුං ගච්ඡති පුඞ්ගවො;
සබ්බා ගාවී උජුං යන්ති, නෙත්තෙ උජුං ගතෙ සති.

171.

‘‘එවමෙව මනුස්සෙසු, යො හොති සෙට්ඨසම්මතො;
සො සචෙ ධම්මං චරති, පගෙව ඉතරා පජා;
සබ්බං රට්ඨං සුඛං සෙති, රාජා චෙ හොති ධම්මිකො.

172.

‘‘මහාරුක්ඛස්ස ඵලිනො, ආමං ඡින්දති යො ඵලං;
රසඤ්චස්ස න ජානාති, බීජඤ්චස්ස විනස්සති.

173.

‘‘මහාරුක්ඛූපමං රට්ඨං, අධම්මෙන පසාසති;
රසඤ්චස්ස න ජානාති, රට්ඨඤ්චස්ස විනස්සති.

174.

‘‘මහාරුක්ඛස්ස ඵලිනො, පක්කං ඡින්දති යො ඵලං;
රසඤ්චස්ස විජානාති, බීජඤ්චස්ස න නස්සති.

175.

‘‘මහාරුක්ඛූපමං රට්ඨං, ධම්මෙන යො පසාසති;
රසඤ්චස්ස විජානාති, රට්ඨඤ්චස්ස න නස්සති.

176.

‘‘යො ච රාජා ජනපදං, අධම්මෙන පසාසති;
සබ්බොසධීහි සො රාජා, විරුද්ධො හොති ඛත්තියො.

177.

‘‘තථෙව නෙගමෙ හිංසං, යෙ යුත්තා කයවික්කයෙ;
ඔජදානබලීකාරෙ, ස කොසෙන විරුජ්ඣති.

178.

‘‘පහාරවරඛෙත්තඤ්ඤූ, සඞ්ගාමෙ කතනිස්සමෙ;
උස්සිතෙ හිංසයං රාජා, ස බලෙන විරුජ්ඣති.

179.

‘‘තථෙව ඉසයො හිංසං, සඤ්ඤතෙ බ්‍රහ්මචාරිනො;
අධම්මචාරී ඛත්තියො, සො සග්ගෙන විරුජ්ඣති.

180.

‘‘යො ච රාජා අධම්මට්ඨො, භරියං හන්ති අදූසිකං;
ලුද්දං පසවතෙ ඨානං, පුත්තෙහි ච විරුජ්ඣති.

181.

‘‘ධම්මං චරෙ ජානපදෙ, නෙගමෙසු බලෙසු ච;
ඉසයො ච න හිංසෙය්‍ය, පුත්තදාරෙ සමං චරෙ.

182.

‘‘ස තාදිසො භූමිපති, රට්ඨපාලො අකොධනො;
සපත්තෙ සම්පකම්පෙති, ඉන්දොව අසුරාධිපො’’ති.

තත්ථ **වකස්සූති** වකො අස්සු, **අස්සූති** නිපාතමත්තං. ඉදං වුත්තං හොති – මහාරාජ, පුබ්බෙ එකො උරබ්භරූපො වකො අහොසි, තස්ස නඞ්ගුට්ඨමත්තමෙව දීඝං, තං පන සො අන්තරසත්ථිම්හි පක්ඛිපිත්වා උරබ්භරූපෙන අසංකිතො අජයූථං උපෙති. තත්ථ උරණිකඤ්ච අජිකඤ්ච අජඤ්ච හන්ත්වා යෙනකාමං පලෙති. **තථාවිධෙකෙති** තථාවිධා එකෙ

සමණබ්‍රාහ්මණා පබ්බජ්ජාලිඞ්ගෙන ඡදනං කත්වා අත්තානං ඡාදෙත්වා මධුරවචනාදීහි හිතකාමා විය හුත්වා ලොකං වඤ්චෙන්ති. **‘‘අනාසකා’’**තිආදි තෙසං ඡදනස්ස දස්සනත්ථං වුත්තං. එකච්චෙ හි ‘‘මයං අනාසකා න කිඤ්චි ආහාරෙමා’’ති මනුස්සෙ වඤ්චෙන්ති, අපරෙ ‘‘මයං ථණ්ඩිලසෙය්‍යකා’’ති. අඤ්ඤෙසං පන රජොජල්ලං ඡදනං, අඤ්ඤෙසං උක්කුටිකප්පධානං, තෙ ගච්ඡන්තාපි උප්පතිත්වා උක්කුටිකාව ගච්ඡන්ති. අඤ්ඤෙසං සත්තාහදසාහාදිවාරභොජනසඞ්ඛාතං පරියායභත්තඡදනං, අපරෙ අපානකත්තා හොන්ති, ‘‘මයං පානීයං න පිවාමා’’ති වදන්ති. **අරහන්තො වදානාති** පාපාචාරා හුත්වාපි ‘‘මයං අරහන්තො’’ති වදන්තා විචරන්ති. **එතෙති**, මහාරාජ, ඉමෙ වා පඤ්ච ජනා හොන්තු අඤ්ඤෙ වා, යාවන්තො දිට්ඨිගතිකා නාම, සබ්බෙපි එතෙ අසප්පුරිසා. **යමාහූති** යෙ ආහු, යෙ වදන්ති.

සචෙ හි වීරියං නාස්සාති, මහාරාජ, සචෙ ඤාණසම්පයුත්තං කායිකචෙතසිකවීරියං න භවෙය්‍ය. **කම්මන්ති** කල්‍යාණපාපකං කම්මම්පි යදි න භවෙය්‍ය. **න භරෙති** එවං සන්තෙ වඩ්ඪකිං වා අඤ්ඤෙ වා කාරකෙ රාජා න පොසෙය්‍ය, **නපි යන්තානීති** නපි තෙහි සත්තභූමිකපාසාදාදීනි යන්තානි කාරෙය්‍ය. කිංකාරණා? වීරියස්ස චෙව කම්මස්ස ච අභාවා. **උච්ඡිජ්ජෙය්‍යාති**, මහාරාජ, යදි එත්තකං කාලං නෙව දෙවො වස්සෙය්‍ය, න හිමං පතෙය්‍ය, අථ කප්පුට්ඨානකාලො විය අයං ලොකො උච්ඡිජ්ජෙය්‍ය. උච්ඡෙදවාදිනා කථිතනියාමෙන පන උච්ඡෙදො නාම නත්ථි. **පාලිතෙති** පාලයති.

‘‘ගවං චෙ’’ති චතස්සො ගාථා රඤ්ඤො ධම්මදෙසනායමෙව වුත්තා, තථා ‘‘මහාරුක්ඛස්සා’’තිආදිකා. තත්ථ **මහාරුක්ඛස්සාති** මධුරඅම්බරුක්ඛස්ස. **අධම්මෙනාති** අගතිගමනෙන. **රසඤ්චස්ස න ජානාතීති** අධම්මිකො රාජා රට්ඨස්ස රසං ඔජං න ජානාති, ආයසම්පත්තිං න ලභති. **විනස්සතීති** සුඤ්ඤං හොති, මනුස්සා ගාමනිගමෙ ඡඩ්ඩෙත්වා පච්චන්තං පබ්බතවිසමං භජන්ති, සබ්බානි ආයමුඛානි පච්ඡිජ්ජන්ති. **සබ්බොසධීහීති** සබ්බෙහි මූලතචපත්තපුප්ඵඵලාදීහි චෙව සප්පිනවනීතාදීහි ච ඔසධෙහි විරුජ්ඣති, තානි න සම්පජ්ජන්ති. අධම්මිකරඤ්ඤො හි පථවී නිරොජා හොති, තස්සා නිරොජතාය ඔසධානං ඔජා න හොති, තානි රොගඤ්ච වූපසමෙතුං න සක්කොන්ති. ඉති සො තෙහි විරුද්ධො නාම හොති.

නෙගමෙති නිගමවාසිකුටුම්බිකෙ. **හිංසන්ති** හිංසන්තො පීළෙන්තො. **යෙ යුත්තාති** යෙ කයවික්කයෙ යුත්තා ආයානං මුඛා ථලජලපථවාණිජා, තෙ ච හිංසන්තො. **ඔජදානබලීකාරෙති** තතො තතො භණ්ඩාහරණසුඞ්කදානවසෙන ඔජදානඤ්චෙව ඡභාගදසභාගාදිභෙදං බලිඤ්ච කරොන්තෙ. **ස කොසෙනාති** සො එතෙ හිංසන්තො අධම්මිකරාජා ධනධඤ්ඤෙහි පරිහායන්තො කොසෙන විරුජ්ඣති නාම. **පහාරවරඛෙත්තඤ්ඤූති** ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ විජ්ඣිතුං වට්ටතී’’ති එවං පහාරවරානං ඛෙත්තං ජානන්තෙ ධනුග්ගහෙ. **සඞ්ගාමෙ කතනිස්සමෙති**

යුද්ධෙ සුකතකම්මෙ මහායොධෙ. **උස්සිතෙති** උග්ගතෙ පඤ්ඤාතෙ මහාමත්තෙ. **හි සයන්ති** එවරූපෙ සයං වා හිංසන්තො පරෙහි වා හිංසාපෙන්තො. **බලෙනාති** බලකායෙන. තථාවිධඤ්හි රාජානං ''අයං බහුකාරෙ අත්තනො රජ්ජදායකෙපි හිංසති, කිමඞ්ගං පන අම්හෙ''ති අවසෙසාපි යොධා විජහන්තියෙව. ඉති සො බලෙන විරුද්ධො නාම හොති.

තථෙව ඉසයො හිංසන්ති යථා ච නෙගමාදයො, තථෙව එසිතගුණෙ පබ්බජිතෙ අක්කොසනපහරණාදීහි හිංසන්තො අධම්මචාරී රාජා කායස්ස භෙදා අපායමෙව උපෙති, සග්ගෙ නිබ්බත්තිතුං න සක්කොතීති සග්ගෙන විරුද්ධො නාම හොති. **හරියං හන්ති අදූසිකන්ති** අත්තනො බාහුච්ඡායාය වඩ්ඪිතං පුත්තධීතාහි සංවඩ්ඪං සීලවතිං හරියං මිත්තපතිරූපකානං චොරානං වචනං ගහෙත්වා මාරෙති. **ලුද්ධං පසවතෙ ඨානන්ති** සො අත්තනො නිරයූපපත්තිං පසවති නිප්ඵාදෙති. **පුත්තෙහි චාති** ඉමස්මිඤ්ඤෙව අත්තභාවෙ අත්තනො පුත්තෙහි සද්ධිං විරුජ්ඣතීති.

එවමස්ස සො තෙසං පඤ්චන්නං ජනානං කථං ගහෙත්වා දෙවියා මාරිතභාවඤ්ච පුත්තානං විරුද්ධභාවඤ්ච සන්ධිමුඛෙ චොරං චූළායං ගණ්හන්තො විය කථෙසි. මහාසත්තො හි තෙසං අමච්චානං නිග්ගණ්හනඤ්ච ධම්මදෙසනඤ්ච දෙවියා තෙහි මාරිතභාවස්ස ආවිකරණත්ථඤ්ච තත්ථ අනුපුබ්බෙන කථං ආහරිත්වා ඔකාසං කත්වා එතමත්ථං කථෙසි. රාජා තස්ස වචනං සුත්වා අත්තනො අපරාධං ජානි. අථ නං මහාසත්තො ''ඉතො පට්ඨාය, මහාරාජ, එවරූපානං පාපානං කථං ගහෙත්වා මා පුන එවමකාසී''ති වත්වා ඔවදන්තො **''ධම්මං චරෙ''**තිආදිමාහ.

තත්ථ **ධම්මං චරෙති,** මහාරාජ, රාජා නාම ජනපදං අධම්මිකෙන බලිනා අපීළෙන්තො ජනපදෙ ධම්මං චරෙය්‍ය, සාමිකෙ අසාමිකෙ අකරොන්තො නෙගමෙසු ධම්මං චරෙය්‍ය, අට්ඨානෙ අකිලමෙන්තො බලෙසු ධම්මං චරෙය්‍ය. වධබන්ධඅක්කොසපරිභාසෙ පරිහරන්තො පච්චයෙ ච නෙසං දදන්තො ඉසයො න විහිංසෙය්‍ය, ධීතරො යුත්තට්ඨානෙ පතිට්ඨාපෙන්තො පුත්තෙ ච සිප්පානි සික්ඛාපෙත්වා සම්මා පරිහරන්තො හරියං ඉස්සරියවොස්සග්ගඅලඞ්කාරදානසම්මානනාදීහි අනුග්ගණ්හන්තො පුත්තදාරෙ සමං චරෙය්‍ය. **ස තාදිසොති** සො තාදිසො රාජා පවෙණිං අභින්දිත්වා ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙන්තො රාජාණාය රාජතෙජෙන සපත්තෙ සම්පකම්පෙති තාසෙති චාලෙති. **''ඉන්දොවා''**ති ඉදං උපමත්ථං වුත්තං. යථා අසුරෙ ජෙත්වා අභිභවිත්වා ධීතකාලතො පට්ඨාය අසුරාධිපොති සඞ්ඛ්‍යං ගතො ඉන්දො අත්තනො සපත්තභූතෙ අසුරෙ කම්පෙසි, තථා කම්පෙතීති.

එවං මහාසත්තො රඤ්ඤො ධම්මං දෙසෙත්වා චත්තාරොපි කුමාරෙ පක්කොසාපෙත්වා ඔවදිත්වා රඤ්ඤො කතකම්මං පකාසෙත්වා රාජානං

ඛමාපෙත්වා ‘‘මහාරාජ, ඉතො පට්ඨාය අතුලෙත්වා පරිභෙදකානං කථං ගහෙත්වා මා එවරූපං සාහසිකකම්මං අකාසි, තුම්හෙපි කුමාරා මා රඤ්ඤො දුබ්භිත්ථා’’ති සබ්බෙසං ඔවාදං අදාසි. අථ නං රාජා ආහ – ‘‘අහං, භන්තෙ, තුම්හෙසු ච දෙවියා ච අපරජ්ඣන්තො ඉමෙ නිස්සාය එතෙසං කථං ගහෙත්වා එතං පාපකම්මං කරිං, ඉමෙ පඤ්චපි මාරෙමී’’ති. න ලබ්භා, මහාරාජ, එවං කාතුන්ති. තෙන හි තෙසං හත්ථපාදෙ ඡෙදාපෙමීති. ඉදම්පි න ලබ්භා කාතුන්ති. රාජා ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා තෙ සබ්බසංහරණෙ කත්වා පඤ්චචූළාකරණගද්දූලබන්ධනගොමයාසිඤ්චනෙහි අවමානෙත්වා රට්ඨා පබ්බාජෙසි. බොධිසත්තො තත්ථ කතිපාහං වසිත්වා ‘‘අප්පමත්තො හොහී’’ති රාජානං ඔවදිත්වා හිමවන්තංයෙව ගන්ත්වා ඣානාභිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙත්වා යාවජීවං බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසි.

සත්ථා ඉමං දෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි තථාගතො පඤ්ඤවායෙව පරප්පවාදප්පමද්දනොයෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා පඤ්ච දිට්ඨිගතිකා පූරණකස්සපමක්ඛලිගොසාලපකුධකච්චානඅජිතකෙසකම්බලනිගණ්ඨනාට පුත්තා අහෙසුං, පිඞ්ගලසුනඛො ආනන්දො, මහාබොධිපරිබ්බාජකො පන අහමෙව අහොසි’’න්ති.

මහාබොධිජාතකවණ්ණනා තතියා.

ජාතකුද්දානං –

සනිළීනිකමව්හයනො පඨමො, දුතියො පන සඋම්මදන්තිවරො;
තතියො පන බොධිසිරීව්හයනො, කථිතා පන තීණි ජිනෙන සුභාති.

පණ්ණාසනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

19. සට්ඨිනිපාතො

[529] 1. සොණකජාතකවණ්ණනා

කස්ස සුත්වා සතං දම්මීති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො නෙක්ඛම්මපාරමිං ආරබ්භ කථෙසි. තදා හි භගවා ධම්මසභායං නෙක්ඛම්මපාරමිං වණ්ණයන්තානං භික්ඛූනං මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි තථාගතො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තොයෙවා’’ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ රාජගහෙ මගධරාජා නාම රජ්ජං කාරෙසි. බොධිසත්තො තස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්ති, නාමග්ගහණදිවසෙ චස්ස ‘‘අරින්දමකුමාරො’’ති නාමං කරිංසු. තස්ස ජාතදිවසෙයෙව පුරොහිතස්සපි පුත්තො ජායි, ‘‘සොණකකුමාරො’’තිස්ස නාමං කරිංසු. තෙ උභොපි එකතොව වඩ්ඪිත්වා වයප්පත්තා උත්තමරූපධරා රූපෙන නිබ්බිසෙසා හුත්වා තක්කසිලං ගන්ත්වා උග්ගහිතසිප්පා තතො නික්ඛමිත්වා ‘‘සබ්බසමයසිප්පඤ්ච දෙසචාරිත්තඤ්ච ජානිස්සාමා’’ති අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරන්තා බාරාණසිං පත්වා රාජුය්යානෙ වසිත්වා පුනදිවසෙ නගරං පවිසිංසු. තං දිවසඤ්ච එකච්චෙ මනුස්සා ‘‘බ්‍රාහ්මණවාචනකං කරිස්සාමා’’ති පායාසං පටියාදෙත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා ආගච්ඡන්තෙ තෙ කුමාරෙ දිස්වා සරං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙසුං. තත්ථ බොධිසත්තස්ස පඤ්ඤත්තාසනෙ සුද්ධවත්ථං අත්ථතං අහොසි, සොණකස්ස රත්තකම්බලං. සො තං නිමිත්තං දිස්වාව ‘‘අජ්ජ මෙ පියසහායො අරින්දමකුමාරො බාරාණසිරාජා භවිස්සති, මය්හං පන සෙනාපතිට්ඨානං දස්සතී’’ති අඤ්ඤාසි. තෙ උභොපි කතභත්තකිච්චා උය්යානමෙව අගමංසු.

තදා බාරාණසිරඤ්ඤො කාලකතස්ස සත්තමො දිවසො හොති, අපුත්තකං රාජකුලං. අමච්චාදයො පාතොව සසීසං න්හාතා සන්නිපතිත්වා ‘‘රජ්ජාරහස්ස සන්තිකං ගමිස්සතී’’ති ඵුස්සරථං යොජෙත්වා විස්සජ්ජෙසුං. සො නගරා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන රාජුය්යානං ගන්ත්වා උය්යානද්වාරෙ නිවත්තිත්වා ආරොහණසජ්ජො හුත්වා අට්ඨාසි. බොධිසත්තො මඞ්ගලසිලාපට්ටෙසසීසං පාරුපිත්වා නිපජ්ජි, සොණකකුමාරො තස්ස සන්තිකෙ නිසීදි. සො තූරියසද්දං සුත්වා ‘‘අරින්දමස්ස ඵුස්සරථො ආගච්ඡති, අජ්ජෙස රාජා හුත්වා මම සෙනාපතිට්ඨානං දස්සති, න ඛො පන මය්හං ඉස්සරියෙනත්ථො, එතස්මිං ගතෙ නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා එකමන්තෙ පටිච්ඡන්නෙ අට්ඨාසි. පුරොහිතො උය්යානං පවිසිත්වා මහාසත්තං නිපන්නකං දිස්වා තූරියානි පග්ගණ්හාපෙසි. මහාසත්තො පබුජ්ඣිත්වා පරිවත්තිත්වා ථොකං නිපජ්ජිත්වා උට්ඨාය සිලාපට්ටෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදි. අථ නං පුරොහිතො අඤ්ජලිං පග්ගණ්හිත්වා ආහ – ‘‘රජ්ජං තෙ, දෙව, පාපුණාතී’’ති. ‘‘කිං අපුත්තකං රාජකුල’’න්ති? ‘‘එවං, දෙවා’’ති. ‘‘තෙන හි සාධූ’’ති. අථ නං තෙ තත්ථෙව

අභිසිඤ්චිත්වා රථං ආරොපෙත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන නගරං පවෙසෙසුං. සො නගරං පදක්ඛිණං කත්වා පාසාදං අභිරුහි. සො යසමහන්තතාය සොණකකුමාරං න සරි.

සොපි තස්මිං නගරං පවිට්ඨයෙ පච්ඡා ආගන්ත්වා සිලාපට්ටෙ නිසීදි. අථස්ස පුරතො බන්ධනා පවුත්තං සාලරුක්ඛතො පණ්ඩුපලාසං පති. සො තං දිස්වාව ‘‘යථෙවෙතං, තථා මමපි සරීරං ජරං පත්වා පතිස්සතී’’ති අනිච්චාදිවසෙන විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා පච්චෙකබොධිං පාපුණි. තංඛණඤ්ඤෙවස්ස ගිහිලිඞ්ගං අන්තරධායි, පබ්බජිතලිඞ්ගං පාතුරහොසි. සො ‘‘නත්ථි දානි පුනබ්භවො’’ති උදානං උදානෙන්තො නන්දමූලකපබ්භාරං අගමාසි. මහාසත්තොපි චත්තාලීසමත්තානං සංවච්ඡරානං අච්චයෙන සරිත්වා ‘‘කහං නු ඛො මෙ සහායො සොණකො’’ති සොණකං පුනප්පුනං සරන්තොපි ‘‘මයා සුතො වා දිට්ඨො වා’’ති වත්තාරං අලභිත්වා අලඞ්කතමහාතලෙ රාජපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො ගන්ධබ්බනාටකනච්චගීතාදීහි පරිවුතො සම්පත්තිමනුභවන්තො ‘‘යො මෙ කස්සචි සන්තිකෙ සුත්වා ‘අසුකට්ඨානෙ නාම සොණකො වසතී’ති ආචික්ඛිස්සති, තස්ස සතං දස්සාමි, යො මෙ සාමං දිස්වා ආරොචෙස්සති, තස්ස සහස්ස’’න්ති එකං උදානං අභිසඞ්ඛරිත්වා ගීතවසෙන උදානෙන්තො පඨමං ගාථමාහ –

> ‘‘කස්ස සුත්වා සතං දම්මි, සහස්සං දිට්ඨ සොණකං;
> කො මෙ සොණකමක්ඛාති, සහායං පංසුකීළිත’’න්ති.

අථස්ස මුඛතො ලුඤ්චන්තී විය ගහෙත්වා එකා නාටකිත්ථී තං ගායි. අථඤ්ඤා අථඤ්ඤාති ‘‘අම්හාකං රඤ්ඤො පියගීත’’න්ති සබ්බා ඔරොධා ගායිංසු. අනුක්කමෙන නගරවාසිනොපි ජානපදාපි තමෙව ගීතං ගායිංසු. රාජාපි පුනප්පුනං තමෙව ගීතං ගායති. පණ්ණාසමත්තානං සංවච්ඡරානං අච්චයෙන පනස්ස බහූ පුත්තධීතරො අහෙසුං, ජෙට්ඨපුත්තො දීඝාවුකුමාරො නාම අහොසි. තදා සොණකපච්චෙකබුද්ධො ‘‘අරින්දමරාජා මං දට්ඨුකාමො, අහං තත්ථ ගන්ත්වා කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ චානිසංසං කථෙත්වා පබ්බජ්ජනාකාරං කරොමී’’ති චින්තෙත්වා ඉද්ධියා ආකාසෙනාගන්ත්වා උය්‍යානෙ නිසීදි. තදා එකො සත්තවස්සිකො පඤ්චචූළකකුමාරකො මාතරා පහිතො ගන්ත්වා උය්‍යානවනෙ දාරූනි උද්ධරන්තො පුනප්පුනං තමෙව ගීතං ගායි. අථ නං සො පක්කොසිත්වා ‘‘කුමාරක, ත්වං අඤ්ඤං අගායිත්වා එකමෙව ගීතං ගායසි, කිං අඤ්ඤං න ජානාසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘ජානාමි, භන්තෙ, අම්හාකං පන රඤ්ඤො ඉදමෙව පියං, තෙන නං පුන්නප්පුනං ගායාමී’’ති. ‘‘එතස්ස පන තෙ ගීතස්ස පටිගීතං ගායන්තො කොචි දිට්ඨපුබ්බො’’ති. ‘‘න දිට්ඨපුබ්බො, භන්තෙ’’ති. ‘‘අහං තං සික්ඛාපෙස්සාමි, සක්ඛිස්සසි රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා පටිගීතං ගායිතු’’න්ති. ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. අථස්ස සො පටිගීතං ආචික්ඛන්තො

‘‘මය්හං සුත්වා’’තිආදිමාහ. උග්ගණ්හාපෙත්වා ච පන තං උය්‍යොජෙසි – ‘‘ගච්ඡ, කුමාරක, ඉමං පටිගීතං රඤ්ඤො සද්ධිං ගායාහි, රාජා තෙ මහන්තං ඉස්සරියං දස්සති, කිං තෙ දාරූහි, වෙගෙන යාහී’’ති.

සො ‘‘සාධූ’’ති තං පටිගීතං උග්ගණ්හිත්වා වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, යාවාහං රාජානං ආනෙමි, තාව ඉධෙව හොථා’’ති වත්වා වෙගෙන මාතු සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘අම්ම, ඛිප්පං මං න්හාපෙත්වා අලඞ්කරොථ, අජ්ජ තං දලිද්දභාවතො මොචෙස්සාමී’’ති වත්වා න්හාතමණ්ඩිතො රාජද්වාරං ගන්ත්වා ‘‘අය්‍ය දොවාරික, ‘එකො දාරකො තුම්හෙහි සද්ධිං පටිගීතං ගායිස්සාමීති ආගන්ත්වා ද්වාරෙ ඨිතො’ති රඤ්ඤො ආරොචෙහී’’ති ආහ. සො වෙගෙන ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ‘‘ආගච්ඡතූ’’ති පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘තාත, ත්වං මයා සද්ධිං පටිගීතං ගායිස්සසී’’ති ආහ. ‘‘ආම, දෙවා’’ති. ‘‘තෙන හි ගායස්සූ’’ති. ‘‘දෙව, ඉමස්මිං ඨානෙ න ගායාමි, නගරෙ පන භෙරිං චරාපෙත්වා මහාජනං සන්නිපාතාපෙථ, මහාජනමජ්ඣෙ ගායිස්සාමී’’ති. රාජා තථා කාරෙත්වා අලඞ්කතමණ්ඩපෙ පල්ලඞ්කමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා තස්සානුරූපං ආසනං දාපෙත්වා ‘‘ඉදානි තව ගීතං ගායස්සූ’’ති ආහ. ‘‘දෙව, තුම්හෙ තාව ගායථ, අථාහං පටිගීතං ගායිස්සාමී’’ති. තතො රාජා පඨමං ගායන්තො ගාථමාහ –

1.

‘‘කස්ස සුත්වා සතං දම්මි, සහස්සං දිට්ඨ සොණකං;
සො මෙ සොණකමක්ඛාති, සහායං පංසුකීළිත’’න්ති.

තත්ථ **සුත්වාති** ‘‘අසුකට්ඨානෙ නාම තෙ පියසහායො සොණකො වසතී’’ති තස්ස වසනට්ඨානං සුත්වා ආරොචෙන්තස්ස කස්ස සතං දම්මි. **දිට්ඨාති** ‘‘අසුකට්ඨානෙ නාම මයා දිට්ඨො’’ති දිස්වා ආරොචෙන්තස්ස කස්ස සහස්සං දම්මීති.

එවං රඤ්ඤා පඨමං උදානගාථාය ගීතාය පඤ්චචූළකදාරකෙන පටිගීතභාවං පකාසෙන්තො සත්ථා අභිසම්බුද්ධො හුත්වා දියඩ්ඪගාථා අභාසි –

2.

‘‘අථබ්‍රවී මාණවකො, දහරො පඤ්චචූළකො;
මය්හං සුත්වා සතං දෙහි, සහස්සං දිට්ඨ සොණකං;
අහං තෙ සොණකක්ඛිස්සං, සහායං පංසුකීළිත’’න්ති.

තෙන වුත්තගාථාය පන අයමත්ථො – මහාරාජ, යං ත්වං ‘‘සුත්වා ආරොචෙන්තස්ස සතං දම්මී’’ති වදසි, තම්පි මමෙව දෙහි, යං ‘‘දිස්වා ආරොචෙන්තස්ස සහස්සං දම්මී’’ති වදසි, තම්පි මය්හමෙව දෙහි, අහං තෙ පියසහායං ඉදානෙව පච්චක්ඛතොව ‘‘අයං සොණකො’’ති ආචික්ඛිස්සන්ති.

ඉතො පරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යා සම්බුද්ධගාථා පාළිනයෙනෙව වෙදිතබ්බා –

3.

‘‘කතමස්මිං සො ජනපදෙ, රට්ඨෙසු නිගමෙසු ච;
කත්ථ සොණකමද්දක්ඛි, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතො.

4.

‘‘තවෙව දෙව විජිතෙ, තවෙවුය්‍යානභූමියං;
උජුවංසා මහාසාලා, නීලොභාසා මනොරමා.

5.

‘‘තිට්ඨන්ති මෙඝසමානා, රම්මා අඤ්ඤොඤ්ඤනිස්සිතා;
තෙසං මූලම්හි සොණකො, ඣායතී අනුපාදනො;
උපාදානෙසු ලොකෙසු, ඩය්හමානෙසු නිබ්බුතො.

6.

‘‘තතො ච රාජා පායාසි, සෙනාය චතුරඞ්ගියා;
කාරාපෙත්වා සමං මග්ගං, අගමා යෙන සොණකො.

7.

‘‘උය්‍යානභූමිං ගන්ත්වාන, විචරන්තො බ්‍රහාවනෙ;
ආසීනං සොණකං දක්ඛි, ඩය්හමානෙසු නිබ්බුත’’න්ති.

තත්ථ **උජුවංසාති** උජුක්ඛන්ධා. **මහාසාලාති** මහාරුක්ඛා. **මෙඝසමානාති** නීලමෙඝසදිසා. **රම්මාති** රමණීයා. **අඤ්ඤොඤ්ඤනිස්සිතාති** සාඛාහි සාඛං, මූලෙන මූලං සංසිබ්බිත්වා ඨිතා. **තෙසන්ති** තෙසං එවරූපානං තව උය්‍යානවනෙ සාලානං හෙට්ඨා. **ඣායතීති** ලක්ඛණූපනිජ්ඣානආරම්මණූපනිජ්ඣානසඞ්ඛාතෙහි ඣානෙහි ඣායති. **අනුපාදනොති** කාමුපාදානාදිවිරහිතො. **ඩය්හමානෙසූති** එකාදසහි අග්ගීහි ඩය්හමානෙසු සත්තෙසු. **නිබ්බුතොති** තෙ අග්ගී නිබ්බාපෙත්වා සීතලෙන හදයෙන ඣායමානො තව උය්‍යානෙ මඞ්ගලසාලරුක්ඛමූලෙ සිලාපට්ටෙ නිසින්නො එස තෙ සහායො කඤ්චනපටිමා විය සොභමානො පටිමානෙතීති. **තතො චාති**, භික්ඛවෙ, තතො සො අරින්දමො රාජා තස්ස වචනං සුත්වාව ‘‘සොණකපච්චෙකබුද්ධං පස්සිස්සාමී’’ති චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය පායාසි නික්ඛමි. **විචරන්තොති** උජුකමෙව අගන්ත්වා තස්මිං මහන්තෙ වනසණ්ඩෙ විචරන්තො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තං ආසීනං අද්දක්ඛි.

සො තං අවන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිත්වා අත්තනො කිලෙසාභිරතත්තා තං ‘‘කපණො’’ති මඤ්ඤමානො ඉමං ගාථමාහ –

8.

‘‘කපණො වතයං භික්ඛු, මුණ්ඩො සඞ්ඝාටිපාරුතො;
අමාතිකො අපිතිකො, රුක්ඛමූලස්මි ඣායතී’’ති.

තත්ථ **ඣායතීති** නිම්මාතිකො නිප්පිතිකො කාරුඤ්ඤප්පත්තො ඣායති.

9.

‘‘ඉමං වාක්‍යං නිසාමෙත්වා, සොණකො එතදබ්‍රවි;
න රාජ කපණො හොති, ධම්මං කායෙන ඵස්සයං.

10.

‘‘යො ච ධම්මං නිරංකත්වා, අධම්මමනුවත්තති;
ස රාජ කපණො හොති, පාපො පාපපරායණො’’ති.

තත්ථ **ඉමන්ති** තස්ස කිලෙසාභිරතස්ස පබ්බජ්ජං අරොචෙන්තස්ස ඉමං පබ්බජ්ජාගරහවචනං සුත්වා. **එතදබ්‍රවීති** පබ්බජ්ජාය ගුණං පකාසෙන්තො එතං අබ්‍රවි. **ඵස්සයන්ති** ඵස්සයන්තො යෙන අරියමග්ගධම්මො නාමකායෙන ඵස්සිතො, සො කපණො නාම න හොතීති දස්සෙන්තො එවමාහ. **නිරංකත්වාති** අත්තභාවතො නීහරිත්වා. **පාපො පාපපරායණොති** සයං පාපානං කරණෙන පාපො, අඤ්ඤෙසම්පි කරොන්තානං පතිට්ඨාභාවෙන පාපපරායණොති.

එවං සො බොධිසත්තං ගරහි. සො අත්තනො ගරහිතභාවං අජානන්තො විය හුත්වා නාමගොත්තං කථෙත්වා තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොන්තො ගාථමාහ –

11.

‘‘අරින්දමොති මෙ නාමං, කාසිරාජාති මං විදූ;
කච්චි හොතො සුඛස්සෙය්‍යා, ඉධ පත්තස්ස සොණකා’’ති.

තත්ථ **කච්චීති** අම්හාකං තාව න කිඤ්චි අඵාසුකං, හොතො පන කච්චි ඉධ පත්තස්ස ඉමස්මිං උය්‍යානෙ වසතො සුඛවිහාරොති පුච්ඡති.

අථ නං පච්චෙකබුද්ධො, ‘‘මහාරාජ, න කෙවලං ඉධ, අඤ්ඤත්‍රාපි වසන්තස්ස මෙ අසුඛං නාම නත්ථී’’ති වත්වා තස්ස සමණභද්‍රගාථායො නාම ආරභි –

12.

‘‘සදාපි භද්‍රමධනස්ස, අනාගාරස්ස භික්ඛුනො;
න තෙසං කොට්ඨෙ ඔපෙන්ති, න කුම්භිං න කළොපියං;
පරනිට්ඨිතමෙසානා, තෙන යාපෙන්ති සුබ්බතා.

13.

‘‘දුතියම්පි භද්‍රමධනස්ස, අනාගාරස්ස භික්ඛුනො;
අනවජ්ජපිණ්ඩො හොත්තබ්බො, න ච කොචූපරොධති.

14.

‘‘තතියම්පි භද්‍රමධනස්ස, අනාගාරස්ස භික්ඛුනො;
නිබ්බුතො පිණ්ඩො හොත්තබ්බො, න ච කොචූපරොධති.

15.

‘‘චතුත්ථම්පි භද්‍රමධනස්ස, අනාගාරස්ස භික්ඛුනො;
මුත්තස්ස රට්ඨෙ චරතො, සඞ්ගො යස්ස න විජ්ජති.

16.

‘‘පඤ්චමම්පි භද්‍රමධනස්ස, අනාගාරස්ස භික්ඛුනො;
නගරම්හි ඩය්හමානම්හි, නාස්ස කිඤ්චි අඩය්හථ.

17.

‘‘ඡට්ඨම්පි භද්‍රමධනස්ස, අනාගාරස්ස භික්ඛුනො;
රට්ඨෙ විලුම්පමානම්හි, නාස්ස කිඤ්චි අහීරථ.

18.

‘‘සත්තමම්පි භද්‍රමධනස්ස, අනාගාරස්ස භික්ඛුනො;
චොරෙහි රක්ඛිතං මග්ගං, යෙ චඤ්ඤෙ පරිපන්ථිකා;
පත්තචීවරමාදාය, සොත්ථිං ගච්ඡති සුබ්බතො.

19.

‘‘අට්ඨමම්පි භද්‍රමධනස්ස, අනාගාරස්ස භික්ඛුනො;
යං යං දිසං පක්කමති, අනපෙක්ඛොව ගච්ඡතී’’ති.

තත්ථ **අනාගාරස්සාති**, මහාරාජ, ඝරාවාසං පහාය අනාගාරියභාවං පත්තස්ස අධනස්ස අකිඤ්චනස්ස භික්ඛුනො සබ්බකාලං භද්‍රමෙව. **න තෙසන්ති**, මහාරාජ, තෙසං අධනානං භික්ඛූනං න කොට්ඨාගාරෙ ධනධඤ්ඤානි ඔපෙන්ති, න කුම්භියං, න පච්ඡියං, තෙ පන සුබ්බතා **පරනිට්ඨිතං** පරෙසං ඝරෙ පක්කං ආහාරං සඞ්ඝාටිං පාරුපිත්වා කපාලමාදාය ඝරපටිපාටියා **එසානා** පරියෙසන්තා තෙන තතො ලද්ධෙන පිණ්ඩෙන තං ආහාරං නවන්නං පාටිකුල්‍යානං වසෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජිත්වා ජීවිතවුත්තිං යාපෙන්ති.

අනවජ්ජපිණ්ඩො හොත්තබ්බොති වෙජ්ජකම්මාදිකාය අනෙසනාය වා කුහනා ලපනා නෙමිත්තිකතා නිප්පෙසිකතා ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතාති එවරූපෙන මිච්ඡාජීවෙන වා උප්පාදිතා චත්තාරො පච්චයා, ධම්මෙන

උප්පාදිතාපි අපච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුත්තා සාවජ්ජපිණ්ඩො නාම. අනෙසනං පන පහාය මිච්ඡාජීවං වජ්ජෙත්වා ධම්මෙන සමෙන උප්පාදිතා ‘‘පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරං පටිසෙවාමී’’ති වුත්තනයෙනෙව පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුත්තා අනවජ්ජපිණ්ඩො නාම. යෙන එවරූපො අනවජ්ජපිණ්ඩො භොත්තබ්බො පරිභුඤ්ජිතබ්බො, යඤ්ච එවරූපං අනවජ්ජං පිණ්ඩං භුඤ්ජමානානං පච්චයෙ නිස්සාය **කොචි** අප්පමත්තකොපි කිලෙසො **න උපරොධති** න පීළෙති, තස්ස දුතියම්පි භද්‍රං අධනස්ස අනාගාරස්ස භික්ඛුනො.

නිබ්බුතොති පුථුජ්ජනභික්ඛුනො ධම්මෙන උප්පන්නපිණ්ඩොපි පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජියමානො නිබ්බුතපිණ්ඩො නාම, එකන්තතො පන ඛීණාසවස්ස පිණ්ඩොව නිබ්බුතපිණ්ඩො නාම. කිංකාරණා? සො හි ථෙය්‍යපරිභොගො, ඉණපරිභොගො, දායජ්ජපරිභොගො, සාමිපරිභොගොති ඉමෙසු චතූසු පරිභොගෙසු සාමිපරිභොගවසෙන තං භුඤ්ජති, තණ්හාදාසබ්‍යං අතීතො සාමී හුත්වා පරිභුඤ්ජති, න තං තප්පච්චයා කොචි අප්පමත්තකොපි කිලෙසො උපරොධති.

මුත්තස්ස රට්ඨෙ චරතොති උපට්ඨාකකුලාදීසු අලග්ගමානසස්ස ඡින්නවලාහකස්ස විය රාහුමුඛා පමුත්තස්ස විමලචන්දමණ්ඩලස්ස විය ච යස්ස ගාමනිගමාදීසු චරන්තස්ස රාගසඞ්ගාදීසු එකොපි සඞ්ගො නත්ථි. එකච්චො හි කුලෙහි සංසට්ඨො විහරති සහසොකී සහනන්දී, එකච්චො මාතාපිතූසුපි අලග්ගමානසො විචරති කොරුනගරගාමවාසී දහරො විය, එවරූපස්ස පුථුජ්ජනස්සපි භද්‍රමෙව.

නාස්ස කිඤ්චීති යො හි බහුපරික්ඛාරො හොති, සො ‘‘මා මෙ චොරා පරික්ඛාරෙ හරිංසූ’’ති අතිරෙකානි ච චීවරාදීනි අන්තොනගරෙ උපට්ඨාකකුලෙ නික්ඛිපති, අථ නගරම්හි ඩය්හමානෙ ‘‘අසුකකුලෙ නාම අග්ගි උට්ඨිතො’’ති සුත්වා සොචති කිලමති, එවරූපස්ස භද්‍රං නාම නත්ථි. යො පන, මහාරාජ, සකුණවත්තං පූරෙති, කායපටිබද්ධපරික්ඛාරොව හොති, තස්ස තාදිසස්ස න කිඤ්චි අඩය්හථ, තෙනස්ස පඤ්චමම්පි භද්‍රමෙව.

විලුම්පමානම්හීති විලුප්පමානම්හි, අයමෙව වා පාඨො. **අහීරථාති** යථා පබ්බතගහනාදීහි නික්ඛමිත්වා රට්ඨං විලුම්පමානෙසු චොරෙසු බහුපරික්ඛාරස්ස අන්තොගාමෙ ඨපිතං විලුම්පති හරති, තථා යස්ස අධනස්ස කායපටිබද්ධපරික්ඛාරස්ස න කිඤ්චි අහීරථ තස්ස ඡට්ඨම්පි භද්‍රමෙව.

යෙ වඤ්කෙඤ පරිපන්ථිකාති යෙ ච අඤ්ඤෙපි තෙසු තෙසු ඨානෙසු සුඞ්කගහණත්ථාය ඨපිතා පරිපන්ථිකා, තෙහි ච රක්ඛිතං. **පත්තචීවරන්ති** චොරානං අනුපකාරං සුඞ්කිකානං අසුඞ්කාරහං මත්තිකාපත්තඤ්චෙව කතදළ්හීකම්මපරිභණ්ඩං පංසුකූලචීවරඤ්ච අප්පග්ඝානි කායබන්ධනපරිස්සාවනසූචිවාසිපත්තත්ථවිකානි චාති සබ්බෙපි අට්ඨ

පරික්ඛාරෙ කායපටිබද්ධෙ කත්වා මග්ගප්පටිපන්නො කෙනචි අවිහෙඨියමානො සොත්ථිං ගච්ඡති. **සුබ්බතොති** ලොභනීයානි හි චීවරාදීනි දිස්වා චොරා හරන්ති, සුඞ්කිකාපි ‘‘කිං නු ඛො එතස්ස හත්ථෙ’’ති පත්තත්ථවිකාදීනි සොධෙන්ති, සුබ්බතො පන සල්ලහුකවුත්ති තෙසං පස්සන්තානඤ්ඤෙව සොත්ථිං ගච්ඡති, තෙනස්ස සත්තමම්පි භද්‍රමෙව.

අනපෙක්ඛොව ගච්ඡතීති කායපටිබද්ධතො අතිරෙකස්ස විහාරෙ පටිසාමිතස්ස කස්සචි පරික්ඛාරස්ස අභාවා වසනට්ඨානං නිවත්තිත්වාපි න ඔලොකෙති. යං යං දිසං ගන්තුකාමො හොති, තං තං ගච්ඡන්තො අනපෙක්ඛොව ගච්ඡති අනුරාධපුරා නික්ඛමිත්වා ථූපාරාමෙ පබ්බජිතානං ද්වින්නං කුලපුත්තානං වුඩ්ඪතරො විය.

ඉති සොණකපච්චෙකබුද්ධො අට්ඨ සමණභද්‍රකානි කථෙසි. තතො උත්තරිං පන සතම්පි සහස්සම්පි අපරිමාණානි සමණභද්‍රකානි එස කථෙතුං සමත්ථොයෙව. රාජා පන කාමාභිරතත්තා තස්ස කථං පච්ඡින්දිත්වා ‘‘මය්හං සමණභද්‍රකෙහි අත්ථො නත්ථී’’ති අත්තනො කාමාධිමුත්තතං පකාසෙන්තො ආහ –

20.

‘‘බහූනි සමණභද්‍රානි, යෙ ත්වං භික්ඛු පසංසසි;
අහඤ්ච ගිද්ධො කාමෙසු, කථං කාහාමි සොණක.

21.

‘‘පියා මෙ මානුසා කාමා, අථො දිබ්‍යාපි මෙ පියා;
අථ කෙන නු වණ්ණෙන, උභො ලොකෙ ලභාමසෙ’’ති.

තත්ථ **වණ්ණෙනාති** කාරණෙන.

අථ නං පච්චෙකබුද්ධො ආහ –

22.

‘‘කාමෙ ගිද්ධා කාමරතා, කාමෙසු අධිමුච්ඡිතා;
නරා පාපානි කත්වාන, උපපජ්ජන්ති දුග්ගතිං.

23.

‘‘යෙ ච කාමෙ පහන්ත්වාන, නික්ඛන්තා අකුතොභයා;
එකොදිභාවාධිගතා, න තෙ ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං.

24.

‘‘උපමං තෙ කරිස්සාමි, තං සුණොහි අරින්දම;
උපමාය මිධෙකච්චෙ, අත්ථං ජානන්ති පණ්ඩිතා.

25.

‘‘ගඞ්ගාය කුණපං දිස්වා, වුය්හමානං මහණ්ණවෙ;
වායසො සමචින්තෙසි, අප්පපඤ්ඤො අචෙතසො.

26.

‘‘යානඤ්ච වතිදං ලද්ධං, භක්ඛො චායං අනප්පකො;
තත්ථ රත්තිං තත්ථ දිවා, තත්ථෙව නිරතො මනො.

27.

‘‘ඛාදං නාගස්ස මංසානි, පිවං භාගීරථොදකං;
සම්පස්සං වනචෙත්‍යානි, න පලෙත්ථ විහඞ්ගමො.

28.

‘‘තඤ්ච ඔතරණී ගඞ්ගා, පමත්තං කුණපෙ රතං;
සමුද්දං අජ්ඣගාහාසි, අගතී යත්ථ පක්ඛිනං.

29.

‘‘සො ච භක්ඛපරික්ඛීණො, උදපත්වා විහඞ්ගමො;
න පච්ඡතො න පුරතො, නුත්තරං නොපි දක්ඛිණං.

30.

‘‘දීපං සො නජ්ඣගාගඤ්ඡි, අගතී යත්ථ පක්ඛිනං;
සො ච තත්ථෙව පාපත්ථ, යථා දුබ්බලකො තථා.

31.

‘‘තඤ්ච සාමුද්දිකා මච්ඡා, කුම්භීලා මකරා සුසූ;
පසය්හකාරා ඛාදිංසු, ඵන්දමානං විපක්ඛකං.

32.

‘‘එවමෙව තුවං රාජ, යෙ චඤ්ඤෙ කාමභොගිනො;
ගිද්ධා චෙ න වමිස්සන්ති, කාකපඤ්ඤාව තෙ විදූ.

33.

‘‘එසා තෙ උපමා රාජ, අත්ථසන්දස්සනී කතා;
ත්වඤ්ච පඤ්ඤායසෙ තෙන, යදි කාහසි වා න වා’’ති.

තත්ථ **පාපානී**ති, මහාරාජ, ත්වං කාමගිද්ධො, නරා ච කාමෙ නිස්සාය කායදුච්චරිතාදීනි පාපානි කත්වා යත්ථ සුපිනන්තෙපි දිබ්බා ච මානුසිකා ච කාමා න ලබ්භන්ති, තං දුග්ගතිං උපපජ්ජන්තීති අත්ථො. **පහන්ත්වානා**ති ඛෙළපිණ්ඩං විය පහාය. **අකුතොභයා**ති රාගාදීසු කුතොචි අනාගතභයා.

එකොදිභාවාධිගතාති එකොදිභාවං එකවිහාරිකතං අධිගතා. **න තෙති** තෙ එවරූපා පබ්බජිතා දුග්ගතිං න ගච්ඡන්ති.

උපමං තෙති, මහාරාජ, දිබ්බමානුසකෙ කාමෙ පත්ථෙන්තස්ස හත්ථිකුණපෙ පටිබද්ධකාකසදිසස්ස තව එකං උපමං කරිස්සාමි, තං සුණොහීති අත්ථො. **කුණපන්ති** හත්ථිකළෙවරං. **මහණ්ණවෙති** ගම්භීරපුථුලෙ උදකෙ. එකො කිර මහාවාරණො ගඞ්ගාතීරෙ චරන්තො ගඞ්ගායං පතිත්වා උත්තරිතුං අසක්කොන්තො තත්ථෙව මතො ගඞ්ගාය වුය්හි, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **වායසොති** ආකාසෙන ගච්ඡන්තො එකො කාකො. **යානඤ්ච වතිදන්ති** සො එවං චින්තෙත්වා තත්ථ නිලීයිත්වා ''ඉදං මයා හත්ථියානං ලද්ධං, එත්ථ නිලීනො සුඛං චරිස්සාමි, අයමෙව ච මෙ අනප්පකො භක්ඛො භවිස්සති, ඉදානි මයා අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං න වට්ටතී''ති සන්නිට්ඨානමකාසි. **තත්ථ රත්තින්ති** තත්ථ රත්තිඤ්ච දිවා ච තත්ථෙව මනො අභිරතො අහොසි. **න පලෙත්ථාති** න උප්පතිත්වා පක්කාමි.

ඔතරණීති සමුද්දාභිමුඛී ඔතරමානා. ''ඔහාරිණී''තිපි පාඨො, සා සමුද්දාභිමුඛී අවහාරිණීති අත්ථො. **අගතී යත්ථාති** සමුද්දමජ්ඣං සන්ධායාහ. **භක්ඛපරික්ඛීණොති** පරික්ඛීණභක්ඛො. **උදපත්වාති** ඛීණෙ චම්මෙ ච මංසෙ ච අට්ඨිසඞ්ඝාතො ඌමිවෙගෙන භින්නො උදකෙ නිමුජ්ජි. අථ සො කාකො උදකෙ පතිට්ඨාතුං අසක්කොන්තො උප්පති, එවං උප්පතිත්වාති අත්ථො. **අගතී යත්ථ පක්ඛිනන්ති** යස්මිං සමුද්දමජ්ඣෙ පක්ඛීනං අගති, තත්ථ සො එවං උප්පතිතො පච්ඡිමං දිසං ගන්ත්වා තත්ථ පතිට්ඨං අලභිත්වා පුරත්ථිමං, තතො උත්තරං, තතො දක්ඛිණන්ති චතස්සොපි දිසා ගන්ත්වා අත්තනො පතිට්ඨානං න අජ්ඣගා නාගඤ්ඡීති අත්ථො. අථ වා වායසො එවං උප්පතිත්වා පච්ඡිමාදීසු එකෙකං දිසං ආගඤ්ඡි, දීපං පන නජ්ඣාගමාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **පාපත්ථාති** පපතිතො. **යථා දුබ්බලකොති** යථා දුබ්බලකො පතෙය්‍ය, තථෙව පතිතො. **සුසූති** සුසුනාමකා චණ්ඩමච්ඡා. **පසය්හකාරාති** අනිච්ඡමානකංයෙව බලක්කාරෙන. **විපක්ඛකන්ති** විද්ධස්තපක්ඛකං.

ගිද්ධා චෙ න වමිස්සන්තීති යදි ගිද්ධා හුත්වා කාමෙ න වමිස්සන්ති, න ඡඩ්ඩෙස්සන්ති. **කාකපඤ්ඤාව තෙති** කාකස්ස සමානපඤ්ඤා ඉති තෙ බුද්ධාදයො පණ්ඩිතා **විදූ** විදන්ති, ජානන්තීති අත්ථො. **අත්ථසන්දස්සනීති** අත්ථප්පකාසිකා. **ත්වඤ්ච පඤ්ඤායසෙති** ත්වඤ්ච පඤ්ඤායිස්සසි. ඉදං වුත්තං හොති – මහාරාජ, මයා හිතකාමෙන තව ඔවාදො දින්නො, තං පන ත්වං යදි කාහසි, දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිස්සසි, යදි න කාහසි, කාමපඞ්කෙ නිමුග්ගො ජීවිතපරියොසානෙ නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සසීති එවං ත්වමෙව තෙන කාරණෙන වා අකාරණෙන වා සග්ගෙ වා නිරයෙ වා පඤ්ඤායිස්සසි. අහං පන සබ්බභවෙහි මුත්තො අප්පටිසන්ධිකොති.

ඉමං පන ඔවාදං දෙන්තෙන පච්චෙකබුද්ධෙන නදී දස්සිතා, තාය වුය්හමානං හත්ථිකුණපං දස්සිතං, කුණපඛාදකො කාකො දස්සිතො, තස්ස කුණපං ඛාදිත්වා පානීයපිවනකාලො දස්සිතො, රමණීයවනසණ්ඩදස්සනකාලො දස්සිතො, කුණපස්ස නදියා වුය්හමානස්ස සමුද්දපවෙසො දස්සිතො, සමුද්දමජ්ඣෙ කාකස්ස හත්ථිකුණපෙ පතිට්ඨං අලභිත්වා විනාසං පත්තකාලො දස්සිතො. තත්ථ නදී විය අනමතග්ගො සංසාරො දට්ඨබ්බො, නදියා වුය්හමානං හත්ථිකුණපං විය සංසාරෙ පඤ්ච කාමගුණා, කාකො විය බාලපුථුජ්ජනො, කාකස්ස කුණපං ඛාදිත්වා පානීයපිවනකාලො විය පුථුජ්ජනස්ස කාමගුණෙ පරිභුඤ්ජිත්වා සොමනස්සිකකාලො, කාකස්ස කුණපෙ ලග්ගස්සෙව රමණීයවනසණ්ඩදස්සනං විය පුථුජ්ජනස්ස කාමගුණෙසු ලග්ගස්සෙව සවනවසෙන අට්ඨතිංසාරම්මණදස්සනං, කුණපෙ සමුද්දං පවිට්ඨෙ කාකස්ස පතිට්ඨං ලභිතුං අසක්කොන්තස්ස විනාසං පත්තකාලො විය බාලපුථුජ්ජනස්ස කාමගුණගිද්ධස්ස පාපපරායණස්ස කුසලධම්මෙ පතිට්ඨං ලභිතුං අසක්කොන්තස්ස මහානිරයෙ මහාවිනාසපත්ති දට්ඨබ්බාති.

එවමස්ස සො ඉමාය උපමාය ඔවාදං දත්වා ඉදානි තමෙව ඔවාදං ථිරං කත්වා පතිට්ඨපෙතුං ගාථමාහ –

34.

‘‘එකවාචම්පි ද්විවාචං, භණෙය්‍ය අනුකම්පකො;
තතුත්තරිං න භාසෙය්‍ය, දාසොවය්‍යස්ස සන්තිකෙ’’ති.

තත්ථ **න භාසෙය්‍යාති** වචනං අග්ගණ්හන්තස්ස හි තතො උත්තරිං භාසමානො සාමිකස්ස සන්තිකෙ දාසො විය හොති. දාසො හි සාමිකෙ කථං ගණ්හන්තෙපි අග්ගණ්හන්තෙපි කථෙතියෙව. තෙන වුත්තං **‘‘තතුත්තරිං න භාසෙය්‍යා’’**ති.

35.

‘‘ඉදං වත්වාන පක්කාමි, සොණකො අමිතබුද්ධිමා;
වෙහාසෙ අන්තලික්ඛස්මිං, අනුසාසිත්වාන ඛත්තිය’’න්ති. –

අයං අභිසම්බුද්ධගාථා.

තත්ථ **ඉදං වත්වානාති**, භික්ඛවෙ, සො පච්චෙකබුද්ධො අමිතාය ලොකුත්තරබුද්ධියා අමිතබුද්ධිමා ඉදං වත්වා ඉද්ධියා උප්පතිත්වා ‘‘සචෙ පබ්බජිස්සසි, තවෙව, නො චෙ පබ්බජිස්සසි, තවෙව, දින්නො තෙ මයා ඔවාදො, අප්පමත්තො හොහී’’ති එවං අනුසාසිත්වාන ඛත්තියං පක්කාමි.

බොධිසත්තොපි තං ආකාසෙන ගච්ඡන්තං යාව දස්සනපථා ඔලොකෙන්තො ඨත්වා තස්මිං චක්ඛුපථෙ අතික්කන්තෙ සංවෙගං

පටිලභිත්වා චින්තෙසි – ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො හීනජච්චො සමානො අසම්භින්නෙ ඛත්තියවංසෙ ජාතස්ස මම මත්ථකෙ අත්තනො පාදරජං ඔකිරන්තො ආකාසං උප්පතිත්වා ගතො, මයාපි අජ්ජෙව නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතුං වට්ටතී’’ති. සො රජ්ජං නියාදෙත්වා පබ්බජිතුකාමො ගාථාද්වයමාහ –

36.

‘‘කො නුමෙ රාජකත්තාරො, සුද්දා වෙයත්තමාගතා;
රජ්ජං නියාදයිස්සාමි, නාහං රජ්ජෙන මත්ථිකො.

37.

‘‘අජ්ජෙව පබ්බජිස්සාමි, කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ;
මාහං කාකොව දුම්මෙධො, කාමානං වසමන්වග’’න්ති.

තත්ථ **කො නුමෙති** කුහිං නු ඉමෙ. **රාජකත්තාරොති** යෙ රාජාරහං අභිසිඤ්චිත්වා රාජානං කරොන්ති. **සුද්දා වෙයත්තමාගතාති** සුද්දා ච යෙ ච අඤ්ඤෙ ඛ්‍යත්තභාවං ආගතා මුඛමඞ්ගලිකා. **රජ්ජෙන මත්ථිකොති** රජ්ජෙන අත්ථිකො. **කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙති** මරණං අජ්ජ වා සුවෙ වාති ඉදං කො ජානිතුං සමත්ථො.

එවං රජ්ජං නියාදෙන්තස්ස සුත්වා අමච්චාආහංසු –

38.

‘‘අත්ථි තෙ දහරො පුත්තො, දීඝාවු රට්ඨවඩ්ඪනො;
තං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චස්සු, සො නො රාජා භවිස්සතී’’ති.

තතො පරං රඤ්ඤා වුත්තගාථමාදිං කත්වා උදානසම්බන්ධගාථා පාළිනයෙනෙව වෙදිතබ්බා –

39.

‘‘ඛිප්පං කුමාරමානෙථ, දීඝාවුං රට්ඨවඩ්ඪනං;
තං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චිස්සං, සො වො රාජා භවිස්සති.

40.

‘‘තතො කුමාරමානෙසුං, දීඝාවුං රට්ඨවඩ්ඪනං;
තං දිස්වා ආලපී රාජා, එකපුත්තං මනොරමං.

41.

‘‘සට්ඨි ගාමසහස්සානි, පරිපුණ්ණානි සබ්බසො;
තෙ පුත්ත පටිපජ්ජස්සු, රජ්ජං නියාදයාමි තෙ.

42.

පටුන

‘‘අජ්ජෙව පබ්බජිස්සාමි, කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ;
මාහං කාකො ව දුම්මෙධො, කාමානං වසමන්වගං.

43.

‘‘සට්ඨි නාගසහස්සානි, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
සුවණ්ණකච්ඡා මාතඞ්ගා, හෙමකප්පනවාසසා.

44.

‘‘ආරූළ්හා ගාමණීයෙහි, තොමරඞ්කුසපාණිහි;
තෙ පුත්ත පටිපජ්ජස්සු, රජ්ජං නියාදයාමි තෙ.

45.

‘‘අජ්ජෙව පබ්බජිස්සාමි, කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ;
මාහං කාකොව දුම්මෙධො, කාමානං වසමන්වගං.

46.

‘‘සට්ඨි අස්සසහස්සානි, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
ආජානීයාව ජාතියා, සින්ධවා සීඝවාහිනො.

47.

‘‘ආරූළ්හා ගාමණීයෙහි, ඉල්ලියාචාපධාරිහි;
තෙ පුත්ත පටිපජ්ජස්සු, රජ්ජං නියාදයාමි තෙ.

48.

‘‘අජ්ජෙව පබ්බජිස්සාමි, කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ;
මාහං කාකොව දුම්මෙධො, කාමානං වසමන්වගං.

49.

‘‘සට්ඨි රථසහස්සානි, සන්නද්ධා උස්සිතද්ධජා;
දීපා අථොපි වෙයග්ඝා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා.

50.

‘‘ආරූළ්හා ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
තෙ පුත්ත පටිපජ්ජස්සු, රජ්ජං නියාදයාමි තෙ.

51.

‘‘අජ්ජෙව පබ්බජිස්සාමි, කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ;
මාහං කාකොව දුම්මෙධො, කාමානං වසමන්වගං.

52.

‘‘සට්ඨි ධෙනුසහස්සානි, රොහඤ්ඤා පුඞ්ගවූසභා;
තා පුත්ත පටිපජ්ජස්සු, රජ්ජං නියාදයාමි තෙ.

53.

‘‘අජ්ජෙව පබ්බජිස්සාමි, කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ;
මාහං කාකොව දුම්මෙධො, කාමානං වසමන්වගං.

54.

‘‘සොළසිත්ථිසහස්සානි, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
විචිත්‌රවත්ථාභරණා, ආමුත්තමණිකුණ්ඩලා;
තා පුත්ත පටිපජ්ජස්සු, රජ්ජං නියාාදයාමි තෙ.

55.

‘‘අජ්ජෙව පබ්බජිස්සාමි, කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ;
මාහං කාකොව දුම්මෙධො, කාමානං වසමන්වගං.

56.

‘‘දහරස්සෙව මෙ තාත, මාතා මතාති මෙ සුතං;
තයා විනා අහං තාත, ජීවිතුම්පි න උස්සහෙ.

57.

‘‘යථා ආරඤ්ඤකං නාගං, පොතො අන්වෙති පච්ඡතො;
ජෙස්සන්තං ගිරිදුග්ගෙසු, සමෙසු විසමෙසු ච.

58.

‘‘එවං තං අනුගච්ඡාමි, පත්තමාදාය පච්ඡතො;
සුභරො තෙ භවිස්සාමි, න තෙ හෙස්සාමි දුබ්භරො.

59.

‘‘යථා සාමුද්දිකං නාවං, වාණිජානං ධනෙසිනං;
වොහාරො තත්ථ ගණ්හෙය්‍ය, වාණිජා බ්‍යසනී සියා.

60.

‘‘එවමෙවායං පුත්තකලි, අන්තරායකරො මම;
ඉමං කුමාරං පාපෙථ, පාසාදං රතිවඩ්ඪනං.

61.

‘‘තත්ථ කම්බුසහත්ථායො, යථා සක්කංව අච්ඡරා;
තා නං තත්ථ රමෙස්සන්ති, තාහි චෙසො රමිස්සති.

62.

‘‘තතො කුමාරං පාපෙසුං, පාසාදං රතිවඩ්ඪනං;
තං දිස්වා අවචුං කඤ්ඤා, දීඝාවුං රට්ඨවඩ්ඪනං.

63.

‘‘දෙවතානුසි ගන්ධබ්බො, අදු සක්කො පුරින්දදො;
කො වා ත්වං කස්ස වා පුත්තො, කථං ජානෙමු තං මයං.

64.

‘‘නම්හි දෙවො න ගන්ධබ්බො, නාපි සක්කො පුරින්දදො;
කාසිරඤ්ඤො අහං පුත්තො, දීඝාවු රට්ඨවඩ්ඪනො;
මමං භරථ භද්දං වො, අහං භත්තා භවාමි වො.

65.

‘‘තං තත්ථ අවචුං කඤ්ඤා, දීඝාවුං රට්ඨවඩ්ඪනං;
කුහිං රාජා අනුප්පත්තො, ඉතො රාජා කුහිං ගතො.

66.

‘‘පඞ්කං රාජා අතික්කන්තො, ථලෙ රාජා පතිට්ඨිතො;
අකණ්ඩකං අගහනං, පටිපන්නො මහාපථං.

67.

‘‘අහඤ්ච පටිපන්නොස්මි, මග්ගං දුග්ගතිගාමිනං;
සකණ්ටකං සගහනං, යෙන ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං.

68.

‘‘තස්ස තෙ ස්වාගතං රාජ, සීහස්සෙව ගිරිබ්බජං;
අනුසාස මහාරාජ, ත්වං නො සබ්බාසමිස්සරො’’ති.

තත්ථ **ඛිප්පන්ති** තෙන හි නං සීසං ආනෙථ. **ආලපීති** ‘‘සට්ඨි ගාමසහස්සානී’’තිආදීනි වදන්තො ආලපි. **සබ්බාලඞ්කාරභූසිතාති** තෙ නාගා සබ්බෙහි සීසූපගාදීහි අලඞ්කාරෙහි භූසිතා. **හෙමකප්පනවාසසාති** සුවණ්ණඛචිතෙන කප්පනෙන පටිච්ඡන්නසරීරා. **ගාමණීයෙහීති** හත්ථාචරියෙහි. **ආජානීයාවාති** කාරණාකාරණවිජානනකා ච. **ජාතියාති** සින්ධවජාතියා සින්ධුරට්ඨෙ සින්ධුනදීතීරෙ ජාතා. **ගාමණීයෙහීති** අස්සාචරියෙහි. **ඉල්ලියා චාපධාරිභීති** ඉල්ලියාවුධඤ්ච චාපාවුධඤ්ච ධාරෙන්තෙහි. **දීපා අථොපි වෙයග්ඝාති** දීපිචම්මබ්‍යග්ඝචම්මපරිවාරා. **ගාමණීයෙහීති** රථිකෙහි. **වම්මිභීති** සන්නද්ධවම්මෙහි. **රොහඤ්ඤාති** රත්තවණ්ණා. **පුඞ්ගවූසභාති** උසභසඞ්ඛාතෙන ජෙට්ඨකපුඞ්ගවෙන සමන්නාගතා.

දහරස්සෙව මෙ, තාතාති අථ නං කුමාරො, තාත, මම දහරස්සෙව සතො මාතා මතා ඉති මයා සුතං, සොහං තයා විනා ජීවිතුං න සක්ඛිස්සාමීති ආහ. **පොතොති** තරුණපොතකො. **පෙස්සන්තන්ති** විචරන්තං. **සාමුද්දිකන්ති** සමුද්දෙ විචරන්තං. **ධනෙසිනන්ති** ධනං පරියෙසන්තානං. **වොහාරොති** විචිත්‍රවොහාරො හෙට්ඨාකඩ්ඪනකො වාළමච්ඡො වා උදකරක්ඛසො වා

ආවට්ටො වා. **තත්ථාති** තස්මිං සමුද්දෙ. **වාණිජා බ්‍යසනී සියාති** අථ තෙ වාණිජා බ්‍යසනප්පත්තා භවෙය්‍යුං. ‘‘සියුන්ති’’පි පාඨො. **පුත්තකලීති** පුත්තලාමකො පුත්තකාළකණ්ණී. කුමාරො පුන කිඤ්චි වත්තුං න විසහි. අථ රාජා අමච්චෙ ආණාපෙන්තො **‘‘ඉම’’**න්තිආදිමාහ. **තත්ථ කම්බුසහත්ථායොති** කම්බුසං වුච්චති සුවණ්ණං, සුවණ්ණාභරණභූසිතහත්ථායොති අත්ථො. **යථාති** යථා ඉච්ඡන්ති, තථා කරොන්ති.

එවං වත්වා මහාසත්තො තත්ථෙව තං අභිසිඤ්චාපෙත්වා නගරං පාහෙසි. සයං පන එකකොව උය්‍යානා නික්ඛමිත්වා හිමවන්තං පවිසිත්වා රමණීයෙ භූමිභාගෙ පණ්ණසාලං මාපෙත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා වනමූලඵලාහාරො යාපෙසි. මහාජනොපි කුමාරං බාරාණසිං පවෙසෙසි. සො නගරං පදක්ඛිණං කත්වා පාසාදං අභිරුහි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා **‘‘තතො’’**තිආදිමාහ. **තං දිස්වා අවචුං කඤ්ඤාති** තං මහන්තෙන පරිවාරෙන සිරිසොභග්ගෙන ආගතං දිස්වා ‘‘අසුකො නාමෙසො’’ති අජානන්තියොව තා නාටකිත්ථියො ගන්ත්වා අවොචුං. **මමං භරථාති** මමං ඉච්ඡථ. **පඞ්කන්ති** රාගාදිකිලෙසපඞ්කං. **ථලෙති** පබ්බජ්ජාය. **අකණ්ටකන්ති** රාගකණ්ටකාදිවිරහිතං. තෙහෙව ගහනෙහි **අගහනං. මහාපථන්ති** සග්ගමොක්ඛගාමිනං මහාමග්ගං පටිපන්නො. **යෙනාති** යෙන මිච්ඡාමග්ගෙන දුග්ගතිං ගච්ඡන්ති, තං අහං පටිපන්නොති වදති. තතො තා චින්තෙසුං – ‘‘රාජා තාව අම්හෙ පහාය පබ්බජිතො, අයම්පි කාමෙසු විරත්තචිත්තරූපො, සචෙ නං නාභිරමෙස්සාම, නික්ඛමිත්වා පබ්බජෙය්‍ය, අභිරමනාකාරමස්ස කරිස්සාමා’’ති. අථ නං අභිනන්දන්තියො ඔසානගාථමාහංසු. තත්ථ **ගිරිබ්බජන්ති** සීහපොතකානං වසනට්ඨානං කඤ්චනගුහං කෙසරසීහස්ස ආගතං විය තස්ස තව ආගතං සුආගතං. **ත්වං නොති** ත්වං සබ්බාසම්පි අම්හාකං ඉස්සරො, සාමීති.

එවඤ්ච පන වත්වා සබ්බා තූරියානි පග්ගණ්හිංසු, නානප්පකාරානි නච්චගීතානි පවත්තිංසු. යසො මහා අහොසි, සො යසමදමත්තො පිතරං න සරි, ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙත්වා යථාකම්මං ගතො. බොධිසත්තොපි ඣානාභිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙත්වා ආයුපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි තථාගතො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තොයෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි – ‘‘තදා පච්චෙකබුද්ධො පරිනිබ්බායි, පුත්තො රාහුලකුමාරො අහොසි, සෙසපරිසා බුද්ධපරිසා, අරින්දමරාජා පන අහමෙව අහොසි’’න්ති.

සොණකජාතකවණ්ණනා පඨමා.

[530] 2. සංකිච්චජාතකවණ්ණනා

දිස්වා නිසින්නං රාජානන්ති ඉදං සත්ථා ජීවකම්බවනෙ විහරන්තො අජාතසත්තුස්ස පිතුඝාතකම්මං ආරබ්භ කථෙසි. සො හි දෙවදත්තං නිස්සාය තස්ස වචනෙන පිතරං ඝාතාපෙත්වා දෙවදත්තස්ස සඞ්ඝභෙදාවසානෙ භින්නපරිසස්ස රොගෙ උප්පන්නෙ ‘‘තථාගතං ඛමාපෙස්සාමී’’ති මඤ්චසිවිකාය සාවත්ථිං ගච්ඡන්තස්ස ජෙතවනද්වාරෙ පථවිං පවිට්ඨභාවං සුත්වා ‘‘දෙවදත්තො සම්මාසම්බුද්ධස්ස පටිපක්ඛො හුත්වා පථවිං පවිසිත්වා අවීචිපරායණො ජාතො, මයාපි තං නිස්සාය පිතා ධම්මිකො ධම්මරාජා ඝාතිතො, අහම්පි නු ඛො පථවිං පවිසිස්සාමී’’ති භීතො රජ්ජසිරියා චිත්තස්සාදං න ලභි, ‘‘ථොකං නිද්දායිස්සාමී’’ති නිද්දං උපගතමත්තොව නවයොජනබහලායං අයමහාපථවියං පාතෙත්වා අයසූලෙහි කොට්ටියමානො විය සුනඛෙහි ලුඤ්චිත්වා ඛජ්ජමානො විය භෙරවරවෙන විරවන්තො උට්ඨාති.

අථෙකදිවසං කොමුදියා චාතුමාසිනියා අමච්චගණපරිවුතො අත්තනො යසං ඔලොකෙත්වා ‘‘මම පිතු යසො ඉතො මහන්තතරො, තථාරූපං නාම අහං ධම්මරාජානං දෙවදත්තං නිස්සාය ඝාතෙසි’’න්ති චින්තෙසි. තස්සෙවං චින්තෙන්තස්සෙව කායෙ ඩාහො උප්පජ්ජි, සකලසරීරං සෙදතින්තං අහොසි. තතො ‘‘කො නු ඛො මෙ ඉමං භයං විනොදෙතුං සක්ඛිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘ඨපෙත්වා දසබලං අඤ්ඤො නත්ථී’’ති ඤත්වා ‘‘අහං තථාගතස්ස මහාපරාධො, කො නු ඛො මං නෙත්වා දස්සෙස්සතී’’ති චින්තෙන්තො ‘‘න අඤ්ඤො කොචි අඤ්ඤත්‍ර ජීවකා’’ති සල්ලක්ඛෙත්වා තස්ස ගහෙත්වා ගමනූපායං කරොන්තො ‘‘රමණීයා වත, භො, දොසිනා රත්තී’’ති උදානං උදානෙත්වා ‘‘කං නු ඛ්වජ්ජ සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා පයිරුපාසෙය්‍යාමී’’ති වත්වා පූරණසාවකාදීහි පූරණාදීනං ගුණෙ කථිතෙ තෙසං වචනං අනාදියිත්වා ජීවකං පටිපුච්ඡිත්වා තෙන තථාගතස්ස ගුණං කථෙත්වා ‘‘තං දෙවො භගවන්තං පයිරුපාසතූ’’ති වුත්තො හත්ථියානානි කප්පාපෙත්වා ජීවකම්බවනං ගන්ත්වා තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා තථාගතෙන කතපටිසන්ථාරො සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං පුච්ඡිත්වා තථාගතස්ස මධුරං **සාමඤ්ඤඵලධම්මදෙසනං** (දී. නි. 1.150 ආදයො) සුත්වා සුත්තපරියොසානෙ උපාසකත්තං පටිවෙදිත්වා තථාගතං ඛමාපෙත්වා පක්කාමි. සො තතො පට්ඨාය දානං දෙන්තො සීලං රක්ඛන්තො තථාගතෙන සද්ධිං සංසග්ගං කත්වා මධුරධම්මකථං සුණන්තො කල්‍යාණමිත්තසංසග්ගෙන පහීනභයො විගතලොමහංසො හුත්වා චිත්තස්සාදං පටිලභිත්වා සුඛෙන චත්තාරො ඉරියාපථෙ කප්පෙසි.

අථෙකදිවසං ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘ආවුසො, අජාතසත්තු පිතුඝාතකම්මං කත්වා භයප්පත්තො අහොසි, රජ්ජසිරිං නිස්සාය චිත්තස්සාදං අලභන්තො සබ්බඉරියාපථෙසු දුක්ඛං අනුභොති, සො දානි තථාගතං ආගම්ම කල්‍යාණමිත්තසංසග්ගෙන විගතභයො ඉස්සරියසුඛං අනුභොතී’’ති.

සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙස පිතුඝාතකම්මං කත්වා මං නිස්සාය සුඛං සයී’’ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තො රජ්ජං කාරෙන්තො බ්‍රහ්මදත්තකුමාරං නාම පුත්තං පටිලභි. තදා බොධිසත්තො පුරොහිතස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, ජාතස්සෙවස්ස ‘‘සංකිච්චකුමාරො’’ති නාමං කරිංසු. තෙ උභොපි රාජනිවෙසනෙ එකතොව වඩ්ඪිංසු. අඤ්ඤමඤ්ඤං සහායකා හුත්වා වයප්පත්තා තක්කසිලං ගන්ත්වා සබ්බසිප්පානි උග්ගණ්හිත්වා පච්චාගමිංසු. අථ රාජා පුත්තස්ස උපරජ්ජං අදාසි. බොධිසත්තොපි උපරාජස්සෙව සන්තිකෙ අහොසි. අථෙකදිවසං උපරාජා පිතු උය්‍යානකීළං ගච්ඡන්තස්ස මහන්තං යසං දිස්වා තස්මිං ලොභං උප්පාදෙත්වා ‘‘මය්හං පිතා මම භාතිකසදිසො, සචෙ එතස්ස මරණං ඔලොකෙස්සාමි, මහල්ලකකාලෙ රජ්ජං ලභිස්සාමි, තදා ලද්ධෙනපි රජ්ජෙන කො අත්ථො, පිතරං මාරෙත්වා රජ්ජං ගණ්හිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා බොධිසත්තස්ස තමත්ථං ආරොචෙසි. බොධිසත්තො, ‘‘සම්ම, පිතුඝාතකම්මං නාම භාරියං, නිරයමග්ගො, න සක්කා එතං කාතුං, මා කරී’’ති පටිබාහි. සො පුනප්පුනම්පි කථෙත්වා යාවතතියං තෙන පටිබාහිතො පාදමූලිකෙහි සද්ධිං මන්තෙසි. තෙපි සම්පටිච්ඡිත්වා රඤ්ඤො මාරණූපායං වීමංසිංසු. බොධිසත්තො තං පවත්තිං ඤත්වා ‘‘නාහං එතෙහි සද්ධිං එකතො භවිස්සාමී’’ති මාතාපිතරො අනාපුච්ඡිත්වාව අග්ගද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා හිමවන්තං පවිසිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා ඣානාභිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙත්වා වනමූලඵලාහාරො විහාසි.

රාජකුමාරොපි තස්මිං ගතෙ පිතරං මාරාපෙත්වා මහන්තං යසං අනුභවි. ‘‘සංකිච්චකුමාරො කිර ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතො’’ති සුත්වා බහූ කුලපුත්තා නික්ඛමිත්වා තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. සො මහතා ඉසිගණෙන පරිවුතො තත්ථ වසි. සබ්බෙපි සමාපත්තිලාභිනොයෙව. රාජාපි පිතරං මාරෙත්වා අප්පමත්තකංයෙව කාලං රජ්ජසුඛං අනුභවිත්වා තතො පට්ඨාය භීතො චිත්තස්සාදං අලභන්තො නිරයෙ කම්මකරණප්පත්තො විය අහොසි. සො බොධිසත්තං අනුස්සරිත්වා ‘‘සහායො මෙ ‘පිතුඝාතකම්මං භාරියං, මා කරී’ති පටිසෙධෙත්වා මං අත්තනො කථං ගාහාපෙතුං අසක්කොන්තො අත්තානං නිද්දොසං කත්වා පලායි. සචෙ සො ඉධ අභවිස්ස, න මෙ පිතුඝාතකම්මං කාතුං අදස්ස, ඉදම්පි මෙ භයං හරෙය්‍ය, කහං නු ඛො සො එතරහි විහරති. සචෙ තස්ස වසනට්ඨානං ජානෙය්‍යං, පක්කොසාපෙය්‍යං, කො නු ඛො මෙ තස්ස වසනට්ඨානං ආරොචෙය්‍යා’’ති චින්තෙසි. සො තතො පට්ඨාය අන්තෙපුරෙ ච රාජසභායඤ්ච බොධිසත්තස්සෙව වණ්ණං භාසති.

එවං අද්ධානෙ ගතෙ බොධිසත්තො ‘‘රාජා මං සරති, මයා තත්ථ ගන්ත්වා තස්ස ධම්මං දෙසෙත්වා තං නිබ්භයං කත්වා ආගන්තුං වට්ටතී’’ති

පණ්ණාස වස්සානි හිමවන්තෙ වසිත්වා පඤ්චසතතාපසපරිවුතො ආකාසෙනාගන්ත්වා දායපස්සෙ නාම උය්‍යානෙ ඔතරිත්වා ඉසිගණපරිවුතො සිලාපට්ටෙ නිසීදි. උය්‍යානපාලො තං දිස්වා ‘‘භන්තෙ, ගණසත්ථා කොනාමො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සංකිච්චපණ්ඩිතො නාමා’’ති ච සුත්වා සයම්පි සඤ්ජානිත්වා ‘‘භන්තෙ, යාවාහං රාජානං ආනෙමි, තාව ඉධෙව හොථ, අම්හාකං රාජා තුම්හෙ දට්ඨුකාමො’’ති වත්වා වෙගෙන රාජකුලං ගන්ත්වා තස්ස ආගතභාවං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා කත්තබ්බයුත්තකං උපහාරං කත්වා පඤ්හං පුච්ඡි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

69.

‘‘දිස්වා නිසින්නං රාජානං, බ්‍රහ්මදත්තං රථෙසභං;
අථස්ස පටිවෙදෙසි, යස්සාසි අනුකම්පකො.

70.

‘‘සංකිච්චායං අනුප්පත්තො, ඉසීනං සාධුසම්මතො;
තරමානරූපො නිය්‍යාහි, ඛිප්පං පස්ස මහෙසිනං.

71.

‘‘තතො ච රාජා තරමානො, යුත්තමාරුය්හ සන්දනං;
මිත්තාමච්චපරිබ්‍යූළ්හො, අගමාසි රථෙසභො.

72.

‘‘නික්ඛිප්ප පඤ්ච කකුධානි, කාසීනං රට්ඨවඩ්ඪනො;
වාලබීජනිමුණ්හීසං, ඛග්ගං ඡත්තඤ්චුපාහනං.

73.

‘‘ඔරුය්හ රාජා යානම්හා, ඨපයිත්වා පටිච්ඡදං;
ආසීනං දායපස්සස්මිං, සංකිච්චමුපසඞ්කමි.

74.

‘‘උපසඞ්කමිත්වා සො රාජා, සම්මොදි ඉසිනා සහ;
තං කථං වීතිසාරෙත්වා, එකමන්තං උපාවිසි.

75.

‘‘එකමන්තං නිසින්නොව, අථ කාලං අමඤ්ඤථ;
තතො පාපානි කම්මානි, පුච්ඡිතුං පටිපජ්ජථ.

76.

‘‘ඉසිං පුච්ඡාම සංකිච්චං, ඉසීනං සාධුසම්මතං;
ආසීනං දායපස්සස්මිං, ඉසිසඞ්ඝපුරක්ඛතං.

77.

‘‘කං ගතිං පෙච්ච ගච්ඡන්ති, නරා ධම්මාතිචාරිනො;
අතිච්ඡිණ්ණො මයා ධම්මො, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතො’’ති.

තත්ථ **දිස්වාති**, භික්ඛවෙ, සො උය්‍යානපාලො රාජානං රාජසභායං නිසින්නං දිස්වා අථස්ස පටිවෙදෙසි, ‘‘යස්සාසී’’ති වදන්තො ආරොචෙසීති අත්ථො. **යස්සාසීති**, මහාරාජ, යස්ස ත්වං අනුකම්පකො මුදුචිත්තො අහොසි, යස්ස අභිණ්හං වණ්ණං පයිරුදාහාසි, සො අයං සංකිච්චො ඉසීනං අන්තරෙ සාධු ලද්ධකොති සම්මතො අනුප්පත්තො තව උය්‍යානෙ සිලාපට්ටෙ ඉසිගණපරිවුතො කඤ්චනපටිමා විය නිසින්නො. **තරමානරූපොති**, මහාරාජ, පබ්බජිතා නාම කුලෙ වා ගණෙ වා අලග්ගා තුම්භාකං ගච්ඡන්තානඤ්ඤෙව පක්කමෙය්‍යුං, තස්මා තරමානරූපො ඛිප්පං නිය්‍යාහි, මහන්තානං සීලාදිගුණානං එසිතත්තා පස්ස **මහෙසිනං**.

තතොති, භික්ඛවෙ, සො රාජා තස්ස වචනං සුත්වා තතො තස්ස වචනතො අනන්තරමෙව. **නික්ඛිප්පාති** නික්ඛිපිත්වා තස්ස කිර උය්‍යානද්වාරං පත්වාව එතදහොසි – ‘‘පබ්බජිතා නාම ගරුට්ඨානියා, සංකිච්චතාපසස්ස සන්තිකං උද්ධතවෙසෙන ගන්තුං අයුත්ත’’න්ති. සො මණිචිත්තසුවණ්ණදණ්ඩං වාලබීජනිං, කඤ්චනමයං උණ්හීසපට්ටං, සුපරික්ඛිත්තං මඞ්ගලඛග්ගං, සෙතච්ඡත්තං, සොවණ්ණපාදුකාති ඉමානි පඤ්ච රාජකකුධභණ්ඩානි අපනෙසි. තෙන වුත්තං ‘‘නික්ඛිප්පා’’ති. **පටිච්ඡදන්ති** තමෙව රාජකකුධභණ්ඩං ඨපයිත්වා භණ්ඩාගාරිකස්ස හත්ථෙ දත්වා. **දායපස්සස්මින්ති** එවංනාමකෙ උය්‍යානෙ. **අථ කාලං අමඤ්ඤථාති** අථ සො ඉදානි මෙ පඤ්හං පුච්ඡිතුං කාලොති ජානි. පාළියං පන ‘‘යථාකාල’’න්ති ආගතං, තස්ස කාලානුරූපෙන පඤ්හපුච්ඡනං අමඤ්ඤථාති අත්ථො. **පටිපජ්ජථාති** පටිපජ්ජි. **පෙච්චාති** පටිගන්ත්වා, පරලොකස්ස වා නාමෙතං, තස්මා පරලොකෙති අත්ථො. **මයාති**, භන්තෙ, මයා සුචරිතධම්මො අතිච්ඡිණ්ණො පිතුඝාතකම්මං කතං, තං මෙ අක්ඛාහි, කං ගතිං පිතුඝාතකා ගච්ඡන්ති, කතරස්මිං නිරයෙ පච්චන්තීති පුච්ඡති.

තං සුත්වා බොධිසත්තො ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, සුණොහී’’ති වත්වා ඔවාදං තාව අදාසි. සත්ථා තමත්ථං පකාසෙන්තො ආහ –

78.

‘‘ඉසී අවච සංකිච්චො, කාසීනං රට්ඨවඩ්ඪනං;
ආසීනං දායපස්සස්මිං, මහාරාජ සුණොහි මෙ.

79.

‘‘උප්පථෙන වජන්තස්ස, යො මග්ගමනුසාසති;
තස්ස චෙ වචනං කයිරා, නාස්ස මග්ගෙය්‍ය කණ්ටකො.

80.

‘‘අධම්මං පටිපන්නස්ස, යො ධම්මමනුසාසති;
තස්ස චෙ වචනං කයිරා, න සො ගච්ඡෙය්‍ය දුග්ගති’’න්ති.

තත්ථ **උප්පථෙනාති** චොරෙහි පරියුට්ඨිතමග්ගෙන. **මග්ගමනුසාසතීති** ඛෙමමග්ගං අක්ඛාති. **නාස්ස මග්ගෙය්‍ය කණ්ටකොති** තස්ස ඔවාදකරස්ස පුරිසස්ස මුඛං චොරකණ්ටකො න පස්සෙය්‍ය. **යො ධම්මන්ති** යො සුචරිතධම්මං. **න සොති** සො පුරිසො නිරයාදිභෙදං දුග්ගතිං න ගච්ඡෙය්‍ය. උප්පථසදිසො හි, මහාරාජ, අධම්මො, ඛෙමමග්ගසදිසො සුචරිතධම්මො, ත්වං පන පුබ්බෙ ‘‘පිතරං ඝාතෙත්වා රාජා හොමී’’ති මය්හං කථෙත්වා මයා පටිබාහිතො මම වචනං අකත්වා පිතරං ඝාතෙත්වා ඉදානි සොචසි, පණ්ඩිතානං ඔවාදං අකරොන්තො නාම චොරමග්ගපටිපන්නො විය මහාබ්‍යසනං පාපුණාතීති.

එවමස්ස ඔවාදං දත්වා උපරි ධම්මං දෙසෙන්තො ආහ –

81.

‘‘ධම්මො පථො මහාරාජ, අධම්මො පන උප්පථො;
අධම්මො නිරයං නෙති, ධම්මො පාපෙති සුග්ගතිං.

82.

‘‘අධම්මචාරිනො රාජ, නරා විසමජීවිනො;
යං ගතිං පෙච්ච ගච්ඡන්ති, නිරයෙ තෙ සුණොහි මෙ.

83.

‘‘සඤ්ජීවො කාළසුත්තො ච, සඞ්ඝාතො ද්වෙ ච රොරුවා;
අථාපරො මහාවීචි, තාපනො ච පතාපනො.

84.

‘‘ඉච්චෙතෙ අට්ඨ නිරයා, අක්ඛාතා දුරතික්කමා;
ආකිණ්ණා ලුද්දකම්මෙහි, පච්චෙකා සොළසුස්සදා.

85.

‘‘කදරියතාපනා ඝොරා, අච්චිමන්තො මහබ්භයා;
ලොමහංසනරූපා ච, භෙස්මා පටිභයා දුඛා.

86.

‘‘චතුක්කණ්ණා චතුද්වාරා, විභත්තා භාගසො මිතා;
අයොපාකාරපරියන්තා, අයසා පටිකුජ්ජිතා.

87.

‘‘තෙසං අයොමයා භූමි, ජලිතා තෙජසා යුතා;
සමන්තා යොජනසතං, ඵුටා තිට්ඨන්ති සබ්බදා.

88.

‘‘එතෙ පතන්ති නිරයෙ, උද්ධංපාදා අවංසිරා;
ඉසීනං අතිවත්තාරො, සඤ්ඤතානං තපස්සිනං.

89.

‘‘තෙ භූනහුනො පච්චන්ති, මච්ඡා බිලකතා යථා;
සංවච්ඡරෙ අසඞ්ඛෙය්‍යෙ, නරා කිබ්බිසකාරිනො.

90.

‘‘ඩය්හමානෙන ගත්තෙන, නිච්චං සන්තරබාහිරං;
නිරයා නාධිගච්ඡන්ති, ද්වාරං නික්ඛමනෙසිනො.

91.

‘‘පුරත්ථිමෙන ධාවන්ති, තතො ධාවන්ති පච්ඡතො;
උත්තරෙනපි ධාවන්ති, තතො ධාවන්ති දක්ඛිණං;
යං යඤ්හි ද්වාරං ගච්ඡන්ති, තං තදෙව පිධීයරෙ.

92.

‘‘බහූනි වස්සසහස්සානි, ජනා නිරයගාමිනො;
බාහා පග්ගය්හ කන්දන්ති, පත්වා දුක්ඛං අනප්පකං.

93.

‘‘ආසීවිසංව කුපිතං, තෙජස්සිං දුරතික්කමං;
න සාධුරූපෙ ආසීදෙ, සඤ්ඤතානං තපස්සිනං.

94.

‘‘අතිකායො මහිස්සාසො, අජ්ජුනො කෙකකාධිපො;
සහස්සබාහු උච්ඡින්නො, ඉසිමාසජ්ජ ගොතමං.

95.

‘‘අරජං රජසා වච්ඡං, කිසං අවකිරිය දණ්ඩකී;
තාලොව මූලතො ඡින්නො, ස රාජා විභවඞ්ගතො.

96.

‘‘උපහච්ච මනං මජ්ඣො, මාතඞ්ගස්මිං යසස්සිනෙ;
සපාරිසජ්ජො උච්ඡින්නො, මජ්ඣාරඤ්ඤං තදා අහු.

97.

‘‘කණ්හදීපායනාසජ්ජ, ඉසිං අන්ධකවෙණ්ඩයො;

අඬ්ඪොඩ්ඪං මුසලා හන්ත්වා, සම්පත්තා යමසාධනං.

98.

‘‘අථායං ඉසිනා සත්තො, අන්තලික්ඛචරො පුරෙ;
පාවෙක්ඛි පථවිං චෙච්චො, හීනත්තො පත්තපරියායං.

99.

‘‘තස්මා හි ඡන්දාගමනං, නප්පසංසන්ති පණ්ඩිතා;
අදුට්ඨචිත්තො භාසෙය්‍ය, ගිරං සච්චූපසංහිතං.

100.

‘‘මනසා චෙ පදුට්ඨෙන, යො නරො පෙක්ඛතෙ මුනිං;
විජ්ජාචරණසම්පන්නං, ගන්තා සො නිරයං අධො.

101.

‘‘යෙ වුඩ්ඪෙ පරිභාසන්ති, ඵරුසූපක්කමා ජනා;
අනපච්චා අදායාදා, තාලවත්ථු භවන්ති තෙ.

102.

‘‘යො ච පබ්බජිතං හන්ති, කතකිච්චං මහෙසිනං;
ස කාළසුත්තෙ නිරයෙ, චිරරත්තාය පච්චති.

103.

‘‘යො ච රාජා අධම්මට්ඨො, රට්ඨවිද්ධංසනො මගො;
තාපයිත්වා ජනපදං, තාපනෙ පෙච්ච පච්චති.

104.

‘‘සො ච වස්සසහස්සානි, සතං දිබ්බානි පච්චති;
අච්චිසඞ්ඝපරෙතො සො, දුක්ඛං වෙදෙති වෙදනං.

105.

‘‘තස්ස අග්ගිසිඛා කායා, නිච්ඡරන්ති පභස්සරා;
තෙජොභක්ඛස්ස ගත්තානි, ලොමෙහි ච නඛෙහි ච.

106.

‘‘ඩය්හමානෙන ගත්තෙන, නිච්චං සන්තරබාහිරං;
දුක්ඛාභිතුන්නො නදති, නාගො තුත්තට්ටිතො යථා.

107.

‘‘යො ලොභා පිතරං හන්ති, දොසා වා පුරිසාධමො;
ස කාළසුත්තෙ නිරයෙ, චිරරත්තාය පච්චති.

108.

‘‘ස තාදිසො පච්චති ලොහකුම්භියං, පක්කඤ්ච සත්තීහි හනන්ති නිත්තචං;
අන්ධං කරිත්වා මුත්තකරීසභක්ඛං, ඛාරෙ නිමුජ්ජන්ති තථාවිධං නරං.

109.

‘‘තත්තං පක්කුථිතමයොගුළඤ්ච, දීඝෙ ච ඵාලෙ චිරරත්තතාපිතෙ;
වික්ඛම්භමාදාය විබන්ධරජ්ජුහි, විවටෙ මුඛෙ සම්පවිසන්ති රක්ඛසා.

110.

‘‘සාමා ච සොණා සබලා ච ගිජ්ඣා, කාකොලසඞ්ඝා ච දිජා අයොමුඛා;
සඞ්ගම්ම ඛාදන්ති විප්ඵන්දමානං, ජිව්හං විභජ්ජ විඝාසං සලොහිතං.

111.

‘‘තං දඩ්ඪතාලං පරිභින්නගත්තං, නිප්පොථයන්තා අනුවිචරන්ති රක්ඛසා;
රතී හි තෙසං දුඛිනො පනීතරෙ, ඵතාදිසස්මිං නිරයෙ වසන්ති;
යෙ කෙචි ලොකෙ ඉධ පෙත්තිඝාතිනො.

112.

‘‘පුත්තො ච මාතරං හන්ත්වා, ඉතො ගන්ත්වා යමක්ඛයං;
භුසමාපජ්ජතෙ දුක්ඛං, අත්තකම්මඵලූපගො.

113.

‘‘අමනුස්සා අතිබලා, හන්තාරං ජනයන්තියා;
අයොමයෙහි වාලෙහි, පීළයන්ති පුනප්පුනං.

114.

‘‘තමස්සවං සකා ගත්තා, රුධිරං අත්තසම්භවං;
තම්බලොහවිලීනංව, තත්තං පායෙන්ති මත්තිඝං.

115.

‘‘ජිගුච්ඡං කුණපං පූතිං, දුග්ගන්ධං ගූථකද්දමං;
පුබ්බලොහිතසඞ්කාසං, රහදමොගය්හ තිට්ඨති.

116.

‘‘තමෙනං කිමයො තත්ථ, අතිකායා අයොමුඛා;
ඡවිං භෙත්වාන ඛාදන්ති, සංගිද්ධා මංසලොහිතෙ.

117.

‘‘සො ච තං නිරයං පත්තො, නිමුග්ගො සතපොරිසං;
පූතිකං කුණපං වාති, සමන්තා සතයොජනං.

118.

‘‘චක්ඛුමාපි හි චක්ඛූහි, තෙන ගන්ධෙන ජීයති;
එතාදිසං බ්‍රහ්මදත්ත, මාතුඝො ලභතෙ දුඛං.

119.

‘‘ඛුරධාරමනුක්කම්ම, තික්ඛං දුරභිසම්භවං;
පතන්ති ගබ්භපාතියො, දුග්ගං වෙතරණිං නදිං.

120.

‘‘අයොමයා සිම්බලියො, සොළසඞ්ගුලකණ්ටකා;
උභතො අභිලම්බන්ති, දුග්ගං වෙතරණිං නදිං.

121.

‘‘තෙ අච්චිමන්තො තිට්ඨන්ති, අග්ගික්ඛන්ධාව ආරකා;
ආදිත්තා ජාතවෙදෙන, උද්ධං යොජනමුග්ගතා.

122.

‘‘එතෙ වජන්ති නිරයෙ, තත්තෙ තිඛිණකණ්ටකෙ;
නාරියො ච අතිචාරා, නරා ච පරදාරගූ.

123.

‘‘තෙ පතන්ති අධොක්ඛන්ධා, විවත්තා විහතා පුථූ;
සයන්ති විනිවිද්ධඞ්ගා, දීඝං ජග්ගන්ති සබ්බදා.

124.

‘‘තතො රත්‍යා විවසානෙ, මහතිං පබ්බතූපමං;
ලොහකුම්භිං පවජ්ජන්ති, තත්තං අග්ගිසමූදකං.

125.

‘‘එවං දිවා ච රත්තො ච, දුස්සීලා මොහපාරුතා;
අනුභොන්ති සකං කම්මං, පුබ්බෙ දුක්කටමත්තනො.

126.

‘‘යා ච භරියා ධනක්කීතා, සාමිකං අතිමඤ්ඤති;
සස්සුං වා සසුරං වාපි, ජෙට්ඨං වාපි ননන්දරං.

127.

‘‘තස්සා වඞ්කෙන ජිව්හග්ගං, නිබ්බහන්ති සබන්ධනං;

ස බ්‍යාමමත්තං කිමිනං, ජිව්හං පස්සති අත්තනි;
විඤ්ඤාපෙතුං න සක්කොති, තාපනෙ පෙච්ච පච්චති.

128.

‘‘ඔරබ්භිකා සූකරිකා, මච්ඡිකා මිගබන්ධකා;
චොරා ගොඝාතකා ලුද්දා, අවණ්ණෙ වණ්ණකාරකා.

129.

‘‘සත්තීහි ලොහකූටෙහි, නෙත්තිංසෙහි උසූහි ච;
හඤ්ඤමානා ඛාරනදිං, පපතන්ති අවංසිරා.

130.

‘‘සායං පාතො කූටකාරී, අයොකූටෙහි හඤ්ඤති;
තතො වන්තං දුරත්තානං, පරෙසං භුඤ්ජරෙ සදා.

131.

‘‘ධඞ්කා භෙරණ්ඩකා ගිජ්ඣා, කාකොලා ච අයොමුඛා;
විප්ඵන්දමානං ඛාදන්ති, නරං කිබ්බිසකාරකං.

132.

‘‘යෙ මිගෙන මිගං හන්ති, පක්ඛිං වා පන පක්ඛිනා;
අසන්තො රජසා ඡන්නා, ගන්තා තෙ නිරයුස්සද’’න්ති.

තත්ථ **ධම්මො පථොති** දසකුසලකම්මපථධම්මො ඛෙමො අප්පටිභයො සුගතිමග්ගො. **විසමජීවිනොති** අධම්මෙන කප්පිතජීවිකා. **නිරයෙ තෙති** තෙ එතෙසං නිබ්බත්තනිරයෙ කථෙමි. **සුණොහි මෙති** මහාසත්තො රඤ්ඤො පිතුඝාතකානං නිබ්බත්තනිරයං පුච්ඡිතොපි පඨමං තං අදස්සෙත්වා අට්ඨ මහානිරයෙ සොළස ච උස්සදනිරයෙ දස්සෙතුං එවමාහ. කිංකාරණා? පඨමඤ්හි තස්මිං දස්සියමානෙ රාජා ඵලිතෙන හදයෙන තත්ථෙව මරෙය්‍ය, ඉමෙසු පන නිරයෙසු පච්චමානසත්තෙ දිස්වා දිට්ඨානුගතිකො හුත්වා ‘‘අහං විය අඤ්ඤෙපි බහූ පාපකම්මිනො අත්ථි, අහං එතෙසං අන්තරෙ පච්චිස්සාමී’’ති සඤ්ජාතුපත්ථම්භො අරොගො භවිස්සතීති තෙ පන නිරයෙ දස්සෙන්තො මහාසත්තො පඨමං ඉද්ධිබලෙන පථවිං ද්විධා කත්වා පච්ඡා දස්සෙසි.

තෙසං වචනත්ථො – නිරයපාලෙහි පජ්ජලිතානි නානාවුධානි ගහෙත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්නා හීරං හීරං කතා නෙරයිකසත්තා පුනප්පුනං සඤ්ජීවන්ති එත්ථාති **සඤ්ජීවො**. නිරයපාලා පුනප්පුනං නදන්තා වග්ගන්තා පජ්ජලිතානි නානාවුධානි ගහෙත්වා ජලිතාය ලොහපථවියං නෙරයිකෙ සත්තෙ අපරාපරං අනුබන්ධිත්වා පහරිත්වා ජලිතපථවියං පතිතෙ ජලිතකාළසුත්තං පාතෙත්වා ජලිතඵරසුං ගහෙත්වා සයං උන්නදන්තා

මහන්තෙන අට්ටස්සරෙන විරවන්තෙ අට්ඨංසෙ සොළසංසෙ කරොන්තා එත්ථ තච්ඡන්තීති **කාළසුත්තො.** මහන්තා ජලිතඅයපබ්බතා සාතෙන්ති එත්ථාති **සඞ්ඝාතො.** තත්ථ කිර සත්තෙ නවයොජනාය ජලිතාය අයපථවියා යාව කටිතො පවෙසෙත්වා නිච්චලෙ කරොන්ති. අථ පුරත්ථිමතො ජලිතො අයපබ්බතො සමුට්ඨාය අසනි විය විරවන්තො ආගන්ත්වා තෙ සත්තෙ සණ්හකරණියං තිලෙ පිසන්තො විය ගන්ත්වා පච්ඡිමදිසාය තිට්ඨති, පච්ඡිමදිසතො සමුට්ඨිතොපි තථෙව ගන්ත්වා පුරත්ථිමදිසාය තිට්ඨති. ද්වෙ පන එකතො සමාගන්ත්වා උච්ඡුයන්තෙ උච්ඡුඛණ්ඩානි විය පීළෙන්ති. එවං තත්ථ බහූනි වස්සසතසහස්සානි දුක්ඛං අනුභොන්ති.

ද්වෙ ච රොරුවාති ජාලරොරුවො, ධූමරොරුවො චාති ද්වෙ. තත්ථ ජාලරොරුවො කප්පෙන සණ්ඨිතාහි රත්තලොහජාලාහි පුණ්ණො, ධූමරොරුවො ඛාරධූමෙන පුණ්ණො. තෙසු ජාලරොරුවෙ පච්චන්තානං නවහි වණ්ණමුඛෙහි ජාලා පවිසිත්වා සරීරං දහන්ති, ධූමරොරුවෙ පච්චන්තානං නවහි වණමුඛෙහි ඛාරධූමො පවිසිත්වා පිට්ඨං විය සරීරං සෙදෙති. උභයත්ථපි පච්චන්තා සත්තා මහාවිරවං විරවන්තීති ද්වෙපි ‘‘රොරුවා’’ති වුත්තා. ජාලානං වා පච්චනසත්තානං වා තෙසං දුක්ඛස්ස වා වීචි අන්තරං නත්ථි එත්ථාති අවීචි, මහන්තො අවීචි **මහාවීචි.** තත්ථ හි පුරත්ථිමාදීහි භිත්තීහි ජාලා උට්ඨහිත්වා පච්ඡිමාදීසු පටිහඤ්ඤති, තා ච භිත්තියො විනිවිජ්ඣිත්වා පුරතො යොජනසතං ගණ්හාති. හෙට්ඨා උට්ඨිතා ජාලා උපරි පටිහඤ්ඤති, උපරි උට්ඨිතා හෙට්ඨා පටිහඤ්ඤති. එවං තාවෙත්ථ ජාලානං වීචි නාම නත්ථි. තස්ස පන අන්තො යොජනසතං ඨානං ඛීරවල්ලිපිට්ඨස්ස පූරිතනාළි විය සත්තෙහි නිරන්තරං පූරිතං චතූහි ඉරියාපථෙහි පච්චන්තානං සත්තානං පමාණං නත්ථි, න ච අඤ්ඤමඤ්ඤං බ්‍යාබාධෙන්ති, සකට්ඨානෙයෙව පච්චන්ති. එවමෙත්ථ සත්තානං වීචි නාම නත්ථි. යථා පන ජිව්හග්ගෙ ඡ මධුබින්දූනි සත්තමස්ස තම්බලොහබින්දුනො අනුදහනබලවතාය අබ්බොහාරිකානි හොන්ති, තථා තත්ථ අනුදහනබලවතාය සෙසා ඡ අකුසලවිපාකුපෙක්ඛා අබ්බොහාරිකා හොන්ති, දුක්ඛමෙව නිරන්තරං පඤ්ඤායති. එවමෙත්ථ දුක්ඛස්ස වීචි නාම නත්ථි. ස්වායං සහ භිත්තීහි වික්ඛම්භතො අට්ඨාරසාධිකතියොජනසතො, ආවට්ටතො පන චතුපණ්ණාසාධිකනවයොජනසතො, සහ උස්සදෙහි දස යොජනසහස්සානි. එවමස්ස මහන්තතා වෙදිතබ්බා.

නිච්චලෙ සත්තෙ තපතීති **තාපනො.** අතිවිය තාපෙතීති **පතාපනො.** තත්ථ තාපනස්මිං තාව සත්තෙ තාලක්ඛන්ධප්පමාණෙ ජලිතඅයසූලෙ නිසීදාපෙන්ති. තතො හෙට්ඨා පථවී ජලති, සූලානි ජලන්ති, සත්තා ජලන්ති. එවං සො නිරයො නිච්චලෙ සත්තෙ තපති. ඉතරස්මිං පන නිබ්බත්තසත්තෙ ජලන්තෙහි ආවුධෙහි පහරිත්වා ජලිතං අයපබ්බතං ආරොපෙන්ති. තෙසං පබ්බතමත්ථකෙ ඨිතකාලෙ කම්මපච්චයො වාතො පහරති. තෙ තත්ථ සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තා උද්ධංපාදා අධොසිරා පතන්ති. අථ හෙට්ඨා

අයපථවිතො ජලිතානි අයසූලානි උට්ඨහන්ති. තෙ තානි මත්ථකෙනෙව පහරිත්වා තෙසු විනිවිද්ධසරීරා ජලන්තා පච්චන්ති. එවමෙස අතිවිය තාපෙතීති.

බොධිසත්තො පන එතෙ නිරයෙ දස්සෙන්තො පඨමං සඤ්ජීවං දස්සෙත්වා තත්ථ පච්චන්තෙ නෙරයිකසත්තෙ දිස්වා මහාජනස්ස මහාභයෙ උප්පන්නෙ තං අන්තරධාපෙත්වා පුන පථවිං ද්විධා කත්වා කාළසුත්තං දස්සෙසි, තත්ථපි පච්චමානෙ සත්තෙ දිස්වා මහාජනස්ස මහාභයෙ උප්පන්නෙ තම්පි අන්තරධාපෙසීති එවං පටිපාටියා දස්සෙසි. තතො රාජානං ආමන්තෙත්වා, ''මහාරාජ, තයා ඉමෙසු අට්ඨසු මහානිරයෙසු පච්චමානෙ සත්තෙ දිස්වා අප්පමාදං කාතුං වට්ටතී''ති වත්වා පුන තෙසඤ්ඤෙව මහානිරයානං කිච්චං කථෙතුං **''ඉච්චෙතෙ''**තිආදිමාහ. තත්ථ **අක්ඛාතාති** මයා ච තුය්හං කථිතා, පොරාණකෙහි ච කථිතායෙව. **ආකිණ්ණාති** පරිපුණ්ණා. **පච්චෙකා සොළසුස්සදාති** එතෙසං නිරයානං එකෙකස්ස චතූසු ද්වාරෙසු එකෙකස්මිං චත්තාරො චත්තාරො කත්වා සොළස සොළස උස්සදනිරයාති සබ්බෙපි සතං අට්ඨවීසති ච උස්සදනිරයා අට්ඨ ච මහානිරයාති ඡත්තිංසනිරයසතං. **කදරියතාපනාති** සබ්බෙතෙ කදරියානං තාපනා. බලවදුක්ඛතාය **ඝොරා.** කම්මනිබ්බත්තානං අච්චීනං අත්ථිතාය **අච්චිමන්තො.** භයස්ස මහන්තතාය **මහබ්භයා.** දිට්ඨමත්තා වා සුතමත්තා වා ලොමානි හංසන්තීති **ලොමහංසනරූපා** ච. භීසනතාය **භෙස්මා.** භයජනනතාය **පටිභයා.** සුඛාභාවෙන **දුඛා. චතුක්කණ්ණාති** සබ්බෙපි චතුරස්සමඤ්ජූසසදිසා. **විභත්තාති** චතුද්වාරවසෙන විභත්තා. **භාගසො මිතාති** ද්වාරවීථීනං වසෙන කොට්ඨාසෙ ඨපෙත්වා මිතා. **අයසා පටිකුජ්ජිතාති** සබ්බෙපි නවයොජනිකෙන අයකපාලෙන පටිච්ඡන්නා. **ඵුටා තිට්ඨන්තීති** සබ්බෙපි එත්තකං ඨානං අනුඵරිත්වා තිට්ඨන්ති.

උද්ධංපාදා අවංසිරාති එවං තෙසු තෙසු නිරයෙසු සම්පරිවත්තිත්වා පුනප්පුනං පතමානෙ සන්ධායාහ. **අතිවත්තාරොති** ඵරුසවාචාහි අතික්කමිත්වා වත්තාරො. මහානිරයෙසු කිර යෙභුය්‍යෙන ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණෙසු කතාපරාධාව පච්චන්ති, තස්මා එවමාහ. **තෙ භූනහුනොති** තෙ ඉසීනං අතිවත්තාරො අත්තනො වුඩ්ඪියා හතත්තා භූනහුනො කොට්ඨාසකතා මච්ඡා විය පච්චන්ති. **අසඞ්ඛෙය්‍යොති** ගණෙතුං අසක්කුණෙය්‍යො. **කිබ්බිසකාරිනොති** දාරුණකම්මකාරිනො. **නික්ඛමනෙසිනොති** නිරයා නික්ඛමනං එසන්තාපි ගවෙසන්තාපි නික්ඛමනද්වාරං නාධිගච්ඡන්ති. **පුරත්ථිමෙනාති** යදා තං ද්වාරං අපාරුතං හොති, අථ තදභිමුඛා ධාවන්ති, තෙසං තත්ථ ඡවිආදීනි ඣායන්ති. ද්වාරසමීපං පත්තානඤ්ච තෙසං තං පිධීයති, පච්ඡිමද්වාරං අපාරුතං විය ඛායති. එස නයො සබ්බත්ථ. **න සාධුරූපෙති** වුත්තප්පකාරං සප්පං විය සාධුරූපෙ ඉසයො **න ආසීදෙ,** න ඵරුසවචනෙන කායකම්මෙන වා

සට්ටෙන්තො උපගච්ඡෙය්‍ය. කිංකාරණා? සඤ්ඤතානං තපස්සීනං ආසාදිතත්තා අට්ඨසු මහානිරයෙසු මහාදුක්ඛස්ස අනුභවිතබ්බත්තා.

ඉදානි යෙ රාජානො තථාරූපෙ ආසාදෙත්වා තං දුක්ඛං පත්තා, තෙ දස්සෙතුං **‘‘අතිකායො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **අතිකායොති** බලසම්පන්නො මහාකායො. **මහිස්සාසොති** මහාධනුග්ගහො. **කෙකකාධිපොති** කෙකකරට්ඨාධිපති. **සහස්සබාහූති** පඤ්චහි ධනුග්ගහසතෙහි බාහුසහස්සෙන ආරොපෙතබ්බං ධනුං ආරොපනසමත්ථතාය සහස්සබාහු. **විභවඞ්ගතොති** විනාසං පත්තො. වත්ථූනි පන **සරභඞ්ගජාතකෙ** (ජා. 2.17.50 ආදයො) විත්ථාරිතානි. **උපහච්ච මනන්ති** අත්තනො චිත්තං පදූසෙත්වා. **මාතඞ්ගස්මින්ති** මාතඞ්ගපණ්ඩිතෙ. වත්ථු **මාතඞ්ගජාතකෙ** (ජා. 1.15.1 ආදයො) වණ්ණිතං. **කණ්හදීපායනාසජ්ජාති** කණ්හදීපායනං ආසජ්ජ. **යමසාධනන්ති** නිරයපාලකරඤ්ඤො ආණාපවත්තනට්ඨානං. වත්ථු **සටපණ්ඩිතජාතකෙ** (ජා. 1.10.165 ආදයො) විත්ථාරිතං. **ඉසිනාති** කපිලතාපසෙන. **පාවෙක්ඛීති** පවිට්ඨො. **චෙච්චොති** චෙතියරාජා. **හීනත්තොති** පරිහීනත්තභාවො අන්තරහිතඉද්ධි. **පත්තපරියායන්ති** පරියායං මරණකාලං පත්වා. වත්ථු **චෙතියජාතකෙ** (ජා. 1.8.45 ආදයො) කථිතං.

තස්මා හීති යස්මා චිත්තවසිකො හුත්වා ඉසීසු අපරජ්ඣිත්වා අට්ඨසු මහානිරයෙසු පච්චති, තස්මා හි. **ඡන්දාගමනන්ති** ඡන්දාදිචතුබ්බිධම්පි අගතිගමනං. **පදුට්ඨෙනාති** කුද්ධෙන. **ගන්තා සො නිරයං අධොති** සො තෙන අධොගමනියෙන කම්මෙන අධොනිරයමෙව ගච්ඡති. පාළියං පන ‘‘නිරයුස්සද’’න්ති ලිඛිතං, තස්ස උස්සදනිරයං ගච්ඡතීති අත්ථො. **වුඩ්ඪෙති** වයොවුඩ්ඪෙ ච ගුණවුඩ්ඪෙ ච. **අනපච්චාති** භවන්තරෙපි අපච්චං වා දායාදං වා න ලභන්තීති අත්ථො. **තාලවත්ථූති** දිට්ඨධම්මෙපි ඡින්නමූලතාලො විය මහාවිනාසං පත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තන්ති. **යො ච පබ්බජිතං හන්තීති** යො බාලජනො සමණං හනති. **චිරරත්තායාති** චිරං කාලං.

එවං මහාසත්තො ඉසිවිහෙඨකානං පච්චනනිරයෙ දස්සෙත්වා උපරි අධම්මිකරාජූනං පච්චනනිරයෙ දස්සෙන්තො **‘‘යො ච’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **රට්ඨවිද්ධංසනොති** ඡන්දාදිවසෙන ගන්ත්වා රට්ඨස්ස විද්ධංසනො. **අච්චිසඞ්ඝපරෙතොති** අච්චිසමූහපරික්ඛිත්තො. **තෙජොභක්ඛස්සාති** අග්ගිමෙව ඛාදන්තස්ස. **ගත්තානීති** තිගාවුතෙ සරීරෙ සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගානි. **ලොමෙහි ච නඛෙහි චාති** එතෙහි සද්ධිං සබ්බානි එකජාලානි හොන්ති. **තුත්තට්ටිතොති** ආනෙඤ්ජකාරණං කාරියමානො තුත්තෙහි විද්ධො නාගො යථා නදති.

එවං මහාසත්තො අධම්මිකරාජූනං පච්චනනිරයෙ දස්සෙත්වා ඉදානි පිතුඝාතකාදීනං පච්චනනිරයෙ දස්සෙතුං **‘‘යො ලොභා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **ලොභාති** යසධනලොභෙන. **දොසා වාති** දුට්ඨචිත්තතාය වා. **නිත්තචන්ති**

ලොහකුම්භියං බහූනි වසසහස්සානි පක්කං නීහරිත්වා තිගාවුතමස්ස සරීරං නිත්තචං කත්වා ජලිතාය ලොහපථවියං පාතෙත්වා තිණ්හෙහි අයසූලෙහි කොට්ටෙත්වා චුණ්ණවිචුණ්ණං කරොන්ති. **අන්ධං කරිත්වා**ති, මහාරාජ, තං පිතුඝාතකං නිරයපාලා ජලිතලොහපථවියං උත්තානං පාතෙත්වා ජලිතෙහි අයසූලෙහි අක්ඛීනි භින්දිත්වා අන්ධං කරිත්වා මුඛෙ උණ්හං මුත්තකරීසං පක්ඛිපිත්වා පලාලපීඨං විය තං පරිවත්තෙත්වා කප්පෙන සණ්ඨිතෙ ඛාරෙ ලොහඋදකෙ නිමුජ්ජාපෙන්ති. **තත්තං පක්කුථිතමයොගුළඤ්චා**ති පුන පක්කුථිතං ගූථකලලඤ්චෙව ජලිතඅයොගුළඤ්ච ඛාදාපෙන්ති. සො පන තං ආහරියමානං දිස්වා මුඛං පිධෙති. අථස්ස දීඝෙ චිරතාපිතෙ ජලමානෙ ඵාලෙ ආදාය මුඛං වික්ඛම්භෙත්වා විවරිත්වා රජ්ජුබද්ධං අයබලිසං ඛිපිත්වා ජිව්හං නීහරිත්වා තස්මිං විවටෙ මුඛෙ තං අයොගුළං සම්පවිසන්ති පක්ඛිපන්ති. **රක්ඛසා**ති නිරයපාලා.

සාමා චාති, මහාරාජ, තස්ස පිතුඝාතකස්ස ජිව්හං බලිසෙන නික්කඩ්ඪිත්වා අයසඞ්කුහි පථවියං නීහතං ජිව්හං සාමා සොණා සබලවණ්ණා සුනඛා ච ලොහතුණ්ඩා ගිජ්ඣා ච කාකොලසඞ්ඝා ච අඤ්ඤෙ ච නානප්පකාරා සකුණා සමාගන්ත්වා ආවුධෙහි ඡින්දන්තා විය විභජ්ජ කාකපදාකාරෙන කොට්ඨාසෙ කත්වා විප්ඵන්දමානං සලොහිතං විසාසං ඛාදන්තා විය සත්තෙ භක්ඛයන්තීති අත්ථො. **තං දඩ්ඪතාලන්ති** තං පිතුඝාතකං ඣායමානතාලං විය ජලිතසරීරං. **පරිභින්නගත්තන්ති** තත්ථ තත්ථ පරිභින්නගත්තං. **නිප්පොථයන්තා**ති ජලිතෙහි අයමුග්ගරෙහි පහරන්තා. **රතී හි තෙසන්ති** තෙසං නිරයපාලානං සා රති කීළා හොති. **දුක්ඛිනො පනීතරෙ**ති ඉතරෙ පන නෙරයිකසත්තා දුක්ඛිතා හොන්ති. **පෙත්තිඝාතිනො**ති පිතුඝාතකා. ඉති ඉමං පිතුඝාතකානං පච්චනනිරයං දිස්වා රාජා භීතතසිතො අහොසි.

අථ නං මහාසත්තො සමස්සාසෙත්වා මාතුඝාතකානං පච්චනනිරයං දස්සෙසි. **යමක්ඛයන්ති** යමනිවෙසනං, නිරයන්ති අත්ථො. **අත්තකම්මඵලූපගො**ති අත්තනො කම්මඵලෙන උපගතො. **අමනුස්සා**ති නිරයපාලා. **හන්තාරං ජනයන්තියා**ති මාතුඝාතකං. **වාලෙහී**ති අයමකචිවාලෙහි වෙඨෙත්වා අයයන්තෙන පීළයන්ති. **තන්ති** තං මාතුඝාතකං. **පායෙන්තී**ති තස්ස පීළියමානස්ස රුහිරං ගළිත්වා අයකපල්ලං පූරෙති. අථ නං යන්තතො නීහරන්ති, තාවදෙවස්ස සරීරං පාකතිකං හොති. තං පථවියං උත්තානං නිපජ්ජාපෙත්වා විලීනං තම්බලොහං විය පක්කුථිතං ලොහිතං පායෙන්ති. **ඔගය්හ තිට්ඨතී**ති තං බහූනි වස්සසහස්සානි අයයන්තෙහි පීළෙත්වා ජෙගුච්ඡෙ දුග්ගන්ධෙ පටිකූලෙ මහන්තෙ ගූථකලලආවාටෙ ඛිපන්ති, සො තං රහදං ඔගය්හ ඔගාහිත්වා තිට්ඨති. **අතිකායා**ති එකදොණිකනාවප්පමාණසරීරා. **අයොමුඛා**ති අයසූචිමුඛා. **ඡවිං භෙත්වානා**ති ඡවිමාදිං කත්වා යාව අට්ඨිම්පි භෙත්වා අට්ඨිමිඤ්ජම්පි ඛාදන්ති. **සංගිද්ධා**ති ගධිතා මුච්ඡිතා. න කෙවලඤ්ච ඛාදන්තෙව, අධොමග්ගාදීහි පන

පවිසිත්වා මුඛාදීහි නික්ඛමන්ති, වාමපස්සාදීහි පවිසිත්වා දක්ඛිණපස්සාදීහි නික්ඛමන්ති, සකලම්පි සරීරං ඡිද්දාවඡිද්දං කරොන්ති, සො තත්ථ අතිදුක්ඛපරෙතො විරවන්තො පච්චති. **සො චාති** සො මාතුඝාතකො ච තං සතපොරිසං නිරයං පත්තො සසීසකො නිමුග්ගොව හොති, තඤ්ච කුණපං සමන්තා යොජනසතං පූතිකං හුත්වා වායති. **මාතුඝොති** මාතුඝාතකො.

එවං මහාසත්තො මාතුඝාතකානං පච්චනනිරයං දස්සෙත්වා පුන ගබ්භපාතකානං පච්චනනිරයං දස්සෙන්තො ගාථමාහ. **ඛුරධාරමනුක්කම්මාති** ඛුරධාරනිරයං අතික්කමිත්වා. තත්ථ කිර නිරයපාලා මහන්තමහන්තෙ ඛුරෙ උපරි ධාරෙ කත්වා සන්ථරන්ති, තතො යාහි ගබ්භපාතනඛරභෙසජ්ජානි පිවිත්වා ගබ්භා පාතිතා, තා ගබ්භපාතිනියො ඉත්ථියො ජලිතෙහි ආවුධෙහි පොථෙන්තා අනුබන්ධන්ති, තා තිඛිණඛුරධාරාසු ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකා හුත්වා පුනප්පුනං උට්ඨාය තං දුරභිසම්භවං ඛුරධාරනිරයං අක්කමන්තියො අතික්කමිත්වා නිරයපාලෙහි අනුබද්ධා දුග්ගං දුරතික්කමං විසමං වෙතරණිං නදිං පතන්ති. තත්ථ කම්මකාරණං **නිමිජාතකෙ** (ජා. 2.22.421 ආදයො) ආවි භවිස්සති.

එවං ගබ්භපාතිනීනං නිරයං දස්සෙත්වා මහාසත්තො යත්ථ පරදාරිකා ච අතිචාරිනියො ච පතන්තා පච්චන්ති, තං කණ්ටකසිම්බලිනිරයං දස්සෙන්තො **''අයොමයා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **උභතො අභිලම්බන්තීති** වෙතරණියා උභොසු තීරෙසු තාසං සිම්බලීනං සාඛා ඔලම්බන්ති. **තෙ අච්චිමන්තොති** තෙ පජ්ජලිතසරීරා සත්තා අච්චිමන්තො හුත්වා තිට්ඨන්ති. **යොජනන්ති** තිගාවුතං තෙසං සරීරං, තතො උට්ඨිතජාලාය පන සද්ධිං යොජනුබ්බෙධා හොන්ති. **එතෙ වජන්තීති** තෙ පරදාරිකා සත්තා නානාවිධෙහි ආවුධෙහි කොට්ටියමානා එතෙ සිම්බලිනිරයෙ අභිරුහන්ති. **තෙ පතන්තීති** තෙ බහූනි වස්සසහස්සානි රුක්ඛවිටපෙසු ලග්ගා ඛායිත්වා පුන නිරයපාලෙහි ආවුධෙහි විහතා විවත්තා හුත්වා පරිවත්තිත්වා අධොසීසකා පතන්ති. **පුථූති** බහූ. **විනිවිද්ධඞ්ගාති** තෙසං තතො පතනකාලෙ හෙට්ඨා අයපථවිතො සූලානි උට්ඨහිත්වා තෙසං මත්ථකං පටිච්ඡන්ති, තානි තෙසං අධොමග්ගෙන නික්ඛමන්ති, තෙ එවං සූලෙසු විද්ධසරීරා චිරරත්තා සයන්ති. **දීඝන්ති** සුපිනෙපි නිද්දං අලභන්තා දීඝරත්තං ජග්ගන්තීති අත්ථො. **රත්‍යා විවසානෙති** රත්තීනං අච්චයෙන, චිරකාලාතික්කමෙනාති අත්ථො. **පවජ්ජන්තීති** සට්ඨියොජනිකං ජලිතං ලොහකුම්භිං කප්පෙන සණ්ඨිතං ජලිතතම්බලොහරසපුණ්ණං ලොහකුම්භිං නිරයපාලෙහි ඛිත්තා පච්චන්ති. **දුස්සීලාති** පරදාරිකා.

එවං මහාසත්තො පරදාරිකඅතිචාරිකානං පච්චනසිම්බලිනිරයං දස්සෙත්වා ඉතො පරං සාමිකවත්තසස්සුසසුරවත්තාදීනි අපූරෙන්තීනං පච්චනට්ඨානං පකාසෙන්තො **''යා චා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **අතිමඤ්ඤතීති** **භිසජාතකෙ** (ජා. 1.14.78 ආදයො) වුත්තං සාමිකවත්තං අකරොන්තී

අතික්කමිත්වා මඤ්ඤති. **ජෙට්ඨං** **වාති** සාමිකස්ස ජෙට්ඨභාතරං. **ননන්දරන්ති** සාමිකස්ස භගිනිං. එතෙසම්පි හි අඤ්ඤතරස්ස හත්ථපාදපිට්ඨිපරිකම්මන්හාපනභොජනාදිභෙදං වත්තං අපූරෙන්තී තෙසු හිරොත්තප්පං අනුපට්ඨපෙන්තී තෙ අතිමඤ්ඤති නාම, සාපි නිරයෙ නිබ්බත්ති. **වඞ්කෙනාති** තස්සා සාමිකවත්තාදීනං අපරිපූරිකාය සාමිකාදයො අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තාය ලොහපට්ඨියං නිපජ්ජාපෙත්වා අයසඞ්කුනා මුඛං විවරිත්වා බලිසෙන ජිව්හග්ගං නිබ්බහන්ති, රජ්ජුබන්ධනෙන සබන්ධනං කඩ්ඪන්ති. **කිමිනන්ති** කිමිහරිතං. ඉදං වුත්තං හොති – මහාරාජ, සො නෙරයිකසත්තො එවං නික්කඩ්ඪිතං අත්තනො බ්‍යාමෙන බ්‍යාමමත්තං ජිව්හං ආවුධෙහි කොට්ටිතකොට්ටිතට්ඨානෙ සඤ්ජාතෙහි මහාදොණිප්පමාණෙහි කිමීහි හරිතං පස්සති. **විඤ්ඤාපෙතුං න සක්කොතීති** නිරයපාලෙ යාචිතුකාමොපි කිඤ්චි වත්තුං න සක්කොති. **තාපනෙති** එවං සා තත්ථ බහූනි වස්සසහස්සානි පච්චිත්වා පුන තාපනමහානිරයෙ පච්චති.

එවං මහාසත්තො සාමිකවත්තසස්සුසසුරවත්තාදීනි අපූරෙන්තීනං පච්චනනිරයං දස්සෙත්වා ඉදානි සූකරිකාදීනං පච්චනනිරයෙ දස්සෙන්තො **''ඔරබ්භිකා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **අවණ්ණෙ වණ්ණකාරකාති** පෙසුඤ්ඤකාරකා. **ඛාරනදින්ති** එතෙ ඔරබ්භිකාදයො එතෙහි සත්තිආදීහි හඤ්ඤමානා වෙතරණිං නදිං පතන්තීති අත්ථො. සෙසානි ඔරබ්භිකාදීනං පච්චනට්ඨානානි නිමිජාතකෙ ආවි භවිස්සන්ති. **කූටකාරීති** කූටවිනිච්ඡයස්ස චෙව තුලාකූටාදීනඤ්ච කාරකෙ සන්ධායෙතං වුත්තං. තත්ථ කූටවිනිච්ඡයකූටට්ටකාරකකූටඅග්ඝාපනිකානං පච්චනනිරයා නිමිජාතකෙ ආවි භවිස්සන්ති. **වන්තන්ති** වමිතකං. **දුරත්තානන්ති** දුග්ගතත්තභාවානං. ඉදං වුත්තං හොති – මහාරාජ, තෙ දුරත්තභාවා සත්තා අයකූටෙහි මත්ථකෙ භිජ්ජමානෙ වමන්ති, තතො තං වන්තං ජලිතඅයකපල්ලෙහි තෙසු එකච්චානං මුඛෙ ඛිපන්ති, ඉති තෙ පරෙසං වන්තං භුඤ්ජන්ති නාම. **භෙරණ්ඩකාති** සිඞ්ගාලා. **විප්ඵන්දමානන්ති** අධොමුඛං නිපජ්ජාපිතං නික්කඩ්ඪිතජිව්හං ඉතො චිතො ච විප්ඵන්දමානං. **මිගෙනාති** ඔකචාරකමිගෙන. **පක්ඛිනාති** තථාරූපෙනෙව. **ගන්තා** **තෙති** ගන්තාරො තෙ. **නිරයුස්සදන්ති** උස්සදනිරයං. පාළියං පන ''නිරයං අධො''ති ලිඛිතං. අයං පන නිරයො නිමිජාතකෙ ආවි භවිස්සතීති.

ඉති මහාසත්තො එත්තකෙ නිරයෙ දස්සෙත්වා ඉදානි දෙවලොකවිවරණං කත්වා රඤ්ඤො දෙවලොකෙ දස්සෙන්තො ආහ –

133.

''සන්තො ච උද්ධං ගච්ඡන්ති, සුචිණ්ණෙනිධ කම්මුනා;
සුචිණ්ණස්ස ඵලං පස්ස, සඉන්දා දෙවා සබ්‍රහ්මකා.

134.

‘‘තං තං බ්‍රූමි මහාරාජ, ධම්මං රට්ඨපතී චර;
තථා රාජ චරාහි ධම්මං, යථා තං සුචිණ්ණං නානුතප්පෙය්‍ය පච්ඡා’’ති.

තත්ථ **සන්තොති** කායාදීහි උපසන්තා. **උද්ධන්ති** දෙවලොකං. **සඉන්දාති** තත්ථ තත්ථ ඉන්දෙහි සද්ධිං. මහාසත්තො භිස්ස චාතුමහාරාජාදිකෙ දෙවෙ දස්සෙන්තො, ‘‘මහාරාජ, චාතුමහාරාජිකෙ දෙවෙ පස්ස, චත්තාරො මහාරාජානො පස්ස, තාවතිංසෙ පස්ස, සක්කං පස්සා’’ති එවං සබ්බෙපි සඉන්දකෙ සබ්‍රහ්මකෙ ච දෙවෙ දස්සෙන්තො ‘‘ඉදම්පි සුචිණ්ණස්ස ඵලං ඉදම්පි ඵල’’න්ති දස්සෙසි. **තං තං බ්‍රූමීති** තස්මා තං භණාමි. **ධම්මන්ති** ඉතො පට්ඨාය පාණාතිපාතාදීනි පඤ්ච වෙරානි පහාය දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොහීති. **යථා තං සුචිණ්ණං නානුතප්පෙය්‍යාති** යථා තං දානාදිපුඤ්ඤකම්මං සුචිණ්ණං පිතුඝාතකම්මපච්චයං විප්පටිසාරං පටිච්ඡාදෙතුං සමත්ථතාය තං නානුතප්පෙය්‍ය, තථා තං සුචිණ්ණං චර, බහුං පුඤ්ඤං කරොහීති අත්ථො.

සො මහාසත්තස්ස ධම්මකථං සුත්වා තතො පට්ඨාය අස්සාසං පටිලභි. බොධිසත්තො පන කිඤ්චි කාලං තත්ථ වසිත්වා අත්තනො වසනට්ඨානඤ්ඤෙව ගතො.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙස මයා අස්සාසිතොයෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා රාජා අජාතසත්තු අහොසි, ඉසිගණො බුද්ධපරිසා, සංකිච්චපණ්ඩිතො පන අහමෙව අහොසි’’න්ති.

සංකිච්චජාතකවණ්ණනා දුතියා.

ජාතකුද්දානං –

අථ සට්ඨිනිපාතම්හි, සුණාථ මම භාසිතං;
ජාතකසව්හයනො පවරො, සොණකඅරින්දමසව්හයනො;
තථා වුත්තරථෙසභකිච්චවරොති.

සට්ඨිනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

20. සත්තතිනිපාතො

[531] 1. කුසජාතකවණ්ණනා

ඉදං තෙ රට්ඨන්ති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උක්කණ්ඨිතභික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි. එකො කිර සාවත්ථිවාසී කුලපුත්තො සාසනෙ උරං දත්වා පබ්බජිතො එකදිවසං සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරන්තො එකං අලඞ්කතඉත්ථිං දිස්වා සුභනිමිත්තග්ගාහවසෙන ඔලොකෙත්වා කිලෙසාභිභූතො අනභිරතො විහාසි දීඝකෙසනඛො කිලිට්ඨචීවරො උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතො ධමනිසන්ථතගත්තො. යථා හි දෙවලොකා චවනධම්මානං දෙවපුත්තානං පඤ්ච පුබ්බනිමිත්තානි පඤ්ඤායන්ති, මාලා මිලායන්ති, වත්ථානි කිලිස්සන්ති, සරීරෙ දුබ්බණ්ණියං ඔක්කමති, උභොහි කච්ඡෙහි සෙදා මුච්චන්ති, දෙවො දෙවාසනෙ නාභිරමති, එවමෙව සාසනා චවනධම්මානං උක්කණ්ඨිතභික්ඛූනං පඤ්ච පුබ්බනිමිත්තානි පඤ්ඤායන්ති, සද්ධාපුප්ඵානි මිලායන්ති, සීලවත්ථානි කිලිස්සන්ති, සරීරෙ මඞ්කුතාය චෙව අයසවසෙන ච දුබ්බණ්ණියං ඔක්කමති, කිලෙසසෙදා මුච්චන්ති, අරඤ්ඤරුක්ඛමූලසුඤ්ඤාගාරෙසු නාභිරමන්ති. තස්සපි තානි පඤ්ඤායිංසු. අථ නං භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා ‘‘අයං, භන්තෙ, උක්කණ්ඨිතො’’ති දස්සෙසුං. සත්ථා ‘‘සච්චං කිර ත්වං, භික්ඛු, උක්කණ්ඨිතොසී’’ති තං පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘මා, භික්ඛු, කිලෙසවසිකො හොහි, මාතුගාමො නාමෙස පාපො, තස්මිං පටිබද්ධචිත්තතං විනොදෙහි, සාසනෙ අභිරම, මාතුගාමෙ පටිබද්ධචිත්තතාය හි තෙජවන්තොපි පොරාණකපණ්ඩිතා නිත්තෙජා හුත්වා අනයබ්‍යසනං පාපුණිංසූ’’ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ මල්ලරට්ඨෙ කුසාවතීරාජධානියං ඔක්කාකො නාම රාජා ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙසි. තස්ස සොළසන්නං ඉත්ථිසහස්සානං ජෙට්ඨිකා සීලවතී නාම අග්ගමහෙසී අහොසි, සා නෙව පුත්තං, න ධීතරං ලභි. අථස්ස නාගරා චෙව රට්ඨවාසිනො ච රාජනිවෙසනද්වාරෙ සන්නිපතිත්වා ‘‘රට්ඨං නස්සිස්සති, රට්ඨං නස්සිස්සතී’’ති උපක්කොසිංසු. රාජා සීහපඤ්ජරං උග්ඝාටෙත්වා ‘‘මයි රජ්ජං කාරෙන්තෙ අධම්මකාරො නාම නත්ථි, කස්මා උපක්කොසථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘සච්චං, දෙව, අධම්මකාරො නාම නත්ථි, අපිච වංසානුරක්ඛකො පන වො පුත්තො නත්ථි, අඤ්ඤො රජ්ජං ගහෙත්වා රට්ඨං නාසෙස්සති, තස්මා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙතුං සමත්ථං පුත්තං පත්ථෙථා’’ති. ‘‘පුත්තං පත්ථෙන්තො කිං කරොමී’’ති? ‘‘පඨමං තාව එකං සත්තාහං චුල්ලනාටකං ධම්මනාටකං කත්වා විස්සජ්ජෙථ, සචෙ සා පුත්තං ලභිස්සති, සාධු, නො චෙ, අථ මජ්ඣිමනාටකං විස්සජ්ජෙථ, තතො ජෙට්ඨනාටකං, අවස්සං එත්තකාසු ඉත්ථීසු එකා පුඤ්ඤවතී පුත්තං ලභිස්සතී’’ති. රාජා තෙසං වචනෙන තථා කත්වා සත්ත දිවසෙ යථාසුඛං අභිරමිත්වා ආගතාගතං පුච්ඡි – ‘‘කච්චි වො පුත්තො ලද්ධො’’ති? සබ්බා ‘‘න ලභාම, දෙවා’’ති ආහංසු. රාජා ‘‘න මෙ පුත්තො

උප්පජ්ජිස්සතී''ති අනත්තමනො අහොසි. නාගරා පුන තථෙව උපක්කොසිංසු. රාජා ''කිං උපක්කොසථ, මයා තුම්හාකං වචනෙන නාටකානි විස්සට්ඨානි, එකාපි පුත්තං න ලභති, ඉදානි කිං කරොමා''ති ආහ. ''දෙව, එතා දුස්සීලා භවිස්සන්ති නිප්පුඤ්ඤා, නත්ථි එතාසං පුත්තලාභාය පුඤ්ඤං, තුම්හෙ එතාසු පුත්තං අලභන්තීසුපි මා අප්පොස්සුක්කතං ආපජ්ජථ, අග්ගමහෙසී වො සීලවතී දෙවී සීලසම්පන්නා, තං විස්සජ්ජෙථ, තස්සා පුත්තො උප්පජ්ජිස්සතී''ති.

සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා ''ඉතො කිර සත්තමෙ දිවසෙ රාජා සීලවතිං දෙවිං ධම්මනාටකං කත්වා විස්සජ්ජෙස්සති, පුරිසා සන්නිපතන්තූ''ති භෙරිං චරාපෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ දෙවිං අලඞ්කාරාපෙත්වා රාජනිවෙසනා ඔතාරෙත්වා විස්සජ්ජෙසි. තස්සා සීලතෙජෙන සක්කස්ස භවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ''කිං නු ඛො''ති ආවජ්ජෙන්තො දෙවියා පුත්තපත්ථනභාවං ඤත්වා ''එතිස්සා මයා පුත්තං දාතුං වට්ටති, අත්ථි නු ඛො දෙවලොකෙ එතිස්සා අනුච්ඡවිකො පුත්තො''ති උපධාරෙන්තො බොධිසත්තං අද්දස. සො කිර තදා තාවතිංසභවනෙ ආයුං ඛෙපෙත්වා උපරිදෙවලොකෙ නිබ්බත්තිතුකාමො අහොසි. සක්කො තස්ස විමානද්වාරං ගන්ත්වා තං පක්කොසිත්වා, ''මාරිස, තයා මනුස්සලොකං ගන්ත්වා ඔක්කාකරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හිතුං වට්ටතී''ති සම්පටිච්ඡාපෙත්වා අපරම්පි දෙවපුත්තං ''ත්වම්පි එතිස්සා එව පුත්තො භවිස්සසී''ති වත්වා ''මා ඛො පනස්සා කොචි සීලං භින්දතූ''ති මහල්ලකබ්‍රාහ්මණවෙසෙන රඤ්ඤො නිවෙසනද්වාරං අගමාසි.

මහාජනොපි න්හාතො අලඞ්කතො ''අහං දෙවිං ගණ්හිස්සාමි, අහං දෙවිං ගණ්හිස්සාමී''ති රාජද්වාරෙ සන්නිපතිත්වා සක්කඤ්ච දිස්වා ''ත්වං කස්මා ආගතොසී''ති පරිහාසමකාසි. සක්කො ''කිං මං තුම්හෙ ගරහථ, සචෙපි මෙ සරීරං ජිණ්ණං, රාගො පන න ජීරති, සචෙ සීලවතිං ලභිස්සාමි, ආදාය නං ගමිස්සාමීති ආගතොම්හී''ති වත්වා අත්තනො ආනුභාවෙන සබ්බෙසං පුරතොව අට්ඨාසි. අඤ්ඤො කොචි තස්ස තෙජෙන පුරතො භවිතුං නාසක්ඛි. සො තං සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතං නිවෙසනා නික්ඛමන්තිඤ්ඤෙව හත්ථෙ ගහෙත්වා පක්කාමි. අථ නං තත්ථ තත්ථ ඨිතා ගරහිංසු ''පස්සථ, භො, මහල්ලකබ්‍රාහ්මණො එවං උත්තමරූපධරං දෙවිං ආදාය ගච්ඡති, අත්තනො යුත්තං න ජානාතී''ති. දෙවීපි ''මහල්ලකො මං ගහෙත්වා ගච්ඡතී''ති න අට්ටීයති න හරායති. රාජාපි වාතපානෙ ඨත්වා ''කො නු ඛො දෙවිං ගහෙත්වා ගච්ඡතී''ති ඔලොකෙන්තො තං දිස්වා අනත්තමනො අහොසි.

සක්කො තං ආදාය නගරද්වාරතො නික්ඛමිත්වා ද්වාරසමීපෙ එකං ඝරං මාපෙසි විවටද්වාරං පඤ්ඤත්තකට්ඨත්ථරිකං. අථ නං සා ''ඉදං තෙ නිවෙසන''න්ති පුච්ඡි. සො ''ආම, භද්දෙ, පුබ්බෙ පනාහං එකො, ඉදානිම්හා

මයං ද්වෙ ජනා, අහං භික්ඛාය චරිත්වා තණ්ඩුලාදීනි ආහරිස්සාමි, ත්වං ඉමිස්සා කට්ඨත්ථරිකාය නිපජ්ජාහී''ති වත්වා තං මුදුනා හත්ථෙන පරාමසන්තො දිබ්බසම්ඵස්සං ඵරාපෙත්වා තත්ථ නිපජ්ජාපෙසි. සා දිබ්බසම්ඵස්සඵරණෙන සඤ්ඤං විස්සජ්ජෙසි. අථ නං අත්තනො ආනුභාවෙන තාවතිංසභවනං නෙත්වා අලඞ්කතවිමානෙ දිබ්බසයනෙ නිපජ්ජාපෙසි. සා සත්තමෙ දිවසෙ පබුජ්ඣිත්වා තං සම්පත්තිං දිස්වා ''න සො බ්‍රාහ්මණො මනුස්සො, සක්කො භවිස්සතී''ති අඤ්ඤාසි. සක්කොපි තස්මිං සමයෙ පාරිච්ඡත්තකමූලෙ දිබ්බනාටකපරිවුතො නිසින්නො අහොසි. සා සයනා උට්ඨාය තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං සක්කො ''වරං තෙ, දෙවි, දදාමි, ගණ්හාහී''ති ආහ. ''තෙන හි, දෙව, එකං පුත්තං මෙ දෙහී''ති. ''දෙවි, තිට්ඨතු එකො පුත්තො, අහං තෙ ද්වෙ පුත්තෙ දස්සාමි. තෙසු පන එකො පඤ්ඤවා භවිස්සති විරූපවා, එකො රූපවා න පඤ්ඤවා. තෙසු කතරං පඨමං ඉච්ඡසී''ති? ''පඤ්ඤවන්තං, දෙවා''ති. සො ''සාධූ''ති වත්වා තස්සා කුසතිණං දිබ්බවත්ථං දිබ්බචන්දනං පාරිච්ඡත්තකපුප්ඵං කොකනුදඤ්ච නාම වීණං දත්වා තං ආදාය රඤ්ඤො සයනඝරං පවිසිත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං එකසයනෙ නිපජ්ජාපෙත්වා අඞ්ගුට්ඨකෙන තස්සා නාභිං පරාමසි. තස්මිං ඛණෙ බොධිසත්තො තස්සා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. සක්කොපි සකට්ඨානමෙව ගතො. පණ්ඩිතා දෙවී ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං ජානි.

අථ නං පබුද්ධො රාජා දිස්වා, ''දෙවි, කෙන නීතාසී''ති පුච්ඡි. ''සක්කෙන, දෙවා''ති. ''අහං පච්චක්ඛතො එකං මහල්ලකබ්‍රාහ්මණං තං ආදාය ගච්ඡන්තං අද්දසං, කස්මා මං වඤ්චෙසී''ති? ''සද්දහථ, දෙව, සක්කො මං ගහෙත්වා දෙවලොකං නෙසී''ති. ''න සද්දහාමි, දෙවී''ති. අථස්ස සා සක්කදත්තියං කුසතිණං දස්සෙත්වා ''සද්දහථා''ති ආහ. රාජා ''කුසතිණං නාම යතො කුතොචි ලබ්භතී''ති න සද්දහි. අථස්ස සා දිබ්බවත්ථාදීනි දස්සෙසි. රාජා තානි දිස්වා සද්දහිත්වා, ''භද්දෙ, සක්කො තාව තං නෙතු, පුත්තො පන තෙ ලද්ධො''ති පුච්ඡි. ''ලද්ධො මහාරාජ, ගබ්භො මෙ පතිට්ඨිතො''ති. සො තුට්ඨො තස්සා ගබ්භපරිහාරං අදාසි. සා දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජායි, තස්ස අඤ්ඤං නාමං අකත්වා කුසතිණනාමමෙව අකංසු. කුසකුමාරස්ස පදසා ගමනකාලෙ ඉතරො දෙවපුත්තො තස්සා කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. සා දසමාසෙ පරිපුණ්ණෙ පුත්තං විජායි, තස්ස ''ජයම්පතී''ති නාමං කරිංසු. තෙ මහන්තෙන යසෙන වඩ්ඪිංසු. බොධිසත්තො පඤ්ඤවා ආචරියස්ස සන්තිකෙ කිඤ්චි සිප්පං අනුග්ගහෙත්වා අත්තනොව පඤ්ඤාය සබ්බසිප්පෙසු නිප්ඵත්තිං පාපුණි.

අථස්ස සොළසවස්සකාලෙ රාජා රජ්ජං දාතුකාමො දෙවිං ආමන්තෙත්වා ''භද්දෙ, පුත්තස්ස තෙ රජ්ජං දත්වා නාටකානි උපට්ඨපෙස්සාම, මයං ජීවන්තායෙව නං රජ්ජෙ පතිට්ඨිතං පස්සිස්සාම, සකලජම්බුදීපෙ ඛො පන යස්ස රඤ්ඤො ධීතරං ඉච්ඡති, තමස්ස ආනෙත්වා අග්ගමහෙසිං කරිස්සාම,

චිත්තමස්ස ජානාහි, කතරං රාජධීතරං රොචෙසී''ති ආහ. සා ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා ''කුමාරස්ස ඉමං පවත්තිං ආරොචෙත්වා චිත්තං ජානාහී''ති එකං පරිචාරිකං පෙසෙසි. සා ගන්ත්වා තස්ස තං පවත්තිං ආරොචෙසි. තං සුත්වා මහාසත්තො චින්තෙසි – ''අහං න රූපවා, රූපසම්පන්නා රාජධීතා ආනීතාපි මං දිස්වා 'කිං මෙ ඉමිනා විරූපෙනා'ති පලායිස්සති ඉති නො ලජ්ජිතබ්බකං භවිස්සති, කිං මෙ ඝරාවාසෙන, ධරමානෙ මාතාපිතරො උපට්ඨහිත්වා තෙසං අච්චයෙන නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමී''ති. සො ''මය්හං නෙව රජ්ජෙනත්ථො, න නාටකෙහි, අහං මාතාපිතූනං අච්චයෙන පබ්බජිස්සාමී''ති ආහ. සා ගන්ත්වා තස්ස කථං දෙවියා ආරොචෙසි, දෙවීපි රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා අනත්තමනො හුත්වා පුන කතිපාහච්චයෙන සාසනං පෙසෙසි. සොපි පටිබාහතියෙව. එවං යාවතතියං පටිබාහිත්වා චතුත්ථවාරෙ චින්තෙසි – ''මාතාපිතූහි සද්ධිං එකන්තෙන පටිපක්ඛභාවො නාම න යුත්තො, එකං උපායං කරිස්සාමී''ති.

සො කම්මාරජෙට්ඨකං පක්කොසාපෙත්වා බහුං සුවණ්ණං දත්වා ''එකං ඉත්ථිරූපකං කරොහී''ති උය්යොජෙත්වා තස්මිං පක්කන්තෙ අඤ්ඤං සුවණ්ණං ගහෙත්වා සයම්පි ඉත්ථිරූපකං අකාසි. බොධිසත්තානඤ්හි අධිප්පායො නාම සමිජ්ඣති. තං සුවණ්ණරූපකං ජිව්හාය අවණ්ණනීයසොභං අහොසි. අථ නං මහාසත්තො ඛොමං නිවාසාපෙත්වා සිරිගබ්භෙ ඨපාපෙසි. සො කම්මාරජෙට්ඨකෙන ආහතරූපකං දිස්වා තං ගරහිත්වා ''ගච්ඡ අම්හාකං සිරිගබ්භෙ ඨපිතරූපකං ආහරා''ති ආහ. සො සිරිගබ්භං පවිට්ඨයො තං දිස්වා ''කුමාරෙන සද්ධිං අභිරමිතුං එකා දෙවච්ඡරා, ආගතා භවිස්සතී''ති හත්ථං පසාරෙතුං අවිසහන්තො නික්ඛමිත්වා ''දෙව, සිරිගබ්භෙ අය්‍යා එකිකාව ඨිතා, උපගන්තුං න සක්කොමී''ති ආහ. ''තාත, ගච්ඡ, සුවණ්ණරූපකං එතං, ආහරා''ති පුන පෙසිතො ආහරි. කුමාරො කම්මාරෙන කතං රූපකං සුවණ්ණගබ්භෙ නික්ඛිපාපෙත්වා අත්තනා කතං අලඞ්කාරාපෙත්වා රථෙ ඨපාපෙත්වා ''එවරූපං ලභන්තො ගණ්හාමී''ති මාතු සන්තිකං පහිණි.

සා අමච්චෙ පක්කොසාපෙත්වා, ''තාතා, මය්හං පුත්තො මහාපුඤ්ඤො සක්කදත්තියො අනුච්ඡවිකං කුමාරිකං ලභිස්සති, තුම්හෙ එවරූපං ලභන්තා ගණ්හිස්සථ, ඉමං රූපකං පටිච්ඡන්නයානෙ ඨපෙත්වා සකලජම්බුදීපං චරන්තා යස්ස රඤ්ඤො එවරූපං ධීතරං පස්සථ, තස්සෙතං දත්වා 'ඔක්කාකරාජා තුම්හෙහි සද්ධිං ආවාහං කරිස්සතී'ති දිවසං වවත්ථපෙත්වා ආගච්ඡථා''ති ආහ. තෙ ''සාධූ''ති තං ආදාය මහන්තෙන පරිවාරෙන නික්ඛමිත්වා විචරන්තා යං රාජධානිං පාපුණන්ති, තත්ථ සායන්හසමයෙ මහාජනස්ස සමොසරණට්ඨානෙ තං රූපකං වත්ථපුප්ඵාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා සුවණ්ණසිවිකං ආරොපෙත්වා තිත්ථමග්ගෙ ඨපෙත්වා අමච්චා සයං පටික්කමිත්වා ආගතාගතානං කථාසවනත්ථං එකමන්තෙ තිට්ඨන්ති. මහාජනො තං ඔලොකෙත්වා ''සුවණ්ණරූපක''න්ති සඤ්ඤං අකත්වා

‘‘අයං මනුස්සිත්ථී සමානාපි දෙවච්ඡරපටිභාගා අතිවිය සොභති, කිං නු ඛො එත්ථ ඨිතා, කුතො වා ආගතා, අම්හාකං නගරෙ එවරූපා නත්ථී’’ති වණ්ණෙන්තො පක්කමති. තං සුත්වා අමච්චා ‘‘සචෙ ඉධ එවරූපා දාරිකා භවෙය්‍ය, ‘අසුකා රාජධීතා විය අසුකා අමච්චධීතා විය’ාති වදෙය්‍යුං, අද්ධා ඉධ එවරූපා නත්ථී’’ති තං ආදාය අඤ්ඤං නගරං ගච්ඡන්ති.

තෙ එවං විචරන්තා අනුපුබ්බෙන මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරං සම්පාපුණිංසු. තත්ථ මද්දරඤ්ඤො අට්ඨ ධීතරො උත්තමරූපධරා දෙවච්ඡරපටිභාගා, තාසං සබ්බජෙට්ඨිකා පභාවතී නාම. තස්සා සරීරතො බාලසූරියස්ස පභා විය පභා නිච්ඡරන්ති, අන්ධකාරෙපි චතුහත්ථෙ අන්තොගබ්භෙ පදීපකිච්චං නත්ථි, සබ්බො ගබ්භො එකොභාසොව හොති. ධාතී පනස්සා ඛුජ්ජා, සා පභාවතිං භොජෙත්වා තස්සා සීසන්හාපනත්ථං අට්ඨහි වණ්ණදාසීහි අට්ඨ ඝටෙ ගාහාපෙත්වා සායන්හසමයෙ උදකත්ථාය ගච්ඡන්තී තිත්ථමග්ගෙ ඨිතං තං රූපකං දිස්වා ‘‘පභාවතී’’ති සඤ්ඤාය ‘‘අයං දුබ්බිනීතා ‘සීසං න්හායිස්සාමී’ති අම්හෙ උදකත්ථාය පෙසෙත්වා පඨමතරං ආගන්ත්වා තිත්ථමග්ගෙ ඨිතා’’ති කුජ්ඣිත්වා ‘‘අරෙ කුලලජ්ජාපනිකෙ අම්හෙහි පුරිමතරං ආගන්ත්වා කස්මා ඉධ ඨිතාසි, සචෙ රාජා ජානිස්සති, නාසෙස්සති නො’’ති වත්වා හත්ථෙන ගණ්ඩපස්සෙ පහරි, හත්ථතලං භිජ්ජමානං විය ජාතං. තතො ‘‘සුවණ්ණරූපක’’න්ති ඤත්වා හසමානා තාසං වණ්ණදාසීනං සන්තිකං ගච්ඡන්තී ‘‘පස්සථෙතං මෙ කම්මං, මම ධීතාතිසඤ්ඤාය පහාරං අදාසිං, අයං මම ධීතු සන්තිකෙ කිමග්ඝති, කෙවලං මෙ හත්ථො දුක්ඛාපිතො’’ති ආහ.

අථ නං රාජදූතා ගහෙත්වා ‘‘ත්වං ‘මම ධීතා ඉතො අභිරූපතරා’ති වදන්තී කං නාම කථෙසී’’ති ආහංසු. ‘‘මද්දරඤ්ඤො ධීතරං පභාවතිං, ඉදං රූපකං තස්සා සොළසිම්පි කලං න අග්ඝතී’’ති. තෙ තුට්ඨමානසා රාජද්වාරං ගන්ත්වා ‘‘ඔක්කාකරඤ්ඤො දූතා ද්වාරෙ ඨිතා’’ති පටිහාරෙසුං. රාජා ආසනා වුට්ඨාය ඨිතකොව ‘‘පක්කොසථා’’ති ආහ. තෙ පවිසිත්වා රාජානං වන්දිත්වා ‘‘මහාරාජ, අම්හාකං රාජා තුම්හාකං ආරොග්‍යං පුච්ඡතී’’ති වත්වා කතසක්කාරසම්මානා ‘‘කිමත්ථං ආගතත්ථා’’ති පුට්ඨා ‘‘අම්හාකං රඤ්ඤො සීහස්සරො පුත්තො කුසකුමාරො නාම, රාජා තස්ස රජ්ජං දාතුකාමො අම්හෙ තුම්හාකං සන්තිකං පහිණි, තුම්හාකං කිර ධීතා පභාවතී, තං තස්ස දෙථ, ඉමඤ්ච සුවණ්ණරූපකං දෙය්‍යධම්මං ගණ්හථා’’ති තං රූපකං තස්ස අදංසු. සොපි ‘‘එවරූපෙන මහාරාජෙන සද්ධිං විවාහමඞ්ගලං භවිස්සතී’’ති තුට්ඨචිත්තො සම්පටිච්ඡි. අථ නං දූතා ආහංසු – ‘‘මහාරාජ, අම්හෙහි න සක්කා පපඤ්චං කාතුං, කුමාරිකාය ලද්ධභාවං රඤ්ඤො ආරොචෙස්සාම, අථ නං සො ආගන්ත්වා ආදාය ගමිස්සතී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති වත්වා තෙසං සක්කාරං කත්වා විස්සජ්ජෙසි. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො ච දෙවියා ච ආරොචෙසුං. රාජා මහන්තෙන පරිවාරෙන කුසාවතිතො නික්ඛමිත්වා

අනුපුබ්බෙන සාගලනගරං පාපුණි. මද්දරාජා පච්චුග්ගන්ත්වා තං නගරං පවෙසෙත්වා මහන්තං සක්කාරමකාසි.

සීලවතී දෙවී පණ්ඩිතත්තා ‘‘කො ජානාති, කිං භවිස්සතී’’ති එකාහද්වීහච්චයෙන මද්දරාජානං ආහ – ‘‘මහාරාජ, සුණිසං දට්ඨුකාමාම්හී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා තං පක්කොසාපෙසි. පභාවතී සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා ධාතිගණපරිවුතා ආගන්ත්වා සස්සුං වන්දි. සා තං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අයං කුමාරිකා අභිරූපා, මය්හං පුත්තො විරූපො. සචෙ එසා තං පස්සිස්සති, එකාහම්පි අවසිත්වා පලායිස්සති, උපායං කරිස්සාමී’’ති. සා මද්දරාජානං ආමන්තෙත්වා, ‘‘මහාරාජ, සුණිසා මෙ පුත්තස්ස අනුච්ඡවිකා, අපිච ඛො පන අම්හාකං කුලපවෙණියා ආගතං චාරිත්තං අත්ථි, සචෙ අයං තස්මිං චාරිත්තෙ වත්තිස්සති, නෙස්සාමි න’’න්ති ආහ. ‘‘කිං පන වො චාරිත්ත’’න්ති. ‘‘අම්හාකං වංසෙ යාව එකස්ස ගබ්භස්ස පතිට්ඨානං හොති, තාව දිවා සාමිකං පස්සිතුං න ලභති. සචෙ එසා තථා කරිස්සති, නෙස්සාමි න’’න්ති. රාජා ‘‘කිං, අම්ම, සක්ඛිස්සසි එවං වත්තිතු’’න්ති ධීතරං පුච්ඡි. සා ‘‘ආම තාතා’’ති ආහ. තතො ඔක්කාකරාජා මද්දරඤ්ඤො බහුං ධනං දත්වා තං ආදාය පක්කාමි. මද්දරාජාපි මහන්තෙන පරිවාරෙන ධීතරං උය්යොජෙසි.

ඔක්කාකො කුසාවතිං ගන්ත්වා නගරං අලඞ්කාරාපෙත්වා සබ්බබන්ධනානි මොචෙත්වා පුත්තස්ස අභිසෙකං කත්වා රජ්ජං දත්වා පභාවතිං අග්ගමහෙසිං කාරෙත්වා නගරෙ ‘‘කුසරාජස්ස ආණා’’ති භෙරිං චරාපෙසි. සකලජම්බුදීපතලෙ රාජානො යෙසං ධීතරො අත්ථි, තෙ කුසරඤ්ඤො ධීතරො පහිණිංසු. යෙසං පුත්තා අත්ථි, තෙ තෙන සද්ධිං මිත්තභාවං ආකඞ්ඛන්තා පුත්තෙ උපට්ඨාකෙ කත්වා පහිණිංසු. බොධිසත්තස්ස නාටකපරිවාරො මහා අහොසි, මහන්තෙන යසෙන රජ්ජං කාරෙසි. සො පභාවතිං දිවා පස්සිතුං න ලභති, සාපි තං දිවා පස්සිතුං න ලභති, උභින්නං රත්තිදස්සනමෙව හොති. තත්ථ පභාවතියා සරීරප්පභාපි අබ්බොහාරිකා අහොසි. බොධිසත්තො සිරිගබ්භතො රත්තිංයෙව නික්ඛමති.

සො කතිපාහච්චයෙන පභාවතිං දිවා දට්ඨුකාමො මාතුයා ආරොචෙසි. සා ‘‘මා තෙ තාත, රුච්චි, යාව එකං පුත්තං ලභසි, තාව ආගමෙහී’’ති, පටික්ඛිපි. සො පුනප්පුනං යාචියෙව. අථ නං සා ආහ – ‘‘තෙන හි හත්ථිසාලං ගන්ත්වා හත්ථිමෙණ්ඩවෙසෙන තිට්ඨ, අහං තං තත්ථ ආනෙස්සාමි, අථ නං අක්ඛීනි පූරෙත්වා ඔලොකෙය්‍යාසි, මා ච අත්තානං ජානාපෙහී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා හත්ථිසාලං අගමාසි. අථස්ස මාතා හත්ථිසාලං අලඞ්කාරාපෙත්වා පභාවතිං ‘‘එහි සාමිකස්ස හත්ථිනො පස්සාමා’’ති තත්ථ නෙත්වා ‘‘අයං හත්ථී අසුකො නාම, අයං හත්ථී අසුකො නාමා’’ති තස්සා දස්සෙසි. තත්ථ තං රාජා මාතු පච්ඡතො ගච්ඡන්තිං දිස්වා හත්ථිගොපකවෙසෙන හත්ථිඡකණපිණ්ඩෙන පිට්ඨියං පහරි. සා කුද්ධා

‘‘රඤ්ඤො කථෙත්වා තෙ හත්ථං ඡින්දාපෙස්සාමී’’ති වත්වා දෙවිං උජ්ඣාපෙසි. රාජමාතා ‘‘මා අම්ම කුජ්ඣී’’ති සුණිසං සඤ්ඤාපෙත්වා පිට්ඨිං පරිමජ්ජි. පුනපි රාජා තං දට්ඨුකාමො හුත්වා අස්සසාලාය අස්සගොපකවෙසෙන තං දිස්වා තථෙව අස්සඡකණපිණ්ඩෙන පහරි. තදාපි තං කුද්ධං සස්සු සඤ්ඤාපෙසි.

පුනෙකදිවසෙ පභාවතී මහාසත්තං පස්සිතුකාමා හුත්වා සස්සුයා ආරොචෙත්වා ‘‘අලං මා තෙ රුච්චී’’ති පටික්ඛිත්තාපි පුනප්පුනං යාචි. අථ නං සා ආහ – ‘‘තෙන හි ස්වෙ මම පුත්තො නගරං පදක්ඛිණං කරිස්සති, ත්වං සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා තං පස්සෙය්‍යාසී’’ති. එවඤ්ච පන වත්වා පුනදිවසෙ නගරං අලඞ්කාරාපෙත්වා ජයම්පතිකුමාරං රාජවෙසං ගාහාපෙත්වා හත්ථිපිට්ඨෙ නිසීදාපෙත්වා බොධිසත්තං පච්ඡිමාසනෙ නිසීදාපෙත්වා නගරං පදක්ඛිණං කාරාපෙසි. සා පභාවතිං ආදාය සීහපඤ්ජරෙ ඨත්වා ‘‘පස්ස තව සාමිකස්ස සිරිසොභග්ග’’න්ති ආහ. සා ‘‘අනුච්ඡවිකො මෙ සාමිකො ලද්ධො’’ති අත්තමනා අහොසි. තං දිවසං පන මහාසත්තො හත්ථිමෙණ්ඩවෙසෙන ජයම්පතිස්ස පච්ඡිමාසනෙ නිසීදිත්වා යථාධිප්පායෙන පභාවතිං ඔලොකෙන්තො හත්ථවිකාරාදිවසෙන චිත්තරුචියා කෙළිං දස්සෙසි. හත්ථිම්හි අතික්කන්තෙ රාජමාතා පභාවතිං පුච්ඡි – ‘‘දිට්ඨො තෙ, අම්ම, සාමිකො’’ති. ‘‘ආම අය්‍යෙ, පච්ඡිමාසනෙ පනස්ස නිසින්නො හත්ථිමෙණ්ඩො අතිවිය දුබ්බිනීතො, මය්හං හත්ථවිකාරාදීනි දස්සෙසි, කස්මා එවරූපං අලක්ඛිකං රඤ්ඤො පච්ඡිමාසනෙ නිසීදාපෙසුං, නීහරාපෙහි න’’න්ති? ‘‘අම්ම, රඤ්ඤො පච්ඡිමාසනෙ රක්ඛා නාම ඉච්ඡිතබ්බා’’ති.

සා චින්තෙසි – ‘‘අයං හත්ථිමෙණ්ඩො අතිවිය නිබ්භයො, රාජානං ‘රාජා’තිපි න මඤ්ඤති, කිං නු ඛො එසොව කුසරාජා, අද්ධා හි එසො අතිවිය විරූපො එව භවිස්සති, තෙනෙව මං න දස්සෙන්තී’’ති. සා ඛුජ්ජං කණ්ණමූලෙ ආහ – ‘‘අම්ම, ගච්ඡ තාව ජානාහි, කිං පුරිමාසනෙ නිසින්නකො රාජා, උදාහු පච්ඡිමාසනෙ’’ති? ‘‘කථං පනාහං ජානිස්සාමී’’ති. ‘‘සචෙ හි සො රාජා භවිස්සති, පඨමතරං හත්ථිපිට්ඨිතො ඔතරිස්සති, ඉමාය සඤ්ඤාය ජානාහී’’ති. සා ගන්ත්වා එකමන්තෙ ඨිතා පඨමං මහාසත්තං ඔතරන්තං අද්දස, පච්ඡා ජයම්පතිකුමාරං. මහාසත්තොපි ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො ඛුජ්ජං දිස්වා ‘‘ඉමිනා නාම කාරණෙන එසා ආගතා භවිස්සතී’’ති ඤත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘ඉමං අන්තරං පභාවතියා මා කථෙහී’’ති දළ්හං වත්වා උය්‍යොජෙසි. සා ගන්ත්වා ‘‘පුරිමාසනෙ නිසින්නො පඨමං ඔතරී’’ති ආහ. පභාවතී තස්සා වචනං සද්දහි.

මහාසත්තොපි පුන දට්ඨුකාමො හුත්වා මාතරං යාචි. සා පටික්ඛිපිතුං අසක්කොන්තී ‘‘තෙන හි අඤ්ඤාතකවෙසෙන උය්‍යානං ගච්ඡාහී’’ති ආහ. සො උය්‍යානං ගන්ත්වා පොක්ඛරණියං ගලප්පමාණං උදකං පවිසිත්වා පදුමිනිපත්තෙන සීසං ඡාදෙත්වා පුප්ඵිතපදුමෙන මුඛං ආවරිත්වා අට්ඨාසි. මාතාපිස්ස පභාවතිං උය්‍යානං නෙත්වා සායන්හසමයෙ ‘‘ඉමෙ රුක්ඛෙ

පස්ස, සකුණෙ පස්ස, මිගෙ පස්සා''ති පලොභයමානා පොක්ඛරණීතීරං පායාසි. සා පඤ්චවිධපදුමසඤ්ඡන්නං පොක්ඛරණිං දිස්වා න්හායිතුකාමා පරිචාරිකාහි සද්ධිං පොක්ඛරණිං ඔතරිත්වා කීළන්තී තං පදුමං දිස්වා විච්නිතුකාමා හත්ථං පසාරෙසි. අථ නං රාජා පදුමිනිපත්තං අපනෙත්වා ''අහං කුසරාජා''ති වත්වා හත්ථෙ ගණ්හි. සා තස්ස මුඛං දිස්වා ''යක්ඛො මං ගණ්හී''ති විරවිත්වා තත්ථෙව විසඤ්ඤිතං පත්තා. අථස්සා රාජා හත්ථං මුඤ්චි. සා සඤ්ඤං පටිලභිත්වා ''කුසරාජා කිර මං හත්ථෙ ගණ්හි, ඉමිනාවාහං හත්ථිසාලාය හත්ථිඡකණපිණ්ඩෙන, අස්සසාලාය අස්සඡකණපිණ්ඩෙන පහටා, අයමෙව මං හත්ථිස්ස පච්ඡිමාසනෙ නිසීදිත්වා උප්පණ්ඩෙසි, කිං මෙ එවරූපෙන දුම්මුඛෙන පතිනා, ඉමං ජහිත්වා අහං ජීවන්තී අඤ්ඤං පතිං ලභිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා අත්තනා සද්ධිං ආගතෙ අමච්චෙ පක්කොසාපෙත්වා ''මම යානවාහනං සජ්ජං කරොථ, අජ්ජෙව ගමිස්සාමී''ති ආහං. තෙ රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා චින්තෙසි – ''සචෙ ගන්තුං න ලභිස්සති, හදයමස්සා ඵලිස්සති, ගච්ඡතු පුන තං අත්තනො බලෙන ආනෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා අථස්සා ගමනං අනුජානි. සා පිතුනගරමෙව අගමාසි.

මහාසත්තොපි උය්‍යානතො නගරං පවිසිත්වා අලඞ්කතපාසාදං අභිරුහි. බොධිසත්තඤ්හි සා පුබ්බපත්ථනාවසෙන න ඉච්ඡි, සොපි පුබ්බකම්මවසෙනෙව විරූපො අහොසි. අතීතෙ කිර බාරාණසියං ද්වාරගාමෙ උපරිමවීථියා ච හෙට්ඨිමවීථියා ච ද්වෙ කුලානි වසිංසු. එකස්ස කුලස්ස ද්වෙ පුත්තා අහෙසුං. එකස්ස එකාව ධීතා අහොසි. ද්වීසු පුත්තෙසු බොධිසත්තො කනිට්ඨො. තං කුමාරිකං ජෙට්ඨකස්ස අදංසු. කනිට්ඨො අදාරභරණො භාතු සන්තිකෙයෙව වසි. අථෙකදිවසං තස්මිං ඝරෙ අතිරසකපූවෙ පචිංසු. බොධිසත්තො අරඤ්ඤං ගතො හොති. තස්ස පූවං ඨපෙත්වා අවසෙසෙ භාජෙත්වා ඛාදිංසු. තස්මිං ඛණෙ පච්චෙකබුද්ධො භික්ඛාය ඝරද්වාරං අගමාසි. බොධිසත්තස්ස භාතුජායා ''චූළපතිනො අඤ්ඤං පූවං පචිස්සාමී''ති තං ගහෙත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස අදාසි. සොපි තං ඛණඤ්ඤෙව අරඤ්ඤතො ආගච්ඡි. අථ නං සා ආහ – ''සාමි, චිත්තං පසාදෙහි, තව කොට්ඨාසො පච්චෙකබුද්ධස්ස දින්නො''ති. සො ''තව කොට්ඨාසං ඛාදිත්වා මම කොට්ඨාසං දෙසි, අහං කිං ඛාදිස්සාමී''ති කුද්ධො පච්චෙකබුද්ධං අනුගන්ත්වා පත්තතො පූවං ගණ්හි. සා මාතු ඝරං ගන්ත්වා නවවිලීනං චම්පකපුප්ඵවණ්ණං සප්පිං ආහරිත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස පත්තං පූරෙසි, තං ඔභාසං මුඤ්චි. සා තං දිස්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි – ''භන්තෙ, ඉමිනා දානබලෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ සරීරං ඔභාසජාතං හොතු, උත්තමරූපධරා ච භවෙය්‍යං, ඉමිනා ච මෙ අසප්පුරිසෙන සද්ධිං එකට්ඨානෙ වාසො මා අහොසී''ති. ඉති සා ඉමිස්සා පුබ්බපත්ථනාය වසෙන තං න ඉච්ඡි. බොධිසත්තොපි තං පූව තස්මිං සප්පිපත්තෙ ඔසීදාපෙත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි – ''භන්තෙ, ඉමං යොජනසතෙ වසන්තිම්පි ආනෙත්වා මම පාදපරිචාරිකං කාතුං සමත්ථො භවෙය්‍යා''න්ති. තත්ථ යං සො කුද්ධො

ගන්ත්වා පූවං ගණ්හි, තස්ස පුබ්බකම්මස්ස වසෙන විරූපො අහොසි, පුබ්බපත්ථනාය සා ච තං න ඉච්ඡීති.

සො පභාවතියා ගතාය සොකප්පත්තො අහොසි, නානාකාරෙහි පරිචාරයමානාපි නං සෙසිත්ථියො ඔලොකාපෙතුම්පි නාසක්ඛිංසු,, පභාවතිරහිතමස්ස සකලම්පි නිවෙසනං තුච්ඡං විය ඛායි. සො ''ඉදානි සාගලනගරං පත්තා භවිස්සතී''ති පච්චූසසමයෙ මාතු සන්තිකං ගන්ත්වා, ''අම්ම, අහං පභාවතිං ආනෙස්සාමි, තුම්හෙ රජ්ජං අනුසාසථා''ති වදන්තො පඨමං ගාථමාහ –

1.

''ඉදං තෙ රට්ඨං සධනං සයොග්ගං, සකායුරං සබ්බකාමූපපන්නං;
ඉදං තෙ රජ්ජං අනුසාස අම්ම, ගච්ඡාමහං යත්ථ පියා පභාවතී''ති.

තත්ථ **සයොග්ගන්ති** හත්ථියොග්ගාදිසහිතං. **සකායුරන්ති** සපඤ්චරාජකකුධභණ්ඩං. **අනුසාස, අම්මාති** සො කිර පුරිසස්ස රජ්ජං දත්වා පුන ගණ්හනං නාම න යුත්තන්ති පිතු වා භාතු වා අනියාාදෙත්වා මාතු නියාාදෙන්තො එවමාහ.

සා තස්ස කථං සුත්වා ''තෙන හි, තාත, අප්පමත්තො භවෙය්‍යාසි, මාතුගාමො නාම අපරිසුද්ධහදයො''ති වත්වා නානග්ගරසභොජනස්ස සුවණ්ණකරොටිං පූරෙත්වා ''ඉදං අන්තරාමග්ගෙ භුඤ්ජෙය්‍යාසී''ති වත්වා උය්‍යොජෙසි. සො තං ආදාය මාතරං වන්දිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ''ජීවන්තො පුන තුම්හෙ පස්සිස්සාමී''ති වත්වා සිරිගබ්භං පවිසිත්වා පඤ්චාවුධං සන්නය්හිත්වා භත්තකරොටියා සද්ධිං කහාපණසහස්සං පසිබ්බකෙ කත්වා කොකනුදඤ්ච වීණං ආදාය නගරා නික්ඛමිත්වා මග්ගං පටිපජ්ජිත්වා මහබ්බලො මහාථාමො යාව මජ්ඣන්හිකා පණ්ණාස යොජනානි ගන්ත්වා භත්තං භුඤ්ජිත්වා සෙසදිවසභාගෙන පුන පණ්ණාස යොජනානි ගන්ත්වා එකාහෙනෙව යොජනසතිකං මග්ගං ඛෙපෙත්වා සායන්හසමයෙ න්හත්වා සාගලනගරං පාවිසි. තස්මිං පවිට්ඨමත්තෙයෙව තස්ස තෙජෙන පභාවතී සයනපිට්ඨෙ සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තී ඔතරිත්වා භූමියං නිපජ්ජි. බොධිසත්තං කිලන්තින්ද්‍රියං වීථියා ගච්ඡන්තං අඤ්ඤතරා ඉත්ථී දිස්වා පක්කොසාපෙත්වා නිසීදාපෙත්වා පාදෙ ධොවාපෙත්වා සයනං දාපෙසි. සො කිලන්තකායො නිපජ්ජිත්වා නිද්දං ඔක්කමි.

අථ සා තස්මිං නිද්දමුපගතෙ භත්තං සම්පාදෙත්වා තං පබොධෙත්වා භත්තං භොජෙසි. සො තුට්ඨො තස්සා සද්ධිං භත්තකරොටියා කහාපණසහස්සං අදාසි. සො පඤ්චාවුධං තත්ථෙව ඨපෙත්වා ''ගන්තබ්බට්ඨානං මෙ අත්ථී''ති වත්වා වීණං ආදාය හත්ථිසාලං ගන්ත්වා ''අජ්ජ මෙ ඉධ වසිතුං දෙථ, ගන්ධබ්බං වො කරිස්සාමී''ති වත්වා හත්ථිගොපකෙහි අනුඤ්ඤාතො එකමන්තෙ නිපජ්ජිත්වා ථොකං

නිද්දායිත්වා පටිප්පස්සද්ධදරථො උට්ඨාය වීණං මුඤ්චිත්වා ‘‘සාගලනගරවාසිනො ඉමං සද්දං සුණන්තූ’’ති වීණං වාදෙන්තො ගායි. පභාවතී භූමියං නිපන්නා තං සද්දං සුත්වාව ‘‘අයං න අඤ්ඤස්ස වීණාසද්දො, නිස්සංසයං කුසරාජා මමත්ථාය ආගතො’’ති අඤ්ඤාසි. මද්දරාජාපි තං සද්දං සුත්වා ‘‘අතිවිය මධුරං වාදෙති, ස්වෙ එතං පක්කොසාපෙත්වා මම ගන්ධබ්බං කාරෙස්සාමී’’ති චින්තෙසි.

බොධිසත්තො ‘‘න සක්කා ඉධ වසමානෙන පභාවතී දට්ඨුං, අට්ඨානමෙත’’න්ති පාතොව නික්ඛමිත්වා සායං භුත්තගෙහෙයෙව පාතරාසං භුඤ්ජිත්වා වීණං ඨපෙත්වා රාජකුම්භකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තස්ස අන්තෙවාසිකභාවං උපගන්ත්වා එකදිවසෙනෙව සරං මත්තිකාය පූරෙත්වා ‘‘භාජනානි කරොමි ආචරියා’’ති වත්වා, ‘‘ආම, කාරොහී’’ති වුත්තෙ එකං මත්තිකාපිණ්ඩං චක්කෙ ඨපෙත්වා චක්කං ආවිඤ්ඡි, සකිං ආවිද්ධමෙව යාව මජ්ඣන්හිකාතික්කමා භමියෙව. සො නානාවණ්ණානි ඛුද්දකමහන්තානි භාජනානි කත්වා පභාවතියා අත්ථාය භාජනං කරොන්තො නානාරූපානි සමුට්ඨාපෙසි. බොධිසත්තානඤ්හි අධිප්පායො නාම සමිජ්ඣති, ‘‘තානි රූපානි පභාවතීයෙව පස්සතූ’’ති අධිට්ඨාසි. සො සබ්බභාජනානි සුක්ඛාපෙත්වා පචිත්වා ගෙහං පූරෙසි. කුම්භකාරො නානාභාජනානි ගහෙත්වා රාජකුලං අගමාසි. රාජා දිස්වා ‘‘කෙනිමානි කතානී’’ති පුච්ඡි. ‘‘මයා, දෙවා’’ති. ‘‘අහං තයා කතානි ජානාමි, කථෙහි, කෙන කතානී’’ති? ‘‘අන්තෙවාසිකෙන මෙ දෙවා’’ති. ‘‘න තෙ සො අන්තෙවාසී, ආචරියො තෙ සො, ත්වං තස්ස සන්තිකෙ සිප්පං සික්ඛ, ඉතො පට්ඨාය ච සො මම ධීතානං භාජනානි කරොතු, ඉමඤ්චස්ස සහස්සං දෙහී’’ති සහස්සං දාපෙත්වා ‘‘නානාවණ්ණානි ඉමානි ඛුද්දකභාජනානි මම ධීතානං දෙහී’’ති ආහ.

සො තානි තාසං සන්තිකං නෙත්වා ‘‘ඉමානි වො කීළනත්ථාය ඛුද්දකභාජනානී’’ති ආහ. තා සබ්බා ආගමිංසු. කුම්භකාරො මහාසත්තෙන පභාවතියා අත්ථාය කතභාජනමෙව තස්සා අදාසි. සා ච භාජනං ගහෙත්වා තත්ථ අත්තනො ච මහාසත්තස්ස ච ඛුජ්ජාය ච රූපං පස්සිත්වා ‘‘ඉදං න අඤ්ඤෙන කතං, කුසරාජෙනෙව කත’’න්ති ඤත්වා කුජ්ඣිත්වා භූමියං ඛිපිත්වා ‘‘ඉමිනා මය්හං අත්ථො නත්ථි, ඉච්ඡන්තානං දෙහී’’ති ආහ. අථස්සා භගිනියො කුද්ධභාවං ඤත්වා ‘‘ඛුද්දකභාජනං කුසරඤ්ඤා කතන්ති මඤ්ඤසි, ඉදං තෙන න කතං, කුම්භකාරෙනෙව කතං, ගණ්හාහි න’’න්ති අවහසිංසු. සා තෙන කතභාවං තස්ස ච ආගතභාවං තාසං න කථෙසි. කුම්භකාරො සහස්සං බොධිසත්තස්ස දත්වා ‘‘තාත, රාජා තෙ තුට්ඨො, ඉතො කිර පට්ඨාය රාජධීතානං භාජනානි කරෙය්‍යාසි, අහං තාසං හරිස්සාමී’’ති ආහ.

සො ‘‘ඉධාපි වසන්තෙන න සක්කා පභාවතී දට්ඨු’’න්ති තං සහස්සං තස්සෙව දත්වා රාජුපට්ඨාකස්ස නළකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තස්ස

අන්තෙවාසිකො හුත්වා පභාවතියා අත්ථාය තාලවණ්ටං කත්වා තත්ථෙව සෙතච්ඡත්තඤ්ච ආපානභූමිඤ්ච වත්ථුං ගහෙත්වා ඨිතං පභාවතිඤ්චාති නානාරූපානි දස්සෙසි. නළකාරො තඤ්ච අඤ්ඤඤ්ච තෙන කතභණ්ඩකං ආදාය රාජකුලං අගමාසි. රාජා දිස්වා ‘‘කෙනිමානි කතානී’’ති පුච්ඡිත්වා පුරිමනයෙනෙව සහස්සං දත්වා ‘‘ඉමානි නළකාරභණ්ඩානි මම ධීතානං දෙහී’’ති ආහ. සොපි බොධිසත්තෙන පභාවතියා අත්ථාය කතං තාලවණ්ටං තස්සායෙව අදාසි. තත්‍රාපි රූපානි අඤ්ඤො ජනො න පස්සති, පභාවතී පන දිස්වා කුසරඤ්ඤා කතභාවං ඤත්වා ‘‘ගණ්හිතුකාමා ගණ්හන්තූ’’ති කුද්ධා භූමියං ඛිපි. අථ නං සෙසා අවහසිංසු. නළකාරො සහස්සං ආහරිත්වා බොධිසත්තස්ස දත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසි.

සො ‘‘ඉදම්පි මය්හං අවසනට්ඨාන’’න්ති සහස්සං තස්සෙව දත්වා රාජමාලාකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා අන්තෙවාසිකභාවං උපගන්ත්වා නානාවිධං මාලාවිකතිං ගන්ථිත්වා පභාවතියා අත්ථාය නානාරූපවිචිත්‍රං එකං චුම්බටකං අකාසි. මාලාකාරො තං සබ්බං ආදාය රාජකුලං අගමාසි. රාජා දිස්වා ‘‘කෙනිමානි ගන්ථිතානී’’ති පුච්ඡි. ‘‘මයා, දෙවා’’ති. ‘‘අහං තයා ගන්ථිතානි ජානාමි, කථෙහි, කෙන ගන්ථිතානී’’ති? ‘‘අන්තෙවාසිකෙන මෙ, දෙවා’’ති. ‘‘න සො අන්තෙවාසී, ආචරියො තෙ සො, ත්වං තස්ස සන්තිකෙ සිප්පං සික්ඛ, ඉතො පට්ඨාය ච සො මම ධීතානං පුප්ඵානි ගන්ථතු, ඉමඤ්චස්ස සහස්සං දෙහී’’ති සහස්සං දත්වා ‘‘ඉමානි පුප්ඵානි මම ධීතානං දෙහී’’ති ආහ. සොපි බොධිසත්තෙන පභාවතියා අත්ථාය කතං චුම්බටකං තස්සායෙව අදාසි. සා තත්ථ අත්තනො ච රඤ්ඤො ච රූපෙහි සද්ධිං නානාරූපානි දිස්වා තෙන කතභාවං ඤත්වා කුජ්ඣිත්වා භූමියං ඛිපි. සෙසා භගිනියො තං තථෙව අවහසිංසු. මාලාකාරොපි සහස්සං ආහරිත්වා බොධිසත්තස්ස දත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසි.

සො ‘‘ඉදම්පි මය්හං අවසනට්ඨාන’’න්ති සහස්සං තස්සෙව දත්වා රඤ්ඤො සූදස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා අන්තෙවාසිකභාවං උපගච්ඡි. අථෙකදිවසං සූදො රඤ්ඤො භොජනවිකතිං හරන්තො අත්තනො අත්ථාය පචිතුං බොධිසත්තස්ස අට්ඨිමංසං අදාසි. සො තං තථා සම්පාදෙසි, යථාස්ස ගන්ධො සකලනගරං අවත්ථරි. රාජා තං ඝායිත්වා ‘‘කිං තෙ මහානසෙ අඤ්ඤම්පි මංසං පචසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘නත්ථි, දෙව, අපිච ඛො පන මෙ අන්තෙවාසිකස්ස අට්ඨිමංසං පචනත්ථාය දින්නං, තස්සෙව සො ගන්ධො භවිස්සතී’’ති. රාජා ආහරාපෙත්වා තතො ථොකං ජිව්හග්ගෙ ඨපෙසි, තාවදෙව සත්ත රසහරණිසහස්සානි ඛොභෙන්තං ඵරි. රාජා රසතණ්හාය බජ්ඣිත්වා සහස්සං දත්වා ‘‘ඉතො පට්ඨාය තව අන්තෙවාසිනා මම ච ධීතානඤ්ච මෙ භත්තං පචාපෙත්වා ත්වං මය්හං ආහර, සො මෙ ධීතානං හරතූ’’ති ආහ. සූදො ගන්ත්වා තස්ස ආරොචෙසි. සො තං සුත්වා ‘‘ඉදානි මෙ මනොරථො මත්ථකං පත්තො, ඉදානි පනාහං පභාවතිං දට්ඨුං ලභිස්සාමී’’ති තුට්ඨො තං සහස්සං තස්සෙව දත්වා පුනදිවසෙ භත්තං

සම්පාදෙත්වා රඤ්ඤො හත්තභාජනානි පෙසෙත්වා රාජධීතානං හත්තකාජං සයං ගහෙත්වා පභාවතියා වසනපාසාදං අභිරුහි. සා තං හත්තකාජං ආදාය පාසාදං අභිරුහන්තං දිස්වා චින්තෙසි – ''අයං අත්තනො අනනුච්ඡවිකං දාසකම්මකරෙහි කත්තබ්බං කරොති. සචෙ පනාහං කතිපාහං තුණ්හී භවිස්සාමි, 'ඉදානි මං එසා රොචතී'ති සඤ්ඤී හුත්වා කත්ථචි අගන්ත්වා මං ඔලොකෙන්තො ඉධෙව වසිස්සති, ඉදානෙව තං අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා මුහුත්තම්පි ඉධ වසිතුං අදත්වා පලාපෙස්සාමී''ති. සා ද්වාරං අඩ්ඪවිවටං කත්වා එකං හත්ථං කවාටෙ ලග්ගෙත්වා එකෙන හත්ථෙන අග්ගළං උප්පීළෙත්වා දුතියං ගාථමාහ –

2.

''අනුජ්ජුභූතෙන හරං මහන්තං, දිවා ච රත්තො ච නිසීථකාලෙ;
පටිගච්ඡ ත්වං ඛිප්පං කුසාවතිං කුස, නිච්ඡාමි දුබ්බණ්ණමහං වසන්ත''න්ති.

තස්සත්ථො – මහාරාජ, ත්වං හත්තකාරකො හුත්වා උජුකෙන චිත්තෙන යොපි තෙ සීසං භින්දෙය්‍ය, තස්සපෙතං කම්මං න කරොසි, අනුජුභූතෙන පන චිත්තෙන මමත්ථාය එතං මහන්තං කාජං හරන්තො දිවා ච රත්තො ච නිසීථකාලෙ ච මහන්තං දුක්ඛං අනුභවිස්සසි, කිං තෙ තෙන අනුභූතෙන දුක්ඛෙන, ත්වං අත්තනො නගරං කුසාවතිමෙව පටිගච්ඡ, අඤ්ඤං අත්තනා සදිසිං අතිරසකපූවසණ්ඨානමුඛිං යක්ඛිනිං අග්ගමහෙසිං කත්වා රජ්ජං කාරෙහීති. **නිච්ඡාමි දුබ්බණ්ණමහං වසන්ත**න්ති අහං පන තං දුබ්බණ්ණං දුස්සණ්ඨිතං ඉධ වසන්තං න ඉච්ඡාමීති.

සො ''පභාවතියා මෙ සන්තිකා කථා ලද්ධා''ති තුට්ඨචිත්තො තිස්සො ගාථා අභාසි –

3.

''නාහං ගමිස්සාමි ඉතො කුසාවතිං, පභාවතී වණ්ණපලොභිතො තව;
රමාමි මද්දස්ස නිකෙතරම්මෙ, හිත්වාන රට්ඨං තව දස්සනෙ රතො.

4.

''පභාවතී වණ්ණපලොභිතො තව, සම්මූළ්හරූපො විචරාමි මෙදිනිං;
දිසං න ජානාමි කුතොම්හි ආගතො, තයම්හි මත්තො මිගමන්දලොචනෙ.

5.

''සුවණ්ණචීරවසනෙ, ජාතරූපසුමෙඛලෙ;
සුස්සොණි තව කාමා හි, නාහං රජ්ජෙන මත්ථිකො''ති.

තත්ථ **රමාමීති** අභිරමාමි න උක්කණ්ඨාමි. **සම්මූළ්හරූපොති** කිලෙසසම්මූළ්හො හුත්වා. **තයම්හි මත්තොති** තයි මත්තොම්හි, තයා වා මත්තොම්හි. **සුවණ්ණචීරවසනෙති** සුවණ්ණඛචිතවත්ථවසනෙ. **නාහං රජ්ජෙන මත්ථිකොති** න අහං රජ්ජෙන අත්ථිකො.

එවං වුත්තෙ සා චින්තෙසි – ‘‘අහං එතං ‘විප්පටිසාරී භවිස්සතී’ති පරිභාසාමි, අයං පන රජ්ජිත්වාව කථෙති, සචෙ ඛො පන මං ‘අහං කුසරාජා’ති වත්වා හත්ථෙ ගණ්හෙය්‍ය, කො තං නිවාරෙය්‍ය, කොචි නො ඉමං කථං සුණෙය්‍යා’’ති ද්වාරං ථකෙත්වා සූචිං දත්වා අන්තො අට්ඨාසි. සොපි හත්ථකාජං ආහරිත්වා භත්තං වඩ්ඪෙත්වා රාජධීතරො භොජෙසි. පභාවතී ‘‘ගච්ඡ කුසරාජෙන පක්කභත්තං ආහරා’’ති ඛුජ්ජං පෙසෙසි. සා ආහරිත්වා ‘‘භුඤ්ජාහී’’ති ආහ. නාහං තෙන පක්කභත්තං භුඤ්ජාමි, ත්වං භුඤ්ජිත්වා අත්තනො ලද්ධනිවාපං ගහෙත්වා භත්තං පචිත්වා ආහර, කුසරඤ්ඤො ආගතභාවඤ්ච මා කස්සචි ආරොචෙසීති. ඛුජ්ජා තතො පට්ඨාය තස්සා කොට්ඨාසං ආහරිත්වා සයං භුඤ්ජති, අත්තනො කොට්ඨාසං තස්සා උපනෙති. කුසරාජාපි තතො පට්ඨාය තං පස්සිතුං අලභන්තො චින්තෙසි – ‘‘අත්ථි නු ඛො පභාවතියා මයි සිනෙහො, උදාහු නත්ථි, වීමංසිස්සාමි න’’න්ති. සො පන රාජධීතරො භොජෙත්වා හත්ථකාජං ආදාය නික්ඛන්තො තස්සා ගබ්භද්වාරෙ පාසාදතලං පාදෙන පහරිත්වා භාජනානි ඝට්ටෙත්වා නිත්ථුනිත්වා විසඤ්ඤී හුත්වා විය අවකුජ්ජො පති. සා තස්ස නිත්ථුනිතසද්දෙන ද්වාරං විවරිත්වා තං භත්තකාජෙන ඔත්ථතං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අයං සකලජම්බුදීපෙ අග්ගරාජා මං නිස්සාය රත්තින්දිවං දුක්ඛං අනුභොති, සුඛුමාලතාය භත්තකාජෙන අවත්ථතො පතති, ජීවති නු ඛො, නො වා’’ති. සා ගබ්භතො නික්ඛමිත්වා තස්ස නාසවාතං උපධාරෙතුං ගීවං පසාරෙත්වා මුඛං ඔලොකෙසි. සො මුඛපූරං ඛෙළං ගහෙත්වා තස්සා සරීරෙ පාතෙසි. සා තං පරිභාසිත්වා ගබ්භං පවිසිත්වා ද්වාරං අඩ්ඪවිවටං ථකෙත්වා ඨිතා ගාථමාහ –

6.

‘‘අබ්භූති තස්ස භො හොති, යො අනිච්ඡන්තමිච්ඡති;
අකාමං රාජ කාමෙසි, අකන්තං කන්තුමිච්ඡසී’’ති.

තත්ථ **අබ්භූතීති** අභූති, අවුඩ්ඪීති අත්ථො.

සො පන පටිබද්ධචිත්තතාය අක්කොසියමානොපි පරිභාසියමානොපි විප්පටිසාරං අනුප්පාදෙත්වාව අනන්තරං ගාථමාහ –

7.

‘‘අකාමං වා සකාමං වා, යො නරො ලභතෙ පියං;
ලාභමෙත්ථ පසංසාම, අලාභො තත්ථ පාපකො’’ති.

සාපි තස්මිං එවං කථෙන්තෙපි අනොසක්කිත්වා ථද්ධතරවචනං වත්වා පලාපෙතුකාමා ඉතරං ගාථමාහ –

8.

‘‘පාසාණසාරං ඛණසි, කණිකාරස්ස දාරුනා;
වාතං ජාලෙන බාධෙසි, යො අනිච්ඡන්තමිච්ඡසී’’ති.

තත්ථ **කණිකාරස්ස දාරුනාති** කණිකාරකට්ඨෙන. **බාධෙසීති** බන්ධසීති.

තං සුත්වා රාජා තිස්සො ගාථායො අභාසි –

9.

‘‘පාසාණො නූන තෙ හදයෙ, ඔහිතො මුදුලක්ඛණෙ;
යො තෙ සාතං න වින්දාමි, තිරොජනපදාගතො.

10.

‘‘යදා මං භකුටිං කත්වා, රාජපුත්තී උදික්ඛති;
ආළාරිකො තදා හොමි, රඤ්ඤො මද්දස්සන්තෙපුරෙ.

11.

‘‘යදා උම්හයමානා මං, රාජපුත්තී උදික්ඛති;
නාළාරිකො තදා හොමි, රාජා හොමි තදා කුසො’’ති.

තත්ථ **මුදුලක්ඛණෙති** මුදුනා ඉත්ථිලක්ඛණෙන සමන්නාගතෙ. **යොති** යො අහං තිරොරට්ඨා ආගතො තව සන්තිකෙ වසන්තො පටිසන්ථාරමත්තම්පි සාතං න ලභාමි, සො එවං මඤ්ඤාමි, මයි සිනෙහුප්පත්තිනිවාරණාය නූන තව හදයෙ පාසාණො ඨපිතො. **භකුටිං කත්වාති** කොධවසෙන වලිවිසමං නලාටං කත්වා. **ආළාරිකොති** භත්තකාරකො. තස්මිං ඛණෙ අහං මද්දරඤ්ඤො අන්තෙපුරෙ භත්තකාරකදාසො විය හොමීති වදති. **උම්හයමානාති** පහට්ඨාකාරං දස්සෙත්වා හසමානා. **රාජා හොමීති** තස්මිං ඛණෙ අහං කුසාවතීනගරෙ රජ්ජං කාරෙන්තො රාජා විය හොමි, කස්මාසි එවං ඵරුසා, ඉතො පට්ඨාය මා එවරූපං කරි, භද්දෙති.

සා තස්ස වචනං සුත්වා චින්තෙසි – ‘‘අයං අතිවිය අල්ලීයිත්වා කථෙති, මුසාවාදං කත්වා උපායෙන නං ඉතො පලාපෙස්සාමී’’ති ගාථමාහ –

12.

‘‘සචෙ හි වචනං සච්චං, නෙමිත්තානං භවිස්සති;
නෙව මෙ ත්වං පතී අස්ස, කාමං ඡින්දන්තු සත්තධා’’ති.

තස්සත්ථො – මහාරාජ, මයා ‘‘අයං කුසරාජා මය්හං පති භවිස්සති, න භවිස්සතී’’ති බහූ නිමිත්තපාඨකා පුච්ඡිතා, තෙ ‘‘කාමං කිර මං සත්තධා ඡින්දන්තු, නෙව මෙ ත්වං පති භවිස්සසී’’ති වදිංසූති.

තං සුත්වා රාජා තං පටිබාහන්තො ‘‘භද්දෙ, මයාපි අත්තනො රට්ඨෙ නෙමිත්තකා පුච්ඡිතා, තෙ ‘අඤ්ඤත්‍ර සීහස්සරකුසරාජතො තව පති නාම අඤ්ඤො නත්ථී’ති බ්‍යාකරිංසු, අහම්පි අත්තනො ඤාණබලනිමිත්තෙන එවමෙව කථෙසි’’න්ති වත්වා අනන්තරං ගාථමාහ –

13.

‘‘සචෙ හි වචනං සච්චං, අඤ්ඤෙසං යදි වා මම;
නෙව තුය්හං පතී අත්ථි, අඤ්ඤො සීහස්සරා කුසා’’ති.

තස්සත්ථො – යදි හි අඤ්ඤෙසං නෙමිත්තානං වචනං සච්චං, යදි වා මම වචනං සච්චං, තව අඤ්ඤො පති නාම නත්ථීති.

සා තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘න සක්කා ඉමං ලජ්ජාපෙතුං වා පලාපෙතුං වා, කිං මෙ ඉමිනා’’ති ද්වාරං පිධාය අත්තානං න දස්සෙසි. සොපි කාජං ගහෙත්වා ඔතරි, තතො පට්ඨාය තං දට්ඨුං න ලභති, භත්තකාරකකම්මං කරොන්තො අතිවිය කිලමති, භුත්තපාතරාසො දාරූනි ඵාලෙති, භාජනානි ධොවති, කාජෙන උදකං ආහරති, සයන්තො අම්බණපිට්ඨෙ සයති, පාතො වුට්ඨාය යාගුආදීනි පචති හරති භොජෙති, නන්දිරාගං නිස්සාය අතිදුක්ඛං අනුභොති. සො එකදිවසං භත්තගෙහද්වාරෙන ගච්ඡන්තිං ඛුජ්ජං දිස්වා පක්කොසි. සා පභාවතියා භයෙන තස්ස සන්තිකං ගන්තුං අවිසහන්තී තුරිතතුරිතා විය ගච්ඡති. අථ නං වෙගෙන උපගන්ත්වා ‘‘ඛුජ්ජෙ’’ති ආහ.

සා නිවත්තිත්වා ඨිතා ‘‘කො එසො’’ති වත්වා ‘‘තුම්හාකං සද්දං න සුණාමී’’ති ආහ. අථ නං ‘‘ඛුජ්ජෙ ත්වම්පි සාමිනීපි තෙ උභොපි අතිවිය ථද්ධා, එත්තකං කාලං තුම්හාකං සන්තිකෙ වසන්තො ආරොග්‍යසාසනමත්තම්පි න ලභාමි, දෙය්‍යධම්මං පන කිං දස්සථ, තිට්ඨතු තාවෙතං, අපි මෙ පභාවතිං මුදුකං කත්වා දස්සෙතුං සක්ඛිස්සසී’’ති ආහ. සා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. අථ නං ‘‘සචෙ මෙ තං දස්සෙතුං සක්ඛිස්සසි, ඛුජ්ජභාවං තෙ උජුකං කත්වා ගීවෙය්‍යකං දස්සාමී’’ති පලොභෙන්තො පඤ්ච ගාථායො අභාසි –

14.

‘‘නෙක්ඛං ගීවං තෙ කාරෙස්සං, පත්වා ඛුජ්ජෙ කුසාවතිං;
සචෙ මං නාගනාසූරු, ඔලොකෙය්‍ය පභාවතී.

15.

‘‘නෙක්ඛං ගීවං තෙ කාරෙස්සං, පත්වා ඛුජ්ජෙ කුසාවතිං;

සචෙ මං නාගනාසූරු, ආලපෙය්‍ය පභාවතී.

16.

‘‘නෙක්ඛං ගීවං තෙ කාරෙස්සං, පත්වා ඛුජ්ජෙ කුසාවතිං;
සචෙ මං නාගනාසූරු, උම්හායෙය්‍ය පභාවතී.

17.

‘‘නෙක්ඛං ගීවං තෙ කාරෙස්සං, පත්වා ඛුජ්ජෙ කුසාවතිං;
සචෙ මං නාගනාසූරු, පම්හායෙය්‍ය පභාවතී.

18.

‘‘නෙක්ඛං ගීවං තෙ කාරෙස්සං, පත්වා ඛුජ්ජෙ කුසාවතිං;
සචෙ මං නාගනාසූරු, පාණීහි උපසම්ඵුසෙ’’ති.

තත්ථ **නෙක්ඛං ගීවං තෙති** තව ගීවෙය්‍යං සබ්බසුවණ්ණමයමෙව කාරෙස්සාමීති අත්ථො. ‘‘නෙක්ඛං ගීවං තෙ කරිස්සාමී’’තිපි පාඨො, තව ගීවාය නෙක්ඛමයං පිළන්ධනං පිළන්ධෙස්සාමීති අත්ථො. **ඔලොකෙය්‍යාති** සචෙ තව වචනෙන මං පභාවතී ඔලොකෙය්‍ය, සචෙ මං තාය ඔලොකාපෙතුං සක්ඛිස්සසීති අත්ථො. **‘‘ආලපෙය්‍යා’’**තිආදීසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන **උම්හායෙය්‍යාති** මන්දහසිතවසෙන පරිහාසෙය්‍ය. **පම්හායෙය්‍යාති** මහාහසිතවසෙන පරිහාසෙය්‍ය.

සා තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘ගච්ඡථ තුම්හෙ, දෙව, කතිපාහච්චයෙන නං තුම්හාකං වසෙ කරිස්සාමි, පස්සථ මෙ පරක්කම’’න්ති වත්වා තං කරණීයං තීරෙත්වා පභාවතියා සන්තිකං ගන්ත්වා තස්සා වසනගබ්භං සොධෙන්තී විය පහරණයොග්ගං ලෙඩ්ඩුඛණ්ඩම්පි අසෙසෙත්වා අන්තමසො පාදුකාපි නීහරිත්වා සකලගබ්භං සම්මජ්ජිත්වා ගබ්භද්වාරෙ උම්මාරං අන්තරං කත්වා උච්චාසනං පඤ්ඤපෙත්වා පභාවතියා එකං නීචපීඨකං අත්ථරිත්වා ‘‘එහි, අම්ම, සීසෙ තෙ ඌකා විචිනිස්සාමී’’ති තං තත්ථ පීඨකෙ නිසීදාපෙත්වා අත්තනො ඌරුඅන්තරෙ තස්සා සීසං ඨපෙත්වා ථොකං කණ්ඩුයිත්වා ‘‘අහො ඉමිස්සා සීසෙ බහූ ඌකා’’ති සකසීසතො ඌකා ගහෙත්වා තස්සා හත්ථෙ ඨපෙත්වා ‘‘පස්ස කිත්තකා තෙ සීසෙ ඌකා’’ති පියකථං කථෙත්වා මහාසත්තස්ස ගුණං කථෙන්තී ගාථමාහ –

19.

‘‘න හි නූනායං රාජපුත්තී, කුසෙ සාතම්පි වින්දති;
ආළාරිකෙ භතෙ පොසෙ, වෙතනෙන අනත්ථිකෙ’’ති.

තස්සත්ථො – එකංසෙන අයං රාජපුත්තී පුබ්බෙ කුසාවතීනගරෙ කුසනරින්දස්ස සන්තිකෙ මාලාගන්ධවිලෙපනවත්ථාලඞ්කාරවසෙන අප්පමත්තකම්පි සාතං න වින්දති න ලභති, තම්බූලමත්තම්පි එතෙන

එතිස්සා දින්නපුබ්බං න භවිස්සති. කිංකාරණා? ඉත්ථියො නාම එකදිවසම්පි අඩ්ඪකං අවත්ථරිත්වා නිපන්නසාමිකම්හි හදයං භින්දිතුං න සක්කොන්ති, අයං පන ආළාරිකෙ භතෙ පොසෙ ආළාරිකත්තඤ්ච භතකත්තඤ්ච උපගතෙ එතස්මිං පුරිසෙ මූලෙනපි අනත්ථිකෙ කෙවලං තංයෙව නිස්සාය රජ්ජං පහාය ආගන්ත්වා එවං දුක්ඛං අනුභවන්තෙ පටිසන්ථාරමත්තම්පි න කරොති, සචෙපි තෙ, අම්ම, තස්මිං සිනෙහො නත්ථි, සකලජම්බුදීපෙ අග්ගරාජා මං නිස්සාය කිලමතීති තස්ස කිඤ්චිදෙව දාතුං අරහසීති.

සා තං සුත්වා ඛුජ්ජාය කුජ්ඣි. අථ නං ඛුජ්ජා ගීවායං ගහෙත්වා අන්තොගබ්භෙ ඛිපිත්වා සයං බහි හුත්වා ද්වාරං පිධාය ආවිඤ්ඡනරජ්ජුම්හි ඔලම්බන්තී අට්ඨාසි. පභාවතී තං ගහෙතුං අසක්කොන්තී ද්වාරමූලෙ ඨත්වා අක්කොසන්තී ඉතරං ගාථමාහ –

20.

''න හි නූනායං සා ඛුජ්ජා, ලභති ජිව්හාය ඡෙදනං;
සුනිසිතෙන සත්ථෙන, එවං දුබ්භාසිතං භණ''න්ති.

තත්ථ **සුනිසිතෙනාති** සුට්ඨු නිසිතෙන තිඛිණසත්ථෙන. **එවං දුබ්භාසිතන්ති** එවං අසොතබ්බයුත්තකං දුබ්භාසිතං භණන්තී.

අථ ඛුජ්ජා ආවිඤ්ඡනරජ්ජුං ගහෙත්වා ඨිතාව ''නිප්පඤ්ඤෙ දුබ්බිනීතෙ තව රූපං කිං කරිස්සති, කිං මයං තව රූපං ඛාදිත්වා යාපෙස්සාමා''ති වත්වා තෙරසහි ගාථාහි බොධිසත්තස්ස ගුණං පකාසෙන්තී ඛුජ්ජාගජ්ජිතං නාම ගජ්ජි –

21.

''මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
මහායසොති කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පියං.

22.

''මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
මහද්ධනොති කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පියං.

23.

''මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
මහබ්බලොති කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පියං.

24.

''මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
මහාරට්ඨොති කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පියං.

25.

‘‘මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
මහාරාජාති කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පියං.

26.

‘‘මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
සීහස්සරොති කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පියං.

27.

‘‘මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
වග්ගුස්සරොති කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පියං.

28.

‘‘මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
බින්දුස්සරොති කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පියං.

29.

‘‘මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
මඤ්ජුස්සරොති කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පියං.

30.

‘‘මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
මධුස්සරොති කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පියං.

31.

‘‘මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
සතසිප්පොති කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පියං.

32.

‘‘මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
ඛත්තියොතිපි කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පියං.

33.

‘‘මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන පභාවති;
කුසරාජාති කත්වාන, කරස්සු රුචිරෙ පිය’’න්ති.

තත්ථ **මා නං රූපෙන පාමෙසි, ආරොහෙන, පභාවතීති** අරෙ පභාවති, මා ත්වං එතං කුසනරින්දං අත්තනො රූපෙන ආරොහපරිණාහෙන පමිනි, එවං පමාණං ගණ්හි. **මහායසොති** මහානුභාවො සොති එවං හදයෙ කත්වාන **රුචිරෙ** පියදස්සනෙ කරස්සු තස්ස පියං. ආනුභාවොයෙව හිස්ස රූපන්ති වදති. එස නයො සබ්බත්ථ. අපි ච **මහායසොති** මහාපරිවාරො. **මහද්ධනොති** මහාභොගො. **මහබ්බලොති** මහාථාමො. **මහාරට්ඨොති** විපුලරට්ඨො.

මහාරාජාති සකලජම්බුදීපෙ අග්ගරාජා. **සීහස්සරොති** සීහසද්දසමානසද්දො. **වග්ගුස්සරොති** ලීලායුත්තස්සරො. **බින්දුස්සරොති** සම්පිණ්ඩිතඝනස්සරො. **මඤ්ජුස්සරොති** සුන්දරස්සරො. **මධුස්සරොති** මධුරයුත්තස්සරො. **සතසිප්පොති** පරෙසං සන්තිකෙ අසික්ඛිත්වා අත්තනො බලෙනෙව නිප්ඵන්නඅනෙකසතසිප්පො. **ඛත්තියොති** ඔක්කාකපවෙණියං ජාතො අසම්භින්නඛත්තියො. **කුසරාජාති** සක්කදත්තියකුසතිණසමානනාමො රාජා. එවරූපො හි අඤ්ඤො රාජා නාම නත්ථීති ජානිත්වා එතස්ස පියං කරොහීති ඛුජ්ජා එත්තකාහි ගාථාහි තස්ස ගුණං කථෙසි.

පභාවතී තස්සා වචනං සුත්වා ‘‘ඛුජ්ජෙ අතිවිය ගජ්ජසි, හත්ථෙන පාපුණන්තී සසාමිකභාවං තෙ ජානාපෙස්සාමී’’ති ඛුජ්ජං තජ්ජෙසි. සාපි තං ‘‘අහං තං රක්ඛමානා පිතුනො තෙ කුසරාජස්ස ආගතභාවං නාරොචෙසිං, හොතු, අජ්ජ රඤ්ඤො ආරොචෙස්සාමී’’ති මහන්තෙන සද්දෙන භායාපෙසි. සාපි ‘‘කොචිදෙව සුණෙය්‍යා’’ති ඛුජ්ජං සඤ්ඤාපෙසි. බොධිසත්තොපි තං පස්සිතුං අලභන්තො සත්ත මාසෙ දුබ්භොජනෙන දුක්ඛසෙය්‍යාය කිලමන්තො චින්තෙසි – ‘‘කො මෙ එතාය අත්ථො, සත්ත මාසෙ වසන්තො එතං පස්සිතුම්පි න ලභාමි, අතිවිය කක්ඛළා සාහසිකා, ගන්ත්වා මාතාපිතරො පස්සිස්සාමී’’ති. තස්මිං ඛණෙ සක්කො ආවජ්ජෙන්තො තස්ස උක්කණ්ඨිතභාවං ඤත්වා ‘‘රාජා සත්ත මාසෙ පභාවතිං දට්ඨුම්පි න ලභි, ලභනාකාරමස්ස කරිස්සාමී’’ති මද්දරඤ්ඤො දූතෙ කත්වා සත්තන්නං රාජූනං දූතං පාහෙන්තො ‘‘පභාවතී, කුසරාජං ඡඩ්ඩෙත්වා ආගතා, ආගච්ඡන්තු පභාවතිං ගණ්හන්තූ’’ති එකෙකස්ස විසුං විසුං සාසනං පහිණි. තෙ මහාපරිවාරෙන ගන්ත්වා නගරං පත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ආගතකාරණං න ජානන්ති. තෙ ‘‘ත්වං කස්මා ආගතො, ත්වං කස්මා ආගතොසී’’ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං ඤත්වා කුජ්ඣිත්වා ‘‘එකං කිර ධීතරං සත්තන්නං දස්සති, පස්සථස්ස අනාචාරං, උප්පණ්ඩෙති නො, ගණ්හථ න’’න්ති ‘‘සබ්බෙසම්පි අම්හාකං පභාවතිං දෙතු යුද්ධං වා’’ති සාසනානි පහිණිත්වා නගරං පරිවාරයිංසු. මද්දරාජා සාසනං සුත්වා භීතතසිතො අමච්චෙ ආමන්තෙත්වා ‘‘කිං කරොමා’’ති පුච්ඡි. අථ නං අමච්චා ‘‘දෙව, සත්තපි රාජානො පභාවතිං නිස්සාය ආගතා, ‘සචෙ න දස්සති, පාකාරං භින්දිත්වා නගරං පවිසිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙත්වා තං ගණ්හිස්සාමා’ති වදන්ති, පාකාරෙ අභින්නෙයෙව තෙසං පභාවතිං පෙසෙස්සාමා’’ති වත්වා ගාථමාහංසු –

34.

‘‘එතෙ නාගා උපත්ථද්ධා, සබ්බෙ තිට්ඨන්ති වම්මිතා;
පුරා මද්දන්ති පාකාරං, ආනෙන්තෙතං පභාවතී’’න්ති.

තත්ථ **උපත්ථද්ධාති** අතිථද්ධා දප්පිතා. **ආනෙන්තෙතං පභාවතින්ති** ආනෙන්තු එතං පභාවතින්ති සාසනානි පහිණිංසු. තස්මා යාව එතෙ නාගා පාකාරං න මද්දන්ති, තාව නෙසං පභාවතිං පෙසෙහි, මහාරාජාති.

තං සුත්වා රාජා ''සචාහං එකස්ස පභාවතිං පෙසෙස්සාමි, සෙසා යුද්ධං කරිස්සන්ති, න සක්කා එකස්ස දාතුං, සකලජම්බුදීපෙ අග්ගරාජානං 'විරූපො'ති ඡඩ්ඩෙත්වා ආගතා ආගමනස්ස ඵලං ලභතු, වධිත්වාන නං සත්ත ඛණ්ඩානි කත්වා සත්තන්නං ඛත්තියානං පෙසෙස්සාමී''ති වදන්තො අනන්තරං ගාථමාහ –

35.

''සත්ත බිලෙ කරිත්වාන, අහමෙතං පභාවතිං;
ඛත්තියානං පදස්සාමි, යෙ මං හන්තුං ඉධාගතා''ති.

තස්ස සා කථා සකලනිවෙසනෙ පාකටා අහොසි. පරිචාරිකා ගන්ත්වා ''රාජා කිර තං සත්ත ඛණ්ඩානි කත්වා සත්තන්නං රාජූනං පෙසෙස්සතී''ති පභාවතියා ආරොචෙසුං. සා මරණභයභීතා ආසනා වුට්ඨාය භගිනීහි පරිවුතා මාතු සිරිගබ්භං අගමාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

36.

''අවුට්ඨහි රාජපුත්තී, සාමා කොසෙය්‍යවාසිනී;
අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි, දාසීගණපුරක්ඛතා''ති.

තත්ථ **සාමාති** සුවණ්ණවණ්ණා. **කොසෙය්‍යවාසිනීති** සුවණ්ණඛචිතකොසෙය්‍යනිවසනා.

සා මාතු සන්තිකං ගන්ත්වා මාතරං වන්දිත්වා පරිදෙවමානා ආහ –

37.

''තං නූන කක්කූපනිසෙවිතං මුඛං, ආදාසදන්තාථරුපච්චවෙක්ඛිතං;
සුභං සුනෙත්තං විරජං අනඞ්ගණං, ඡුද්ධං වනෙ ඨස්සති ඛත්තියෙහි.

38.

''තෙ නූන මෙ අසිතෙ වෙල්ලිතග්ගෙ, කෙසෙ මුදූ චන්දනසාරලිත්තෙ;
සමාකුලෙ සීවථිකාය මජ්ඣෙ, පාදෙහි ගිජ්ඣා පරිකඩ්ඪිස්සන්ති.

39.

''තා නූන මෙ තම්බනඛා සුලොමා, බාහා මුදූ චන්දනසාරලිත්තා;
ඡින්නා වනෙ උජ්ඣිතා ඛත්තියෙහි, ගය්හ ධඞ්කො ගච්ඡති යෙනකාමං.

40.

‘‘තෙ නූන තාලූපනිභෙ අලම්බෙ, නිසෙවිතෙ කාසිකචන්දනෙන;
ථනෙසු මෙ ලම්බිස්සති සිඞ්ගාලො, මාතූව පුත්තො තරුණො තනූජො.

41.

‘‘තං නූන සොණිං පුථුලං සුකොට්ටිතං, නිසෙවිතං කඤ්චනමෙඛලාහි;
ඡින්නං වනෙ ඛත්තියෙහී අවත්ථං, සිඞ්ගාලසඞ්ඝා පරිකඩ්ඪිස්සන්ති.

42.

‘‘සොණා ධඞ්කා සිඞ්ගාලා ච, යෙ චඤ්ඤෙ සන්ති දාඨිනො;
අජරා නූන හෙස්සන්ති, භක්ඛයිත්වා පභාවතිං.

43.

‘‘සචෙ මංසානි හරිංසු, ඛත්තියා දූරගාමිනො;
අට්ඨීනි අම්ම යාචිත්වා, අනුපථෙ දහාථ නං.

44.

‘‘ඛෙත්තානි අම්ම කාරෙත්වා, කණිකාරෙත්ථ රොපය;
යදා තෙ පුප්ඵිතා අස්සු, හෙමන්තානං හිමච්චයෙ;
සරෙය්‍යාථ මමං අම්ම, එවංවණ්ණා පභාවතී’’ති.

තත්ථ කක්කූපනිසෙවිතන්තිල **කක්කූපනිසෙවිතන්ති** සාසපකක්කලොණකක්කමත්තිකකක්කතිලකක්කහලිද්දිකක්කමුඛචුණ්ණකෙහි ඉමෙහි පඤ්චහි කක්කෙහි උපනිසෙවිතං. **ආදාසදන්තාථරුපච්චවෙක්ඛිතන්ති** දන්තමයථරුම්හි ආදාසෙ පච්චවෙක්ඛිතං තත්ථ ඔලොකෙත්වා මණ්ඩිතං. **සුභන්ති** සුභමුඛං. **විරජන්ති** විගතරජං නිම්මලං. **අනඞ්ගණන්ති** ගණ්ඩපිළකාදිදොසරහිතං. **ඡුද්ධන්ති** අම්ම එවරූපං මම මුඛං අද්ධා ඉදානි ඛත්තියෙහි ඡඩ්ඩිතං **වනෙ** අරඤ්ඤෙ ඨස්සතීති පරිදෙවති. **අසිතෙති** කාළකෙ. **වෙල්ලිතග්ගෙති** උන්නතග්ගෙ. **සීවථිකායාති** සුසානම්හි. **පරිකඩ්ඪිස්සන්තීති** එවරූපෙ මම කෙසෙ මනුස්සමංසඛාදකා ගිජ්ඣා පාදෙහි පහරිත්වා නූන පරිකඩ්ඪිස්සන්ති. **ගය්හ ධඞ්කො ගච්ඡති යෙනකාමන්ති** අම්ම මම එවරූපං බාහං නූන ධඞ්කො ගහෙත්වා ලුඤ්ජිත්වා ඛාදන්තො යෙනකාමං ගච්ඡිස්සති.

තාලූපනිභෙති සුවණ්ණතාලඵලසදිසෙ. **කාසිකචන්දනෙනාති** සුඛුමචන්දනෙන නිසෙවිතෙ. **ථනෙසු මෙති** අම්ම මම සුසානෙ පතිතාය එවරූපෙ ථනෙ දිස්වා මුඛෙන ඩංසිත්වා තෙසු මෙ ථනෙසු අත්තනො තනුජො මාතු තරුණපුත්තො විය නූන සිඞ්ගාලො ලම්බිස්සති. **සොණින්ති** කටිං. **සුකොට්ටිතන්ති** ගොහනුකෙන පහරිත්වා සුවඩ්ඪිතං. **අවත්ථන්ති**

ඡඩ්ඩිතං. **භක්ඛයිත්වා**ති අම්ම එතෙ එත්තකා නූන මම මංසං ඛාදිත්වා අජරා භවිස්සන්ති.

සචෙ මංසානි හරිංසූති අම්ම සචෙ තෙ ඛත්තියා මයිං පටිබද්ධචිත්තා මම මංසානි හරෙය්‍යුං, අථ තුම්හෙ අට්ඨීනි යාචිත්වා **අනුපථෙ දහාථනං,** ජඞ්ඝමග්ගමහාමග්ගානං අන්තරෙ දහෙය්‍යාථාති වදති. **ඛෙත්තානී**ති අම්ම මම ඣාපිතට්ඨානෙ මාලාදිවත්ථූනි කාරෙත්වා එත්ථ එතෙසු ඛෙත්තෙසු කණිකාරරුක්ඛෙ රොපය. **හිමච්චයෙ**ති හිමපාතාතික්කමෙ එග්ගුණමාසෙ. **සරෙය්‍යාථා**ති තෙසං පුප්ඵානං සුවණ්ණවඩ්ඪකොටකං පූරෙත්වා ඌරුසු ඨපෙත්වා මම ධීතා පභාවතී එවංවණ්ණාති සරෙය්‍යාථ.

ඉති සා මරණභයතජ්ජිතා මාතු සන්තිකෙ විලපි. මද්දරාජාපි ‘‘එරසුඤ්ච ගණ්ඩිකඤ්ච ගහෙත්වා චොරඝාතකො ඉධෙව ආගච්ඡතූ’’ති ආණාපෙසි. තස්ස ආගමනං සකලරාජගෙහෙ පාකටං අහොසි. අථස්ස ආගතභාවං සුත්වා පභාවතියා මාතා උට්ඨායාසනා සොකසමප්පිතා රඤ්ඤො සන්තිකං අගමාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

45.

‘‘තස්සා මාතා උදට්ඨාසි, ඛත්තියා දෙවවණ්ණිනී;
දිස්වා අසිඤ්ච සූනඤ්ච, රඤ්ඤො මද්දස්සන්තෙපුරෙ’’ති.

තත්ථ **උදට්ඨාසී**ති ආසනා උට්ඨාය රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා අට්ඨාසි. **දිස්වා අසිඤ්ච සූනඤ්චා**ති අන්තෙපුරම්හි අලඞ්කතමහාතලෙ රඤ්ඤො පුරතො නික්ඛිත්තං එරසුඤ්ච ගණ්ඩිකඤ්ච දිස්වා විලපන්තී ගාථමාහ –

46.

‘‘ඉමිනා නූන අසිනා, සුසඤ්ඤං තනුමජ්ඣිමං;
ධීතරං මද්ද හන්ත්වාන, ඛත්තියානං පදස්සසී’’ති.

තත්ථ **අසිනා**ති එරසුං සන්ධායාහ. සො හි ඉමස්මිං ඨානෙ අසි නාම ජාතො. **සුසඤ්ඤං තනුමජ්ඣිම**න්ති සුට්ඨු සඤ්ඤාතං තනුමජ්ඣිමං.

අථ නං රාජා සඤ්ඤාපෙන්තො ආහ – ‘‘දෙවි, කිං කථෙසි, තව ධීතා සකලජම්බුදීපෙ අග්ගරාජානං ‘විරූපො’ති ඡඩ්ඩෙත්වා ගතමග්ගෙ පදවලඤ්ජෙ අවිනට්ඨෙයෙව මච්චුං නලාටෙනාදාය ආගතා, ඉදානි අත්තනො රූපං නිස්සාය ඊදිසං ඵලං ලභතූ’’ති. සා තස්ස වචනං සුත්වා ධීතු සන්තිකං ගන්ත්වා විලපන්තී ආහ –

47.

‘‘න මෙ අකාසි වචනං, අත්ථකාමාය පුත්තිකෙ;
සාජ්ජ ලොහිතසඤ්ඡන්නා, ගච්ඡසි යමසාධනං.

48.

‘‘එවමාපජ්ජතී පොසො, පාපියඤ්ච නිගච්ඡති;
යො වෙ හිතානං වචනං, න කරොති අත්ථදස්සිනං.

49.

‘‘සචෙ ච අජ්ජ ධාරෙසි, කුමාරං චාරුදස්සනං;
කුසෙන ජාතං ඛත්තියං, සුවණ්ණමණිමෙඛලං;
පූජිතං ඤාතිසඞ්ඝෙහි, න ගච්ඡසි යමක්ඛයං.

50.

‘‘යත්ථස්සු භෙරී නදති, කුඤ්ජරො ච නිකූජති;
ඛත්තියානං කුලෙ භද්දෙ, කින්නු සුඛතරං තතො.

51.

‘‘අස්සො ච සිසති ද්වාරෙ, කුමාරො උපරොදති;
ඛත්තියානං කුලෙ භද්දෙ, කින්නු සුඛතරං තතො.

52.

‘‘මයූරකොඤ්චාභිරුදෙ, කොකිලාභිනිකූජිතෙ;
ඛත්තියානං කුලෙ භද්දෙ, කින්නු සුඛතරං තතො’’ති.

තත්ථ **පුත්තිකෙති** තං ආලපති. ඉදං වුත්තං හොති – අම්ම, ඉධ කිං කරිස්සසි, සාමිකස්ස සන්තිකං ගච්ඡ, මා රූපමදෙන මජ්ජීති එවං යාචන්තියාපි මෙ වචනං න අකාසි, සා ත්වං අජ්ජ ලොහිතසඤ්ඡන්නා ගච්ඡසි යමසාධනං, මච්චුරාජස්ස භවනං ගමිස්සසීති. **පාපියඤ්චාති** ඉතො පාපතරඤ්ච නිගච්ඡති. **සචෙ ච අජ්ජ ධාරෙසීති**, අම්ම, සචෙ ත්වං චිත්තස්ස වසං අගන්ත්වා කුසනරින්දං පටිච්ච ලද්ධං අත්තනො රූපෙන සදිසං චාරුදස්සනං කුමාරං අජ්ජ ධාරයිස්සසි. **යමක්ඛයන්ති** එවං සන්තෙ යමනිවෙසනං න ගච්ඡෙය්‍යාසි. **තතො** යම්හි ඛත්තියකුලෙ අයං විභූති, තම්හා නානාභෙරිසද්දෙන චෙව මත්තවාරණකොඤ්චනාදෙන ච නින්නාදිතා කුසාවතීරාජකුලා කිං නු සුඛතරං දිස්වා ඉධාගතාසීති අත්ථො. **සිසතීති** හසති. **කුමාරොති** සුසික්ඛිතො ගන්ධබ්බකුමාරො. **උපරොදතීති** නානාතූරියානි ගහෙත්වා උපහාරං කරොති. **කොකිලාභිනිකූජිතෙති** කුසරාජකුලෙ සායං පාතො පවත්තනච්චගීතවාදිතූපහාරං පටිප්ඵරන්තී විය කොකිලෙහි අභිනිකූජිතෙ.

ඉති සාපි එත්තකාහි ගාථාහි තාය සද්ධිං සල්ලපිත්වා ‘‘සචෙ අජ්ජ කුසනරින්දො ඉධ අස්ස, ඉමෙ සත්ත රාජානො පලාපෙත්වා මම ධීතරං දුක්ඛා පමොචෙත්වා ආදාය ගච්ඡෙය්‍යා’’ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

53.

‘‘කහං නු ඛො සත්තුමද්දනො, පරරට්ඨප්පමද්දනො;
කුසො සොළාරපඤ්ඤාණො, යො නො දුක්ඛා පමොචයෙ’’ති.

තත්ථ **සොළාරපඤ්ඤාණො**ති උළාරපඤ්ඤො.

තතො පභාවතී ‘‘මම මාතු කුසස්ස වණ්ණං භණන්තියා මුඛං නප්පහොති, ආචික්ඛිස්සාමි තාවස්සා තස්ස ඉධෙව ආළාරිකකම්මං කත්වා වසනභාව’’න්ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

54.

‘‘ඉධෙව සො සත්තුමද්දනො, පරරට්ඨප්පමද්දනො;
කුසො සොළාරපඤ්ඤාණො, යො තෙ සබ්බෙ වධිස්සතී’’ති.

අථස්සා මාතා ‘‘අයං මරණභයභීතා විප්පලපතී’’ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

55.

‘‘උම්මත්තිකා නු භණසි, අන්ධබාලා පභාසසි;
කුසො චෙ ආගතො අස්ස, කිං න ජානෙමු තං මය’’න්ති.

තත්ථ **අන්ධබාලා**ති සම්මූළ්හා අඤ්ඤාණා හුත්වා. **කිං න ජානෙමූ**ති කෙන කාරණෙන තං න ජානෙය්‍යාම. සො හි අන්තරාමග්ගෙ ඨිතොව අම්හාකං සාසනං පෙසෙය්‍ය, සමුස්සිතද්ධජා චතුරඞ්ගිනීසෙනා පඤ්ඤායෙථ, ත්වං පන මරණභයෙන කථෙසීති.

සා එවං වුත්තෙ ‘‘න මෙ මාතා සද්දහති, තස්ස ඉධාගන්ත්වා සත්ත මාසෙ වසනභාවං න ජානාති, දස්සෙස්සාමි න’’න්ති චින්තෙත්වා මාතරං හත්ථෙ ගහෙත්වා සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා හත්ථං පසාරෙත්වා දස්සෙන්තී ගාථමාහ –

56.

‘‘එසො ආළාරිකො පොසො, කුමාරීපුරමන්තරෙ;
දළ්හං කත්වාන සංවෙල්ලිං, කුම්භිං ධොවති ඔණතො’’ති.

තත්ථ **කුමාරීපුරමන්තරෙ**ති වාතපානෙ ඨිතා තව ධීතානං කුමාරීනං වසනට්ඨානන්තරෙ නං ඔලොකෙහි. **සංවෙල්ලින්ති** කච්ඡං බන්ධිත්වා කුම්භිං ධොවති.

සො කිර තදා ‘‘අජ්ජ මෙ මනොරථො මත්ථකං පාපුණිස්සති, අද්ධා මරණභයතජ්ජිතා, පභාවතී, මම ආගතභාවං කථෙස්සති, භාජනානි ධොවිත්වා පටිසාමෙස්සාමී’’ති උදකං ආහරිත්වා භාජනානි ධොවිතුං ආරභි. අථ නං මාතා පරිභාසන්තී ගාථමාහ –

57.

‘‘වෙණී ත්වමසි චණ්ඩාලී, අදූසි කුලගන්ධිනී;
කථං මද්දකුලෙ ජාතා, දාසං කයිරාසි කාමුක’’න්ති.

තත්ථ **වෙණී**ති තච්ඡිකා. **අදූසි කුලගන්ධිනී**ති උදාහු ත්වං කුලදූසිකා. **කාමුක**න්ති කථං නාම ත්වං එවරූපෙ කුලෙ ජාතා අත්තනො සාමිකං දාසං කරෙය්‍යාසීති.

තතො පභාවතී ‘‘මම මාතා ඉමස්ස මං නිස්සාය එවං වසනභාවං න ජානාති මඤ්ඤෙ’’ති චින්තෙත්වා ඉතරං ගාථමාහ –

58.

‘‘නම්හි වෙණී න චණ්ඩාලී, න චම්හි කුලගන්ධිනී;
ඔක්කාකපුත්තො භද්දන්තෙ, ත්වං නු දාසොති මඤ්ඤසී’’ති.

තත්ථ **ඔක්කාකපුත්තො**ති, අම්ම, එස ඔක්කාකපුත්තො, ත්වං පන ‘‘දාසො’’ති මඤ්ඤසි, කස්මා නං අහං ‘‘දාසො’’ති කථෙස්සාමීති.

ඉදානිස්ස යසං වණ්ණෙන්තී ආහ –

59.

‘‘යො බ්‍රාහ්මණසහස්සානි, සදා භොජෙති වීසතිං;
ඔක්කාකපුත්තො භද්දන්තෙ, ත්වං නු දාසොති මඤ්ඤසි.

60.

යස්ස නාගසහස්සානි, සදා යොජෙන්ති වීසතිං;
ඔක්කාකපුත්තො භද්දන්තෙ, ත්වං නු දාසොති මඤ්ඤසි.

61.

‘‘යස්ස අස්සසහස්සානි, සදා යොජෙන්ති වීසතිං;
ඔක්කාකපුත්තො භද්දන්තෙ, ත්වං නු දාසොති මඤ්ඤසි.

62.

‘‘යස්ස රථසහස්සානි, සදා යොජෙන්ති වීසතිං;
ඔක්කාකපුත්තො භද්දන්තෙ, ත්වං නු දාසොති මඤ්ඤසි;
යස්ස උසභසහස්සානි, සදා යොජෙන්ති වීසතිං;
ඔක්කාකපුත්තො භද්දන්තෙ, ත්වං නු දාසොති මඤ්ඤසි.

63.

‘‘යස්ස ධෙනුසහස්සානි, සදා දුහන්ති වීසතිං;
ඔක්කාකපුත්තො භද්දන්තෙ, ත්වං නු දාසොති මඤ්ඤසී’’ති.

එවං තාය පඤ්චහි ගාථාහි මහාසත්තස්ස යසො වණ්ණිතො. අථස්සා මාතා ‘‘අයං අසම්භිතා කථං කථෙති, අද්ධා එවමෙත’’න්ති සද්දහිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. සො වෙගෙන පභාවතියා සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘සච්චං කිර, අම්ම, කුසරාජා ඉධාගතො’’ති. ‘‘ආම තාත, අජ්ජස්ස සත්ත මාසා අතික්කන්තා තව ධීතානං ආළාරිකත්තං කරොන්තස්සා’’ති. සො තස්සා අසද්දහන්තො ඛුජ්ජං පුච්ඡිත්වා යථාභූතං සුත්වා ධීතරං ගරහන්තො ගාථමාහ –

64.

‘‘තග්ඝ තෙ දුක්කටං බාලෙ, යං ඛත්තියං මහබ්බලං;
නාගං මණ්ඩූකවණ්ණෙන, න තං අක්ඛාසිධාගත’’න්ති.

තත්ථ **තග්ඝාති** එකංසෙනෙව.

සො ධීතරං ගරහිත්වා වෙගෙන තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා කතපටිසන්ථාරො අඤ්ජලිං පග්ගය්හ අත්තනො අච්චයං දස්සෙන්තො ගාථමාහ –

65.

‘‘අපරාධං මහාරාජ, ත්වං නො ඛම රථෙසභ;
යං තං අඤ්ඤාතවෙසෙන, නාඤ්ඤාසිම්හා ඉධාගත’’න්ති.

තං සුත්වා මහාසත්තො ‘‘සචාහං ඵරුසං වක්ඛාමි, ඉධෙවස්ස හදයං ඵලිස්සති, අස්සාසෙස්සාමි න’’න්ති චින්තෙත්වා භාජනන්තරෙ ඨිතොව ඉතරං ගාථමාහ –

66.

‘‘මාදිසස්ස න තං ඡන්නං, යොහං ආළාරිකො භවෙ;
ත්වඤ්ඤෙව මෙ පසීදස්සු, නත්ථි තෙ දෙව දුක්කට’’න්ති.

රාජා තස්ස සන්තිකා පටිසන්ථාරං ලභිත්වා පාසාදං අභිරුහිත්වා පභාවතිං පක්කොසාපෙත්වා ඛමාපනත්ථාය පෙසෙන්තො ගාථමාහ –

67.

‘‘ගච්ඡ බාලෙ ඛමාපෙහි, කුසරාජං මහබ්බලං;
ඛමාපිතො කුසො රාජා, සො තෙ දස්සති ජීවිත’’න්ති.

සා පිතු වචනං සුත්වා භගිනීහි චෙව පරිචාරිකාහි ච පරිවුතා තස්ස සන්තිකං අගමාසි. සොපි කම්මකාරවෙසෙන ඨිතොව තස්සා අත්තනො සන්තිකං ආගමනං ඤත්වා ‘‘අජ්ජ පභාවතියා මානං භින්දිත්වා පාදමූලෙ නං කලලෙ නිපජ්ජාපෙස්සාමී’’ති සබ්බං අත්තනා ආභතං උදකං ඡඩ්ඩෙත්වා ඛලමණ්ඩලමත්තං ඨානං මද්දිත්වා එකකලලං අකාසි. සා තස්ස සන්තිකං

ගන්ත්වා තස්ස පාදෙසු නිපතිත්වා කලලපිට්ඨෙ නිපන්නා තං ඛමාපෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

68.

‘‘පිතුස්ස වචනං සුත්වා, දෙවවණ්ණී පභාවතී;
සිරසා අග්ගහී පාදෙ, කුසරාජං මහබ්බල’’න්ති.

තත්ථ **සිරසා**ති සිරසා නිපතිත්වා කුසරාජානං පාදෙ අග්ගහෙසීති.

ගහෙත්වා ච පන නං ඛමාපෙන්තී තිස්සො ගාථායො අභාසි –

69.

‘‘යාමා රත්‍යො අතික්කන්තා, තාමා දෙව තයා විනා;
වන්දෙ තෙ සිරසා පාදෙ, මා මෙ කුජ්ඣ රථෙසභ.

70.

‘‘සබ්බං තෙ පටිජානාමි, මහාරාජ සුණොහි මෙ;
න චාපි අප්පියං තුය්හං, කරෙය්‍යාමි අහං පුන.

71.

‘‘එවං චෙ යාචමානාය, වචනං මෙ න කාහසි;
ඉදානි මං තාතො හන්ත්වා, ඛත්තියානං පදස්සතී’’ති.

තත්ථ **රත්‍යො**ති රත්තියො. **තාමා**ති තා ඉමා සබ්බාපි තයා විනා අතික්කන්තා. **සබ්බං තෙ පටිජානාමී**ති, මහාරාජ, එත්තකං කාලං මයා තව අප්පියමෙව කතං, ඉදං තෙ අහං සබ්බං පටිජානාමි, අපරම්පි සුණොහි මෙ, ඉතො පට්ඨායාහං පුන තුය්හං අප්පියං න කරිස්සාමි. **එවං චෙ**ති සචෙ එවං යාචමානාය මම ත්වං වචනං න කරිස්සසීති.

තං සුත්වා රාජා ‘‘සචාහං ‘ඉමං ත්වඤ්ඤෙව ජානිස්සසී’ති වක්ඛාමි, හදයමස්සා ඵලිස්සති, අස්සාසෙස්සාමි න’’න්ති චින්තෙත්වා ආහ –

72.

‘‘එවං තෙ යාචමානාය, කිං න කාහාමි තෙ වචො;
විකුද්ධො ත්‍යස්මි කල්‍යාණි, මා ත්වං භායි පභාවති.

73.

‘‘සබ්බං තෙ පටිජානාමි, රාජපුත්ති සුණොහි මෙ;
න චාපි අප්පියං තුය්හං, කරෙය්‍යාමි අහං පුන.

74.

‘‘තව කාමා හි සුස්සොණි, පහු දුක්ඛං තිතික්ඛිසං;

බහුං මද්දකුලං හන්ත්වා, නයිතුං තං පභාවතී''ති.

තත්ථ **කිං න කාහාමීති** කිංකාරණා තව වචනං න කරිස්සාමි. **විකුද්ධො ත්‍යස්මීති** විකුද්ධො නික්කොපො තෙ අස්මිං. **සබ්බං තෙති** විකුද්ධභාවඤ්ච ඉදානි අප්පියකරණඤ්ච උභයං තෙ ඉදං සබ්බමෙව පටිජානාමි. **තව කාමාති** තව කාමෙන තං ඉච්ඡමානො. **තිතික්ඛිසන්ති** අධිවාසෙමි. **බහුං මද්දකුලං හන්ත්වා නයිතුං තන්ති** බහුමද්දරාජකුලං හනිත්වා බලක්කාරෙන තං නෙතුං සමත්ථොති.

අථ සො සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො පරිචාරිකං විය තං අත්තනො පරිචාරිකං දිස්වා ඛත්තියමානං උප්පාදෙත්වා ''මයි කිර ධරමානෙයෙව මම භරියං අඤ්ඤෙ ගහෙත්වා ගමිස්සන්තී''ති සීහො විය රාජඞ්ගණෙ විජම්භමානො ''සකලනගරවාසිනො මෙ ආගතභාවං ජානන්තූ''ති වග්ගන්තො නදන්තො සෙළෙන්තො අප්ඵොටෙන්තො ''ඉදානි තෙ ජීවග්ගාහං ගහෙස්සාමි, රථාදයො මෙ යොජෙන්තූ''ති අනන්තරං ගාථමාහ –

75.

''යොජයන්තු රථෙ අස්සෙ, නානාචිත්තෙ සමාහිතෙ;
අථ දක්ඛථ මෙ වෙගං, විධමන්තස්ස සත්තවො''ති.

තත්ථ **නානාචිත්තෙති** නානාලඞ්කාරවිචිත්තෙ. **සමාහිතෙති** අස්සෙ සන්ධාය වුත්තං, සුසික්ඛිතෙ නිබ්බිසෙවනෙති අත්ථො. **අථ දක්ඛථ මෙ වෙගන්ති** අථ මෙ පරක්කමං පස්සිස්සථාති.

සත්තූනං ගණ්හනං නාම මය්හං භාරො, ගච්ඡ ත්වං න්හත්වා අලඞ්කරිත්වා පාසාදං ආරුහාති තං උය්‍යොජෙසි. මද්දරාජාපිස්ස පරිහාරකරණත්ථං අමච්චෙ පහිණි. තෙ තස්ස මහානසද්වාරෙයෙව සාණිං පරික්ඛිපිත්වා කප්පකෙ උපට්ඨපෙසුං. සො කතමස්සුකම්මො සීසංන්හාතො සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො අමච්චාදීහි පරිවුතො ''පාසාදං අභිරුහිස්සාමී''ති දිසා විලොකෙත්වා අප්ඵොටෙසි. ඔලොකිතඔලොකිතට්ඨානං විකම්පි. සො ''ඉදානි මෙ පරක්කමං පස්සිස්සථා''ති ආහ. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා අනන්තරං ගාථමාහ –

76.

''තඤ්ච තත්ථ උදික්ඛිංසු, රඤ්ඤො මද්දස්සන්තෙපුරෙ;
විජම්භමානං සීහංව, ඵොටෙන්තං දිගුණං භුජ''න්ති.

තස්සත්ථො – තඤ්ච තත්ථ විජම්භන්තං අප්ඵොටෙන්තං රඤ්ඤො අන්තෙපුරෙ වාතපානානි විවරිත්වා ඉත්ථියො උදික්ඛිංසූති.

අථස්ස මද්දරාජා කතආනෙඤ්ජකාරණං අලඞ්කතවරවාරණං පෙසෙසි. සො සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තං හත්ථික්ඛන්ධං ආරුය්හ ‘‘පභාවතිං ආනෙථා’’ති තම්පි පච්ඡතො නිසීදාපෙත්වා චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය පරිවුතො පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා පරසෙනං ඔලොකෙත්වා ‘‘අහං කුසරාජා, ජීවිතත්ථිකා උරෙන නිපජ්ජන්තූ’’ති තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදිත්වා සත්තුමද්දනං අකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

77.

‘‘හත්ථික්ඛන්ධඤ්ච ආරුය්හ, ආරොපෙත්වා පභාවතිං;
සඞ්ගාමං ඔතරිත්වාන, සීහනාදං නදී කුසො.

78.

‘‘තස්ස තං නදතො සුත්වා, සීහස්සෙවිතරෙ මිගා;
ඛත්තියා විපලායිංසු, කුසසද්දභයට්ටිතා.

79.

‘‘හත්ථාරොහා අනීකට්ඨා, රථිකා පත්තිකාරකා;
අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ඡින්දන්ති, කුසසද්දභයට්ටිතා.

80.

‘‘තස්මිං සඞ්ගාමසීසස්මිං, පස්සිත්වා හට්ඨමානසො;
කුසස්ස රඤ්ඤො දෙවින්දො, අදා වෙරොචනං මණිං.

81.

‘‘සො තං විජිත්වා සඞ්ගාමං, ලද්ධා වෙරොචනං මණිං;
හත්ථික්ඛන්ධගතො රාජා, පාවෙක්ඛි නගරං පුරං.

82.

‘‘ජීවග්ගාහං ගහෙත්වාන, බන්ධිත්වා සත්ත ඛත්තියෙ;
සසුරස්සුපනාමෙසි, ඉමෙ තෙ දෙව සත්තවො.

83.

‘‘සබ්බෙව තෙ වසං ගතා, අමිත්තා විහතා තව;
කාමං කරොහි තෙ තයා, මුඤ්ච වා තෙ හනස්සු වා’’ති.

තත්ථ **විපලායිංසූති** සතිං පච්චුපට්ඨාපෙතුං අසක්කොන්තා විපල්ලත්ථචිත්තා භිජ්ජිංසු. **කුසසද්දභයට්ටිතාති** කුසරඤ්ඤො සද්දං නිස්සාය ජාතෙන භයෙන උපද්දුතා මූළ්හචිත්තා. **අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ඡින්දන්තීති** අඤ්ඤමඤ්ඤං ඡින්දන්ති මද්දන්ති. ‘‘භින්දිංසූ’’තිපි පාඨො. **තස්මින්ති** එවං බොධිසත්තස්ස සද්දසවනෙනෙව සඞ්ගාමෙ භින්නෙ තස්මිං සඞ්ගාමසීසෙ තං මහාසත්තස්ස පරක්කමං පස්සිත්වා තුට්ඨහදයො සක්කො වෙරොචනං

නාම මණික්ඛන්ධං තස්ස අදාසි. **නගරං පුරන්ති** නගරසඞ්ඛාතං පුරං. **බන්ධිත්වාති** තෙසඤ්ඤෙව උත්තරි සාටකෙන පච්ඡාබාහං බන්ධිත්වා. **කාමං කරොහි තෙ තයාති** ත්වං අත්තනො කාමං ඉච්ඡං රුචිං කරොහි, එතෙ හි තයා දාසා කතායෙවාති.

රාජා ආහ –

84.

‘‘තුය්හෙව සත්තවො එතෙ, න හි තෙ මය්හ සත්තවො;
ත්වඤ්ඤෙව නො මහාරාජ, මුඤ්ච වා තෙ හනස්සු වා’’ති.

තත්ථ **ත්වඤ්ඤෙව නොති**, මහාරාජ, ත්වංයෙව අම්හාකං ඉස්සරොති.

එවං වුත්තෙ මහාසත්තො ‘‘කිං ඉමෙහි මාරිතෙහි, මා තෙසං ආගමනං නිරත්ථකං හොතු, පභාවතියා කනිට්ඨා සත්ත මද්දරාජධීතරො අත්ථි, තා නෙසං දාපෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

85.

‘‘ඉමා තෙ ධීතරො සත්ත, දෙවකඤ්ඤූපමා සුභා;
දදාහි නෙසං එකෙකං, හොන්තු ජාමාතරො තවා’’ති.

අථ නං රාජා ආහ –

86.

‘‘අම්හාකඤ්චෙව තාසඤ්ච, ත්වං නො සබ්බෙසමිස්සරො;
ත්වඤ්ඤෙව නො මහාරාජ, දෙහි නෙසං යදිච්ඡසී’’ති.

තත්ථ **ත්වං නො සබ්බෙසන්ති**, මහාරාජ කුසනරින්ද, කිං වදෙසි, ත්වඤ්ඤෙව එතෙසඤ්ච සත්තන්නං රාජූනං මමඤ්ච ඉමාසඤ්ච සබ්බෙසං නො ඉස්සරො. **යදිච්ඡසීති** යදි ඉච්ඡසි, යස්ස වා යං දාතුං ඉච්ඡසි, තස්ස තං දෙහීති.

එවං වුත්තෙ සො තා සබ්බාපි අලඞ්කාරාපෙත්වා එකෙකස්ස රඤ්ඤො එකෙකං අදාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා පඤ්ච ගාථායො අභාසි –

87.

‘‘එකමෙකස්ස එකෙකං, අදා සීහස්සරො කුසො;
ඛත්තියානං තදා තෙසං, රඤ්ඤො මද්දස්ස ධීතරො.

88.

‘‘පීණිතා තෙන ලාභෙන, තුට්ඨා සීහස්සරෙ කුසෙ;
සකරට්ඨානි පායිංසු, ඛත්තියා සත්ත තාවදෙ.

89.

‘‘පභාවතිඤ්ච ආදාය, මණිං වෙරොචනං සුභං;
කුසාවතිං කුසො රාජා, අගමාසි මහබ්බලො.

90.

‘‘ත්‍යස්සු එකරථෙ යන්තා, පවිසන්තා කුසාවතිං;
සමානා වණ්ණරූපෙන, නාඤ්ඤමඤ්ඤාතිරොචිසුං.

91.

‘‘මාතා පුත්තෙන සංගච්ඡි, උභයො ච ජයම්පතී;
සමග්ගා තෙ තදා ආසුං, ඵීතං ධරණිමාවසු’’න්ති.

තත්ථ **පීණිතාති** සන්තප්පිතා. **පායිංසූති** ඉදානි අප්පමත්තා භවෙය්‍යාථාති කුසනරින්දෙන ඔවදිතා අගමංසු. **අගමාසීති** කතිපාහං වසිත්වා ‘‘අම්හාකං රට්ඨං ගමිස්සාමා’’ති සසුරං ආපුච්ඡිත්වා ගතො. **එකරථෙ යන්තාති** ද්වෙපි එකරථං අභිරුය්හ ගච්ඡන්තා. **සමානා වණ්ණරූපෙනාති** වණ්ණෙන ච රූපෙන ච සමානා හුත්වා. **නාඤ්ඤමඤ්ඤාතිරොචිසුන්ති** එකො එකං නාතික්කමි. මණිරතනානුභාවෙන කිර මහාසත්තො අභිරූපො අහොසි සුවණ්ණවණ්ණො සොභග්ගප්පත්තො, සො කිර පුබ්බෙ පච්චෙකබුද්ධස්ස පිණ්ඩපාතනිස්සන්දෙන බුද්ධපටිමාකරණනිස්සන්දෙන ච එවං තෙජවන්තො අහොසි. **සංගච්ඡීති** අථස්ස මාතා මහාසත්තස්ස ආගමනං සුත්වා නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා මහාසත්තස්ස බහුං පණ්ණාකාරං ආදාය පච්චුග්ගමනං කත්වා සමාගච්ඡි. සොපි මාතරා සද්ධිංයෙව නගරං පදක්ඛිණං කත්වා සත්තාහං ඡණකීළං කීළිත්වා අලඞ්කතපාසාදතලං අභිරුහි. තෙපි උභො ජයම්පතිකා සමග්ගා අහෙසුං, තතො පට්ඨාය යාවජීවං සමග්ගා සම්මොදමානා ඵීතං ධරණිං අජ්ඣාවසිංසූති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ජාතකං සමොධානෙසි, සච්චපරියොසානෙ උක්කණ්ඨිතභික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. තදා මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි අහෙසුං, කනිට්ඨො ආනන්දො, ඛුජ්ජා ඛුජ්ජුත්තරා, පභාවතී රාහුලමාතා, පරිසා බුද්ධපරිසා, කුසරාජා පන අහමෙව අහොසින්ති.

කුසජාතකවණ්ණනා පඨමා.

[532] 2. සොණනන්දජාතකවණ්ණනා

දෙවතා නුසි ගන්ධබ්බොති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මාතුපොසකභික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු **සාමජාතකෙ** (ජා. 2.22.296 ආදයො) වත්ථුසදිසං. තදා පන සත්ථා ‘‘මා, භික්ඛවෙ, ඉමං භික්ඛුං උජ්ඣායිත්ථ, පොරාණකපණ්ඩිතා සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජං ලභමානාපි තං අග්ගහෙත්වා මාතාපිතරො පොසිංසුයෙවා’’ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසී බ්‍රහ්මවඩ්ඪනං නාම නගරං අහොසි. තත්ථ මනොජො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙසි. තත්ථ අඤ්ඤතරො අසීතිකොටිවිභවො බ්‍රාහ්මණමහාසාලො අපුත්තකො අහොසි. තස්ස බ්‍රාහ්මණී තෙනෙව ‘‘හොති පුත්තං පත්ථෙහී’’ති වුත්තා පත්ථෙසි. අථ බොධිසත්තො බ්‍රහ්මලොකා චවිත්වා තස්සා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි, ජාතස්ස චස්ස ‘‘සොණකුමාරො’’ති නාමං කරිංසු. තස්ස පදසා ගමනකාලෙ අඤ්ඤොපි සත්තො බ්‍රහ්මලොකා චවිත්වා තස්සායෙව කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි, තස්ස ජාතස්ස ‘‘නන්දකුමාරො’’ති නාමං කරිංසු. තෙසං උග්ගහිතවෙදානං සබ්බසිප්පෙසු නිප්ඵත්තිං පත්තානං වයප්පත්තානං රූපසම්පදං දිස්වා බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං ආමන්තෙත්වා ‘‘හොති පුත්තං සොණකුමාරං ඝරබන්ධනෙන බන්ධිස්සාමා’’ති ආහ. සා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා පුත්තස්ස තමත්ථං ආචික්ඛි. සො ‘‘අලං, අම්ම, මය්හං ඝරාවාසෙන, අහං යාවජීවං තුම්හෙ පටිජග්ගිත්වා තුම්හාකං අච්චයෙන හිමවන්තං පවිසිත්වා පබ්බජිස්සාමී’’ති ආහ. සා බ්‍රාහ්මණස්ස එතමත්ථං ආරොචෙසි.

තෙ පුනප්පුනං කථෙන්තාපි තස්ස චිත්තං අලභිත්වා නන්දකුමාරං ආමන්තෙත්වා ‘‘තාත, තෙන හි ත්වං කුටුම්බං පටිපජ්ජාහී’’ති වත්වා ‘‘නාහං භාතරා ඡඩ්ඩිතඛෙළං සීසෙන උක්ඛිපාමි, අහම්පි තුම්හාකං අච්චයෙන භාතරාව සද්ධිං පබ්බජිස්සාමී’’ති වුත්තෙ තෙසං වචනං සුත්වා ‘‘ඉමෙ ද්වෙ එවං තරුණාව කාමෙ පජහන්ති, කිමඞ්ගං පන මයං, සබ්බෙයෙව පබ්බජිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘තාතා, කිං වො අම්හාකං අච්චයෙන පබ්බජ්ජාය, ඉදානෙව සබ්බෙ මයං පබ්බජිස්සාමා’’ති රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා සබ්බං ධනං දානමුඛෙ විස්සජ්ජෙත්වා දාසජනං භුජිස්සං කත්වා ඤාතීනං දාතබ්බයුත්තකං දත්වා චත්තාරොපි ජනා බ්‍රහ්මවඩ්ඪනනගරා නික්ඛමිත්වා හිමවන්තපදෙසෙ පඤ්චපදුමසඤ්ඡන්නං සරං නිස්සාය රමණීයෙ වනසණ්ඩෙ අස්සමං මාපෙත්වා පබ්බජිත්වා තත්ථ වසිංසු. උභොපි භාතරො මාතාපිතරො පටිජග්ගිංසු, තෙසං පාතොව දන්තකට්ඨඤ්ච මුඛධොවනඤ්ච දත්වා පණ්ණසාලඤ්ච පරිවෙණඤ්ච සම්මජ්ජිත්වා පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨපෙත්වා අරඤ්ඤතො මධුරඵලාඵලානි ආහරිත්වා මාතාපිතරො ඛාදාපෙන්ති, උණ්හෙන වා සීතෙන වා වාරිනා න්හාපෙන්ති, ජටා සොධෙන්ති, පාදපරිකම්මාදීනි තෙසං කරොන්ති.

එවං අද්ධානෙ ගතෙ නන්දපණ්ඩිතො ‘‘මයා ආභතඵලාඵලානෙව පඨමං මාතාපිතරො ඛාදාපෙස්සාමී’’ති පුරතො ගන්ත්වා හිය්‍යො ච පරහිය්‍යො ච ගහිතට්ඨානතො යානි වා තානි වා පාතොව ආහරිත්වා මාතාපිතරො ඛාදාපෙසි. තෙ තානි ඛාදිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා උපොසථිකා භවන්ති. සොණපණ්ඩිතො පන දූරං ගන්ත්වා මධුරමධුරානි සුපක්කසුපක්කානි ආහරිත්වා උපනාමෙසි. අථ නං, ‘‘තාත, කනිට්ඨෙන තෙ ආභතානි මයං පාතොව ඛාදිත්වා උපොසථිකා ජාතා, න ඉදානි නො අත්ථො’’ති වදන්ති.

ඉති තස්ස ඵලාඵලානි පරිභොගං න ලභන්ති විනස්සන්ති, පුනදිවසෙසුපි තථෙවාති. එවං සො පඤ්චාභිඤ්ඤතාය දූරං ගන්ත්වාපි ආහරති, තෙ පන න ඛාදන්ති.

අථ මහාසත්තො චින්තෙසි – ‘‘මාතාපිතරො මෙ සුඛුමාලා, නන්දො ච යානි වා තානි වා අපක්කදුප්පක්කානි ඵලාඵලානි ආහරිත්වා ඛාදාපෙති, එවං සන්තෙ ඉමෙ න චිරං පවත්තිස්සන්ති, වාරෙස්සාමි න’’න්ති. අථ නං සො ආමන්තෙත්වා ‘‘නන්ද, ඉතො පට්ඨාය ඵලාඵලං ආහරිත්වා මමාගමනං පටිමානෙහි, උභොපි එකතොව ඛාදාපෙස්සාමා’’ති ආහ. සො එවං වුත්තෙපි අත්තනො පුඤ්ඤං පච්චාසීසන්තො න තස්ස වචනමකාසි. මහාසත්තො ‘‘නන්දො මම වචනං අකරොන්තො අයුත්තං කරොති, පලාපෙස්සාමි නං, තතො එකකොව මාතාපිතරො පටිජග්ගිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘නන්ද, ත්වං අනොවාදකො පණ්ඩිතානං වචනං න කරොසි, අහං ජෙට්ඨො, මාතාපිතරො මමෙව භාරො, අහමෙව නෙසං පටිජග්ගිස්සාමි, ත්වං ඉධ වසිතුං න ලච්ඡසි, අඤ්ඤත්ථ යාහී’’ති තස්ස අච්ඡරං පහරි.

සො තෙන පලාපිතො තස්ස සන්තිකෙ ඨාතුං අසක්කොන්තො තං වන්දිත්වා මාතාපිතරො උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා අත්තනො පණ්ණසාලං පවිසිත්වා කසිණං ඔලොකෙත්වා තං දිවසමෙව පඤ්ච අභිඤ්ඤායො අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘අහං සිනෙරුපාදතො රතනවාලුකා ආහරිත්වා මම භාතු පණ්ණසාලාය පරිවෙණෙ ඔකිරිත්වා භාතරං ඛමාපෙතුං පහොමි, එවම්පි න සොභිස්සති, අනොතත්තතො උදකං ආහරිත්වා මම භාතු පණ්ණසාලාය පරිවෙණෙ ඔසිඤ්චිත්වා භාතරං ඛමාපෙතුං පහොමි, එවම්පි න සොභිස්සති, සචෙ මෙ භාතරං දෙවතානං වසෙන ඛමාපෙය්‍යං, චත්තාරො ච මහාරාජානො සක්කඤ්ච ආනෙත්වා භාතරං ඛමාපෙතුං පහොමි, එවම්පි න සොභිස්සති, සකලජම්බුදීපෙ මනොජං අග්ගරාජානං ආදිං කත්වා රාජානො ආනෙත්වා ඛමාපෙස්සාමි, එවං සන්තෙ මම භාතු ගුණො සකලජම්බුදීපෙ අවත්ථරිත්වා ගමිස්සති, චන්දිමසූරියො විය පඤ්ඤායිස්සතී’’ති. සො තාවදෙව ඉද්ධියා ගන්ත්වා බ්‍රහ්මවඩ්ඪනනගරෙ තස්ස රඤ්ඤො නිවෙසනද්වාරෙ ඔතරිත්වා ‘‘එකො කිර වො තාපසො දට්ඨුකාමො’’ති රඤ්ඤො ආරොචාපෙසි. රාජා ‘‘කිං පබ්බජිතස්ස මයා දිට්ඨෙන, ආහාරත්ථාය ආගතො භවිස්සතී’’ති භත්තං පහිණි, සො භත්තං න ඉච්ඡි. තණ්ඩුලං පහිණි, තණ්ඩුලං න ඉච්ඡි. වත්ථානි පහිණි, වත්ථානි න ඉච්ඡි. තම්බූලං පහිණි, තම්බූලං න ඉච්ඡි. අථස්ස සන්තිකෙ දූතං පෙසෙසි, ‘‘කිමත්ථං ආගතොසී’’ති. සො දූතෙන පුට්ඨො ‘‘රාජානං උපට්ඨහිතුං ආගතොම්හී’’ති ආහ. රාජා තං සුත්වා ‘‘බහූ මම උපට්ඨාකා, අත්තනොව තාපසධම්මං කරොතූ’’ති පෙසෙසි. සො තං සුත්වා ‘‘අහං තුම්හාකං අත්තනො බලෙන සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජං ගහෙත්වා දස්සාමී’’ති ආහ.

තං සුත්වා රාජා චින්තෙසි – ‘‘පබ්බජිතා නාම පණ්ඩිතා, කිඤ්චි උපායං ජානිස්සන්තී’’ති තං පක්කොසාපෙත්වා ආසනෙ නිසීදාපෙත්වා වන්දිත්වා ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙ කිර මය්හං සකලජම්බුදීපරජ්ජං ගහෙත්වා දස්සථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘ආම මහාරාජා’’ති. ‘‘කථං ගණ්හිස්සථා’’ති? ‘‘මහාරාජ, අන්තමසො ඛුද්දකමක්ඛිකාය පිවනමත්තම්පි ලොහිතං කස්සචි අනුප්පාදෙත්වා තව ධනච්ඡෙදං අකත්වා අත්තනො ඉද්ධියාව ගහෙත්වා දස්සාමි, අපිච කෙවලං පපඤ්චං අකත්වා අජ්ජෙව නික්ඛමිතුං වට්ටතී’’ති. සො තස්ස වචනං සද්දහිත්වා සෙනඞ්ගපරිවුතො නගරා නික්ඛමි. සචෙ සෙනාය උණ්හං හොති, නන්දපණ්ඩිතො අත්තනො ඉද්ධියා ඡායං කත්වා සීතං කරොති, දෙවෙ වස්සන්තෙ සෙනාය උපරි වස්සිතුං න දෙති, සීතං වා උණ්හං වා වාරෙති, මග්ගෙ ඛාණුකණ්ටකාදයො සබ්බපරිස්සයෙ අන්තරධාපෙති, මග්ගං කසිණමණ්ඩලං විය සමං කත්වා සයං ආකාසෙ චම්මඛණ්ඩං පත්ථරිත්වා පල්ලඞ්කෙන නිසින්නො සෙනාය පරිවුතො ගච්ඡති.

එවං සෙනං ආදාය පඨමං කොසලරට්ඨං ගන්ත්වා නගරස්සාවිදූරෙ ඛන්ධාවාරං නිවාසාපෙත්වා ‘‘යුද්ධං වා නො දෙතු සෙතච්ඡත්තං වා’’ති කොසලරඤ්ඤො දූතං පාහෙසි. සො කුජ්ඣිත්වා ‘‘කිං අහං න රාජා’’ති ‘‘යුද්ධං දම්මී’’ති සෙනාය පුරක්ඛතො නික්ඛමි. ද්වෙ සෙනා යුජ්ඣිතුං ආරභිංසු. නන්දපණ්ඩිතො ද්වින්නම්පි අන්තරෙ අත්තනො නිසීදනං අජිනචම්මං මහන්තං කත්වා පසාරෙත්වා ද්වීහිපි සෙනාහි ඛිත්තසරෙ චම්මෙනෙව සම්පටිච්ඡි. එකසෙනායපි කොචි කණ්ඩෙන විද්ධො නාම නත්ථි, හත්ථගතානං පන කණ්ඩානං ඛයෙන ද්වෙපි සෙනා නිරුස්සාහා අට්ඨංසු. නන්දපණ්ඩිතො මනොජරාජස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘මා භායි, මහාරාජා’’ති අස්සාසෙත්වා කොසලස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘මහාරාජ, මා භායි, නත්ථි තෙ පරිපන්ථො, තව රජ්ජං තවෙව භවිස්සති, කෙවලං මනොජරඤ්ඤො වසවත්තී හොහී’’ති ආහ. සො තස්ස සද්දහිත්වා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. අථ නං මනොජස්ස සන්තිකං නෙත්වා ‘‘මහාරාජ, කොසලරාජා තෙ වසෙ වත්තති, ඉමස්ස රජ්ජං ඉමස්සෙව හොතූ’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා තං අත්තනො වසෙ වත්තෙත්වා ද්වෙ සෙනා ආදාය අඞ්ගරට්ඨං ගන්ත්වා අඞ්ගං ගහෙත්වා තතො මගධරට්ඨන්ති එතෙනුපායෙන සකලජම්බුදීපෙ රාජානො අත්තනො වසෙ වත්තෙත්වා තතො තෙහි පරිවුතො බ්‍රහ්මවඩ්ඪනනගරමෙව ගතො. රජ්ජං ගණ්හන්තො පනෙස සත්තන්නං සංවච්ඡරානං උපරි සත්තදිවසාධිකෙහි සත්තමාසෙහි ගණ්හි. සො එකෙකරාජධානිතො නානප්පකාරං ඛජ්ජභොජනං ආහරාපෙත්වා එකසතරාජානො ගහෙත්වා තෙහි සද්ධිං සත්තාහං මහාපානං පිවි.

නන්දපණ්ඩිතො ‘‘යාව රාජා සත්තාහං ඉස්සරියසුඛං අනුභොති, තාවස්ස අත්තානං න දස්සෙස්සාමී’’ති උත්තරකුරුම්හි පිණ්ඩාය චරිත්වා හිමවන්තෙ කඤ්චනගුහාද්වාරෙ සත්තාහං වසි. මනොජොපි සත්තමෙ දිවසෙ අත්තනො මහන්තං සිරිවිභවං ඔලොකෙත්වා ‘‘අයං යසො න මය්හං මාතාපිතූහි, න

අඤ්ඤෙහි දින්නො, නන්දතාපසං නිස්සාය උප්පන්නො, තං ඛො පන මෙ අපස්සන්තස්ස අජ්ජ සත්තමො දිවසො, කහං නු ඛො මෙ යසදායකො''ති නන්දපණ්ඩිතං සරි. සො තස්ස අනුස්සරණභාවං ඤත්වා ආගන්ත්වා පුරතො ආකාසෙ අට්ඨාසි. රාජා තං දිස්වා චින්තෙසි – ''අහං ඉමස්ස තාපසස්ස දෙවතාභාවං වා මනුස්සභාවං වා න ජානාමි, සචෙ එස මනුස්සො භවෙය්‍ය, සකලජම්බුදීපරජ්ජං එතස්සෙව දස්සාමි. අථ දෙවො, සක්කාරමස්ස කරිස්සාමී''ති. සො තං වීමංසන්තො පඨමං ගාථමාහ –

92.

''දෙවතා නුසි ගන්ධබ්බො, අදු සක්කො පුරින්දදො;
මනුස්සභූතො ඉද්ධිමා, කථං ජානෙමු තං මය''න්ති.

සො තස්ස වචනං සුත්වා සභාවමෙව කථෙන්තො දුතියං ගාථමාහ –

93.

''නාපි දෙවො න ගන්ධබ්බො, නාපි සක්කො පුරින්දදො;
මනුස්සභූතො ඉද්ධිමා, එවං ජානාහි භාරධා''ති.

තත්ථ **භාරධාති** රට්ඨභාරධාරිතාය නං එවං ආලපති.

තං සුත්වා රාජා ''මනුස්සභූතො කිරායං මය්හං එවං බහුපකාරො, මහන්තෙන යසෙන නං සන්තප්පෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ආහ –

94.

''කතරූපමිදං භොතො, වෙය්‍යාවච්චං අනප්පකං;
දෙවම්හි වස්සමානම්හි, අනොවස්සං භවං අකා.

95.

''තතො වාතාතපෙ ඝොරෙ, සීතච්ඡායං භවං අකා;
තතො අමිත්තමජ්ඣෙසු, සරතාණං භවං අකා.

96.

''තතො ඵීතානි රට්ඨානි, වසිනො තෙ භවං අකා;
තතො එකසතං ඛත්‍යෙ, අනුයන්තෙ භවං අකා.

97.

''පතීතාස්සු මයං භොතො, වද තං භඤ්ජමිච්ඡසි;
හත්ථියානං අස්සරථං, නාරියො ච අලඞ්කතා;
නිවෙසනානි රම්මානි, මයං භොතො දදාමසෙ.

98.

''අථ වඞ්ගෙ වා මගධෙ, මයං භොතො දදාමසෙ;

අථ වා අස්සකාවන්තී, සුමනා දම්ම තෙ මයං.

99.

‘‘උපඩ්ඪං වාපි රජ්ජස්ස, මයං භොතො දදාමසෙ;
සචෙ තෙ අත්ථො රජ්ජෙන, අනුසාස යදිච්ඡසී’’ති.

තත්ථ **කතරූපමිදන්ති** කතසභාවං. **වෙයාවච්චන්ති** කායවෙයාවතිකකම්මං. **අනොවස්සන්ති** අවස්සං, යථා දෙවො න වස්සති, තථා කතන්ති අත්ථො. **සීතච්ඡායන්ති** සීතලං ඡායං. **වසිනො තෙති** තෙ රට්ඨවාසිනො අම්හාකං වසවත්තිනො. **ඛත්‍යෙති** ඛත්තියෙ, අට්ඨකථායං පන අයමෙව පාඨො. **පතීතාස්සු මයන්ති** තුට්ඨා මයං. **වද තං භඤ්ඤමිච්ඡසීති භඤ්ඤන්ති** රතනස්සෙතං නාමං, වරං තෙ දදාමි, යං රතනං ඉච්ඡසි, තං වදෙහීති අත්ථො. **‘‘හත්ථියාන’’න්තිආදීහි සරූපතො තං තං රතනං දස්සෙති . අස්සකාවන්තීඅ**ස්සකරට්ඨං වා අවන්තිරට්ඨං වා. **රජ්ජෙනාති** සචෙපි තෙ සකලජම්බුදීපරජ්ජෙන අත්ථො, තම්පි තෙ දත්වා අහං එලකාවුධහත්ථො තුම්හාකං රථස්ස පුරතො ගමිස්සාමීති දීපෙති. **යදිච්ඡසීති** එතෙසු මයා වුත්තප්පකාරෙසු යං ඉච්ඡසි, තං අනුසාස ආණාපෙහීති.

තං සුත්වා නන්දපණ්ඩිතො අත්තනො අධිප්පායං ආවිකරොන්තො ආහ –

100.

‘‘න මෙ අත්ථොපි රජ්ජෙන, නගරෙන ධනෙන වා;
අථොපි ජනපදෙන, අත්ථො මය්හං න විජ්ජතී’’ති.

‘‘සචෙ තෙ මයි සිනෙහො අත්ථි, එකං මෙ වචනං කරොහී’’ති වත්වා ගාථාද්වයමාහ –

101.

‘‘භොතොව රට්ඨෙ විජිතෙ, අරඤ්ඤෙ අත්ථි අස්සමො;
පිතා මය්හං ජනෙත්තී ච, උභො සම්මන්ති අස්සමෙ.

102.

‘‘තෙසාහං පුබ්බාචරියෙසු, පුඤ්ඤං න ලභාමි කාතවෙ;
භවන්තං අජ්ඣාවරං කත්වා, සොණං යාචෙමු සංවර’’න්ති.

තත්ථ **රට්ඨෙති** රජ්ජෙ. **විජිතෙති** ආණාපවත්තිට්ඨානෙ. **අස්සමොති** හිමවන්තාරඤ්ඤෙ එකො අස්සමො අත්ථි. **සම්මන්තීති** තස්මිං අස්සමෙ වසන්ති. **තෙසාහන්ති** තෙසු අහං. **කාතවෙති** වත්තපටිවත්තඵලාඵලාහරණසඞ්ඛාතං පුඤ්ඤං කාතුං න ලභාමි, භාතා මෙ සොණපණ්ඩිතො නාම මමෙකස්මිං අපරාධෙ මා ඉධ වසීති මං පලාපෙසි.

අජ්ඣාවරන්ති අධිආවරං තෙ මයං භවන්තං සපරිවාරං කත්වා සොණපණ්ඩිතං සංවරං යාචෙමු, ආයතිං සංවරං යාචාමාති අත්ථො. ‘‘යාචෙම්මං වර’’න්තිපි පාඨො, මයං තයා සද්ධිං සොණං යාචෙයාම ඛමාපෙයාම, ඉමං වරං තව සන්තිකා ගණ්හාමීති අත්ථො.

අථ නං රාජා ආහ –

103.

‘‘කරොමි තෙ තං වචනං, යං මං භණසි බ්‍රාහ්මණ;

එතඤ්ච ඛො නො අක්ඛාහි, කීවන්තො හොන්තු යාචකා’’ති.

තත්ථ **කරොමීති** අහං සකලජම්බුදීපරජ්ජං දදමානො එත්තකං කිං න කරිස්සාමි, කරොමීති වදති. **කීවන්තොති** කිත්තකා.

නන්දපණ්ඩිතො ආහ –

104.

‘‘පරොසතං ජානපදා, මහාසාලා ච බ්‍රාහ්මණා;

ඉමෙ ච ඛත්තියා සබ්බෙ, අභිජාතා යසස්සිනො;

භවඤ්ච රාජා මනොජො, අලං හෙස්සන්ති යාචකා’’ති.

තත්ථ **ජානපදාති** ගහපතී. **මහාසාලා ච බ්‍රාහ්මණාති** සාරප්පත්තා බ්‍රාහ්මණා ච පරොසතායෙව. **අලං හෙස්සන්තීති** පරියත්තා භවිස්සන්ති. **යාචකාති** මමත්ථාය සොණපණ්ඩිතස්ස ඛමාපකා.

අථ නං රාජා ආහ –

105.

‘‘හත්ථී අස්සෙ ච යොජෙන්තු, රථං සන්නය්හ සාරථී;

ආබන්ධනානි ගණ්හාථ, පාදාසුස්සාරයද්ධජෙ;

අස්සමං තං ගමිස්සාමි, යත්ථ සම්මති කොසියො’’ති.

තත්ථ **යොජෙන්තූති** හත්ථාරොහා හත්ථී, අස්සාරොහා ච අස්සෙ කප්පෙන්තු. **රථං සන්නය්හ සාරථීති** සම්මසාරථි ත්වම්පි රථං සන්නය්හ. **ආබන්ධනානීති** හත්ථිඅස්සරථෙසු ආබන්ධිතබ්බානි භණ්ඩානි ච ගණ්හථ. **පාදාසුස්සාරයද්ධජෙති** රථෙ ඨපිතධජපාදාසු ධජෙ උස්සාරයන්තු උස්සාපෙන්තු. **කොසියොති** යස්මිං අස්සමෙ කොසියගොත්තො වසතීති.

106.

‘‘තතො ච රාජා පායාසි, සෙනාය චතුරඞ්ගිනී;

අගමා අස්සමං රම්මං, යත්ථ සම්මති කොසියො’’ති. – අයං අභිසම්බුද්ධගාථා;

තත්ථ **තතො** **චාති**, භික්ඛවෙ, එවං වත්වා තතො සො රාජා එකසතඛත්තියෙ ගහෙත්වා මහතියා සෙනාය පරිවුතො නන්දපණ්ඩිතං පුරතො කත්වා නගරා නික්ඛමි. **චතුරඞ්ගිනීති** චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය අගමාසි, අන්තරමග්ගෙ වත්තමානොපි අවස්සං ගාමිතාය එවං වුත්තො. චතුවීසතිඅක්ඛොහණිසඞ්ඛාතෙන බලකායෙන සද්ධිං මග්ගං පටිපන්නස්ස තස්ස නන්දපණ්ඩිතො ඉද්ධානුභාවෙන අට්ඨුසභවිත්ථතං මග්ගං සමං මාපෙත්වා ආකාසෙ චම්මඛණ්ඩං පත්ථරිත්වා තත්ථ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා සෙනාය පරිවුතො අලඞ්කතහත්ථික්ඛන්ධෙ නිසීදිත්වා ගච්ඡන්තෙන රඤ්ඤා සද්ධිං ධම්මයුත්තකථං කථෙන්තො සීතුණ්හාදිපරිස්සයෙ වාරෙන්තො අගමාසි.

අථස්ස අස්සමං පාපුණනදිවසෙ සොණපණ්ඩිතො ''මම කනිට්ඨස්ස අතිරෙකසත්තමාසසත්තදිවසාධිකානි සත්ත වස්සානි නික්ඛන්තස්සා''ති ආවජ්ජෙත්වා ''කහං නු ඛො සො එතරහී''ති දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො ''චතුවීසතිඅක්ඛොහණිපරිවාරෙන සද්ධිං එකසතරාජානො ගහෙත්වා මමඤ්ඤෙව ඛමාපෙතුං ආගච්ඡතී''ති දිස්වා චින්තෙසි – ''ඉමෙහි රාජූහි චෙව පරිසාහි ච මම කනිට්ඨස්ස බහූනි පාටිහාරියානි දිට්ඨානි, මමානුභාවං අජානිත්වා 'අයං කූටජටිලො අත්තනො පමාණං න ජානාති, අම්හාකං අය්‍යෙන සද්ධිං පයොජෙසී'ති මං වම්හෙන්තා කථෙන්තා අවීචිපරායණා භවෙය්‍යුං, ඉද්ධිපාටිහාරියං නෙසං දස්සෙස්සාමී''ති. සො චතුරඞ්ගුලමත්තෙන අංසං අඵුසන්තං ආකාසෙ කාජං ඨපෙත්වා අනොතත්තතො උදකං ආහරිතුං රඤ්ඤො අවිදූරෙ ආකාසෙන පායාසි. නන්දපණ්ඩිතො තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා අත්තානං දස්සෙතුං අවිසහන්තො නිසින්නට්ඨානෙයෙව අන්තරධායිත්වා පලායිත්වා හිමවන්තං පාවිසි. මනොජරාජා පන තං රමණීයෙන ඉසිවෙසෙන තථා ආගච්ඡන්තං දිස්වා ගාථමාහ –

107.

''කස්ස කාදම්බයො කාජො, වෙහාසං චතුරඞ්ගුලං;
අංසං අසම්ඵුසං එති, උදහාරාය ගච්ඡතො''ති.

තත්ථ **කාදම්බයොති** කදම්බරුක්ඛමයො. **අංසං අසම්ඵුසං එතීති** අංසං අසම්ඵුසන්තො සයමෙව ආගච්ඡති. **උදහාරායාති** උදකං ආහරිතුං ගච්ඡන්තස්ස කස්ස එස කාජො එවං එති, කො නාම ත්වං, කුතො වා ආගච්ඡසීති.

එවං වුත්තෙ මහාසත්තො ගාථාද්වයමාහ –

108.

''අහං සොණො මහාරාජ, තාපසො සහිතබ්බතො;
භරාමි මාතාපිතරො, රත්තින්දිවමතන්දිතො.

109.

‘‘වනෙ ඵලඤ්ච මූලඤ්ච, ආහරිත්වා දිසම්පති;
පොසෙමි මාතාපිතරො, පුබ්බෙ කතමනුස්සර’’න්ති.

තත්ථ **සහිතබ්බතොති** සහිතවතො සීලාචාරසම්පන්නො එකො තාපසො අහන්ති වදති. **හරාමීති** පොසෙමි. **අතන්දිතොති** අනලසො හුත්වා. **පුබ්බෙ කතමනුස්සරන්ති** තෙහි පුබ්බෙ කතං මය්හං ගුණං අනුස්සරන්තොති.

තං සුත්වා රාජා තෙන සද්ධිං විස්සාසං කත්තුකාමො අනන්තරං ගාථමාහ –

110.

‘‘ඉච්ඡාම අස්සමං ගන්තුං, යත්ථ සම්මති කොසියො;
මග්ගං නො සොණ අක්ඛාහි, යෙන ගච්ඡෙමු අස්සම’’න්ති.

තත්ථ **අස්සමන්ති** තුම්හාකං අස්සමපදං.

අථ මහාසත්තො අත්තනො ආනුභාවෙන අස්සමපදගාමිමග්ගං මාපෙත්වා ගාථමාහ –

111.

‘‘අයං එකපදී රාජ, යෙනෙතං මෙඝසන්නිභං;
කොවිළාරෙහි සඤ්ඡන්නං, එත්ථ සම්මති කොසියො’’ති.

තස්සත්ථො – මහාරාජ, අයං එකපදිකො ජඞ්ඝමග්ගො, ඉමිනා ගච්ඡථ, යෙන දිසාභාගෙන එතං මෙඝවණ්ණං සුපුප්ඵිතකොවිළාරසඤ්ඡන්නං වනං දිස්සති, එත්ථ මම පිතා කොසියගොත්තො වසති, එතස්ස සො අස්සමොති.

112.

‘‘ඉදං වත්වාන පක්කාමි, තරමානො මහාඉසි;
වෙහාසෙ අන්තලික්ඛස්මිං, අනුසාසිත්වාන ඛත්තියෙ.

113.

‘‘අස්සමං පරිමජ්ජිත්වා, පඤ්ඤාපෙත්වාන ආසනං;
පණ්ණසාලං පවිසිත්වා, පිතරං පතිබොධයි.

114.

‘‘ඉමෙ ආයන්ති රාජානො, අභිජාතා යසස්සිනො;
අස්සමා නික්ඛමිත්වාන, නිසීද ත්වං මහාඉසෙ.

115.

‘‘තස්ස තං වචනං සුත්වා, තරමානො මහාඉසි;

අස්සමා නික්ඛමිත්වාන, සද්වාරම්හි උපාවිසී''ති. – ඉමා අභිසම්බුද්ධගාථා;

තත්ථ **පක්කාමී**ති අනොතත්තං අගමාසි. **අස්සමං පරිමජ්ජිත්වා**ති, භික්ඛවෙ, සො ඉසි වෙගෙන අනොතත්තං ගන්ත්වා පානීයං ආදාය තෙසු රාජූසු අස්සමං අසම්පත්තෙසුයෙව ආගන්ත්වා පානීයඝටෙ පානීයමාළකෙ ඨපෙත්වා ''මහාජනො පිවිස්සතී''ති වනකුසුමෙහි වාසෙත්වා සම්මජ්ජනිං ආදාය අස්සමං සම්මජ්ජිත්වා පණ්ණසාලද්වාරෙ පිතු ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා පවිසිත්වා පිතරං ජානාපෙසීති අත්ථො. **උපාවිසී**ති උච්චාසනෙ නිසීදි.

බොධිසත්තස්ස මාතා පන තස්ස පච්ඡතො නීචට්ඨානෙ එකමන්තං නිසීදි. මහාසත්තො නීචාසනෙ නිසීදි. නන්දපණ්ඩිතොපි බොධිසත්තස්ස අනොතත්තතො පානීයං ආදාය අස්සමං ආගතකාලෙ රඤ්ඤො සන්තිකං ආගන්ත්වා අස්සමස්ස අවිදූරෙ ඛන්ධාවාරං නිවාසෙසි. අථ රාජා න්හත්වා සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො එකසතරාජපරිවුතො නන්දපණ්ඩිතං ගහෙත්වා මහන්තෙන සිරිසොභග්ගෙන බොධිසත්තං ඛමාපෙතුං අස්සමං පාවිසි. අථ නං තථා ආගච්ඡන්තං බොධිසත්තස්ස පිතා දිස්වා බොධිසත්තං පුච්ඡි, සොපිස්ස ආචික්ඛි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

116.

''තඤ්ච දිස්වාන ආයන්තං, ජලන්තංරිව තෙජසා;
ඛත්‍යසඞ්ඝපරිබ්‍යූළ්හං, කොසියො එතදබ්‍රවි.

117.

''කස්ස භෙරී මුදිඞ්ගා ච, සඞ්ඛා පණවදින්දිමා;
පුරතො පටිපන්නානි, හාසයන්තා රථෙසභං.

118.

''කස්ස කඤ්චනපට්ටෙන, පුථුනා විජ්ජුවණ්ණිනා;
යුවා කලාපසන්නද්ධො, කො එති සිරියා ජලං.

119.

''උක්කාමුඛපහට්ඨංව, ඛදිරඞ්ගාරසන්නිභං;
මුඛඤ්ච රුචිරා භාති, කො එති සිරියා ජලං.

120.

''කස්ස පග්ගහිතං ඡත්තං, සසලාකං මනොරමං;
ආදිච්චරංසාවරණං, කො එති සිරියා ජලං.

121.

''කස්ස අඞ්ගං පරිග්ගය්හ, වාලබීජනිමුත්තමං;

චරන්ති වරපුඤ්ඤස්ස, හත්ථික්ඛන්ධෙන ආයතො.

122.

‘‘කස්ස සෙතානි ඡත්තානි, ආජානීයා ච වම්මිතා;
සමන්තා පරිකීරෙන්ති, කො එති සිරියා ජලං.

123.

‘‘කස්ස එකසතං ඛත්‍යා, අනුයන්තා යසස්සිනො;
සමන්තානුපරියන්ති, කො එති සිරියා ජලං.

124.

‘‘හත්ථිඅස්සරථපත්ති, සෙනා ච චතුරඞ්ගිනී;
සමන්තානුපරියන්ති, කො එති සිරියා ජලං.

125.

‘‘කස්සෙසා මහතී සෙනා, පිට්ඨිතො අනුවත්තති;
අක්ඛොභණී අපරියන්තා, සාගරස්සෙව ඌමියො.

126.

‘‘රාජාභිරාජා මනොජො, ඉන්දොව ජයතං පති;
නන්දස්සජ්ඣාවරං එති, අස්සමං බ්‍රහ්මචාරිනං.

127.

‘‘තස්සෙසා මහතී සෙනා, පිට්ඨිතො අනුවත්තති;
අක්ඛොභණී අපරියන්තා, සාගරස්සෙව ඌමියො’’ති.

තත්ථ **ජලන්තංරිවා**ති ජලන්තං විය. **පටිපන්නානී**ති එතානි තූරියානි කස්ස පුරතො ආගච්ඡන්තීති අත්ථො. **භාසයන්තා**ති තොසෙන්තා. **කඤ්චනපට්ටෙනා**ති, තාත, කස්ස කඤ්චනමයෙන විජ්ජුවණ්ණෙන උණ්හීසපට්ටෙන නලාටන්තො පරික්ඛිත්තොති පුච්ඡති. **යුවා**ති තරුණො. **කලාපසන්නද්ධො**ති සන්නද්ධසරතූණීරො. **උක්කාමුඛපහට්ඨංවා**ති කම්මාරානං උද්ධනෙ පහට්ඨං සුවණ්ණං විය. **ඛදිරඞ්ගාරසන්නිභ**න්ති වීතච්චිතඛදිරඞ්ගාරවණ්ණං. **ආදිච්චරංසාවරණ**න්තිආදිච්චරංසීනං ආවරණං. **අඞ්ගං පරිග්ගය්හා**ති අඞ්ගං පරිග්ගහෙත්වා, සරීරං පරික්ඛිපිත්වාති අත්ථො. **වාලබීජනිමුත්තම**න්ති වාලබීජනිං උත්තමං. **චරන්තී**ති සඤ්චරන්ති. **ඡත්තානී**ති ආජානීයපිට්ඨෙ නිසින්නානං ධාරිතඡත්තානි. **පරිකීරෙන්තී**ති තස්ස සමන්තා සබ්බදිසාභාගෙසු පරිකීරයන්ති. **චතුරඞ්ගිනී**ති එතෙහි හත්ථිආදීහි චතූහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතා. **අක්ඛොභණී**ති ඛොභෙතුං න සක්කා. **සාගරස්සෙවා**ති සාගරස්ස ඌමියො විය අපරියන්තා. **රාජාභිරාජා**ති එකසතරාජූනං පූජිතො, තෙසං වා අධිකො රාජාති රාජාභිරාජා. **ජයතං පතී**ති

ජයප්පත්තානං තාවතිංසානං ජෙට්ඨකො. **අජ්ඣාවරන්ති** මමං ඛමාපනත්ථාය නන්දස්ස පරිසභාවං උපගන්ත්වා එති.

සත්ථා ආහ –

128.

‘‘අනුලිත්තා චන්දනෙන, කාසිකුත්තමධාරිනො;
සබ්බෙ පඤ්ජලිකා හුත්වා, ඉසීනං අජ්ඣුපාගමු’’න්ති.

තත්ථ **ඉසීනං අජ්ඣුපාගමු**න්ති, භික්ඛවෙ, සබ්බෙපි තෙ රාජානො සුරභිචන්දනෙන අනුලිත්තා උත්තමකාසිකවත්ථධාරිනො සිරසි පතිට්ඨාපිතඅඤ්ජලී හුත්වා ඉසීනං සන්තිකං උපගතා.

තතො මනොජො රාජා තං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො පටිසන්ථාරං කරොන්තො ගාථාද්වයමාහ –

129.

‘‘කච්චි නු භොතො කුසලං, කච්චි භොතො අනාමයං;
කච්චි උඤ්ඡෙන යාපෙථ, කච්චි මූලඵලා බහූ.

130.

‘‘කච්චි ඩංසා මකසා ච, අප්පමෙව සරීසපා;
වනෙ වාළමිගාකිණ්ණෙ, කච්චි හිංසා න විජ්ජතී’’ති.

තතො පරං උභින්නං තෙසං වචනපටිවචනවසෙන කථිතගාථා හොන්ති –

131.

‘‘කුසලඤ්චෙව නො රාජ, අථො රාජ අනාමයං;
අථො උඤ්ඡෙන යාපෙම, අථො මූලඵලා බහූ.

132.

‘‘අථො ඩංසා මකසා ච, අප්පමෙව සරීසපා;
වනෙ වාළමිගාකිණ්ණෙ, හිංසා මය්හං න විජ්ජති.

133.

‘‘බහූනි වස්සපූගානි, අස්සමෙ සම්මතං ඉධ;
නාභිජානාමි උප්පන්නං, ආබාධං අමනොරමං.

134.

‘‘ස්වාගතං තෙ මහාරාජ, අථො තෙ අදුරාගතං;
ඉස්සරොසි අනුප්පත්තො, යං ඉධත්ථි පවෙදය.

135.

‘‘තින්දුකානි පියාලානි, මධුකෙ කාසුමාරියො;
ඵලානි ඛුද්දකප්පානි, භුඤ්ජ රාජ වරං වරං.

136.

‘‘ඉදම්පි පානීයං සීතං, ආභතං ගිරිගබ්භරා;
තතො පිව මහාරාජ, සචෙ ත්වං අභිකඞ්ඛසි.

137.

‘‘පටිග්ගහිතං යං දින්නං, සබ්බස්ස අග්ඝියං කතං;
නන්දස්සාපි නිසාමෙථ, වචනං සො පවක්ඛති.

138.

‘‘අජ්ඣාවරම්හා නන්දස්ස, භොතො සන්තිකමාගතා;
සුණාතු භවං වචනං, නන්දස්ස පරිසාය චා’’ති.

ඉමා යෙභුය්‍යෙන පාකටසම්බන්ධායෙව, යං පනෙත්ථ අපාකටං, තදෙව වක්ඛාම. **පවෙදයාති** යං ඉමස්මිං ඨානෙ තව අභිරුචිතං අත්ථි, තං නො කථෙහීති වදති. **ඛුද්දකප්පානීති** එතානි නානාරුක්ඛඵලානි ඛුද්දකමධුපටිභාගානි මධුරානි. **වරං වරන්ති** ඉතො උත්තමුත්තමං ගහෙත්වා භුඤ්ජ. **ගිරිගබ්භරාති** අනොතත්තතො. **සබ්බස්ස අග්ඝියන්ති** යෙන මයං ආපුච්ඡිතා, තං අම්හෙහි පටිග්ගහිතං නාම තුම්හෙහි ච දින්නමෙව නාම, එත්තාවතා ඉමස්ස ජනස්ස සබ්බස්ස අග්ඝියං තුම්හෙහි කතං. **නන්දස්සාපීති** අම්හාකං තාව සබ්බං කතං, ඉදානි පන නන්දපණ්ඩිතො කිඤ්චි වත්තුකාමො, තස්සපි තාව වචනං සුණාථ. **අජ්ඣාවරම්හාති** මයඤ්හි න අඤ්ඤෙන කම්මෙන ආගතා, නන්දස්ස පන පරිසා හුත්වා තුම්හාකං ඛමාපනත්ථාය ආගතාති වදති. **භවන්ති** භවං සොණපණ්ඩිතො සුණාතු.

එවං වුත්තෙ නන්දපණ්ඩිතො උට්ඨායාසනා මාතාපිතරො ච භාතරඤ්ච වන්දිත්වා සකපරිසාය සද්ධිං සල්ලපන්තො ආහ –

139.

‘‘පරොසතං ජානපදා, මහාසාලා ච බ්‍රාහ්මණා;
ඉමෙ ච ඛත්තියා සබ්බෙ, අභිජාතා යසස්සිනො;
භවඤ්ච රාජා මනොජො, අනුමඤ්ඤන්තු මෙ වචො.

140.

‘‘යෙ ච සන්ති සමීතාරො, යක්ඛානි ඉධ මස්සමෙ;
අරඤ්ඤෙ භූතභබ්‍යානි, සුණන්තු වචනං මම.

141.

‘‘නමො කත්වාන භූතානං, ඉසිං වක්ඛාමි සුබ්බතං;
සො ත්‍යාහං දක්ඛිණා බාහු, තව කොසිය සම්මතො.

142.

‘‘පිතරං මෙ ජනෙත්තිඤ්ච, භත්තුකාමස්ස මෙ සතො;
වීර පුඤ්ඤමිදං ඨානං, මා මං කොසිය වාරය.

143.

‘‘සබ්භි හෙතං උපඤ්ඤාතං, මමෙතං උපනිස්සජ;
උට්ඨානපාරිචරියාය, දීඝරත්තං තයා කතං;
ධාතාපිතූසු පුඤ්ඤානි, මම ලොකදදො භව.

144.

‘‘තථෙව සන්ති මනුජා, ධම්මෙ ධම්මපදං විදූ;
මග්ගො සග්ගස්ස ලොකස්ස, යථා ජානාසි ත්වං ඉසෙ.

145.

‘‘උට්ඨානපාරිචරියාය, මාතාපිතුසුඛාවහං;
තං මං පුඤ්ඤා නිවාරෙති, අරියමග්ගාවරො නරො’’ති.

තත්ථ **අනුමඤ්ඤන්තූති** අනුබුජ්ඣන්තු, සාධුකං සුත්වා පච්චක්ඛං කරොන්තූති අත්ථො. **සමීතාරොති** සමාගතා. **අරඤ්ඤෙ භූතභබ්‍යානීති** අස්මිං හිමවන්තාරඤ්ඤෙ යානි භූතානි චෙව වුඩ්ඪිමරියාදප්පත්තානි භබ්‍යානි ච තරුණදෙවතානි, තානිපි සබ්බානි මම වචනං සුණන්තූති අත්ථො. **‘‘නමො කත්වානා’’**ති ඉදං සො පරිසාය සඤ්ඤං දත්වා තස්මිං වනසණ්ඩෙ නිබ්බත්තදෙවතානං නමක්කාරං කත්වා ආහ. තස්සත්ථො – අජ්ජ බහූහි දෙවතාහි මම භාතිකස්ස ධම්මකථාසවනත්ථං ආගතාහි භවිතබ්බං, අහං වො නමක්කාරො, තුම්හෙපි මය්හං සහායා හොථාති. සො දෙවතානං අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා පරිසං ජානාපෙත්වා **‘‘ඉසිං වක්ඛාමී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉසින්ති** සොණපණ්ඩිතං සන්ධාය වදති. **සම්මතොති** භාතරො නාම අඞ්ගසමා හොන්ති, තස්මා සො තෙ අහං දක්ඛිණා බාහූති සම්මතො. තෙන මෙ ඛමිතුං අරහථාති දීපෙති.

වීරාති වීරියවන්ත මහාපරක්කම. **පුඤ්ඤමිදං ඨානන්ති** ඉදං මාතාපිතුඋපට්ඨානං නාම පුඤ්ඤං සග්ගසංවත්තනිකකාරණං, තං කරොන්තං මං මා වාරයාති වදති. **සබ්භි හෙතන්ති** එතඤ්හි මාතාපිතුඋපට්ඨානං නාම පණ්ඩිතෙහි **උපඤ්ඤාතං** උපගන්ත්වා ඤාතඤ්චෙව වණ්ණිතඤ්ච. **මමෙතං උපනිස්සජාති** ඉදං ත්වං මය්හං නිස්සජ විස්සජ්ජෙහි දෙහි. **උට්ඨානපාරිචරියායාති** උට්ඨානෙන ච පාරිචරියාය ච. **කතන්ති** දීඝරත්තං තයා කුසලං කතං. **පුඤ්ඤානීති** ඉදානි අහං මාතාපිතූසු පුඤ්ඤානි කත්තුකාමො. **මම ලොකදදොති** තස්ස මම ත්වං සග්ගලොකදදො

හොති, අහඤ්හි තෙසං වත්තං උපට්ඨානං කත්වා දෙවලොකෙ අපරිමාණං යසං ලභිස්සාමි, තස්ස මෙ ත්වං දායකො හොහීති වදති.

තථෙවාති යථා ත්වං ජානාසි, තථෙව අඤ්ඤෙපි මනුජා ඉමිස්සං පරිසායං සන්ති, තෙ නානප්පකාරෙ ධම්මෙ ඉදං ජෙට්ඨාපචායිකභාවසඞ්ඛාතං ධම්මකොට්ඨාසං වදන්ති. කින්ති? **මග්ගො සග්ගස්ස ලොකස්සාති. සුඛාවහන්ති** උට්ඨානෙන ච පාරිචරියාය ච මාතාපිතූනං සුඛාවහං. **තං මන්ති** තං මං එවං සම්මාපටිපන්නම්පි භාතා සොණපණ්ඩිතො තම්හා පුඤ්ඤා අභිවාරෙති. **අරියමග්ගාවරොති** සො එවං වාරෙන්තො අයං නරො මම පියදස්සනතාය අරියසඞ්ඛාතස්ස වෙදලොකස්ස මග්ගාවරණො නාම හොතීති.

එවං නන්දපණ්ඩිතෙන වුත්තෙ මහාසත්තො ‘‘ඉමස්ස තාව තුම්හෙහි වචනං සුතං, ඉදානි මමපි සුණාථා’’ති සාවෙන්තො ආහ –

146.

‘‘සුණන්තු භොන්තො වචනං, භාතුරජ්ඣාවරා මම;
කුලවංසං මහාරාජ, පොරාණං පරිහාපයං;
අධම්මචාරී ජෙට්ඨෙසු, නිරයං සොපපජ්ජති.

147.

‘‘යෙ ච ධම්මස්ස කුසලා, පොරාණස්ස දිසම්පති;
චාරිත්තෙන ච සම්පන්නා, න තෙ ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං.

148.

‘‘මාතා පිතා ච භාතා ච, භගිනී ඤාති බන්ධවා;
සබ්බෙ ජෙට්ඨස්ස තෙ භාරා, එවං ජානාහි භාරධ.

149.

‘‘ආදියිත්වා ගරුං භාරං, නාවිකො විය උස්සහෙ;
ධම්මඤ්ච නප්පමජ්ජාමි, ජෙට්ඨො චස්මි රථෙසභා’’ති.

තත්ථ **භාතුරජ්ඣාවරාති** මම භාතු පරිසා හුත්වා ආගතා හොන්තො සබ්බෙපි රාජානො මමපි තාව වචනං සුණන්තු. **පරිහාපයන්ති** පරිහාපෙන්තො. **ධම්මස්සාති** ජෙට්ඨාපචායනධම්මස්ස පවෙණිධම්මස්ස. **කුසලාති** ඡෙකා. **චාරිත්තෙන චාති** ආචාරසීලෙන සම්පන්නා. **භාරාති** සබ්බෙ එතෙ ජෙට්ඨෙන වහිතබ්බා පටිජග්ගිතබ්බාති තස්ස භාරා නාම. **නාවිකො වියාති** යථා නාවාය ගරුං භාරං ආදියිත්වා සමුද්දමජ්ඣෙ නාවං සොත්ථිනා නෙතුං නාවිකො උස්සහෙති වායමති, සහ නාවාය සබ්බභණ්ඩඤ්ච ජනො ච තස්සෙව භාරො හොති, තථා මමෙව සබ්බෙ ඤාතකා භාරොති, අහඤ්ච තෙ උස්සහාමි පටිජග්ගිතුං සක්කොමි, තඤ්ච ජෙට්ඨාපචායනධම්මං

නප්පමජ්ජාමි, න කෙවලඤ්ච එතෙසඤ්ඤෙව, සකලස්සපි ලොකස්ස ජෙට්ඨො ච අස්මි, තස්මා අහමෙව සද්ධිං නන්දෙන පටිජග්ගිතුං යුත්තොති.

තං සුත්වා සබ්බෙපි තෙ රාජානො අත්තමනා හුත්වා ''ජෙට්ඨභාතිකස්ස කිර අවසෙසා භාරාති අජ්ජ අම්හෙහි ඤාත''න්ති නන්දපණ්ඩිතං පහාය මහාසත්තං සන්නිස්සිතා හුත්වා තස්ස ථුතිං කරොන්තා ද්වෙ ගාථා අභාසිංසු –

150.

''අධිගමා තමෙ ඤාණං, ජාලංව ජාතවෙදතො;
එවමෙව නො භවං ධම්මං, කොසියො පවිදංසයි.

151.

''යථා උදයමාදිච්චො, වාසුදෙවො පභඞ්කරො;
පාණීනං පවිදංසෙති, රූපං කල්‍යාණපාපකං;
එවමෙව නො භවං ධම්මං, කොසියො පවිදංසයී''ති.

තත්ථ **අධිගමාති** මයං ඉතො පුබ්බෙ ජෙට්ඨාපචායනධම්මපටිච්ඡාදකෙ තමෙ වත්තමානා න ජානාම, අජ්ජ ජාතවෙදතො ජාලංව ඤාණං අධිගතා. **එවමෙව නොති** යථා මහන්ධකාරෙ පබ්බතමත්ථකෙ ජලිතො ජාතවෙදො සමන්තා ආලොකං ඵරන්තො රූපානි දස්සෙති, තථා නො භවං කොසියගොත්තො ධම්මං පවිදංසයීති අත්ථො. **වාසුදෙවොති** වසුදෙවො වසුජොතනො, ධනපකාසනොති අත්ථො.

ඉති මහාසත්තො එත්තකං කාලං නන්දපණ්ඩිතස්ස පාටිහාරියානි දිස්වා තස්මිං පසන්නචිත්තෙ තෙ රාජානො ඤාණබලෙන තස්මිං පසාදං භින්දිත්වා අත්තනො කථං ගාහාපෙත්වා සබ්බෙව අත්තනො මුඛං උල්ලොකිතෙ අකාසි. අථ නන්දපණ්ඩිතො ''භාතා මෙ පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො ධම්මකථිකො සබ්බෙපිමෙ රාජානො භින්දිත්වා අත්තනො පක්ඛෙ කරි, ඨපෙත්වා ඉමං අඤ්ඤො මය්හං පටිසරණං නත්ථි, ඉමමෙව යාචිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

152.

''එවං මෙ යාචමානස්ස, අඤ්ජලිං නාවබුජ්ඣථ;
තව බද්ධචරො හෙස්සං, වුට්ඨිතො පරිචාරකො''ති.

තස්සත්ථො – සචෙ තුම්හෙ මම එවං යාචමානස්ස ඛමාපනත්ථාය පග්ගහිතං අඤ්ජලිං නාවබුජ්ඣථ න පටිග්ගණ්හථ, තුම්හෙව මාතාපිතරො උපට්ඨහථ, අහං පන තුම්හාකං බද්ධචරො වෙය්‍යාවච්චකරො හෙස්සං, රත්තින්දිවං අනලසභාවෙන වුට්ඨිතො පරිචාරකො අහං තුම්හෙ පටිජග්ගිස්සාමීති.

මහාසත්තස්ස පකතියාපි නන්දපණ්ඩිතෙ දොසො වා වෙරං වා නත්ථි, අතිථද්ධං වචනං කථෙන්තස්ස පනස්ස මානභාපනත්ථං නිග්ගහවසෙන තථා කත්වා ඉදානිස්ස වචනං සුත්වා තුට්ඨචිත්තො තස්මිං පසාදං උප්පාදෙත්වා ‘‘ඉදානි තෙ බමාමි, මාතාපිතරො ච පටිජග්ගිතුං ලභිස්සසී’’ති තස්ස ගුණං පකාසෙන්තො ආහ –

153.

‘‘අද්ධා නන්ද විජානාසි, සද්ධම්මං සබ්භි දෙසිතං;
අරියො අරියසමාචාරො, බාළ්හං ත්වං මම රුච්චසි.

154.

‘‘භවන්තං වදාමි භොතිඤ්ච, සුණාථ වචනං මම;
නායං භාරො භාරමතො, අහු මය්හං කුදාචනං.

155.

‘‘තං මං උපට්ඨිතං සන්තං, මාතාපිතූ සුඛාවහං;
නන්දො අජ්ඣාවරං කත්වා, උපට්ඨානාය යාචති.

156.

‘‘යො වෙ ඉච්ඡති කාමෙන, සන්තානං බ්‍රහ්මචාරිනං;
නන්දං වො වරථ එකො, කං නන්දො උපතිට්ඨතූ’’ති.

තත්ථ **අරියොති** සුන්දරො. **අරියසමාචාරොති** සුන්දරසමාචාරොපි ජාතො. **බාළ්හන්ති** ඉදානි ත්වං මම අතිවිය රුච්චසි. **සුණාථාති** අම්ම තාතා තුම්හෙ මම වචනං සුණාථ. **නායං භාරොති** අයං තුම්හාකං පටිජග්ගනභාරො න කදාචි මම භාරමතො අහු. **තං මන්ති** තං භාරොති අමඤ්ඤිත්වාව මං තුම්හෙ උපට්ඨිතං සමානං. **උපට්ඨානාය යාචතීති** තුම්හෙ උපට්ඨාතුං මං යාචති. **යො වෙ ඉච්ඡතීති** මය්හඤ්හි ත්වං මෙ මාතරං වා පිතරං වා උපට්ඨහාති වත්තුං න යුත්තං, තුම්හාකං පන සන්තානං බ්‍රහ්මචාරීනං යො එකො ඉච්ඡති, තං වදාමි කාමෙන **නන්දං වො වරථ,** තං මම කනිට්ඨං නන්දං රොචෙථ, තුම්හෙසු කං එස උපට්ඨාතු, උභොපි හි මයං තුම්හාකං පුත්තායෙවාති.

අථස්ස මාතා ආසනා වුට්ඨාය, ‘‘තාත සොණපණ්ඩිත, චිරප්පවුත්ථො තෙ කනිට්ඨො, එවං චිරාගතම්පි තං යාචිතුං න විසහාමි, මයඤ්හි තං නිස්සිතා, ඉදානි පන තයා අනුඤ්ඤාතා අහං එතං බ්‍රහ්මචාරිනං බාහාහි උපගූහිත්වා සීසෙ උපසිඞ්ඝායිතුං ලභෙය්‍ය’’න්ති ඉමමත්ථං පකාසෙන්තී ගාථමාහ –

157.

‘‘තයා තාත අනුඤ්ඤාතා, සොණ තං නිස්සිතා මයං;

උපසාතුං ලභෙ නන්දං, මුද්ධනි බ්‍රහ්මචාරින’’න්ති.

අථ මහාසත්තො ‘‘තෙන හි, අම්ම, අනුජානාමි, ත්වං ගච්ඡ, පුත්තං නන්දං ආලිඞ්ගිත්වා සීසෙ සායිත්වා චුම්බිත්වා තව හදයෙ සොකං නිබ්බාපෙහී’’ති ආහ. සා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා නන්දපණ්ඩිතං පරිසමජ්ඣෙයෙව ආලිඞ්ගිත්වා සීසං සායිත්වා චුම්බිත්වා හදයෙ සොකං නිබ්බාපෙත්වා මහාසත්තෙන සද්ධිං සල්ලපන්තී ආහ –

158.

‘‘අස්සත්ථස්සෙව තරුණං, පවාළං මාලුතෙරිතං;
චිරස්සං නන්දං දිස්වාන, හදයං මෙ පවෙධති.

159.

‘‘යදා සුත්තාපි සුපිනෙ, නන්දං පස්සාමි ආගතං;
උදග්ගා සුමනා හොමි, නන්දො නො ආගතො අයං.

160.

‘‘යදා ච පටිබුජ්ඣිත්වා, නන්දං පස්සාමි නාගතං;
භියො ආවිසතී සොකො, දොමනස්සඤ්චනප්පකං.

161.

‘‘සාහං අජ්ජ චිරස්සම්පි, නන්දං පස්සාමි ආගතං;
භත්තුච්ච මය්හඤ්ච පියො, නන්දො නො පාවිසී ඝරං.

162.

‘‘පිතුපි නන්දො සුප්පියො, යං නන්දො නප්පවසෙ ඝරා;
ලභතූ තාත නන්දො තං, මං නන්දො උපතිට්ඨතූ’’ති.

තත්ථ **මාලුතෙරිතන්ති** යථා වාතාහතං අස්සත්ථස්ස පල්ලවං කම්පති, එවං චිරස්සං නන්දං දිස්වා අජ්ජ මම හදයං කම්පතීති වදති. **සුත්තාති**, තාත සොණ, යදාහං සුත්තාපි සුපිනෙ නන්දං ආගතං පස්සාමි, තදාපි උදග්ගා හොමි. **භත්තුච්චාති** සාමිකස්ස ච මෙ මය්හඤ්ච පියො. **නන්දො නො පාවිසී ඝරන්ති**, තාත, පුත්තො නො නන්දො පණ්ණසාලං පවිසතු. **යන්ති** යස්මා පිතුපි සුට්ඨු පියො, තස්මා පුන ඉමම්හා ඝරා න විප්පවසෙය්‍ය. **නන්දො තන්ති**, තාත, නන්දො යං ඉච්ඡති, තං ලභතු. **මං නන්දොති**, තාත සොණ, තව පිතරං ත්වං උපට්ඨහ, මං නන්දො උපට්ඨාතු.

මහාසත්තො ‘‘එවං හොතූ’’ති මාතු වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා ‘‘නන්ද, තයා ජෙට්ඨකකොට්ඨාසො ලද්ධො, මාතා නාම අතිගුණකාරිකා, අප්පමත්තො හුත්වා පටිජග්ගෙය්‍යාසී’’ති ඔවදිත්වා මාතු ගුණං පකාසෙන්තො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

163.

‘‘අනුකම්පිකා පතිට්ඨා ච, පුබ්බෙ රසදදී ච නො;
මග්ගො සග්ගස්ස ලොකස්ස, මාතා තං වරතෙ ඉසෙ.

164.

‘‘පුබ්බෙ රසදදී ගොත්තී, මාතා පුඤ්ඤූපසංහිතා;
මග්ගො සග්ගස්ස ලොකස්ස, මාතා තං වරතෙ ඉසෙ’’ති.

තත්ථ **අනුකම්පිකාති** මුදුහදයා. **පුබ්බෙ රසදදීති** පඨමමෙව අත්තනො ඛීරසඞ්ඛාතස්ස රසස්ස දායිකා. **මාතා තන්ති** මම මාතා මං න ඉච්ඡති, තං වරති ඉච්ඡති. **ගොත්තීති** ගොපායිකා. **පුඤ්ඤූපසංහිතාති** පුඤ්ඤූපනිස්සිතා පුඤ්ඤදායිකා.

එවං මහාසත්තො ද්වීහි ගාථාහි මාතු ගුණං කථෙත්වා පුනාගන්ත්වා තස්සා ආසනෙ නිසින්නකාලෙ ‘‘නන්ද, ත්වං දුක්කරකාරිකං මාතරං ලභසි, උභොපි මයං මාතරා දුක්ඛෙන සංවඩ්ඪිතා, තං ඉදානි ත්වං අප්පමත්තො පටිජග්ගාහි, අමධුරානි ඵලාඵලානි මා ඛාදාපෙහී’’ති වත්වා පරිසමජ්ඣෙයෙව මාතු දුක්කරකාරිකතං පකාසෙන්තො ආහ –

165.

‘‘ආකඞ්ඛමානා පුත්තඵලං, දෙවතාය නමස්සති;
නක්ඛත්තානි ච පුච්ඡති, උතුසංවච්ඡරානි ච.

166.

‘‘තස්සා උතුම්හි න්හාතාය, හොති ගබ්භස්ස වොක්කමො;
තෙන දොහළිනී හොති, සුහදා තෙන වුච්චති.

167.

‘‘සංවච්ඡරං වා ඌනං වා, පරිහරිත්වා විජායති;
තෙන සා ජනයන්තීති, ජනෙත්ති තෙන වුච්චති.

168.

‘‘ථනඛීරෙන ගීතෙන, අඞ්ගපාවුරණෙන ච;
රොදන්තං පුත්තං තොසෙති, තොසෙන්තී තෙන වුච්චති.

169.

‘‘තතො වාතාතපෙ ඝොරෙ, මමං කත්වා උදික්ඛති;
දාරකං අප්පජානන්තං, පොසෙන්තී තෙන වුච්චති.

170.

‘‘යඤ්ච මාතුධනං හොති, යඤ්ච හොති පිතුද්ධනං;

උභයම්පෙතස්ස ගොපෙති, අපි පුත්තස්ස නො සියා.

171.

‘‘එවං පුත්ත අදුං පුත්ත, ඉති මාතා විහඤ්ඤති;
පමත්තං පරදාරෙසු, නිසීථෙ පත්තයොබ්බනෙ;
සායං පුත්තං අනායන්තං, ඉති මාතා විහඤ්ඤති.

172.

‘‘එවං කිච්ඡා භතො පොසො, මාතු අපරිචාරකො;
මාතරි මිච්ඡා චරිත්වාන, නිරයං සොපපජ්ජති.

173.

‘‘එවං කිච්ඡා භතො පොසො, පිතු අපරිචාරකො;
පිතරි මිච්ඡා චරිත්වාන, නිරයං සොපපජ්ජති.

174.

‘‘ධනාපි ධනකාමානං, නස්සති ඉති මෙ සුතං;
මාතරං අපරිචරිත්වාන, කිච්ඡං වා සො නිගච්ඡති.

175.

‘‘ධනාපි ධනකාමානං, නස්සති ඉති මෙ සුතං;
පිතරං අපරිචරිත්වාන, කිච්ඡං වා සො නිගච්ඡති.

176.

‘‘ආනන්දො ච පමොදො ච, සදා හසිතකීළිතං;
මාතරං පරිචරිත්වාන, ලබ්භමෙතං විජානතො.

177.

‘‘ආනන්දො ච පමොදො ච, සදා හසිතකීළිතං;
පිතරං පරිචරිත්වාන, ලබ්භමෙතං විජානතො.

178.

‘‘දානඤ්ච පියවාචා ච, අත්ථචරියා ච යා ඉධ;
සමානත්තතා ච ධම්මෙසු, තත්ථ තත්ථ යථාරහං;
එතෙ ඛො සඞ්ගහා ලොකෙ, රථස්සාණීව යායතො.

179.

‘‘එතෙ ච සඞ්ගහා නාස්සු, න මාතා පුත්තකාරණා;
ලභෙථ මානං පූජං වා, පිතා වා පුත්තකාරණා.

180.

‘‘යස්මා ච සඞ්ගහා එතෙ, සම්මපෙක්ඛන්ති පණ්ඩිතා;

තස්මා මහත්තං පප්පොන්ති, පාසංසා ච භවන්ති තෙ.

181.

‘‘බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරො, පුබ්බාචරියාති වුච්චරෙ;
ආහුනෙය්‍යා ච පුත්තානං, පජාය අනුකම්පකා.

182.

‘‘තස්මා හි නෙ නමස්සෙය්‍ය, සක්කරෙය්‍ය ච පණ්ඩිතො;
අන්නෙන අථො පානෙන, වත්ථෙන සයනෙන ච;
උච්ඡාදනෙන න්හාපනෙන, පාදානං ධොවනෙන ච.

183.

‘‘තාය නං පාරිචරියාය, මාතාපිතූසු පණ්ඩිතා;
ඉධෙව නං පසංසන්ති, පෙච්ච සග්ගෙ පමොදතී’’ති.

තත්ථ **පුත්තඵලන්ති** පුත්තසඞ්ඛාතං ඵලං. **දෙවතාය නමස්සතීති** ‘‘පුත්තො මෙ උප්පජ්ජතූ’’ති දෙවතාය නමක්කාරං කරොති ආයාචති. **පුච්ඡතීති** ‘‘කතරෙන නක්ඛත්තෙන ජාතො පුත්තො දීඝායුකො හොති, කතරෙන අප්පායුකො’’ති එවං නක්ඛත්තානි ච පුච්ඡති. **උතුසංවච්ඡරානි චාති** ‘‘ඡන්නං උතූනං කතරස්මිං උතුම්හි ජාතො දීඝායුකො හොති, කතරස්මිං උතුම්හි අප්පායුකො, කතිවස්සාය වා මාතුයා ජාතො පුත්තො දීඝායුකො හොති, කතිවස්සාය අප්පායුකො’’ති එවං උතුසංවච්ඡරානි ච පුච්ඡති. **උතුම්හි න්හාතායාති** පුප්ඵෙ උප්පන්නෙ උතුම්හි න්හාතාය. **වොක්කමොති** තිණ්ණං සන්නිපාතා ගබ්භාවක්කන්ති හොති, කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාති. **තෙනාති** තෙන ගබ්භෙන සා දොහළිනී හොති. **තෙනාති** තදා තස්සා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තපජාය සිනෙහො උප්පජ්ජති, තෙන කාරණෙන ‘‘සුහදා’’ති වුච්චති. **තෙනාති** තෙන කාරණෙන සා ‘‘ජනයන්තී’’ති ච ‘‘ජනෙත්තී’’ති ච වුච්චති.

අඞ්ගපාවුරණෙන චාති ථනන්තරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා සරීරසම්ඵස්සං ඵරාපෙන්තී අඞ්ගසඞ්ඛාතෙනෙව පාවුරණෙන. **තොසෙන්තීති** සඤ්ඤාපෙන්තී හාසෙන්තී. **මමං කත්වා උදික්ඛතීති** ‘‘පුත්තස්ස මෙ උපරි වාතො පහරති, ආතපො ඵරතී’’ති එවං මමංකාරං කත්වා සිනිද්ධෙන හදයෙන උදික්ඛති. **උභයම්පෙතස්සාති** උභයම්පි එතං ධනං එතස්ස පුත්තස්ස අත්ථාය අඤ්ඤෙසං අදස්සෙත්වා සාරගබ්භාදීසු මාතා ගොපෙති. **එවං පුත්ත, අදුං පුත්තාති** ‘‘අන්ධබාල පුත්ත, එවං රාජකුලාදීසු අප්පමත්තො හොහි, අදුඤ්ච කම්මං මා කරොහී’’ති සික්ඛාපෙන්තී ඉති මාතා විහඤ්ඤති කිලමති. **පත්තයොබ්බනෙති** පුත්තෙ පත්තයොබ්බනෙ තං පුත්තං නිසීථෙ පරදාරෙසු පමත්තං සායං අනාගච්ඡන්තං ඤත්වා අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි මග්ගං ඔලොකෙන්තී විහඤ්ඤති කිලමති.

කිච්ඡා භතොති කිච්ඡෙන භතො පටිජග්ගිතො. **මිච්ඡා චරිත්වානාති** මාතරං අපටිජග්ගිත්වා. **ධනාපීති** ධනම්පි, අයමෙව වා පාඨො. ඉදං වුත්තං හොති – ධනකාමානං උප්පන්නං ධනම්පි මාතරං අපටිජග්ගන්තානං නස්සතීති මෙ සුතන්ති. **කිච්ඡං වා සොති** ඉති ධනං වා තස්ස නස්සති, දුක්ඛං වා සො පුරිසො නිගච්ඡති. **ලබ්භමෙතන්ති** එතං ඉධලොකෙ ච පරලොකෙ ච ආනන්දාදිසුඛං මාතරං පරිචරිත්වා විජානතො පණ්ඩිතස්ස ලබ්භං, සක්කා ලද්ධුං තාදිසෙනාති අත්ථො.

දානඤ්චාති මාතාපිතූනං දානං දාතබ්බං, පියවචනං භණිතබ්බං, උප්පන්නකිච්චසාධනවසෙන අත්ථො චරිතබ්බො. **ධම්මෙසූති** ජෙට්ඨාපචායනධම්මෙසු තත්ථ තත්ථ පරිසමජ්ඣෙ වා රහොගතානං වා අභිවාදනාදිවසෙන සමානත්තතා කාතබ්බා, න රහො අභිවාදනාදීනි කත්වා පරිසති න කාතබ්බානි, සබ්බත්ථ සමානෙනෙව භවිතබ්බං. **එතෙ ච සඞ්ගහා නාස්සූති** සචෙ එතෙ චත්තාරො සඞ්ගහා න භවෙය්‍යුං. **සම්මපෙක්ඛන්තීති** සම්මා නයෙන කාරණෙන පෙක්ඛන්ති. **මහත්තන්ති** සෙට්ඨත්තං. **බ්‍රහ්මාති** පුත්තානං බ්‍රහ්මසමා උත්තමා සෙට්ඨා. **පුබ්බාචරියාති** පඨමාචරියා. **ආහුනෙය්‍යාති** ආහුනපටිග්ගාහකා යස්ස කස්සචි සක්කාරස්ස අනුච්ඡවිකා. **අන්නෙන අථොති** අන්නෙන චෙව අත්ථො පානෙන ච. **පෙච්චාති** කාලකිරියාය පරියොසානෙ ඉතො ගන්ත්වා සග්ගෙ පමොදතීති.

එවං මහසත්තො සිනෙරුං පවට්ටෙන්තො විය ධම්මදෙසනං නිට්ඨාපෙසි. තං සුත්වා සබ්බෙපි තෙ රාජානො බලකායා ච පසීදිංසු. අථ නෙ පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා ‘‘දානාදීසු අප්පමත්තා හොථා’’ති ඔවදිත්වා උය්‍යොජෙසි. සබ්බෙපි ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙත්වා ආයුපරියොසානෙ දෙවනගරං පූරයිංසු. සොණපණ්ඩිතනන්දපණ්ඩිතාපි යාවතායුකං මාතාපිතරො පරිචරිත්වා බ්‍රහ්මලොකපරායණා අහෙසුං.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ජාතකං සමොධානෙසි, සච්චපරියොසානෙ මාතුපොසකභික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. තදා මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි අහෙසුං, නන්දපණ්ඩිතො ආනන්දො, මනොජරාජා සාරිපුත්තො, එකසතරාජානො අසීතිමහාථෙරා චෙව අඤ්ඤතරථෙරා ච, චතුවීසති අක්ඛොභණියො බුද්ධපරිසා, සොණපණ්ඩිතො පන අහමෙව අහොසින්ති.

සොණනන්දජාතකවණ්ණනා දුතියා.

ජාතකුද්දානං –

අථ සත්තතිමම්හි නිපාතවරෙ, සභාවන්තු කුසාවතිරාජවරො;
අථ සොණසුනන්දවරො ච පුන, අභිවාසිතසත්තතිමම්හි සුතෙති.

සත්තතිනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

21. අසීතිනිපාතො

[533] 1. චූළහංසජාතකවණ්ණනා

සුමුඛාති ඉදං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ආයස්මතො ආනන්දස්ස ජීවිතපරිච්චාගං ආරබ්භ කථෙසි. දෙවදත්තෙන හි තථාගතං ජීවිතා වොරොපෙතුං පයොජිතෙසු ධනුග්ගහෙසු සබ්බපඨමං පෙසිතෙන ආගන්ත්වා ‘‘නාහං, භන්තෙ, සක්කොමි තං භගවන්තං ජීවිතා වොරොපෙතුං, මහිද්ධිකො සො භගවා මහානුභාවො’’ති වුත්තෙ දෙවදත්තො ‘‘අලං, ආවුසො, මා ත්වං සමණං ගොතමං ජීවිතා වොරොපෙහි, අහමෙව සමණං ගොතමං ජීවිතා වොරොපෙස්සාමී’’ති වත්වා තථාගතෙ ගිජ්ඣකූටපබ්බතස්ස පච්ඡිමඡායාය චඞ්කමන්තෙ සයං ගිජ්ඣකූටං පබ්බතං අභිරුහිත්වා යන්තවෙගෙන මහතිං සිලං පවිජ්ඣි, ‘‘ඉමාය සිලාය සමණං ගොතමං ජීවිතා වොරොපෙස්සාමී’’ති. තදා ද්වෙ පබ්බතකූටා සමාගන්ත්වා තං සිලං සම්පටිච්ඡිංසු. තතො පපටිකා උප්පතිත්වා භගවතො පාදං පහරිත්වා රුහිරං උප්පාදෙසි, බලවවෙදනා පවත්තිංසු. ජීවකො තථාගතස්ස පාදං සත්ථකෙන ඵාලෙත්වා දුට්ඨලොහිතං වමෙත්වා පූතිමංසං අපනෙත්වා ධොවිත්වා භෙසජ්ජං ආලිම්පිත්වා නිරොගමකාසි. සත්ථා පුරිමසදිසමෙව භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො මහතියා බුද්ධලීලාය විචරි.

අථ නං දිස්වා දෙවදත්තො චින්තෙසි – ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස රූපසොභග්ගප්පත්තං සරීරං දිස්වා කොචි මනුස්සභූතො උපසඞ්කමිතුං න සක්කොති, රඤ්ඤො ඛො පන නාළාගිරි නාම හත්ථී චණ්ඩො ඵරුසො මනුස්සඝාතකො බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණෙ න ජානාති, සො තං ජීවිතක්ඛයං පාපෙස්සතී’’ති. සො ගන්ත්වා රඤ්ඤො තමත්ථං ආරොචෙසි. රාජා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා හත්ථාචරියං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සම්ම, ස්වෙ නාළාගිරිං මත්තං කත්වා පාතොව සමණෙන ගොතමෙන පටිපන්නවීථියං විස්සජ්ජෙහී’’ති ආහ. දෙවදත්තොපි නං ‘‘අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු හත්ථී කිත්තකං සුරං පිවතී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අට්ඨ ඝටෙ, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි ස්වෙ ත්වං තං සොළස ඝටෙ පායෙත්වා සමණෙන ගොතමෙන පටිපන්නවීථියං අභිමුඛං කරෙය්‍යාසී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. රාජා නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි – ‘‘ස්වෙ නාළාගිරිං මත්තං කත්වා නගරෙ විස්සජ්ජෙස්සති, නාගරා පාතොව සබ්බකිච්චානි කත්වා අන්තරවීථිං මා පටිපජ්ජිංසූ’’ති. දෙවදත්තොපි රාජනිවෙසනා ඔරුය්හ හත්ථිසාලං ගන්ත්වා හත්ථිගොපකෙ ආමන්තෙත්වා ‘‘මයං භණෙ උච්චට්ඨානියං නීචට්ඨානෙ, නීචට්ඨානියං වා උච්චට්ඨානෙ කාතුං සමත්ථා, සචෙ වො යසෙන අත්ථො, ස්වෙ පාතොව නාළාගිරිං තිඛිණසුරාය සොළස ඝටෙ පායෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස ආගමනවෙලාය තුත්තතොමරෙහි විජ්ඣිත්වා කුජ්ඣාපෙත්වා හත්ථිසාලං භින්දාපෙත්වා සමණෙන ගොතමෙන පටිපන්නවීථියං අභිමුඛං කත්වා සමණං ගොතමං ජීවිතක්ඛයං පාපෙථා’’ති ආහ. තෙ ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිංසු.

සා පවත්ති සකලනගරෙ විත්ථාරිකා අහොසි. බුද්ධධම්මසඞ්ඝමාමකා උපාසකා තං සුත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘භන්තෙ, දෙවදත්තො රඤ්ඤා සද්ධිං එකතො හුත්වා ස්වෙ තුම්හෙහි පටිපන්නවීථියං නාළාගිරිං විස්සජ්ජාපෙස්සති, ස්වෙ පිණ්ඩාය අපවිසිත්වා ඉධෙව හොථ, මයං විහාරෙයෙව බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස භික්ඛං දස්සාමා’’ති වදිංසු. සත්ථාපි ‘‘ස්වෙ පිණ්ඩාය න පවිසිස්සාමී’’ති අවත්වාව ‘‘අහං ස්වෙ නාළාගිරිං දමෙත්වා පාටිහාරියං කත්වා තිත්ථියෙ මද්දිත්වා රාජගහෙ පිණ්ඩාය අචරිත්වාව භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො නගරා නික්ඛමිත්වා වෙළුවනමෙව ආගමිස්සාමි, රාජගහවාසිනොපි බහූනි භත්තභාජනානි ගහෙත්වා වෙළුවනමෙව ආගමිස්සන්ති, ස්වෙ විහාරෙයෙව භත්තග්ගං භවිස්සතී’’ති ඉමිනා කාරණෙන තෙසං අධිවාසෙසි. තෙ තථාගතස්ස අධිවාසනං විදිත්වා භත්තභාජනානි ආහරිත්වා ‘‘විහාරෙයෙව දානං දස්සාමා’’ති පක්කමිංසු.

සත්ථාපි පඨමයාමෙ ධම්මං දෙසෙත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දෙවතානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා පච්ඡිමයාමස්ස පඨමකොට්ඨාසෙ සීහසෙය්‍යං කප්පෙත්වා දුතියකොට්ඨාසෙ ඵලසමාපත්තියා වීතිනාමෙත්වා තතියකොට්ඨාසෙ මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය බොධනෙය්‍යබන්ධවෙ ඔලොකෙන්තො නාළාගිරිදමනෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයං දිස්වා විභාතාය රත්තියා කතසරීරපටිජග්ගනො හුත්වා ආයස්මන්තං ආනන්දං ආමන්තෙත්වා, ‘‘ආනන්ද, අජ්ජ රාජගහපරිවත්තකෙසු අට්ඨාරසසු මහාවිහාරෙසු සබ්බෙසම්පි භික්ඛූනං මයාසද්ධිං රාජගහං පවිසිතුං ආරොචෙහී’’ති ආහ. ථෙරො තථා අකාසි. සබ්බෙපි භික්ඛූ වෙළුවනෙ සන්නිපතිංසු. සත්ථා මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො රාජගහං පාවිසි. අථ හත්ථිමෙණ්ඩා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජිංසු, මහන්තො සමාගමො අහොසි. සද්ධාසම්පන්නා මනුස්සා ‘‘අජ්ජ කිර බුද්ධනාගස්ස තිරච්ඡානනාගෙන සඞ්ගාමො භවිස්සති, අනූපමාය බුද්ධලීළාය නාළාගිරිදමනං පස්සිස්සාමා’’ති පාසාදහම්මියගෙහච්ඡදනාදීනි අභිරුහිත්වා අට්ඨංසු. අසද්ධා පන මිච්ඡාදිට්ඨිකා ‘‘අයං නාළාගිරි චණ්ඩො ඵරුසො මනුස්සඝාතකො බුද්ධාදීනං ගුණං න ජානාති, සො අජ්ජ සමණස්ස ගොතමස්ස සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං විද්ධංසෙත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙස්සති, අජ්ජ පච්චාමිත්තස්ස පිට්ඨිං පස්සිස්සාමා’’ති පාසාදාදීසු අට්ඨංසු.

හත්ථීපි භගවන්තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා මනුස්සෙ තාසෙන්තො ගෙහානි විද්ධංසෙන්තො සකටානි සංචුණ්ණෙන්තො සොණ්ඩං උස්සාපෙත්වා පහට්ඨකණ්ණවාලො පබ්බතො විය අජ්ඣොත්ථරන්තො යෙන භගවා තෙනාභිධාවි. තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා භික්ඛූ භගවන්තං එතදවොචුං – ‘‘අයං, භන්තෙ, නාළාගිරි චණ්ඩො ඵරුසො මනුස්සඝාතකො ඉමං රච්ඡං පටිපන්නො, න ඛො පනායං බුද්ධාදිගුණං ජානාති, පටික්කමතු, භන්තෙ, භගවා, පටික්කමතු සුගතො’’ති. මා, භික්ඛවෙ, භායිත්ථ, පටිබලො අහං නාළාගිරිං දමෙතුන්ති. අථායස්මා සාරිපුත්තො සත්ථාරං යාචි – ‘‘භන්තෙ,

පිතු උප්පන්නකිච්චං නාම ජෙට්ඨපුත්තස්ස භාරො, අහමෙව තං දමෙමී''ති. අථ නං සත්ථා, ''සාරිපුත්ත, බුද්ධබලං නාම අඤ්ඤං, සාවකබලං අඤ්ඤං, තිට්ඨ ත්ව''න්ති පටිබාහි. එවං යෙභුය්‍යෙන අසීති මහාථෙරා යාචිංසු. සත්ථා සබ්බෙපි පටිබාහි. අථ ආයස්මා ආනන්දො සත්ථරි බලවසිනෙහෙන අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො ''අයං හත්ථී පඨමං මං මාරෙතූ''ති තථාගතස්සත්ථාය ජීවිතං පරිච්චජිත්වා ගන්ත්වා සත්ථු පුරතො අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ''අපෙහි, ආනන්ද, මා මෙ පුරතො අට්ඨාසී''ති ආහ. ''භන්තෙ, අයං හත්ථී චණ්ඩො ඵරුසො මනුස්සඝාතකො කප්පුට්ඨානග්ගිසදිසො පඨමං මං මාරෙත්වා පච්ඡා තුම්හාකං සන්තිකං ආගච්ඡතූ''ති ථෙරො අවච. යාවතතියං වුච්චමානොපි තථෙව අට්ඨාසි න පටික්කමි. අථ නං භගවා ඉද්ධිබලෙන පටික්කමාපෙත්වා භික්ඛූනං අන්තරෙ ඨපෙසි.

තස්මිං ඛණෙ එකා ඉත්ථී නාළාගිරිං දිස්වා මරණභයභීතා පලායමානා අඞ්කෙන ගහිතං දාරකං හත්ථිනො ච තථාගතස්ස ච අන්තරෙ ඡඩ්ඩෙත්වා පලායි. හත්ථී තං අනුබන්ධිත්වා නිවත්තිත්වා දාරකස්ස සන්තිකං අගමාසි. තදා දාරකො මහාරවං රවි. සත්ථා නාළාගිරිං ඔදිස්සකමෙත්තාය ඵරිත්වා සුමධුරං බ්‍රහ්මස්සරං නිච්ඡාරෙත්වා ''අම්භො නාළාගිරි තං සොළස සුරාඝටෙ පායෙත්වා මත්තං කරොන්තා න 'අඤ්ඤං ගණ්හිස්සතී'ති කරිංසු, 'මං ගණ්හිස්සතී'ති පන කරිංසු, මා අකාරණෙන ජඞ්ඝායො කිලමෙන්තො විචරි, ඉතො එහී''ති පක්කොසි. සො සත්ථු වචනං සුත්වා අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා භගවතො රූපසිරිං ඔලොකෙත්වා පටිලද්ධසංවෙගො බුද්ධතෙජෙන පච්ඡින්නසුරාමදො සොණ්ඩං ඔලම්බෙන්තො කණ්ණෙ චාලෙන්තො ආගන්ත්වා තථාගතස්ස පාදෙසු පති. අථ නං සත්ථා, ''නාළාගිරි, ත්වං තිරච්ඡානහත්ථී, අහං බුද්ධවාරණො, ඉතො පට්ඨාය මා චණ්ඩො ඵරුසො මනුස්සඝාතකො භව, සබ්බසත්තෙසු මෙත්තචිත්තං පටිලභා''ති වත්වා දක්ඛිණහත්ථං පසාරෙත්වා කුම්භෙ පරාමසිත්වා –

> ''මා කුඤ්ජර නාගමාසදො, දුක්ඛො හි කුඤ්ජර නාගමාසදො;
> න හි නාගහතස්ස කුඤ්ජර, සුගති හොති ඉතො පරං යතො.
>
> ''මා ච මදො මා ච පමාදො, න හි පමත්තා සුගතිං වජන්ති තෙ;
> ත්වඤ්ඤෙව තථා කරිස්සසි, යෙන ත්වං සුගතිං ගමිස්සසී''ති. (චූළව. 342) –

ධම්මං දෙසෙසි.

තස්ස සකලසරීරං පීතියා නිරන්තරං ඵුටං අහොසි. සචෙ කිර තිරච්ඡානගතො නාභවිස්සා, සොතාපත්තිඵලං අධිගමිස්සා. මනුස්සා තං පාටිහාරියං දිස්වා උන්නදිංසු අප්ඵොටිංසු, සඤ්ජාතසොමනස්සා නානාභරණානි ඛිපිංසු, තානි හත්ථිස්ස සරීරං පටිච්ඡාදයිංසු. තතො පට්ඨාය නාළාගිරි ධනපාලකො නාම ජාතො. තස්මිං ඛො පන ධනපාලකසමාගමෙ

චතුරාසීති පාණසහස්සානි අමතං පිවිංසු. සත්ථා ධනපාලකං පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි. සො සොණ්ඩාය භගවතො පාදෙ පංසූනි ගහෙත්වා උපරි මුද්ධනි ආකිරිත්වා පටිකුටිතොව පටික්කමිත්වා දස්සනූපචාරෙ ඨිතො දසබලං වන්දිත්වා නිවත්තිත්වා හත්ථිසාලං පාවිසි. තතො පට්ඨාය දන්තසුදන්තො හුත්වා න කඤ්චි විහෙඨෙති. සත්ථා නිප්ඵන්නමනොරථො ''යෙහි යං ධනං ඛිත්තං, තෙසඤ්ඤෙව තං හොතූ''ති අධිට්ඨාය ''අජ්ජ මයා මහන්තං පාටිහාරියං කතං, ඉමස්මිං නගරෙ පිණ්ඩාය චරණං අප්පටිරූප''න්ති තිත්ථියෙ මද්දිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ජයප්පත්තො විය ඛත්තියො නගරා නික්ඛමිත්වා වෙළුවනමෙව ගතො. නගරවාසිනො බහුං අන්නපානඛාදනීයං ආදාය විහාරං ගන්ත්වා මහාදානං පවත්තයිංසු.

තං දිවසං සායන්හසමයෙ ධම්මසභං පූරෙත්වා සන්නිසින්නා භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ''ආවුසො, ආයස්මතා ආනන්දෙන තථාගතස්සත්ථාය අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජන්තෙන දුක්කරං කතං, නාළාගිරිං දිස්වා සත්ථාරා තික්ඛත්තුං පටිබාහියමානොපි නාපගතො, අහො දුක්කරකාරකො, ආවුසො, ආයස්මා ආනන්දො''ති. සත්ථා ''ආනන්දස්ස ගුණකථා පවත්තති, ගන්තබ්බං මයා එත්ථා''ති ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි ආනන්දො තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තොපි මමත්ථාය ජීවිතං පරිච්චජියෙවා''ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ මහිංසකරට්ඨෙ සාගලනගරෙ සාගලො නාම රාජා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙසි. තදා නගරතො අවිදූරෙ එකස්මිං නෙසාදගාමකෙ අඤ්ඤතරො නෙසාදො පාසෙහි සකුණෙ බන්ධිත්වා නගරෙ වික්කිණන්තො ජීවිකං කප්පෙසි. නගරතො ච අවිදූරෙ ආවට්ටතො ද්වාදසයොජනො මානුසියො නාම පදුමසරො අහොසි පඤ්චවණ්ණපදුමසඤ්ඡන්නො. තත්ථ නානප්පකාරො සකුණසඞ්ඝො ඔතරි. සො නෙසාදො තත්ථ අනියාමෙන පාසෙ ඔඩ්ඩෙසි. තස්මිං කාලෙ ධතරට්ඨො හංසරාජා ඡන්නවුතිහංසසහස්සපරිවාරො චිත්තකූටපබ්බතෙ සුවණ්ණගුහායං වසති, සුමුඛො නාමස්ස සෙනාපති අහොසි. අථෙකදිවසං තතො හංසයූථා කතිපයා සුවණ්ණහංසා මානුසියං සරං ගන්ත්වා පහූතගොචරෙ තස්මිං යථාසුඛං විචරිත්වා සුහිතා චිත්තකූටං ආගන්ත්වා ධතරට්ඨස්ස ආරොචෙසුං – ''මහාරාජ, මනුස්සපථෙ මානුසියො නාම පදුමසරො සම්පන්නගොචරො, තත්ථ ගොචරං ගණ්හිතුං ගච්ඡාමා''ති. සො ''මනුස්සපථො නාම සාසඞ්කො සප්පටිභයො, මා වො රුච්චිත්ථා''ති පටික්ඛිපිත්වාපි තෙහි පුනප්පුනං වුච්චමානො ''සචෙ තුම්හාකං රුච්චති, ගච්ඡාමා''ති සපරිවාරො තං සරං අගමාසි. සො ආකාසා ඔතරන්තො පාදං පාසෙ පවෙසෙන්තොයෙව ඔතරි. අථස්ස පාසො පාදං අයපට්ටකෙන කඩ්ඪන්තො විය ආබන්ධිත්වා ගණ්හි. අථස්ස ''ඡින්දිස්සාමි න''න්ති ආකඩ්ඪන්තස්ස පඨමවාරෙ චම්මං ඡිජ්ජි,

දුතියවාරෙ මංසං ඡිජ්ජි, තතියවාරෙ න්හාරු ඡිජ්ජි, පාසො අට්ඨිං ආහච්ච අට්ඨාසි, ලොහිතං පග්ඝරි, බලවවෙදනා පවත්තිංසු.

සො චින්තෙසි – ''සචාහං බද්ධරවං රවිස්සාමි, ඤාතකා මෙ උත්‍රස්තා හුත්වා ගොචරං අග්ගණ්හිත්වා ඡාතජ්ඣත්තාව පලායන්තා දුබ්බලතාය මහාසමුද්දෙ පතිස්සන්තී''ති. සො වෙදනං අධිවාසෙත්වා ඤාතීනං යාවදත්ථං චරිත්වා හංසානං කීළනකාලෙ මහන්තෙන සද්දෙන බද්ධරවං රවි. තං සුත්වා තෙ හංසා මරණභයතජ්ජිතා වග්ගවග්ගා හුත්වා චිත්තකූටාභිමුඛා පක්කමිංසු. තෙසු පක්කන්තෙසු සුමුඛො හංසසෙනාපති ''කච්චි නු ඛො ඉදං භයං මහාරාජස්ස උප්පන්නං, ජානිස්සාමි න''න්ති වෙගෙන පක්ඛන්දිත්වා පුරතො ගච්ඡන්තස්ස හංසගණස්ස අන්තරෙ මහාසත්තං අදිස්වා මජ්ඣිමහංසගණං විචිනි, තත්ථපි අදිස්වා පච්ඡිමහංසගණං විචිනි, තත්ථපි අදිස්වා ''නිස්සංසයං තස්සෙවෙදං භයං උප්පන්න''න්ති නිවත්තිත්වා ආගච්ඡන්තො මහාසත්තං පාසෙ බද්ධං ලොහිතමක්ඛිතං දුක්ඛාතුරං පඞ්කපිට්ඨෙ නිපන්නං දිස්වා ''මා භායි, මහාරාජ, අහං මම ජීවිතං පරිච්චජිත්වා තුම්හෙ පාසතො මොචෙස්සාමී''ති වදන්තො ඔතරිත්වා මහාසත්තං අස්සාසෙන්තොව පඞ්කපිට්ඨෙ නිසීදි. අථ නං වීමංසන්තො මහාසත්තො පඨමං ගාථමාහ –

1.

''සුමුඛ අනුපචිනන්තා, පක්කමන්ති විහඞ්ගමා;
ගච්ඡ තුවම්පි මා කඞ්ඛි, නත්ථි බද්ධෙ සහායතා''ති.

තත්ථ **අනුපචිනන්තාති** සිනෙහෙන ආලයවසෙන අනොලොකෙන්තා. **පක්කමන්තීති** එතෙ ඡන්නවුති හංසසහස්සා ඤාතිවිහඞ්ගමා මං ඡඩ්ඩෙත්වා ගච්ඡන්ති, ත්වම්පි ගච්ඡ, මා ඉධ වාසං ආකඞ්ඛි, එවඤ්හි පාසෙන බද්ධෙ මයි සහායතා නාම නත්ථි, න හි තෙ අහං ඉදානි කිඤ්චි සහායකිච්චං කාතුං සක්ඛිස්සාමි, කිං තෙ මයා නිරුපකාරෙන, පපඤ්චං අකත්වා ගච්ඡෙවාති වදති.

ඉතො පරං –

2.

''ගච්ඡෙ වාහං න වා ගච්ඡෙ, න තෙන අමරො සියං;
සුඛිතං තං උපාසිත්වා, දුක්ඛිතං තං කථං ජහෙ.

3.

''මරණං වා තයා සද්ධිං, ජීවිතං වා තයා විනා;
තදෙව මරණං සෙය්‍යො, යඤ්චෙ ජීවෙ තයා විනා.

4.

‘‘නෙස ධම්මො මහාරාජ, යං තං එවං ගතං ජහෙ;
යා ගති තුය්හං සා මය්හං, රුච්චතෙ විහගාධිප.

5.
‘‘කා නු පාසෙන බද්ධස්ස, ගති අඤ්ඤා මහානසා;
සා කථං චෙතයානස්ස, මුත්තස්ස තව රුච්චති.

6.
‘‘කං වා ත්වං පස්සසෙ අත්ථං, මම තුය්හඤ්ච පක්ඛිම;
ඤාතීනං වාවසිට්ඨානං, උභින්නං ජීවිතක්ඛයෙ.

7.
‘‘යං න කඤ්චනදෙපිඤ්ඡ, අන්ධෙන තමසා ගතං;
තාදිසෙ සඤ්චජං පාණං, කමත්ථමභිජොතයෙ.

8.
‘‘කථං නු පතතං සෙට්ඨ, ධම්මෙ අත්ථං න බුජ්ඣසි;
ධම්මො අපචිතො සන්තො, අත්ථං දස්සෙති පාණිනං.

9.
‘‘සොහං ධම්මං අපෙක්ඛානො, ධම්මා චත්ථං සමුට්ඨිතං;
භත්තිඤ්ච තයි සම්පස්සං, නාවකඞ්ඛාමි ජීවිතං.

10. ‘‘අද්ධා එසො සතං ධම්මො, යො මිත්තො මිත්තමාපදෙ.

න චජෙ ජීවිතස්සාපි, හෙතුධම්මමනුස්සරං.

11.
‘‘ස්වායං ධම්මො ච තෙ චිණ්ණො, භත්ති ච විදිතා මයි;
කාමං කරස්සු මය්හෙතං, ගච්ඡෙවානුමතො මයා.

12.
‘‘අපි ත්වෙවං ගතෙ කාලෙ, යං ඛණ්ඩං ඤාතිනං මයා;
තයා තං බුද්ධිසම්පන්නං, අස්ස පරමසංවුතං.

13.
‘‘ඉච්චෙවං මන්තයන්තානං, අරියානං අරියවුත්තිනං;
පච්චදිස්සථ නෙසාදො, ආතුරානමිවන්තකො.

14.
‘‘තෙ සත්තුමභිසඤ්චික්ඛ, දීඝරත්තං හිතා දිජා;
තුණ්හීමාසිත්ථ උභයො, න සඤ්චලෙසුමාසනා.

15.

‘‘ධතරට්ඨෙ ච දිස්වාන, සමුඩ්ඩෙන්තෙ තතො තතො;
අභික්කමථ වෙගෙන, දිජසත්තු දිජාධිපෙ.

16.

‘‘සො ච වෙගෙනභික්කම්ම, ආසජ්ජ පරමෙ දිජෙ;
පච්චකමිත්ථ නෙසාදො, බද්ධා ඉති විචින්තයං.

17.

‘‘එකංව බද්ධමාසීනං, අබද්ධඤ්ච පුනාපරං;
ආසජ්ජ බද්ධමාසීනං, පෙක්ඛමානමදීනවං.

18.

‘‘තතො සො විමතොයෙව, පණ්ඩරෙ අජ්ඣභාසථ;
පවඩ්ඪකායෙ ආසීනෙ, දිජසඞ්ඝගණාධිපෙ.

19.

‘‘යං නු පාසෙන මහතා, බද්ධො න කුරුතෙ දිසං;
අථ කස්මා අබද්ධො ත්වං, බලී පක්ඛි න ගච්ඡසි.

20.

‘‘කිං නු ත්‍යායං දිජො හොති, මුත්තො බද්ධං උපාසසි;
ඔහාය සකුණා යන්ති, කිං එකො අවහීයසි.

21.

‘‘රාජා මෙ සො දිජාමිත්ත, සඛා පාණසමො ච මෙ;
නෙව නං විජහිස්සාමි, යාව කාලස්ස පරියායං.

22.

‘‘කථං පනායං විහඞ්ගො, නාද්දස පාසමොඩ්ඩිතං;
පදඤ්හෙතං මහන්තානං, බොද්ධුමරහන්ති ආපදං.

23.

‘‘යදා පරාභවො හොති, පොසො ජීවිතසඞ්ඛයෙ;
අථ ජාලඤ්ච පාසඤ්ච, ආසජ්ජාපි න බුජ්ඣති.

24.

‘‘අපි ත්වෙව මහාපඤ්ඤ, පාසා බහුවිධා තතා;
ගුය්හමාසජ්ජ බජ්ඣන්ති, අථෙවං ජීවිතක්ඛයෙ’’ති. –

ඉමාසං ගාථානං සම්බන්ධො පාළිනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **ගච්ඡෙ වාති**, මහාරාජ, අහං ඉතො ගච්ඡෙය්‍යාං වා න වා, නාහං තෙන ගමනෙන වා අගමනෙන වා අමරො සියං, අහඤ්හි ඉතො ගතොපි අගතොපි මරණතො අමුත්තොව, ඉතො පුබ්බෙ පන සුඛිතං තං උපාසිත්වා ඉදානි දුක්ඛිතං තං කථං ජහෙය්‍යාන්ති වදති. **මරණං වාති** මම අගච්ඡන්තස්ස වා තයා සද්ධිං මරණං භවෙය්‍ය, ගච්ඡන්තස්ස වා තයා විනා ජීවිතං. තෙසු ද්වීසු යං තයා සද්ධිං මරණං, තදෙව මෙ වරං, යං තයා විනා ජීවෙය්‍යාං, න මෙ තං වරන්ති අත්ථො. **රුච්චතෙති** යා තව ගති නිප්ඵත්ති, සාව මය්හං රුච්චති. **සා කථන්ති** සම්ම සුමුඛ මම තාව දළ්හෙන වාලපාසෙන බද්ධස්ස පරහත්ථං ගතස්ස සා ගති රුච්චතු, තව පන **චෙතයානස්ස** සචෙතනස්ස පඤ්ඤවතො මුත්තස්ස කථං රුච්චති.

පක්ඛිමාති පක්ඛසම්පන්න. **උභින්නන්ති** අම්හාකං ද්වින්නං ජීවිතක්ඛයෙ සති ත්වං මම වා තව වා අවසිට්ඨඤාතීනං වා කං අත්ථං පස්සසි. **යං නාති** එත්ථ **න**-කාරො උපමානෙ. **කඤ්චනදෙපිඤ්ඡාති** කඤ්චනද්වෙපිඤ්ඡ, අයමෙව වා පාඨො, කඤ්චනසදිසඋභයපක්ඛාති අත්ථො. **තමසාති** තමසි. **ගතන්ති** කතං, අයමෙව වා පාඨො. පුරිමස්ස **න**-කාරස්ස ඉමිනා සම්බන්ධො, ''න කත''න්ති කතං වියාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – තයි පාණං චජන්තෙපි අචජන්තෙපි මම ජීවිතස්ස අභාවා යං තව පාණසඤ්චජනං, තං අන්ධෙන තමසි කතං විය කිඤ්චිදෙව රූපකම්මං අපච්චක්ඛගුණං, තාදිසෙ තව අපච්චක්ඛගුණෙ පාණසඤ්චජනෙ ත්වං පාණං සඤ්චජන්තො කමත්ථං ජොතෙය්‍යාසීති.

ධම්මො අපචිතො සන්තොති ධම්මො පූජිතො මානිතො සමානො. **අත්ථං දස්සෙතීති** වුද්ධිං දස්සෙති. **අපෙක්ඛානොති** අපෙක්ඛන්තො. **ධම්මා චත්ථන්ති** ධම්මතො ච අත්ථං සමුට්ඨිතං පස්සන්තො. **භත්තින්ති** සිනෙහං. සතං **ධම්මොති** පණ්ඩිතානං සභාවො. **යො මිත්තොති** යො මිත්තො ආපදාසු මිත්තං න චජෙ, තස්ස අචජන්තස්ස මිත්තස්ස එස සභාවො නාම අද්ධා සතං ධම්මො. **විදිතාති** පාකටා ජාතා. **කාමං කරස්සූති** එතං මම කාමං මයා ඉච්ඡිතං මම වචනං කරස්සු. **අපි ත්වෙවං ගතෙ කාලෙති** අපි තු එවං ගතෙ කාලෙ මයි ඉමස්මිං ඨානෙ පාසෙන බද්ධෙ. **පරමසංවුතන්ති** පරමපරිපුණ්ණං.

ඉච්චෙවං මන්තයන්තානන්ති ''ගච්ඡ, න ගච්ඡාමී''ති එවං කථෙන්තානං **අරියානන්ති** ආචාරඅරියානං. **පච්චදිස්සථාති** කාසායානි නිවාසෙත්වා රත්තමාලං පිළන්ධිත්වා මුග්ගරං ආදාය ආගච්ඡන්තො අදිස්සථ. **ආතුරානන්ති** ගිලානානං මච්චු විය. **අභිසඤ්චික්ඛාති**, භික්ඛවෙ, තෙ උභොපි සත්තුං ආයන්තං පස්සිත්වා. **හිතාති** දීඝරත්තං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හිතා මුදුචිත්තා. **න සඤ්චලෙසුමාසනාති** ආසනතො න චලිංසු, යථානිසින්නාව අහෙසුං. සුමුඛො පන ''අයං නෙසාදො ආගන්ත්වා පහරන්තො මං පඨමං පහරතූ''ති චින්තෙත්වා මහාසත්තං පච්ඡතො කත්වා නිසීදි.

ධතරට්ඨෙති හංසෙ. **සමුඩ්ඩෙන්තෙති** මරණභයෙන ඉතො චිතො ච උප්පතන්තෙ දිස්වා. **ආසජ්ජාති** ඉතරෙ ද්වෙ ජනෙ උපගන්ත්වා. **පච්චකමිත්ථාති** ''බද්ධා, න බද්ධා''ති චින්තෙන්තො උපධාරෙන්තො අකමිත්ථ, වෙගං හාපෙත්වා සණිකං අගමාසි. **ආසජ්ජ බද්ධමාසීනන්ති** බද්ධං මහාසත්තං උපගන්ත්වා නිසින්නං සුමුඛං. **අදීනවන්ති**ආදීනවමෙව හුත්වා මහාසත්තං ඔලොකෙන්තං දිස්වා. **විමතොති** කිං නු ඛො අබද්ධො බද්ධස්ස සන්තිකෙ නිසින්නො, කාරණං පුච්ඡිස්සාමීති විමතිජාතො හුත්වාති අත්ථො. **පණ්ඩරෙති** හංසෙ, අථ වා පරිසුද්ධෙ නිම්මලෙ, සම්පහට්ඨකඤ්චනවණ්ණෙති අත්ථො. **පවඩ්ඪකායෙති** වඩ්ඪිතකායෙ මහාසරීරෙ. **යං නූති** යං තාව එසො මහාපාසෙන බද්ධො. **න කුරුතෙ දිසන්ති** පලායනත්ථාය එකං දිසං න භජති, තං යුත්තන්ති අධිප්පායො. **බලීති** බලසම්පන්නො හුත්වාපි. **පක්ඛීති** තං ආලපති. **ඔහායාති** ඡඩ්ඩෙත්වා. **යන්තීති** සෙසසකුණා ගච්ඡන්ති. **අවහීයසීති** ඔහීයසි.

දිජාමිත්තාති දිජානං අමිත්ත. **යාව කාලස්ස පරියායන්ති** යාව මරණස්ස වාරො ආගච්ඡති. **කථං පනායන්ති** ත්වං රාජා මෙ සොති වදසි, රාජානො ච නාම පණ්ඩිතා හොන්ති, ඉතිපි පණ්ඩිතො සමානො කෙන කාරණෙන ඔඩ්ඩිතං පාසං න අද්දස. **පදං හෙතන්ති** යසමහත්තං වා ඤාණමහත්තං වා පත්තානං අත්තනො ආපදබුජ්ඣනං නාම පදං කාරණං, තස්මා තෙ ආපදං බොද්ධුමරහන්ති. **පරාභවොති** අවඩ්ඪි. **ආසජ්ජාපීති** උපගන්ත්වාපි න බුජ්ඣති. **තතාති** විතතා ඔඩ්ඩිතා. **ගුය්හමාසජ්ජාති** තෙසු පාසෙසු යො ගුළ්හො පටිච්ඡන්නො පාසො, තං ආසජ්ජ බජ්ඣන්ති. **අථෙවන්ති** අථ එවං ජීවිතක්ඛයෙ බජ්ඣන්තෙවාති අත්ථො.

ඉති නං සො කථාසල්ලාපෙන මුදුහදයං කත්වා මහාසත්තස්ස ජීවිතං යාචන්තො ගාථමාහ –

25.

''අපි නායං තයා සද්ධිං, සංවාසස්ස සුඛුද්‍රයො;
අපි නො අනුමඤ්ඤාසි, අපි නො ජීවිතං දදෙ''ති.

තත්ථ **අපි නායන්ති** අපි නු අයං. **සුඛුද්‍රයොති** සුඛඵලො. **අපි නො අනුමඤ්ඤාසීති** චිත්තකූටං ගන්ත්වා ඤාතකෙ පස්සිතුං ත්වං අපි නො අනුජානෙය්‍යාසි. **අපි නො ජීවිතං දදෙති** අපි නො ඉමාය කථාය උප්පන්නවිස්සාසො න මාරෙය්‍යාසීති.

සො තස්ස මධුරකථාය බජ්ඣිත්වා ගාථමාහ –

26.

''න චෙව මෙ ත්වං බද්ධොසි, නපි ඉච්ඡාමි තෙ වධං;
කාමං ඛිප්පමිතො ගන්ත්වා, ජීව ත්වං අනිඝො චිර''න්ති.

තතො සුමුඛො චතස්සො ගාථා අභාසි –

27.

‘‘නෙවාහමෙතමිච්ඡාමි, අඤ්ඤත්‍රෙතස්ස ජීවිතා;
සචෙ එකෙන තුට්ඨොසි, මුඤ්චෙතං මඤ්ච භක්ඛය.

28.

‘‘ආරොහපරිණාහෙන, තුල්‍යාස්මා වයසා උභො;
න තෙ ලාභෙන ජීවත්ථි, එතෙන නිමිනා තුවං.

29.

‘‘තදිඞ්ඝ සමපෙක්ඛස්සු, හොතු ගිද්ධි තවම්හසු;
මං පුබ්බෙ බන්ධ පාසෙන, පච්ඡා මුඤ්ච දිජාධිපං.

30.

‘‘තාවදෙව ච තෙ ලාභො, කතාස්ස යාචනාය ච;
මිත්ති ච ධතරට්ඨෙහි, යාවජීවාය තෙ සියා’’ති.

තත්ථ **එතන්ති** යං අඤ්ඤත්‍ර එතස්ස ජීවිතා මම ජීවිතං, එතං අහං නෙව ඉච්ඡාමි. **තුල්‍යාස්මාති** සමානා හොම. **නිමිනා තුවන්ති** පරිවත්තෙහි ත්වං. **තවම්හසූති** තව අම්හෙසු ගිද්ධි හොතු, කිං තෙ එතෙන, මයි ලොභං උප්පාදෙහීති වදති. **තාවදෙවාති** තත්තකොයෙව. **යාචනාය චාති** යා මම යාචනා, සාව කතා අස්සාති අත්ථො.

ඉති සො තාය ධම්මදෙසනාය තෙලෙ පක්ඛිත්තකප්පාසපිචු විය මුදුගතහදයො මහාසත්තං තස්ස දායං කත්වා දදන්තො ආහ –

31.

‘‘පස්සන්තු නො මහාසඞ්ඝා, තයා මුත්තං ඉතො ගතං;
මිත්තාමච්චා ච භච්චා ච, පුත්තදාරා ච බන්ධවා.

32.

‘‘න ච තෙ තාදිසා මිත්තා, බහූනං ඉධ විජ්ජති;
යථා ත්වං ධතරට්ඨස්ස, පාණසාධාරණො සඛා.

33.

‘‘සො තෙ සහායං මුඤ්චාමි, හොතු රාජා තවානුගො;
කාමං ඛිප්පමිතො ගන්ත්වා, ඤාතිමජ්ඣෙ විරොචථා’’ති.

තත්ථ **නොති** නිපාතමත්තං. **තයා මුත්තන්ති** ඉමඤ්හි ත්වඤ්ඤෙව මුඤ්චසි නාම, තස්මා ඉමං තයා මුත්තං ඉතො චිත්තකූටපබ්බතං ගතං මහන්තා ඤාතිසඞ්ඝා එතෙ ච මිත්තාදයො පස්සන්තු. එත්ථ ච **බන්ධවාති**

එකලොහිතසම්බන්ධා. **විජ්ජතීති** විජ්ජන්ති. **පාණසාධාරණොති** සාධාරණපාණො අවිභත්තජීවිකො, යථා ත්වං එතස්ස සඛා, එතාදිසා අඤ්ඤෙසං බහූනං මිත්තා නාම න විජ්ජන්ති. **තවානුගොති** එතං දුක්ඛිතං ආදාය පුරතො ගච්ඡන්තස්ස තව අයං අනුගො හොතූති.

එවං වත්වා පන නෙසාදපුත්තො මෙත්තචිත්තෙන මහාසත්තං උපසඞ්කමිත්වා බන්ධනං ඡින්දිත්වා ආලිඞ්ගිත්වා සරතො නික්ඛාමෙත්වා සරතීරෙ තරුණදබ්බතිණපිට්ඨෙ නිසීදාපෙත්වා පාදෙ බන්ධනපාසං මුදුචිත්තෙන සණිකං මොචෙත්වා දූරෙ ඛිපිත්වා මහාසත්තෙ බලවසිනෙහං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා මෙත්තචිත්තෙන උදකං ආදාය ලොහිතං ධොවිත්වා පුනප්පුනං පරිමජ්ජි. තස්ස මෙත්තචිත්තානුභාවෙන බොධිසත්තස්ස පාදෙ සිරා සිරාහි, මංසං මංසෙන, චම්මං චම්මෙන ඝටිතං, තාවදෙව පාදො සංරුළ්හො සඤ්ජාතඡවිසඤ්ජාතලොමො අහොසි අබද්ධපාදෙන නිබ්බිසෙසො. බොධිසත්තො සුඛිතො පකතිභාවෙනෙව නිසීදි. අථ සුමුඛො අත්තානං නිස්සාය මහාසත්තස්ස සුඛිතභාවං දිස්වා සඤ්ජාතසොමනස්සො නෙසාදස්ස ථුතිමකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

34.

‘‘සො පතීතො පමුත්තෙන, භත්තුනා භත්තුගාරවො;
අජ්ඣභාසථ වක්කඞ්ගො, වාචං කණ්ණසුඛං භණං.

35.

‘‘එවං ලුද්දක නන්දස්සු, සහ සබ්බෙහි ඤාතිභි;
යථාහමජ්ජ නන්දාමි, මුත්තං දිස්වා දිජාධිප’’න්ති.

තත්ථ **වක්කඞ්ගොති** වඞ්කගීවො.

එවං ලුද්දස්ස ථුතිං කත්වා සුමුඛො බොධිසත්තං ආහ – ‘‘මහාරාජ, ඉමිනා අම්හාකං මහාඋපකාරො කතො, අයඤ්හි අම්හාකං වචනං අකත්වා කීළාහංසෙ නො කත්වා ඉස්සරානං දෙන්තො බහුං ධනං ලභෙය්‍ය, මාරෙත්වා මංසං වික්කිණන්තො මූලම්පි ලභෙථ, අත්තනො පන ජීවිතං අනොලොකෙත්වා අම්හාකං වචනං අකරි, ඉමං රඤ්ඤො සන්තිකං නෙත්වා සුඛජීවිතං කරොමා’’ති. මහාසත්තො සම්පටිච්ඡි. සුමුඛො අත්තනො භාසාය මහාසත්තෙන සද්ධිං කථෙත්වා පුන මනුස්සභාසාය ලුද්දපුත්තං ආමන්තෙත්වා ‘‘සම්ම, ත්වං කිමත්ථං පාසෙ ඔඩ්ඩෙසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ධනත්ථ’’න්ති වුත්තෙ ‘‘එවං සන්තෙ අම්හෙ ආදාය නගරං පවිසිත්වා රඤ්ඤො දස්සෙහි, බහුං තෙ ධනං දාපෙස්සාමී’’ති වත්වා ආහ –

36.

‘‘එහි තං අනුසික්ඛාමි, යථා ත්වමපි ලච්ඡසෙ;
ලාභං තවායං ධතරට්ඨො, පාපං කිඤ්චි න දක්ඛති.

37.

‘‘ඛිප්පමන්තෙපුරං නෙත්වා, රඤ්ඤො දස්සෙහි නො උභො;
අබද්ධෙ පකතිභූතෙ, කාජෙ උභයතො ඨිතෙ.

38.

‘‘ධතරට්ඨා මහාරාජ, හංසාධිපතිනො ඉමෙ;
අයඤ්හි රාජා හංසානං, අයං සෙනාපතීතරො.

39. ‘‘අසංසයං ඉමං දිස්වා, හංසරාජං නරාධිපො.

පතීතො සුමනො විත්තො, බහුං දස්සති තෙ ධන’’න්ති.

තත්ථ **අනුසික්ඛාමීති** අනුසාසාමි. **පාපන්ති** ලාමකං. **රඤ්ඤො දස්සෙහි නො උභොති** අම්හෙ උභොපි රඤ්ඤො දස්සෙහි. අයං බොධිසත්තස්ස පඤ්ඤාපභාවදස්සනත්ථං, අත්තනො මිත්තධම්මස්ස ආවිභාවනත්ථං, ලුද්දස්ස ධනලාභත්ථං, රඤ්ඤො සීලෙසු පතිට්ඨාපනත්ථඤ්චාති චතූහි කාරණෙහි එවමාහ. **ධතරට්ඨාති** නෙත්වා ච පන රඤ්ඤො එවං ආචික්ඛෙය්‍යාසි, ‘‘මහාරාජ, ඉමෙ ධතරට්ඨකුලෙ ජාතා ද්වෙ හංසාධිපතිනො, එතෙසු අයං රාජා, ඉතරො සෙනාපතී’’ති. ඉති නං සික්ඛාපෙසි. **‘‘පතීතො’’**තිආදීනි තීණිපි තුට්ඨාකාරවෙවචනානෙව.

එවං වුත්තෙ ලුද්දො, ‘‘සාමි, මා වො රාජදස්සනං රුච්චි, රාජානො නාම චලචිත්තා, කීළාහංසෙ වා වො කරෙය්‍යුං මාරාපෙය්‍යුං වා’’ති වත්වා, ‘‘සම්ම, මා භායි, අහං තාදිසං කක්ඛළං ලුද්දං ලොහිතපාණිං ධම්මකථාය මුදුකං කත්වා මම පාදෙසු පාතෙසිං, රාජානො නාම පුඤ්ඤවන්තො පඤ්ඤවන්තො ච සුභාසිතදුබ්භාසිතඤ්ඤූ ච, ඛිප්පං අම්හෙ රඤ්ඤො දස්සෙහී’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි මා මය්හං කුජ්ඣිත්ථ, අහං අවස්සං තුම්හාකං රුචියා නෙමී’’ති වත්වා උභොපි කාජං ආරොපෙත්වා රාජකුලං ගන්ත්වා රඤ්ඤො දස්සෙත්වා රඤ්ඤා පුට්ඨො යථාභූතං ආරොචෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

40.

‘‘තස්ස තං වචනං සුත්වා, කම්මුනා උපපාදයි;
ඛිප්පමන්තෙපුරං ගන්ත්වා, රඤ්ඤො හංසෙ අදස්සයි;
අබද්ධෙ පකතිභූතෙ, කාජෙ උභයතො ඨිතෙ.

41.

‘‘ධතරට්ඨා මහාරාජ, හංසාධිපතිනො ඉමෙ;
අයඤ්හි රාජා හංසානං, අයං සෙනාපතීතරො;

42.

‘‘කථං පනිමෙ විහඞ්ගා, තව හත්ථත්තමාගතා;
කථං ලුද්දො මහන්තානං, ඉස්සරෙ ඉධ අජ්ඣගා.

43.

‘‘විහිතා සන්තිමෙ පාසා, පල්ලලෙසු ජනාධිප;
යං යදායතනං මඤ්ඤෙ, දිජානං පාණරොධනං.

44.

‘‘තාදිසං පාසමාසජ්ජ, හංසරාජා අබජ්ඣථ;
තං අබද්ධො උපාසිනො, මමායං අජ්ඣභාසථ.

45.

‘‘සුදුක්කරං අනරියෙහි, දහතෙ භාවමුත්තමං;
භත්තුරත්ථෙ පරක්කන්තො, ධම්මයුත්තො විහඞ්ගමො.

46.

‘‘අත්තනායං චජිත්වාන, ජීවිතං ජීවිතාරහො;
අනුත්ථුනන්තො ආසීනො, භත්තු යාචිත්ථ ජීවිතං.

47.

‘‘තස්ස තං වචනං සුත්වා, පසාදමහමජ්ඣගා;
තතො නං පාමුචිං පාසා, අනුඤ්ඤාසිං සුඛෙන ච.

48.

‘‘සො පතීතො පමුත්තෙන, භත්තුනා භත්තුගාරවො;
අජ්ඣභාසථ වක්කඞ්ගො, වාචං කණ්ණසුඛං භණං.

49.

‘‘එවං ලුද්දක නන්දස්සු, සහ සබ්බෙහි ඤාතිභි;
යථාහමජ්ජ නන්දාමි, මුත්තං දිස්වා දිජාධිපං.

50.

‘‘එහි තං අනුසික්ඛාමි, යථා ත්වමපි ලච්ඡසෙ;
ලාභං තවායං ධතරට්ඨො, පාපං කිඤ්චි න දක්ඛති.

51.

‘‘ඛිප්පමන්තෙපුරං නෙත්වා, රඤ්ඤො දස්සෙහි නො උභො;
අබද්ධෙ පකතිභූතෙ, කාජෙ උභයතො ඨිතෙ.

52.

‘‘ධතරට්ඨා මහාරාජ, හංසාධිපතිනො ඉමෙ;
අයඤ්හි රාජා හංසානං, අයං සෙනාපතීතරො.

53.

‘‘අසංසයං ඉමං දිස්වා, හංසරාජං නරාධිපො;
පතීතො සුමනො චිත්තො, බහුං දස්සති තෙ ධනං.

54.

‘‘එවමෙතස්ස වචනා, ආනීතාමෙ උභො මයා;
එත්ථෙව හි ඉමෙ ආසුං, උභො අනුමතා මයා.

55.

‘‘සොයං එවං ගතො පක්ඛී, දිජො පරමධම්මිකො;
මාදිසස්ස හි ලුද්දස්ස, ජනයෙය්‍යාථ මද්දවං.

56.

‘‘උපායනඤ්ච තෙ දෙව, නාඤ්ඤං පස්සාමි එදිසං;
සබ්බසාකුණිකාගාමෙ, තං පස්ස මනුජාධිපා’’ති.

තත්ථ **කම්මුනා උපපාදයීති** යං සො අවච, තං කරොන්තො කායකම්මෙන සම්පාදෙසි. **ගන්ත්වාති** හංසරාජෙන නිසින්නකාජකොටිං උච්චතරං, සෙනාපතිනා නිසින්නකාජකොටිං ථොකං නීචං කත්වා උභොපි තෙ උක්ඛිපිත්වා ‘‘හංසරාජා ච සෙනාපති ච රාජානං පස්සිතුං ගච්ඡන්ති, උස්සරථ උස්සරථා’’ති ජනං උස්සාරෙන්තො ‘‘එවරූපා නාම සොභග්ගප්පත්තා සුවණ්ණවණ්ණා හංසරාජානො න දිට්ඨපුබ්බා’’ති මුදුහදයෙසු මනුස්සෙසු පසංසන්තෙසු ඛිප්පමන්තෙපුරං ගන්ත්වා. **අදස්සයීති** ‘‘හංසරාජානො තුම්හෙ දට්ඨුං ආගතා’’ති රඤ්ඤො ආරොචාපෙත්වා තෙන තුට්ඨචිත්තෙන ‘‘ආගච්ඡන්තූ’’ති පක්කොසාපිතො අභිහරිත්වා දස්සෙසි. **හත්ථත්තනන්ති** හත්ථෙසු ආගතං, පත්තන්ති වුත්තං හොති. **මහන්තානන්ති** යසමහන්තප්පත්තානං සුවණ්ණවණ්ණානං ධතරට්ඨහංසානං ඉස්සරෙ සාමිනො කථං ත්වං ලුද්දො හුත්වා අධිගතොති පුච්ඡති. ‘‘ඉස්සරමිධමජ්ඣගා’’තිපි පාඨො, එතෙසං ඉස්සරියං ත්වං කථං අජ්ඣගාති අත්ථො.

විහිතාති යොජිතා. **යං යදායතනං මඤ්ඤෙති,** මහාරාජ, යං යං සමොසරණට්ඨානං දිජානං පාණරොධනං ජීවිතක්ඛයකරං මඤ්ඤාමි, තත්ථ තත්ථ මයා පල්ලලෙසු පාසා විහිතා. **තාදිසන්ති** මානුසියසරෙ තථාවිධං පාණරොධනං මයා විහිතං පාසං. **තන්ති** තං එතං තත්ථ බද්ධං. **උපාසිනොති** අත්තනො ජීවිතං අගණෙත්වා උපගන්ත්වා නිසින්නො. **මමායන්ති** මං අයං සෙනාපති **අජ්ඣභාසථ,** මයා සද්ධිං කථෙසි. **සුදුක්කරන්ති** තස්මිං ඛණෙ එස අම්හාදිසෙහි අනරියෙහි සුදුක්කරං අකාසි. කිං තන්ති? **දහතෙ භාවමුත්තමං,** අත්තනො උත්තමං අජ්ඣාසයං දහති විදහති පකාසෙති. **අත්තනායන්ති**

අත්තනො අයං. **අනුත්ථුනන්තොති** හත්ථුගුණෙ වණ්ණෙන්තො තස්ස ජීවිතං මුඤ්චාති මං යාචි.

තස්සාති තස්ස තථා යාචන්තස්ස. **සුඛෙන චාති** යථාසුඛෙන චිත්තකූටං ගන්ත්වා ඤාතිසඞ්ඝං පස්සථාති ච අනුජානිං. **එත්ථෙව ඝීති** මයා පන ඉමෙ ද්වෙ එත්ථ මානුසියසරෙයෙව චිත්තකූටගමනාය අනුමතා අහෙසුං. **එවං ගතොති** එවං සත්තු හත්ථගතො. **ජනයෙයාථ මද්දවන්ති** අත්තනි මෙත්තචිත්තං ජනෙසි. **උපායනන්ති** පණ්ණාකාරං. **සබ්බසාකුණිකාගාමෙති** සබ්බස්මිම්පි සාකුණිකගාමෙ නාහං අඤ්ඤං තව එවරූපං කෙනචි සාකුණිකෙන ආහතපුබ්බං උපායනං පස්සාමි. **තං පස්සාති** තං මයා ආහතං උපායනං පස්ස මනුජාධිපාති.

එවං සො ඨිතකොව සුමුඛස්ස ගුණං කථෙසි. තතො රාජා හංසරඤ්ඤො මහාරහං ආසනං, සුමුඛස්ස ච සුවණ්ණභද්දපීඨකං දාපෙත්වා තෙසං තත්ථ නිසින්නානං සුවණ්ණභාජනෙහි ලාජමධුඵාණිතාදීනි දාපෙත්වා නිට්ඨිතෙ පානභොජනකිච්චෙ අඤ්ජලිං පග්ගය්හ මහාසත්තං ධම්මකථං යාචිත්වා සුවණ්ණපීඨකෙ නිසීදි. සො තෙන යාචිතො පටිසන්ථාරං තාව අකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

57.

‘‘දිස්වා නිසින්නං රාජානං, පීඨෙ සොවණ්ණයෙ සුභෙ;
අජ්ඣභාසථ වක්කඞ්ගො, වාචං කණ්ණසුඛං භණං.

58.

‘‘කච්චි නු භොතො කුසලං, කච්චි භොතො අනාමයං;
කච්චි රට්ඨමිදං ඵීතං, ධම්මෙන මනුසාසසි.

59.

‘‘කුසලඤ්චෙව මෙ හංස, අථො හංස අනාමයං;
අථො රට්ඨමිදං ඵීතං, ධම්මෙන මනුසාසහං.

60.

‘‘කච්චි භොතො අමච්චෙසු, දොසො කොචි න විජ්ජති;
කච්චි ච තෙ තවත්ථෙසු, නාවකඞ්ඛන්ති ජීවිතං.

61.

‘‘අථොපි මෙ අමච්චෙසු, දොසො කොචි න විජ්ජති;
අථොපි තෙ මමත්ථෙසු, නාවකඞ්ඛන්ති ජීවිතං.

62.

‘‘කච්චි තෙ සාදිසී භරියා, අස්සවා පියභාණිනී;

පුත්තරූපයසූපෙතා, තව ඡන්දවසානුගා.

63.

‘‘අථො මෙ සාදිසී භරියා, අස්සවා පියභාණිනී;
පුත්තරූපයසූපෙතා, මම ඡන්දවසානුගා’’ති.

තත්ථ **රාජානන්ති** සාගලරාජානං. **චක්කඞ්ගොති** හංසරාජා. **ධම්මෙන මනුසාසසීති** ධම්මෙන අනුසාසසි. **දොසොති** අපරාධො. **තවත්ථෙසූති** උප්පන්නෙසු තව යුද්ධාදීසු අත්ථෙසු. **නාවකඞ්ඛන්තීති** උරං දත්වා පරිච්චජන්තා කිඤ්චි අත්තනො ජීවිතං න පත්ථෙන්ති, ජීවිතඤ්ච චජිත්වා තවෙවත්ථං කරොන්ති. **සාදිසීති** සමානජාතිකා. **අස්සවාති** වචනසම්පටිච්ඡිකා. **පුත්තරූපයසූපෙතාති** පුත්තෙහි ච රූපෙන ච යසෙන ච උපෙතා. **තව ඡන්දවසානුගාති** කච්චි තව අජ්ඣාසයං තව වසං අනුවත්තති, න අත්තනො චිත්තවසෙන වත්තතීති පුච්ඡති.

එවං බොධිසත්තෙන පටිසන්ථාරෙ කතෙ පුන රාජා තෙන සද්ධිං කථෙන්තො ආහ –

64.

‘‘භවන්තං කච්චි නු මහා-සත්තුහත්ථත්තතං ගතො;
දුක්ඛමාපජ්ජි විපුලං, තස්මිං පඨමමාපදෙ.

65.

‘‘කච්චි යන්තාපතිත්වාන, දණ්ඩෙන සමපොථයි;
එවමෙතෙසං ජම්මානං, පාතිකං භවති තාවදෙ.

66.

‘‘ඛෙමමාසි මහාරාජ, එවමාපදියා සති;
න චායං කිඤ්චි රස්මාසු, සත්තූව සමපජ්ජථ.

67.

‘‘පච්චගමිත්ථ නෙසාදො, පුබ්බෙව අජ්ඣභාසථ;
තදායං සුමුඛොයෙව, පණ්ඩිතො පච්චභාසථ.

68.

‘‘තස්ස තං වචනං සුත්වා, පසාදමයමජ්ඣගා;
තතො මං පාමුචී පාසා, අනුඤ්ඤාසි සුඛෙන ච.

69.

‘‘ඉදඤ්ච සුමුඛෙනෙව, එතදත්ථාය චින්තිතං;
භොතො සකාසෙගමනං, එතස්ස ධනමිච්ඡතා.

70.

‘‘ස්වාගතඤ්චෙවිදං භවතං, පතීතො චස්මි දස්සනා;
එසො චාපි බහුං විත්තං, ලභතං යාවදිච්ඡතී’’ති.

තත්ථ **මහාසත්තුහත්ථත්තතං ගතොති** මහන්තස්ස සත්තුනො හත්ථත්තං ගතො. **ආපතිත්වානාති** උපධාවිත්වා. **පාතිකන්ති** පාකතිකං, අයමෙව වා පාඨො. ඉදං වුත්තං හොති – එතෙසඤ්හි ජම්මානං තාවදෙව එවං පාකතිකං හොති, සකුණෙ දණ්ඩෙන පොථෙත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙන්තො ධනචෙතනං ලභතීති. **කිඤ්චි රස්මාසූති** කිඤ්චි අම්හෙසු. **සත්තූවාති** සත්තු විය. **පච්චගමිත්ථාති**, මහාරාජ, එස අම්හෙ දිස්වා බද්ධාති සඤ්ඤාය ථොකං ඔසක්කිත්ථ. **පුබ්බෙවාති** අයමෙව පඨමං අජ්ඣභාසි. **තදාති** තස්මිං කාලෙ. **එතදත්ථායාති** එතස්ස නෙසාදපුත්තස්ස අත්ථාය චින්තිතං. **ධනමිච්ඡතාති** එතස්ස ධනං ඉච්ඡන්තෙන තව සන්තිකං අම්හාකං ආගමනං චින්තිතං. **ස්වාගතඤ්චෙවිදන්ති** මා හොන්තො චින්තයන්තු, භවතං ඉදං ඉධාගමනං ස්වාගතමෙව. **ලභතන්ති** ලභතු.

එවඤ්ච පන වත්වා රාජා අඤ්ඤතරං අමච්චං ඔලොකෙත්වා ‘‘කිං කරොමි දෙවා’’ති වුත්තෙ ‘‘ඉමං නෙසාදං කප්පිතකෙසමස්සුං න්හාතානුලිත්තං සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතං කාරෙත්වා ආනෙහී’’ති වත්වා තෙන තථා කත්වා ආනීතස්ස තස්ස සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ සතසහස්සුට්ඨානකං ගාමං, ද්වෙ වීථියො ගහෙත්වා ඨිතං මහන්තං ගෙහං, රථවරඤ්ච, අඤ්ඤඤ්ච බහුං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං අදාසි. තමත්ථං ආවිකරොන්තො සත්ථා ආහ –

71.

‘‘සන්තප්පයිත්වා නෙසාදං, භොගෙහි මනුජාධිපො;
අජ්ඣභාසථ චක්කඞ්ගං, වාචං කණ්ණසුඛං භණ’’න්ති.

අථ මහාසත්තො රඤ්ඤො ධම්මං දෙසෙසි. සො තස්ස ධම්මකථං සුත්වා තුට්ඨහදයො ‘‘ධම්මකථිකස්ස සක්කාරං කරිස්සාමී’’ති සෙතච්ඡත්තං දත්වා රජ්ජං පටිච්ඡාපෙන්තො ආහ –

72.

‘‘යං ඛලු ධම්මමාධීනං, වසො වත්තති කිඤ්චනං;
සබ්බත්ථිස්සරියං භවතං, පසාසථ යදිච්ඡථ.

73.

‘‘දානත්ථං උපභොත්තුං වා, යං චඤ්ඤං උපකප්පති;
එතං දදාමි වො විත්තං, ඉස්සරියං විස්සජාමි වො’’ති.

තත්ථ **වසො වත්තතීති** යත්ථ මම වසො වත්තති. **කිඤ්චනන්ති** තං අප්පමත්තකම්පි. **සබ්බත්ථිස්සරියන්ති** සබ්බං භවතංයෙව ඉස්සරියං අත්ථු. **යං ඡන්දං උපකප්පතීති** පුඤ්ඤකාමතාය දානත්ථං වා ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රජ්ජමෙව උපභොත්තුං වා යං වා අඤ්ඤං තුම්හාකං රුච්චති, තං කරොථ, එතං දදාමි වො චිත්තං, සද්ධිංයෙව සෙතච්ඡත්තෙන මම සන්තකං ඉස්සරියං විස්සජ්ජාමි වොති.

අථ මහාසත්තො රඤ්ඤා දින්නං සෙතච්ඡත්තං පුන තස්සෙව අදාසි. රාජාපි චින්තෙසි – ‘‘හංසරඤ්ඤො තාව මෙ ධම්මකථා සුතා, ලුද්දපුත්තෙන පන ‘අයං සුමුඛො මුධුරකථො’ති අතිවිය වණ්ණිතො, ඉමස්සපි ධම්මකථං සොස්සාමී’’ති. සො තෙන සද්ධිං සල්ලපන්තො අනන්තරං ගාථමාහ –

74.

‘‘යථා ච ම්‍යායං සුමුඛො, අජ්ඣභාසෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
කාමසා බුද්ධිසම්පන්නො, තං ම්‍යාස්ස පරමප්පිය’’න්ති.

තත්ථ **යථාති** යදි. ඉදං වුත්තං හොති – යදි ච මෙ අයං සුමුඛො පණ්ඩිතො බුද්ධිසම්පන්නො කාමසා අත්තනො රුචියා අජ්ඣභාසෙය්‍ය, තං මෙ පරමප්පියං අස්සාති.

තතො සුමුඛො ආහ –

75.

‘‘අහං ඛලු මහාරාජ, නාගරාජාරිවන්තරං;
පටිවත්තුං න සක්කොමි, න මෙ සො විනයො සියා.

76.

‘‘අම්හාකඤ්චෙව සො සෙට්ඨො, ත්වඤ්ච උත්තමසත්තවො;
භූමිපාලො මනුස්සින්දො, පූජා බහූහි හෙතුහි.

77.

‘‘තෙසං උභින්නං භණතං, වත්තමානෙ විනිච්ඡයෙ;
නන්තරං පතිවත්තබ්බං, පෙස්සෙන මනුජාධිපා’’ති.

තත්ථ **නාගරාජාරිවන්තරන්ති** පෙළාය අබ්භන්තරං පවිට්ඨො නාගරාජා විය. **පටිවත්තුන්ති** තුම්හාකං ද්වින්නං අන්තරෙ වත්තුං න සක්කොමි. **න මෙ සොති** සචෙ වදෙය්‍යං, න මෙ සො විනයො භවෙය්‍ය. **අම්හාකඤ්චෙවාති** ඡන්නවුතියා හංසසහස්සානං. **උත්තමසත්තවොති** උත්තමසත්තො. **පූජාති** උභො තුම්හෙ මය්හං බහූහි කාරණෙහි පූජාරහා චෙව පසංසාරහා ච. **පෙස්සෙනාති** වෙය්‍යාවච්චකරෙන සෙවකෙන.

රාජා තස්ස වචනං සුත්වා තුට්ඨහදයො ‘‘නෙසාදපුත්තො තං වණ්ණෙති, න අඤ්ඤෙන තුම්හාදිසෙන මධුරධම්මකථිකෙන නාම භවිතබ්බ’’න්ති වත්වා ආහ –

78.

‘‘ධම්මෙන කිර නෙසාදො, පණ්ඩිතො අණ්ඩජො ඉති;
නහෙව අකතත්තස්ස, නයො එතාදිසො සියා.

79.

‘‘එවං අග්ගපකතිමා, එවං උත්තමසත්තවො;
යාවතත්ථි මයා දිට්ඨා, නාඤ්ඤං පස්සාමි එදිසං.

80.

‘‘තුට්ඨොස්මි වො පකතියා, වාක්‍යෙන මධුරෙන ච;
එසො චාපි මමච්ඡන්දො, චිරං පස්සෙය්‍ය වො උභො’’ති.

තත්ථ **ධම්මෙනාති** සභාවෙන කාරණෙන. **අකතත්තස්සාති** අසම්පාදිතඅත්තභාවස්ස මිත්තදුබ්භිස්ස. **නයොති** පඤ්ඤා. **අග්ගපකතිමාති** අග්ගසභාවො. **උත්තමසත්තවොති** උත්තමසත්තො. **යාවතත්ථීති** යාවතා මයා දිට්ඨා නාම අත්ථි. **නාඤ්ඤන්ති** තස්මිං මයා දිට්ඨට්ඨානෙ අඤ්ඤං එවරූපං න පස්සාමි. **තුට්ඨොස්මි වො පකතියාති** සම්ම හංසරාජ අහං පකතියා පඨමමෙව තුම්හාකං දස්සනෙන තුට්ඨො. **වාක්‍යෙනාති** ඉදානි පන වො මධුරවචනෙන තුට්ඨොස්මි. **චිරං පස්සෙය්‍ය වොති** ඉධෙව වසාපෙත්වා මුහුත්තම්පි අවිප්පවාසන්තො චිරං තුම්හෙ පස්සෙය්‍යන්ති එස මෙ ඡන්දොති වදති.

තතො මහාසත්තො රාජානං පසංසන්තො ආහ –

81.

‘‘යං කිච්චං පරමෙ මිත්තෙ, කතමස්මාසු තං තයා;
පත්තා නිස්සංසයං ත්‍යාම්හා, භත්තිරස්මාසු යා තව.

82.

‘‘අදුඤ්ච නූන සුමහා, ඤාතිසඞ්ඝස්ස මන්තරං;
අදස්සනෙන අස්මාකං, දුක්ඛං බහූසු පක්ඛිසු.

83.

‘‘තෙසං සොකවිඝාතාය, තයා අනුමතා මයං;
තං පදක්ඛිණතො කත්වා, ඤාතිං පස්සෙමුරින්දම.

84.

‘‘අද්ධාහං විපුලං පීතිං, භවතං වින්දාමි දස්සනා;
එසො චාපි මහා අත්ථො, ඤාතිවිස්සාසනා සියා’’ති.

තත්ථ **කතමස්මාසූති** කතං අම්හෙසු. **පත්තා නිස්සංසයං ත්‍යාම්හාති** මයං නිස්සංසයෙන තයා පත්තායෙව. **භත්තිරස්මාසු යා තවාති** යා තව අම්හෙසු භත්ති, තාය භත්තියා මයං තයා අසංසයෙන පත්තායෙව, න ච විප්පයුත්තා, විප්පවුට්ඨායාපි සහවාසිනොයෙව නාම මයන්ති දීපෙති. **අදුඤ්ච නූන සුමහාති** එතඤ්ච එකංසෙනෙව සුමහන්තං. **ඤාතිසඞ්ඝස්ස මන්තරන්ති** අම්හෙහි ද්වීහි ජනෙහි විරහිතස්ස මම ඤාතිසඞ්ඝස්ස අන්තරං ඡිද්දං. **අස්මාකන්ති** අම්හාකං ද්වින්නං අදස්සනෙන බහූසු පක්ඛීසු දුක්ඛං උප්පන්නං. **පස්සෙමුරින්දමාති** පස්සෙය්‍යාම අරින්දම. **භවතන්ති** භොතො දස්සනෙන. **එසො චාපි මහා අත්ථොති** යා එසා ඤාතිසඞ්ඝසඞ්ඛාතා ඤාතිවිස්සාසනා සියා, එසො චාපි මහන්තො අත්ථොපි.

එවං වුත්තෙ රාජා තෙසං ගමනං අනුජානි. මහාසත්තොපි රඤ්ඤො පඤ්චවිධෙ දුස්සීල්‍යෙ ආදීනවං, සීලෙ ච ආනිසංසං කථෙත්වා ‘‘ඉමං සීලං රක්ඛ, ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙහි, චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි ජනං සඞ්ගණ්හාහී’’ති ඔවදිත්වා චිත්තකූටං අගමාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

85.

‘‘ඉදං වත්වා ධතරට්ඨො, හංසරාජා නරාධිපං;
උත්තමං ජවමන්වාය, ඤාතිසඞ්ඝං උපාගමුං.

86.

‘‘තෙ අරොගෙ අනුප්පත්තෙ, දිස්වාන පරමෙ දිජෙ;
කෙකාති මකරුං හංසා, පුථුසද්දො අජායථ.

87.

‘‘තෙ පතීතා පමුත්තෙන, භත්තුනා භත්තුගාරවා;
සමන්තා පරිකිරිංසු, අණ්ඩජා ලද්ධපච්චයා’’ති.

තත්ථ **උපාගමුන්ති** අරුණුග්ගමනවෙලායමෙව ලාජමධුඵාණිතාදීනි පරිභුඤ්ජිත්වා රඤ්ඤා ච දෙවියා ච ද්වීහි සුවණ්ණතාලවණ්ටෙහි උක්ඛිපිත්වා ගන්ධමාලාදීහි කතසක්කාරා තාලවණ්ටෙහි ඔතරිත්වා රාජානං පදක්ඛිණං කත්වා වෙහාසං උප්පතිත්වා රඤ්ඤා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ‘‘ගච්ඡථ සාමිනො’’ති වුත්තෙ සීහපඤ්ජරෙන නික්ඛන්තා උත්තමෙන ජවෙන ගන්ත්වා ඤාතිගණං උපාගමිංසු. **පරමෙති** උත්තමෙ. **කෙකාති** අත්තනො සභාවෙන ‘‘කෙකා’’ති සද්දමකංසු. **භත්තුගාරවාති** භත්තරි සගාරවා. **පරිකිරිංසූති** භත්තුනො මුත්තභාවෙන තුට්ඨා තං භත්තාරං සමන්තා පරිවාරයිංසු. **ලද්ධපච්චයාති** ලද්ධපතිට්ඨා.

එවං පරිවාරෙත්වා පන තෙ හංසා ‘‘කථං මුත්තොසි, මහාරාජා’’ති පුච්ඡිංසු. මහාසත්තො සුමුඛං නිස්සාය මුත්තභාවං, සාගලරාජලුද්දපුත්තෙහි කතකම්මඤ්ච කථෙසි. තං සුත්වා තුට්ඨො හංසගණො ‘‘සුමුඛසෙනාපති ච රාජා ච ලුද්දපුත්තො ච සුඛිතා නිද්දුක්ඛා චිරං ජීවන්තූ’’ති ථුතිමකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ඔසානගාථමාහ –

88.

‘‘එවං මිත්තවතං අත්ථා, සබ්බෙ හොන්ති පදක්ඛිණා;
හංසා යථා ධතරට්ඨා, ඤාතිසඞ්ඝං උපාගමු’’න්ති.

තත්ථ **මිත්තවතන්ති** කල්‍යාණමිත්තසම්පන්නානං. **පදක්ඛිණාති** සුඛනිප්ඵත්තිනො වුඩ්ඪියුත්තා. **ධතරට්ඨාති** හංසරාජා සුමුඛො රඤ්ඤා චෙව ලුද්දපුත්තෙන චාති ද්වීහි එවං උභොපි තෙ ධතරට්ඨා කල්‍යාණමිත්තසම්පන්නා යථා ඤාතිසඞ්ඝං උපාගමුං, ඤාතිසඞ්ඝඋපගමනසඞ්ඛාතො නෙසං අත්ථො පදක්ඛිණො ජාතො, එවං අඤ්ඤෙසම්පි මිත්තවතං අත්ථා පදක්ඛිණා හොන්තීති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න භික්ඛවෙ ඉදානෙව, පුබ්බෙපානන්දො මමත්ථාය ජීවිතං පරිච්චජී’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා නෙසාදො ඡන්නො අහොසි, රාජා සාරිපුත්තො, සුමුඛො ආනන්දො, ඡන්නවුති හංසසහස්සා බුද්ධපරිසා, හංසරාජා පන අහමෙව අහොසි’’න්ති.

චූළහංසජාතකවණ්ණනා පඨමා.

[534] 2. මහාහංසජාතකවණ්ණනා

එතෙ හංසා පක්කමන්තීති ඉදං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ආනන්දත්ථෙරස්ස ජීවිතපරිච්චාගමෙව ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු හෙට්ඨා වුත්තසදිසමෙව, ඉධ පන සත්ථා අතීතං ආහරන්තො ඉදමාහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං සංයමස්ස නාම බාරාණසිරඤ්ඤො ඛෙමා නාම අග්ගමහෙසී අහොසි. තදා බොධිසත්තො නවුතිහංසසහස්සපරිවුතො චිත්තකූටෙ විහාසි. අථෙකදිවසං ඛෙමා දෙවී පච්චූසසමයෙ සුපිනං අද්දස. සුවණ්ණවණ්ණා හංසා ආගන්ත්වා රාජපල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා මධුරස්සරෙන ධම්මකථං කථෙසුං. දෙවියා සාධුකාරං දත්වා ධම්මං සුණන්තියා ධම්මස්සවනෙන අතිත්තාය එව රත්ති විභායි. හංසා ධම්මං කථෙත්වා සීහපඤ්ජරෙන නික්ඛමිත්වා අගමංසු. සා වෙගෙනුට්ඨාය ‘‘පලායමානෙ හංසෙ ගණ්හථ ගණ්හථා’’ති වත්වා හත්ථං පසාරෙන්තීයෙව පබුජ්ඣි. තස්සා කථං සුත්වා පරිචාරිකායො ‘‘කුහිං හංසා’’ති ඔථකං අවහසිංසු. සා තස්මිං ඛණෙ සුපිනභාවං ඤත්වා චින්තෙසි – ‘‘අහං අභූතං න පස්සාමි, අද්ධා ඉමස්මිං ලොකෙ සුවණ්ණවණ්ණා හංසා භවිස්සන්ති, සචෙ ඛො පන

‘සුවණ්ණහංසානං ධම්මං සොතුකාමාම්හී’ති රාජානං වක්ඛාමි, ‘අම්හෙහි සුවණ්ණහංසා නාම න දිට්ඨපුබ්බා, හංසානඤ්ච කථා නාම අභූතායෙවා’ති වත්වා නිරුස්සුක්කො භවිස්සති, ‘දොහළො’ති වුත්තෙ පන යෙන කෙනචි උපායෙන පරියෙසිස්සති, එවං මෙ මනොරථො සමිජ්ඣිස්සතී’’ති. සා ගිලානාලයං දස්සෙත්වා පරිචාරිකානං සඤ්ඤං දත්වා නිපජ්ජි.

රාජා රාජාසනෙ නිසින්නො තස්සා දස්සනවෙලාය තං අදිස්වා ‘‘කහං, ඛෙමා දෙවී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ගිලානා’’ති සුත්වා තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා සයනෙකදෙසෙ නිසීදිත්වා පිට්ඨිං පරිමජ්ජන්තො ‘‘කිං තෙ අඵාසුක’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘දෙව අඤ්ඤං අඵාසුකං නත්ථි, දොහළො පන මෙ උප්පන්නො’’ති. තෙන හි ‘‘භණ, දෙවි, යං ඉච්ඡසි, තං සීඝං තෙ උපනාමෙස්සාමී’’ති. ‘‘මහාරාජ, අහමෙකස්ස සුවණ්ණහංසස්ස සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙ රාජපල්ලඞ්කෙ නිසින්නස්ස ගන්ධමාලාදීහි පූජං කත්වා සාධුකාරං දදමානා ධම්මකථං සොතුමිච්ඡාමි, සචෙ ලභාමි, ඉච්චෙතං කුසලං, නො චෙ, ජීවිතං මෙ නත්ථී’’ති. අථ නං රාජා ‘‘සචෙ මනුස්සලොකෙ අත්ථි, ලභිස්සසි, මා චින්තයී’’ති අස්සාසෙත්වා සිරිගබ්භතො නික්ඛම්ම අමච්චෙහි සද්ධිං මන්තෙසි – ‘‘අම්හො, ඛෙමා දෙවී, ‘සුවණ්ණහංසස්ස ධම්මකථං සොතුං ලභන්තී ජීවිස්සාමි, අලභන්තියා මෙ ජීවිතං නත්ථී’ති වදති, අත්ථි නු ඛො සුවණ්ණවණ්ණා හංසා’’ති. ‘‘දෙව අම්හෙහි නෙව දිට්ඨපුබ්බා න සුතපුබ්බා’’ති. ‘‘කෙ පන ජානෙය්‍යු’’න්ති? ‘‘බ්‍රාහ්මණා, දෙවා’’ති. රාජා බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා සක්කාරං කත්වා පුච්ඡි – ‘‘හොන්ති නු ඛො ආචරියා සුවණ්ණවණ්ණා හංසා’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජ අම්හාකං මන්තෙසුමච්ඡා, කක්කටකා, කච්ඡපා, මිගා, මොරා, හංසාති ඡ එතෙ තිරච්ඡානගතා සුවණ්ණවණ්ණා හොන්තීති ආගතා, තත්ථ ධතරට්ඨකුලහංසා නාම පණ්ඩිතා ඤාණසම්පන්නා, ඉති මනුස්සෙහි සද්ධිං සත්ත සුවණ්ණවණ්ණා හොන්තී’’ති.

තං සුත්වා රාජා අත්තමනො හුත්වා ‘‘කහං නු ඛො ආචරියා ධතරට්ඨහංසා වසන්තී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘න ජානාම, මහාරාජා’’ති වුත්තෙ ‘‘අථ කෙ පන ජානිස්සන්තී’’ති වත්වා ‘‘ලුද්දපුත්තා’’ති වුත්තෙ සබ්බෙ අත්තනො විජිතෙ ලුද්දකෙ සන්නිපාතාපෙත්වා පුච්ඡි – ‘‘තාතා, සුවණ්ණවණ්ණා ධතරට්ඨකුලහංසා නාම කහං වසන්තී’’ති? අථෙකො ලුද්දො ‘‘හිමවන්තෙ කිර, දෙව, චිත්තකූටපබ්බතෙති නො කුලපරම්පරාය කථෙන්තී’’ති ආහ. ‘‘ජානාසි පන නෙසං ගහණූපාය’’න්ති? ‘‘න ජානාමි, දෙවා’’ති. ‘‘කෙ පන ජානිස්සන්තී’’ති? බ්‍රාහ්මණාති. සො බ්‍රාහ්මණපණ්ඩිතෙ පක්කොසාපෙත්වා චිත්තකූටපබ්බතෙ සුවණ්ණවණ්ණානං හංසානං අත්ථිභාවං ආරොචෙත්වා ‘‘ජානාථ නු ඛො තෙසං ගහණූපාය’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘මහාරාජ, කිං තෙහි ගන්ත්වා ගහිතෙහි, උපායෙන තෙ නගරසමීපං ආනෙත්වා ගහෙස්සාමා’’ති. ‘‘කො පන උපායො’’ති? ‘‘මහාරාජ, නගරතො අවිදූරෙ උත්තරෙන තිගාවුතමත්තෙ තිගාවුතප්පමාණං ඛෙමං නාම සරං

කාරාපෙත්වා උදකස්ස පූරෙත්වා නානාධඤ්ඤානි රොපෙත්වා පඤ්චවණ්ණපදුමසඤ්ඡන්නං කාරාපෙත්වා එකං පණ්ඩිතං නෙසාදං පටිච්ඡාපෙත්වා මනුස්සානං උපගන්තුං අදත්වා චතූසු කණ්ණෙසු යීතෙහි අභයං ඝොසාපෙථ, තං සුත්වා නානාසකුණා දස දිසා ඔතරිස්සන්ති, තෙපි හංසා පරම්පරාය තස්ස සරස්ස ඛෙමභාවං සුත්වා ආගච්ඡිස්සන්ති, අථ නෙ වාලපාසෙහි බන්ධාපෙත්වා ගණ්හාපෙයයාථා''ති.

තං සුත්වා රාජා තෙහි වුත්තපදෙසෙ වුත්තප්පකාරං සරං කාරාපෙත්වා ඡෙකං නෙසාදං පක්කොසාපෙත්වා තස්ස සහස්සං දාපෙත්වා ''ත්වං ඉතො පට්ඨාය අත්තනො කම්මං මා කරි, පුත්තදාරං තෙ අහං පොසෙස්සාමි, ත්වං අප්පමත්තො ඛෙමං සරං රක්ඛන්තො මනුස්සෙ පටික්කමාපෙත්වා චතූසු කණ්ණෙසු අභයං ඝොසාපෙත්වා ආගතාගතෙ සකුණෙ මම ආචික්ඛෙයාසි, සුවණ්ණහංසෙසු ආගතෙසු මහන්තං සක්කාරං ලභිස්සසී''ති තමස්සාසෙත්වා ඛෙමං සරං පටිච්ඡාපෙසි. සො තතො පට්ඨාය රඤ්ඤා වුත්තනයෙනෙව තත්ථ පටිපජ්ජි, ''ඛෙමං සරං රක්ඛතී''ති චස්ස ''ඛෙමනෙසාදො''ත්වෙව නාමං උදපාදි. තතො පට්ඨාය ච නානප්පකාරා සකුණා ඔතරිංසු, ''ඛෙමං නිබ්භයං සර''න්ති පරම්පරාඝොසෙන නානාහංසා ආගමිංසු. පඨමං තාව තිණහංසා ආගමිංසු, තෙසං ඝොසෙන පණ්ඩුහංසා, තෙසං ඝොසෙන මනොසිලාවණ්ණා හංසා, තෙසං ඝොසෙන සෙතහංසා, තෙසං ඝොසෙන පාකහංසා ආගමිංසු. තෙසු ආගතෙසු ඛෙමකො රඤ්ඤො ආරොචෙසි – ''දෙව, පඤ්චවණ්ණා හංසා ආගන්ත්වා සරෙ ගොචරං ගණ්හන්ති, පාකහංසානං ආගතත්තා ඉදානි කතිපාහෙනෙව සුවණ්ණහංසා ආගමිස්සන්ති, මා චින්තයිත්ථ, දෙවා''ති.

තං සුත්වා රාජා ''අඤ්ඤෙන තත්ථ න ගන්තබ්බං, යො ගච්ඡිස්සති, හත්ථපාදච්ඡෙදනඤ්ච සරවිලොපඤ්ච පාපුණිස්සතී''ති නගර භෙරිං චරාපෙසි. තතො පට්ඨාය තත්ථ කොචි න ගච්ඡති. චිත්තකූටස්ස පනාවිදූරෙ කඤ්චනගුහායංපාකහංසා වසන්ති, තෙපි මහබ්බලා. ධතරට්ඨකුලෙන සද්ධිං තෙසං සරීරවණ්ණෙනෙව විසෙසො. පාකහංසරඤ්ඤො පන ධීතා සුවණ්ණවණ්ණා අහොසි. සො තං ධතරට්ඨමහිස්සරස්ස අනුරූපාති තස්ස පාදපරිචාරිකං කත්වා පෙසෙසි. සා තස්ස පියා අහොසි මනාපා, තෙනෙව ච කාරණෙන තානි ද්වෙ හංසකුලානි අඤ්ඤමඤ්ඤං විස්සාසිකානි ජාතානි.

අථෙකදිවසං බොධිසත්තස්ස පරිවාරහංසා පාකහංසෙ පුච්ඡිංසු – ''තුම්හෙ ඉමෙසු දිවසෙසු කහං ගොචරං ගණ්හථා''ති? ''මයං බාරාණසිතො අවිදූරෙ ඛෙමසරෙ ගොචරං ගණ්හාම, තුම්හෙ පන කුහිං ආහිණ්ඩථා''ති. ''අසුකං නාමා''ති වුත්තෙ ''කස්මා ඛෙමසරං න ගච්ඡථ, සො හි සරො රමණීයො නානාසකුණසමාකිණ්ණො පඤ්චවණ්ණපදුමසඤ්ඡන්නො නානාධඤ්ඤඵලසම්පන්නො නානප්පකාරභමරගණනිකූජිතො චතූසු කණ්ණෙසු නිච්චං පවත්තඅභයඝොසනො, කොචි නං උපසඞ්කමිතුං

සමත්ථො නාම නත්ථි, පගෙව අඤ්ඤං උපද්දවං කාතුං, එවරූපො සො සරො''ති ඛෙමසරං වණ්ණයිංසු. තෙ තෙසං වචනං සුත්වා ''බාරාණසියා සමීපෙ කිර එවරූපො ඛෙමො නාම සරො අත්ථි, පාකහංසා තත්ථ ගන්ත්වා ගොචරං ගණ්හන්ති, තුම්හෙපි ධතරට්ඨමහිස්සරස්ස ආරොචෙථ, සචෙ අනුජානාති, මයම්පි තත්ථ ගන්ත්වා ගොචරං ගණ්හෙය්‍යාමා''ති සුමුඛස්ස කථෙසුං. සුමුඛො රඤ්ඤො ආරොචෙසි. සො චින්තෙසි – ''මනුස්සා නාම බහුමායා ඛරමන්තා උපායකුසලා, භවිතබ්බමෙත්ථ කාරණෙන, එත්තකං කාලං එසො සරො නත්ථි, ඉදානි අම්හාකං ගහණත්ථාය කතො භවිස්සතී''ති. සො සුමුඛං ආහ – ''මා වො තත්ථ ගමනං රුච්චථ, න සො සරො තෙහි සුධම්මතාය කතො, අම්හාකං ගහණත්ථායෙව කතො, මනුස්සා නාම බහුමායා ඛරමන්තා උපායකුසලා, තුම්හෙ සකෙයෙව ගොචරෙ චරථා''ති.

සුවණ්ණහංසා ''ඛෙමං සරං ගන්තුකාමම්හා''ති දුතියම්පි තතියම්පි සුමුඛස්ස ආරොචෙසුං. සො තෙසං තත්ථ ගන්තුකාමතං මහාසත්තස්ස ආරොචෙසි. අථ මහාසත්තො ''මම ඤාතකා මං නිස්සාය මා කිලමන්තු, තෙන හි ගච්ඡාමා''ති නවුතිහංසසහස්සපරිවුතො තත්ථ ගන්ත්වා ගොචරං ගහෙත්වා හංසකීළං කීළිත්වා චිත්තකූටමෙව පච්චාගමි. ඛෙමකො තෙසං ගොචරං චරිත්වා ගතකාලෙ ගන්ත්වා තෙසං ආගතභාවං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා තුට්ඨචිත්තො හුත්වා, ''සම්ම ඛෙමක, එකං වා ද්වෙ වා හංසෙ ගණ්හිතුං වායම, මහන්තං තෙ යසං දස්සාමී''ති වත්වා පරිබ්බයං දත්වා තං උය්‍යොජෙසි. සො තත්ථ ගන්ත්වා චාටිපඤ්ජරෙ නිසීදිත්වා හංසානං චරණට්ඨානං වීමංසි. බොධිසත්තා නාම නිල්ලොලුප්පචාරිනො හොන්ති, තස්මා මහාසත්තො ඔතිණ්ණට්ඨානතො පට්ඨාය සපදානං සාලිං ඛාදන්තො අගමාසි. සෙසා ඉතො චිතො ච ඛාදන්තා විචරිංසු.

අථ ලුද්දපුත්තො ''අයං හංසො නිල්ලොලුප්පචාරී, ඉමං බන්ධිතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා පුනදිවසෙ හංසෙසු සරං අනොතිණ්ණෙසුයෙව චාටිපඤ්ජරෙ නිසින්නො තං ඨානං ගන්ත්වා අවිදූරෙ පඤ්ජරෙ අත්තානං පටිච්ඡාදෙත්වා ඡිද්දෙන ඔලොකෙන්තො අච්ඡි. තස්මිං ඛණෙ මහාසත්තො නවුතිහංසසහස්සපුරක්ඛතො හියො ඔතිණ්ණට්ඨානෙයෙව ඔතරිත්වා ඔධියං නිසීදිත්වා සාලිං ඛාදන්තො පායාසි. නෙසාදො පඤ්ජරඡිද්දෙන ඔලොකෙන්තො තස්ස රූපසොභග්ගප්පත්තං අත්තභාවං දිස්වා ''අයං හංසො සකටනාභිප්පමාණසරීරො සුවණ්ණවණ්ණො, තීහි රත්තරාජීහි ගීවායං පරික්ඛිත්තො, තිස්සො රාජියො ගලෙන ඔතරිත්වා උරන්තරෙන ගතා, තිස්සො පච්ඡාභාගෙන නිබ්බිජ්ඣිත්වා ගතා, රත්තකම්බලසුත්තසික්කාය ඨපිතකඤ්චනක්ඛන්ධො විය අතිරොචති, ඉමිනා එතෙසං රඤ්ඤා භවිතබ්බං, ඉමමෙව ගණ්හිස්සාමී''ති චින්තෙසි. හංසරාජාපි බහුං ගොචරං චරිත්වා ජලකීළං කීළිත්වා හංසගණපරිවුතො චිත්තකූටමෙව අගමාසි. ඉමිනා නියාමෙනෙව පඤ්ච දිවසෙ ගොචරං ගණ්හි.

ඡට්ඨෙ දිවසෙ ඛෙමකො කාළඅස්සවාලමයං දළ්හං මහාරජ්ජුං වට්ටෙත්වා යට්ඨියා පාසං කත්වා ''ස්වෙ හංසරාජා ඉමස්මිං ඔකාසෙ ඔතරිස්සතී''ති තථතො ඤත්වා අන්තොඋදකෙ යට්ඨිපාසං ඔඩ්ඩි.

පුනදිවසෙ හංසරාජා ඔතරන්තො පාදං පාසෙ පවෙසන්තොයෙව ඔතරි. අථස්ස පාසො පාදං අයපට්ටකෙන කඩ්ඪන්තො විය ආබන්ධිත්වා ගණ්හි. සො ''ඡින්දිස්සාමි න''න්ති වෙගං ජනෙත්වා කඩ්ඪිත්වා පාතෙසි. පඨමවාරෙ සුවණ්ණවණ්ණං චම්මං ඡිජ්ජි, දුතියවාරෙ කම්බලවණ්ණං මංසං ඡිජ්ජි, තතියවාරෙ න්හාරු ඡිජ්ජි, චතුත්ථවාරෙ පන ''පාදා ඡිජ්ජෙය්‍යුං, රඤ්ඤො පන හීනඞ්ගතා නාම අනනුච්ඡවිකා''ති න වායාමං අකාසි, බලවවෙදනා ච පවත්තිංසු. සො චින්තෙසි – ''සචාහං බද්ධරවං රවිස්සාමි, ඤාතකා මෙ ඤත්‍රස්තා හුත්වා ගොචරං අග්ගහෙත්වා ඡාතජ්ඣත්තාව පලායන්තා දුබ්බලත්තා සමුද්දෙ පතිස්සන්තී''ති. සො වෙදනං අධිවාසෙත්වා පාසවසෙ වත්තෙත්වා සාලිං ඛාදන්තො විය හුත්වා තෙසං යාවදත්ථං චරිත්වා හංසකීළං කීළනකාලෙ මහන්තෙන සද්දෙන බද්ධරවං රවි. තං සුත්වා හංසා මරණභයතජ්ජිතා වග්ගවග්ගා චිත්තකූටාභිමුඛා පුරිමනයෙනෙව පක්කමිංසු.

සුමුඛොපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව චින්තෙත්වා විචිනිත්වා තීසුපි කොට්ඨාසෙසු මහාසත්තං අදිස්වා ''අද්ධා තස්සෙවෙදං භයං උප්පන්න''න්ති නිවත්තිත්වා ආගතො මහාසත්තං පාසෙන බද්ධං ලොහිතමක්ඛිතං දුක්ඛාතුරං පඞ්කපිට්ඨෙ නිපන්නං දිස්වා ''මා භායි, මහාරාජ, අහං මම ජීවිතං පරිච්චජිත්වා තුම්හෙ මොචෙස්සාමී''ති වදන්තො ඔතරිත්වා මහාසත්තං අස්සාසෙන්තො පඞ්කපිට්ඨෙ නිසීදි. මහාසත්තො ''නවුතිහංසසහස්සෙසු මං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායන්තෙසු අයං සුමුඛො එකකොව ආගතො, කිං නු ඛො ලුද්දපුත්තස්ස ආගතකාලෙ මං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායිස්සති, උදාහු නො''ති වීමංසනවසෙන ලොහිතමක්ඛිතො පාසයට්ඨියං ඔලම්බන්තොයෙව තිස්සො ගාථා අභාසි –

89.

''එතෙ හංසා පක්කමන්ති, වක්කඞ්ගා භයමෙරිතා;
හරිත්තච හෙමවණ්ණ, කාමං සුමුඛ පක්කම.

90.

''ඔහාය මං ඤාතිගණා, එකං පාසවසං ගතං;
අනපෙක්ඛමානා ගච්ඡන්ති, කිං එකො අවහීයසි.

91.

''පතෙව පතතං සෙට්ඨ, නත්ථි බද්ධෙ සහායතා;
මා අනීඝාය හාපෙසි, කාමං සුමුඛ පක්කමා''ති.

තත්ථ **භයමෙරිතාති** භයෙන එරිතා භයට්ටිතා භයචලිතා. තතියපදෙ ‘‘හරී’’තිපි ‘‘හෙම’’න්තිපි සුවණ්ණස්සෙව නාමං. සො ච හරිත්තචතාය හෙමවණ්ණො, තෙන තං එවං ආලපති. **සුමුඛාති** සුන්දරමුඛ. **අනපෙක්ඛමානාති** තව ඤාතකා මං අනොලොකෙන්තා නිරාලයා හුත්වා. **පතෙවාති** උප්පතාහියෙව. **මා අනීසායාති** ඉතො ගන්ත්වා පත්තබ්බාය නිදුක්ඛභාවාය වීරියං මා හාපෙසි.

තං සුත්වා සුමුඛො ‘‘අයං හංසරාජා මම පියමිත්තභාවං න ජානාති, අනුප්පියභාණී මිත්තොති මං සල්ලක්ඛෙති, සිනෙහභාවමස්ස දස්සෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා චතස්සො ගාථා අභාසි –

92.

‘‘නාහං දුක්ඛපරෙතොපි, ධතරට්ඨ තුවං ජහෙ;
ජීවිතං මරණං වා මෙ, තයා සද්ධිං භවිස්සති.

93.

‘‘නාහං දුක්ඛපරෙතොපි, ධතරට්ඨ තුවං ජහෙ;
න මං අනරියසංයුත්තෙ, කම්මෙ යොජෙතුමරහසි.

94.

‘‘සකුමාරො සඛා ත්‍යස්මි, සචිත්තෙ චස්මි තෙ ඨිතො;
ඤාතො සෙනාපතී ත්‍යාහං, හංසානං පවරුත්තම.

95.

‘‘කථං අහං විකත්තිස්සං, ඤාතිමජ්ඣෙ ඉතො ගතො;
තං හිත්වා පතතං සෙට්ඨ, කිං තෙ වක්ඛාමිතො ගතො;
ඉධ පාණං චජිස්සාමි, නානරියං කත්තුමුස්සහෙ’’ති.

තත්ථ **නාහන්ති** අහං, මහාරාජ, කායිකචෙතසිකෙන දුක්ඛෙන ඵුට්ඨොපි තං න ජහාමි. **අනරියසංයුත්තෙති** මිත්තදූබ්භිහි අහිරිකෙහි කත්තබ්බතාය අනරියභාවෙන සංයුත්තෙ. **කම්මෙති** තං ජහිත්වා පක්කමනකම්මෙ. **සකුමාරොති** සමානකුමාරො, එකදිවසෙනෙව පටිසන්ධිං ගහෙත්වා එකදිවසෙ අණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා එකතො වඩ්ඪිතකුමාරොති අත්ථො. **සඛා ත්‍යස්මීති** අහං තෙ දක්ඛිණක්ඛිසමො පියසහායො. **සචිත්තෙති** තව සකෙ චිත්තෙ අහං ඨිතො තව වසෙ වත්තාමි, තයි ජීවන්තෙ ජීවාමි, න ජීවන්තෙ න ජීවාමීති අත්ථො. ‘‘සංචිත්තෙ’’තිපි පාඨො, තව චිත්තෙ අහං සණ්ඨිතො සුට්ඨු ඨිතොති අත්ථො. **ඤාතොති** සබ්බහංසානං අන්තරෙ පඤ්ඤාතො. **විකත්තිස්සන්ති** ‘‘කුහිං හංසරාජා’’ති පුච්ඡිතො අහං කින්ති කථෙස්සාමි. **කිං තෙ වක්ඛාමීති** තෙ තව පවත්තිං පුච්ඡන්තෙ හංසගණෙ කිං වක්ඛාමි.

එවං සුමුඛෙන චතූහි ගාථාහි සීහනාදෙ නදිතෙ තස්ස ගුණං පකාසෙන්තො මහාසත්තො ආහ –

96.

‘‘එසො හි ධම්මො සුමුඛ, යං ත්වං අරියපථෙ ඨිතො;
යො භත්තාරං සඛාරං මං, න පරිච්චත්තුමුස්සහෙ.

97.

‘‘තඤ්හි මෙ පෙක්ඛමානස්ස, භයං න ත්වෙව ජායති;
අධිගච්ඡසි ත්වං මය්හං, එවංභූතස්ස ජීවිත’’න්ති.

තත්ථ **එසො ධම්මොති** එස පොරාණකපණ්ඩිතානං සභාවො. **භත්තාරං සඛාරං මන්ති** සාමිකඤ්ච සහායඤ්ච මං. **භයන්ති** චිත්තුත්‍රාසො මය්හං න ජායති, චිත්තකූටපබ්බතෙ හංසගණමජ්ඣෙ ඨිතො විය හොමි. **මය්හන්ති** මම ජීවිතං ත්වං ලභාපෙස්සසි.

එවං තෙසං කථෙන්තානඤ්ඤෙව ලුද්දපුත්තො සරපරියන්තෙ ඨිතො හංසෙ තීහි ඛන්ධෙහි පලායන්තෙ දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො’’ති පාසට්ඨානං ඔලොකෙන්තො බොධිසත්තං පාසයට්ඨියං ඔලම්බන්තං දිස්වා සඤ්ජාතසොමනස්සො කච්ඡං දළ්හං බන්ධිත්වා මුග්ගරං ගහෙත්වා කප්පුට්ඨානග්ගි විය අවත්ථරමානො පණ්හියා අක්කන්තකලලෙ උපරිසීසෙන ගන්ත්වා පුරතො පතන්තෙ වෙගෙන උපසඞ්කමි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

98.

‘‘ඉච්චෙවං මන්තයන්තානං, අරියානං අරියවුත්තිනං;
දණ්ඩමාදාය නෙසාදො, ආපතී තුරිතො භුසං.

99.

‘‘තමාපතන්තං දිස්වාන, සුමුඛො අතිබ්රූහයි;
අට්ඨාසි පුරතො රඤ්ඤො, හංසො විස්සාසයං බ්‍යථං.

100.

‘‘මා භායි පතතං සෙට්ඨ, න හි භායන්ති තාදිසා;
අහං යොගං පයුඤ්ජිස්සං, යුත්තං ධම්මූපසඤ්හිතං;
තෙන පරියාපදානෙන, ඛිප්පං පාසා පමොක්ඛසී’’ති.

තත්ථ **අරියවුත්තිනන්ති** අරියාචාරෙ වත්තමානානං. **භුසන්ති** දළ්හං බලවං. **අතිබ්රූහයීති** අනන්තරගාථාය ආගතං ‘‘මා භායී’’ති වචනං වදන්තො අතිබ්රූහෙසි මහාසද්දං නිච්ඡාරෙසි. **අට්ඨාසීති** සචෙ නෙසාදො රාජානං පහරිස්සති, අහං පහාරං සම්පටිච්ඡිස්සාමීති ජීවිතං පරිච්චජිත්වා පුරතො

අට්ඨාසි. **විස්සාසයන්ති** විස්සාසෙන්තො අස්සාසෙන්තො. **බ්‍යථන්ති** බ්‍යථිතං භීතං රාජානං ‘‘මා භායී’’ති ඉමිනා වචනෙන විස්සාසෙන්තො. **තාදිසාති** තුම්හාදිසා ඤාණවීරියසම්පන්නා. **යොගන්ති** ඤාණවීරියයොගං. **යුත්තන්ති** අනුච්ඡවිකං. **ධම්මූපසඤ්හිතන්ති** කාරණනිස්සිතං. **තෙන පරියාපදානෙනාති** තෙන මයා පයුත්තෙන යොගෙන පරිසුද්ධෙන. **පමොක්ඛසීති** මුච්චිස්සසි.

එවං සුමුඛො මහාසත්තං අස්සාසෙත්වා ලුද්දපුත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා මධුරං මානුසිං වාචං නිච්ඡාරෙන්තො, ‘‘සම්ම, ත්වං කොනාමොසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සුවණ්ණවණ්ණහංසරාජ, අහං ඛෙමකො නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘සම්ම ඛෙමක, ‘තයා ඔඩ්ඩිතවාලපාසෙ යො වා සො වා හංසො බද්ධො’ති සඤ්ඤං මා කරි, නවුතියා හංසසහස්සානං පවරො ධතරට්ඨහංසරාජා තෙ පාසෙ බද්ධො, ඤාණසීලාචාරසම්පන්නො සඞ්ගාහකපක්ඛෙ ඨිතො, න තං මාරෙතුං යුත්තො, අහං තව ඉමිනා කත්තබ්බකිච්චං කරිස්සාමි, අයම්පි සුවණ්ණවණ්ණො, අහම්පි තථෙව, අහං එතස්සත්ථාය අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජිස්සාමි, සචෙ ත්වං එතස්ස පත්තානි ගණ්හිතුකාමොසි, මම පත්තානි ගණ්හ, අථාපි චම්මමංසන්හාරුඅට්ඨීනමඤ්ඤතරං ගණ්හිතුකාමොසි, මමෙව සරීරතො ගණ්හ, අථ නං කීළාහංසං කාතුකාමොසි, මඤ්ඤෙව කර, ජීවන්තමෙව වික්කිණිත්වා සචෙ ධනං උප්පාදෙතුකාමොසි, මං ජීවන්තමෙව වික්කිණිත්වා ධනං උප්පාදෙහි, මා එතං ඤාණාදිගුණසංයුත්තං හංසරාජානං අවධි, සචෙ හි නං වධිස්සසි, නිරයාදීහි න මුච්චිස්සසී’’ති තං නිරයාදිභයෙන සන්තජ්ජෙත්වා අත්තනො මධුරකථං ගණ්හාපෙත්වා පුන බොධිසත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තං අස්සාසෙන්තො අට්ඨාසි. නෙසාදො තස්ස කථං සුත්වා ‘‘අයං තිරච්ඡානගතො සමානො මනුස්සෙහිපි කාතුං අසක්කුණෙය්‍යං එවරූපං මිත්තධම්මං කරොති, මනුස්සාපි එවං මිත්තධම්මෙ ඨාතුං න සක්කොන්ති, අහො එස ඤාණසම්පන්නො මධුරකථො ධම්මිකො’’ති සකලසරීරං පීතිසොමනස්සපරිපුණ්ණං කත්වා පහට්ඨලොමො දණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා සිරසි අඤ්ජලිං පතිට්ඨපෙත්වා සූරියං නමස්සන්තො විය සුමුඛස්ස ගුණං කිත්තෙන්තො අට්ඨාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

101.

‘‘තස්ස තං වචනං සුත්වා, සුමුඛස්ස සුභාසිතං;
පහට්ඨලොමො නෙසාදො, අඤ්ජලිස්ස පණාමයි.

102.

‘‘න මෙ සුතං වා දිට්ඨං වා, භාසන්තො මානුසිං දිජො;
අරියං බ්‍රුවානො වක්කඞ්ගො, චජන්තො මානුසිං ගිරං.

103.

‘‘කිං නු තායං දිජො හොති, මුත්තො බද්ධං උපාසසි;

ඔභාය සකුණා යන්ති, කිං එකො අවහීයසී''ති.

තත්ථ **අඤ්ජලිස්ස පණාමයීති** අඤ්ජලිං අස්ස උපනාමයි, ''න මෙ''ති ගාථායස්ස ථුතිං කරොති. තත්ථ **මානුසින්ති** මනුස්සවාචං. **අරියන්ති** සුන්දරං නිද්දොසං. **වජන්තොති** විස්සජ්ජෙන්තො. ඉදං වුත්තං හොති – සම්ම, ත්වං දිජො සමානො අජ්ජ මයා සද්ධිං මානුසිං වාචං භාසන්තො නිද්දොසං බ්‍රුවානො මානුසිං ගිරං වජන්තො පච්චක්ඛතො දිට්ඨො, ඉතො පුබ්බෙ පන ඉදං අච්ඡරියං මයා නෙව සුතං න දිට්ඨන්ති. **කිං නු තායන්ති** යං එතං ත්වං උපාසසි, කිං නු තෙ අයං හොති.

එවං තුට්ඨචිත්තෙන නෙසාදෙන පුට්ඨො සුමුඛො ''අයං මුදුකො ජාතො, ඉදානිස්ස හියොභාසොමත්තාය මුදුභාවත්ථං මම ගුණං දස්සෙසාමී''ති චින්තෙත්වා ආහ –

104.

''රාජා මෙ සො දිජාමිත්ත, සෙනාපච්චස්ස කාරයිං;
තමාපදෙ පරිච්චතුං, නුස්සහෙ විහගාධිපං.

105.

''මහාගණාය භත්තා මෙ, මා එකො බ්‍යසනං අගා;
තථා තං සම්ම නෙසාද, භත්තායං අභිතො රමෙ''ති.

තත්ථ **නුස්සහෙති** න සමත්ථොම්හි. **මහාගණායාති** මහතො හංසගණස්ස. **මා එකොති** මාදිසෙ සෙවකෙ විජ්ජමානෙ මා එකකො බ්‍යසනං අගා. **තථා තන්ති** යථා අහං වදාමි, තථෙව තං. **සම්මාති** වයස්ස. **භත්තායං අභිතො රමෙති** භත්තා අයං මම, අහමස්ස අභිතො රමෙ සන්තිකෙ රමාමි න උක්කණ්ඨාමීති.

නෙසාදො තං තස්ස ධම්මනිස්සිතං මධුරකථං සුත්වා සොමනස්සප්පත්තො පහට්ඨලොමො ''සචාහං එතං සීලාදිගුණසංයුත්තං හංසරාජානං වධිස්සාමි, චතූහි අපායෙහි න මුච්චිස්සාමි, රාජා මං යදිච්ඡති, තං කරොතු, අහමෙතං සුමුඛස්ස දායං කත්වා විස්සජ්ජෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

106.

''අරියවත්තසි වක්කඞ්ග, යො පිණ්ඩමපචායසි;
වජාමි තෙ තං භත්තාරං, ගච්ඡථූභො යථාසුඛ''න්ති.

තත්ථ **අරියවත්තසීති** මිත්තධම්මරක්ඛණසඞ්ඛාතෙන ආචාරඅරියානං වත්තෙන සමන්නාගතොසි. **පිණ්ඩමපචායසීති** භත්තු සන්තිකා ලද්ධං

පිණ්ඩං සෙනාපතිට්ඨානං පූජෙසි. **ගච්ඡන්තු භොන්ති** ද්වෙපි ජනා අස්සුමුඛෙ ඤාතිසඞ්ඝෙ හාසයමානා යථාසුඛං ගච්ඡථාති.

එවං වත්වා නෙසාදො මුදුචිත්තෙන මහාසත්තං උපසඞ්කමිත්වා යට්ඨිං ඔනාමෙත්වා පඞ්කපිට්ඨෙ නිසීදාපෙත්වා පාසයට්ඨියා මොචෙත්වා තං උක්ඛිපිත්වා සරතො නීහරිත්වා තරුණදබ්බතිණපිට්ඨෙ නිසීදාපෙත්වා පාදෙ බද්ධපාසං සණිකං මොචෙත්වා මහාසත්තෙ බලවසිනෙහං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා මෙත්තචිත්තෙන උදකං ආදාය ලොහිතං ධොවිත්වා පුනප්පුනං පරිමජ්ජි, අථස්ස මෙත්තානුභාවෙන සිරාය සිරා, මංසෙන මංසං, චම්මෙන චම්මං ඝටිතං, පාදො පාකතිකො අහොසි, ඉතරෙන නිබ්බිසෙසො. බොධිසත්තො සුඛප්පත්තො හුත්වා පකතිභාවෙන නිසීදි. සුමුඛො අත්තානං නිස්සාය රඤ්ඤො සුඛිතභාවං දිස්වා සඤ්ජාතසොමනස්සො චින්තෙසි – ‘‘ඉමිනා අම්හාකං මහාඋපකාරො කතො, අම්හෙහි එතස්ස කතො උපකාරො නාම නත්ථි, සචෙ එස රාජරාජමහාමත්තානං අත්ථාය අම්හෙ ගණ්හි, තෙසං සන්තිකං නෙත්වා බහුං ධනං ලභිස්සති, සචෙ අත්තනො අත්ථාය ගණ්හි, අම්හෙ වික්කිණිත්වා ධනං ලභිස්සතෙව, පුච්ඡිස්සාමි තාව න’’න්ති. අථ නං උපකාරං කාතුකාමතාය පුච්ඡන්තො ආහ –

107.

‘‘සචෙ අත්තප්පයොගෙන, ඔහිතො හංසපක්ඛිනං;
පටිග්ගණ්හාම තෙ සම්ම, එතං අභයදක්ඛිණං.

108.

‘‘නො චෙ අත්තප්පයොගෙන, ඔහිතො හංසපක්ඛිනං;
අනිස්සරො මුඤ්චමම්හෙ, ථෙය්‍යං කයිරාසි ලුද්දකා’’ති.

තත්ථ **සචෙති**, සම්ම නෙසාද, සචෙ තයා අත්තනො පයොගෙන අත්තනො අත්ථාය හංසානඤ්චෙව සෙසපක්ඛීනඤ්ච පාසො ඔහිතො. **අනිස්සරොති** අනිස්සරො හුත්වා අම්හෙ මුඤ්චන්තො යෙනාසි ආණත්තො, තස්සසන්තකං ගණ්හන්තො ථෙය්‍යං කයිරාසි.

තං සුත්වා නෙසාදො ‘‘නාහං තුම්හෙ අත්තනො අත්ථාය ගණ්හිං, බාරාණසිරඤ්ඤා පන සංයමෙන ගණ්හාපිතොම්හී’’ති වත්වා දෙවියා දිට්ඨසුපිනකාලතො පට්ඨාය යාව රඤ්ඤා තෙසං ආගතභාවං සුත්වා, ‘‘සම්ම ඛෙමක, එකං වා ද්වෙ වා හංසෙ ගණ්හිතුං වායම, මහන්තං තෙ යසං දස්සාමී’’ති වත්වා පරිබ්බයං දත්වා උය්‍යොජිතභාවො, තාව සබ්බං පවත්තිං ආරොචෙසි. තං සුත්වා සුමුඛො ‘‘ඉමිනා නෙසාදෙන අත්තනො ජීවිතං අගණෙත්වා අම්හෙ විස්සජ්ජෙන්තෙන දුක්කරං කතං, සචෙ මයං ඉතො චිත්තකූටං ගමිස්සාම, නෙව ධතරට්ඨරඤ්ඤො පඤ්ඤානුභාවො, න මය්හං මිත්තධම්මො පාකටො භවිස්සති, න ලුද්දපුත්තො මහන්තං යසං ලච්ඡති, න රාජා පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨහිස්සති, න දෙවියා මනොරථො මත්ථකං

පාපුණිස්සතී''ති චින්තෙත්වා, ''සම්ම, එවං සන්තෙ අම්හෙ විස්සජ්ජෙතුං න ලභසි, රඤ්ඤො නො දස්සෙහි, සො අම්හෙ යථාරුචිං කරිස්සතී''ති ඉමමත්ථං පකාසෙන්තො ගාථමාහ –

109.

''යස්ස ත්වං භතකො රඤ්ඤො, කාමං තස්සෙව පාපය;
තත්ථ සංයමනො රාජා, යථාභිඤ්ඤං කරිස්සතී''ති.

තත්ථ **තස්සෙවාති** තස්සෙව සන්තිකං නෙහි. **තත්ථාති** තස්මිං රාජනිවෙසනෙ. **යථාභිඤ්ඤන්ති** යථාධිප්පායං යථාරුචිං.

තං සුත්වා නෙසාදො ''මා වො භද්දන්තෙ රාජදස්සනං රුච්චිත්ථ, රාජානො නාම සප්පටිභයා, කීළාහංසෙ වා වො කරෙය්‍යුං මාරෙය්‍යුං වා''ති ආහ. අථ නං සුමුඛො, ''සම්ම ලුද්දක මා අම්හාකං චින්තයි, අහං තාදිසස්ස කක්ඛළස්ස ධම්මකථාය මද්දවං ජනෙසිං, රඤ්ඤො කිං න ජනෙස්සාමි, රාජානො හි පණ්ඩිතා සුභාසිතදුබ්භාසිතඤ්ඤූ, ඛිප්පං නො රඤ්ඤො සන්තිකං නෙහි, නයන්තො ච මා බන්ධනෙන නයි, පුප්ඵපඤ්ජරෙ පන නිසීදාපෙත්වා නෙහි, පුප්ඵපඤ්ජරං කරොන්තො ධතරට්ඨස්ස මහන්තං සෙතපදුමසඤ්ඡන්නං, මම ඛුද්දකං රත්තපදුමසඤ්ඡන්නං කත්වා ධතරට්ඨං පුරතො, මමං පච්ඡතො නීචතරං කත්වා ආදාය ඛිප්පං නෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙහී''ති ආහ. සො තස්ස වචනං සුත්වා ''සුමුඛො රාජානං දිස්වා මම මහන්තං යසං දාතුකාමො භවිස්සතී''ති සඤ්ජාතසොමනස්සො මුදූහි ලතාහි පඤ්ජරෙ කත්වා පදුමෙහි ඡාදෙත්වා වුත්තනයෙනෙව තෙ ගහෙත්වා අගමාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

110.

''ඉච්චෙවං වුත්තො නෙසාදො, හෙමවණ්ණෙ හරිත්තචෙ;
උභො හත්ථෙහි සඞ්ගය්හ, පඤ්ජරෙ අජ්ඣවොදහි.

111.

''තෙ පඤ්ජරගතෙ පක්ඛී, උභො භස්සරවණ්ණිනෙ;
සුමුඛං ධතරට්ඨඤ්ච, ලුද්දො ආදාය පක්කමී''ති.

තත්ථ **අජ්ඣවොදහීති** ඔදහි ඨපෙසි. **භස්සරවණ්ණිනෙති** පභාසම්පන්නවණ්ණෙ.

එවං ලුද්දස්ස තෙ ආදාය පක්කමනකාලෙ ධතරට්ඨො පාකහංසරාජධීතරං අත්තනො භරියං සරිත්වා සුමුඛං ආමන්තෙත්වා කිලෙසවසෙන විලපි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

112.

‘‘හරීයමානො ධතරට්ඨො, සුමුඛං එතදබ්‍රවි;
බාළ්හං භායාමි සුමුඛ, සාමාය ලක්ඛණූරුයා;
අස්මාකං වධමඤ්ඤාය, අථත්තානං වධිස්සති.

113.

‘‘පාකහංසා ච සුමුඛ, සුහෙමා හෙමසුත්තචා;
කොඤ්චී සමුද්දතීරෙව, කපණා නූන රුච්ඡතී’’ති.

තත්ථ **භායාමීති** මරණතො භායාමි. **සාමායාති** සුවණ්ණවණ්ණාය. **ලක්ඛණූරුයාති** ලක්ඛණසම්පන්නඌරුයා. **වධමඤ්ඤායාති** වධං ජානිත්වා ‘‘මම පියසාමිකො මාරිතො’’ති සඤ්ඤී හුත්වා. **වධිස්සතීති** කිං මෙ පියසාමිකෙ මතෙ ජීවිතෙනාති මරිස්සති. **පාකහංසාති** පාකහංසරාජධීතා. **සුහෙමාති** එවංනාමිකා. **හෙමසුත්තචාති** හෙමසදිසසුන්දරතචා. **රුච්ඡතීති** යථා ලොණිසඞ්ඛාතං සමුද්දං ඔතරිත්වා මතෙ පතිම්හි කොඤ්චී සකුණිකා කපණා රොදති, එවං නූන සා රොදිස්සතීති.

තං සුත්වා සුමුඛො ‘‘අයං හංසරාජා අඤ්ඤෙ ඔවදිතුං යුත්තො මාතුගාමං නිස්සාය කිලෙසවසෙන විලපති, උදකස්ස ආදිත්තකාලො විය වතියා උට්ඨාය කෙදාරඛාදනකාලො විය ච ජාතො, යංනූනාහං අත්තනො බලෙන මාතුගාමස්ස දොසං පකාසෙත්වා එතං සඤ්ඤාපෙය්‍ය’’න්ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

114.

‘‘එවං මහන්තො ලොකස්ස, අප්පමෙය්‍යො මහාගණී;
එකිත්ථිමනුසොචෙය්‍ය, නයිදං පඤ්ඤවතාමිව.

115.

‘‘වාතොව ගන්ධමාදෙති, උභයං ඡෙකපාපකං;
බාලො ආමකපක්කංව, ලොලො අන්ධොව ආමිසං.

116.

‘‘අවිනිච්ඡයඤ්ඤු අත්ථෙසු, මන්දොව පටිභාසි මං;
කිච්චාකිච්චං න ජානාසි, සම්පත්තො කාලපරියායං.

117.

‘‘අඩ්ඪුම්මත්තො උදීරෙසි, යො සෙය්‍යා මඤ්ඤසිත්ථියො;
බහුසාධාරණා හෙතා, සොණ්ඩානංව සුරාඝරං.

118.

‘‘මායා චෙතා මරීචී ච, සොකා රොගා චුපද්දවා;
ඛරා ච බන්ධනා චෙතා, මච්චුපාසා ගුහාසයා;
තාසු යො විස්සසෙ පොසො, සො නරෙසු නරාධමො’’ති.

තත්ථ **මහන්තොති** මහන්තො සමානො. **ලොකස්සාති** හංසලොකස්ස. **අප්පමෙය්‍යොති** ගුණෙහි පමෙතුං අසක්කුණෙය්‍යො. **මහාගණීති** මහන්තෙන ගණෙන සමන්නාගතො ගණසත්ථා. **එකිත්ථින්ති** යං එවරූපො භවං එකං ඉත්ථිං අනුසොචෙය්‍ය, ඉදං අනුසොචනං න පඤ්ඤවතං ඉව, තෙනාහං අජ්ජ තං බාලොති මඤ්ඤාමීති අධිප්පායෙනෙවමාහ.

ආදෙතීති ගණ්හාති. **ඡෙකපාපකන්ති** සුන්දරාසුන්දරං. **ආමකපක්කන්ති** ආමකඤ්ච පක්කඤ්ච. **ලොලොති** රසලොලො. ඉදං වුත්තං හොති – මහාරාජ, යථා නාම වාතො පදුමසරාදීනි පහරිත්වා සුගන්ධම්පි සඞ්කාරට්ඨානාදීනි පහරිත්වා දුග්ගන්ධම්පීති උභයං ඡෙකපාපකං ගන්ධං ආදියති, යථා ච බාලො කුමාරකො අම්බජම්බූනං හෙට්ඨා නිසින්නො හත්ථං පසාරෙත්වා පතිතපතිතං ආමකම්පි පක්කම්පි ඵලං ගහෙත්වා ඛාදති, යථා ච රසලොලො අන්ධො හත්ථෙ උපනීතෙ යංකිඤ්චි සමක්ඛිකම්පි නිම්මක්ඛිකම්පි ආමිසං ආදියති, එවං ඉත්ථියො නාම කිලෙසවසෙන අඩ්ඪම්පි දුග්ගතම්පි කුලීනම්පි අකුලීනම්පි අභිරූපම්පි විරූපම්පි ගණ්හන්ති භජන්ති, තාදිසානං පාපධම්මානං ඉත්ථීනං කිංකාරණා විප්පලපසි, මහාරාජාති.

අත්ථෙසූති කාරණාකාරණෙසු. **මන්දොති** අන්ධබාලො. **පටිභාසි මන්ති** මම උපට්ඨාසි. **කාලපරියායන්ති** එවරූපං මරණකාලං පත්තො ''ඉමස්මිං කාලෙ ඉදං කත්තබ්බං, ඉදං නකත්තබ්බං, ඉදං වත්තබ්බං, ඉදං න වත්තබ්බ''න්ති න ජානාසි දෙවාති. **අඩ්ඪුම්මත්තොති** අඩ්ඪුම්මත්තකො මඤ්ඤෙ හුත්වා. **උදීරෙසීති** යථා සුරං පිවිත්වා නාතිමත්තො පුරිසො යං වා තං වා පලපති, එවං පලපසීති අත්ථො. **සෙය්‍යාති** වරා උත්තමා.

''මායා චා''තිආදීසු, දෙව, ඉත්ථියො නාමෙතා වඤ්චනට්ඨෙන **මායා,** අගය්හුපගට්ඨෙන **මරීචී,** සොකාදීනං පච්චයත්තා **සොකා, රොගා,** අනෙකප්පකාරා **උපද්දවා,** කොධාදීහි ථද්ධභාවෙනෙව **ඛරා**. තා හි නිස්සාය අන්දුබන්ධනාදීහි බන්ධනතො **බන්ධනා චෙතා,** ඉත්ථියො නාම සරීරගුහාසයවසෙනෙව මච්චු නාම එතා, දෙවාති. ''කාමහෙතු, කාමනිදානං, කාමාධිකරණං, කාමානමෙව හෙතු රාජානො චොරං ගහෙත්වා''ති (ම. නි. 1.168-169) සුත්තෙනපෙස අත්ථො දීපෙතබ්බො.

තතො ධතරට්ඨො මාතුගාමෙ පටිබද්ධචිත්තතාය ''ත්වං මාතුගාමස්ස ගුණං න ජානාසි, පණ්ඩිතා එව එතං ජානන්ති, න හෙතා ගරහිතබ්බා''ති දීපෙන්තො ආහ –

119.

''යං වුද්ධෙහි උපඤ්ඤාතං, කො තං නින්දිතුමරහති;
මහාභූතිත්ථියො නාම, ලොකස්මිං උදපජ්ජිසුං.

120.

‘‘ඛිඩ්ඩා පණිහිතා ත්‍යාසු, රති ත්‍යාසු පතිට්ඨිතා;
බීජානි ත්‍යාසු රූහන්ති, යදිදං සත්තා පජායරෙ;
තාසු කො නිබ්බිදෙ පොසො, පාණමාසජ්ජ පාණිභි.

121.

‘‘ත්වමෙව නඤ්ඤො සුමුඛ, ථීනං අත්ථෙසු යුඤ්ජසි;
තස්ස ත්‍යජ්ජ භයෙ ජාතෙ, භීතෙන ජායතෙ මති.

122.

‘‘සබ්බො හි සංසයං පත්තො, භයං භීරු තිතික්ඛති;
පණ්ඩිතා ච මහන්තානො, අත්ථෙ යුඤ්ජන්ති දුය්‍යුජෙ.

123.

‘‘එතදත්ථාය රාජානො, සූරමිච්ඡන්ති මන්තිනං;
පටිබාහති යං සූරො, ආපදං අත්තපරියායං.

124.

‘‘මා නො අජ්ජ විකන්තිංසු, රඤ්ඤො සූදා මහානසෙ;
තථා හි වණ්ණො පත්තානං, ඵලං වෙළුංව තං වධි.

125.

‘‘මුත්තොපි න ඉච්ඡි උඩ්ඩෙතුං, සයං බන්ධං උපාගමි;
සොපජ්ජ සංසයං පත්තො, අත්ථං ගණ්හාහි මා මුඛ’’න්ති.

තත්ථ **යන්ති** යං මාතුගාමසඞ්ඛාතං වත්ථු පඤ්ඤාවුද්ධෙහි ඤාතං, තෙසමෙව පාකටං, න බාලානං. **මහාභූතාති** මහාගුණා මහානිසංසා. **උදපජ්ජිසුන්ති** පඨමකප්පිකකාලෙ ඉත්ථිලිඞ්ගස්සෙව පඨමං පාතුභූතත්තා පඨමං නිබ්බත්තාති අත්ථො. **ත්‍යාසූති** සුමුඛ තාසු ඉත්ථීසු කායවචීඛිඩ්ඩා ච **පණිහිතා** ඔහිතා ඨපිතා, කාමගුණරති ච පතිට්ඨිතා. **බීජානීති** බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඅරියසාවකචක්කවත්තිආදිබීජානි තාසු රුහන්ති. **යදිදන්ති** යෙ එතෙ සබ්බෙපි සත්තා. **පජායරෙති** සබ්බෙ තාසඤ්ඤෙව කුච්ඡිම්හි සංවද්ධාති දීපෙති. **නිබ්බිදෙති** නිබ්බින්දෙය්‍ය. **පාණමාසජ්ජ පාණිභීති** අත්තනො පාණෙහිපි තාසං පාණං ආසාදෙත්වා අත්තනො ජීවිතං චජන්තොපි තා ලභිත්වා කො නිබ්බින්දෙය්‍යාති අත්ථො.

නඤ්ඤොති න අඤ්ඤො, සුමුඛ, මයා චිත්තකූටතලෙ හංසගණමජ්ඣෙ නිසින්නෙන තං අදිස්වා ‘‘කහං නු සුමුඛො’’ති වුත්තෙ ‘‘එස මාතුගාමං ගහෙත්වා කඤ්චනගුහායං උත්තමරතිං අනුභොතී’’ති වදන්ති, එවං ත්වමෙව ථීනං අත්ථෙසු **යුඤ්ජසි** යුත්තපයුත්තො හොසි, න අඤ්ඤොති අත්ථො. **තස්ස ත්‍යජ්ජාති** තස්ස තෙ අජ්ජ මරණභයෙ ජාතෙ ඉමිනා භීතෙන

මරණභයෙන භීතො මඤ්ඤෙ, අයං මාතුගාමස්ස දොසදස්සනෙ නිපුණා මති ජායතෙති අධිප්පායෙනෙවමාහ.

සබ්බො භීති යො හි කොචි. **සංසයං පත්තොති** ජීවිතසංසයප්පත්තො. **භීරූති** භීරූ හුත්වාපි භයං අධිවාසෙති. **මහන්තානොති** යෙ පන පණ්ඩිතා ච හොන්ති මහන්තෙ ච ඨානෙ ඨිතා මහන්තානො, තෙ දුයායුජෙ අත්ථෙ යුඤ්ජන්ති ඝටෙන්ති වායමන්ති, තස්මා ''මා භායි, ධීරො හොහී''ති තං උස්සාහෙන්තො එවමාහ. **ආපදන්ති** සාමිනො ආගතං ආපදං එස සූරො පටිබාහති, එතදත්ථාය සූරං මන්තිනං ඉච්ඡන්ති. **අත්තපරියායන්ති** අත්තනො පරිත්තාණම්පි ච කාතුං සක්කොතීති අධිප්පායො.

විකන්තිංසූති ඡින්දිංසු. ඉදං වුත්තං හොති – සම්ම සුමුඛ, ත්වං මයා අත්තනො අනන්තරෙ ඨානෙ ඨපිතො, තස්මා යථා අජ්ජ රඤ්ඤො සූදා අම්හෙ මංසත්ථාය න විකන්තිංසු, තථා කරොහි, තාදිසො හි අම්හාකං පත්තවණ්ණො. **තං වඩ්ඪීති** ස්වායං වණ්ණො යථා නාම වෙළුං නිස්සාය ජාතං ඵලං වෙළුමෙව වධති, තථා මා තං වධි, තඤ්ච මඤ්ච මා වධීති අධිප්පායෙනෙවමාහ.

මුත්තොපීති යථාසුඛං චිත්තකූටපබ්බතං ගච්ඡාති එවං ලුද්දපුත්තෙන මයා සද්ධිං මුත්තො විස්සජ්ජිතො සමානොපි උඩ්ඩිතුං න ඉච්ඡි. **සයන්ති** රාජානං දට්ඨුකාමො හුත්වා සයමෙව බන්ධං උපගතොති එවම්දං අම්හාකං භයං තං නිස්සාය ආගතං. **සොපජ්ජාති** සොපි අජ්ජ ජීවිතසංසයං පත්තො. **අත්ථං ගණ්හාහි මා මුඛන්ති** ඉදානි අම්හාකං මුඤ්චනකාරණං ගණ්හ, යථා මුච්චාම, තථා වායම, ''වාතොව ගන්ධමාදෙතී''තිආදීනි වදන්තො ඉත්ථිගරහත්ථාය මුඛං මා පසාරයි.

එවං මහාසත්තො මාතුගාමං වණ්ණෙත්වා සුමුඛං අප්පටිභාණං කත්වා තස්ස අනත්තමනභාවං විදිත්වා ඉදානි නං පග්ගණ්හන්තො ගාථමාහ –

126.

''සො තං යොගං පයුඤ්ජස්සු, යුත්තං ධම්මූපසංහිතං;
තව පරියාපදානෙන, මම පාණෙසනං චරා''ති.

තත්ථ **සොති**, සම්ම සුමුඛ, සො ත්වං. **තං යොගන්ති** යං පුබ්බෙ ''අහං යොගං පයුඤ්ජිස්සං, යුත්තං ධම්මූපසංහිත''න්ති අවචාසි, තං ඉදානි පයුඤ්ජස්සු. **තව පරියාපදානෙනාති** තව තෙන යොගෙන පරිසුද්ධෙන. ''පරියොදාතෙනා''තිපි පාඨො, පරිත්තාණෙනාති අත්ථො, තයා කතත්තා තව සන්තකෙන පරිත්තාණෙන මම ජීවිතපරියෙසනං චරාති අධිප්පායො.

අථ සුමුඛො ''අයං අතිවිය මරණභයභීතො මම ඤාණබලං න ජානාති, රාජානං දිස්වා ථොකං කථං ලභිත්වා ජානිස්සාමි, අස්සාසෙස්සාමි තාව න''න්ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

127.

''මා භායි පතතං සෙට්ඨ, න හි භායන්ති තාදිසා;
අහං යොගං පයුඤ්ජිස්සං, යුත්තං ධම්මූපසංහිතං;
මම පරියාපදානෙන, ඛිප්පං පාසා පමොක්ඛසී''ති.

තත්ථ **පාසාති** දුක්ඛපාසතො.

ඉති තෙසං සකුණභාසාය කථෙන්තානං ලුද්දපුත්තො න කිඤ්චි අඤ්ඤාසි, කෙවලං පන තෙ කාජෙනාදාය බාරාණසිං පාවිසි. අච්ඡරියබ්භුතජාතෙන අඤ්ජලිනා මහාජනෙන අනුග්ගච්ඡමානො සො රාජද්වාරං පත්වා අත්තනො ආගතභාවං රඤ්ඤො ආරොචාපෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

128.

''සො ලුද්දො හංසකාජෙන, රාජද්වාරං උපාගමි;
පටිවෙදෙථ මං රඤ්ඤො, ධතරට්ඨායමාගතො''ති.

තත්ථ **පටිවෙදෙථ මන්ති** ඛෙමකො ආගතොති එවං මං රඤ්ඤො නිවෙදෙථ. **ධතරට්ඨායන්ති** අයං ධතරට්ඨො ආගතොති පටිවෙදෙථ.

දොවාරිකො ගන්ත්වා පටිවෙදෙසි. රාජා සඤ්ජාතසොමනස්සො ''ඛිප්පං ආගච්ඡතූ''ති වත්වා අමච්චගණපරිවුතො සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙ රාජපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො ඛෙමකං හංසකාජං ආදාය මහාතලං අභිරුළ්හං දිස්වා සුවණ්ණවණ්ණෙ හංසෙ ඔලොකෙත්වා ''සම්පුණ්ණො මෙ මනොරථො''ති තස්ස කත්තබ්බකිච්චං අමච්චෙ ආණාපෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

129.

''තෙ දිස්වා පුඤ්ඤසඞ්කාසෙ, උභො ලක්ඛණසම්මතෙ;
ඛලු සංයමනො රාජා, අමච්චෙ අජ්ඣභාසථ.

130.

''දෙථ ලුද්දස්ස වත්ථානි, අන්නං පානඤ්ච භොජනං;
කාමංකරො හිරඤ්ඤස්ස, යාවන්තො එස ඉච්ඡතී''ති.

තත්ථ **පුඤ්ඤසඞ්කාසෙති** අත්තනො පුඤ්ඤසදිසෙ. **ලක්ඛණසම්මතෙති** සෙට්ඨසම්මතෙ අභිඤ්ඤාතෙ. **ඛලූති** නිපාතො, තස්ස ''තෙ ඛලු දිස්වා''ති පුරිමපදෙන සම්බන්ධො. **''දෙථා''**තිආදීනි රාජා පසන්නාකාරං කරොන්තො

ආහ. තත්ථ **කාමංකරො හිරඤ්ඤස්සාති** හිරඤ්ඤං අස්ස කාමකිරියා අත්ථු. **යාවන්තොති** යත්තකං එස ඉච්ඡති, තත්තකං හිරඤ්ඤමස්ස දෙථාති අත්ථො.

එවං පසන්නාකාරං කාරෙත්වා පීතිසොමනස්සාසමුස්සහිතො ‘‘ගච්ඡථ නං අලඞ්කරිත්වා ආනෙථා’’ති ආහ. අථ නං අමච්චා රාජනිවෙසනා ඔතාරෙත්වා කප්පිතකෙසමස්සුං න්හාතානුලිත්තං සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතං කත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. අථස්ස රාජා සංවච්ඡරෙ සතසහස්සුට්ඨානකෙ ද්වාදස ගාමෙ ආජඤ්ඤයුත්තං රථං අලඞ්කතමහාගෙහඤ්චාති මහන්තං යසං දාපෙසි. සො මහන්තං යසං ලභිත්වා අත්තනො කම්මං පකාසෙතුං ‘‘න තෙ, දෙව, මයා යො වා සො වා හංසො ආනීතො, අයං පන නවුතියා හංසසහස්සානං රාජා ධතරට්ඨො නාම, අයං සෙනාපති සුමුඛො නාමා’’ති ආහ. අථ නං රාජා ‘‘කථං තෙ, සම්ම, එතෙ ගහිතා’’ති පුච්ඡි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

131.

‘‘දිස්වා ලුද්දං පසන්නත්තං, කාසිරාජා තදබ්‍රවි;
යදායං සම්ම ඛෙමක, පුණ්ණා හංසෙහි තිට්ඨති.

132.

‘‘කථං රුචිමජ්ඣගතං, පාසහත්ථො උපාගමි;
ඔකිණ්ණං ඤාතිසඞ්ඝෙහි, නිම්මජ්ඣිමං කථං ගහී’’ති.

තත්ථ **පසන්නත්තන්ති** පසන්නභාවං සොමනස්සප්පත්තං. **යදායන්ති,** සම්ම ඛෙමක, යදි අයං අම්හාකං පොක්ඛරණී නවුතිහංසසහස්සෙහි පුණ්ණා තිට්ඨති. **කථං රුචිමජ්ඣගතන්ති** එවං සන්තෙ ත්වං තෙසං රුචීනං පියදස්සනානං හංසානං මජ්ඣගතං එතං ඤාතිසඞ්ඝෙහි ඔකිණ්ණං. **නිම්මජ්ඣිමන්ති** නෙව මජ්ඣිමං නෙව කනිට්ඨං උත්තමං හංසරාජානං කථං පාසහත්ථො උපාගමි කථං ගණ්හීති.

සො තස්ස කථෙන්තො ආහ –

133.

‘‘අජ්ජ මෙ සත්තමා රත්ති, අදනානි උපාසතො;
පදමෙතස්ස අන්වෙසං, අප්පමත්තො ඝටස්සිතො.

134.

‘‘අථස්ස පදමද්දක්ඛිං, චරතො අදනෙසනං;
තත්ථාහං ඔදහිං පාසං, එවං තං දිජමග්ගහි’’න්ති.

තත්ථ **අදනානීති** ආදානානි, ගොචරග්ගහණට්ඨානානීති අත්ථො, අයමෙව වා පාඨො. **උපාසතොති** උපගච්ඡන්තස්ස. **පදන්ති** ගොචරභූමියං

අක්කන්තපදං. **සටස්සිතොති** චාටිපඤ්ජරෙ නිස්සිතො හුත්වා. **අථස්සාති** අථ ඡට්ඨෙ දිවසෙ එතස්ස අදනෙසනං චරන්තස්ස පදං අද්දක්ඛිං. **එවං තන්ති** එවං තං දිජං අග්ගහින්ති සබ්බං ගහිතොපායං ආචික්ඛි.

තං සුත්වා රාජා ‘‘අයං ද්වාරෙ ඨත්වා පටිවෙදෙන්තොපි ධතරට්ඨස්සෙවාගමනං පටිවෙදෙසි, ඉදානිපි එතං එකමෙව ගණ්හින්ති වදති, කිං නු ඛො එත්ථ කාරණ’’න්ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

135.

‘‘ලුද්ද ද්වෙ ඉමෙ සකුණා, අථ එකොති භාසසි;
චිත්තං නු තෙ විපරියත්තං, අදු කිං නු ජිගීසසී’’ති.

තත්ථ **විපරියත්තන්ති** විපල්ලත්ථං. **අදු කිං නු ජිගීසසීති** උදාහු කිං නු චින්තෙසි, කිං ඉතරං ගහෙත්වා අඤ්ඤස්ස දාතුකාමො හුත්වා චින්තෙසීති පුච්ඡති.

තතො ලුද්දො ‘‘න මෙ, දෙව, චිත්තං විපල්ලත්ථං, නාපි අහං ඉතරං අඤ්ඤස්ස දාතුකාමො, අපිච ඛො පන මයා ඔහිතෙ පාසෙ එකොව බද්ධො’’ති ආවි කරොන්තො ආහ –

136.

‘‘යස්ස ලොහිතකා තාලා, තපනීයනිභා සුභා;
උරං සංහච්ච තිට්ඨන්ති, සො මෙ බන්ධං උපාගමි.

137.

‘‘අථායං භස්සරො පක්ඛී, අබද්ධො බද්ධමාතුරං;
අරියං බ්‍රුවානො අට්ඨාසි, චජන්තො මානුසිං ගිර’’න්ති.

තත්ථ **ලොහිතකාති** රත්තවණ්ණා. **ලාතාති** රාජියො. **උරං සංහච්චාති** උරං ආහච්ච. ඉදං වුත්තං හොති – මහාරාජ, යස්සෙතා රත්තසුවණ්ණසප්පටිභාගා තිස්සො ලොහිතකා රාජියො ගීවං පරික්ඛිපිත්වා උරං ආහච්ච තිට්ඨන්ති, සො එකොව මම පාසෙ බන්ධං උපාගතොති. **භස්සරොති** පරිසුද්ධො පභාසම්පන්නො. **ආතුරන්ති** ගිලානං දුක්ඛිතං අට්ඨාසීති.

අථ ධතරට්ඨස්ස බද්ධභාවං ඤත්වා නිවත්තිත්වා එතං සමස්සාසෙත්වා මමාගමනකාලෙ ච පච්චුග්ගමනං කත්වා ආකාසෙයෙව මයා සද්ධිං මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා මනුස්සභාසාය ධතරට්ඨස්ස ගුණං කථෙන්තො අට්ඨාසි, මම හදයං මුදුකං කත්වා පුන එතස්සෙව පුරතො අට්ඨාසි. අථාහං, දෙව, සුමුඛස්ස සුභාසිතං සුත්වා පසන්නචිත්තො ධතරට්ඨං විස්සජ්ජෙසිං, ඉති ධතරට්ඨස්ස පාසතො මොක්ඛො, ඉමෙ හංසෙ ආදාය මම ඉධාගමනඤ්ච

සුමුඛෙනෙව කතන්ති. එවං සො සුමුඛස්ස ගුණකථං කථෙසි. තං සුත්වා රාජා සුමුඛස්ස ධම්මකථං සොතුකාමො අහොසි. ලුද්දපුත්තස්ස සක්කාරං කරොන්තස්සෙව සූරියො අත්ථඞ්ගතො, දීපා පජ්ජලිතා, බහූ ඛත්තියාදයො සන්නිපතිතා, ඛෙමා දෙවීපි විවිධනාටකපරිවාරා රඤ්ඤො දක්ඛිණපස්සෙ නිසීදි. තස්මිං ඛණෙ රාජා සුමුඛං කථාපෙතුකාමො ගාථමාහ –

138.

‘‘අථ කිං දානි සුමුඛ, හනුං සංහච්ච තිට්ඨසි;
අදු මෙ පරිසං පත්තො, භයා භීතො න භාසසී’’ති.

තත්ථ **හනුං සංහච්චාති** මධුරකථො කිර ත්වං, අථ කස්මා ඉදානි මුඛං පිධාය තිට්ඨසි. **අදූති** කච්චි. **භයා භීතොති** පරිසසාරජ්ජභයෙන භීතො හුත්වා.

තං සුත්වා සුමුඛො අභීතභාවං දස්සෙන්තො ගාථමාහ –

139.

‘‘නාහං කාසිපති භීතො, ඔගය්හ පරිසං තව;
නාහං භයා න භාසිස්සං, වාක්‍යං අත්ථස්මිං තාදිසෙ’’ති.

තත්ථ **තාදිසෙති** අපිච ඛො පන තථාරූපෙ අත්ථෙ උප්පන්නෙ වාක්‍යං භාසිස්සාමීති වචනොකාසං ඔලොකෙන්තො නිසින්නොම්හීති අත්ථො.

තං සුත්වා රාජා තස්ස කථං වඩ්ඪෙතුකාමතාය පරිහාසං කරොන්තො ආහ –

140.

‘‘න තෙ අභිසරං පස්සෙ, න රථෙ නපි පත්තිකෙ;
නාස්ස චම්මංව කීටං වා, වම්මිතෙ ච ධනුග්ගහෙ.

141.

‘‘න හිරඤ්ඤං සුවණ්ණං වා, නගරං වා සුමාපිතං;
ඔකිණ්ණපරිඛං දුග්ගං, දළ්හමට්ටාලකොට්ඨකං;
යත්ථ පවිට්ඨො සුමුඛ, භායිතබ්බං න භායසී’’ති.

තත්ථ **අභිසරන්ති** රක්ඛණත්ථාය පරිවාරෙත්වා ඨිතං ආවුධහත්ථං පරිසං තෙ න පස්සාමි. **නාස්සාති** එත්ථ **අස්සාති** නිපාතමත්තං. **චම්මන්ති** සරපරිත්තාණචම්මං. **කීටන්ති** කීටං චාටිකපාලාදි වුච්චති. චාටිකපාලහත්ථාපි තෙ සන්තිකෙ නත්ථීති දීපෙති. **වම්මිතෙති** වම්මසන්නද්ධෙ. **න හිරඤ්ඤන්ති** යං නිස්සාය න භායසි, තං හිරඤ්ඤම්පි තෙ න පස්සාමි.

එවං රඤ්ඤා ‘‘කිං තෙ අභායනකාරණ’’න්ති වුත්තෙ තං කථෙන්තො ආහ –

142.

‘‘න මෙ අභිසරෙනත්ථො, නගරෙන ධනෙන වා;
අපථෙන පථං යාම, අන්තලික්ඛෙචරා මයං.

143.

‘‘සුතා ච පණ්ඩිතා ත්‍යම්හා, නිපුණා චත්ථචින්තකා;
භාසෙමත්ථවතිං වාචං, සච්චෙ චස්ස පතිට්ඨිතො.

144.

‘‘කිඤ්ච තුය්හං අසච්චස්ස, අනරියස්ස කරිස්සති;
මුසාවාදිස්ස ලුද්දස්ස, භණිතම්පි සුභාසිත’’න්ති.

තත්ථ **අභිසරෙනාති** ආරක්ඛපරිවාරෙන. **අත්ථොති** එතෙන මම කිච්චං නත්ථි. කස්මා? යස්මා **අපථෙන** තුම්හාදිසානං අමග්ගෙන පථං මාපෙත්වා යාම, ආකාසචාරිනො මයන්ති. **පණ්ඩිතා ත්‍යම්හාති** පණ්ඩිතාති තයා සුතාම්හා, තෙනෙව කාරණෙන අම්හාකං සන්තිකා ධම්මං සොතුකාමො කිර නො ගාහාපෙසි. **සච්චෙ චස්සාති** සචෙ පන ත්වං සච්චෙ පතිට්ඨිතො අස්ස, අත්ථවතිං කාරණනිස්සිතං වාචං භාසෙය්‍යාම. **අසච්චස්සාති** වචීසච්චරහිතස්ස තව සුභාසිතං මුණ්ඩස්ස දන්තසූචි විය කිං කරිස්සති.

තං සුත්වා රාජා ‘‘කස්මා මං මුසාවාදී අනරියොති වදසි, කිං මයා කත’’න්ති ආහ. අථ නං සුමුඛො ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, සුණාහී’’ති වත්වා ආහ –

145.

‘‘තං බ්‍රාහ්මණානං වචනා, ඉමං ඛෙමමකාරයි;
අභයඤ්ච තයා ඝුට්ඨං, ඉමායො දසධා දිසා.

146.

‘‘ඔගය්හ තෙ පොක්ඛරණිං, විප්පසන්නොදකං සුචිං;
පහූතං චාදනං තත්ථ, අහිංසා චෙත්ථ පක්ඛිනං.

147.

‘‘ඉදං සුත්වාන නිග්ඝොසං, ආගතම්හ තවන්තිකෙ;
තෙ තෙ බද්ධස්ම පාසෙන, එතං තෙ භාසිතං මුසා.

148.

‘‘මුසාවාදං පුරක්ඛත්වා, ඉච්ඡාලොභඤ්ච පාපකං;
උභොසන්ධිමතික්කම්ම, අසාතං උපපජ්ජතී’’ති.

තත්ථ **තන්ති** ත්වං. **ඛෙමන්ති** එවංනාමිකං පොක්ඛරණිං. **සුට්ඨන්ති** චතූසු කණ්ණෙසු ඨත්වා සොසාපිතං. **දසධාති** ඉමාසු දසධා ඨිතාසු දිසාසු තයා අභයං සුට්ඨං. **ඔගය්හාති** ඔගාහෙත්වා ආගතානං සන්තිකා. **පහූතං චාදනන්ති** පහූතඤ්ච පදුමපුප්ඵසාලිආදිකං අදනං. **ඉදං සුත්වානාති** තෙසං තං පොක්ඛරණිං ඔගාහෙත්වා ආගතානං සන්තිකා ඉදං අභයං සුත්වා **තවන්තිකෙ** තව සමීපෙ තයා කාරිතපොක්ඛරණිං ආගතාම්හාති අත්ථො. **තෙ තෙති** තෙ මයං තව පාසෙන බද්ධා. **පුරක්ඛත්වාති** පුරතො කත්වා. **ඉච්ඡාලොභන්ති** ඉච්ඡාසඞ්ඛාතං පාපකං ලොභං. **උභොසන්ධින්ති** උභයං දෙවලොකෙ ච මනුස්සලොකෙ ච පටිසන්ධිං ඉමෙ පාපධම්මෙ පුරතො කත්වා චරන්තො පුග්ගලො සුගතිපටිසන්ධිං අතික්කමිත්වා අසාතං නිරයං උපපජ්ජතීති.

එවං පරිසමජ්ඣෙයෙව රාජානං ලජ්ජාපෙසි. අථ නං රාජා ''නාහං, සුමුඛ, තුම්හෙ මාරෙත්වා මංසං ඛාදිතුකාමො ගණ්හාපෙසිං, පණ්ඩිතභාවං පන වො සුත්වා සුභාසිතං සොතුකාමො ගණ්හාපෙසි''න්ති පකාසෙන්තො ආහ –

149.

''නාපරජ්ඣාම සුමුඛ, නපි ලොභාව මග්ගහිං;
සුතා ච පණ්ඩිතාත්‍යත්ථ, නිපුණා අත්ථචින්තකා.

150.

''අප්පෙවත්ථවතිං වාචං, බ්‍යාහරෙය්‍යුං ඉධාගතා;
තථා තං සම්ම නෙසාදො, වුත්තො සුමුඛ මග්ගහී''ති.

තත්ථ **නාපරජ්ඣාමාති** මාරෙන්තො අපරජ්ඣති නාම, මයං න මාරෙම. **ලොභාව මග්ගහින්ති** මංසං ඛාදිතුකාමො හුත්වා ලොභාව තුම්හෙ නාහං අග්ගහිං. **පණ්ඩිතාත්‍යත්ථාති** පණ්ඩිතාති සුතා අත්ථ. **අත්ථචින්තකාති** පටිච්ඡන්නානං අත්ථානං චින්තකා. **අත්ථවතින්ති** කාරණනිස්සිතං. **තථාති** තෙන කාරණෙන. **වුත්තොති** මයා වුත්තො හුත්වා. **සුමුඛ, මග්ගහීති**, සුමුඛාති ආලපති, **ම**-කාරො පදසන්ධිකරො. **අග්ගහීති** ධම්මං දෙසෙතුං තුම්හෙ ගණ්හි.

තං සුත්වා සුමුඛො ''සුභාසිතං සොතුකාමෙන අයුත්තං තෙ කතං, මහාරාජා''ති වත්වා ආහ –

151.

''නෙව භීතා කාසිපති, උපනීතස්මිං ජීවිතෙ;
භාසෙමත්ථවතිං වාචං, සම්පත්තා කාලපරියායං.

152.

‘‘යො මිගෙන මිගං හන්ති, පක්ඛිං වා පන පක්ඛිනා;
සුතෙන වා සුතං කිණ්‍යා, කිං අනරියතරං තතො.

153.

‘‘යො චාරියරුදං භාසෙ, අනරියධම්මවස්සිතො;
උභො සො ධංසතෙ ලොකා, ඉධ චෙව පරත්ථ ච.

154.

‘‘න මජ්ජෙථ යසං පත්තො, න බ්‍යාධෙ පත්තසංසයං;
වායමෙථෙව කිච්චෙසු, සංවරෙ විවරානි ච.

155.

‘‘යෙ වුද්ධා අබ්භතික්කන්තා, සම්පත්තා කාලපරියායං;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, එවංතෙ තිදිවං ගතා.

156.

‘‘ඉදං සුත්වා කාසිපති, ධම්මමත්තනි පාලය;
ධතරට්ඨඤ්ච මුඤ්චාහි, හංසානං පවරුත්තම’’න්ති.

තත්ථ **උපනීතස්මි**න්ති මරණසන්තිකං උපනීතෙ. **කාලපරියාය**න්ති මරණකාලවාරං සම්පත්තා සමානා න භාසිස්සාම. න හි ධම්මකථිකං බන්ධිත්වා මරණභයෙන තජ්ජෙත්වා ධම්මං සුණන්ති, අයුත්තං තෙ කතන්ති. **මිගෙනා**ති සුට්ඨු සික්ඛාපිතෙන දීපකමිගෙන. **හන්තී**ති හනති. **පක්ඛිනා**ති දීපකපක්ඛිනා. **සුතෙනා**ති ඉමං නිබ්භයන්ති විස්සුතෙන දීපකමිගපක්ඛිසදිසෙන පදුමසරෙන. **සුත**න්ති ‘‘පණ්ඩිතො චිත්‍රකථී’’ති එවං සුතං ධම්මකථිකං. **කිණ්‍යා**ති ‘‘ධම්මං සොස්සාමී’’ති පාසබන්ධනෙන යො කිණෙය්‍ය හිංසෙය්‍ය බාධෙය්‍ය. **තතො**ති තෙසං කිරියතො උත්තරි අඤ්ඤං අනරියතරං නාම කිමත්ථි.

අරියරුදන්ති මුඛෙන අරියවචනං සුන්දරවචනං භාසති. **අනරියධම්මවස්සිතො**ති කම්මෙන අනරියධම්මං අවස්සිතො. **උභො**ති දෙවලොකා ච මනුස්සලොකා චාති උභයම්හා. **ඉධ චෙවා**ති ඉධ උප්පන්නොපි පරත්ථ උප්පන්නොපි එවරූපො ද්වීහි සුගතිලොකෙහි ධංසිත්වා නිරයමෙව උපපජ්ජති. **පත්තසංසය**න්ති ජීවිතසංසයමාපන්නම්පි දුක්ඛං පත්වා න කිලමෙය්‍ය. **සංවරෙ විවරානි චා**ති අත්තනො ඡිද්දානි ද්වාරානි සංවරෙය්‍ය පිදහෙය්‍ය. **වුද්ධා**ති ගුණවුද්ධා පණ්ඩිතා. **අබ්භතික්කන්තා**ති ඉමං මනුස්සලොකං අතික්කන්තා. **කාලපරියාය**න්ති මරණකාලපරියායං පත්තා හුත්වා. **එවංතෙ**ති එවං එතෙ. **ඉද**න්ති ඉදං මයා වුත්තං අත්ථනිස්සිතං වචනං. **ධම්ම**න්ති පවෙණියධම්මම්පි සුචරිතධම්මම්පි.

තං සුත්වා රාජා ආහ –

157.

‘‘ආහරන්තුදකං පජ්ජං, ආසනඤ්ච මහාරහං;
පඤ්ජරතො පමොක්ඛාමි, ධතරට්ඨං යසස්සිනං.

158.

‘‘තඤ්ච සෙනාපතිං ධීරං, නිපුණං අත්ථචින්තකං;
යො සුඛෙ සුඛිතො රඤ්ඤො, දුක්ඛිතෙ හොති දුක්ඛිතො.

159.

‘‘එදිසො ඛො අරහති, පිණ්ඩමස්නාතු හත්තුනො;
යථායං සුමුඛො රඤ්ඤො, පාණසාධාරණො සඛා’’ති.

තත්ථ **උදකන්ති** පාදධොවනං. **පජ්ජන්ති** පාදබ්භඤ්ජනං. **සුඛෙති** සුඛම්හි සති.

රඤ්ඤො වචනං සුත්වා තෙසං ආසනානි ආහරිත්වා තත්ථ නිසින්නානං ගන්ධොදකෙන පාදෙ ධොවිත්වා සතපාකෙන තෙලෙන අබ්භඤ්ජිංසු. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

160.

‘‘පීඨඤ්ච සබ්බසොවණ්ණං, අට්ඨපාදං මනොරමං;
මට්ඨං කාසිකමත්ථන්නං, ධතරට්ඨො උපාවිසි.

161.

‘‘කොච්ඡඤ්ච සබ්බසොවණ්ණං, වෙයග්ඝපරිසිබ්බිතං;
සුමුඛො අජ්ඣුපාවෙක්ඛි, ධතරට්ඨස්සනන්තරා.

162.

‘‘තෙසං කඤ්චනපත්තෙහි, පුථූ ආදාය කාසියො;
හංසානං අභිහාරෙසුං, අග්ගරඤ්ඤො පවාසිත’’න්ති.

තත්ථ **මට්ඨන්ති** කරණපරිනිට්ඨිතං. **කාසිකමත්ථන්නන්ති** කාසිකවත්ථෙන අත්ථතං. **කොච්ඡන්ති** මජ්ඣෙ සංඛිත්තං. **වෙයග්ඝපරිසිබ්බිතන්ති** බ්‍යග්ඝචම්මපරිසිබ්බිතං මඞ්ගලදිවසෙ අග්ගමහෙසියා නිසින්නපීඨං. **කඤ්චනපත්තෙහීති** සුවණ්ණභාජනෙහි. **පුථූති** බහූ ජනා. **කාසියොති** කාසිරට්ඨවාසිනො. **අභිහාරෙසුන්ති** උපනාමෙසුං. **අග්ගරඤ්ඤො පවාසිතන්ති** අට්ඨසතපලසුවණ්ණපාතිපරික්ඛිත්තං හංසරඤ්ඤො පණ්ණාකාරත්ථාය කාසිරඤ්ඤා පෙසිතං නානග්ගරසභොජනං.

එවං උපනීතෙ පන තස්මිං කාසිරාජා තෙසං සම්පග්ගහත්ථං සයං සුවණ්ණපාතිං ගහෙත්වා උපනාමෙසි. තෙ තතො මධුලාජෙ ඛාදිත්වා

මධුරොදකඤ්ච පිවිංසු. අථ මහාසත්තො රඤ්ඤො අභිහාරඤ්ච පසාදඤ්ච දිස්වා පටිසන්ථාරමකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

163.

‘‘දිස්වා අභිහටං අග්ගං, කාසිරාජෙන පෙසිතං;
කුසලො ඛත්තධම්මානං, තතො පුච්ඡි අනන්තරා.

164.

‘‘කච්චින්නු භොතො කුසලං, කච්චි භොතො අනාමයං;
කච්චි රට්ඨමිදං ඵීතං, ධම්මෙන මනුසාසසි.

165.

‘‘කුසලඤ්චෙව මෙ හංස, අථො හංස අනාමයං;
අථො රට්ඨමිදං ඵීතං, ධම්මෙන මනුසාසහං.

166.

‘‘කච්චි භොතො අමච්චෙසු, දොසො කොචි න විජ්ජති;
කච්චි ච තෙ තවත්ථෙසු, නාවකඞ්ඛන්ති ජීවිතං.

167.

‘‘අථොපි මෙ අමච්චෙසු, දොසො කොචි න විජ්ජති;
අථොපි තෙ මමත්ථෙසු, නාවකඞ්ඛන්ති ජීවිතං.

168.

‘‘කච්චි තෙ සාදිසී භරියා, අස්සවා පියභාණිනී;
පුත්තරූපයසූපෙතා, තව ඡන්දවසානුගා.

169.

‘‘අථො මෙ සාදිසී භරියා, අස්සවා පියභාණිනී;
පුත්තරූපයසූපෙතා, මම ඡන්දවසානුගා.

170.

‘‘කච්චි රට්ඨං අනුප්පීළං, අකුතොචිඋපද්දවං;
අසාහසෙන ධම්මෙන, සමෙන මනුසාසසි.

171.

‘‘අථො රට්ඨං අනුප්පීළං, අකුතොචිඋපද්දවං;
අසාහසෙන ධම්මෙන, සමෙන මනුසාසහං.

172.

‘‘කච්චි සන්තො අපචිතා, අසන්තො පරිවජ්ජිතා;
නො චෙ ධම්මං නිරංකත්වා, අධම්මමනුවත්තසි.

173.

‘‘සන්තො ච මෙ අපචිතා, අසන්තො පරිවජ්ජිතා;
ධම්මමෙවානුවත්තාමි, අධම්මො මෙ නිරංකතො.

174.

‘‘කච්චි නානාගතං දීඝං, සමවෙක්ඛසි ඛත්තිය;
කච්චිමත්තො මදනීයෙ, පරලොකං න සන්තසි.

175.

‘‘නාහං අනාගතං දීඝං, සමවෙක්ඛාමි පක්ඛිම;
ඨිතො දසසු ධම්මෙසු, පරලොකං න සන්තසෙ.

176.

‘‘දානං සීලං පරිච්චාගං, අජ්ජවං මද්දවං තපං;
අක්කොධං අවිහිංසඤ්ච, ඛන්තිඤ්ච අවිරොධනං.

177.

‘‘ඉච්චෙතෙ කුසලෙ ධම්මෙ, ඨිතෙ පස්සාමි අත්තනි;
තතො මෙ ජායතෙ පීති, සොමනස්සඤ්චනප්පකං.

178.

‘‘සුමුඛො ච අචින්තෙත්වා, විසජ්ජි ඵරුසං ගිරං;
භාවදොසමනඤ්ඤාය, අස්මාකායං විහඞ්ගමො.

179.

‘‘සො කුද්ධො ඵරුසං වාචං, නිච්ඡාරෙසි අයොනිසො;
යානස්මෙසු න විජ්ජන්ති, නයිදං පඤ්ඤවතාමිවා’’ති.

තත්ථ **දිස්වාති** තං බහුං අග්ගපානභොජනං දිස්වා. **පෙසිතන්ති** ආහරාපෙත්වා උපනීතං. **ඛත්තධම්මානන්ති** පඨමකාරණෙසු පටිසන්ථාරධම්මානං. **තතො පුච්ඡි අනන්තරාති** තස්මිං කාලෙ ‘‘කච්චි නු, භොතො’’ති අනුපටිපාටියා පුච්ඡි. තා පනෙතා ඡ ගාථා හෙට්ඨා වුත්තත්ථායෙව. **අනුප්පීළන්ති** කච්චි රට්ඨවාසිනො යන්තෙ උච්ඡුං විය න පීළෙසීති පුච්ඡති. **අකුතොචිඋපද්දවන්ති** කුතොචි අනුපද්දවං. **ධම්මෙන සමෙන මනුසාසසීති** කච්චි තව රට්ඨං ධම්මෙන සමෙන අනුසාසසි. **සන්තොති** සීලාදිගුණසංයුත්තා සප්පුරිසා. **නිරංකත්වාති** ඡඩ්ඩෙත්වා. **නානාගතං දීඝන්ති** අනාගතං අත්තනො ජීවිතපවත්තිං ‘‘කච්චි දීඝ’’න්ති න සමවෙක්ඛසි, ආයුසඞ්ඛාරානං පරිත්තභාවං ජානාසීති පුච්ඡති. **මදනීයෙති** මදාරහෙ රූපාදිආරම්මණෙ. **න සන්තසීති** න භායසි. ඉදං වුත්තං හොති – කච්චි රූපාදීසු කාමගුණෙසු අමත්තො අප්පමත්තො හුත්වා දානාදීනං කුසලානං කතත්තා පරලොකං න භායසීති.

දසසූති දසසු රාජධම්මෙසු. දානාදීසු දසවත්ථුකා චෙතනා **දානං,** පඤ්චසීලදසසීලානි **සීලං,** දෙය්‍යධම්මචාගො **පරිච්චාගො,** උජුභාවො **අජ්ජවං,** මුදුභාවො **මද්දවං,** උපොසථකම්මං **තපො,** මෙත්තාපුබ්බභාගො **අක්කොධො,** කරුණාපුබ්බභාගො **අවිහිංසා,** අධිවාසනා **ඛන්ති,** අවිරොධො **අවිරොධනං. අචින්තෙත්වාති** මම ඉමං ගුණසම්පත්තිං අචින්තෙත්වා. **භාවදොසන්ති** චිත්තදොසං. **අනඤ්ඤායාති** අජානිත්වා. අස්මාකඤ්හි චිත්තදොසො නාම නත්ථි, යමෙස ජානෙය්‍ය, තං අජානිත්වාව ඵරුසං කක්ඛළං ගිරං විස්සජ්ජෙසි. **අයොනිසොති** අනුපායෙන. **යානස්මෙසූති** යානි වජ්ජානි අම්හෙසු න විජ්ජන්ති, තානි වදති. **නයිදන්ති** තස්මාස්ස ඉදං වචනං පඤ්ඤවතං ඉව න හොති, තෙනෙස මම න පණ්ඩිතො විය උපට්ඨාති.

තං සුත්වා සුමුඛො ‘‘මයා ගුණසම්පන්නොව රාජා අපසාදිතො, සො මෙ කුද්ධො, ඛමාපෙස්සාමි න’’න්ති චින්තෙත්වා ආහ –

180.

‘‘අත්ථි මෙ තං අතිසාරං, වෙගෙන මනුජාධිප;
ධතරට්ඨෙ ච බද්ධස්මිං, දුක්ඛං මෙ විපුලං අහු.

181.

‘‘ත්වං නො පිතාව පුත්තානං, භූතානං ධරණීරිව;
අස්මාකං අධිපන්නානං, ඛමස්සු රාජකුඤ්ජරා’’ති.

තත්ථ **අතිසාරන්ති** පක්ඛලිතං. **වෙගෙනාති** අහං එතං කථං කථෙන්තො වෙගෙන සහසා කථෙසිං. **දුක්ඛන්ති** චෙතසිකං දුක්ඛං මම විපුලං අහොසි, තස්මා කොධවසෙන යං මයා වුත්තං, තං මෙ ඛමථ, මහාරාජාති. **පුත්තානන්ති** ත්වං අම්හාකං පුත්තානං පිතා විය. **ධරණීරිවාති** පාණභූතානං පතිට්ඨා පථවී විය ත්වං අම්හාකං අවස්සයො. **අධිපන්නානන්ති** දොසෙන අපරාධෙන අජ්ඣොත්ථටානං ඛමස්සූති ඉදං සො ආසනා ඔරුය්හ පක්ඛෙහි අඤ්ජලිං කත්වා ආහ.

අථ නං රාජා ආලිඞ්ගිත්වා ආදාය සුවණ්ණපීඨෙ නිසීදාපෙත්වා අච්චයදෙසනං පටිග්ගණ්හන්තො ආහ –

182.

‘‘එතං තෙ අනුමොදාම, යං භාවං න නිගූහසි;
ඛිලං පභින්දසි පක්ඛි, උජුකොසි විහඞ්ගමා’’ති.

තත්ථ **අනුමොදාමාති** එතං තෙ දොසං ඛමාම. **යන්ති** යස්මා ත්වං අත්තනො චිත්තපටිච්ඡන්නභාවං න නිගූහසි. **ඛිලන්ති** චිත්තඛිලං චිත්තඛාණුකං.

ඉදඤ්ච පන වත්වා රාජා මහාසත්තස්ස ධම්මකථාය සුමුඛස්ස ච උජුභාවෙ පසීදිත්වා ''පසන්නෙන නාම පසන්නාකාරො කාතබ්බො''ති උභින්නම්පි තෙසං අත්තනො රජ්ජසිරිං නිය්‍යාදෙන්තො ආහ –

183.

''යං කිඤ්චි රතනං අත්ථි, කාසිරාජනිවෙසනෙ;
රජතං ජාතරූපඤ්ච, මුත්තා වෙළුරියා බහූ.

184.

''මණයො සඞ්ඛමුත්තා ච, වත්ථකං හරිචන්දනං;
අජිනං දන්තභණ්ඩඤ්ච, ලොහං කාළායසං බහුං;
එතං දදාමි වො විත්තං, ඉස්සරං විස්සජාමි වො''ති.

තත්ථ **මුත්තාති** විද්ධාවිද්ධමුත්තා. **මණයොති** මණිභණ්ඩකානි. **සඞ්ඛමුත්තා චාති** දක්ඛිණාවට්ටසඞ්ඛරතනඤ්ච ආමලකවට්ටමුත්තරතනඤ්ච. **වත්ථකන්ති** සුඛුමකාසිකවත්ථානි. **අජිනන්ති** අජිනමිගචම්මං. **ලොහං කාළායසන්ති** තම්බලොහඤ්ච කාළලොහඤ්ච. **ඉස්සරන්ති** කඤ්චනමාලෙන සෙතච්ඡත්තෙන සද්ධිං ද්වාදසයොජනිකෙ බාරාණසිනගරෙ රජ්ජං.

එවඤ්ච පන වත්වා උභොපි තෙ සෙතච්ඡත්තෙන පූජෙත්වා රජ්ජං පටිච්ඡාපෙසි. අථ මහාසත්තො රඤ්ඤා සද්ධිං සල්ලපන්තො ආහ –

185.

''අද්ධා අපචිතා ත්‍යම්හා, සක්කතා ච රථෙසභ;
ධම්මෙසු වත්තමානානං, ත්වං නො ආචරියො භව.

186.

''ආචරිය මනුඤ්ඤාතා, තයා අනුමතා මයං;
තං පදක්ඛිණතො කත්වා, ඤාතිං පස්සෙමුරින්දමා''ති.

තත්ථ **ධම්මෙසූති** කුසලකම්මපථධම්මෙසු. **ආචරියොති** ත්වං අම්හෙහි බ්‍යත්තතරො, තස්මා නො ආචරියො හොහි, අපිච දසන්නං රාජධම්මානං කථිතත්තා සුමුඛස්ස දොසං දස්සෙත්වා අච්චයපටිග්ගහණස්ස කතත්තාපි ත්වං අම්හාකං ආචරියොව, තස්මා ඉදානිපි නො ආචාරසික්ඛාපනෙන ආචරියො භවාති ආහ. **පස්සෙමුරින්දමාති** පස්සෙමු අරින්දම.

සො තෙසං ගමනං අනුජානි, බොධිසත්තස්සපි ධම්මං කථෙන්තස්සෙව අරුණං උට්ඨහි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

187.

''සබ්බරත්තිං චින්තයිත්වා, මන්තයිත්වා යථාකථං;

කාසිරාජා අනුඤ්ඤාසි, හංසානං පවරුත්තම''න්ති.

තත්ථ **යථාකථන්ති** යංකිඤ්චි අත්ථං තෙහි සද්ධිං චින්තෙතබ්බං මන්තෙතබ්බඤ්ච, සබ්බං තං චින්තෙත්වා ච මන්තෙත්වා චාති අත්ථො. **අනුඤ්ඤාසීති** ගච්ඡථාති අනුඤ්ඤාසි.

එවං තෙන අනුඤ්ඤාතො බොධිසත්තො රාජානං ''අප්පමත්තො ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙහී''ති ඔවදිත්වා පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි. රාජා තෙසං කඤ්චනභාජනෙහි මධුලාජඤ්ච මධුරොදකඤ්ච උපනාමෙත්වා නිට්ඨිතාහාරකිච්චෙ ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා බොධිසත්තං සුවණ්ණචඞ්කොටකෙන සයං උක්ඛිපි, ඛෙමා දෙවී සුමුඛං උක්ඛිපි. අථ නෙ සීහපඤ්ජරං උග්ඝාටෙත්වා සූරියුග්ගමනවෙලාය ''ගච්ඡථ සාමිනො''ති විස්සජ්ජෙසුං. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

188.

''තතො රත්‍යා විවසානෙ, සූරියුග්ගමනං පති;
පෙක්ඛතො කාසිරාජස්ස, භවනා තෙ විගාහිසු''න්ති.

තත්ථ **විගාහිසුන්ති** ආකාසං පක්ඛන්දිංසු.

තෙසු මහාසත්තො සුවණ්ණචඞ්කොටකතො උප්පතිත්වා ආකාසෙ ඨත්වා ''මා චින්දයි, මහාරාජ, අප්පමත්තො අම්හාකං ඔවාදෙ වත්තෙය්‍යාසී''ති රාජානං සමස්සාසෙත්වා සුමුඛං ආදාය චිත්තකූටමෙව ගතො. තානිපි ඛො නවුති හංසසහස්සානි කඤ්චනගුහතො නික්ඛමිත්වා පබ්බතතලෙ නිසින්නානි තෙ ආගච්ඡන්තෙ දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා පරිවාරෙසුං. තෙ ඤාතිගණපරිවුතා චිත්තකූටතලං පවිසිංසු. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

189.

''තෙ අරොගෙ අනුප්පත්තෙ, දිස්වාන පරමෙ දිජෙ;
කෙකාති මකරුං හංසා, පුථුසද්දො අජායථ.

190.

''තෙ පතීතා පමුත්තෙන, භත්තුනා භත්තුගාරවා;
සමන්තා පරිකිරිංසු, අණ්ඩජා ලද්ධපච්චයා''ති.

එවං පරිවාරෙත්වා ච පන තෙ හංසා ''කථං මුත්තොසි, මහාරාජා''ති පුච්ඡිංසු. මහාසත්තො සුමුඛං නිස්සාය මුත්තභාවං සංයමරාජලුද්දපුත්තෙහි කතකම්මඤ්ච කථෙසි. තං සුත්වා තුට්ඨා හංසගණා ''සුමුඛො සෙනාපති ච රාජා ච ලුද්දපුත්තො ච සුඛිතා නිද්දුක්ඛා චිරං ජීවන්තූ''ති ආහංසු. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

191.

‘‘එවං මිත්තවතං අත්ථා, සබ්බෙ හොන්ති පදක්ඛිණා;
හංසා යථා ධතරට්ඨා, ඤාතිසඞ්ඝමුපාගමු’’න්ති.

තං චූළහංසජාතකෙ වුත්තත්ථමෙව.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි ආනන්දො මමත්ථාය අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජී’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා ලුද්දපුත්තො ඡන්නො අහොසි, ඛෙමා දෙවී, ඛෙමා භික්ඛුනී, රාජා සාරිපුත්තො, සුමුඛො ආනන්දො, සෙසපරිසා බුද්ධපරිසා, ධතරට්ඨහංසරාජා පන අහමෙව අහොසි’’න්ති.

මහාහංසජාතකවණ්ණනා දුතියා.

[535] 3. සුධාභොජනජාතකවණ්ණනා

නෙව කිණාමි නපි වික්කිණාමීති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං දානජ්ඣාසයං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි. සො කිර සාවත්ථියං එකො කුලපුත්තො හුත්වා සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා පසන්නචිත්තො පබ්බජිත්වා සීලෙසු පරිපූරකාරී ධුතඞ්ගගුණසමන්නාගතො සබ්‍රහ්මචාරීසු පවත්තමෙත්තචිත්තො දිවසස්ස තික්ඛත්තුං බුද්ධධම්මසඞ්ඝුපට්ඨානෙ අප්පමත්තො ආචාරසම්පන්නො දානජ්ඣාසයො අහොසි. සාරණීයධම්මපූරකො අත්තනා ලද්ධං පටිග්ගාහකෙසු විජ්ජමානෙසු ඡින්නභත්තො හුත්වාපි දෙතියෙව, තස්මා තස්ස දානජ්ඣාසයදානාභිරතභාවො භික්ඛුසඞ්ඝෙ පාකටො අහොසි. අථෙකදිවසං භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ‘‘ආවුසො, අසුකො නාම භික්ඛු දානජ්ඣාසයො දානාභිරතො අත්තනා ලද්ධං පසතමත්තපානීයම්පි ලොභං ඡින්දිත්වා සබ්‍රහ්මචාරීනං දෙති, බොධිසත්තස්සෙවස්ස අජ්ඣාසයො’’ති. සත්ථා තං කථං දිබ්බාය සොතධාතුයා සුත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘අයං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පුබ්බෙ අදානසීලො මච්ඡරී තිණග්ගෙන තෙලබින්දුම්පි අදාතා අහොසි, අථ නං අහං දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කත්වා දානඵලං වණ්ණෙත්වා දානෙ පතිට්ඨාපෙසිං, සො ‘පසතමත්තං උදකම්පි ලභිත්වා අදත්වා න පිවිස්සාමී’ති මම සන්තිකෙ වරං අග්ගහෙසි, තස්ස ඵලෙන දානජ්ඣාසයො දානාභිරතො ජාතො’’ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ එකො ගහපති අඩ්ඪො අහොසි අසීතිකොටිවිභවො. අථස්ස රාජා සෙට්ඨිට්ඨානං අදාසි. සො රාජපූජිතො නාගරජානපදපූජිතො හුත්වා එකදිවසං අත්තනො සම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘අයං යසො මයා අතීතභවෙ නෙව නිද්දායන්තෙන, න කායදුච්චරිතාදීනි කරොන්තෙන ලද්ධො, සුචරිතානි පන

පූරෙත්වා ලද්ධො, අනාගතෙපි මයා මම පතිට්ඨං කාතුං වට්ටතී’’ති. සො රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘දෙව, මම ඝරෙ අසීතිකොටිධනං අත්ථි, තං ගණ්හාහී’’ති වත්වා ‘‘න මය්හං තව ධනෙනත්ථො, බහුං මෙ ධනං, ඉතොපි යදිච්ඡසි, තං ගණ්හාහී’’ති වුත්තෙ ‘‘කිං නු, දෙව, මම ධනං දාතුං ලභාමී’’ති ආහ. අථ රඤ්ඤා ‘‘යථාරුචි කරොහී’’ති වුත්තෙ චතූසු නගරද්වාරෙසු නගරමජ්ඣෙ නිවෙසනද්වාරෙ චාති ඡ දානසාලායො කාරෙත්වා දෙවසිකං ඡසතසහස්සපරිච්චාගං කරොන්තො මහාදානං පවත්තෙසි. සො යාවජීවං දානං දත්වා ‘‘ඉමං මම දානවංසං මා උපච්ඡින්දථා’’ති පුත්තෙ අනුසාසිත්වා ජීවිතපරියොසානෙ සක්කො හුත්වා නිබ්බත්ති. පුත්තොපිස්ස තථෙව දානං දත්වා චන්දො හුත්වා නිබ්බත්ති, තස්ස පුත්තො සූරියො හුත්වා නිබ්බත්ති, තස්ස පුත්තො මාතලි හුත්වා නිබ්බත්ති, තස්ස පුත්තො පඤ්චසිඛො හුත්වා නිබ්බත්ති, තස්ස පන පුත්තො ඡට්ඨො සෙට්ඨිට්ඨානං ලද්ධා මච්ඡරියකොසියො නාම අහොසි අසීතිකොටිවිභවොයෙව. සො ‘‘මම පිතුපිතාමහා බාලා අහෙසුං, දුක්ඛෙන සම්භතං ධනං ඡඩ්ඩෙසුං, අහං පන ධනං රක්ඛිස්සාමි, කස්සචි කිඤ්චි න දස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා දානසාලා විද්ධංසෙත්වා අග්ගිනා ඣාපෙත්වා ථද්ධමච්ඡරී අහොසි.

අථස්ස ගෙහද්වාරෙ යාචකා සන්නිපතිත්වා බාහා පග්ගය්හ, ‘‘මහාසෙට්ඨි, මා අත්තනො පිතුපිතාමහානං දානවංසං නාසයි, දානං දෙහී’’ති මහාසද්දෙන පරිදෙවිංසු. තං සුත්වා මහාජනො ‘‘මච්ඡරියකොසියෙන අත්තනො දානවංසො උපච්ඡින්නො’’ති තං ගරහි. සො ලජ්ජිතො නිවෙසනද්වාරෙ යාචකානං ආගතාගතට්ඨානං නිවාරෙතුං ආරක්ඛං ඨපෙසි. තෙ නිප්පච්චයා හුත්වා පුන තස්ස ගෙහද්වාරං න ඔලොකෙසුං. සො තතො පට්ඨාය ධනමෙව සංහරති, නෙව අත්තනා පරිභුඤ්ජති, න පුත්තදාරාදීනං දෙති, කඤ්ජිකබිලඞ්ගදුතියං සකුණ්ඩකභත්තං භුඤ්ජති, මූලඵලමත්තතන්තානි ථූලවත්ථානි නිවාසෙති, පණ්ණඡත්තං මත්ථකෙ ධාරෙත්වා ජරග්ගොණයුත්තෙන ජජ්ජරරථකෙන යාති. ඉති තස්ස අසප්පුරිසස්ස තත්තකං ධනං සුනඛෙන ලද්ධං නාළිකෙරං විය අහොසි.

සො එකදිවසං රාජුපට්ඨානං ගච්ඡන්තො ‘‘අනුසෙට්ඨිං ආදාය ගමිස්සාමී’’ති තස්ස ගෙහං අගමාසි. තස්මිං ඛණෙ අනුසෙට්ඨි පුත්තධීතාදීහි පරිවුතො නවසප්පිපක්කමධුසක්ඛරචුණ්ණෙහි සඞ්ඛතං පායාසං භුඤ්ජමානො නිසින්නො හොති. සො මච්ඡරියකොසියං දිස්වා ආසනා වුට්ඨාය ‘‘එහි, මහාසෙට්ඨි, ඉමස්මිං පල්ලඞ්කෙ නිසීද, පායාසං භුඤ්ජිස්සාමා’’ති ආහ. තස්ස පායාසං දිස්වාව මුඛෙ ඛෙළා උප්පජ්ජි, භුඤ්ජිතුකාමො අහොසි, එවං පන චින්තෙසි – ‘‘සචාහං භුඤ්ජිස්සාමි, අනුසෙට්ඨිනො මම ගෙහං ආගතකාලෙ පටිසක්කාරො කාතබ්බො භවිස්සති, එවං මෙ ධනං නස්සිස්සති, න භුඤ්ජිස්සාමී’’ති. අථ පුනප්පුනං යාචියමානොපි ‘‘ඉදානි මෙ භුත්තං, සුහිතොස්මී’’ති න ඉච්ඡි. අනුසෙට්ඨිම්හි භුඤ්ජන්තෙ පන ඔලොකෙන්තො මුඛෙ සඤ්ජායමානෙන ඛෙළෙන

නිසීදිත්වා තස්ස භත්තකිච්චාවසානෙ තෙන සද්ධිං රාජනිවෙසනං ගන්ත්වා රාජානං පස්සිත්වා රාජනිවෙසනතො ඔතරිත්වා අත්තනො ගෙහං අනුප්පත්තො පායාසතණ්හාය පීළියමානො චින්තෙසි – ‘‘සචාහං ‘පායාසං භුඤ්ජිතුකාමොම්හී’ති වක්ඛාමි, මහාජනො භුඤ්ජිතුකාමො භවිස්සති, බහූ තණ්ඩුලාදයො නස්සිස්සන්ති, න කස්සචි කථෙස්සාමී’’ති. සො රත්තින්දිවං පායාසමෙව චින්තෙන්තො වීතිනාමෙත්වාපි ධනනාසනභයෙන කස්සචි අකථෙත්වාව පිපාසං අධිවාසෙසි, අනුක්කමෙන අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතො අහොසි. එවං සන්තෙපි ධනනාසනභයෙන අකථෙන්තො අපරභාගෙ දුබ්බලො හුත්වා සයනං උපගූහිත්වා නිපජ්ජි.

අථ නං භරියා උපගන්ත්වා හත්ථෙන පිට්ඨිං පරිමජ්ජමානා ‘‘කිං තෙ, සාමි, අඵාසුක’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘තවෙව සරීරෙ අඵාසුකං කරොහි, මම අඵාසුකං නත්ථී’’ති. ‘‘සාමි, උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතොසි, කිං නු තෙ කාචි චින්තා අත්ථි, උදාහු රාජා තෙ කුපිතො, අදු පුත්තෙහි අවමානො කතො, අථ වා පන කාචි තණ්හා උප්පන්නා’’ති? ‘‘ආම, තණ්හා මෙ උප්පන්නා’’ති. ‘‘කථෙහි, සාමී’’ති? ‘‘කථෙස්සාමි, සක්ඛිස්සසි නං රක්ඛිතු’’න්ති. ‘‘රක්ඛිතබ්බයුත්තකා චෙ, රක්ඛිස්සාමී’’ති. එවම්පි ධනනාසනභයෙන කථෙතුං න උස්සහි. තාය පුනප්පුනං පීළියමානො කථෙසි – ‘‘භද්දෙ, අහං එකදිවසං අනුසෙට්ඨිං නවසප්පිමධුසක්ඛරචුණ්ණෙහි සඞ්ඛතං පායාසං භුඤ්ජන්තං දිස්වා තතො පට්ඨාය තාදිසං පායාසං භුඤ්ජිතුකාමො ජාතො’’ති. ‘‘අසප්පුරිස, කිං ත්වං දුග්ගතො, සකලමාරාණසිවාසීනං පහොනකං පායාසං පචිස්සාමී’’ති. අථස්ස සීසෙ දණ්ඩෙන පහරණකාලො විය අහොසි. සො තස්සා කුජ්ඣිත්වා ‘‘ජානාමහං තව මහද්ධනභාවං, සචෙ තෙ කුලඝරා ආභතං අත්ථි, පායාසං පචිත්වා නාගරානං දෙහී’’ති ආහ. ‘‘තෙන හි එකවීථිවාසීනං පහොනකං කත්වා පචාමී’’ති. ‘‘කිං තෙ එතෙහි, අත්තනො පන සන්තකං ඛාදන්තූ’’ති? ‘‘තෙන හි ඉතො චිතො ච සත්තසත්තඝරවාසීනං පහොනකං කත්වා පචාමී’’ති. ‘‘කිං තෙ එතෙහී’’ති. ‘‘තෙන හි ඉමස්මිං ගෙහෙ පරිජනස්සා’’ති. ‘‘කිං තෙ එතෙනා’’ති? ‘‘තෙන හි බන්ධුජනස්සෙව පහොනකං කත්වා පචාමී’’ති. ‘‘කිං තෙ එතෙනා’’ති? ‘‘තෙන හි තුය්හඤ්ච මය්හඤ්ච පචාමි සාමී’’ති. ‘‘කාසි ත්වං, න තුය්හං වට්ටතී’’ති? ‘‘තෙන හි එකස්සෙව තෙ පහොනකං කත්වා පචාමී’’ති. ‘‘මය්හඤ්ච ත්වං මා පචි, ගෙහෙ පන පචන්තෙ බහූ පච්චාසීසන්ති, මය්හං පන පත්ථං තණ්ඩුලානං චතුභාගං ඛීරස්ස අච්ඡරං සක්ඛරාය කරණ්ඩකං සප්පිස්ස කරණ්ඩකං මධුස්ස එකඤ්ච පචනභාජනං දෙහි, අහං අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තත්ථ පචිත්වා භුඤ්ජාමී’’ති. සා තථා අකාසි. සො තං සබ්බං චෙටකෙන ගාහාපෙත්වා ‘‘ගච්ඡ අසුකට්ඨානෙ තිට්ඨාහී’’ති තං පුරතො පෙසෙත්වා එකකොව ඔගුණ්ඨිකං කත්වා අඤ්ඤාතකවෙසෙන තත්ථ ගන්ත්වා නදීතීරෙ එකස්මිං ගච්ඡමූලෙ උද්ධනං කාරෙත්වා දාරුදකං ආහරාපෙත්වා ‘‘ත්වං ගන්ත්වා එකස්මිං මග්ගෙ ඨත්වා කඤ්චිදෙව දිස්වා

මම සඤ්ඤං දදෙය්‍යාසි, මයා පක්කොසිතකාලෙව ආගච්ඡෙය්‍යාසී’’ති තං පෙසෙත්වා අග්ගිං කත්වා පායාසං පචි.

තස්මිං ඛණෙ සක්කො දෙවරාජා දසසහස්සයොජනං අලඞ්කතදෙවනගරං, සට්ඨියොජනං සුවණ්ණවීථිං, යොජනසහස්සුබ්බෙධං වෙජයන්තං, පඤ්චයොජනසතිකං සුධම්මසභං, සට්ඨියොජනං පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං, පඤ්චයොජනාවට්ටං කඤ්චනමාලසෙතච්ඡත්තං, අඩ්ඪතෙය්‍යාකොටිසඞ්ඛා දෙවච්ඡරා, අලඞ්කතපටියත්තං අත්තභාවන්ති ඉමං අත්තනො සිරිං ඔලොකෙත්වා ‘‘කිං නු ඛො කත්වා මයා අයං යසො ලද්ධො’’ති චින්තෙත්වා බාරාණසියං සෙට්ඨිභූතෙන පවත්තිතං දානං අද්දස. තතො ‘‘මම පුත්තාදයො කුහිං නිබ්බත්තා’’ති ඔලොකෙන්තො ‘‘පුත්තො මෙ චන්දො දෙවපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, තස්ස පුත්තො සූරියො, තස්ස පුත්තො, මාතලි, තස්ස පුත්තො, පඤ්චසිඛො’’ති සබ්බෙසං නිබ්බත්තිං දිස්වා ‘‘පඤ්චසිඛස්ස පුත්තො කීදිසො’’ති ඔලොකෙන්තො අත්තනො වංසස්ස උපච්ඡින්නභාවං පස්සි. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘අයං අසප්පුරිසො මච්ඡරී හුත්වා නෙව අත්තනා පරිභුඤ්ජති, න පරෙසං දෙති, මම වංසො තෙන උපච්ඡින්නො, කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සති, ඔවාදමස්ස දත්වා මම වංසං පතිට්ඨාපෙත්වා එතස්ස ඉමස්මිං දෙවනගරෙ නිබ්බත්තනාකාරං කරිස්සාමී’’ති. සො චන්දාදයො පක්කොසාපෙත්වා ‘‘එථ මනුස්සපථං ගමිස්සාම, මච්ඡරියකොසියෙන අම්හාකං වංසො උපච්ඡින්නො, දානසාලා ඣාපිතා, නෙව අත්තනා පරිභුඤ්ජති, න පරෙසං දෙති, ඉදානි පන පායාසං භුඤ්ජිතුකාමො හුත්වා ‘සරෙ පච්චන්තෙ අඤ්ඤස්සපි පායාසො දාතබ්බො භවිස්සතී’ති අරඤ්ඤං පවිසිත්වා එකකොව පචති, එතං දමෙත්වා දානඵලං ජානාපෙත්වා ආගමිස්සාම, අපිච ඛො පන අම්හෙහි සබ්බෙහි එකතො යාචියමානො තත්ථෙව මරෙය්‍ය. මම පඨමං ගන්ත්වා පායාසං යාචිත්වා නිසින්නකාලෙ තුම්හෙ බ්‍රාහ්මණවණ්ණෙන පටිපාටියා ආගන්ත්වා යාචෙය්‍යාථා’’ති වත්වා සයං තාව බ්‍රාහ්මණවණ්ණෙන තං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘භො, කතරො බාරාණසිගමනමග්ගො’’ති පුච්ඡි. අථ නං මච්ඡරියකොසියො ‘‘කිං උම්මත්තකොසි, බාරාණසිමග්ගම්පි න ජානාසි, කිං ඉතො එසි, එත්තො යාහී’’ති ආහ.

සක්කො තස්ස වචනං සුත්වා අසුණන්තො විය ‘‘කිං කථෙසී’’ති තං උපගච්ඡතෙව. සොපි, ‘‘අරෙ, බධිර බ්‍රාහ්මණ, කිං ඉතො එසි, පුරතො යාහී’’ති විරවි. අථ නං සක්කො, ‘‘භො, කස්මා විරවසි, ධූමො පඤ්ඤායති, අග්ගි පඤ්ඤායති, පායාසො පච්චති, බ්‍රාහ්මණානං නිමන්තනට්ඨානෙන භවිතබ්බං, අහම්පි බ්‍රාහ්මණානං භොජනකාලෙ ථොකං ලභිස්සාමි, කිං මං නිච්ඡුභසී’’ති වත්වා ‘‘නත්ථෙත්ථ බ්‍රාහ්මණානං නිමන්තනං, පුරතො යාහී’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි කස්මා කුජ්ඣසි, තව භොජනකාලෙ ථොකං ලභිස්සාමී’’ති ආහ. අථ නං සො ‘‘අහං තෙ එකසිත්ථම්පි න දස්සාමි, ථොකං ඉදං මම යාපනමත්තමෙව, මයාපි චෙතං යාචිත්වාව ලද්ධං, ත්වං අඤ්ඤතො

ආහාරං පරියෙසාහී''ති වත්වා හරියං යාචිත්වා ලද්ධභාවං සන්ධායෙව වත්වා ගාථමාහ –

192.

''නෙව කිණාමි නපි වික්කිණාමි, න චාපි මෙ සන්නිචයො ච අත්ථි;
සුකිච්ඡරූපං වතිදං පරිත්තං, පත්ථොදනො නාලමයං දුවින්න''න්ති.

තං සුත්වා සක්කො ''අහම්පි තෙ මධුරසද්දෙන එකං සිලොකං කථෙස්සාමි, තං සුණාහී''ති වත්වා ''න මෙ තව සිලොකෙන අත්ථො''ති තස්ස වාරෙන්තස්සෙව ගාථාද්වයමාහ –

193.

''අප්පම්හා අප්පකං දජ්ජා, අනුමජ්ඣතො මජ්ඣකං;
බහුම්හා බහුකං දජ්ජා, අදානං නූපපජ්ජති.

194.

''තං තං වදාමි කොසිය, දෙහි දානානි භුඤ්ජ ච;
අරියමග්ගං සමාරුහ, නෙකාසී ලභතෙ සුඛ''න්ති.

තත්ථ **අනුමජ්ඣතො මජ්ඣකන්**ති අප්පමත්තකම්පි මජ්ඣෙ ඡෙත්වා ද්වෙ කොට්ඨාසෙ කරිත්වා එකං කොට්ඨාසං දත්වා තතො අවසෙසතො අනුමජ්ඣතොපි පුන මජ්ඣෙ ඡෙත්වා එකො කොට්ඨාසො දාතබ්බොයෙව. **අදානං නූපපජ්ජතී**ති අප්පං වා බහුං වා දින්නං හොතු, අදානං නාම න හොති, තම්පි දානමෙව මහප්ඵලමෙව.

සො තස්ස වචනං සුත්වා ''මනාපං තෙ, බ්‍රාහ්මණ, කථිතං, පායාසෙ පක්කෙ ථොකං ලභිස්සසි, නිසීදාහී''ති ආහ. සක්කො එකමන්තෙ නිසීදි. තස්මිං නිසින්නෙ චන්දො තෙනෙව නියාමෙන උපසඞ්කමිත්වා තථෙව කථං පවත්තෙත්වා තස්ස වාරෙන්තස්සෙව ගාථාද්වයමාහ –

195.

''මොඝඤ්චස්ස හුතං හොති, මොඝඤ්චාපි සමීහිතං;
අතිථිස්මිං යො නිසින්නස්මිං, එකො භුඤ්ජති භොජනං.

196.

තං තං වදාමි කොසිය, දෙහි දානානි භුඤ්ජ ච;
අරියමග්ගං සමාරුහ, නෙකාසී ලභතෙ සුඛ''න්ති.

තත්ථ **සමීහිතන්**ති ධනුප්පාදනවීරියං.

සො තස්ස වචනං සුත්වා කිච්ඡෙන කසිරෙන ''තෙන හි නිසීද, ථොකං ලභිස්සසී''ති ආහ. සො ගන්ත්වා සක්කස්ස සන්තිකෙ නිසීදි. තතො සූරියො

තෙනෙව නයෙන උපසඞ්කමිත්වා තථෙව කථං පවත්තෙත්වා තස්ස වාරෙන්තස්සෙව ගාථාද්වයමාහ –

197.

‘‘සච්චඤ්චස්ස හුතං හොති, සච්චඤ්චාපි සමීහිතං;
අතිථිස්මිං යො නිසින්නස්මිං, නෙකො භුඤ්ජති භොජනං.

198.

‘‘තං තං වදාමි කොසිය, දෙහි දානානි භුඤ්ජ ච;
අරියමග්ගං සමාරුහ, නෙකාසී ලභතෙ සුඛ’’න්ති.

තස්සපි වචනං සුත්වා කිච්ඡෙන කසිරෙන ‘‘තෙන හි නිසීද, ථොකං ලභිස්සසී’’ති ආහ. සො ගන්ත්වා චන්දස්ස සන්තිකෙ නිසීදි. අථ නං මාතලි තෙනෙව නයෙන උපසඞ්කමිත්වා තථෙව කථං පවත්තෙත්වා තස්ස වාරෙන්තස්සෙව ඉමා ගාථා අභාසි –

199.

‘‘සරඤ්ච ජුහති පොසො, බහුකාය ගයාය ච;
දොණෙ තිම්බරුතිත්ථස්මිං, සීඝසොතෙ මහාවහෙ.

200.

‘‘අත්‍ර චස්ස හුතං හොති, අත්‍ර චස්ස සමීහිතං;
අතිථිස්මිං යො නිසින්නස්මිං, නෙකො භුඤ්ජති භොජනං.

201.

‘‘තං තං වදාමි කොසිය, දෙහි දානානි භුඤ්ජ ච;
අරියමග්ගං සමාරුහ, නෙකාසී ලභතෙ සුඛ’’න්ති.

තාසං අත්ථො – යො පුරිසො ‘‘නාගයක්ඛාදීනං බලිකම්මං කරොමී’’ති සමුද්දසොණ්ඩිපොක්ඛරණිආදීසු යං කිඤ්චි සරඤ්ච උපගන්ත්වා ජුහති, තත්ථ බලිකම්මං කරොති, තථා බහුකාය නදියා ගයාය පොක්ඛරණියා දොණනාමකෙ ච තිම්බරුනාමකෙ ච තිත්ථෙ සීඝසොතෙ මහන්තෙ වාරිවහෙ. **අත්‍ර චස්සාති** යදි අත්‍රාපි එතෙසු සරාදීසු අස්ස පුරිසස්ස හුතඤ්චෙව සමීහිතඤ්ච හොති, සඵලං සුඛුද්‍රයං සම්පජ්ජති. අතිථිස්මිං යො නිසින්නස්මිං නෙකො භුඤ්ජති භොජනං, එත්ථ වත්තබ්බමෙව නත්ථි, තෙන තං වදාමි – කොසිය, දානානි ච දෙහි, සයඤ්ච භුඤ්ජ, අරියානං දානාභිරතානං බුද්ධාදීනං මග්ගං අභිරුහ. න හි එකාසී එකොව භුඤ්ජමානො සුඛං නාම ලභතීති.

සො තස්සපි වචනං සුත්වා පබ්බතකූටෙන ඔත්ථටො විය කිච්ඡෙන කසිරෙන ‘‘තෙන හි නිසීද, ථොකං ලභිස්සසී’’ති ආහ. මාතලි ගන්ත්වා සූරියස්ස සන්තිකෙ නිසීදි. තතො පඤ්චසිඛො තෙනෙව නයෙන

උපසඞ්කමිත්වා තථෙව කථං පවත්තෙත්වා තස්ස වාරෙන්තස්සෙව ගාථාද්වයමාහ –

202.

‘‘බළිසඤ්හි සො නිගිලති, දීඝසුත්තං සබන්ධනං;
අතිථිස්මිං යො නිසින්නස්මිං, එකො භුඤ්ජති භොජනං.

203.

‘‘තං තං වදාමි කොසිය, දෙහි දානානි භුඤ්ජ ච;
අරියමග්ගං සමාරුහ, නෙකාසී ලභතෙ සුඛ’’න්ති.

මච්ඡරියකොසියො තං සුත්වා දුක්ඛවෙදනො නිත්ථුනන්තො ‘‘තෙන හි නිසීද, ථොකං ලභිස්සසී’’ති ආහ. පඤ්චසිඛො ගන්ත්වා මාතලිස්ස සන්තිකෙ නිසීදි. ඉති තෙසු පඤ්චසු බ්‍රාහ්මණෙසු නිසින්නමත්තෙස්වෙව පායාසො පච්චි. අථ නං කොසියො උද්ධනා ඔතාරෙත්වා ‘‘තුම්හාකං පත්තානි ආහරථා’’ති ආහ. තෙ අනුට්ඨාය යථානිසින්නාව හත්ථෙ පසාරෙත්වා හිමවන්තතො මාලුවපත්තානි ආහරිංසු. කොසියො තානි දිස්වා ‘‘තුම්හාකං එතෙසු පත්තෙසු දාතබ්බපායාසො නත්ථි, ඛදිරාදීනං පත්තානි ආහරථා’’ති ආහ. තෙ තානිපි ආහරිංසු. එකෙකං පත්තං යොධඵලකප්පමාණං අහොසි. සො සබ්බෙසං දබ්බියා පායාසං අදාසි, සබ්බන්තිමස්ස දානකාලෙපි උක්ඛලියා ඌනං න පඤ්ඤායි, පඤ්චන්නම්පි දත්වා සයං උක්ඛලිං ගහෙත්වා නිසීදි. තස්මිං ඛණෙ පඤ්චසිඛො උට්ඨාය අත්තභාවං විජහිත්වා සුනඛො හුත්වා තෙසං පුරතො පස්සාවං කරොන්තො අගමාසි. බ්‍රාහ්මණා අත්තනො පායාසං පත්තෙන පිදහිංසු. කොසියස්ස හත්ථපිට්ඨෙ පස්සාවබින්දු පති. බ්‍රාහ්මණා කුණ්ඩිකාහි උදකං ගහෙත්වා පායාසං අබ්භුක්කිරිත්වා භුඤ්ජමානා විය අහෙසුං. කොසියො ‘‘මය්හම්පි උදකං දෙථ, හත්ථං ධොවිත්වා භුඤ්ජිස්සාමී’’ති ආහ. ‘‘තව උදකං ආහරිත්වා හත්ථං ධොවා’’ති. ‘‘මයා තුම්හාකං පායාසො දින්නො, මය්හං ථොකං උදකං දෙථා’’ති. ‘‘මයං පිණ්ඩපටිපිණ්ඩකම්මං නාම න කරොමා’’ති. ‘‘තෙන හි ඉමං උක්ඛලිං ඔලොකෙථ, හත්ථං ධොවිත්වා ආගමිස්සාමී’’ති නදිං ඔතරි. තස්මිං ඛණෙ සුනඛො උක්ඛලිං පස්සාවස්ස පූරෙසි. සො තං පස්සාවං කරොන්තං දිස්වා මහන්තං දණ්ඩමාදාය තං තජ්ජෙන්තො ආගච්ඡි. සො අස්සාජානීයමත්තො හුත්වා තං අනුබන්ධන්තො නානාවණ්ණො අහොසි, කාළොපි හොති සෙතොපි සුවණ්ණවණ්ණොපි කබරොපි උච්චොපි නීචොපි, එවං නානාවණ්ණො හුත්වා මච්ඡරියකොසියං අනුබන්ධි. සො මරණභයභීතො බ්‍රාහ්මණෙ උපසඞ්කමි. තෙපි උප්පතිත්වා ආකාසෙ ඨිතා. සො තෙසං තං ඉද්ධිං දිස්වා ගාථමාහ –

204.

‘‘උළාරවණ්ණා වත බ්‍රාහ්මණා ඉමෙ, අයඤ්ච වො සුනඛො කිස්ස හෙතු;

උච්චාවචං වණ්ණනිභං විකුබ්බති, අක්ඛාථ නො බ්‍රාහ්මණා කෙ නු තුම්හෙ''ති.

තං සුත්වා සක්කො දෙවරාජා –

205.

''චන්දො ච සූරියො ච උභො ඉධාගතා, අයං පන මාතලි දෙවසාරථි;
සක්කොහමස්මි තිදසානමින්දො; එසො ච ඛො පඤ්චසිඛොති වුච්චතී''ති.

ගාථං වත්වා තස්ස යසං වණ්ණෙන්තො ගාථමාහ –

206.

''පාණිස්සරා මුදිඞ්ගා ච, මුරජාලම්බරානි ච;
සුත්තමෙනං පබොධෙන්ති, පටිබුද්ධො ච නන්දතී''ති.

සො තස්ස වචනං සුත්වා ''සක්ක, එවරූපං දිබ්බසම්පත්තිං කින්ති කත්වා ලභසී''ති පුච්ඡි. සක්කො ''අදානසීලා තාව පාපධම්මා මච්ඡරිනො දෙවලොකං න ගච්ඡන්ති, නිරයෙ නිබ්බත්තන්තී''ති දස්සෙන්තො –

207.

''යෙ කෙචිමෙ මච්ඡරිනො කදරියා, පරිභාසකා සමණබ්‍රාහ්මණානං;
ඉධෙව නික්ඛිප්ප සරීරදෙහං, කායස්ස භෙදා නිරයං වජන්තී''ති. –

ඉමං ගාථං වත්වා ධම්මෙ ඨිතානං දෙවලොකපටිලාභං දස්සෙතුං ගාථමාහ –

208.

''යෙ කෙචිමෙ සුග්ගතිමාසමානා, ධම්මෙ ඨිතා සංයමෙ සංවිභාගෙ;
ඉධෙව නික්ඛිප්ප සරීරදෙහං, කායස්ස භෙදා සුගතිං වජන්තී''ති.

තත්ථ **ආසමානාති** ආසීසන්තා. යෙ කෙචි සුගතිං ආසීසන්ති, සබ්බෙ තෙ සංයමසඞ්ඛාතෙ දසසීලධම්මෙ සංවිභාගසඞ්ඛාතෙ දානධම්මෙ ච ඨිතා හුත්වා ඉධ සරීරසඞ්ඛාතං දෙහං නික්ඛිපිත්වා තස්ස කායස්ස භෙදා සුගතිං වජන්තීති අත්ථො.

එවං වත්වා ච පන, ''කොසිය, න මයං තව සන්තිකෙ පායාසත්ථාය ආගතා, කාරුඤ්ඤෙන පන තං අනුකම්පමානා ආගතාම්හා''ති තස්ස පකාසෙතුං ආහ –

209.

''ත්වං නොසි ඤාති පුරිමාසු ජාතිසු, සො මච්ඡරී රොසකො පාපධම්මො;

තවෙව අත්ථාය ඉධාගතම්හා, මා පාපධම්මො නිරයං ගමිත්ථා''ති.

තත්ථ **සොති** සො ත්වං. **මා පාපධම්මොති** අයං අම්හාකං ඤාති පාපධම්මො මා නිරයං අගමාති එතදත්ථං ආගතම්හාති අත්ථො.

තං සුත්වා කොසියො ''අත්ථකාමා කිර මෙ, එතෙ මං නිරයා උද්ධරිත්වා සග්ගෙ පතිට්ඨාපෙතුකාමා''ති තුට්ඨචිත්තො ආහ –

210.

''අද්ධා මං වො හිතකාමා, යං මං සමනුසාසථ;
සොහං තථා කරිස්සාමි, සබ්බං වුත්තං හිතෙසිභි.

211.

''එසාහමජ්ජෙව උපරමාමි, න චාහං කිඤ්චි කරෙය්‍ය පාපං;
න චාපි මෙ කිඤ්චි අදෙය්‍යමත්ථි, න චාපිදත්වා උදකං පිවාමි.

212.

''එවඤ්ච මෙ දදතො සබ්බකාලං, භොගා ඉමෙ වාසව ඛීයිස්සන්ති;
තතො අහං පබ්බජිස්සාමි සක්ක, හිත්වාන කාමානි යථොධිකානී''ති.

තත්ථ **මන්ති** මම. **වොති** තුම්හෙ. **යං මන්ති** යෙන මං සමනුසාසථ, තෙන මෙ තුම්හෙ හිතකාමා. **තථාති** යථා වදථ, තථෙව කරිස්සාමි. **උපරමාමීති** මච්ඡරිභාවතො උපරමාමි. **අදෙය්‍යමත්ථීති** ඉතො පට්ඨාය ච මම ආලොපතො උපඩ්ඪම්පි අදෙය්‍යං නාම නත්ථි, **න චාපිදත්වාති** උදකපසතම්පි චාහං ලභිත්වා අදත්වා න පිවිස්සාමි. **ඛීයිස්සන්තීති** වික්ඛීයිස්සන්ති. **යථොධිකානීති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමවසෙන යථාඨිතකොට්ඨාසානියෙව.

සක්කො මච්ඡරියකොසියං දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කත්වා දානඵලං ජානාපෙත්වා ධම්මදෙසනාය පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා සද්ධිං තෙහි දෙවනගරමෙව ගතො. මච්ඡරියකොසියොපි නගරං පවිසිත්වා රාජානං අනුජානාපෙත්වා ''ගහිතගහිතභාජනානි පූරෙත්වා ගණ්හන්තූ''ති යාචකානං ධනං දත්වා තස්මිං ඛීණෙ නික්ඛම්ම හිමවන්තතො දක්ඛිණපස්සෙ ගඞ්ගාය චෙව එකස්ස ච ජාතස්සරස්ස අන්තරෙ පණ්ණසාලං කත්වා පබ්බජිත්වා වනමූලඵලාහාරො තත්ථ චිරං විහාසි, ජරං පාපුණි. තදා සක්කස්ස ආසා සද්ධා සිරී හිරීති චතස්සො ධීතරො හොන්ති. තා බහුං දිබ්බගන්ධමාලං ආදාය උදකකීළනත්ථාය අනොතත්තදහං ගන්ත්වා තත්ථ කීළිත්වා මනොසිලාතලෙ නිසීදිංසු. තස්මිං ඛණෙ නාරදො නාම බ්‍රාහ්මණතාපසො තාවතිංසභවනං දිවාවිහාරත්ථාය ගන්ත්වා නන්දනවනචිත්තලතාවනෙසු දිවාවිහාරං කත්වා පාරිච්ඡත්තකපුප්ඵං ඡත්තං විය ඡායත්ථාය ධාරයමානො මනොසිලාතලමත්ථකෙන අත්තනො වසනට්ඨානං කඤ්චනගුහං ගච්ඡති.

අථ තා තස්ස හත්ථෙ තං පුප්ඵං දිස්වා යාචිංසු. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

213.

‘‘නගුත්තමෙ ගිරිවරෙ ගන්ධමාදනෙ, මොදන්ති තා දෙවවරාභිපාලිතා;
අථාගමා ඉසිවරො සබ්බලොකගූ, සුපුප්ඵිතං දුමවරසාඛමාදිය.

214.

‘‘සුචිං සුගන්ධං තිදසෙහි සක්කතං, පුප්ඵුත්තමං අමරවරෙහි සෙවිතං;
අලද්ධ මච්චෙහිව දානවෙහි වා, අඤ්ඤත්‍ර දෙවෙහි තදාරහං හිදං.

215.

‘‘තතො චතස්සො කනකත්තචූපමා, උට්ඨාය නාරියො පමදාධිපා මුනිං;
ආසා ච සද්ධා ච සිරී තතො හිරී, ඉච්චබ්‍රවුං නාරදදෙව බ්‍රාහ්මණං.

216.

‘‘සචෙ අනුද්දිට්ඨං තයා මහාමුනි, පුප්ඵං ඉමං පාරිජත්තස්ස බ්‍රම්හෙ;
දදාහි නො සබ්බා ගති තෙ ඉජ්ඣතු, තුවම්පි නො හොහි යථෙව වාසවො.

217.

‘‘තං යාචමානාභිසමෙක්ඛ නාරදො, ඉච්චබ්‍රවී සංකලහං උදීරයි;
න මය්හමත්ථත්ථි ඉමෙහි කොචි නං, යායෙව වො සෙය්‍යසි සා පිළන්ධථා’’ති.

තත්ථ **ගිරිවරෙති** පුරිමස්ස වෙවචනං. **දෙවවරාභිපාලිතාති** සක්කෙන රක්ඛිතා. **සබ්බලොකගූති** දෙවලොකෙ ච මනුස්සලොකෙ ච සබ්බත්ථ ගමනසමත්ථො. **දුමවරසාඛමාදියාති** සාඛාය ජාතත්තා දුමවරසාඛන්ති ලද්ධනාමං පුප්ඵං ගහෙත්වා. **සක්කතන්ති** කතසක්කාරං. **අමරවරෙහීති** සක්කං සන්ධාය වුත්තං. **අඤ්ඤත්‍ර දෙවෙහීති** ඨපෙත්වා දෙවෙ ච ඉද්ධිමන්තෙ ච අඤ්ඤෙහි මනුස්සෙහි වා යක්ඛාදීහි වා අලද්ධං. **තදාරහං හිදන්ති** තෙසංයෙව හි තං අරහං අනුච්ඡවිකං. **කනකත්තචූපමාති** කනකූපමා තචා. **උට්ඨායාති** අයොයා මාලාගන්ධවිලෙපනාදිපටිවිරතො පුප්ඵං න පිළන්ධිස්සති, එකස්මිං පදෙසෙ ඡඩ්ඩෙස්සති, එථ තං යාචිත්වා පුප්ඵං පිළන්ධිස්සාමාති හත්ථෙ පසාරෙත්වා යාචමානා එකප්පහාරෙනෙව උට්ඨහිත්වා. **පමදාධිපාති** පමදානං උත්තමා. **මුනින්ති** ඉසිං.

අනුද්දිට්ඨන්ති ‘‘අසුකස්ස නාම දස්සාමී’’ති න උද්දිට්ඨං. **සබ්බා ගති තෙ ඉජ්ඣතූති** සබ්බා තෙ චිත්තගති ඉජ්ඣතු, පත්ථිතපත්ථිතස්ස ලාභී හොහීති

තස්ස ථුලිමඞ්ගලං වදන්ති. **යථෙව වාසවොති** යථා අම්හාකං පිතා වාසවො ඉච්ඡිතිච්ඡිතං දෙති, තථෙව නො ත්වම්පි හොහීති. **තන්ති** තං පුප්ඵං. **අභිසමෙක්ඛාති** දිස්වා. **සංකලහන්ති** නානාගාහං කලහවඩ්ඪනං කථං උදීරයි. **ඉමෙහීති** ඉමෙහි පුප්ඵෙහි නාම මය්හං අත්ථො නත්ථි, පටිවිරතො අහං මාලාධාරණතොති දීපෙති. **යායෙව වො සෙය්‍යසීති** යා තුම්හාකං අන්තරෙ ජෙට්ඨිකා. **සා පිළන්ධථාති** සා එතං පිළන්ධතූති අත්ථො.

තා චතස්සොපි තස්ස වචනං සුත්වා ගාථමාහංසු –

218.

‘‘ත්වං නොත්තමෙවාභිසමෙක්ඛ නාරද, යස්සිච්ඡසි තස්සා අනුප්පවෙච්ඡසු;

යස්සා හි නො නාරද ත්වං පදස්සසි, සායෙව නො හෙහිති සෙට්ඨසම්මතා’’ති.

තත්ථ **ත්වං නොත්තමෙවාති** උත්තමමහාමුනි ත්වමෙව නො උපධාරෙහි. තාසං වචනං සුත්වා නාරදො තා ආලපන්තො ගාථමාහ –

219.

‘‘අකල්ලමෙතං වචනං සුගත්තෙ, කො බ්‍රාහ්මණො සංකලහං උදීරයෙ;

ගන්ත්වාන භූතාධිපමෙව පුච්ඡථ, සචෙ න ජානාථ ඉධුත්තමාධමෙ’’න්ති.

තස්සත්ථො – භද්දෙ සුගත්තෙ, ඉදං තුම්හෙහි වුත්තං වචනං මම අයුත්තං, එවඤ්හි සති මයා තුම්හෙසු එකං සෙට්ඨං, සෙසා හීනා කරොන්තෙන කලහො වඩ්ඪිතො භවිස්සති, කො බාහිතපාපො බ්‍රාහ්මණො කලහං උදීරයෙ වඩ්ඪෙය්‍ය. එවරූපස්ස හි කලහවඩ්ඪනං නාම අයුත්තං, තස්මා ඉතො ගන්ත්වා අත්තනො පිතරං භූතාධිපං සක්කමෙව පුච්ඡථ, සචෙ අත්තනො උත්තමං අධමඤ්ච න ජානාථාති.

තතො සත්ථා ගාථමාහ –

220.

‘‘තා නාරදෙන පරමප්පකොපිතා, උදීරිතා වණ්ණමදෙන මත්තා;

සකාසෙ ගන්ත්වාන සහස්සචක්ඛුනො, පුච්ඡිංසු භූතාධිපං කා නු සෙය්‍යසී’’ති.

තත්ථ **පරමප්පකොපිතාති** පුප්ඵං අදදන්තෙන අතිවිය කොපිතා තස්ස කුපිතා හුත්වා. **උදීරිතාති** ‘‘භූතාධිපමෙව පුච්ඡථා’’ති වුත්තා.

සහස්සචක්ඛුනොති සක්කස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා. **කා නූති** අම්හාකං අන්තරෙ කතමා උත්තමාති පුච්ඡිංසු.

එවං පුච්ඡිත්වා ඨිතා –

221.

‘‘තා දිස්වා ආයත්තමනා පුරින්දදො, ඉච්චබ්‍රවී දෙවවරො කතඤ්ජලී;
සබ්බාව වො හොථ සුගත්තෙ සාදිසී, කොනෙව භද්දෙ කලහං උදීරයී’’ති.

තත්ථ **තා දිස්වාති**, භික්ඛවෙ, චතස්සොපි අත්තනො සන්තිකං ආගතා දිස්වා. **ආයත්තමනාති** උස්සුක්කමනා බ්‍යාවටචිත්තා. **කතඤ්ජලීති** නමස්සමානාහි දෙවතාහි පග්ගහිතඤ්ජලී. **සාදිසීති** සබ්බාව තුම්හෙ සාදිසියො. **කො නෙවාති** කො නු එවං. **කලහං උදීරයීති** ඉදං නානාගාහං විග්ගහං කථෙසි වඩ්ඪෙසි.

අථස්ස තා කථයමානා ගාථමාහංසු –

222.

‘‘යො සබ්බලොකච්චරිතො මහාමුනි, ධම්මෙ ඨිතො නාරදො සච්චනික්කමො;
සො නොබ්‍රවි ගිරිවරෙ ගන්ධමාදනෙ, ගන්ත්වාන භූතාධිපමෙව පුච්ඡථ;
සචෙ න ජානාථ ඉධුත්තමාධම’’න්ති.

තත්ථ **සච්චනික්කමොති** තථපරක්කමො.

තං සුත්වා සක්කො ‘‘ඉමා චතස්සොපි මය්හං ධීතරොව, සචාහං ‘එතාසු එකා ගුණසම්පන්නා උත්තමා’ති වක්ඛාමි, සෙසා කුජ්ඣිස්සන්ති, න සක්කා අයං අඩ්ඩො විනිච්ඡිනිතුං, ඉමා හිමවන්තෙ කොසියතාපසස්ස සන්තිකං පෙසෙසාමි, සො එතාසං අඩ්ඩං විනිච්ඡිනිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘අහං තුම්හාකං අඩ්ඩං න විනිච්ඡිනිස්සාමි, හිමවන්තෙ කොසියො නාම තාපසො අත්ථි, තස්සාහං අත්තනො සුධාභොජනං පෙසෙස්සාමි, සො පරස්ස අදත්වා න භුඤ්ජති, දදන්තො ච විචිනිත්වා ගුණවන්තානං දෙති, යා තුම්හෙසු තස්ස හත්ථතො භත්තං ලභිස්සති, සා උත්තමා භවිස්සතී’’ති ආචික්ඛන්තො ගාථමාහ –

223.

‘‘අසු බ්‍රහාරඤ්ඤචරො මහාමුනි, නාදත්වා භත්තං වරගත්තෙ භුඤ්ජති;
විචෙය්‍ය දානානි දදාති කොසියො,

යස්සා හි සො දස්සති සාව සෙය්‍යසී’’ති.

තත්ථ **බ්‍රහාරඤ්ඤධරොති** මහාඅරඤ්ඤවාසී.

ඉති සො තාපසස්ස සන්තිකං පෙසෙත්වා මාතලිං පක්කොසාපෙත්වා තස්ස සන්තිකං පෙසෙන්තො අනන්තරං ගාථමාහ –

224.

‘‘අසූ හි යො සම්මති දක්ඛිණං දිසං, ගඞ්ගාය තීරෙ හිමවන්තපස්සනි;
ස කොසියො දුල්ලභපානභොජනො, තස්ස සුධං පාපය දෙවසාරථී’’ති.

තත්ථ **සම්මතීති** වසති. **දක්ඛිණන්ති** හිමවන්තස්ස දක්ඛිණාය දිසාය. **පස්සනීති** පස්සෙ.

තතො සත්ථා ආහ –

225.

‘‘ස මාතලී දෙවවරෙන පෙසිතො, සහස්සයුත්තං අභිරුය්හ සන්දනං;
සුඛිප්පමෙව උපගම්ම අස්සමං, අදිස්සමානො මුනිනො සුධං අදා’’ති.

තත්ථ **අදිස්සමානොති**, භික්ඛවෙ, සො මාතලි දෙවරාජස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා තං අස්සමං ගන්ත්වා අදිස්සමානකායො හුත්වා තස්ස සුධං අදාසි, දදමානො ච රත්තිං පධානමනුයුඤ්ජිත්වා පච්චූසසමයෙ අග්ගිං පරිචරිත්වා විභාතාය රත්තියා උදෙන්තං සූරියං නමස්සමානස්ස ඨිතස්ස තස්ස හත්ථෙ සුධාභොජනපාතිං ඨපෙසි.

කොසියො තං ගහෙත්වා ඨිතකොව ගාථාද්වයමාහ –

226.

‘‘උදග්ගිහුත්තං උපතිට්ඨතො හි මෙ, පභඞ්කරං ලොකතමොනුදුත්තමං;
සබ්බානි භූතානි අධිච්ච වාසවො;
කො නෙව මෙ පාණිසු කිං සුධොදහි.

227.

‘‘සඞ්ඛූපමං සෙතමතුල්‍යදස්සනං, සුචිං සුගන්ධං පියරූපමබ්භුතං;
අදිට්ඨපුබ්බං මම ජාතු චක්ඛුභි, කා දෙවතා පාණිසු කිං සුධොදහී’’ති.

තත්ථ **උදග්ගිහුත්තන්ති** උදකඅග්ගිහුත්තං පරිචරිත්වා අග්ගිසාලතො නික්ඛම්ම පණ්ණසාලද්වාරෙ ඨත්වා පභඞ්කරං ලොකතමොනුදං උත්තමං ආදිච්චං උපතිට්ඨතො මම සබ්බානි භූතානි අධිච්ච අතික්කමිත්වා

වත්තමානො වාසවො නු ඛො එවං මම පාණීසු කිං සුධං කිං නාමෙතං ඔදහි. ‘‘සඞ්ඛූපම’’න්තිආදීහි ගීතකොව සුධං වණ්ණෙති.

තතො මාතලි ආහ –

228.

‘‘අහං මහින්දෙන මහෙසි පෙසිතො, සුධාභිහාසිං තුරිතො මහාමුනි;
ජානාසි මං මාතලි දෙවසාරථී, භුඤ්ජස්සු භත්තුත්තම මාභිවාරයි.

229.

‘‘භුත්තා ච සා ද්වාදස හන්ති පාපකෙ, ඛුදං පිපාසං අරතිං දරක්ලමං;
කොධූපනාහඤ්ච විවාදපෙසුණං, සීතුණ්හ තන්දිඤ්ච රසුත්තමං ඉද’’න්ති.

තත්ථ **සුධාභිහාසින්**ති ඉමං සුධාභොජනං තුය්හං අභිහරිං. **ජානාසී**ති ජානාහි මං ත්වං, අහං මාතලි නාම දෙවසාරථීති අත්ථො. **මාභිවාරයී**ති න භුඤ්ජාමීති අප්පටික්ඛිපිත්වා භුඤ්ජ මා පපඤ්ච කරි. **පාපකෙ**ති අයඤ්හි සුධා භුත්තා ද්වාදස පාපධම්මෙ හනති. **ඛුදන්**ති පඨමං තාව ඡාතභාවං හනති, දුතියං පානීයපිපාසං, තතියං උක්කණ්ඨිතං, චතුත්ථං කායදරථං, පඤ්චමං කිලන්තභාවං, ඡට්ඨං කොධං, සත්තමං උපනාහං, අට්ඨමං විවාදං, නවමං පෙසුණං, දසමං සීතං, එකාදසමං උණ්හං, ද්වාදසමං තන්දිං ආලසියභාවං, ඉදං රසුත්තමං උත්තමරසං සුධාභොජනං ඉමෙ ද්වාදස පාපධම්මෙ හනති.

තං සුත්වා කොසියො අත්තනො වතසමාදානං ආවිකරොන්තො –

230.

‘‘න කප්පතී මාතලි මය්හ භුඤ්ජිතුං, පුබ්බෙ අදත්වා ඉති මෙ වතුත්තමං;
න චාපි එකාස්නමරියපූජිතං, අසංවිභාගී ච සුඛං න වින්දතී’’ති. –

ගාථං වත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙහි පරස්ස අදත්වා භොජනෙ කං දොසං දිස්වා ඉදං වතං සමාදින්න’’න්ති මාතලිනා පුට්ඨො ආහ –

231.

‘‘ථීඝාතකා යෙ චිමෙ පාරදාරිකා, මිත්තද්දුනො යෙ ච සපන්ති සුබ්බතෙ;
සබ්බෙ ච තෙ මච්ඡරිපඤ්චමාධමා, තස්මා අදත්වා උදකම්පි නාස්නියෙ.

232.

‘‘සොහිත්ථියා වා පුරිසස්ස වා පන, දස්සාමි දානං විදුසම්පවණ්ණිතං;

සද්ධා වදඤ්ඤූ ඉධ වීතමච්ඡරා, භවන්ති හෙතෙ සුචිසච්චසම්මතා''ති.

තත්ථ **පුබ්බෙති** පඨමං අදත්වා, අථ වා ඉති මෙ පුබ්බෙ වතුත්තමං ඉදං පුබ්බෙව මයා වතං සමාදින්නන්ති දස්සෙති. **න චාපි එකාස්නමරියපූජිතන්ති** එකකස්ස අසනං න අරියෙහි බුද්ධාදීහි පූජිතං. **සුඛන්ති** දිබ්බමානුසිකං සුඛං න ලභති. **ජීසාතකාති** ඉත්ථිසාතකා. **යෙ චිමෙති** යෙ ච ඉමෙ. **සපන්තීති** අක්කොසන්ති. **සුබ්බතෙති** ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණෙ. **මච්ඡරිපඤ්චමාති** මච්ඡරී පඤ්චමො එතෙසන්ති මච්ඡරිපඤ්චමා. **අධමාති** ඉමෙ පඤ්ච අධමා නාම. **තස්මාති** යස්මා අහං පඤ්චමඅධමභාවභයෙන අදත්වා උදකම්පි **නාස්නියෙ** න පරිභුඤ්ජිස්සාමීති ඉමං වතං සමාදියිං. **සොහිත්ථියා වාති** සො අහං ඉත්ථියා වා. **විඳූසම්පවණ්ණිතන්ති** විඳූහි පණ්ඩිතෙහි බුද්ධාදීහි වණ්ණිතං. **සුචිසච්චසම්මතාති** එතෙ ඔකප්පනියසද්ධාය සමන්නාගතා වදඤ්ඤූ වීතමච්ඡරා පුරිසා සුචී චෙව උත්තමසම්මතා ච හොන්තීති අත්ථො.

තං සුත්වා මාතලි දිස්සමානකායෙන අට්ඨාසි. තස්මිං ඛණෙ තා චතස්සො දෙවකඤ්ඤායො චතුද්දිසං අට්ඨංසු, සිරී පාචීනදිසාය අට්ඨාසි, ආසා දක්ඛිණදිසාය, සද්ධා පච්ඡිමදිසාය, හිරී උත්තරදිසාය. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

233.

''අතො මතා දෙවවරෙන පෙසිතා, කඤ්ඤා චතස්සො කනකත්තචූපමා;

ආසා ච සද්ධා ච සිරී තතො හිරී, තං අස්සමං ආගමු යත්ථ කොසියො.

234.

''තා දිස්වා සබ්බො පරමප්පමොදිතො, සුභෙන වණ්ණෙන සිඛාරිවග්ගිනො;

කඤ්ඤා චතස්සො චතුරො චතුද්දිසා, ඉච්චබ්‍රවී මාතලිනො ච සම්මුඛා.

235.

''පුරිමං දිසං කා ත්වං පභාසි දෙවතෙ, අලඞ්කතා තාරවරාව ඔසධී;

පුච්ඡාමි තං කඤ්චනවෙල්ලිවිග්ගහෙ, ආචික්ඛ මෙ ත්වං කතමාසි දෙවතා.

236.

''සිරාහ දෙවී මනුජෙහි පූජිතා, අපාපසත්තූපනිසෙවිනී සදා;

සුධාවිවාදෙන තවන්තිමාගතා, තං මං සුධාය වරපඤ්ඤ භාජය.

237.

‘‘යස්සාහමිච්ඡාමි සුධං මහාමුනි, සො සබ්බකාමෙහි නරො පමොදති;

සිරීති මං ජානහි ජූහතුත්තම, තං මං සුධාය වරපඤ්ඤ භාජයා’’ති.

තත්ථ **අතොති** තතො. **මතාති** අනුමතා, අථ දෙවවරෙන අනුමතා චෙව පෙසිතා චාති අත්ථො. **සබ්බො පරමප්පමොදිතොති** අනවසෙසො හුත්වා අතිපමොදිතො. ‘‘සාම’’න්තිපි පාඨො, තා දෙවතා සාමං දිස්වාති අත්ථො. **චතුරොති** චතුරා. අයමෙව වා පාඨො, චාතුරියෙන සමන්නාගතාති අත්ථො. **තාරවරාති** තාරකානං වරා. **කඤ්චනවෙල්ලිවිග්ගහෙති** කඤ්චනරූපසදිසසරීරෙ. **සිරාහාති** සිරී අහං. **තවන්තිමාගතාති** තව සන්තිකං ආගතා. **භාජයාති** යථා මං සුධා භජති, තථා කරොහි, සුධං මෙ දෙහීති අත්ථො. **ජානහීති** ජාන. **ජූහතුත්තමාති** අග්ගිං ජුහන්තානං උත්තම.

තං සුත්වා කොසියො ආහ –

238.

‘‘සිප්පෙන විජ්ජාචරණෙන බුද්ධියා, නරා උපෙතා පගුණා සකම්මුනා;

තයා විහීනා න ලභන්ති කිඤ්චනං, තයිදං න සාධු යදිදං තයා කතං.

239.

‘‘පස්සාමි පොසං අලසං මහග්ඝසං, සුදුක්කුලීනම්පි අරූපිමං නරං;

තයානුගුත්තො සිරි ජාතිමාමපි, පෙසෙති දාසං විය භොගවා සුඛී.

240.

‘‘තං තං අසච්චං අවිභජ්ජසෙවිනිං, ජානාමි මූළ්හං විදුරානුපාතිනිං;

න තාදිසී අරහති ආසනූදකං, කුතො සුධා ගච්ඡ න මය්හ රුච්චසී’’ති.

තත්ථ **සිප්පෙනාති** හත්ථිඅස්සරථධනුසිප්පාදිනා. **විජ්ජාචරණෙනාති** වෙදත්තයසඞ්ඛාතාය විජ්ජාය චෙව සීලෙන ච. **පගුණා සකම්මුනාති** අත්තනො පුරිසකාරෙන පධානගුණසමන්නාගතා. **කිඤ්චනන්ති** කිඤ්චි අප්පමත්තකම්පි යසං වා සුඛං වා න ලභන්ති. **යදිදන්ති** යං එතං ඉස්සරියත්ථාය සිප්පානි උග්ගණ්හිත්වා චරන්තානං තයා වෙකල්ලං කතං, තං තෙ න සාධු. **අරූපිමන්ති** විරූපං. **තයානුගුත්තොති** තයා අනුරක්ඛිතො. **ජාතිමාමපීති** ජාතිසම්පන්නම්පි සිප්පවිජ්ජාචරණබුද්ධිකම්මෙහි සම්පන්නම්පි. **පෙසෙතීති** පෙසනකාරකං කරොති. **තං තන්ති** තස්මා තං. **අසච්චන්ති** සභාවසඞ්ඛාතෙ සච්චෙ අවත්තනතාය අසච්චං උත්තමභාවරහිතං. **අවිභජ්ජසෙවිනින්ති** අවිභජිත්වා යුත්තායුත්තං අජානිත්වා සිප්පාදිසම්පන්නෙපි ඉතරෙපි සෙවමානං. **විදුරානුපාතිනින්ති** පණ්ඩිතානුපාතිනිං පණ්ඩිතෙ පාතෙත්වා පොථෙත්වා විහෙඨෙත්වා

වරමානං. **කුතො සුධාති** තාදිසාය නිග්ගුණාය කුතො සුධාභොජනං, න මෙ රුච්චසි, ගච්ඡ මා ඉධ තිට්ඨාති.

සා තෙන පටික්ඛිත්තා තත්ථෙවන්තරධායි. තතො සො ආසාය සද්ධිං සල්ලපන්තො ආහ –

241.

‘‘කා සුක්කදාඨා පටිමුක්කකුණ්ඩලා, චිත්තඞ්ගදා කම්බුවිමට්ඨධාරිනී;

ඔසිත්තවණ්ණං පරිදය්හ සොභසි, කුසග්ගිරත්තං අපිළය්හ මඤ්ජරිං.

242.

‘‘මිගීව භන්තා සරචාපධාරිනා, විරාධිතා මන්දමිව උදික්ඛසි;

කො තෙ දුතීයො ඉද මන්දලොචනෙ, න භායසි එකිකා කානනෙ වනෙ’’ති.

තත්ථ **චිත්තඞ්ගදාති** චිත්‍රෙහි අඞ්ගදෙහි සමන්නාගතා. **කම්බුවිමට්ඨධාරිනීති** කරණපරිනිට්ඨිතෙන විමට්ඨසුවණ්ණාලඞ්කාරධාරිනී. **ඔසිත්තවණ්ණන්ති** අවසිත්තඋදකධාරවණ්ණං දිබ්බදුකූලං. **පරිදය්හාති** නිවාසෙත්වා චෙව පාරුපිත්වා ච. **කුසග්ගිරත්තන්ති** කුසතිණග්ගිසිඛාවණ්ණං. **අපිළය්හ මඤ්ජරින්ති** සපල්ලවං අසොකකණ්ණිකං කණ්ණෙ පිළන්ධිත්වාති වුත්තං හොති. **සරචාපධාරිනාති** ලුද්දෙන. **විරාධිතාති** විරද්ධපහාරා. **මන්දමිවාති** යථා සා මිගී භීතා වනන්තරෙ ඨත්වා තං මන්දං මන්දං ඔලොකෙති, එවං ඔලොකෙසි.

තතො ආසා ආහ –

243.

‘‘න මෙ දුතීයො ඉධ මත්ථි කොසිය, මසක්කසාරප්පභවම්හි දෙවතා;

ආසා සුධාසාය තවන්තිමාගතා, තං මං සුධාය වරපඤ්ඤ භාජයා’’ති.

තත්ථ **මසක්කසාරප්පභවාති** තාවතිංසභවනෙ සම්භවා.

තං සුත්වා කොසියො ‘‘ත්වං කිර යො තෙ රුච්චති, තස්ස ආසාඵලනිප්ඵාදනෙන ආසං දෙසි, යො තෙ න රුච්චති, තස්ස න දෙසි, නත්ථි තයා සමා පත්ථිතත්ථවිනාසිකා’’ති දීපෙන්තො ආහ –

244.

‘‘ආසාය යන්ති වාණිජා ධනෙසිනො, නාවං සමාරුය්හ පරෙන්ති අණ්ණවෙ;

තෙ තත්ථ සීදන්ති අථොපි එකදා, ජීනාධනා එන්ති විනට්ඨපාභතා.

245.

‘‘ආසාය ඛෙත්තානි කසන්ති කස්සකා, වපන්ති බීජානි කරොන්තුපායසො;
ඊතීනිපාතෙන අවුට්ඨිතාය වා, න කිඤ්චි වින්දන්ති තතො ඵලාගමං.

246.

‘‘අථත්තකාරානි කරොන්ති භත්තුසු, ආසං පුරක්ඛත්වා නරා සුඛෙසිනො;
තෙ භත්තුරත්ථා අතිගාළ්හිතා පුන, දිසා පනස්සන්ති අලද්ධ කිඤ්චනං.

247.

‘‘හිත්වාන ධඤ්ඤඤ්ච ධනඤ්ච ඤාතකෙ, ආසාය සග්ගාධිමනා සුඛෙසිනො;
තපන්ති ලූඛම්පි තපං චිරන්තරං, කුමග්ගමාරුය්හ පරෙන්ති දුග්ගතිං.

248.

‘‘ආසා විසංවාදිකසම්මතා ඉමෙ, ආසෙ සුධාසං විනයස්සු අත්තනි;
න තාදිසී අරහති ආසනූදකං, කුතො සුධා ගච්ඡ න මය්හ රුච්චසී’’ති.

තත්ථ **පරෙන්තීති** පක්ඛන්දන්ති. **ජීනාධනාති** ජීනධනා. ඉති තව වසෙන එකෙ සම්පජ්ජන්ති එකෙ විපජ්ජන්ති, නත්ථි තයා සදිසා පාපධම්මාති වදති. **කරොන්තුපායසොති** තං තං කිච්චං උපායෙන කරොන්ති. **ඊතීනිපාතෙනාති** විසමවාතමූසිකසලභසුකපාණකසෙතට්ඨිකරොගාදීනං සස්සුපද්දවානං අඤ්ඤතරනිපාතෙන වා. **තතොති** තතො සස්සතො තෙ කිඤ්චි ඵලං න වින්දන්ති, තෙසම්පි ආසච්ඡෙදනකම්මං ත්වමෙව කරොසීති වදති. **අථත්තකාරානීති** යුද්ධභූමීසු පුරිසකාරෙ. **ආසං පුරක්ඛත්වාති** ඉස්සරියාසං පුරතො කත්වා. **භත්තුරත්ථාති** සාමිනො අත්ථාය. **අතිගාළ්හිතාති** පච්චත්ථිකෙහි අතිපීළිතා විලුත්තසාපතෙය්‍යා ද්ධස්තසෙනවාහනා හුත්වා. **පනස්සන්තීති** පලායන්ති. **අලද්ධ කිඤ්චනන්ති** කිඤ්චි ඉස්සරියං අලභිත්වා. ඉති එතෙසම්පි ඉස්සරියාලාභං ත්වමෙව කරොසීති වදති. **සග්ගාධිමනාති** සග්ගං අධිගන්තුමනා. **ලූඛන්ති** නිරොජං පඤ්චතපාදිකං කායකිලමථං. **චිරන්තරන්ති** චිරකාලං. **ආසා විසංවාදිකසම්මතා ඉමෙති** එවං ඉමෙ සත්තා සග්ගාසාය දුග්ගතිං ගච්ඡන්ති, තස්මා ත්වං ආසා නාම විසංවාදිකසම්මතා විසංවාදිකාති සඞ්ඛං ගතා. **ආසෙති** තං ආලපති.

සාපි තෙන පටික්ඛිත්තා අන්තරධායි. තතො සද්ධාය සද්ධිං සල්ලපන්තො ගාථමාහ –

249.

‘‘දද්දල්ලමානා යසසා යසස්සිනී, ජිසඤ්ඤනාමව්හයනං දිසං පති;

පුච්ඡාමි තං කඤ්චනවෙල්ලිවිග්ගහෙ, ආචික්ඛ මෙ ත්වං කතමාසි දෙවතෙ’’ති.

තත්ථ **දද්දල්ලමානාති** ජලමානා. **ජිසඤ්ඤනාමච්ඡියනන්ති** අපරාති ච පච්ඡිමාති ච එවං ජිසඤ්ඤෙන ලාමකෙන නාමෙන වුච්චමානං දිසං පති දද්දල්ලමානා තිට්ඨසි.

තතො සා ගාථමාහ –

250.

‘‘සද්ධාහ දෙවී මනුජෙහි පූජිතා, අපාපසත්තූපනිසෙවිනී සදා;

සුධාවිවාදෙන තවන්ති මාගතා, තං මං සුධාය වරපඤ්ඤ භාජයා’’ති.

තත්ථ **සද්ධාති** යස්ස කස්සචි වචනපත්තියායනා සාවජ්ජාපි හොති අනවජ්ජාපි. **පූජිතාති** අනවජ්ජකොට්ඨාසවසෙන පූජිතා. **අපාපසත්තූපනිසෙවිනීති** අනවජ්ජසද්ධාය ච එකන්තපත්තියායනුසභාවාර පරෙසුපි පත්තියායනවිදහනසමත්ථාය දෙවතායෙතං නාමං.

අථ නං කොසියො ‘‘ඉමෙ සත්තා යස්ස කස්සචි වචනං සද්දහිත්වා තං තං කරොන්තා කත්තබ්බතො අකත්තබ්බමෙව බහුතරං කරොන්ති, තං සබ්බං තයා කාරිතං නාම හොතී’’ති වත්වා එවමාහ –

251.

‘‘දානං දමං චාගමථොපි සංයමං, ආදාය සද්ධාය කරොන්ති හෙකදා;

ථෙය්‍යං මුසා කූටමථොපි පෙසුණං, කරොන්ති හෙකෙ පුන විච්චුතා තයා.

252.

‘‘භරියාසු පොසො සදිසීසු පෙක්ඛවා, සීලූපපන්නාසු පතිබ්බතාසුපි;

විනෙත්වාන ඡන්දං කුලිත්ථීරාසුපි, කරොති සද්ධං පුන කුම්භදාසියා.

253.

‘‘ත්වමෙව සද්ධෙ පරදාරසෙවිනී, පාපං කරොසි කුසලම්පි රිඤ්චසි;

න තාදිසී අරහති ආසනූදකං, කුතො සුධා ගච්ඡ න මය්හ රුච්චසී’’ති.

තත්ථ **දානන්ති** දසවත්ථුකං පුඤ්ඤචෙතනං. **දමන්ති** ඉන්ද්‍රියදමනං. **චාගන්ති** දෙය්‍යධම්මපරිච්චාගං. **සංයමන්ති** සීලං. **ආදාය සද්ධායාති** ‘‘එතානි දානාදීනි මහානිසංසානි කත්තබ්බානී’’ති වදතං වචනං සද්ධාය ආදියිත්වාපි කරොන්ති එකදා. **කූටන්ති** තුලාකූටාදිකං වා ගාමකූටාදිකං කම්මං වා. **කරොන්ති හෙකෙති** එකෙ මනුස්සා එවරූපෙසු නාම කාලෙසු ඉමෙසඤ්ච අත්ථාය ථෙය්‍යාදීනි කත්තබ්බානීති කෙසඤ්චි වචනං සද්දහිත්වා එතානිපි කරොන්ති. **පුන විච්චුතා තයාති** පුන තයා විසුත්තා

සාවජ්ජදුක්ඛවිපාකානෙතානි න කත්තබ්බානීති වදතං වචනං අපත්තියායිත්වාපි කරොන්ති. ඉති තව වසෙන සාවජ්ජම්පි අනවජ්ජම්පි කරෙය්‍යාසි වදති.

සදිසීසූති ජාතිගොත්තසීලාදීහි සදිසීසු. **පෙක්ඛවාති** පෙක්ඛා වුච්චති තණ්හා, සතණ්හොති අත්ථො. **ඡන්දන්ති** ඡන්දරාගං. **කරොති සද්ධන්ති** කුම්භදාසියාපි වචනෙ සද්ධං කරොති, තස්සා ''අහං තුම්හාකං ඉදං නාම උපකාරං කරිස්සාමී''ති වදන්තියා පත්තියායිත්වා කුලිත්ථියොපි ඡඩ්ඩෙත්වා තමෙව පටිසෙවති, අසුකා නාම තුම්හෙසු පටිබද්ධචිත්තාති කුම්භදාසියාපි වචනෙ සද්ධං කත්වාව පරදාරං සෙවති. **ත්වමෙව සද්ධෙ පරදාරසෙවිනීති** යස්මා තං තං පත්තියායිත්වා තව වසෙන පරදාරං සෙවන්ති පාපං කරොන්ති කුසලං ජහන්ති, තස්මා ත්වමෙව පරදාරසෙවිනී ත්වං පාපානි කරොසි, කුසලම්පි රිඤ්චසි, නත්ථි තයා සමා ලොකවිනාසිකා පාපධම්මා, ගච්ඡ න මෙ රුච්චසීති.

සා තත්ථෙව අන්තරධායි. කොසියොපි උත්තරතො ඨිතාය හිරියා සද්ධිං සල්ලපන්තො ගාථාද්වයමාහ –

254.

''ජිඝඤ්ඤරත්තිං අරුණස්මිමූහතෙ, යා දිස්සති උත්තමරූපවණ්ණිනී;
තථූපමා මං පටිභාසි දෙවතෙ, ආචික්ඛ මෙ ත්වං කතමාසි අච්ඡරා.

255.

''කාළා නිදාසෙරිව අග්ගිජාරිව, අනිලෙරිතා ලොහිතපත්තමාලිනී;
කා තිට්ඨසි මන්දමිගාවලොකයං, භාසෙසමානාව ගිරං න මුඤ්චසී''ති.

තත්ථ **ජිඝඤ්ඤරත්තින්ති** පච්ඡිමරත්තිං, රත්තිපරියොසානෙති අත්ථො. **ඌහතෙති** අරුණෙ උග්ගතෙ. **යාති** යා පුරත්ථිමා දිසා රත්තසුවණ්ණතාය උප්පමරූපධරා හුත්වා දිස්සති. **කාළා නිදාසෙරිවාති** නිදාඝසමයෙ කාළවල්ලි විය. **අග්ගිජාරිවාති** අග්ගිජාලා ඉව, සාපි නිජ්ඣාමඛෙත්තෙසු තරුණඋට්ඨිතකාළවල්ලි වියාති අත්ථො. **ලොහිතපත්තමාලිනීති** ලොහිතවණ්ණෙහි පත්තෙහි පරිවුතා. **කා තිට්ඨසීති** යථා සා තරුණකාළවල්ලි වාතෙරිතා විලාසමානා සොභමානා තිට්ඨති, එවං කා නාම ත්වං තිට්ඨසි. **භාසෙසමානාවාති** මයා සද්ධිං භාසිතුකාමා විය හොසි, න ච ගිරං මුඤ්චසි.

තතො සා ගාථමාහ –

256.

‘‘හිරාහ දෙවී මනුජෙහි පූජිතා, අපාපසත්තූපනිසෙවිනී සදා;
සුධාවිවාදෙන තවන්තිමාගතා, සාහං න සක්කොමි සුධම්පි යාචිතුං;
කොපීනරූපා විය යාචනිත්ථියා’’ති.

තත්ථ **හිරාහන්ති** හිරී අහං. **සුධම්පීති** සා අහං සුධාභොජනං තං යාචිතුම්පි න සක්කොමි. කිංකාරණා? **කොපීනරූපා විය යාචනිත්ථියා,** යස්මා ඉත්ථියා යාචනා නාම කොපීනරූපා විය රහස්සඞ්ගවිවරණසදිසා හොති, නිල්ලජ්ජා විය හොතීති අත්ථො.

තං සුත්වා තාපසො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

257.

‘‘ධම්මෙන ඤායෙන සුගත්තෙ ලච්ඡසි, එසො හි ධම්මො න හි යාචනා සුධා.

තං තං අයාචන්තිමහං නිමන්තයෙ, සුධාය යඤ්චිච්ඡසි තම්පි දම්මි තෙ.

258.

‘‘සා ත්වං මයා අජ්ජ සකම්හි අස්සමෙ, නිමන්තිතා කඤ්චනවෙල්ලිවිග්ගහෙ;
තුවඤ්හි මෙ සබ්බරසෙහි පූජියා, තං පූජයිත්වාන සුධම්පි අස්නියෙ’’ති.

තත්ථ **ධම්මෙනාති** සභාවෙන. **ඤායෙනාති** කාරණෙන. **න හි යාචනා සුධාති** න හි යාචනාය සුධා ලබ්භති, තෙනෙව කාරණෙන ඉතරා තිස්සො නලභිංසු. **තං තන්ති** තස්මා තං. **යඤ්චිච්ඡසීති** න කෙවලං නිමන්තෙමියෙව, යඤ්ච සුධං ඉච්ඡසි, තම්පි දම්මි තෙ. **කඤ්චනවෙල්ලිවිග්ගහෙති** කඤ්චනරාසිසස්සිරිකසරීරෙ. **පූජියාති** න කෙවලං සුධාය, අඤ්ඤෙහිපි සබ්බරසෙහි ත්වං මයා පූජෙතබ්බයුත්තකාව. **අස්නියෙති** තං පූජෙත්වා සචෙ සුධාය අවසෙසං භවිස්සති, අහම්පි භුඤ්ජිස්සාමි.

තතො අපරා අභිසම්බුද්ධගාථා –

259.

‘‘සා කොසියෙනානුමතා ජුතීමතා, අද්ධා හිරි රම්මං පාවිසි යස්සමං;
උදකවන්තං ඵලමරියපූජිතං, අපාපසත්තූපනිසෙවිතං සදා.

260.

‘‘රුක්ඛග්ගහානා බහුකෙත්ථ පුප්ඵිතා, අම්බා පියාලා පනසා ච කිංසුකා;

සොභඤ්ජනා ලොද්දමථොපි පද්ධකා, කෙකා ච භඞ්ගා තිලකා සුපුප්ඵිතා.

261.

‘‘සාලා කරෙරී බහුකෙත්ථ ජම්බුයො,
අස්සත්ථනිග්‍රොධමධුකවෙතසා;
උද්දාලකා පාටලි සින්දුවාරකා, මනුඤ්ඤගන්ධා මුචලින්දකෙතකා.

262.

‘‘හරෙණුකා වෙළුකා කෙණු තින්දුකා, සාමාකනීවාරමථොපි චීනකා;
මොචා කදලී බහුකෙත්ථ සාලියො, පවීහයො ආභූජිනො ච තණ්ඩුලා.

263.

‘‘තස්සෙවුත්තරපස්සෙන, ජාතා පොක්ඛරණී සිවා;
අකක්කසා අපබ්භාරා, සාධු අප්පටිගන්ධිකා.

264.

‘‘තත්ථ මච්ඡා සන්නිරතා, ඛෙමිනො බහුභොජනා;
සිඞ්ගූ සවඞ්කා සංකුලා, සතවඞ්කා ච රොහිතා;
ආළිගග්ගරකාකිණ්ණා, පාඨීනා කාකමච්ඡකා.

265.

‘‘තත්ථ පක්ඛී සන්නිරතා, ඛෙමිනො බහුභොජනා;
හංසා කොඤ්චා මයූරා ච, චක්කවාකා ච කුක්කුහා;
කුණාලකා බහූ චිත්‍රා, සිඛණ්ඩී ජීවජීවකා.

266.

‘‘තත්ථ පානාය මායන්ති, නානා මිගගණා බහූ;
සීහා බ්‍යග්ඝා වරාහා ච, අච්ඡකොකතරච්ඡයො.

267.

‘‘පලාසාදා ගවජා ච, මහිංසා රොහිතා රුරූ;
එණෙය්‍යා ච වරාහා ච, ගණිනො නීකසූකරා;
කදලිමිගා බහුකෙත්ථ, බිළාරා සසකණ්ණිකා.

268.

‘‘ඡමාගිරී පුප්ඵවිචිත්‍රසන්ථතා, දිජාභිඝුට්ඨා දිජසඞ්ඝසෙවිතා’’ති.

තත්ථ **ජුතිමතා**ති ආනුභාවසම්පන්නෙන. **පාවිසි යස්සමන්**ති පාවිසි අස්සමං, **ය**-කාරො බ්‍යඤ්ජනසන්ධිකරො. **උදකවන්තන්**ති තෙසු තෙසු

ඨානෙසු උදකසම්පන්නං. **ඵලන්ති** අනෙකඵලසම්පන්නං. **අරියපූජිතන්ති** නීවරණදොසරහිතෙහි ඣානලාභීහි අරියෙහි පූජිතං පසත්ථං. **රුක්ඛගහනාති** පුප්ඵූපගඵලූපගරුක්ඛගහනා. **සොභඤ්ජනාති** සිග්ගුරුක්ඛා. **ලොද්දමථොපි පද්ධකාති** ලොද්දරුක්ඛා ච පදුමරුක්ඛා ච. **කෙකා ච භඞ්ගාති** එවංනාමකා රුක්ඛා එව. **කරෙරීති** කරෙරිරුක්ඛා. **උද්දාලකාති** වාතඝාතකා. **මුචලින්දකෙතකාති** මුචලින්දා ච පඤ්චවිධකෙතකා ච. **හරෙණුකාති** අපරණ්ණජාති. **වෙළුකාති** වංසභෙදකා. **කෙණූති** අරඤ්ඤමාසා. **තින්දුකාති** තිම්බරුරුක්ඛා. **චීනකාති** ඛුද්දකරාජමාසා. **මොචාති** අට්ඨිකකදලියො. **සාලියොති** නානප්පකාරා ජාතස්සරං උපනිස්සාය ජාතා සාලියො. **පවීහයොති** නානප්පකාරා වීහයො. **ආභූජිනොති** භූජපත්තා. **තණ්ඩුලාති** නික්කුණ්ඩකථුසානි සයංජාතතණ්ඩුලසීසානි.

තස්සෙවාති, භික්ඛවෙ, තස්සෙව අස්සමස්ස උත්තරදිසාභාගෙ. **පොක්ඛරණීති** පඤ්චවිධපදුමසඤ්ඡන්නා ජාතස්සරපොක්ඛරණී. **අකක්කසාති** මච්ඡසිප්පිකසෙවාලාදිකක්කසරහිතා. **අපබ්භාරාති** අච්ඡින්නතටා සමතිත්ථා. **අප්පටිගන්ධිකාති** අපටික්කූලගන්ධෙන උදකෙන සමන්නාගතා. **තත්ථාති** තස්සා පොක්ඛරණියා. **බෙම්නොති** අභයා. **‘‘සිඞ්ගූ’’**තිආදීනි තෙසං මච්ඡානං නාමානි. **කුණාලකාති** කොකිලා. **චිත්‍රාති** චිත්‍රපත්තා. **සිඛණ්ඩීති** උට්ඨිතසිඛා මොරා, අඤ්ඤෙපි වා මත්ථකෙ ජාතසිඛා පක්ඛිනො. **පානාය මායන්තීති** පානාය ආයන්ති. **පලාසාදාති** ඛග්ගා. **ගවජාති** ගවයා. **ගණිනොති** ගොකණ්ණා. **කණ්ණිකාති** කණ්ණිකමිගා. **ඡමාගිරීති** භූමිසමපත්ථටා පිට්ඨිපාසාණා. **පුප්ඵවිචිත්‍රසන්ථතාති** විචිත්‍රපුප්ඵසන්ථතා. **දිජාභිඝුට්ඨාති** මධුරස්සරෙහි දිජෙහි අභිඝුට්ඨා. එවරූපා තත්ථ භූමිපබ්බතාති එවං භගවා කොසියස්ස අස්සමං වණ්ණෙති.

ඉදානි හිරිදෙවියා තත්ථ පවිසනාදීනි දස්සෙතුං ආහ –

269.

‘‘සා සුත්තචා නීලදුමාභිලම්බිතා, විජ්ජු මහාමෙඝරිවානුපජ්ජථ;
තස්සා සුසම්බන්ධසිරං කුසාමයං, සුචිං සුගන්ධං අජිනූපසෙවිතං;
අත්‍රිච්ච කොච්ඡං හිරිමෙතදබ්‍රවි, නිසීද කල්‍යාණි සුඛයිදමාසනං.

270.

‘‘තස්සා තදා කොච්ඡගතාය කොසියො, යදිච්ඡමානාය ජටාජිනන්ධරො;
නවෙහි පත්තෙහි සයං සහූදකං, සුධාභිහාසී තුරිතො මහාමුනි.

271.

‘‘සා තං පටිග්ගය්හ උභොහි පාණිභි, ඉච්චබ්‍රවි අත්තමනා ජටාධරං;

හන්දාහං එතරහි පූජිතා තයා, ගච්ඡෙයාං බ්‍රහ්මෙ තිදිවං ජිතාවිනී.

272.

‘‘සා කොසියෙනානුමතා ජුතීමතා, උදීරිතා වණ්ණමදෙන මත්තා;
සකාසෙ ගන්ත්වාන සහස්සචක්ඛුනො, අයං සුධා වාසව දෙහි මෙ ජයං.

273.

‘‘තමෙන සක්කොපි තදා අපූජයි, සහින්දදෙවා සුරකඤ්ඤමුත්තමං;
සා පඤ්ජලී දෙවමනුස්සපූජිතා, නවම්හි කොච්ඡම්හි යදා උපාවිසී’’ති.

තත්ථ **සුත්තචාති** සුච්ඡවි. **නීලදුමාභිලම්බිතාති** නීලෙසු දුමෙසු අභිලම්බිතා හුත්වා, තං තං නීලදුමසාඛං පරාමසන්තීති අත්ථො. **මහාමෙඝරිවාති** තෙන නිමන්තිතා මහාමෙඝවිජ්ජු විය තස්ස තං අස්සමං පාවිසි. **තස්සාති** තස්සා හිරියා. **සුසම්බන්ධසිරන්ති** සුට්ඨු සම්බන්ධසීසං. **කුසාමයන්ති** උසීරාදිමිස්සකකුසතිණමයං. **සුගන්ධන්ති** උසීරෙන චෙව අඤ්ඤෙන සුගන්ධතිණෙන ච මිස්සකත්තා සුගන්ධං. **අජිනූපසෙවිතන්ති** උපරිඅත්ථතෙන අජිනචම්මෙන උපසෙවිතං. **අත්‍රිච්ච කොච්ඡන්ති** එවරූපං කොච්ඡාසනං පණ්ණසාලද්වාරෙ අත්ථරිත්වා. **සුබයිදමාසනන්ති** සුඛං නිසීද ඉදමාසනං.

යන්ති යාවදත්ථං. **ඉච්ඡමානායාති** සුධං ඉච්ඡන්තියා. **නවෙහි පත්තෙහීති** තඞ්ඛණඤ්ඤෙව පොක්ඛරණිතො ආහතෙහි අල්ලපදුමිනිපත්තෙහි. **සයන්ති** සහත්ථෙන. **සහුදකන්ති** දක්ඛිණොදකසහිතං. **සුධාභිහාසීති** සුධං අභිහරි. **තුරිතොති** සොමනස්සවෙගෙන තුරිතො. **හන්දාති** වවස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. **ජිතාවිනීති** විජයප්පත්තා හුත්වා.

අනුමතාති ඉදානි යථාරුචිං ගච්ඡාති අනුඤ්ඤාතා. **උදීරිතාති** තිදසපුරං ගන්ත්වා සක්කස්ස සන්තිකෙ අයං සුධාති උදීරයි. **සුරකඤ්ඤන්ති** දෙවධීතරං. **උත්තමන්ති** පවරං. **සා පඤ්ජලී දෙවමනුස්සපූජිතාති** පඤ්ජලී දෙවෙහි ච මනුස්සෙහි ච පූජිතා. **යදාති** යදා නිසීදනත්ථාය සක්කෙන දාපිතෙ නවෙ කඤ්චනපීඨසඞ්ඛාතෙ කොච්ඡෙ සා උපාවිසි, තදා නං තත්ථ නිසින්නං සක්කො ච සෙසදෙවතා ච පාරිච්ඡත්තකපුප්ඵාදීහි පූජයිංසු.

එවං සක්කො තං පූජෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘කෙන නු ඛො කාරණෙන කොසියො සෙසානං අදත්වා ඉමිස්සාව සුධං අදාසී’’ති. සො තස්ස කාරණස්ස ජානනත්ථාය පුන මාතලිං පෙසෙසි. තමත්ථං ආවි කරොන්තො සත්ථා ආහ –

274.

‘‘තමෙව සංසී පුනදෙව මාතලිං, සහස්සනෙත්තො තිදසානමින්දො;

ගන්ත්වාන වාක්‍යං මම බ්‍රූහි කොසියං, ආසාය සද්ධා සිරියා ච කොසිය;
හිරී සුධං කෙන මලත්ථ හෙතුනා’’ති.

තත්ථ **සංසීති** අභාසි. **වාක්‍යං මමාති** මම වාක්‍යං කොසියං බ්‍රූහි. **ආසාය සද්ධා සිරියා චාති** ආසාතො ච සද්ධාතො ච සිරිතො ච හිරීයෙව කෙන හෙතුනා සුධමලත්ථාති.

සො තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා වෙජයන්තරථමාරුය්හ අගමාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

275.
‘‘තං සුප්ලවත්ථං උදතාරයී රථං, දද්දල්ලමානං උපකාරියසාදිසං;
ජම්බොනදීසං තපනෙය්‍යසන්නිභං, අලඞ්කතං කඤ්චනචිත්තසන්නිභං.

276.
‘‘සුවණ්ණචන්දෙත්ථ බහූ නිපාතිතා, හත්ථී ගවාස්සා කිකිබ්‍යග්ඝදීපියො;
එණෙය්‍යකා ලඞ්ඝමයෙත්ථ පක්ඛිනො, මිගෙත්ථ වෙළුරියමයා යුධා යුතා.

277.
‘‘තත්ථස්සරාජහරයො අයොජයුං, දසසතානි සුසුනාගසාදිසෙ;
අලඞ්කතෙ කඤ්චනජාලුරච්ඡදෙ, ආවෙළිනෙ සද්දගමෙ අසඞ්ගිතෙ.

278.
‘‘තං යානසෙට්ඨං අභිරුය්හ මාතලි, දිසා ඉමායො අභිනාදයිත්ථ;
නභඤ්ච සෙලඤ්ච වනප්පතිනිඤ්ච, සසාගරං පබ්‍යථයිත්ථ මෙදිනිං.

279.
‘‘ස ඛිප්පමෙව උපගම්ම අස්සමං, පාවාරමෙකංසකතො කතඤ්ජලී;
බහුස්සුතං වුද්ධං විනීතවන්තං, ඉච්චබ්‍රවි මාතලි දෙවබ්‍රාහ්මණං.

280.
‘‘ඉන්දස්ස වාක්‍යං නිසාමෙහි කොසිය, දූතො අහං පුච්ඡති තං පුරින්දදො;
ආසාය සද්ධා සිරියා ච කොසිය, හිරී සුධං කෙන මලත්ථ හෙතුනා’’ති.

තත්ථ **තං සුප්ලවත්ථන්ති** තං වෙජයන්තරථං සුඛෙන ප්ලවනත්ථං. **උදතාරයීති** උත්තාරෙසි උක්ඛිපිත්වා ගමනසජ්ජමකාසි. **උපකාරියසාදිසන්ති**

උපකරණභණ්ඩෙහි සදිසං, යථා තස්ස අග්ගිසිඛාය සමානවණ්ණානි උපකරණානි ජලන්ති, තථෙව ජලිතන්ති අත්ථො. **ජම්බොනදීසන්ති** ජම්බුනදසඞ්ඛාතං රත්තසුවණ්ණමයං ඊසං. **කඤ්චනචිත්තසන්නිභන්ති,** කඤ්චනමයෙන සත්තරතනවිචිත්තෙන අට්ඨමඞ්ගලෙන සමන්නාගතං. **සුවණ්ණචන්දෙත්ථාති** සුවණ්ණමයා චන්දකා එත්ථ රථෙ. **හත්ථීති** සුවණ්ණරජතමණිමයා හත්ථී. **ගවාදීසුපි** එසෙව නයො. **ලඞ්සමයෙත්ථ පක්ඛිනොති** එත්ථ රථෙ ලඞ්සමයා නානාරතනමයා පක්ඛිගණාපි පටිපාටියා ඨිතා. **යූථා යූතාති** අත්තනො අත්තනො යූථෙන සද්ධිං යුත්තා හුත්වා දස්සිතා.

අස්සරාජහරයොති හරිවණ්ණමනොමයඅස්සරාජානො. **සුසුනාගසාදිසෙති** බලසම්පත්තියා තරුණනාගසදිසෙ. **කඤ්චනජාලුරච්ඡදෙති** කඤ්චනජාලමයෙන උරච්ඡදාලඞ්කාරෙන සමන්නාගතෙ. **ආවෙළිනෙති** ආවෙළසඞ්ඛාතෙහි කණ්ණාලඞ්කාරෙහි යුත්තෙ. **සද්දගමෙති** පතොදප්පහාරං විනා සද්දමත්තෙනෙව ගමනසීලෙ. **අසඞ්ගීතෙති** නිස්සඞ්ගෙ සීඝජවෙ එවරූපෙ අස්සරාජෙ තත්ථ යොජෙසුන්ති අත්ථො.

අභිනාදයිත්ථාති යානසද්දෙන එකනින්නාදං අකාසි. **වනප්පතිනිඤ්චාති** වනප්පතිනී ච වනසණ්ඩෙ චාති අත්ථො. **පබ්‍යථයිත්ථාති** කම්පයිත්ථ. තත්ථ ආකාසට්ඨකවිමානකම්පනෙන නභකම්පනං වෙදිතබ්බං. **පාවාරමෙකංසකතොති** එකංසකතපාවාරදිබ්බවත්ථො. **වුද්ධන්ති** ගුණවුද්ධං. **විනීතවන්තන්ති** විනීතෙන ආචාරවත්තෙන සමන්නාගතං. **ඉච්චබ්‍රවීති** රථං ආකාසෙ ඨපෙත්වා ඔතරිත්වා එවං අබ්‍රවි. **දෙවබ්‍රාහ්මණන්ති** දෙවසමං බ්‍රාහ්මණං.

සො තස්ස වචනං සුත්වා ගාථමාහ –

281.

‘‘අන්ධා සිරී මං පටිභාති මාතලි, සද්ධා අනිච්චා පන දෙවසාරථී.

ආසා විසංවාදිකසම්මතා හි මෙ, හිරී ච අරියම්හි ගුණෙ පතිට්ඨිතා’’ති.

තත්ථ **අන්ධාති** සිප්පාදිසම්පන්නෙපි අසම්පන්නෙපි භජනතො ‘‘අන්ධා’’ති මං පටිභාති. **අනිච්චාති** සද්ධා පන තං තං වත්ථුං පහාය අඤ්ඤස්මිං අඤ්ඤස්මිං උප්පජ්ජනතො හුත්වා අභාවාකාරෙන ‘‘අනිච්චා’’ති මං පටිභාති. **විසංවාදිකසම්මතාති** ආසා පන යස්මා ධනත්ථිකා නාවාය සමුද්දං පක්ඛන්දිත්වා විනට්ඨපාහතා එන්ති, තස්මා ‘‘විසංවාදිකා’’ති මං පටිභාති. **අරියම්හි ගුණෙති** හිරී පන හිරොත්තප්පසභාවසඞ්ඛාතෙ පරිසුද්ධෙ අරියගුණෙ පතිට්ඨිතාති.

ඉදානි තස්සා ගුණං වණ්ණෙන්තො ආහ –

282.

‘‘කුමාරියො යාචිමා ගොත්තරක්ඛිතා, ජිණ්ණා ච යා යා ච සභත්තුඉත්ථියො;

තා ඡන්දරාගං පුරිසෙසු උග්ගතං, හිරියා නිවාරෙන්ති සචිත්තමත්තනො.

283.

‘‘සඞ්ගාමසීසෙ සරසත්තිසංයුතෙ, පරාජිතානං පතතං පලායිනං;

හිරියා නිවත්තන්ති ජහිත්ව ජීවිතං, තෙ සම්පටිච්ඡන්ති පුනා හිරීමනා.

284.

‘‘වෙලා යථා සාගරවෙගවාරිනී, හිරාය හි පාපජනං නිවාරිනී;

තං සබ්බලොකෙ හිරිමරියපූජිතං, ඉන්දස්ස තං වෙදය දෙවසාරථී’’ති.

තත්ථ **ජිණ්ණාති** විධවා. **සභත්තූති** සසාමිකා තරුණිත්ථියො. **අත්තනොති** තා සබ්බාපි පරපුරිසෙසු අත්තනො ඡන්දරාගං උග්ගතං විදිත්වා ‘‘අයුත්තමෙතං අම්හාක’’න්ති හිරියා සචිත්තං නිවාරෙන්ති, පාපකම්මං න කරොන්ති. **පතතං පලායිනන්ති** පතන්තානඤ්ච පලායන්තානඤ්ච අන්තරෙ. **ජහිත්ව ජීවිතන්ති** යෙ හිරිමන්තො හොන්ති, තෙ අත්තනො ජීවිතං චජිත්වා හිරියා නිවත්තන්ති, එවං නිවත්තා ච පන තෙ හිරීමනා පුන අත්තනො සාමිකං සම්පටිච්ඡන්ති, අමිත්තහත්ථතො මොචෙත්වා ගණ්හන්ති. **පාපජනං නිවාරිනීති** පාපතො ජනං නිවාරිනී, අයමෙව වා පාඨො. **තන්ති** තං හිරිං. **අරියපූජිතන්ති** අරියෙහි බුද්ධාදීහි පූජිතං. **ඉන්දස්ස තං වෙදයාති** යස්මා එවං මහාගුණා අරියපූජිතාවෙසා, තස්මා තං එවං උත්තමා නාමෙසාති ඉන්දස්ස කථෙහීති.

තං සුත්වා මාතලි ගාථමාහ –

285.

‘‘කො තෙ ඉමං කොසිය දිට්ඨියීමොදහි, බ්‍රහ්මා මහින්දො අථ වා පජාපති;

හිරාය දෙවෙසු හි සෙට්ඨසම්මතා, ධීතා මහින්දස්ස මහෙසි ජායථා’’ති.

තත්ථ **දිට්ඨියීන්ති** ‘‘හිරී නාම මහාගුණා අරියපූජිතා’’ති ලද්ධිං. **ඔදහීති** හදයෙ පවෙසෙසි. **සෙට්ඨසම්මතාති** තව සන්තිකෙ සුධාය ලද්ධකාලතො පට්ඨාය ඉන්දස්ස සන්තිකෙ කඤ්චනාසනං ලභිත්වා සබ්බදෙවතාහි පූජියමානා උත්තමසම්මතා ජායථ.

එවං තස්මිං කථෙන්තෙයෙව කොසියස්ස තඞ්ඛණඤ්ඤෙව චවනධම්මො ජාතො. අථ නං, මාතලි, ‘‘කොසිය ආයුසඞ්ඛාරො තෙ ඔස්සට්ඨො, චවනධම්මොපි තෙ සම්පත්තො, කිං තෙ මනුස්සලොකෙන, දෙවලොකං ගච්ඡාමා’’ති තත්ථ නෙතුකාමො හුත්වා ගාථමාහ –

286.

‘‘හන්දෙහි දානි තිදිවං අපක්කම, රථං සමාරුය්හ මමායිතං ඉමං;
ඉන්දො ච තං ඉන්දසගොත්ත කඞ්ඛති, අජ්ජෙව ත්වං ඉන්දසහබ්‍යතං වජා’’ති.

තත්ථ **මමායිත**න්ති පියං මනාපං. **ඉන්දසගොත්තා**ති පුරිමභවෙ ඉන්දෙන සමානගොත්ත. **කඞ්ඛතී**ති තවාගමනං ඉච්ඡන්තො කඞ්ඛති.

ඉති තස්මිං කොසියෙන සද්ධිං කථෙන්තෙයෙව කොසියො චවිත්වා ඔපපාතිකො දෙවපුත්තො හුත්වා ආරුය්හ දිබ්බරථෙ අට්ඨාසි. අථ නං, මාතලි, සක්කස්ස සන්තිකං නෙසි. සක්කො තං දිස්වාව තුට්ඨමානසො අත්තනො ධීතරං හිරිදෙවිං තස්ස අග්ගමහෙසිං කත්වා අදාසි, අපරිමාණමස්ස ඉස්සරියං අහොසි. තමත්ථං විදිත්වා ‘‘අනොමසත්තානං කම්මං නාම එවං විසුජ්ඣතී’’ති සත්ථා ඔසානගාථමාහ –

287.

‘‘එවං විසුජ්ඣන්ති අපාපකම්මිනො, අථො සුචිණ්ණස්ස ඵලං න නස්සති;
යෙ කෙචි මද්දක්ඛු සුධාය භොජනං, සබ්බෙව තෙ ඉන්දසහබ්‍යතං ගතා’’ති.

තත්ථ **අපාපකම්මිනොති** අපාපකම්මා සත්තා එවං විසුජ්ඣන්ති **යෙ කෙචි මද්දක්ඛූති** යෙ කෙචි සත්තා තස්මිං හිමවන්තපදෙසෙ තදා කොසියෙන හිරියා දීයමානං සුධාභොජනං අද්දසංසු. **සබ්බෙව තෙති** තෙ සබ්බෙපි තං දානං අනුමොදිත්වා චිත්තං පසාදෙත්වා ඉන්දසහබ්‍යතං ගතාති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙතං අදානාභිරතං ථද්ධමච්ඡරියං සමානං අහං දමෙසිංයෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා හිරී දෙවතා උප්පලවණ්ණා අහොසි, කොසියො දානපති භික්ඛු, පඤ්චසිඛො අනුරුද්ධො, මාතලි ආනන්දො, සූරියො කස්සපො, චන්දො මොග්ගල්ලානො, නාරදො සාරිපුත්තො, සක්කො අහමෙව අහොසි’’න්ති.

සුධාභොජනජාතකවණ්ණනා තතියා.

[536] 4. කුණාලජාතකවණ්ණනා

එවමක්ඛායතීති ඉදං සත්ථා කුණාලදහෙ විහරන්තො අනභිරතිපීළිතෙ පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – සාකියකොලියා කිර කපිලවත්ථුනගරස්ස ච කොලියනගරස්ස ච අන්තරෙ රොහිණිං නාම නදිං එකෙනෙවාවරණෙන බන්ධාපෙත්වා සස්සානි කාරෙන්ති. අථ ජෙට්ඨමූලමාසෙ සස්සෙසු මිලායන්තෙසු උභයනගරවාසීනම්පි කම්මකාරා සන්නිපතිංසු. තත්ථ කොලියනගරවාසිනො වදිංසු – ‘‘ඉදං උදකං උභයතො නීහරියමානං නෙව තුම්හාකං, න අම්හාකං පහොස්සති, අම්හාකං පන සස්සං එකඋදකෙනෙව නිප්ඵජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්හාකං දෙථා’’ති. කපිලවත්ථුවාසිනො වදිංසු – ‘‘තුම්හෙසු කොට්ඨෙ පූරෙත්වා ඨිතෙසු මයං රත්තසුවණ්ණනීලමණිකාළකහාපණෙ ගහෙත්වා න සක්ඛිස්සාම පච්ඡිපසිබ්බකාදිහත්ථා තුම්හාකං ඝරද්වාරෙ විචරිතුං, අම්හාකම්පි සස්සං එකෙනෙව උදකෙන නිප්ඵජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්හාකං දෙථා’’ති. ‘‘න මයං දස්සාමා’’ති? ‘‘මයම්පි න දස්සාමා’’ති. එවං කලහං වඩ්ඪෙත්වා එකො උට්ඨාය එකස්ස පහාරං අදාසි, සොපි අඤ්ඤස්සාති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා රාජකුලානං ජාතිං ඝට්ටෙත්වා කලහං පවත්තෙසුං.

කොලියකම්මකාරා වදන්ති – ‘‘තුම්හෙ කපිලවත්ථුවාසිකෙ සාකියදාරකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ, යෙ සොණසිඞ්ගාලාදයො විය අත්තනො භගිනීහි සද්ධිං වසිංසු, එතෙසං හත්ථිඅස්සාදයො වා ඵලකාවුධානි වා අම්හාකං කිං කරිස්සන්තී’’ති? සාකියකම්මකාරා වදන්ති – ‘‘තුම්හෙ දානි කුට්ඨිනො දාරකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ, යෙ අනාථා නිග්ගතිකා තිරච්ඡානා විය කොලරුක්ඛෙ වසිංසු, එතෙසං හත්ථිඅස්සාදයො වා ඵලකාවුධානි වා අම්හාකං කිං කරිස්සන්තී’’ති? තෙ ගන්ත්වා තස්මිං කම්මෙ නියුත්තඅමච්චානං කථෙසුං, අමච්චා රාජකුලානං කථෙසුං. තතො සාකියා ‘‘භගිනීහි සද්ධිං සංවාසිකානං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමා’’ති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු. කොලියාපි ‘‘කොලරුක්ඛවාසීනං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමා’’ති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු. අපරෙ පනාචරියා ‘‘සාකියකොලියානං දාසීසු උදකත්ථාය නදිං ගන්ත්වා චුම්බටානි භූමියං නික්ඛිපිත්වා සුඛකථාය සන්නිසින්නාසු එකිස්සා චුම්බටං එකා සකසඤ්ඤාය ගණ්හි, තං නිස්සාය ‘මම චුම්බටං, තව චුම්බට’න්ති කලහෙ පවත්තෙ කමෙන උභයනගරවාසිනො දාසකම්මකාරා චෙව සෙවකගාමභොජකාමච්චඋපරාජානො චාති සබ්බෙ යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසූ’’ති වදන්ති. ඉමම්හා පන නයා පුරිමනයොව බහූසු අට්ඨකථාසු ආගතො, යුත්තරූපො චාති ස්වෙව ගහෙතබ්බො.

තෙ පන සායන්හසමයෙ යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිස්සන්තීති තස්මිං සමයෙ භගවා සාවත්ථියං විහරන්තො පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො ඉමෙ එවං යුද්ධසජ්ජෙ නික්ඛන්තෙ අද්දස, දිස්වා ච ‘‘මයි ගතෙ එස කලහො වූපසමිස්සති නු ඛො, නො’’ති උපධාරෙන්තො ‘‘අහමෙත්ථ ගන්ත්වා

කලහවූපසමත්ථං තීණි ජාතකානි කථෙස්සාමි, තතො කලහො වූපසමිස්සති, අථ සාමග්ගිදීපනත්ථාය ද්වෙ ජාතකානි කථෙත්වා **අත්තදණ්ඩසුත්තං** (සු. නි. 941 ආදයො) දෙසෙස්සාමි, දෙසනං සුත්වා උභයනගරවාසිනො අඩ්ඪතෙය්‍යානි අඩ්ඪතෙය්‍යානි කුමාරසතානි දස්සන්ති, අහං තෙ පබ්බාජෙස්සාමි, මහන්තො සමාගමො භවිස්සතී''ති සන්නිට්ඨානං කත්වා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො සායන්හසමයෙ ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා කස්සචි අනාරොචෙත්වා සයමෙව පත්තචීවරමාදාය ද්වින්නං සෙනානං අන්තරෙ ආකාසෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා තෙසං සංවෙගජනනත්ථං දිවා අන්ධකාරං කාතුං කෙසරංසියො විස්සජ්ජෙන්තො නිසීදි. අථ නෙසං සංවිග්ගමානසානං අත්තානං දස්සෙන්තො ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරංසියො විස්සජ්ජෙසි. කපිලවත්ථුවාසිනොපි භගවන්තං දිස්වා ''අම්හාකං ඤාතිසෙට්ඨො සත්ථා ආගතො, දිට්ඨො නු ඛො තෙන අම්හාකං කලහකරණභාවො''ති චින්තෙත්වා ''න ඛො පන සක්කා සත්ථරි ආගතෙ අම්හෙහි පරස්ස සරීරෙ සත්ථං පාතෙතුං, කොලියනගරවාසිනො අම්හෙ හනන්තු වා බජ්ඣන්තු වා''ති ආවුධානි ඡඩ්ඩෙසුං. කොලියනගරවාසිනොපි තථෙව අකංසු.

අථ භගවා ඔතරිත්වා රමණීයෙ පදෙසෙ වාලුකපුලිනෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි අනොපමාය බුද්ධසිරියා විරොචමානො. තෙපි රාජානො භගවන්තං වන්දිත්වා නිසීදිංසු. අථ නෙ සත්ථා ජානන්තොව ''කස්මා ආගතත්ථ, මහාරාජා''ති පුච්ඡි. ''නෙව, භන්තෙ, නදිදස්සනත්ථාය, න කීළනත්ථාය, අපිච ඛො පන ඉමස්මිං ඨානෙ සඞ්ගාමං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා ආගතම්හා''ති. ''කිං නිස්සාය වො කලහො, මහාරාජා''ති? ''උදකං නිස්සාය භන්තෙ''ති. ''උදකං කිං අග්ඝති මහාරාජා''ති? ''අප්පග්ඝං, භන්තෙ''ති. ''පථවී නාම කිං අග්ඝති, මහාරාජා''ති? ''අනග්ඝා, භන්තෙ''ති. ''ඛත්තියා කිං අග්ඝන්ති, මහාරාජා''ති? ''ඛත්තියා නාම අනග්ඝා, භන්තෙ''ති. ''අප්පග්ඝං උදකං නිස්සාය කස්මා අනග්ඝෙ ඛත්තියෙ නාසෙථ, මහාරාජ, කලහස්මිඤ්හි අස්සාදො නාම නත්ථි, කලහවසෙන හි මහාරාජා එකාය රුක්ඛදෙවතාය කාළසීහෙන සද්ධිං බද්ධාඝාතො සකලම්පි ඉමං කප්පං අනුප්පත්තොයෙවා''ති වත්වා **ඵන්දනජාතකං** (ජා. 1.13.14 ආදයො) කථෙසි. තතො ''පරපත්තියෙන නාම මහාරාජා න භවිතබ්බං, පරපත්තියා හි හුත්වා එකස්ස සසස්ස කථාය තියොජනසහස්සවිත්ථතෙ හිමවන්තෙ චතුප්පදගණා මහාසමුද්දං පක්ඛන්දිනො අහෙසුං, තස්මා පරපත්තියෙන න භවිතබ්බ''න්ති වත්වා **දද්දරජාතකං** (ජා. 1.243-44; 1.4.13-16; 1.9.105 ආදයො) කථෙසි. තතො ''කදාචි මහාරාජා දුබ්බලොපි මහබ්බලස්ස රන්ධං පස්සති, කදාචි මහබ්බලොපි දුබ්බලස්ස රන්ධං පස්සති, ලටුකිකාපි හි සකුණිකා හත්ථිනාගං ඝාතෙසී''ති වත්වා **ලටුකිකජාතකං** (ජා. 1.5.39 ආදයො) කථෙසි. එවං කලහවූපසමනත්ථාය තීණි ජාතකානි කථෙත්වා සාමග්ගිපරිදීපනත්ථාය ද්වෙ ජාතකානි කථෙසි. ''සමග්ගානඤ්හි මහාරාජා

කොචි ඔතාරං නාම පස්සිතුං න සක්කොතී''ති වත්වා **රුක්ඛධම්මජාතකං** (ජා. 1.1.74) කථෙසි. තතො ''සමග්ගානං මහාරාජා කොචි විවරං පස්සිතුං නාසක්ඛි, යදා පන අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදමකංසු, අථ නෙ එකො නෙසාදපුත්තො ජීවිතක්ඛයං පාපෙත්වා ආදාය ගතො, විවාදෙ අස්සාදො නාම නත්ථී''ති වත්වා **වට්ටකජාතකං** (ජා. 1.1.35, 118; 1.6.128-133) කථෙසි. එවං ඉමානි පඤ්ච ජාතකානි කථෙත්වා අවසානෙ **අත්තදණ්ඩසුත්තං** (සු. නි. 941 ආදයො) කථෙසි.

අථ රාජානො පසන්නා ''සචෙ සත්ථා නාගමිස්ස, මයං අඤ්ඤමඤ්ඤං වධිත්වා ලොහිතනදිං පවත්තයිස්සාම, සත්ථාරං නිස්සාය නො ජීවිතං ලද්ධං. සචෙ පන සත්ථා අගාරං අජ්ඣාවසිස්ස, ද්විසහස්සදීපපරිවාරං චතුමහාදීපරජ්ජං හත්ථගතං අභවිස්ස, අතිරෙකසහස්සං ඛො පනස්ස පුත්තා අභවිස්සංසු, තතො ඛත්තියපරිවාරොව අවිචරිස්ස, තං ඛො පනෙස සම්පත්තිං පහාය නික්ඛමිත්වා සම්බොධිං පත්තො, ඉදානිපි ඛත්තියපරිවාරොව විචරතූ''ති උභයනගරවාසිනො අඩ්ඪතෙය්‍යානි අඩ්ඪතෙය්‍යානි කුමාරසතානි අදංසු. භගවා තෙ පබ්බාජෙත්වා මහාවනං අගමාසි. පුනදිවසතො පට්ඨාය තෙහි පරිවුතො එකදා කපිලවත්ථුනගරෙ එකදා කොලියනගරෙති ද්වීසු නගරෙසු පිණ්ඩාය චරති. උභයනගරවාසිනො මහාසක්කාරං කරිංසු. තෙසං ගරුගාරවෙන න අත්තනො රුචියා පබ්බජිතානං අනභිරති උප්පජ්ජි. පුරාණදුතියිකායොපි නෙසං අනභිරතිජනනත්ථාය තං තං වත්වා සාසනං පෙසෙසුං. තෙ අතිරෙකතරං උක්කණ්ඨිංසු. භගවා ආවජ්ජෙන්තො තෙසං අනභිරතභාවං ඤත්වා ''ඉමෙ භික්ඛූ මාදිසෙන බුද්ධෙන සද්ධිං එකතො වසන්තා උක්කණ්ඨන්ති, කථං රූපා නු ඛො තෙසං ධම්මකථා සප්පායා''ති උපධාරෙන්තො කුණාලධම්මදෙසනං පස්සි. අථස්ස එතදහොසි – ''අහං ඉමෙ භික්ඛූ හිමවන්තං නෙත්වා කුණාලකථාය නෙසං මාතුගාමදොසං පකාසෙත්වා අනභිරතිං හරිත්වා සොතාපත්තිමග්ගං දස්සාමී''ති.

සො පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය කපිලවත්ථුං පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො භත්තකිච්චවෙලායමෙව තෙ පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා ''දිට්ඨපුබ්බො වො, භික්ඛවෙ, රමණීයො හිමවන්තපදෙසො''ති පුච්ඡි. ''නොහෙතං, භන්තෙ''ති. ''ගච්ඡිස්සථ පන හිමවන්තචාරික''න්ති? ''භන්තෙ, අනිද්ධිමන්තො මයං කථං ගමිස්සාමා''ති. ''සචෙ පන වො කොචි ගහෙත්වා ගච්ඡෙය්‍ය, ගච්ඡෙය්‍යාථා''ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. සත්ථා සබ්බෙපි තෙ අත්තනො ඉද්ධියා ගහෙත්වා ආකාසෙ උප්පතිත්වා හිමවන්තං ගන්ත්වා ගගනතලෙ ඨිතොව රමණීයෙ හිමවන්තපදෙසෙ කඤ්චනපබ්බතං රජතපබ්බතං මණිපබ්බතං හිඞ්ගුලිකපබ්බතං අඤ්ජනපබ්බතං සානුපබ්බතං ඵලිකපබ්බතන්ති නානාවිධෙ පබ්බතෙ, පඤ්ච මහානදියො, කණ්ණමුණ්ඩකං රථකාරං සීහපපාතං ඡද්දන්තං තියග්ගළං අනොතත්තං

කුණාලදහන්ති සත්ත දහෙ දස්සෙසි. හිමවන්තො ච නාම මහා පඤ්චයොජනසතුබ්බෙධො තියොජනසහස්සවිත්ථතො, තස්ස ඉමං රමණීයං එකදෙසං අත්තනො ආනුභාවෙන දස්සෙසි. තත්ථ කතනිවාසානි සීහබ්‍යග්ඝහත්ථිකුලාදීනි චතුප්පදානිපි එකදෙසතො දස්සෙසි. තත්ථ ආරාමරාමණෙය්‍යකාදීනි පුප්ඵූපගඵලූපගෙ රුක්ඛෙ නානාවිධෙ සකුණසඞ්ඝෙ ජලජථලජපුප්ඵානි හිමවන්තස්ස පුරත්ථිමපස්සෙ සුවණ්ණතලං, පච්ඡිමපස්සෙ හිඞ්ගුලතලං දස්සෙසි. ඉමෙසං රාමණෙය්‍යකානං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය තෙසං භික්ඛූනං පුරාණදුතියිකාසු ඡන්දරාගො පහීනො.

අථ සත්ථා තෙ භික්ඛූ ගහෙත්වා ආකාසතො ඔතරිත්වා හිමවන්තපච්ඡිමපස්සෙ සට්ඨියොජනිකෙ මනොසිලාතලෙ සත්තයොජනිකස්ස කප්පට්ඨිකසාලරුක්ඛස්ස හෙට්ඨා තියොජනිකාය මනොසිලාතලාය තෙහි භික්ඛූහි පරිවුතො ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙන්තො අණ්ණවකුච්ඡිං ඛොභෙත්වා ජලමානො සූරියො විය නිසීදිත්වා මධුරස්සරං නිච්ඡාරෙන්තො තෙ භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං හිමවන්තෙ තුම්හෙහි අදිට්ඨපුබ්බං පුච්ඡථා’’ති. තස්මිං ඛණෙ ද්වෙ චිත්‍රකොකිලා උභොසු කොටීසු දණ්ඩකං මුඛෙන ඩංසිත්වා මජ්ඣෙ අත්තනො සාමිකං නිසීදාපෙත්වා අට්ඨ චිත්‍රකොකිලා පුරතො, අට්ඨ පච්ඡතො, අට්ඨ වාමතො, අට්ඨ දක්ඛිණතො, අට්ඨ හෙට්ඨා, අට්ඨ උපරි ඡායං කත්වා එවං චිත්‍රකොකිලං පරිවාරෙත්වා ආකාසෙනාගච්ඡන්ති. අථ තෙ භික්ඛූ තං සකුණසඞ්ඝං දිස්වා සත්ථාරං පුච්ඡිංසු – ‘‘කෙ නාමෙතෙ, භන්තෙ සකුණා’’ති? ‘‘භික්ඛවෙ, එස මම පොරාණකො වංසො, මයා ඨපිතා පවෙණී, මං තාව පුබ්බෙ එවං පරිචරිංසු, තදා පනෙස සකුණගණො මහා අහොසි, අඩ්ඪුඩ්ඪානි දිජකඤ්ඤාසහස්සානි මං පරිචරිංසු. අනුපුබ්බෙන පරිහායිත්වා ඉදානි එත්තකො ජාතො’’ති. ‘‘කථං එවරූපෙ පන, භන්තෙ, වනසණ්ඩෙ එතා දිජකඤ්ඤායො තුම්හෙ පරිචරිංසූ’’ති? අථ නෙසං සත්ථා ‘‘තෙන හි, භික්ඛවෙ, සුණාථා’’ති සතිං උපට්ඨාපෙත්වා අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙන්තො ආහ –

‘‘එවමක්ඛායති එවමනුසූයති, සබ්බොසධධරණිධරෙ නෙකපුප්ඵමාල්‍යවිතතෙ ගජගවජමහිංසරුරුචමරපසදඛග්ගගොකණ්ණසීහබ්‍යග්ඝදීපිඅච්ඡකොකතරච්ඡඋද්දාරකදලි- මිගබිළාරසසකණ්ණිකානුචරිතෙ ආකිණ්ණනෙලමණ්ඩලමහාවරාහනාගකුලකරෙණුසඞ්ඝාධිවුට්ඨෙ ඉස්සමිගසාඛමිගසරභමිගඑණීමිගවාතමිගපසදමිගපුරිසාලුකිම්පුරිසයක්ඛරක්ඛ- සනිසෙවිතෙ අමජ්ජවමඤ්ජරීධරපහට්ඨපුප්ඵඵුසිතග්ගානෙකපාදපගණවිතතෙ කුරරචකොරවාරණමයූරපරභතජීවඤ්ජීවකචෙලාවකභිඞ්කාරකරවීකමත්තවිහඞ්ගගණසතතසම්පඝුට්ඨෙ

අඤ්ජනමනොසිලාහරිතාලහිඞ්ගුලකහෙමරජතකනකානෙකධාතු-සතවිනද්ධපටිමණ්ඩිතපදෙසෙ එවරූපෙ බලු, භො, රම්මෙ වනසණ්ඩෙ කුණාලො නාම සකුණො පටිවසති අතිවිය චිත්තො අතිවිය චිත්තපත්තච්ඡදනො''.

''තස්සෙව බලු, භො, කුණාලස්ස සකුණස්ස අඩ්ඪුඩ්ඪානි ඉත්ථිසහස්සානි පරිචාරිකා දිජකඤ්ඤායො, අථ බලු, භො, ද්වෙ දිජකඤ්ඤායො කට්ඨං මුඛෙන ඩංසිත්වා තං කුණාලං සකුණං මජ්ඣෙ නිසීදාපෙත්වා උඩ්ඩෙන්තිමා නං කුණාලං සකුණං අද්ධානපරියායපථෙ කිලමථො උබ්බාහෙත්ථා''ති.

''පඤ්චසතා දිජකඤ්ඤායො හෙට්ඨතො හෙට්ඨතො උඩ්ඩෙන්ති 'සචායං කුණාලො සකුණො ආසනා පරිපතිස්සති, මයං තං පක්ඛෙහි පටිග්ගහෙස්සාමා'ති.

''පඤ්චසතා දිජකඤ්ඤායො උපරූපරි උඩ්ඩෙන්ති 'මා නං කුණාලං සකුණං ආතපො පරිතාපෙසී'ති.

''පඤ්චසතා දිජකඤ්ඤායො උභතොපස්සෙන උඩ්ඩෙන්ති 'මා නං කුණාලං සකුණං සීතං වා උණ්හං වා තිණං වා රජො වා වාතො වා උස්සාවො වා උපප්ඵුසී'ති.

''පඤ්චසතා දිජකඤ්ඤායො පුරතො පුරතො උඩ්ඩෙන්ති 'මා නං කුණාලං සකුණං ගොපාලකා වා පසුපාලකා වා තිණහාරකා වා කට්ඨහාරකා වා වනකම්මිකා වා කට්ඨෙන වා කඨලෙන වා පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා සක්ඛරාහි වා පහාරං අදංසු, මායං කුණාලො සකුණො ගච්ඡෙහි වා ලතාහි වා රුක්ඛෙහි වා සාඛාහි වා ථම්භෙහි වා පාසාණෙහි වා බලවන්තෙහි වා පක්ඛීහි සඞ්ගමෙසී'ති.

''පඤ්චසතා දිජකඤ්ඤායො පච්ඡතො පච්ඡතො උඩ්ඩෙන්ති සණ්හාහි සඛිලාහි මඤ්ජූහි මධුරාහි වාචාහි සමුදාචරන්තියො 'මායං කුණාලො සකුණො ආසනෙ පරියුක්කණ්ඨී'ති.

''පඤ්චසතා දිජකඤ්ඤායො දිසොදිසං උඩ්ඩෙන්ති අනෙකරුක්ඛවිවිධවිකතිඵලමාහරන්තියො 'මායං කුණාලො සකුණො ඛුදාය පරිකිලමිත්ථා'ති.

''අථ බලු, භො, තා දිජකඤ්ඤායො තං කුණාලං සකුණං ආරාමෙනෙව ආරාමං, උය්‍යානෙනෙව උය්‍යානං, නදීතිත්ථෙනෙව නදීතිත්ථං, පබ්බතසිඛරෙනෙව පබ්බතසිඛරං, අම්බවනෙනෙව අම්බවනං, ජම්බුවනෙනෙව ජම්බුවනං, ලබුජවනෙනෙව ලබුජවනං,

නාළිකෙරසඞ්චාරියෙනෙව නාළිකෙරසඞ්චාරියං ඛිප්පමෙව අභිසම්භොන්ති රතිත්ථාය.

‘‘අථ බලු, භො, කුණාලො සකුණො තාහි දිජකඤ්ඤාහි දිවසං පරිබ්‍යූළ්හො එවං අපසාදෙති ‘නස්සථ තුම්හෙ වසලියො, විනස්සථ තුම්හෙ වසිලියො චොරියො ධුත්තියො අසතියො ලහුචිත්තායො කතස්ස අප්පටිකාරිකායො අනිලො විය යෙනකාමංගමායො’’’ ති.

තත්‍රායං අත්ථවණ්ණනා – භික්ඛවෙ, සො වනසණ්ඩො එවං අක්ඛායති එවඤ්ච අනුසූයති. කින්ති? සබ්බොසධධරණිධරෙති විත්ථාරො. තත්ථ **සබ්බොසධධරණිධරෙති** මූලතචපත්තපුප්ඵාදිසබ්බොසධධරාය ධරණියා සමන්නාගතෙති අත්ථො, සබ්බොසධයුත්තො වා ධරණිධරො. සො හි පදෙසො සබ්බොසධධරණිධරොති එවමක්ඛායති එවඤ්ච අනුසූයති, තස්මිං වනසණ්ඩෙති වුත්තං හොති. සෙසපදයොජනායපි එසෙව නයො. **නෙකපුප්ඵමාල්‍යවිතතෙති** අනෙකෙහි ඵලත්ථාය උප්පන්නපුප්ඵෙහි චෙව පිළන්ධනමාල්‍යෙහි ච විතතෙ. **රුරූති** සුවණ්ණවණ්ණා මිගා. **උද්දාරාති** උද්දා. **බිළාරාති** මහාබිළාරා. **නෙලමණ්ඩලං** වුච්චති තරුණභිඞ්කච්ඡාපමණ්ඩලං. **මහාවරාහාති** මහාහත්ථිනො, ආකිණ්ණනෙලමණ්ඩලමහාවරාහෙන ගොචරියාදිභෙදෙන දසවිධෙන නාගකුලෙන චෙව කරෙණුසඞ්ඝෙන ච අධිවුට්ඨෙති අත්ථො. **ඉස්සමිගාති** කාළසීහා. **වාතමිගාති** මහාවාතමිගා. **පසදමිගාති** චිත්‍රමිගා. **පුරිසාලූති** වළවාමුඛයක්ඛිනියො. **කිම්පුරිසාති** දෙවකින්නරචන්දකින්නරදුමකින්නරදණ්ඩමාණවකකොන්ති-සකුණකණ්ණපාවුරණාදිභෙදා කින්නරා. **අමජ්ජවමඤ්ජරීධරපහට්ඨපුප්ඵඵුසිතග්ගානෙකපාදපගණවිතතෙති** මකුලධරෙහි චෙව මඤ්ජරීධරෙහි ච සුපුප්ඵිතෙහි ච අග්ගමත්තපුප්ඵිතෙහි ච අනෙකෙහි පාදපගණෙහි විතතෙ. **වාරණා** නාම හත්ථිලිඞ්ගසකුණා. **චෙලාවකාතිපි** එතෙ සකුණායෙව. **හෙමඤ්ච කනකඤ්චාති** ද්වෙ සුවණ්ණජාතියො. එතෙහි අඤ්ජනාදීහි අනෙකධාතුසතෙහි අනෙකෙහි වණ්ණධාතුරාසීහි විනද්ධපටිමණ්ඩිතපදෙසෙ. **භොති** ධම්මාලපනමත්තමෙතං. **චිත්තොති** මුඛතුණ්ඩකෙපි හෙට්ඨාඋදරභාගෙපි විත්‍රොව.

අඩ්ඪුඩ්ඪානීති අඩ්ඪචතුත්ථානි, තීණි සහස්සානි පඤ්චෙව සතානීති අත්ථො. **අද්ධානපරියායපථෙති** අද්ධානසඞ්ඛාතෙ ගමනමග්ගෙ. **උබ්බාහෙත්ථාති** බාධයිත්ථ. **උපජ්ඣුසීති** උපගන්ත්වා ඵුසි. **පහාරං අදංසූති** එත්ථ ‘‘මා න’’න්ති පදස්ස සාමිවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සඞ්ගමෙසීති** සමාගච්ඡි. **සණ්හාහීති** මට්ඨාහි. **සඛිලාහීති** පියාහි. **මඤ්ජූහීති** සඛිලාහි. **මධුරාහීති** මධුරස්සරාහි. **සමුදාචරන්තියොති** ගන්ධබ්බකරණවසෙන පරිචරන්තියො. **අනෙකරුක්ඛවිවිධවිකතිඵලන්ති** අනෙකෙහි රුක්ඛෙහි

විවිධවිකතිඵලං. **ආරාමෙනෙව ආරාම**න්ති පුප්ඵාරාමාදීසු අඤ්ඤතරෙන ආරාමෙනෙව අඤ්ඤතරං ආරාමං නෙන්තීති අත්ථො. **උය්‍යානාදීසු**පි එසෙව නයො. **නාළිකෙරසඤ්චාරියෙනෙවා**ති නාළිකෙරවනෙනෙව අඤ්ඤං නාළිකෙරවනං. **අතිසම්භොන්තී**ති එවං නෙත්වා තත්ථ නං ඛිප්පඤ්ඤෙව රතිත්ථාය පාපුණන්ති.

දිවසං පරිබ්‍යූළ්හොති සකලදිවසං පරිබ්‍යූළ්හො. **අපසාදෙතී**ති තා කිර තං එවං දිවසං පරිචරිත්වා නිවාසරුක්ඛෙ ඔතාරෙත්වා පරිවාරෙත්වා රුක්ඛසාඛාසු නිසීදිත්වා ''අප්පෙව නාම මධුරවචනං ලභෙය්‍යාමා''ති පත්ථයන්තියො ඉමිනා උය්‍යොජිතකාලෙ අත්තනො වසනට්ඨානං ගමිස්සාමාති වසන්ති. කුණාලරාජා පන තා උය්‍යොජෙන්තො ''නස්සථ''තිආදිවචනෙහි අපසාදෙති. තත්ථ **නස්සථා**ති ගච්ඡථ. **විනස්සථා**ති සබ්බතොභාගෙන නස්සථ. ගෙහෙ ධනධඤ්ඤාදීනං නාසනෙන **චොරියො,** බහුමායතාය **ධුත්තියො,** නට්ඨස්සතිතාය **අසතියො,** අනවට්ඨිතචිත්තතාය **ලහුචිත්තායො,** කතවිනාසනෙන මිත්තදුබ්භිතාය **කතස්ස අප්පටිකාරිකායො**ති.

එවඤ්ච පන වත්වා ''ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, අහං තිරච්ඡානගතොපි ඉත්ථීනං අකතඤ්ඤුතං බහුමායතං අනාචාරතං දුස්සීලතඤ්ච ජානාමි, තදාපාහං තාසං වසෙ අවත්තිත්වා තා එව අත්තනො වසෙ වත්තෙමී''ති ඉමාය කථාය තෙසං භික්ඛූනං අනභිරතිං හරිත්වා සත්ථා තුණ්හී අහොසි. තස්මිං ඛණෙ ද්වෙ කාළකොකිලා සාමිකං දණ්ඩකෙන උක්ඛිපිත්වා හෙට්ඨාභාගාදීසු චතස්සො චතස්සො හුත්වා තං පදෙසං ආගමිංසු. තෙ භික්ඛූ තාපි දිස්වා සත්ථාරං පුච්ඡිංසු. සත්ථා ''පුබ්බෙ, භික්ඛවෙ, මම සහායො පුණ්ණමුඛො නාම ඵුස්සකොකිලො අහොසි, තස්සායං වංසො''ති වත්වා පුරිමනයෙනෙව තෙහි භික්ඛූහි පුච්ඡිතො ආහ –

''තස්සෙව බලු, භො, හිමවතො පබ්බතරාජස්ස පුරත්ථිමදිසාභාගෙ සුසුඛුමසුනිපුණගිරිප්පභවහරිතුපයන්තියො''ති.

තත්ථ සුට්ඨු සුඛුමසණ්හසලිලතාය සුසුඛුමසුනිපුණා, ගිරි එතාසං පභවොති ගිරිප්පභවා, හිමවන්තතො සන්දමානහරිතතිණමිස්සඔසතාය හරිතා, කුණාලදහං උපගමනෙන උපයන්තියොති **සුසුඛුමසුනිපුණගිරිප්පභවහරිතුපයන්තියො,** එවරූපා නදියො යස්මිං සන්දන්තීති අත්ථො.

ඉදානි යං කුණාලදහං තා උපයන්ති, තත්ථ පුප්ඵානි වණ්ණෙන්තො ආහ –

''උප්පලපදුමකුමුදනලිනසතපත්තසොගන්ධිකමන්දාලකසම්පතිවිරූළ්හ- සුචිගන්ධමනුඤ්ඤමාවකප්පදෙසෙ''ති.

තත්ථ **උප්පලන්ති** නීලුප්පලං. **නලිනන්ති** සෙතපදුමං. **සතපත්තන්ති** පරිපුණ්ණසතපත්තපදුමං. **සම්පතීති** එතෙහි සම්පතිවිරුළ්හෙහි අභිනවජාතෙහි සුවිගන්ධෙන චෙව මනුඤ්ඤෙන ච හදයබන්ධනසමත්ථතාය මාවකෙන ච පදෙසෙන සමන්නාගතෙති අත්ථො.

ඉදානි තස්මිං දහෙ රුක්ඛාදයො වණ්ණෙන්තො ආහ –

‘‘කුරවකමුචලින්දකෙතකවෙදිසවඤ්ජුලපුන්නාගබකුලතිලකපියකහසනසාලසළල-චම්පකඅසොකනාගරුක්ඛතිරීටිභුජපත්තලොද්දචන්දනොඝවනෙ කාළාගරුපද්මකපියඞ්ගුදෙවදාරුකචොචගහනෙ කකුධකුටජඅඞ්කොලකච්චිකාරකණිකාරකණ්ණිකාර-කනවෙරකොරණ්ඩකකොවිළාරකිංසුකයොධිකවනමල්ලිකමනඞ්ගණමනවජ්ජභණ්ඩිසුරුචිර-භගිනිමාලාමලාධරෙ ජාතිසුමනමධුගන්ධිකධනුතක්කාරිතාලීසතගරමුසීරකොට්ඨකච්ඡවිතතෙ අතිමුත්තකසංකුසුමිතලතාවිතතපටිමණ්ඩිතප්පදෙසෙ හංසපිලවකාදම්බකාරණ්ඩවාභිනදිතෙ විජ්ජාධරසිද්ධසමණතාපසගණාධිවුට්ඨෙ වරදෙවයක්ඛරක්ඛසදානවගන්ධබ්බකින්නරමහොරගානුචිණ්ණප්පදෙසෙ – එවරූපෙ බලු, භො, රම්මෙ වනසණ්ඩෙ පුණ්ණමුඛො නාම ඵුස්සකොකිලො පතිවසති අතිවිය මධුරගිරො විලාසිතනයනො මත්තක්ඛො.

‘‘තස්සෙව බලු, භො, පුණ්ණමුඛස්ස ඵුස්සකොකිලස්ස අඩ්ඪුඩ්ඪානි ඉත්ථිසතානි පරිචාරිකා දිජකඤ්ඤායො. අථ බලු, භො, ද්වෙ දිජකඤ්ඤායො කට්ඨං මුඛෙන ඩංසිත්වා තං පුණ්ණමුඛං ඵුස්සකොකිලං මජ්ඣෙ නිසීදාපෙත්වා උඩ්ඩෙන්ති ‘මා නං පුණ්ණමුඛං ඵුස්සකොකිලං අද්ධානපරියායපථෙ කිලමථො උබ්බාහෙත්ථා’ති.

‘‘පඤ්ඤාස දිජකඤ්ඤායො හෙට්ඨතො හෙට්ඨතො උඩ්ඩෙන්ති ‘සචායං පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො සකුණො ආසනා පරිපතිස්සති, මයං තං පක්ඛෙහි පටිග්ගහෙස්සාමා’ති.

‘‘පඤ්ඤාස දිජකඤ්ඤායො උපරූපරි උඩ්ඩෙන්ති ‘මා නං පුණ්ණමුඛං ඵුස්සකොකිලං ආතපො පරිතාපෙසී’ති.

‘‘පඤ්ඤාස පඤ්ඤාස දිජකඤ්ඤායො උභතොපස්සෙන උඩ්ඩෙන්ති ‘මානං පුණ්ණමුඛං ඵුස්සකොකිලං සීතං වා උණ්හං වා තිණං වා රජො වා වාතො වා උස්සාවො වා උපප්ඵුසී’ති.

‘‘පඤ්චසතා දිජකඤ්ඤායො පුරතො පුරතො උඩ්ඩෙන්ති ‘මා නං පුණ්ණමුඛං ඵුස්සකොකිලං ගොපාලකා වා පසුපාලකා වා තිණහාරකා වා කට්ඨහාරකා වා වනකම්මිකා වා කට්ඨෙන වා කඨලාය වා පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා සක්ඛරාහි වා පහාරමදංසු, මායං පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො ගච්ඡෙහි වා ලතාහි වා රුක්ඛෙහි වා සාඛාහි වා ථම්භෙහි වා පාසාණෙහි වා බලවන්තෙහි වා පක්ඛීහි සඞ්ගමෙසී’ති.

‘‘පඤ්චසතා දිජකඤ්ඤායො පච්ඡතො පච්ඡතො උඩ්ඩෙන්ති සණ්හාහි සඛිලාහි මඤ්ජූහි මධුරාහි වාචාහි සමුදාචරන්තියො ‘මායං පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො ආසනෙ පරියුක්කණ්ඨී’ති.

‘‘පඤ්චසතා දිජකඤ්ඤායො දිසොදිසං උඩ්ඩෙන්ති අනෙකරුක්ඛවිවිධවිකතිඵලමාහරන්තියො ‘මායං පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො ඛුදාය පරිකිලමිත්ථා’ති.

‘‘අථ ඛලු, භො, තා දිජකඤ්ඤායො තං පුණ්ණමුඛං ඵුස්සකොකිලං ආරාමෙනෙව ආරාමං, උය්‍යානෙනෙව උය්‍යානං, නදීතිත්ථෙනෙව නදීතිත්ථං, පබ්බතසිඛරෙනෙව පබ්බතසිඛරං, අම්බවනෙනෙව අම්බවනං, ජම්බුවනෙනෙව ජම්බුවනං, ලබුජවනෙනෙව ලබුජවනං, නාළිකෙරසඤ්චාරියෙනෙව නාළිකෙරසඤ්චාරියං ඛිප්පමෙව අභිසම්භොන්ති රතිත්ථාය.

‘‘අථ ඛලු, භො, පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො තාහි දිජකඤ්ඤාහි දිවසං පරිබ්‍යූළ්හො එවං පසංසති ‘සාධු සාධු, භගිනියො, එතං ඛො භගිනියො තුම්හාකං පතිරූපං කුලධීතානං, යං තුම්හෙ භත්තාරං පරිචරෙය්‍යාථා’ති.

‘‘අථ ඛලු, භො, පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො යෙන කුණාලො සකුණො තෙනුපසඞ්කමි. අද්දසංසු ඛො කුණාලස්ස සකුණස්ස පරිචාරිකා දිජකඤ්ඤායො තං පුණ්ණමුඛං ඵුස්සකොකිලං දූරතොව ආගච්ඡන්තං, දිස්වාන යෙන පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො තෙනුපසඞ්කමිංසු, උපසඞ්කමිත්වා තං පුණ්ණමුඛං ඵුස්සකොකිලං එතදවොචුං – ‘අයං, සම්ම පුණ්ණමුඛ, කුණාලො සකුණො අතිවිය ඵරුසො අතිවිය ඵරුසවාචො, අප්පෙව නාම තවම්පි ආගම්ම පියවාචං ලභෙය්‍යාමා’ති. ‘අප්පෙව නාම භගිනියො’ති වත්වා යෙන කුණාලො සකුණො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා කුණාලෙන සකුණෙන සද්ධිං පටිසම්මොදිත්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්නො ඛො පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො තං කුණාලං සකුණං එතදවොච – ‘කිස්ස ත්වං, සම්ම කුණාල, ඉත්ථීනං සුජාතානං කුලධීතානං සම්මාපටිපන්නානං මිච්ඡාපටිපන්නොසි, අමනාපභාණීනම්පි කිර,

සම්ම කුණාල, ඉත්ථීනං මනාපභාණිනා භවිතබ්බං, කිමඞ්ගං පන මනාපභාණින'න්ති.

''එවං වුත්තෙ කුණාලො සකුණො තං පුණ්ණමුඛං ඵුස්සකොකිලං එවං අපසාදෙසි – 'නස්ස ත්වං, සම්ම ජම්ම වසල, විනස්ස ත්වං, සම්ම ජම්ම වසල, කො නු තයා වියත්තො ජායාජිනෙනා'ති. එවං අපසාදිතො ච පන පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො තතොයෙව පටිනිවත්ති.

''අථ ඛලු, භො, පුණ්ණමුඛස්ස ඵුස්සකොකිලස්ස අපරෙන සමයෙන නචිරස්සෙව ඛරො ආබාධො උප්පජ්ජි, ලොහිතපක්ඛන්දිකා බාළ්හා වෙදනා වත්තන්ති මාරණන්තිකා. අථ ඛලු, භො, පුණ්ණමුඛස්ස ඵුස්සකොකිලස්ස පරිචාරිකානං දිජකඤ්ඤානං එතදහොසි – 'ආබාධිකො ඛො අයං පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො, අප්පෙව නාම ඉමම්හා ආබාධා වුට්ඨහෙය්‍යා'ති එකං අදුතියං ඔහාය යෙන කුණාලො සකුණො තෙනුපසඞ්කමිංසු. අද්දසා ඛො කුණාලො සකුණො තා දිජකඤ්ඤායො දූරතොව ආගච්ඡන්තියො, දිස්වාන තා දිජකඤ්ඤායො එතදවොච – 'කහං පන තුම්හං වසලියො භත්තා'ති. 'ආබාධිකො ඛො, සම්ම කුණාල, පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො අප්පෙව නාම තම්හා ආබාධා වුට්ඨහෙය්‍යා'ති. එවං වුත්තෙ කුණාලො සකුණො තා දිජකඤ්ඤායො එවං අපසාදෙසි – 'නස්සථ තුම්හෙ වසලියො, විනස්සථ තුම්හෙ වසලියො චොරියො ධුත්තියො අසතියො ලහුචිත්තායො කතස්ස අප්පටිකාරිකායො අනිලො විය යෙනකාමංගමායො'ති වත්වා යෙන පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා තං පුණ්ණමුඛං ඵුස්සකොකිලං එතදවොච – 'හං, සම්ම, පුණ්ණමුඛා'ති. 'හං, සම්ම, කුණාලා'ති.

''අථ ඛලු, භො, කුණාලො සකුණො තං පුණ්ණමුඛං ඵුස්සකොකිලං පක්ඛෙහි ච මුඛතුණ්ඩකෙන ච පරිග්ගහෙත්වා වුට්ඨාපෙත්වා නානාභෙසජ්ජානි පායාපෙසි. අථ ඛලු, භො, පුණ්ණමුඛස්ස ඵුස්සකොකිලස්ස සො ආබාධො පටිප්පස්සම්භී''ති.

තත්ථ **පියකාති** සෙතපුප්ඵා. **හසනාති** හ-කාරො සන්ධිකරො, අසනායෙව. **තිරීටීති** එකා රුක්ඛජාති. **චන්දනාති** රත්තසුරභිචන්දනා. **ඔසවනෙති** එතෙසං ඔසෙන සටාය සමන්නාගතවනෙ. **දෙවදාරුකචොචගහනෙති** දෙවදාරුරුක්ඛෙහි චෙව කදලීහි ච ගහනෙ. **කච්චිකාරාති** එකා රුක්ඛජාති. **කණිකාරාති** මහාපුප්ඵා. **කණ්ණිකාරාති** ඛුද්දකපුප්ඵා. **කිංසුකාති** වාතඝාතකා. **යොධිකාති** යූථිකා. **වනමල්ලිකමනඞ්ගණමනවජ්ජභණ්ඩිසුරුචිරභගිනිමාලාමල්‍යධරෙති** මල්ලිකානඤ්ච අනඞ්ගණානං අනවජ්ජානඤ්ච භණ්ඩීනං සුරුචිරානඤ්ච

භගිනීනං පුප්ඵෙහි මාලාධාරයමානෙ. **ධනුතක්කාරී**ති ධනුපාටලි. **තාලීසා**ති තාලීසපත්තරුක්ඛා. **කච්ඡවිතතෙ**ති එතෙහි ජාතිසුමනාදීහි විතතෙ නදිකච්ඡපබ්බතකච්ඡෙ. **සංකුසුමිතලතා**ති තෙසු තෙසු ඨානෙසු සුට්ඨු කුසුමිතඅතිමුත්තකෙහි චෙව නානාවිධලතාහි ච විතතපටිමණ්ඩිතපදෙසෙ. **ගණාධිවුට්ඨෙ**ති එතෙසං විජ්ජාධරාදීනං ගණෙහි අධිවුට්ඨෙ. **පුණ්ණමුඛො**ති මුඛපරිපුණ්ණතාය පුණ්ණමුඛො. පරෙහි වුට්ඨතාය **ඵුස්සකොකිලො. විලාසිතනයනො**ති විලාසිතනෙත්තො. **මත්තක්ඛො**ති යථා මත්තානං අක්ඛීනි රත්තානි හොන්ති, එවං රත්තක්ඛො, පමාණයුත්තනෙත්තො වා.

භගිනියොති අරියවොහාරෙන ආලපනං. **පරිචරෙය්‍යාථා**ති සකලදිවසං ගහෙත්වා විචරෙය්‍යාථ. ඉති සො පියකථං කථෙත්වා උය්‍යොජෙති. කදාචි පන කුණාලො සපරිවාරො පුණ්ණමුඛං දස්සනාය ගච්ඡති, කදාචි පුණ්ණමුඛො කුණාලස්ස සන්තිකං ආගච්ඡති. තෙනාහ **‘‘අථ ඛලු, භො’’**ති. **සම්මා**ති වයස්ස. **ආගම්මා**ති පටිච්ච උපනිස්සාය. **ලභෙය්‍යාමා**ති කුණාලස්ස සන්තිකා පියවචනං ලභෙය්‍යාම. **අප්පෙව නාමා**ති අපි නාම ලභෙය්‍යාථ, වක්ඛාමි නන්ති. **සුජාතාන**න්ති සමජාතිකානං.

නස්සාති පලාය. **ජම්මා**ති ලාමක. **වියත්තො**ති කො නු තයා සදිසො අඤ්ඤො ඛ්‍යත්තො නාම අත්ථි. **ජායාජිනෙනා**ති ජායාජිතෙන, අයමෙව වා පාඨො. එවං ඉත්ථිපරාජිතෙන තයා සදිසො කො නාම ඛ්‍යත්තො අත්ථීති තං පුන එවරූපස්ස වචනස්ස අභණනත්ථාය අපසාදෙති. **තතොයෙවා**ති ‘‘කුද්ධො මෙ කුණාලො’’ති චින්තෙත්වා තතොයෙව පටිනිවත්ති, සො නිවත්තිත්වා සපරිවාරො අත්තනො නිවාසට්ඨානමෙව අගමාසි.

අප්පෙව නාමාති සංසයපරිවිතක්කො, ඉමම්හා ආබාධා වුට්ඨහෙය්‍ය වා නො වාති එවං චින්තෙත්වා තං ඔහාය පක්කමිංසු. **තුම්හ**න්ති තුම්හාකං. **අප්පෙව නාමා**ති තම්හා ආබාධා වුට්ඨහෙය්‍ය වා නො වා, අම්හාකං ආගතකාලෙ මතො භවිස්සති. මයඤ්හි ඉදානෙව සො මරිස්සතීති ඤත්වා තුම්හාකං පාදපරිචාරිකා භවිතුං ආගතා. **තෙනුපසඞ්කමී**ති ඉමා ඉත්ථියො සාමිකස්ස මතකාලෙ ආගතා පටික්කූලා භවිස්සාමාති තං පහාය ආගතා, අහං ගන්ත්වා මම සහායකං පුප්ඵඵලාදීනි නානාභෙසජ්ජානි සංහරිත්වා අරොගං කරිස්සාමීති චින්තෙත්වා නාගබලො මහාසත්තො ආකාසෙ උප්පතිත්වා යෙන සො තෙනුපසඞ්කමි. **හ**න්ති නිපාතො, ‘‘ජීවසි, සම්මා’’ති පුච්ඡන්තො එවමාහ. ඉතරොපිස්ස ‘‘ජීවාමී’’ති වදන්තො **‘‘හං සම්මා’’**ති ආහ. **පායාපෙසී**ති පායෙසි. **පටිප්පස්සම්භී**ති වූපසමීති.

තාපි දිජකඤ්ඤායො අස්මිං අරොගෙ ජාතෙ ආගතා. කුණාලොපි පුණ්ණමුඛං කතිපාහං ඵලාඵලානි ඛාදාපෙත්වා තස්ස බලප්පත්තකාලෙ, ‘‘සම්ම, ඉදානි ත්වං අරොගො, අත්තනො පරිචාරිකාහි සද්ධිං වස, අහම්පි අත්තනො වසනට්ඨානං ගමිස්සාමී’’ති ආහ. අථ නං සො ‘‘ඉමා, සම්ම, මං

බාළ්හගිලානං පහාය පලායන්ති, න මෙ එතාහි ධුත්තීහි අත්ථො''ති ආහ. තං සුත්වා මහාසත්තො ''තෙන හි තෙ, සම්ම, ඉත්ථීනං පාපභාවං ආවික්ඛිස්සාමී''ති පුණ්ණමුඛං ගහෙත්වා හිමවන්තපස්සෙ මනොසිලාතලං නෙත්වා සත්තයොජනිකසාලරුක්ඛමූලෙ මනොසිලාසනෙ නිසීදි. එකස්මිං පස්සෙ පුණ්ණමුඛො සපරිවාරො නිසීදි. සකලහිමවන්තෙ දෙවඝොසනා චරි – ''අජ්ජ කුණාලො සකුණරාජා හිමවන්තෙ මනොසිලාසනෙ නිසීදිත්වා බුද්ධලීලාය ධම්මං දෙසෙස්සති, තං සුණාථා''ති. පරම්පරඝොසෙන ඡ කාමාවචරදෙවා සුත්වා යෙභුය්යෙන තත්ථ සන්නිපතිංසු. බහුනාගසුපණ්ණකින්නරවිජ්ජාධරාදීනම්පි දෙවතා තමත්ථං උග්ඝොසෙසුං. තදා ආනන්දො නාම ගිජ්ඣරාජා දසසහස්සගිජ්ඣපරිවාරො ගිජ්ඣපබ්බතෙ පටිවසති. සොපි තං කොලාහලං සුත්වා ''ධම්මං සුණිස්සාමී''ති සපරිවාරො ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසීදි. නාරදොපි පඤ්චාභිඤ්ඤො තාපසො දසසහස්සතාපසපරිවුතො හිමවන්තපදෙසෙ විහරන්තො තං දෙවඝොසනං සුත්වා ''සහායො කිර මෙ කුණාලො ඉත්ථීනං අගුණං කථෙස්සති, මහාසමාගමො භවිස්සති, මයාපි තං දෙසනං සොතුං වට්ටතී''ති තාපසදසසහස්සෙන සද්ධිං ඉද්ධියා තත්ථ ගන්ත්වා එකමන්තං නිසීදි. බුද්ධානං දෙසනාසන්නිපාතසදිසො මහාසමාගමො අහොසි. අථ මහාසත්තො ජාතිස්සරඤාණෙන ඉත්ථිදොසපටිසංයුත්තං අතීතභවෙ දිට්ඨකාරණං පුණ්ණමුඛං කායසක්ඛිං කත්වා කථෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

''අථ බලු, භො, කුණාලො සකුණො තං පුණ්ණමුඛං ඵුස්සකොකිලං ගිලානවුට්ඨිතං අචිරවුට්ඨිතං ගෙලඤ්ඤා එතදවොච –

'''දිට්ඨා මයා, සම්ම පුණ්ණමුඛ, කණ්හාද්වෙපිතිකා පඤ්චපතිකාය ඡට්ඨෙ පුරිසෙ චිත්තං පටිබන්ධන්තියා, යදිදං කබන්ධෙ පීඨසප්පිම්හී'''ති. භවති ච පනුත්තරෙත්ථ වාක්‍යං –

290.

''අථජ්ජුනො නකුලො භීමසෙනො, යුධිට්ඨිලො සහදෙවො ච රාජා;
එතෙ පතී පඤ්ච මතිච්ච නාරී, අකාසි ඛුජ්ජවාමනකෙන පාප''න්ති.

''දිට්ඨා මයා, සම්ම පුණ්ණමුඛ, සච්චතපාපී නාම සමණී සුසානමජ්ඣෙ වසන්තී චතුත්ථභත්තං පරිණාමයමානා සුරාධුත්තකෙන පාපමකාසි.

''දිට්ඨා මයා, සම්ම පුණ්ණමුඛ, කාකවතී නාම දෙවී සමුද්දමජ්ඣෙ වසන්තී භරියා වෙනතෙය්‍යස්ස නටකුවෙරෙන පාපමකාසි.

''දිට්ඨා මයා, සම්ම පුණ්ණමුඛ, කුරුඞ්ගදෙවී නාම ලොමසුද්දරී එළිකකුමාරං කාමයමානා ඡළඞ්ගකුමාරධනන්තෙවාසිනා පාපමකාසි.

‘‘එවඤ්හෙතං මයා ඤාතං, බ්‍රහ්මදත්තස්ස මාතරං;
ඔහාය කොසලරාජං, පඤ්චාලචණ්ඩෙන පාපමකාසි.

291.

‘‘එතා ච අඤ්ඤා ච අකංසු පාපං, තස්මාහමිත්ථීනං න විස්සසෙ නප්පසංසෙ;
මහී යථා ජගති සමානරත්තා, වසුන්ධරා ඉතරීතරාපතිට්ඨා;
සබ්බසහා අඵන්දනා අකුප්පා, තථිත්ථියො තායො න විස්සසෙ නරො.

292.

‘‘සීහො යථා ලොහිතමංසභොජනො, වාළමිගො පඤ්චාවුධො සුරුද්ධො;
පසය්හඛාදී පරහිංසනෙ රතො, තථිත්ථියො තායො න විස්සසෙ නරො.

‘‘න ඛලු, සම්ම පුණ්ණමුඛ, වෙසියො නාරියො ගමනියො, න හෙතා බන්ධකියො නාම, වධිකායො නාම එතායො, යදිදං වෙසියො නාරියො ගමනියො’’ති.

‘‘චොරො විය වෙණිකතා මදිරාව දිද්ධා වාණිජො විය වාචාසන්ථුතියො ඉස්සසිඞ්ගමිව විපරිවත්තායො උරගමිව දුජිව්හායො. සොබ්භමිව පටිච්ඡන්නා පාතාලමිව දුප්පූරා රක්ඛසී විය දුත්තොසා යමොවෙකන්තහාරියො. සිඛීරිව සබ්බභක්ඛා නදීරිව සබ්බවාහී අනිලො විය යෙනකාමංචරා නෙරු විය අවිසෙසකරා විසරුක්ඛො විය නිච්චඵලිතායොති. භවති ච පනුත්තරෙත්ථ වාක්‍යං –

293.

‘‘‘යථා චොරො යථා දිද්ධො, වාණිජොව විකත්ථනී;
ඉස්සසිඞ්ගමිව පරිවත්තා, දුජිව්හා උරගො විය.

294.

‘‘‘සොබ්භමිව පටිච්ඡන්නා, පාතාලමිව දුප්පුරා;
රක්ඛසී විය දුත්තොසා, යමොවෙකන්තහාරියො.

295.

‘‘යථා සිඛී නදී වාතො, නෙරුනාව සමාගතා;
විසරුක්ඛො විය නිච්චඵලා, නාසයන්ති ඝරෙ භොගං;
රතනන්තකරිත්ථියො’’’ති.

තත්ථ **ගිලානවුට්ඨිතන්ති** පඨමං ගිලානං පච්ඡා වුට්ඨිතං. **දිට්ඨා මයාති** අතීතෙ කිර බ්‍රහ්මදත්තො කාසිරාජා සම්පන්නබලවාහනතාය කොසලරජ්ජං ගහෙත්වා කොසලරාජානං මාරෙත්වා තස්ස අග්ගමහෙසිං සගබ්භං ගහෙත්වා බාරාණසිං ගන්ත්වා තං අත්තනො අග්ගමහෙසිං අකාසි. සා අපරභාගෙ ධීතරං විජායි. රඤ්ඤො පන පකතියා ධීතා වා පුත්තො වා නත්ථි, සො තුස්සිත්වා, ‘‘භද්දෙ, වරං ගණ්හාහී’’ති ආහ. සා ගහිතකං කත්වා ඨපෙසි. තස්සා පන කුමාරිකාය ‘‘කණ්හා’’ති නාමං කරිංසු. අථස්සා වයප්පත්තාය මාතා තං ආහ – ‘‘අම්ම, පිතරා තව වරො දින්නො, තමහං ගහෙත්වා ඨපෙසිං, තව රුච්චනකං වරං ගණ්හා’’ති. සා ‘‘අම්ම, මය්හං අඤ්ඤං අවිජ්ජමානං නත්ථි, පතිග්ගහණත්ථාය මෙ සයං වරං කාරෙහී’’ති කිලෙසබහුලතාය හිරොත්තප්පං භින්දිත්වා මාතරං ආහ. සා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ‘‘යථාරුචිතං පතිං ගණ්හතූ’’ති වත්වා සයං වරං ඝොසාපෙසි. රාජඞ්ගණෙ සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා බහූ පුරිසා සන්නිපතිංසු. කණ්හා පුප්ඵසමුග්ගං ආදාය උත්තරසීහපඤ්ජරෙ ඨිතා ඔලොකෙන්තී එකම්පි න රොචෙසි.

තදා පණ්ඩුරාජගොත්තතො අජ්ජුනො නකුලො භීමසෙනො යුධිට්ඨිලො සහදෙවොති ඉමෙ පඤ්ච පණ්ඩුරාජපුත්තා තක්කසිලායං දිසාපාමොක්ඛස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගහෙත්වා ‘‘දෙසචාරිත්තං ජානිස්සාමා’’ති විචරන්තා බාරාණසිං පත්වා අන්තොනගරෙ කොලාහලං සුත්වා පුච්ඡිත්වා තමත්ථං ඤත්වා ‘‘මයම්පි ගමිස්සාමා’’ති කඤ්චනරූපසමානරූපා තත්ථ ගන්ත්වා පටිපාටියා අට්ඨංසු. කණ්හා තෙ දිස්වා පඤ්චසුපි තෙසු පටිබද්ධචිත්තා හුත්වා පඤ්චන්නම්පි සීසෙසු මාලාචුම්බටකානි ඛිපිත්වා, ‘‘අම්ම, ඉමෙ පඤ්ච ජනෙ වරෙමී’’ති ආහ. සාපි රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා වරස්ස දින්නත්තා ‘‘න ලභිස්සතී’’ති අවත්වා අනත්තමනොව ‘‘කිංජාතිකා කස්ස පුත්තා’’ති පුච්ඡිත්වා පණ්ඩුරාජපුත්තභාවං ඤත්වා තෙසං සක්කාරං කත්වා තං පාදපරිචාරිකං අදාසි.

සා සත්තභූමිකපාසාදෙ තෙ කිලෙසවසෙන සඞ්ගණ්හි. එකො පනස්සා පරිචාරකො ඛුජ්ජො පීඨසප්පී අත්ථි. සා පඤ්ච රාජපුත්තෙ කිලෙසවසෙන සඞ්ගණ්හිත්වා තෙසං බහි නික්ඛන්තකාලෙ ඔකාසං ලභිත්වා කිලෙසෙන අනුඩය්හමානා ඛුජ්ජෙන සද්ධිං පාපං කරොති, තෙන ච සද්ධිං කථෙන්තී – ‘‘මය්හං තයා සදිසො පියො නත්ථි, රාජපුත්තෙ මාරාපෙත්වා තෙසං ගලලොහිතෙන තව පාදෙ මක්ඛාපෙස්සාමී’’ති වදති. ඉතරෙසුපි ජෙට්ඨභාතිකෙන මිස්සීභූතකාලෙ – ‘‘ඉමෙහි චතූහි ත්වමෙව මය්හං පියතරො, මයා ජීවිතම්පි තවත්ථාය පරිච්චත්තං, මම පිතු අච්චයෙන තුය්හඤ්ඤෙව රජ්ජං දාපෙස්සාමී’’ති වදති. ඉතරෙහි සද්ධිං මිස්සීභූතකාලෙපි එසෙව නයො. තෙ ‘‘අයං අම්හෙ පියායති, ඉස්සරියඤ්ච නො එතං නිස්සාය ජාත’’න්ති තස්සා අතිවිය තුස්සන්ති.

සා එකදිවසං ආබාධිකා අහොසි. අථ නං තෙ පරිවාරෙත්වා එකො සීසං සම්බාහන්තො නිසීදි, සෙසා එකෙකං හත්ථඤ්ච පාදඤ්ච. ඛුජ්ජො පන පාදමූලෙ නිසීදි. සා සීසං සම්බාහමානස්ස ජෙට්ඨභාතිකස්ස අජ්ජුනකුමාරස්ස – ''මය්හං තයා පියතරො නත්ථි, ජීවමානා තුය්හං ජීවිස්සාමි, පිතු අච්චයෙන තුය්හං රජ්ජං දාපෙස්සාමී''ති සීසෙන සඤ්ඤං දදමානා තං සඞ්ගණ්හි, ඉතරෙසම්පි හත්ථපාදෙහි තථෙව සඤ්ඤං අදාසි. ඛුජ්ජස්ස පන – ''ත්වඤ්ඤෙව මම පියො, තවත්ථාය අහං ජීවිස්සාමී''ති ජිව්හාය සඤ්ඤං අදාසි. තෙ සබ්බෙපි පුබ්බෙ කථිතභාවෙන තාය සඤ්ඤාය තමත්ථං ජානිංසු. තෙසු සෙසා අත්තනො දින්නසඤ්ඤායෙව ජානිංසු. අජ්ජුනකුමාරො පන තස්සා හත්ථපාදජිව්හාවිකාරෙ දිස්වා – ''යථා මය්හං, එවං සෙසානම්පි ඉමාය සඤ්ඤා දින්නා භවිස්සති, ඛුජ්ජෙන චාපි සද්ධිං එතිස්සාය සන්ථවෙන භවිතබ්බ''න්ති චින්තෙත්වා භාතරො ගහෙත්වා බහි නික්ඛමිත්වා පුච්ඡි – ''දිට්ඨා වො පඤ්චපතිකා මම සීසවිකාරං දස්සෙන්තී''ති? ''ආම, දිට්ඨා''ති. ''කිංකාරණං ජානාථා''ති? ''න ජානාමා''ති. ''ඉදං නාමෙත්ථ කාරණං, තුම්හාකං පන හත්ථපාදෙහි දින්නසඤ්ඤාය කාරණං ජානාථා''ති? ''ආම, ජානාමා''ති. ''අම්හාකම්පි තෙනෙව කාරණෙන අදාසි, ඛුජ්ජස්ස ජිව්හාවිකාරෙන සඤ්ඤාදානස්ස කාරණං ජානාථා''ති? ''න ජානාමා''ති. අථ නෙසං ආචික්ඛිත්වා ''ඉමිනාපි සද්ධිං එතාය පාපකම්මං කත''න්ති වත්වා තෙසු අසද්දහන්තෙසු ඛුජ්ජං පක්කොසිත්වා පුච්ඡි. සො සබ්බං පවත්තිං කථෙසි.

තෙ තස්ස වචනං සුත්වා තස්සා විගතච්ඡන්දරාගා හුත්වා – ''අහො මාතුගාමො නාම පාපො දුස්සීලො, මාදිසෙ නාම ජාතිසම්පන්නෙ සොභග්ගප්පත්තෙ පහාය එවරූපෙන ජෙගුච්ඡපටිකූලෙන ඛුජ්ජෙන සද්ධිං පාපකම්මං කරොති, කො නාම පණ්ඩිතජාතිකො එවං නිල්ලජ්ජාහි පාපධම්මාහි ඉත්ථීහි සද්ධිං රමිස්සතී''ති අනෙකපරියායෙන මාතුගාමං ගරහිත්වා ''අලං නො ඝරාවාසෙනා''ති පඤ්ච ජනා හිමවන්තං පවිසිත්වා පබ්බජිත්වා කසිණපරිකම්මං කත්වා ආයුපරියොසානෙ යථාකම්මං ගතා. කුණාලො පන සකුණරාජා තදා අජ්ජුනකුමාරො අහොසි. තස්මා අත්තනා දිට්ඨකාරණං දස්සෙන්තො **''දිට්ඨා මයා''**තිආදිමාහ.

තත්ථ **ද්වෙපිතිකාති** කොසලරඤ්ඤො ච කාසිරඤ්ඤො ච වසෙනෙතං වුත්තං. **පඤ්චපතිකායාති** පඤ්චපතිකා, **ය**-කාරො නිපාතමත්තො. **පටිබන්ධන්තියාති** පටිබන්ධමානා. **කබන්ධෙති** තස්ස කිර ගීවා ඔනමිත්වා උරං අල්ලීනා, තස්මා ඡින්නසීසො විය ඛායති. **පඤ්ච මතිච්චාති** එතෙ පඤ්ච අතික්කමිත්වා. **ඛුජ්ජවාමනකෙනාති** ඛුජ්ජෙන වාමනකෙන.

ඉදං වත්වා අපරානිපි දිට්ඨපුබ්බානි දස්සෙන්තො පුන **''දිට්ඨා''**තිආදිමාහ. තත්ථ දුතියවත්ථුස්මිං තාව අයං විභාවනා – අතීතෙ කිර බාරාණසිං නිස්සාය සච්චතපාපී නාම සෙතසමණී සුසානෙ පණ්ණසාලං

කාරෙත්වා තත්ථ වසමානා චත්තාරි භත්තානි අතික්කමිත්වා භුඤ්ජති, සකලනගරෙ චන්දො විය සූරියො විය ච පාකටා අහොසි. බාරාණසිවාසිනො ඛිපිත්වාපි ඛලිත්වාපි ‘‘නමො සච්චතපාපියා’’ති වදන්ති. අථෙකස්මිං ඡණකාලෙ පඨමදිවසෙ තාව සුවණ්ණකාරා ගණබන්ධෙන එකස්මිං පදෙසෙ මණ්ඩපං කත්වා මච්ඡමංසසුරාගන්ධමාලාදීනි ආහරිත්වා සුරාපානං ආරභිංසු. අථෙකො සුවණ්ණකාරො සුරාපිට්ඨකං ඡඩ්ඩෙන්තො – ‘‘නමො සච්චතපාපියා’’ති වත්වා එකෙන පණ්ඩිතෙන – ‘‘අම්භො අන්ධබාල, චලචිත්තාය ඉත්ථියා නමො කරොසි, අහො බාලො’’ති වුත්තෙ – ‘‘සම්ම, මා එවං අවච, මා නිරයසංවත්තනිකං කම්මං කරී’’ති ආහ. අථ නං සො ‘‘දුබ්බුද්ධි තුණ්හී හොහි, සහස්සෙන අබ්භුතං කරොහි, අහං තෙ සච්චතපාපිං ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ අලඞ්කතපටියත්තං ඉමස්මිංයෙව ඨානෙ නිසින්නො සුරාපිට්ඨකං ගාහාපෙත්වා සුරං පිවිස්සාමි, මාතුගාමො ධුවසීලො නාම නත්ථී’’ති ආහ. සො ‘‘න සක්ඛිස්සසී’’ති වත්වා තෙන සද්ධිං සහස්සෙන අබ්භුතමකාසි. සො තං අඤ්ඤෙසං සුවණ්ණකාරානං ආරොචෙත්වා පුනදිවසෙ පාතොව තාපසවෙසෙන සුසානං පවිසිත්වා තස්සා වසනට්ඨානස්ස අවිදූරෙ සූරියං නමස්සන්තො අට්ඨාසි.

සා භික්ඛාය ගච්ඡමානා නං දිස්වා – ‘‘මහිද්ධිකො තාපසො භවිස්සති, අහං තාව සුසානපස්සෙ වසාමි, අයං මජ්ඣෙ සුසානස්ස වසති, භවිතබ්බමස්සබ්භන්තරෙ සන්තධම්මෙන, වන්දිස්සාමි න’’න්ති උපසඞ්කමිත්වා වන්දි. සො නෙව ඔලොකෙසි න ආලපි. දුතියදිවසෙපි තථෙව අකාසි. තතියදිවසෙ පන වන්දිතකාලෙ අධොමුඛොව ‘‘ගච්ඡාහී’’ති ආහ. චතුත්ථදිවසෙ ‘‘කච්චි භික්ඛාය න කිලමසී’’ති පටිසන්ථාරමකාසි. සා ‘‘පටිසන්ථාරො මෙ ලද්ධො’’ති තුට්ඨා පක්කාමි. පඤ්චමදිවසෙ බහුතරං පටිසන්ථාරං ලභිත්වා ථොකං නිසීදිත්වා ගතා. ඡට්ඨෙ දිවසෙ පන තං ආගන්ත්වා වන්දිත්වා නිසින්නං – ‘‘භගිනි, කිං නු ඛො අජ්ජ බාරාණසියං මහාගීතවාදිතසද්දො’’ති වත්වා – ‘‘අය්‍ය, තුම්හෙ න ජානාථ, නගරෙ ඡණො සුට්ඨො, තත්ථ කීළන්තානං එස සද්දො’’ති වුත්තෙ – ‘‘එත්ථ නාමෙසො සද්දො’’ති අජානන්තො විය හුත්වා – ‘‘භගිනි, කති භත්තානි අතික්කමෙසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘චත්තාරි, අය්‍ය, තුම්හෙ පන කති අතික්කමෙථා’’ති? ‘‘සත්ත භගිනී’’ති. ඉදං සො මුසා අභාසි. දෙවසිකං හෙස රත්තිං භුඤ්ජති. සො තං ‘‘කති තෙ භගිනි වස්සානි පබ්බජිතාය’’ති පුච්ඡිත්වා තාය ‘‘ද්වාදස වස්සානී’’ති වත්වා ‘‘තුම්හාකං කති වස්සානී’’ති වුත්තො ‘‘ඉදං මෙ ඡට්ඨං වස්ස’’න්ති ආහ. අථ නං ‘‘අත්ථි පන තෙ භගිනි සන්තධම්මාධිගමො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘නත්ථි, අය්‍ය, තුම්හාකං පන අත්ථී’’ති වුත්තෙ ‘‘මය්හම්පි නත්ථී’’ති වත්වා – ‘‘භගිනි, මයං නෙව කාමසුඛං ලභාම, න නෙක්ඛම්මසුඛං, කිං අම්හාකංයෙව උණ්හො නිරයො, මහාජනස්ස කිරියං කරොම, අහං ගිහී භවිස්සාමි, අත්ථි මෙ මාතු සන්තකං ධනං, න සක්කොමි දුක්ඛං අනුභවිතු’’න්ති ආහ. සා තස්ස වචනං සුත්වා අත්තනො චලචිත්තතාය තස්මිං පටිබද්ධචිත්තා හුත්වා – ‘‘අය්‍ය, අහම්පි උක්කණ්ඨිතා, සචෙ පන මං

න ඡඩ්ඩෙස්සථ, අහම්පි ගිහිනී භවිස්සාමී''ති ආහ. අථ නං සො ''එහි තං න ඡඩ්ඩෙස්සාමි, භරියා මෙ භවිස්සසී''ති තං නගරං පවෙසෙත්වා සංවසිත්වා සුරාපානමණ්ඩපං ගන්ත්වා තාය සුරාපිට්ඨකං ගාහාපෙත්වා සුරං පිවි. ඉතරො සහස්සං ජිතො. සා තං පටිච්ච පුත්තධීතාහි වඩ්ඪී. තදා කුණාලො සුරාධුත්තකො අහොසි. තස්මා අත්තනා දිට්ඨං පකාසෙන්තො **''දිට්ඨා මයා''**තිආදිමාහ.

තතියවත්ථුස්මිං අතීතකථා චතුක්කනිපාතෙ **කාකවතීජාතකවණ්ණනායං** (ජා. අට්ඨ. 3.4.කාකවතීජාතකවණ්ණනා) විත්ථාරිතා. තදා පන කුණාලො ගරුළො අහොසි. තස්මා අත්තනා දිට්ඨං පකාසෙන්තො **''දිට්ඨා මයා''**තිආදිමාහ.

චතුත්ථවත්ථුස්මිං අතීතෙ බ්‍රහ්මදත්තො කොසලරාජානං වධිත්වා රජ්ජං ගහෙත්වා තස්ස අග්ගමහෙසිං ගබ්භිනිං ආදාය බාරාණසිං පච්චාගන්ත්වා තස්සා ගබ්භිනිභාවං ජානන්තොපි තං අග්ගමහෙසිං අකාසි. සා පරිපක්කගබ්භා සුවණ්ණරූපකසදිසං පුත්තං විජායිත්වා – ''වුද්ධිප්පත්තම්පි නං බාරාණසිරාජා 'එස මෙ පච්චාමිත්තස්ස පුත්තො, කිං ඉමිනා'ති මාරාපෙස්සති, මා මෙ පුත්තො පරහත්ථෙ මරතූ''ති චින්තෙත්වා ධාතිං ආහ – ''අම්ම, ඉමං දාරකං පිලොතිකං අත්ථරිත්වා ආමකසුසානෙ නිපජ්ජාපෙත්වා එහී''ති. ධාතී තථා කත්වා න්හත්වා පච්චාගමි. කොසලරාජාපි මරිත්වා පුත්තස්ස ආරක්ඛදෙවතා හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්සානුභාවෙන එකස්ස එළකපාලකස්ස තස්මිං පදෙසෙ එළකෙ චාරෙන්තස්ස එකා එළිකා තං කුමාරං දිස්වා සිනෙහං උප්පාදෙත්වා ඛීරං පායෙත්වා ථොකං චරිත්වා පුන ගන්ත්වා ද්වෙ තයො චත්තාරො වාරෙ පායෙසි. එළකපාලකො තස්සා කිරියං දිස්වා තං ඨානං ගන්ත්වා තං දාරකං දිස්වා පුත්තසිනෙහං පච්චුපට්ඨපෙත්වා නෙත්වා අත්තනො භරියාය අදාසි. සා පන අපුත්තිකා, තෙනස්සා ථඤ්ඤං නත්ථි, අථ නං එළිකඛීරමෙව පායෙසි. තතො පට්ඨාය පන දෙවසිකං ද්වෙ තිස්සො එළිකා මරන්ති. එළකපාලො – ''ඉමස්මිං පටිජග්ගියමානෙ සබ්බා එළිකා මරිස්සන්ති, කිං නො ඉමිනා''ති තං එකස්මිං මත්තිකාභාජනෙ නිපජ්ජාපෙත්වා අපරෙන පිදහිත්වා මාසචුණ්ණෙන මුඛං නිබ්බිවරං විලිම්පිත්වා නදියං විස්සජ්ජෙසි. තමෙනං වුය්හමානං හෙට්ඨාතිත්ථෙ රාජනිවෙසනෙ ජිණ්ණපටිසඞ්ඛාරකො එකො චණ්ඩාලො සපජාපතිකො මකචිං ධොවන්තො දිස්වාව වෙගෙන ගන්ත්වා ආහරිත්වා තීරෙ ඨපෙත්වා ''කිමෙත්ථා''ති විවරිත්වා ඔලොකෙන්තො දාරකං පස්සි. භරියාපිස්ස අපුත්තිකා, තස්සා තස්මිං පුත්තසිනෙහො නිබ්බත්ති, අථ නං ගෙහං නෙත්වා පටිජග්ගි. තං සත්තට්ඨවස්සකාලතො පට්ඨාය මාතාපිතරො රාජකුලං ගච්ඡන්තා ආදාය ගච්ඡන්ති. සොළසවස්සකාලතො පන පට්ඨාය ස්වෙව බහුලං ගන්ත්වා ජිණ්ණපටිසඞ්ඛරණං කරොති.

රඤ්ඤො ච අග්ගමහෙසියා කුරුඞ්ගදෙවී නාම ධීතා අහොසි උත්තමරූපධරා. සා තස්ස දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය තස්මිං පටිබද්ධචිත්තා හුත්වා අඤ්ඤත්ථ අනභිරතා තස්ස කම්මකරණට්ඨානමෙව ආගච්ඡති. තෙසං අභිණ්හදස්සනෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිබද්ධචිත්තානං අන්තොරාජකුලෙයෙව පටිච්ඡන්නොකාසෙ අජ්ඣාචාරො පවත්ති. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ පරිචාරිකායො ඤත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා කුජ්ඣිත්වා අමච්චෙ සන්නිපාතෙත්වා – ‘‘ඉමිනා චණ්ඩාලපුත්තෙන ඉදං නාම කතං, ඉමස්ස කත්තබ්බං ජානාථා’’ති ආහ. අමච්චා ‘‘මහාපරාධො එස, නානාවිධකම්මකාරණා කාරෙත්වා පච්ඡා මාරෙතුං වට්ටතී’’ති වදිංසු. තස්මිං ඛණෙ කුමාරස්ස පිතා ආරක්ඛදෙවතා තස්සෙව කුමාරස්ස මාතු සරීරෙ අධිමුච්චි. සා දෙවතානුභාවෙන රාජානං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘මහාරාජ, නායං කුමාරො චණ්ඩාලො, එස කුමාරො මම කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තො කොසලරඤ්ඤො පුත්තො, අහං ‘පුත්තො මෙ මතො’ති තුම්හාකං මුසා අවචං, අහමෙතං ‘තුම්හාකං පච්චාමිත්තස්ස පුත්තො’ති ධාතියා දත්වා ආමකසුසානෙ ඡඩ්ඩාපෙසිං, අථ නං එකො එළකපාලකො පටිජග්ගි, සො අත්තනො එළිකාසු මරන්තීසු නදියා පවාහෙසි, අථ නං වුය්හමානං තුම්හාකං ගෙහෙ ජිණ්ණපටිසඞ්ඛාරකො චණ්ඩාලො දිස්වා පොසෙසි, සචෙ න සද්දහථ, තෙ සබ්බෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡථා’’ති.

රාජා ධාතිං ආදිං කත්වා සබ්බෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡිත්වා තථෙව තං පවත්තිං සුත්වා ‘‘ජාතිසම්පන්නොයං කුමාරො’’ති තුට්ඨො තං න්හාපෙත්වා අලඞ්කාරාපෙත්වා තස්සෙව ධීතරං අදාසි. තස්ස පන එළිකානං මාරිතත්තා ‘‘එළිකකුමාරො’’ති නාමං අකංසු. අථස්ස රාජා සසෙනවාහනං දත්වා – ‘‘ගච්ඡ අත්තනො පිතු සන්තකං රජ්ජං ගණ්හා’’ති තං උය්‍යොජෙසි. සොපි කුරුඞ්ගදෙවිං ආදාය ගන්ත්වා රජ්ජෙ පතිට්ඨාසි. අථස්ස බාරාණසිරාජා ‘‘අනුග්ගහිතසිප්පො අය’’න්ති සිප්පසික්ඛාපනත්ථං ඡළඞ්ගකුමාරං නාම ආචරියං පෙසෙසි. සො තස්ස ‘‘ආචරියො මෙ’’ති සෙනාපතිට්ඨානං අදාසි. අපරභාගෙ කුරුඞ්ගදෙවී තෙන සද්ධිං අනාචාරමකාසි. සෙනාපතිනොපි පරිචාරකො ධනන්තෙවාසී නාම අත්ථි. සො තස්ස හත්ථෙ කුරුඞ්ගදෙවියා වත්ථාලඞ්කාරාදීනි පෙසෙසි. සා තෙනපි සද්ධිං පාපමකාසි. කුණාලො තං කාරණං ආහරිත්වා දස්සෙන්තො **‘‘දිට්ඨා මයා’’**තිආදිමාහ.

තත්ථ **ලොමසුද්දරීති** ලොමරාජියා මණ්ඩිතඋදරා. **ඡළඞ්ගකුමාරධනන්තෙවාසිනාති** එළිකකුමාරකං පත්ථයමානාපි ඡළඞ්ගකුමාරසෙනාපතිනා ච තස්සෙව පරිචාරකෙන ධනන්තෙවාසිනා ච සද්ධිං පාපමකාසි. එවං අනාචාරා ඉත්ථියො දුස්සීලා පාපධම්මා, තෙනාහං තා නප්පසංසාමීති ඉදං මහාසත්තො අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙසි. සො හි තදා ඡළඞ්ගකුමාරො අහොසි, තස්මා අත්තනා දිට්ඨකාරණං ආහරි.

පඤ්චමවත්ථුස්මිම්පි අතීතෙ කොසලරාජා බාරාණසිරජ්ජං ගහෙත්වා බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසිං ගබ්භිනිම්පි අග්ගමහෙසිං කත්වා සකනගරමෙව ගතො. සා අපරභාගෙ පුත්තං විජායි. රාජා අපුත්තකත්තා තං පුත්තසිනෙහෙන පොසෙත්වා සබ්බසිප්පානි සික්ඛාපෙත්වා වයප්පත්තං ''අත්තනො පිතු සන්තකං රජ්ජං ගණ්හා''ති පෙසෙසි. සො තත්ථ ගන්ත්වා රජ්ජං කාරෙසි. අථස්ස මාතා ''පුත්තං පස්සිතුකාමාම්හී''ති කොසලරාජානං ආපුච්ඡිත්වා මහාපරිවාරා බාරාණසිං ගච්ඡන්තී ද්වින්නං රට්ඨානං අන්තරෙ එකස්මිං නිගමෙ නිවාසං ගණ්හි. තත්ථෙවෙකො පඤ්චාලචණ්ඩො නාම බ්‍රාහ්මණකුමාරො අත්ථි අභිරූපො. සො තස්සා පණ්ණාකාරං උපනාමෙසි. සා තං දිස්වා පටිබද්ධචිත්තා තෙන සද්ධිං පාපකම්මං කත්වා කතිපාහං තත්ථෙව වීතිනාමෙත්වා බාරාණසිං ගන්ත්වා පුත්තං දිස්වා ඛිප්පං නිවත්තිත්වා පුන තස්මිංයෙව නිගමෙ නිවාසං ගහෙත්වා කතිපාහං තෙන සද්ධිං අනාචාරං චරිත්වා කොසලනගරං ගතා. සා තතො පට්ඨාය නචිරස්සෙව තං තං කාරණං වත්වා ''පුත්තස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමී''ති රාජානං ආපුච්ඡිත්වා ගච්ඡන්තී ච ආගච්ඡන්තී ච තස්මිං නිගමෙ අඩ්ඪමාසමත්තං තෙන සද්ධිං අනාචාරං චරි. සම්ම පුණ්ණමුඛ, ඉත්ථියො නාමෙතා දුස්සීලා මුසාවාදිනියොති ඉදම්පි අතීතං දස්සෙන්තො මහාසත්තො **''එවඤ්හෙත''**න්තිආදිමාහ.

තත්ථ **බ්‍රහ්මදත්තස්ස මාතරන්ති** බාරාණසිරජ්ජං කාරෙන්තස්ස බ්‍රහ්මදත්තකුමාරස්ස මාතරං. තදා කිර කුණාලො පඤ්චාලචණ්ඩො අහොසි, තස්මා තං අත්තනා ඤාතකාරණං දස්සෙන්තො එවමාහ.

එතා චාති, සම්ම පුණ්ණමුඛ, එතාව පඤ්ච ඉත්ථියො පාපමකංසු, න අඤ්ඤාති සඤ්ඤං මා කරි, අථ ඛො එතා ච අඤ්ඤා ච බහූ පාපකම්මකාරිකාති. ඉමස්මිං ඨානෙ ඨත්වා ලොකෙ අතිචාරිනීනං වත්ථූනි කථෙතබ්බානි. **ජගතීති** යථා ජගතිසඞ්ඛාතා මහී **සමානරත්තා** පටිසාභාවෙන සබ්බෙසු සමානරත්තා හුත්වා සා වසුන්ධරා **ඉතරීතරාපතිට්ඨා** උත්තමානඤ්ච අධමානඤ්ච පතිට්ඨා හොති, තථා ඉත්ථියොපි කිලෙසවසෙන සබ්බෙසම්පි උත්තමාධමානං පතිට්ඨා හොන්ති. ඉත්ථියො හි ඔකාසං ලභමානා කෙනචි සද්ධිං පාපකං කරොන්ති නාම. **සබ්බසහාති** යථා ච සා සබ්බමෙව සහති න එන්දති න කුප්පති න චලති, තථා ඉත්ථියො සබ්බෙපි පුරිසෙ ලොකස්සාදවසෙන සහන්ති. සචෙ තාසං කොචි පුරිසො චිත්තෙ පතිට්ඨිතො හොති, තස්ස රක්ඛණත්ථං න එන්දන්ති න චලන්ති න කොලාහලං කරොන්ති. යථා ච සා න කුප්පති න චලති, එවං ඉත්ථියොපි මෙථුනධම්මෙන න කුප්පන්ති න චලන්ති, න සක්කා තෙන පූරෙතුං.

වාළමිගොති දුට්ඨමිගො. **පඤ්චාවුධොති** මුඛස්ස චෙව චතුන්නඤ්ච චරණානං වසෙනෙතං වුත්තං. **සුරුද්ධොති** සුලුද්ධො සුඵරුසො. **තථිත්ථියොති** යථා හි සීහස්ස මුඛඤ්චෙව චත්තාරො ච හත්ථපාදාති

පඤ්චාවුධානි, තථා ඉත්ථීනම්පි රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බානි පඤ්චාවුධානි. යථා සො අත්තනො භක්ඛං ගණ්හන්තො තෙහිපි පඤ්චහි ගණ්හාති, තථා තාපි කිලෙසභක්ඛං ගණ්හමානා රූපාදීහි ආවුධෙහි පහරිත්වා ගණ්හන්ති. යථා සො කක්ඛළො පසය්හ ඛාදති, එවං එතාපි කක්ඛළා පසය්හ ඛාදිකා. තථා හෙතා පීරසීලෙපි පුරිසෙ අත්තනො බලෙන පසය්හකාරං කත්වා සීලවිනාසං පාපෙන්ති. යථා සො පරහිංසනෙ රතො, එවමෙතාපි කිලෙසවසෙන පරහිංසනෙ රතා. **තායොති** තා එවං අගුණසමන්නාගතා න විස්සසෙ නරො.

ගමනියොති ගණිකායො. ඉදං වුත්තං හොති – සම්ම පුණ්ණමුඛ, යානෙතානි ඉත්ථීනං ‘‘වෙසියො’’තිආදීනි නාමානි, න එතානි තාසං සභාවනාමානි. න හෙතා වෙසියො නාම ගමනියො නාම බන්ධකියො නාම, සභාවනාමතො පන වධිකායො නාම එතායො, යා එතා වෙසියො නාරියො ගමනියොති වුච්චන්ති. **වධිකායොති** සාමිකඝාතිකායො. ස්වායමත්ථො **මහාහංසජාතකෙන** දීපෙතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘මායා චෙතා මරීචී ච, සොකා රොගා චුපද්දවා;
ඛරා ච බන්ධනා චෙතා, මච්චුපාසා ගුහාසයා;
තාසු යො විස්සසෙ පොසො, සො නරෙසු නරාධමො’’ති. (ජා. 2.21.118);

වෙණිකතාති කතවෙණියො. යථා හි මොළිං බන්ධිත්වා අටවියං ඨිතචොරො ධනං විලුම්පති, එවමෙතාපි කිලෙසවසං නෙත්වා ධනං විලුම්පන්ති. **මදිරාව දිද්ධාති** විසමිස්සකා සුරා විය. යථා සා විකාරං දස්සෙති, එවමෙතාපි අඤ්ඤෙසු පුරිසෙසු සාරත්තා කිච්චාකිච්චං අජානන්තියො අඤ්ඤස්මිං කත්තබ්බෙ අඤ්ඤමෙව කරොන්තියො විකාරං දස්සෙන්ති. **වාචාසන්ථුතියොති** යථා වාණිජො අත්තනො භණ්ඩස්ස වණ්ණමෙව භණති, එවමෙතාපි අත්තනො අගුණං පටිච්ඡාදෙත්වා ගුණමෙව පකාසෙන්ති. **විපරිවත්තායොති** යථා ඉස්සමිගස්ස සිඞ්ගං පරිවත්තිත්වා ඨිතං, එවං ලහුචිත්තතාය විපරිවත්තායොව හොන්ති. **උරගමිවාති** උරගො විය මුසාවාදිතාය දුජිව්හා නාම. **සොබ්භමිවාති** යථා පදරපටිච්ඡන්නො ගූථකූපො, එවං වත්ථාලඞ්කාරපටිච්ඡන්නා හුත්වා විචරන්ති. යථා ච කචවරෙහි පටිච්ඡන්නො ආවාටො අක්කන්තො පාදදුක්ඛං ජනෙති, එවමෙතාපි විස්සාසෙන උපසෙවියමානා. **පාතාලමිවාති** යථා මහාසමුද්දෙ පාතාලං දුප්පූරං, එවමෙතාපි මෙථුනෙන විජායනෙන අලඞ්කාරෙනාති තීහි දුප්පූරා. තෙනෙවාහ – ‘‘තිණ්ණං, භික්ඛවෙ, ධම්මානං අතිත්තො මාතුගාමො’’තිආදි.

රක්ඛසී වියාති යථා රක්ඛසී නාම මංසගිද්ධතාය ධනෙන න සක්කා තොසෙතුං, බහුම්පි ධනං පටික්ඛිපිත්වා මංසමෙව පත්ථෙති, එවමෙතාපි මෙථුනගිද්ධතාය බහුනාපි ධනෙන න තුස්සන්ති, ධනං අගණෙත්වා

මෙථුනමෙව පත්ථෙන්ති. **යමොවාති** යථා යමො එකන්තහරො න කිඤ්චි පරිහරති, එවමෙතාපි ජාතිසම්පන්නාදීසු න කඤ්චි පරිහරන්ති, සබ්බං කිලෙසවසෙන සීලාදිවිනාසං පාපෙත්වා දුතියචිත්තවාරෙ නිරයං උපනෙන්ති. **සිඛීරිවාති** යථා සිඛී සුචිම්පි අසුචිම්පි සබ්බං භක්ඛයති, තථෙතාපි හීනුත්තමෙ සබ්බෙ සෙවන්ති. නදීඋපමායම්පි එසෙව නයො. **යෙනකා මංචරාති** භුම්මත්ථෙ කරණවචනං, යත්ථ එතාසං කාමො හොති, තත්ථෙව ධාවන්ති. **නෙරූති** හිමවති එකො සුවණ්ණපබ්බතො, තං උපගතා කාකාපි සුවණ්ණවණ්ණාව හොන්ති. යථා සො, එවං එතාපි නිබ්බිසෙසකරා අත්තානං උපගතං එකසදිසං කත්වා පස්සන්ති.

විසරුක්ඛොති අම්බසදිසො කිංපක්කරුක්ඛො. සො නිච්චමෙව ඵලති, වණ්ණාදිසම්පන්නො ච හොති, තෙන නං නිරාසඞ්කා පරිභුඤ්ජිත්වා මරන්ති, එවමෙව තාපි රූපාදිවසෙන නිච්චඵලිතා රමණීයා විය ඛායන්ති. සෙවියමානා පන පමාදං උප්පාදෙත්වා අපායෙසු පාතෙන්ති. තෙන වුත්තං –

> ‘‘ආයතිං දොසං නඤ්ඤාය, යො කාමෙ පටිසෙවති;
> විපාකන්තෙ හනන්ති නං, කිංපක්කමිව භක්ඛිත’’න්ති. (ජා. 1.1.85);

යථා වා විසරුක්ඛො නිච්චඵලිතො සදා අනත්ථාවහො හොති, එවමෙතාපි සීලාදිවිනාසනවසෙන. යථා විසරුක්ඛස්ස මූලම්පි තචොපි පත්තම්පි පුප්ඵම්පි ඵලම්පි විසමෙවාති නිච්චඵලො, තථෙව තාසං රූපම්පි…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බම්පි විසමෙවාති විසරුක්ඛො විය නිච්චඵලිතායොති.

‘‘පනුත්තරෙත්ථා’’ති ගාථාබන්ධෙන තමත්ථං පාකටං කාතුං එවමාහ. තත්ථ **රතනන්තකරිත්ථියොති** සාමිකෙහි දුක්ඛසම්භතානං රතනානං අන්තරායකරා ඉත්ථියො එතානි පරෙසං දත්වා අනාචාරං චරන්ති.

ඉතො පරං නානප්පකාරෙන අත්තනො ධම්මකථාවිලාසං දස්සෙන්තො ආහ –

> ‘‘චත්තාරිමානි, සම්ම පුණ්ණමුඛ, යානි වත්ථූනි කිච්චෙ ජාතෙ අනත්ථචරානි භවන්ති, තානි පරකුලෙ න වාසෙතබ්බානි, ගොණං ධෙනුං යානං භරියා. චත්තාරි එතානි පණ්ඩිතො ධනානි ඝරා න විප්පවාසයෙ. භවති ච පනුත්තරෙත්ථ වාක්‍යං –

296.

> ‘ගොණං ධෙනුඤ්ච යානඤ්ච, භරියං ඤාතිකුලෙ න වාසයෙ;
> භඤ්ජන්ති රථං අයානකා, අතිවාහෙන හනන්ති පුඞ්ගවං;
> දොහෙන හනන්ති වච්ඡකං, භරියා ඤාතිකුලෙ පදුස්සතී’’’ති.

‘‘ඡ ඉමානි, සම්ම පුණ්ණමුඛ, යානි වත්ථූනි කිච්චෙ ජාතෙ අනත්ථචරානි භවන්ති –

297.

‘අගුණං ධනු ඤාතිකුලෙ ච භරියා, පාරං නාවා අක්ඛභග්ගඤ්ච යානං;

දූරෙ මිත්තො පාපසහායකො ච, කිච්චෙ ජාතෙ අනත්ථචරානි භවන්තී’’’ති.

‘‘අට්ඨහි ඛලු, සම්ම පුණ්ණමුඛ ඨානෙහි ඉත්ථී සාමිකං අවජානාති – දලිද්දතා, ආතුරතා, ජිණ්ණතා, සුරාසොණ්ඩතා, මුද්ධතා, පමත්තතා, සබ්බකිච්චෙසු අනුවත්තනතා, සබ්බධනඅනුප්පදානෙන. ඉමෙහි ඛලු, සම්ම පුණ්ණමුඛ, අට්ඨහි ඨානෙහි ඉත්ථී සාමිකං අවජානාති. භවති ච පනුත්තරෙත්ථ වාක්‍යං –

298.

‘‘‘දලිද්දං ආතුරඤ්චාපි, ජිණ්ණකං සුරසොණ්ඩකං;

පමත්තං මුද්ධපත්තඤ්ච, සබ්බකිච්චෙසු හාපනං;

සබ්බකාමප්පදානෙන, අවජානාති සාමික’’’න්ති.

‘‘නවහි ඛලු, සම්ම පුණ්ණමුඛ ඨානෙහි ඉත්ථී පදොසමාහරති – ආරාමගමනසීලා ච හොති, උය්‍යානගමනසීලා ච හොති, නදීතිත්ථගමනසීලා ච හොති, ඤාතිකුලගමනසීලා ච හොති, පරකුලගමනසීලා ච හොති, ආදාසදුස්සමණ්ඩනානුයොගමනුයුත්තසීලා ච හොති, මජ්ජපායිනී ච හොති, නිල්ලොකනසීලා ච හොති, සද්වාරට්ඨායිනී ච හොති. ඉමෙහි ඛලු, සම්ම පුණ්ණමුඛ, නවහි ඨානෙහි ඉත්ථී පදොසමාහරති. භවති ච පනුත්තරෙත්ථ වාක්‍යං –

299.

‘ආරාමසීලා ච උය්‍යානං, නදී ඤාති පරකුලං;

ආදාසදුස්සමණ්ඩනමනුයුත්තා, යා චිත්ථී මජ්ජපායිනී.

300.

‘‘‘යා ච නිල්ලොකනසීලා, යා ච සද්වාරඨායිනී;

නවහෙතෙහි ඨානෙහි, පදොසමාහරන්ති ඉත්ථියො’’’ති.

‘‘චත්තාලීසාය ඛලු, සම්ම පුණ්ණමුඛ, ඨානෙහි ඉත්ථී පුරිසං අච්චාචරති – විජම්භති, විනමති, විලසති, විලජ්ජති, නඛෙන නඛං ඝට්ටෙති, පාදෙන පාදං අක්කමති, කට්ඨෙන පථවිං විලිඛති, දාරකං උල්ලඞ්ඝති උල්ලඞ්ඝාපෙති, කීළති කීළාපෙති, චුම්බති චුම්බාපෙති, භුඤ්ජති භුඤ්ජාපෙති, දදාති, යාචති, කතමනුකරොති, උච්චං භාසති,

නීචං භාසති, අවිච්චං භාසති, විවිච්චං භාසති, නච්චෙන ගීතෙන වාදිතෙන රොදනෙන විලසිතෙන විභූසිතෙන ජග්ඝති, පෙක්ඛති, කටිං චාලෙති, ගුය්හභණ්ඩකං සඤ්චාලෙති, ඌරුං විවරති, ඌරුං පිදහති, ථනං දස්සෙති, කච්ඡං දස්සෙති, නාභිං දස්සෙති, අක්ඛිං නිඛනති, භමුකං උක්ඛිපති, ඔට්ඨං උපලිඛති, ජිව්හං නිල්ලාලෙති, දුස්සං මුඤ්චති, දුස්සං පටිබන්ධති, සිරසං මුඤ්චති, සිරසං බන්ධති. ඉමෙහි ඛලු, සම්ම පුණ්ණමුඛ, චත්තාලීසාය ඨානෙහි ඉත්ථී පුරිසං අච්චාචරති.

''පඤ්චවීසාය ඛලු, සම්ම පුණ්ණමුඛ, ඨානෙහි ඉත්ථී පදුට්ඨා වෙදිතබ්බා භවති – සාමිකස්ස පවාසං වණ්ණෙති, පවුට්ඨං න සරති, ආගතං නාභිනන්දති, අවණ්ණං තස්ස භණති, වණ්ණං තස්ස න භණති, අනත්ථං තස්ස චරති, අත්ථං තස්ස න චරති, අකිච්චං තස්ස කරොති, කිච්චං තස්ස න කරොති, පරිදහිත්වා සයති, පරම්මුඛී නිපජ්ජති, පරිවත්තකජාතා ඛො පන හොති කුඩකුඩියජාතා, දීඝං අස්සසති, දුක්ඛං වෙදයති, උච්චාරපස්සාවං අභිණ්හං ගච්ඡති, විලොමමාචරති, පරපුරිසසද්දං සුත්වා කණ්ණසොතං විවරමොදහති, නිහතභොගා ඛො පන හොති, පටිවිස්සකෙහි සන්ථවං කරොති, නික්ඛන්තපාදා ඛො පන හොති විසිඛානුචාරිනී, අතිචාරිනී ඛො පන හොති නිච්චං සාමිකෙ අගාරවා පදුට්ඨමනසඞ්කප්පා, අභිණ්හං ද්වාරෙ තිට්ඨති, කච්ඡානි අඞ්ගානි ථනානි දස්සෙති, දිසොදිසං ගන්ත්වා පෙක්ඛති. ඉමෙහි ඛලු සම්ම පුණ්ණමුඛ, පඤ්චවීසාය ඨානෙහි ඉත්ථී පදුට්ඨා වෙදිතබ්බා භවති. භවති ච පනුත්තරෙත්ථ වාක්‍යං –

301.

'පවාසං තස්ස වණ්ණෙති, ගතං තස්ස න සොචති;
දිස්වාන පතිමාගතං නාභිනන්දති, භත්තාරවණ්ණං න කදාචි භාසති;
එතෙ පදුට්ඨාය භවන්ති ලක්ඛණා.

302.

'අනත්ථං තස්ස චරති අසඤ්ඤතා, අත්ථඤ්ච හාපෙති අකිච්චකාරිනී;
පරිදහිත්වා සයති පරම්මුඛී, එතෙ පදුට්ඨාය භවන්ති ලක්ඛණා.

303.

'පරිවත්තජාතා ච භවති කුඩකුඩී, දීඝඤ්ච අස්සසති දුක්ඛවෙදිනී;
උච්චාරපස්සාවමභිණ්හං ගච්ඡති, එතෙ පදුට්ඨාය භවන්ති ලක්ඛණා.

304.

'විලොමමාචරති අකිච්චකාරිනී, සද්දං නිසාමෙති පරස්ස භාසතො;
නිහතභොගා ච කරොති සන්ථවං, එතෙ පදුට්ඨාය භවන්ති ලක්ඛණා.

305.

‘කිච්ඡෙන ලද්ධං කසිරාභතං ධනං, විත්තං විනාසෙති දුක්ඛෙන සම්භතං;
පටිවිස්සකෙහි ච කරොති සන්ථවං, එතෙ පදුට්ඨාය භවන්ති ලක්ඛණා.

306.

‘නික්ඛන්තපාදා විසිඛානුචාරිනී, නිච්චඤ්ච සාමිම්හි පදුට්ඨමානසා;
අතිචාරිනී හොති අපෙතගාරවා, එතෙ පදුට්ඨාය භවන්ති ලක්ඛණා.

307.

‘අභික්ඛණං තිට්ඨති ද්වාරමූලෙ, ථනානි කච්ඡානි ච දස්සයන්තී;
දිසොදිසං පෙක්ඛති භන්තචිත්තා, එතෙ පදුට්ඨාය භවන්ති ලක්ඛණා.

308.

‘සබ්බා නදී වඞ්කගතී, සබ්බෙ කට්ඨමයා වනා;
සබ්බිත්ථියො කරෙ පාපං, ලභමානෙ නිවාතකෙ.

309.

‘සචෙ ලභෙථ ඛණං වා රහො වා, නිවාතකං වාපි ලභෙථ තාදිසං;
සබ්බාව ඉත්ථී කයිරුං නු පාපං, අඤ්ඤං අලත්ථ පීඨසප්පිනාපි සද්ධිං.

310.

‘නරානමාරාමකරාසු නාරිසු, අනෙකචිත්තාසු අනිග්ගහාසු ච;
සබ්බත්ථ නාපීතිකරාපි චෙ සියා, න විස්සසෙ තිත්ථසමා හි නාරියො’’’ති.

තත්ථ **ගොණං** **ධෙනුන්ති** ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං. **ඤාතිකුලෙ පදුස්සතීති** තත්ථ සා නිබ්භයා හුත්වා තරුණකාලතො පට්ඨාය විස්සාසකෙහි දාසාදීහිපි සද්ධිං අනාචාරං චරති, ඤාතකා ඤත්වාපි නිග්ගහං න කරොන්ති, අත්තනො අකිත්තිං පරිහරමානා අජානන්තා විය හොන්ති. **අනත්ථචරානීති** අචරිතබ්බානි අත්ථානි, අකිච්චකාරානීති අත්ථො. **අගුණන්ති** පියාරහිතං. **පාපසහායකොති** දුම්මිත්තො.

දලිද්දතාති දලිද්දතාය. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ දලිද්දො අලඞ්කාරාදීනං අභාවතො කිලෙසෙන සඞ්ගණ්හිතුං න සක්කොතීති තං අවජානාති. ගිලානො වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙහි සඞ්ගණ්හිතුං න සක්කොති. ජරාජිණ්ණො කායිකවාචසිකකිඩ්ඩාරතිසමත්ථො න හොති. සුරාසොණ්ඩො තස්සා හත්ථපිළන්ධනාදීනිපි සුරාසරඤ්ඤෙව පවෙසෙති. මුද්ධො අන්ධබාලො රතිකුසලො න හොති. පමත්තො දාසිසොණ්ඩො හුත්වා සරදාසීහි සද්ධිං සංවසති, භරියං පන අක්කොසති පරිභාසති, තෙන නං

අවජානාති. සබ්බකිච්චෙසු අනුවත්තන්තං ‘‘අයං නිත්තෙජො, මමෙව අනුවත්තතී’’ති තං අක්කොසති පරිභාසති. යො පන සබ්බං ධනං අනුප්පදෙති කුටුම්බං පටිච්ඡාපෙති, තස්ස භරියා සබ්බං ධනසාරං හත්ථෙ කත්වා තං දාසං විය අවජානාති, ඉච්ඡමානා ‘‘කො තයා අත්ථො’’ති සරතොපි නං නික්කඩ්ඪති. **මුද්ධපත්ත**න්ති මුද්ධභාවප්පත්තං.

පදොසමාහරතීති සාමිකෙ පදොසං ආහරති දූසෙති, පාපකම්මං කරොතීති අත්ථො. **ආරාමගමනසීලා**ති සාමිකං ආපුච්ඡා වා අනාපුච්ඡා වා අභිණ්හං පුප්ඵාරාමාදීසු අඤ්ඤතරං ගන්ත්වා තත්ථ අනාචාරං චරිත්වා ‘‘අජ්ජ මයා ආරාමෙ රුක්ඛදෙවතාය බලිකම්මං කත’’න්තිආදීනි වත්වා බාලසාමිකං සඤ්ඤාපෙති. පණ්ඩිතො පන ‘‘අද්ධා එසා තත්ථ අනාචාරං චරතී’’ති පුන තස්සා ගන්තුං න දෙති. එවං සබ්බපදෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **පරකුල**න්ති සන්දිට්ඨසම්භත්තාදීනං ගෙහං. තං සා ‘‘අසුකකුලෙ මෙ වඩ්ඪි පයොජිතා අත්ථි, තාවකාලිකං දින්නකං අත්ථි, තං සාධෙමී’’තිආදීනි වත්වා ගච්ඡති. **නිල්ලොකනසීලා**ති වාතපානන්තරාදීහි ඔලොකනසීලා. **සද්වාරට්ඨායිනී**ති අත්තනො අඞ්ගපච්චඞ්ගානි දස්සෙන්තී සද්වාරෙ තිට්ඨති.

අච්චාචරතීති අතික්කම්ම චරති, සාමිකස්ස සන්තිකෙ ඨිතාව අඤ්ඤස්ස නිමිත්තං දස්සෙතීති අත්ථො. **විජම්භතී**ති ‘‘අහං තං දිස්වා විජම්භිස්සාමි, තාය සඤ්ඤාය ඔකාසස්ස අත්ථිභාවං වා නත්ථිභාවං වා ජානෙය්‍යාසී’’ති පඨමමෙව කතසඞ්කෙතා වා හුත්වා අකතසඞ්කෙතා වාපි ‘‘එවං එස මයි බජ්ඣිස්සතී’’ති සාමිකස්ස පස්සෙ ඨිතාව විජම්භති විජම්භනං දස්සෙති. **විනමතී**ති කිඤ්චිදෙව භූමියං පාතෙත්වා තං උක්ඛිපන්තී විය ඔනමිත්වා පිට්ඨිං දස්සෙති. **විලසතී**ති ගමනාදීහි වා ඉරියාපථෙහි අලඞ්කාරෙන වා විලාසං දස්සෙති. **විලජ්ජතී**ති ලජ්ජන්තී විය වත්ථෙන සරීරං ඡාදෙති, කවාටං වා භිත්තිං වා අල්ලීයති. **නඛෙනා**ති පාදනඛෙන පාදනඛං, හත්ථනඛෙන හත්ථනඛං ඝට්ටෙති. **කට්ඨෙනා**ති දණ්ඩකෙන. **දාරක**න්ති අත්තනො වා පුත්තං අඤ්ඤස්ස වා පුත්තං ගහෙත්වා උක්ඛිපති වා උක්ඛිපාපෙති වා. **කීළතී**ති සයං වා කීළති, දාරකං වා කීළාපෙති. **චුම්බනාදීසු**පි එසෙව නයො. **දදාතී**ති තස්ස කිඤ්චිදෙව ඵලං වා පුප්ඵං වා දෙති. **යාචතී**ති තමෙව පටියාචති. **අනුකරොතී**ති දාරකෙන කතං කතං අනුකරොති. **උච්ච**න්ති මහාසද්දවසෙන වා ථොමනවසෙන වා උච්චං. **නීච**න්ති මන්දසද්දවසෙන වා අමනාපවචනෙන වා පරිභවවචනෙන වා නීචං. **අවිච්ච**න්ති බහුජනමජ්ඣෙ අප්පටිච්ඡන්නං. **විවිච්ච**න්ති රහො පටිච්ඡන්නං. **නච්චෙනා**ති එතෙහි නච්චාදීහි නිමිත්තං කරොති. තත්ථ රොදිතෙන නිමිත්තකරණෙන රත්තිං දෙවෙ වස්සන්තෙ වාතපානෙන හත්ථිං ආරොපෙත්වා සෙට්ඨිපුත්තෙන නීතාය පුරොහිතබ්‍රාහ්මණියා වත්ථු කථෙතබ්බං. **ජග්ඝතී**ති මහාහසිතං හසති, එවම්පි නිමිත්තං කරොති. **කච්ඡ**න්ති උපකච්ඡකං. **උපලිඛතී**ති දන්තෙහි උපලිඛති. **සිරස**න්ති කෙසවට්ටිං. එවං කෙසානං මොචනබන්ධනෙහිපි

පරපුරිසානං නිමිත්තං කරොති, නියාමෙත්වා වා අනියාමෙත්වා වා කොචිදෙව සාරජ්ජිස්සතීතිපි කරොතියෙව.

පදුට්ඨා වෙදිතබ්බා හවතීති අයං මයි පදුට්ඨා කුද්ධා, කුජ්ඣිත්වා ච පන මිච්ඡාචාරං චරතීති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා හවති. **පවාසන්**ති ''අසුකගාමෙ පයුත්තං ධනං නස්සති, ගච්ඡ තං සාධෙහි, වොහාරං කරොහී''තිආදීනි වත්වා තස්මිං ගතෙ අනාචාරං චරිතුකාමා පවාසං වණ්ණෙති. **අනත්ථන්**ති අවඩ්ඪිං. **අකිච්චන්**ති අකත්තබ්බයුත්තකං. **පරිදහිත්වා**ති ගාළ්හං නිවාසෙත්වා. **පරිවත්තකජාතා**ති ඉතො චිතො ච පරිවත්තමානා. **කුඩ්කුමියජාතා**ති කොලාහලජාතා පාදමූලෙ නිපන්නා පරිචාරිකා උට්ඨාපෙති, දීපං ජාලාපෙති, නානප්පකාරං කොලාහලං කරොති, තස්ස කිලෙසරතිං නාසෙති. **දුක්ඛං වෙදයතී**ති සීසං මෙ රුජ්ජතීතිආදීනි වදති. **විලොමමාචරතී**ති ආහාරං සීතලං ඉච්ඡන්තස්ස උණ්හං දෙතීතිආදීනං වසෙන පච්චනීකවුත්ති හොති. **නිහතභොගා**ති සාමිකෙන දුක්ඛසම්භතානං භොගානං සුරාලොලතාදීහි විනාසිකා. **සන්ථවන්**ති කිලෙසවසෙන සන්ථවං කරොති. **නික්ඛන්තපාදා**ති ජාරස්ස උපධාරණත්ථාය නික්ඛන්තපාදා. **සාමිකෙ**ති පතිම්හි අගාරවෙන ච පදුට්ඨමානසාය ච අතිචාරිනී හොති.

සබ්බිත්ථියොති ඨපෙත්වා විපස්සනාය තනුකතකිලෙසා සෙසා සබ්බා ඉත්ථියො පාපං කරෙය්‍යුං. **ලභමානෙ**ති ලබ්භමානෙ, සංවිජ්ජමානෙති අත්ථො. **නිවාතකෙ**ති රහොමන්තනකෙ පරිභෙදකෙ. **ඛණං වා රහො වා**ති පාපකරණත්ථාය ඔකාසං වා පටිච්ඡන්නට්ඨානං වා. **කයිරුං නූ**ති එත්ථ **නූ**-ති නිපාතමත්තං. **අලත්ථා**ති අලද්ධා. අයමෙව වා පාඨො, අඤ්ඤං සම්පන්නපුරිසං අලභිත්වා පීඨසප්පිනාපි තතො පටික්කූලතරෙනාපි පාපං කරෙය්‍යුං. **ආරාමකරාසූ**ති අභිරතිකාරිකාසු. **අනිග්ගහාසූ**ති නිග්ගහෙන විනෙතුං අසක්කුණෙය්‍යාසු. **තිත්ථසමා**ති යථා තිත්ථං උත්තමාධමෙසු න කඤ්චි න්හායන්තං වාරෙති, තථා එතාපි රහො වා ඛණෙ වා නිවාතකෙ වා සති න කඤ්චි පටික්ඛිපන්ති.

තථා හි අතීතෙ බාරාණසියං කණ්ඩරී නාම රාජා අහොසි උත්තමරූපධරො. තස්ස දෙවසිකං අමච්චා ගන්ධකරණ්ඩකසහස්සං ආහරන්ති. තෙනස්ස නිවෙසනෙ පරිභණ්ඩං කත්වා ගන්ධකරණ්ඩකෙ ඵාලෙත්වා ගන්ධදාරූනි කත්වා ආහාරං පචන්ති. භරියාපිස්ස අභිරූපා අහොසි නාමෙන කින්නරා නාම. පුරොහිතොපිස්ස සමවයො පඤ්චාලචණ්ඩො නාම බුද්ධිසම්පන්නො අහොසි. රඤ්ඤො පන පාසාදං නිස්සාය අන්තොපාකාරෙ ජම්බුරුක්ඛො නිබ්බත්ති, තස්ස සාඛා පාකාරමත්ථකෙ ඔලම්බති. තස්ස ඡායාය ජෙගුච්ඡො දුස්සණ්ඨානො පීඨසප්පී වසති. අථෙකදිවසං කින්නරා දෙවී වාතපානෙන ඔලොකෙන්තී තං දිස්වා පටිබද්ධචිත්තා හුත්වා රත්තිං රාජානං රතියා සඩ්ගණ්හිත්වා තස්මිං නිද්දං ඔක්කන්තෙ සණිකං උට්ඨායාසනා නානග්ගරසභොජනං

සුවණ්ණසරකෙ පක්ඛිපිත්වා උච්ඡඞ්ගෙ කත්වා සාටකරජ්ජුයා වාතපානෙන ඔතරිත්වා ජම්බුං ආරුය්හ සාඛාය ඔරුය්හ පියසප්පිං භොජෙත්වා පාපං කත්වා ආගතමග්ගෙනෙව පාසාදං ආරුය්හ ගන්ධෙහි සරීරං උබ්බට්ටෙත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං නිපජ්ජි. එතෙනුපායෙන නිබද්ධං තෙන සද්ධිං පාපං කරොති. රාජා පන න ජානාති.

සො එකදිවසං නගරං පදක්ඛිණං කත්වා නිවෙසනං පවෙසන්තො ජම්බුඡායාය සයිතං පරමකාරුඤ්ඤප්පත්තං පියසප්පිං දිස්වා පුරොහිතං ආහ – ‘‘පස්සෙතං මනුස්සපෙත’’න්ති. ‘‘ආම, පස්සාමි දෙවා’’ති. ‘‘අපි නු ඛො, සම්ම, එවරූපං පටික්කූලං කාචි ඉත්ථී ඡන්දරාගවසෙන උපගච්ඡෙය්‍යා’’ති. තං කථං සුත්වා පියසප්පි මානං ජනෙත්වා ‘‘අයං රාජා කිං කථෙති, අත්තනො දෙවියා මම සන්තිකං ආගමනං න ජානාති මඤ්ඤෙ’’ති ජම්බුරුක්ඛස්ස අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා ‘‘සුණ සාමි, ජම්බුරුක්ඛෙ නිබ්බත්තදෙවතෙ, ඨපෙත්වා තං අඤ්ඤො එතං කාරණං න ජානාතී’’ති ආහ. පුරොහිතො තස්ස කිරියං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අද්ධා රඤ්ඤො අග්ගමහෙසී ජම්බුරුක්ඛෙන ගන්ත්වා ඉමිනා සද්ධිං පාපං කරොතී’’ති. සො රාජානං පුච්ඡි – ‘‘මහාරාජ, දෙවියා තෙ රත්තිභාගෙ සරීරසම්ඵස්සො කීදිසො හොතී’’ති? ‘‘සම්ම, අඤ්ඤං න පස්සාමි, මජ්ඣිමයාමෙ පනස්සා සරීරං සීතලං හොතී’’ති. ‘‘තෙන හි, දෙව, තිට්ඨතු අඤ්ඤා ඉත්ථී, අග්ගමහෙසී තෙ කින්නරාදෙවී ඉමිනා සද්ධිං පාපං කරොතී’’ති. ‘‘සම්ම, කිං වදෙසි, එවරූපා පරමවිලාසසම්පන්නා කිං ඉමිනා පරමජෙගුච්ඡෙන සද්ධිං අභිරමිස්සතී’’ති? ‘‘තෙන හි නං, දෙව, පරිග්ගණ්හාහී’’ති.

සො ‘‘සාධූ’’ති රත්තිං භුත්තසායමාසො තාය සද්ධිං නිප්පජ්ජිත්වා ‘‘පරිග්ගණ්හිස්සාමි න’’න්ති පකතියා නිද්දූපගමනවෙලාය නිද්දූපගතො විය අහොසි. සාපි උට්ඨාය තථෙව අකාසි. රාජා තස්සා අනුපදඤ්ඤෙව ගන්ත්වා ජම්බුඡායං නිස්සාය අට්ඨාසි. පියසප්පි දෙවියා කුජ්ඣිත්වා ‘‘ත්වං අජ්ජ අතිචිරායිත්වා ආගතා’’ති හත්ථෙන කණ්ණසඞ්ඛලිකං පහරි. අථ නං ‘‘මා මං කුජ්ඣි, සාමි, රඤ්ඤො නිද්දූපගමනං ඔලොකෙසි’’න්ති වත්වා තස්ස ගෙහෙ පාදපරිචාරිකා විය අහොසි. තෙන පනස්සා පහාරෙන සීහමුඛකුණ්ඩලං කණ්ණතො ගළිත්වා රඤ්ඤො පාදමූලෙ පති. රාජා ‘‘වට්ටිස්සති එත්තක’’න්ති තං ගහෙත්වා ගතො. සාපි තෙන සද්ධිං අතිචරිත්වා පුරිමනියාමෙනෙව ගන්ත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං නිපජ්ජිතුං ආරභි. රාජා පටික්ඛිපිත්වා පුනදිවසෙ ‘‘කින්නරාදෙවී මයා දින්නං සබ්බාලඞ්කාරං අලඞ්කරිත්වා එතූ’’ති ආණාපෙසි. සා ‘‘සීහමුඛකුණ්ඩලං මෙ සුවණ්ණකාරස්ස සන්තිකෙ’’ති වත්වා නාගමි, පුන පෙසිතෙ ච පන එකකුණ්ඩලාව ආගමාසි. රාජා පුච්ඡි – ‘‘කහං තෙ කුණ්ඩල’’න්ති? ‘‘සුවණ්ණකාරස්ස සන්තිකෙ’’ති. සුවණ්ණකාරං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘කිංකාරණා ඉමිස්සා කුණ්ඩලං න දෙසී’’ති ආහ. ‘‘නාහං ගණ්හාමි දෙවා’’ති. රාජා තස්සා කුජ්ඣිත්වා ‘‘පාපෙ චණ්ඩාලි මාදිසෙන තෙ

සුවණ්ණකාරෙන භවිතබ්බ''න්ති වත්වා තං කුණ්ඩලං තස්සා පුරතො ඛිපිත්වා පුරොහිතං ආහ – ''සම්ම, සච්චං තයා වුත්තං, ගච්ඡ සීසමස්සා ඡෙදාපෙහී''ති. සො තං රාජගෙහෙයෙව එකස්මිං පදෙසෙ ඨපෙත්වා රාජානං උපසඞ්කමිත්වා – ''දෙව, මා කින්නරාදෙවියා කුජ්ඣිත්ථ, සබ්බා ඉත්ථියො එවරූපායෙව. සචෙපි ඉත්ථීනං දුස්සීලභාවං ඤාතුකාමොසි, දස්සෙස්සාමි තෙ එතාසං පාපකඤ්චෙව බහුමායාභාවඤ්ච, එහි අඤ්ඤාතකවෙසෙන ජනපදං චරාමා''ති ආහ.

රාජා ''සාධූ''ති මාතරං රජ්ජං පටිච්ඡාපෙත්වා තෙන සද්ධිං චාරිකං පක්කාමි. තෙසං යොජනං මග්ගං ගන්ත්වා මහාමග්ගෙ නිසින්නානංයෙව එකො කුටුම්බිකො පුත්තස්සත්ථාය මඞ්ගලං කත්වා එකං කුමාරිකං පටිච්ඡන්නයානෙ නිසීදාපෙත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන ගච්ඡති. තං දිස්වා පුරොහිතො රාජානං ආහ – ''සචෙ ඉච්ඡසි, ඉමං කුමාරිකං තයා සද්ධිං පාපං කාරෙතුං සක්කා දෙවා''ති. ''කිං කථෙසි, මහාපරිවාරා එසා, න සක්කා සම්මා''ති? පුරොහිතො ''තෙන හි පස්ස, දෙවා''ති පුරතො ගන්ත්වා මග්ගතො අවිදූරෙ සාණියා පරික්ඛිපිත්වා රාජානං අන්තොසාණියං කත්වා සයං මග්ගපස්සෙ රොදන්තො නිසීදි. අථ නං සො කුටුම්බිකො දිස්වා ''තාත, කස්මා රොදසී''ති පුච්ඡි. ''භරියා මෙ ගරුභාරා, තං කුලඝරං නෙතුං මග්ගපටිපන්නොස්මි, තස්සා අන්තරාමග්ගෙයෙව ගබ්භො චලි, එසා අන්තොසාණියං කිලමති, කාචිස්සා ඉත්ථී සන්තිකෙ නත්ථි, මයාපි තත්ථ ගන්තුං න සක්කා, න ජානාමි 'කිං භවිස්සතී'ති, එකං ඉත්ථිං ලද්ධුං වට්ටතී''ති? ''මා රොදි, බහූ මෙ ඉත්ථියො, එකා ගමිස්සතී''ති. ''තෙන හි අයමෙව කුමාරිකා ගච්ඡතු, එතිස්සාපි මඞ්ගලං භවිස්සතී''ති. සො චින්තෙසි – ''සච්චං වදති, සුණිසායපි මෙ මඞ්ගලමෙව, ඉමිනා හි නිමිත්තෙන සා පුත්තධීතාහි වඩ්ඪිස්සතී''ති තමෙව පෙසෙසි. සා තත්ථ පවිසිත්වා රාජානං දිස්වාව පටිබද්ධචිත්තා හුත්වා පාපමකාසි. රාජාපිස්සා අඞ්ගුලිමුද්දිකං අදාසි. අථ නං කතකිච්චං නික්ඛමිත්වා ආගතං පුච්ඡිංසු – ''කිං විජාතා''ති? ''සුවණ්ණවණ්ණං පුත්ත''න්ති. කුටුම්බිකො තං ආදාය පායාසි. පුරොහිතොපි රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ''දිට්ඨා තෙ, දෙව, කුමාරිකාපි එවං පාපා, කිමඞ්ගං පන අඤ්ඤා, අපි පන තෙ කිඤ්චි දින්න''න්ති පුච්ඡි. ''ආම, අඞ්ගුලිමුද්දිකා දින්නා''ති. ''නාස්සා තං දස්සාමී''ති වෙගෙන ගන්ත්වා යානකං ගණ්හිත්වා ''කිමෙත''න්ති වුත්තෙ ''අයං මෙ බ්‍රාහ්මණියා උස්සීසකෙ ඨපිතං මුද්දිකං ගහෙත්වා ආගතා, දෙහි, අම්ම, මුද්දික''න්ති ආහ. සා තං දදමානා බ්‍රාහ්මණං හත්ථෙ නඛෙන විජ්ඣිත්වා ''ගණ්හ චොරා''ති අදාසි.

එවං බ්‍රාහ්මණො නානාවිධෙහි උපායෙහි අඤ්ඤාපි බහූ අතිචාරිනියො රඤ්ඤො දස්සෙත්වා ''ඉධ තාව එත්තකං හොතු, අඤ්ඤත්ථ ගමිස්සාම, දෙවා''ති ආහ. රාජා ''සකලජම්බුදීපෙ චරිතෙපි සබ්බා ඉත්ථියො එවරූපාව භවිස්සන්ති, කිං නො එතාහි, නිවත්තාමා''ති බාරාණසිමෙව පච්චාගන්ත්වා –

‘‘මහාරාජ, ඉත්ථියො නාම එවං පාපධම්මා, පකති එසා එතාසං, ඛමථ, දෙව, කින්නරාදෙවියා’’ති පුරොහිතෙන යාචිතො ඛමිත්වා රාජනිවෙසනතො නං නික්කඩ්ඪාපෙසි, ඨානතො පන තං අපනෙත්වා අඤ්ඤං අග්ගමහෙසිං අකාසි. තඤ්ච පීඨසප්පිං නික්කඩ්ඪාපෙත්වා ජම්බුසාඛං ඡෙදාපෙසි. තදා කුණාලො පඤ්චාලචණ්ඩො අහොසි. ඉති අත්තනා දිට්ඨකාරණමෙව ආහරිත්වා දස්සෙන්තො ගාථමාහ –

311.

‘‘යං වෙ දිස්වා කණ්ඩරීකින්නරානං, සබ්බිත්ථියො න රමන්ති අගාරෙ;
තං තාදිසං මච්චං චජිත්වා භරියා, අඤ්ඤං දිස්වා පුරිසං පීඨසප්පි’’න්ති.

තස්සත්ථො – යං වෙ කණ්ඩරිස්ස රඤ්ඤො කින්නරාය දෙවියා චාති ඉමෙසං කණ්ඩරිකින්නරානං විරාගකාරණං අහොසි, තං දිස්වා ජානිතබ්බං – සබ්බිත්ථියො අත්තනො සාමිකානං න රමන්ති අගාරෙ. තථා හි අඤ්ඤං පීඨසප්පිං පුරිසං දිස්වා තං රාජානං තාදිසං රතිකුසලං මච්චං චජිත්වා භරියා තෙන මනුස්සපෙතෙන සද්ධිං පාපමකාසීති.

අපරොපි අතීතෙ බාරාණසියං බකො නාම රාජා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙසි. තදා බාරාණසියා පාචීනද්වාරවාසිනො එකස්ස දලිද්දස්ස පඤ්චපාපී නාම ධීතා අහොසි. සා කිර පුබ්බෙපි එකා දලිද්දධීතා මත්තිකං මද්දිත්වා ගෙහෙ භිත්තිං විලිම්පති. අථෙකො පච්චෙකබුද්ධො අත්තනො පබ්භාරපරිභණ්ඩකරණත්ථං ‘‘කහං මත්තිකං ලභිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘බාරාණසියං ලද්ධුං සක්කා’’ති චීවරං පාරුපිත්වා පත්තහත්ථො නගරං පවිසිත්වා තස්සා අවිදූරෙ අට්ඨාසි. සා කුජ්ඣිත්වා උල්ලොකෙන්තී පදුට්ඨෙන මනසා ‘‘මත්තිකම්පි භික්ඛතී’’ති අවොච. පච්චෙකබුද්ධො නිච්චලොව අහොසි. අථ සා පච්චෙකබුද්ධං නිච්චලිතං දිස්වා පුන චිත්තං පසාදෙත්වා, ‘‘සමණ, මත්තිකම්පි න ලභසී’’ති වත්වා මහන්තං මත්තිකාපිණ්ඩං ආහරිත්වා පත්තෙ ඨපෙසි. සො තාය මත්තිකාය පබ්භාරෙ පරිභණ්ඩමකාසි. සා නචිරස්සෙව තතො චවිත්වා තස්මිංයෙව නගරෙ බහිද්වාරගාමෙ දුග්ගතිත්ථියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. සා දසමාසච්චයෙන මාතු කුච්ඡිතො නික්ඛමි. තස්සා මත්තිකාපිණ්ඩඵලෙන සරීරං ඵස්සසම්පන්නං අහොසි, කුජ්ඣිත්වා උල්ලොකිතත්තා පන හත්ථපාදමුඛඅක්ඛිනාසානි පාපානි විරූපානි අහෙසුං. තෙන තං ‘‘පඤ්චපාපී’’ත්වෙව සඤ්ජානිංසු.

අථෙකදිවසං බාරාණසිරාජා රත්තිං අඤ්ඤාතකවෙසෙන නගරං පරිග්ගණ්හන්තො තං පදෙසං ගතො. සාපි ගාමදාරිකාහි සද්ධිං කීළන්තී අජානිත්වාව රාජානං හත්ථෙ ගණ්හි. සො තස්සා හත්ථසම්ඵස්සෙන සකභාවෙන සණ්ඨාතුං නාසක්ඛි, දිබ්බසම්ඵස්සෙන ඵුට්ඨො විය අහොසි.

සො ඵස්සරාගරත්තො තථාවිරූපම්පි තං හත්ථෙ ගහෙත්වා ‘‘කස්ස ධීතාසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ද්වාරවාසිනො’’ති වුත්තෙ අස්සාමිකභාවං පුච්ඡිත්වා ‘‘අහං තෙ සාමිකො භවිස්සාමි, ගච්ඡ මාතාපිතරො අනුජානාපෙහී’’ති ආහ. සා මාතාපිතරො උපගන්ත්වා ‘‘එකො, අම්ම, පුරිසො මං ඉච්ඡතී’’ති වත්වා ‘‘සොපි දුග්ගතො භවිස්සති, සචෙ තාදිසම්පි ඉච්ඡති, සාධූ’’ති වුත්තෙ ගන්ත්වා මාතාපිතූහි අනුඤ්ඤාතභාවං ආරොචෙසි. සො තස්මිංයෙව ගෙහෙ තාය සද්ධිං වසිත්වා පාතොව රාජනිවෙසනං පාවිසි. තතො පට්ඨායෙව අඤ්ඤාතකවෙසෙන නිබද්ධං තත්ථ ගච්ඡති, අඤ්ඤං ඉත්ථිං ඔලොකෙතුම්පි න ඉච්ඡති.

අථෙකදිවසං තස්සා පිතු ලොහිතපක්ඛන්දිකා උප්පජ්ජි. අසම්භින්නඛීරසප්පිමධුසක්ඛරයුත්තපායාසොව එතස්ස භෙසජ්ජං, තං තෙ දලිද්දතාය උප්පාදෙතුං න සක්කොන්ති. තතො පඤ්චපාපිමාතා ධීතරං ආහ – ‘‘කිං, අම්ම, තව සාමිකො පායාසං උප්පාදෙතුං සක්ඛිස්සතී’’ති? ‘‘අම්ම, මම සාමිකෙන අම්හෙහිපි දුග්ගතතරෙන භවිතබ්බං, එවං සන්තෙපි පුච්ඡිස්සාමි නං, මා චින්තයී’’ති වත්වා තස්සාගමනවෙලායං දුම්මනා හුත්වා නිසීදි. අථ නං රාජා ආගන්ත්වා ‘‘කිං දුම්මනාසී’’ති පුච්ඡි. සා තමත්ථං ආරොචෙසි. තං සුත්වා රාජා ‘‘භද්දෙ ඉදං අතිරසභෙසජ්ජං, කුතො ලභිස්සාමී’’ති වත්වා චින්තෙසි – ‘‘න සක්කා මයා නිච්චකාලං එවං චරිතුං, අන්තරාමග්ගෙ පරිස්සයොපි දට්ඨබ්බො, සචෙ ඛො පන එතං අන්තෙපුරං නෙස්සාමි, එතිස්සා ඵස්සසම්පදං අජානන්තා ‘අම්හාකං රාජා යක්ඛිනිං ගහෙත්වා ආගතො’ති කෙළිං කරිස්සන්ති, සකලනගරවාසිනො එතිස්සා සම්ඵස්සං ජානාපෙත්වා ගරහං මොචෙස්සාමී’’ති. අථ නං රාජා – ‘‘භද්දෙ, මා චින්තයි, ආහරිස්සාමි තෙ පිතු පායාස’’න්ති වත්වා තාය සද්ධිං අභිරමිත්වා රාජනිවෙසනං ගන්ත්වා පුනදිවසෙ තාදිසං පායාසං පචාපෙත්වා පණ්ණානි ආහරාපෙත්වා ද්වෙ පුටෙ කත්වා එකස්මිං පායාසං පක්ඛිපිත්වා එකස්මිං චූළාමණිං ඨපෙත්වා බන්ධිත්වා රත්තිභාගෙ ගන්ත්වා, ‘‘භද්දෙ, මයං දලිද්දා, කිච්ඡෙන සම්පාදිතං, තව පිතරං ‘අජ්ජ ඉමම්හා පුටා පායාසං භුඤ්ජ, ස්වෙ ඉමම්හා’ති වදෙය්‍යාසී’’ති ආහ. සා තථා අකාසි. අථස්සා පිතා ඔජසම්පන්නත්තා පායාසස්ස ථොකමෙව භුඤ්ජිත්වා සුඛිතො ජාතො. සෙසං මාතු දත්වා සයම්පි භුඤ්ජි. තයොපි සුඛිතා අහෙසුං. චූළාමණිපුටං පන පුනදිවසත්ථාය ඨපෙසුං.

රාජා නිවෙසනං ගන්ත්වා මුඛං ධොවිත්වාව ‘‘චූළාමණිං මෙ ආහරථා’’ති වත්වා ‘‘න පස්සාම, දෙවා’’ති වුත්තෙ ‘‘සකලනගරං විචිනථා’’ති ආහ. තෙ විචිනිත්වාපි න පස්සිංසු. තෙන හි බහිනගරෙ දලිද්දගෙහෙසු භත්තපණ්ණපුටෙ උපාදාය විචිනථාති. විචිනන්තා තස්මිං ඝරෙ චූළාමණිං දිස්වා තස්සා මාතාපිතරො ‘‘චොරා’’ති බන්ධිත්වා නයිංසු. අථස්සා පිතා, ‘‘සාමි, න මයං චොරා, අඤ්ඤෙනායං මණි ආහතො’’ති වත්වා ‘‘කෙනා’’ති වුත්තෙ ‘‘ජාමාතරා මෙ’’ති ආචික්ඛිත්වා ‘‘කහං සො’’ති පුච්ඡිතො ‘‘ධීතා

මෙ ජානාතී''ති ආහ. තතො ධීතාය සද්ධිං කථෙසි – ''අම්ම, සාමිකං තෙ ජානාසී''ති? ''න ජානාමී''ති. ''එවං සන්තෙ අම්හාකං ජීවිතං නත්ථී''ති. ''තාත, සො අන්ධකාරෙ ආගන්ත්වා අන්ධකාරෙ එව යාති, තෙනස්ස රූපං න ජානාමි, හත්ථසම්ඵස්සෙන පන නං ජානිතුං සක්කොමී''ති. සො රාජපුරිසානං ආරොචෙසි. තෙපි රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා අජානන්තො විය හුත්වා ''තෙන හි තං ඉත්ථිං රාජඞ්ගණෙ අන්තොසාණියං ඨපෙත්වා සාණියා හත්ථප්පමාණං ඡිද්දං කත්වා නගරවාසිනො සන්නිපාතෙත්වා හත්ථසම්ඵස්සෙන චොරං ගණ්හථා''ති ආහ. රාජපුරිසා තථා කාතුං තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා රූපං දිස්වාව විප්පටිසාරිනො හුත්වා – ''ධී, ධී පිසාචී''ති ජිගුච්ඡිත්වා ඵුසිතුං න උස්සහිංසු, ආනෙත්වා පන නං රාජඞ්ගණෙ අන්තොසාණියං ඨපෙත්වා සකලනගරවාසිනො සන්නිපාතෙසුං. සා ආගතාගතස්ස ඡිද්දෙන පසාරිතහත්ථං ගහෙත්වාව ''නො එසො''ති වදති. පුරිසා තස්සා දිබ්බඵස්සසදිසෙ ඵස්සෙ බජ්ඣිත්වා අපගන්තුං න සක්ඛිංසු, ''සචායං දණ්ඩාරහා, දණ්ඩං දත්වාපි දාසකම්මකාරභාවං උපගන්ත්වාපි එතං ඝරෙ කරිස්සාමා''ති චින්තයිංසු. අථ නෙ රාජපුරිසා දණ්ඩෙහි කොට්ටෙත්වා පලාපෙසුං. උපරාජානං ආදිං කත්වා සබ්බෙ උම්මත්තකා විය අහෙසුං.

අථ රාජා – ''කච්චි අහං භවෙය්‍යා''න්ති හත්ථං පසාරෙසි. තං හත්ථෙ ගහෙත්වාව ''චොරො මෙ ගහිතො''ති මහාසද්දං කරි. රාජා තෙපි පුච්ඡි – ''තුම්හෙ එතාය හත්ථෙ ගහිතා කිං චින්තයිත්ථා''ති. තෙ යථාභූතං ආරොචෙසුං. අථ නෙ රාජා ආහ – ''අහං එතං අත්තනො ගෙහං ආනෙතුං එවං කාරෙසිං 'එතිස්සා ඵස්සං අජානන්තා මං පරිභවෙය්‍යු'න්ති චින්තෙත්වා, තස්මා මයා සබ්බෙ තුම්හෙ ජානාපිතා, වදථ, භො දානි, සා කස්ස ගෙහෙ භවිතුං යුත්තා''ති? ''තුම්හාකං, දෙවා''ති. අථ නං අභිසිඤ්චිත්වා අග්ගමහෙසිං අකාසි. මාතාපිතූනම්පිස්සා ඉස්සරියං දාපෙසි. තතො පට්ඨාය ච පන තාය සම්මත්තො නෙව විනිච්ඡයං පට්ඨපෙසි, න අඤ්ඤං ඉත්ථිං ඔලොකෙසි. තා තස්සා අන්තරං පරියෙසිංසු. සා එකදිවසං ද්වින්නං රාජූනං අග්ගමහෙසිභාවස්ස සුපිනෙ නිමිත්තං දිස්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා සුපිනපාඨකෙ පක්කොසාපෙත්වා ''එවරූපෙ සුපිනෙ දිට්ඨෙ කිං හොතී''ති පුච්ඡි. තෙ ඉතරාසං ඉත්ථීනං සන්තිකා ලඤ්ජං ගහෙත්වා – ''මහාරාජ, දෙවියා සබ්බසෙතස්ස හත්ථිනො ඛන්ධෙ නිසින්නභාවො තුම්හාකං මරණස්ස පුබ්බනිමිත්තං, හත්ථිඛන්ධගතාය පන චන්දපරාමසනං තුම්හාකං පච්චාමිත්තරාජානයනස්ස පුබ්බනිමිත්ත''න්ති වත්වා ''ඉදානි කිං කාතබ්බ''න්ති වුත්තෙ ''දෙව ඉමං මාරෙතුං න සක්කා, නාවාය පන නං ඨපෙත්වා නදියං විස්සජ්ජෙතුං වට්ටතී''ති වදිංසු. රාජා ආහාරවත්ථාලඞ්කාරෙහි සද්ධිං රත්තිභාගෙ නං නාවාය ඨපෙත්වා නදියං විස්සජ්ජෙසි.

සා නදියා වුය්හමානා හෙට්ඨානදියා නාවාය උදකං කීළන්තස්ස බාවරිකරඤ්ඤො අභිමුඛට්ඨානං පත්තා. තස්ස සෙනාපති නාවං දිස්වා ''අයං

නාවා මය්හ''න්ති ආහ. රාජා ''නාවාය භණ්ඩං මය්හ''න්ති වත්වා ආගතාය නාවාය තං දිස්වා ''කා නාම ත්වං පිසාචීසදිසා''ති පුච්ඡි. සා සිතං කත්වා බකස්ස රඤ්ඤො අග්ගමහෙසිභාවං කථෙත්වා සබ්බං තං පවත්තිං තස්ස කථෙසි. සා පන පඤ්චපාපීති සකලජම්බුදීපෙ පාකටා. අථ නං රාජා හත්ථෙ ගහෙත්වා උක්ඛිපි, සහ ගහණෙනෙව එස්සරාගරත්තො අඤ්ඤාසු ඉත්ථීසු ඉත්ථීසඤ්ඤං අකත්වා තං අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. සා තස්ස පාණසමා අහොසි. බකො තං පවත්තිං සුත්වා ''නාහං තස්ස අග්ගමහෙසිං කාතුං දස්සාමී''ති සෙනං සඞ්කඩ්ඪිත්වා තස්ස පටිතිත්ථෙ නිවෙසනං කත්වා පණ්ණං පෙසෙසි – ''භරියං වා මෙ දෙතු යුද්ධං වා''ති. සො ''යුද්ධං දස්සාමි, න භරිය''න්ති වත්වා යුද්ධසජ්ජො අහොසි. උභින්නං අමච්චා ''මාතුගාමං නිස්සාය මරණකිච්චං නත්ථි, පුරිමසාමිකත්තා එසා බකස්ස පාපුණාති, නාවාය ලද්ධත්තා බාවරිකස්ස, තස්මා එකෙකස්ස ගෙහෙ සත්ත සත්ත දිවසානි හොතූ''ති මන්තෙත්වා ද්වෙපි රාජානො සඤ්ඤාපෙසුං. තෙ උභොපි අත්තමනා හුත්වා තිත්ථපටිතිත්ථෙ නගරානි මාපෙත්වා වසිංසු. සා ද්වින්නම්පි තෙසං අග්ගමහෙසිත්තං කාරෙසි. ද්වෙපි තස්සා සම්මත්තා අහෙසුං. සා පන එකස්ස ඝරෙ සත්තාහං වසිත්වා නාවාය ඉතරස්ස ඝරං ගච්ඡන්තී නාවං පාජෙත්වා නෙන්තෙන එකෙන මහල්ලකඛුජ්ජකෙවට්ටෙන සද්ධිං නදීමජ්ඣෙ පාපං කරොති. තදා කුණාලො සකුණරාජා බකො අහොසි, තස්මා ඉදං අත්තනා දිට්ඨකාරණං ආහරිත්වා දස්සෙන්තො ගාථමාහ –

312.

''බකස්ස ච බාවරිකස්ස ච රඤ්ඤො, අච්චන්තකාමානුගතස්ස භරියා;
අවාචරී පට්ඨවසානුගස්ස, කං වාපි ඉත්ථී නාතිචරෙ තදඤ්ඤ''න්ති.

තත්ථ **අච්චන්තකාමානුගතස්සාති** අච්චන්තං කාමං අනුගතස්ස. **අවාචරීති** අනාචාරං චරි. **පට්ඨවසානුගස්සාති** පට්ඨස්ස අත්තනො වසානුගතස්ස, අත්තනො පෙසනකාරස්ස සන්තිකෙති අත්ථො. කරණත්ථෙ වා සාමිවචනං, තෙන සද්ධිං පාපමකාසීති වුත්තං හොති. **තදඤ්ඤ**න්ති කතරං තං අඤ්ඤං පුරිසං නාතිචරෙය්‍යාති අත්ථො.

අපරාපි අතීතෙ බ්‍රහ්මදත්තස්ස භරියා පිඞ්ගියානී නාම අග්ගමහෙසී සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා ඔලොකෙන්තී මඞ්ගලඅස්සගොපකං දිස්වා රඤ්ඤො නිද්දූපගමනකාලෙ වාතපානෙන ඔරුය්හ තෙන සද්ධිං අතිචරිත්වා පුන පාසාදං ආරුය්හ ගන්ධෙහි සරීරං උබ්බට්ටෙත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං නිපජ්ජි. අථෙකදිවසං රාජා ''කිං නු ඛො දෙවියා අඩ්ඪරත්තසමයෙ නිච්චං සරීරං සීතං හොති, පරිග්ගණ්හිස්සාමි න''න්ති එකදිවසං නිද්දූපගතො විය හුත්වා තං උට්ඨාය ගච්ඡන්තිං අනුගන්ත්වා අස්සබන්ධෙන සද්ධිං අතිචරන්තිං දිස්වා නිවත්තිත්වා සයනං අභිරුහි. සාපි අතිචරිත්වා ආගන්ත්වා චූළසයනකෙ

නිපජ්ජි. පුනදිවසෙ රාජා අමච්චගණමජ්ඣෙයෙව තං පක්කොසාපෙත්වා තං කිච්චං ආවිකත්වා ‘‘සබ්බාව ඉත්ථියො පාපධම්මා’’ති තස්සා වධබන්ධඡෙජ්ජභෙජ්ජාරහං දොසං ඛමිත්වා ඨානා චාවෙත්වා අඤ්ඤං අග්ගමහෙසිං අකාසි. තදා කුණාලො රාජා බ්‍රහ්මදත්තො අහොසි, තෙන තං අත්තනා දිට්ඨං ආහරිත්වා දස්සෙන්තො ගාථමාහ –

313.

‘‘පිඞ්ගියානී සබ්බලොකිස්සරස්ස, රඤ්ඤො පියා බ්‍රහ්මදත්තස්ස භරියා;
අවාචරී පට්ඨවසානුගස්ස, තං වාපි සා නාජ්ඣගා කාමකාමිනී’’ති.

තත්ථ **තං වාති** සා එවං අතිචරන්තී තං වා අස්සබන්ධං තං වා අග්ගමහෙසිට්ඨානන්ති උභයම්පි නාජ්ඣගා, උභතො භට්ඨා අහොසි. **කාමකාමිනීති** කාමෙ පත්ථයමානා.

එවං පාපධම්මා ඉත්ථියොති අතීතවත්ථුහි ඉත්ථීනං දොසං කථෙත්වා අපරෙනපි පරියායෙන තාසං දොසමෙව කථෙන්තො ආහ –

314.

‘‘ලුද්ධානං ලහුචිත්තානං, අකතඤ්ඤූන දුබ්භිනං;
නාදෙවසත්තො පුරිසො, ථීනං සද්ධාතුමරහති.

315.

‘‘න තා පජානන්ති කතං න කිච්චං, න මාතරං පිතරං භාතරං වා;
අනරියා සමතික්කන්තධම්මා, සස්සෙව චිත්තස්ස වසං වජන්ති.

316.

‘‘චිරානුවුට්ඨම්පි පියං මනාපං, අනුකම්පකං පාණසමම්පි භත්තුං;
ආවාසු කිච්චෙසු ච නං ජහන්ති, තස්මාහමිත්ථීනං න විස්සසාමි.

317.

‘‘ථීනඤ්හි චිත්තං යථා වානරස්ස, කන්නප්පකන්නං යථා රුක්ඛඡායා;
චලාචලං හදයමිත්ථියානං, චක්කස්ස නෙමි විය පරිවත්තති.

318.

‘‘යදා තා පස්සන්ති සමෙක්ඛමානා, ආදෙය්‍යරූපං පුරිසස්ස විත්තං;
සණ්හාහි වාචාහි නයන්ති මෙනං, කම්බොජකා ජලජෙනෙව අස්සං.

319.

‘‘යදා න පස්සන්ති සමෙක්ඛමානා, ආදෙය්‍යරූපං පුරිසස්ස විත්තං;

සමන්තතො නං පරිවජ්ජයන්ති, තිණ්ණො නදීපාරගතොව කුල්ලං.

320.

‘‘සිලෙසූපමා සිඛිරිව සබ්බභක්ඛා, තික්ඛමායා නදීරිව සීඝසොතා;
සෙවන්ති හෙතා පියමප්පියඤ්ච, නාවා යථා ඔරකූලං පරඤ්ච.

321.

‘‘න තා එකස්ස න ද්වින්නං, ආපණොව පසාරිතො;
යො තා මය්හන්ති මඤ්ඤෙය්‍ය, වාතං ජාලෙන බාධයෙ.

322.

‘‘යථා නදී ච පන්ථො ච, පානාගාරං සභා පපා;
එවං ලොකිත්ථියො නාම, වෙලා තාසං න විජ්ජති.

323.

‘‘ඝතාසනසමා එතා, කණ්හසප්පසිරූපමා;
ගාවො බහි තිණස්සෙව, ඔමසන්ති වරං වරං.

324.

‘‘ඝතාසනං කුඤ්ජරං කණ්හසප්පං, මුද්ධාභිසිත්තං පමදා ච සබ්බා;
එතෙ නරො නිච්චයතො භජෙථ, තෙසං හවෙ දුබ්බිදු සබ්බභාවො.

325.

‘‘නච්චන්තවණ්ණා න බහූන කන්තා, න දක්ඛිණා පමදා සෙවිතබ්බා;
න පරස්ස භරියා න ධනස්ස හෙතු, එතිත්ථියො පඤ්ච න සෙවිතබ්බා’’ති.

තත්ථ **ලුද්ධානන්ති** ලුබ්භානං. **කණවෙරජාතකෙ** (ජා. 1.4.69-72) විය බද්ධචොරෙපි සාරජ්ජනං සන්ධායෙතං වුත්තං. **ලහුචිත්තානන්ති** මුහුත්තමෙව පරිවත්තනචිත්තානං. **චූළධනුග්ගහජාතකෙන** (ජා. 1.5.128 ආදයො) එතං දීපෙතබ්බං. අකතඤ්ඤුතා පන එතාසං එකකනිපාතෙ **තක්කාරියජාතකෙන** (ජා. 1.13.104 ආදයො) දීපෙතබ්බා. **නාදෙවසත්තොති** න අදෙවසත්තො දෙවෙන අනාසත්තො අයක්ඛගහිතකො අභූතවිට්ඨයො පුරිසො ඊනං සීලවන්තතං සද්ධාතුං නාරහති, භූතවිට්ඨයො පන සද්දහෙය්‍ය. **කතන්ති** අත්තනො කතං උපකාරං. **කිච්චන්ති** අත්තනා කත්තබ්බං කිච්චං. **න මාතරන්ති** සබ්බෙපි ඤාතකෙ ඡඩ්ඩෙත්වා යස්මිං පටිබද්ධචිත්තා හොන්ති, තඤ්ඤෙව අනුබන්ධනතො එතෙ මාතාදයො න ජානන්ති නාම මහාපන්ථකමාතා විය. **අනරියාති** නිල්ලජ්ජා. **සස්සෙවාති** සකස්ස. **ආවාසූති** ආපදාසු. **කිච්චෙසූති** තෙසු තෙසු කරණීයෙසු.

කන්නප්පකන්නන්ති ඔතිණ්ණොතිණ්ණං. යථා හි විසමෙ පදෙසෙ රුක්ඛඡායා නින්නම්පිඔරොහති, ථලම්පි අභිරුහති, තථා එතාසම්පි චිත්තං න කඤ්චි උත්තමාධමං වජ්ජෙති. **චලාචලන්ති** එකස්මිංයෙව අපතිට්ඨිතං. **නෙමි වියාති** සකටස්ස ගච්ඡතො චක්කනෙමි විය. **ආදෙය්‍යාරූපන්ති** ගහෙතබ්බජාතිකං. **විත්තන්ති** ධනං. **නයන්තීති** අත්තනො වසං නෙන්ති. **ජලජෙනාති** ජලජාතසෙවාලෙන. කම්බොජරට්ඨවාසිනො කිර යදා අටවිතො අස්සෙ ගණ්හිතුකාමා හොන්ති, තදා එකස්මිං ඨානෙ වතිං පරික්ඛිපිත්වා ද්වාරං යොජෙත්වා අස්සානං උදකපානතිත්ථෙ සෙවාලං මධුනා මක්ඛෙත්වා සෙවාලසම්බන්ධානි තීරෙ තිණානි ආදිං කත්වා යාව පරික්ඛෙපද්වාරා මක්ඛෙන්ති, අස්සා පානීයං පිවිත්වා රසගිද්ධෙන මධුනා මක්ඛිතානි තානි තිණානි ඛාදන්තා අනුක්කමෙන තං ඨානං පවිසන්ති. ඉති යථා තෙ ජලජෙන පලොභෙත්වා අස්සෙ වසං නෙන්ති, තථා එතාපි ධනං දිස්වා තස්ස ගහණත්ථාය සණ්හාහි වාචාහිපි පුරිසං වසං නෙන්තීති අත්ථො. **කුල්ලන්ති** තරණත්ථාය ගහිතං යං කිඤ්චි.

සිලෙසූපමාති පුරිසානං චිත්තබන්ධනෙන සිලෙසසදිසා. **තික්ඛමායාති** තිඛිණමායා සීඝමායා. **නදීරිවාති** යථා පබ්බතෙය්‍යා නදී සීඝසොතා, එවං සීඝමායාති අත්ථො. **ආපණොවාති** යථා ච පසාරිතාපණො යෙසං මූලං අත්ථි, තෙසඤ්ඤෙව උපකාරො, තථෙව තාපි. **යො තාති** යො පුරිසො තා ඉත්ථියො. **බාධයෙති** සො වාතං ජාලෙන බාධෙය්‍ය. **වෙලා තාසං න විජ්ජතීති** යථා එතෙසං නදීආදීනං ‘‘අසුකවෙලායමෙව එත්ථ ගන්තබ්බ’’න්ති වෙලා නත්ථි, රත්තිම්පි දිවාපි ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ උපගන්තබ්බානෙව, අසුකෙනෙවාතිපි මරියාදා නත්ථි, අත්ථිකෙන උපගන්තබ්බානෙව, තථා තාසම්පීති අත්ථො.

සතාසනසමා එතාති යථා අග්ගි ඉන්ධනෙන න තප්පති, එවමෙතාපි කිලෙසරතියා. **කණ්හසප්පසිරූපමාති** කොධනතාය උපනාහිතාය ඝොරවිසතාය දුජිව්හතාය මිත්තදුබ්භිතායාති පඤ්චහි කාරණෙහි කණ්හසප්පසිරසදිසා. තත්ථ බහුලරාගතාය ඝොරවිසතා, පිසුණතාය දුජිව්හතා, අතිචාරිතාය මිත්තදුබ්භිතා වෙදිතබ්බා. **ගාවො බහි තිණස්සෙවාති** යථා ගාවො ඛාදිතට්ඨානං ඡඩ්ඩෙත්වා බහි මනාපමනාපස්ස තිණස්ස වරං වරං ඔමසන්ති ඛාදන්ති, එවමෙතාපි නිද්ධනං ඡඩ්ඩෙත්වා අඤ්ඤං සධනමෙව භජන්තීති අත්ථො. **මුද්ධාභිසිත්තන්ති** රාජානං. **පමදා ච සබ්බාති** සබ්බා ච ඉත්ථියො. **එතෙති** එතෙ පඤ්ච ජනෙ. **නිච්චයතොති** නිච්චසඤ්ඤතො, උපට්ඨිතස්සති අප්පමත්තොව හුත්වාති අත්ථො. **දුබ්බිදූති** දුජ්ජානො. **සබ්බභාවොති** අජ්ඣාසයො. චිරපරිචිණ්ණොපි හි අග්ගි දහති, චිරවිස්සාසිකොපි කුඤ්ජරො ඝාතෙති, චිරපරිචිතොපි සප්පො ඩංසති, චිරවිස්සාසිකොපි රාජා අනත්ථකරො හොති, එවං චිරාචිණ්ණාපි ඉත්ථියො විකාරං දස්සෙන්තීති.

නච්චන්තවණ්ණාති අභිරූපවතී. **න බහූන කන්තාති** අඩ්ඪකාසිගණිකා විය බහූනං පියා මනාපා. **න දක්ඛිණාති** නච්චගීතකුසලා. තථාරූපා හි බහුපත්ථිතා බහුමිත්තා හොන්ති, තස්මා න සෙවිතබ්බා. **න ධනස්ස හෙතූති** යා ධනහෙතුයෙව භජති, සා අපරිග්ගහාපි න සෙවිතබ්බා. සා හි ධනං අලභමානා කුජ්ඣතීති.

එවං වුත්තෙ මහාජනො මහාසත්තස්ස ‘‘අහො සුකථිත’’න්ති සාධුකාරමදාසි. සොපි එත්තකෙහි කාරණෙහි ඉත්ථීනං අගුණං කථෙත්වා තුණ්හී අහොසි. තං සුත්වා ආනන්දො ගිජ්ඣරාජා, ‘‘සම්ම කුණාල, අහම්පි අත්තනො ඤාණබලෙන ඉත්ථීනං අගුණං කථෙස්සාමී’’ති වත්වා අගුණකථං ආරභි. තං දස්සෙන්තො සත්ථා ආහ –

‘‘අථ බලු, භො, ආනන්දො ගිජ්ඣරාජා කුණාලස්ස ආදිමජ්ඣකථාපරියොසානං විදිත්වා තායං වෙලායං ඉමා ගාථා අභාසි –

326.

‘‘පුණ්ණම්පි චෙමං පථවිං ධනෙන, දජ්ජිත්ථියා පුරිසො සම්මතාය;
ලද්ධා ඛණං අතිමඤ්ඤෙය්‍ය තම්පි, තාසං වසං අසතීනං න ගච්ඡෙ.

327.

‘‘උට්ඨාහකං චෙපි අලීනවුත්තිං, කොමාරභත්තාරං පියං මනාපං;
ආවාසු කිච්චෙසු ච නං ජහන්ති, තස්මාහමිත්ථීනං න විස්සසාමි.

328.

‘‘න විස්සසෙ ‘ඉච්ඡති ම’න්ති පොසො, න විස්සසෙ ‘රොදති මෙ සකාසෙ’;
සෙවන්ති හෙතා පියමප්පියඤ්ච, නාවා යථා ඔරකූලං පරඤ්ච.

329.

‘‘න විස්සසෙ සාඛපුරාණසන්ථතං, න විස්සසෙ මිත්තපුරාණචොරං;
න විස්සසෙ රාජානං ‘සඛා මම’න්ති, න විස්සසෙ ඉත්ථි දසන්න මාතරං.

330.

‘‘න විස්සසෙ රාමකරාසු නාරිසු, අච්චන්තසීලාසු අසඤ්ඤතාසු;
අච්චන්තපෙමානුගතස්ස භරියා, න විස්සසෙ තිත්ථසමා හි නාරියො.

331.

‘‘හනෙය්‍යුං ඡින්දෙය්‍යුං ඡෙදාපෙය්‍යුම්පි, කණ්ඨෙපි ඡෙත්වා රුධිරං පිවෙය්‍යුං;

මා දීනකාමාසු අසඤ්ඤතාසු, භාවං කරෙ ගඞ්ගතිත්ථූපමාසු.

332.
‘‘මුසා තාසං යථා සච්චං, සච්චං තාසං යථා මුසා;
ගාවො බහි තිණස්සෙව, ඔමසන්ති වරං වරං.

333.
‘‘ගතෙනෙතා පලොභෙන්ති, පෙක්ඛිතෙන ම්හිතෙන ච;
අථොපි දුන්නිවත්ථෙන, මඤ්ජුනා භණිතෙන ච.

334.
‘‘චොරියො කථිනා හෙතා, වාළා ච ලපසක්ඛරා;
න තා කිඤ්චි න ජානන්ති, යං මනුස්සෙසු වඤ්චනං.

335.
‘‘අසා ලොකිත්ථියො නාම, වෙලා තාසං න විජ්ජති;
සාරත්තා ච පගබ්භා ච, සිඛී සබ්බඝසො යථා.

336.
‘‘නත්ථිත්ථීනං පියො නාම, අප්පියොපි න විජ්ජති;
සෙවන්ති හෙතා පියමප්පියඤ්ච, නාවා යථා ඔරකූලං පරඤ්ච.

337.
‘‘නත්ථිත්ථීනං පියො නාම, අප්පියොපි න විජ්ජති;
ධනත්තා පටිවල්ලන්ති, ලතාව දුමනිස්සිතා.

338.
‘‘හත්ථිබන්ධං අස්සබන්ධං, ගොපුරිසඤ්ච මණ්ඩලං;
ඡවඩාහකං පුප්ඵඡඩ්ඩකං, සධනමනුපතන්ති නාරියො.

339.
‘‘කුලපුත්තම්පි ජහන්ති අකිඤ්චනං, ඡවකසමසදිසම්පි;
අනුගච්ඡන්ති අනුපතන්ති, ධනහෙතු හි නාරියො’’ති.

තත්ථ **ආදිමජ්ඣකථාපරියොසානන්ති** කථාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං. **ලද්ධා ඛණන්ති** ඔකාසං ලභිත්වා. **ඉච්ඡති මන්ති** මං එසා ඉච්ඡතීති පුරිසො ඉත්ථිං න විස්සසෙය්‍ය. **සාඛපුරාණසන්ථතන්ති** හියො වා පරෙ වා සන්ථතං පුරාණසාඛාසන්ථතං න විස්සසෙ, අපප්පොථෙත්වා අපච්චවෙක්ඛිත්වා න පරිභුඤ්ජෙය්‍ය. තත්‍ර හි දීඝජාතිකො වා පවිසිත්වා තිට්ඨෙය්‍ය, පච්චාමිත්තො වා සත්ථං නික්ඛිපෙය්‍ය. **මිත්තපුරාණචොරන්ති** පන්ථදූහනට්ඨානෙ ඨිතං චොරං ‘‘පුරාණමිත්තො මෙ’’ති න විස්සසෙය්‍ය. චොරා හි යෙ සඤ්ජානන්ති

තෙයෙව මාරෙන්ති. **සඛා මමන්ති** සො හි ඛිප්පමෙව කුජ්ඣති, තස්මා රාජානං ‘‘සඛා මෙ’’ති න විස්සසෙ. **දසන්නමාතරන්ති** ‘‘අයං මහල්ලිකා ඉදානි මං න අතිචරිස්සති, අත්තානං රක්ඛිස්සතී’’ති න විස්සසෙතබ්බා. **රාමකරාසූති** බාලානං රතිකරාසු. **අච්චන්තසීලාසූති** අතික්කන්තසීලාසු. **අච්චන්තපෙමානුගතස්සාති** සචෙපි අච්චන්තං අනුගතපෙමා අස්ස, තථාපි තං න විස්සසෙ. කිංකාරණා? තිත්ථසමා හි නාරියොති සම්බන්ධො, තිත්ථං විය සබ්බසාධාරණාති අත්ථො.

හනෙය්‍යුන්ති කුද්ධා වා අඤ්ඤපුරිසසාරත්තා වා හුත්වා සබ්බමෙතං හනනාදිං කරෙය්‍යුං. **මා දීනකාමාසූති** හීනජ්ඣාසයාසු සංකිලිට්ඨආසයාසු. **භාවන්ති** එවරූපාසු සිනෙහං මා කරෙ. **ගඞ්ගතිත්ථූපමාසූති** සබ්බසාධාරණට්ඨෙන ගඞ්ගාතිත්ථසදිසාසු. **මුසාති** මුසාවාදො තාසං සච්චසදිසොව. **ගතෙනාති**ආදීසු පෙක්ඛිතෙන පලොභනෙ **උම්මාදන්තීජාතකං,** (ජා. 2.18.57 ආදයො) දුන්නිවත්ථෙන **නිළිනිකාජාතකං,** (ජා. 2.18.1 ආදයො) මඤ්ජුනා භණිතෙන ‘‘තුවටං ඛො, අය්‍යපුත්ත, ආගච්ඡෙය්‍යාසී’’ති නන්දත්ථෙරස්ස වත්ථු (උදා. 22) කථෙතබ්බං. **චොරියොති** සම්භතස්ස ධනස්ස විනාසනෙන චොරියො. **කථිනාති** ථද්ධහදයා. **වාළාති** දුට්ඨා අප්පකෙනෙව කුජ්ඣනසීලා. **ලපසක්ඛරාති** නිරත්ථකලපනෙන සක්ඛරා විය මධුරා. **අසාති** අසතියො ලාමකා. **සාරත්තාති** සබ්බදා සාරත්තා. **පගබ්භාති** කායපාගබ්භියාදීහි පගබ්භා. **යථාති** යථා සිඛී සබ්බසසො, එවමෙතාපි සබ්බසසා. **පරිවල්ලන්තීති** පරිස්සජන්ති උපගූහන්ති වෙඨෙන්ති. **ලතාවාති** යථා ලතා රුක්ඛනිස්සිතා රුක්ඛං වෙඨෙන්ති, එවමෙතා පුරිසං පරිස්සජන්ති නාම.

හත්ථිබන්ධන්තිආදීසු ගොපුරිසො වුච්චති ගොපාලකො. **ඡවඩාහකන්ති** ඡවානං ඩාහකං, සුසානපාලන්ති වුත්තං හොති. **පුප්ඵඡඩ්ඩකන්ති** වච්චට්ඨානසොධකං. **සධනන්ති** එතෙසුපි සධනං අනුගච්ඡන්තියෙව. **අකිඤ්චනන්ති** අධනං. **ඡවකසමසදිසන්ති** සුනඛමංසඛාදචණ්ඩාලෙන සමං සදිසං, තෙන නිබ්බිසෙසම්පි පුරිසං ගච්ඡන්ති භජන්ති. කස්මා? යස්මා **අනුපතන්ති ධනහෙතු නාරියොති.**

එවං අත්තනො ඤාණෙ ඨත්වා ආනන්දො ගිජ්ඣරාජා ඉත්ථීනං අගුණං කථෙත්වා තුණ්හී අහොසි. තස්ස වචනං සුත්වා නාරදොපි අත්තනො ඤාණෙ ඨත්වා තාසං අගුණං කථෙසි. තං දස්සෙන්තො සත්ථා ආහ –

‘‘අථ ඛලු, භො, නාරදො දෙවබ්‍රාහ්මණො ආනන්දස්ස ගිජ්ඣරාජස්ස ආදිමජ්ඣකථාපරියොසානං විදිත්වා තායං වෙලායං ඉමා ගාථා අභාසි –

340.

‘‘‘චත්තාරොමෙ න පූරෙන්ති, තෙ මෙ සුණොථ භාසතො;
සමුද්දො බ්‍රාහ්මණො රාජා, ඉත්ථී චාපි දිජම්පති.

341.
‘‘සරිතා සාගරං යන්ති, යා කාචි පථවිස්සිතා;
තා සමුද්දං න පූරෙන්ති, ඌනත්තා හි න පූරති.

342.
‘‘බ්‍රාහ්මණො ච අධීයාන, වෙදමක්ඛානපඤ්චමං;
භියොපි සුතමිච්ඡෙය්‍ය, ඌනත්තා හි න පූරති.

343.
‘‘රාජා ච පථවිං සබ්බං, සසමුද්දං සපබ්බතං;
අජ්ඣාවසං විජිනිත්වා, අනන්තරතනොචිතං;
පාරං සමුද්දං පත්ථෙති ඌනත්තා හි න පූරති.

344.
‘‘එකමෙකාය ඉත්ථියා, අට්ඨට්ඨ පතිනො සියා;
සූරා ච බලවන්තො ච, සබ්බකාමරසාහරා;
කරෙය්‍ය නවමෙ ඡන්දං, ඌනත්තා හි න පූරති.

345.
‘‘සබ්බිත්ථියො සිඛිරිව සබ්බභක්ඛා, සබ්බිත්ථියො නදීරිව සබ්බවාහී;
සබ්බිත්ථියො කණ්ටකානංව සාඛා, සබ්බිත්ථියො ධනහෙතු වජන්ති.

346.
‘‘වාතඤ්ච ජාලෙන නරො පරාමසෙ, ඔසිඤ්චයෙ සාගරමෙකපාණිනා;
සකෙන හත්ථෙන කරෙය්‍ය ඝොසං, යො සබ්බභාවං පමදාසු ඔස්සජෙ.

347.
‘‘චොරීනං බහුබුද්ධීනං, යාසු සච්චං සුදුල්ලභං;
ථීනං භාවො දුරාජානො, මච්ඡස්සෙවොදකෙ ගතං.

348.
‘‘අනලා මුදුසම්භාසා, දුප්පූරා තා නදීසමා;
සීදන්ති නං විදිත්වාන, ආරකා පරිවජ්ජයෙ.

349.
‘‘ආවට්ටනී මහාමායා, බ්‍රහ්මචරියවිකොපනා;

සීදන්ති නං විදිත්වාන, ආරකා පරිවජ්ජයෙ.

350.

‘‘යං එතා උපසෙවන්ති, ඡන්දසා වා ධනෙන වා;
ජාතවෙදොව සංඨානං, ඛිප්පං අනුදහන්ති න’’’න්ති.

තත්ථ **දිජම්පතීති** දිජජෙට්ඨකං කුණාලං ආලපති. **‘‘සරිතා’’**තිආදි ඨපිතමාතිකාය භාජනත්ථං වුත්තං. **ඌනත්තාති** උදකපතිට්ඨානස්ස මහන්තතාය ඌනා එව. **අධීයානාති** සජ්ඣායිත්වා. **වෙදමක්ඛානපඤ්චමන්ති** ඉතිහාසපඤ්චමං වෙදචතුක්කං. **ඌනත්තාති** සො හි අජ්ඣාසයමහන්තතාය සික්ඛිතබ්බස්ස න පූරති. **අනන්තරතනොචිතන්ති** නානාරතනෙහි ඔචිතං පරිපුණ්ණං. **ඌනත්තාති** සො හි තණ්හාමහන්තතාය න පූරති. **සියාති** සියුං, අයමෙව වා පාඨො. **සබ්බකාමරසාහරාති** සබ්බෙසං කාමරසානං ආහරකා. **‘‘නවමෙ’’**ති අට්ඨහි අතිත්තභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. සා පන දසමෙපි වීසතිමෙපි තතො උත්තරිතරෙපි ඡන්දං කරොතෙව. **ඌනත්තාති** සා හි කාමතණ්හාය මහන්තතාය න පූරති. **කණ්ඩකානංව සාඛාති** සම්බාධමග්ගෙ කණ්ටකසාඛසදිසා. යථා හි සාඛා ලග්ගිත්වා ආකඩ්ඪති, එවං එතාපි රූපාදීහි කඩ්ඪන්ති. යථා සාඛා හත්ථාදීසු විජ්ඣිත්වා දුක්ඛං උප්පාදෙති, එවං එතාපි ඵුට්ඨමත්තා සරීරසම්ඵස්සෙන විජ්ඣිත්වා මහාවිනාසං පාපෙන්ති. **වජන්තීති** පරපුරිසං වජන්ති.

පරාමසෙති ගණ්හෙය්‍ය. **ඔසිඤ්චයෙති** න්හායිතුං ඔතිණ්ණො එකෙන පාණිනා සකලසමුද්දඋදකං ඔසිඤ්චෙය්‍ය ගහෙත්වා ඡඩ්ඩෙය්‍ය. **සකෙනාති** එකෙන අත්තනො හත්ථෙන තමෙව හත්ථං හරිත්වා ඝොසං උප්පාදෙය්‍ය. **සබ්බභාවන්ති** ‘‘ත්වමෙව ඉට්ඨො කන්තො පියො මනාපො’’ති වුච්චමානො යො පුරිසො ‘‘එවමෙත’’න්ති සද්දහන්තො සබ්බං අත්තනො අජ්ඣාසයං පමදාසු ඔස්සජෙය්‍ය, සො ජාලාදීහි වාතග්ගහණාදීනි කරෙය්‍යාති අත්ථො. **ගතන්ති** ගමනං. **අනලාති** තීහි ධම්මෙහි අලන්ති වචනවිරහිතා. **දුප්පූරා තාති** යථා මහානදී උදකෙන, එවං කිලෙසරතියා තා දුප්පූරා. **සීදන්ති නං විදිත්වානාති** එත්ථ **න**න්ති නිපාතමත්තං, ඉත්ථියො අල්ලීනා චතූසු අපායෙසු සීදන්තීති විදිත්වා. **ආවට්ටනීති** යථා ආවට්ටනී මහාජනස්ස හදයං මොහෙත්වා අත්තනො වසෙ වත්තෙති, එවමෙතාපීති අත්ථො. **විකොපනාති** නාසනත්ථෙන ච ගරහත්ථෙන ච බ්‍රහ්මචරියස්ස කොපිකා. **ඡන්දසා වාති** පියසංවාසෙන වා. **ධනෙන වාති** ධනහෙතු වා. **සංඨානන්ති** යථා ජාතවෙදො අත්තනො ඨානං යං යං පදෙසං අල්ලීයති, තං තං දහති, තථා එතාපි යං යං පුරිසං කිලෙසවසෙන අල්ලීයන්ති, තං තං අනුදහන්ති මහාවිනාසං පාපෙන්ති.

එවං නාරදෙන ඉත්ථීනං අගුණෙ පකාසිතෙ පුන මහාසත්තො විසෙසෙත්වා තාසං අගුණං පකාසෙති. තං දස්සෙතුං සත්ථා ආහ –

‘‘අථ ඛලු, භො, කුණාලො සකුණො නාරදස්ස දෙවබ්‍රාහ්මණස්ස ආදිමජ්ඣකථාපරියොසානං විදිත්වා තායං වෙලායං ඉමා ගාථායො අජ්ඣභාසි –

351.

‘‘‘සල්ලපෙ නිසිතඛග්ගපාණිනා, පණ්ඩිතො අපි පිසාචදොසිනා;
උග්ගතෙජමුරගම්පි ආසිදෙ, එකො එකාය පමදාය නාලපෙ.

352.

‘‘ලොකචිත්තමථනා හි නාරියො, නච්චගීතභණිතම්හිතාවුධා;
බාධයන්ති අනුපට්ඨිතස්සතිං, දීපෙ රක්ඛසිගණොව වාණිජෙ.

353.

‘‘නත්ථි තාසං විනයො න සංවරො, මජ්ජමංසනිරතා අසඤ්ඤතා;
තා ගිලන්ති පුරිසස්ස පාභතං, සාගරෙව මකරං තිමිඞ්ගලො.

354.

‘‘පඤ්චකාමගුණසාතගොචරා, උද්ධතා අනියතා අසඤ්ඤතා;
ඔසරන්ති පමදා පමාදිනං, ලොණතොයවතියංව ආපකා.

355.

‘‘යං නරං උපලපෙන්ති නාරියො, ඡන්දසා වා රතියා ධනෙන වා;
ජාතවෙදසදිසම්පි තාදිසං, රාගදොසවධියො දහන්ති නං.

356.

‘‘අඩ්ඪං ඤත්වා පුරිසං මහද්ධනං, ඔසරන්ති සධනං සහත්තනා;
රත්තචිත්තමතිවෙඨයන්ති නං, සාල මාලුවලතාව කානනෙ.

357.

‘‘තා උපෙන්ති විවිධෙන ඡන්දසා, චිත්‍රබිම්බමුඛියො අලඞ්කතා;
උහසන්ති පහසන්ති නාරියො, සම්බරොව සතමායකොවිදා.

358.

‘‘ජාතරූපමණිමුත්තභූසිතා, සක්කතා පතිකුලෙසු නාරියො;
රක්ඛිතා අතිචරන්ති සාමිකං, දානවංව හදයන්තරස්සිතා.

359.

‘‘තෙජවාපි හි නරො විචක්ඛණො, සක්කතො බහුජනස්ස පූජිතො;
නාරිනං වසගතො න භාසති, රාහුනා උපහතොව චන්දිමා.

360.

‘‘යං කරෙය්‍ය කුපිතො දිසො දිසං, දුට්ඨචිත්තො වසමාගතං අරිං;

තෙන භියෙයා බ්‍යසනං නිගච්ඡති, නාරිනං වසගතො අපෙක්ඛවා.

361.

‘‘කෙසලූනනඛඡින්නතජ්ජිතා, පාදපාණිකසදණ්ඩතාළිතා;
හීනමෙවුපගතා හි නාරියො, තා රමන්ති කුණපෙව මක්ඛිකා.

362.

‘‘තා කුලෙසු විසිඛන්තරෙසු වා, රාජධානිනිගමෙසු වා පුන;
ඔඩ්ඩිතං නමුචිපාසවාකරං, චක්ඛුමා පරිවජ්ජෙ සුඛත්ථිකො.

363.

‘‘ඔස්සජිත්ව කුසලං තපොගුණං, යො අනරියචරිතානි මාචරි;
දෙවතාහි නිරයං නිමිස්සති, ඡෙදගාමිමණියංව වාණිජො.

364.

‘‘සො ඉධ ගරහිතො පරත්ථ ච, දුම්මතී උපහතො සකම්මුනා;
ගච්ඡතී අනියතො ගළාගළං, දුට්ඨගද්‍රභරථොව උප්පථෙ.

365.

‘‘සො උපෙති නිරයං පතාපනං, සත්තිසිම්බලිවනඤ්ච ආයසං;
ආවසිත්වා තිරච්ඡානයොනියං, පෙතරාජවිසයං න මුඤ්චති.

366.

‘‘දිබ්‍යඛිඩ්ඩරතියො ච නන්දනෙ, චක්කවත්තිචරිතඤ්ච මානුසෙ;
නාසයන්ති පමදා පමාදිනං, දුග්ගතිඤ්ච පටිපාදයන්ති නං.

367.

‘‘දිබ්‍යඛිඩ්ඩරතියො න දුල්ලභා, චක්කවත්තිචරිතඤ්ච මානුසෙ;
සොණ්ණබ්‍යම්හනිලයා ච අච්ඡරා, යෙ චරන්ති පමදාහනත්ථිකා.

368.

‘‘කාමධාතුසමතික්කමා ගති, රූපධාතුයා භාවො න දුල්ලභො;
වීතරාගවිසයූපපත්ති යා, යෙ චරන්ති පමදාහනත්ථිකා.

369.

‘‘සබ්බදුක්ඛසමතික්කමං සිවං, අච්චන්තමචලිතං අසඞ්ඛතං;
නිබ්බුතෙහි සුචිහී න දුල්ලභං, යෙ චරන්ති පමදාහනත්ථිකා’’’ති.

තත්ථ **සල්ලපෙති** ‘‘සචෙ මයා සද්ධිං සල්ලපෙස්සසි, සීසං තෙ පාතෙස්සාමී’’ති වත්වා ඛග්ගං ආදාය ඨිතෙනාපි, ‘‘සල්ලපිතමත්තෙයෙව තං ඛාදිත්වා ජීවිතවිනාසං පාපෙස්සාමී’’ති දොසිනා හුත්වා ඨිතෙනාපි පිසාචෙන සද්ධිං සල්ලපෙ. ‘‘උපගතං ඩංසිත්වා නාසෙස්සාමී’’ති ඨිතං උග්ගතෙජං

උරගම්පි ආසිදෙ. එකො පන හුත්වා රහො එකාය පමදාය න හි ආලපෙ. **ලොකචිත්තමථනාති** ලොකස්ස චිත්තඝාතිකා. **දීපෙ රක්ඛසිගණොති** යථා දීපෙ රක්ඛසිගණො මනුස්සවෙසෙන වාණිජෙ උපලාපෙත්වා අත්තනො වසෙ ගතෙ කත්වා ඛාදති, එවං ඉමාපි පඤ්චහි කාමගුණෙහි අත්තනො වසෙ කත්වා සත්තෙ මහාවිනාසං පාපෙන්තීති අත්ථො. **විනයොති** ආචාරො. **සංවරොති** මරියාදො. **පුරිසස්ස පාභතන්ති** දුක්ඛසම්භතං ධනං **ගිලන්ති** නාසෙන්ති.

අනියතාති අනියතචිත්තා. **ලොණතොයවතියන්ති** ලොණතොයවන්තං සමුද්දන්ති අත්ථො. **ආපකාති** ආපගා, අයමෙව වා පාඨො. යථා සමුද්දං නදියො ඔසරන්ති, එවං පමාදිනං පමදාති අත්ථො. **ඡන්දසාති** පෙමෙන. **රතියාති** පඤ්චකාමගුණරතියා. **ධනෙන වාති** ධනහෙතු වා. **ජාතවෙදසදිසන්ති** ගුණසම්පත්තියා අග්ගිම්ව ජලිතම්පි. **රාගදොසවධියොති** කාමරාගදොසෙහි වධිකා. රාගදොසගතියොතිපි පාඨො. **ඔසරන්තීති** ධනගහණත්ථාය මධුරවචනෙන තං බන්ධන්තියො උපගච්ඡන්ති. **සධනන්ති** සධනා. අයමෙව වා පාඨො, වත්ථාලඞ්කාරත්ථාය කිඤ්චි අත්තනො ධනං දත්වාපි ඔසරන්තීති අත්ථො. **සහත්තනාති** අත්තභාවෙන සද්ධිං අත්තභාවම්පි තස්සෙව පරිච්චජන්තියො විය හොන්ති. **අතිවෙඨයන්තීති** ධනගහණත්ථාය අතිවිය වෙඨෙන්ති පීළෙන්ති.

විවිධෙන ඡන්දසාති නානාවිධෙන ආකාරෙන. **චිත්‍රබිම්බමුඛියොති** අලඞ්කාරවසෙන චිත්‍රසරීරා චිත්‍රමුඛියො හුත්වා. **උහසන්තීති** මහාහසිතං හසන්ති. **පහසන්තීති** මන්දහසිතං හසන්ති. **සම්බරොවාති** මායාකාරපුරිසො විය අසුරින්දො විය ච. **දානවංව හදයන්තරස්සිතාති** යථා ‘‘කුතො නු ආගච්ඡථ, භො, තයො ජනා’’ති **කරණ්ඩකජාතකෙ** (ජා. 1.9.87 ආදයො) හදයන්තරනිස්සිතා අන්තොඋදරගතාපි දානවං අතිචරි, එවං අතිචරන්ති. අරක්ඛිතා හෙතාති දීපෙති. **න භාසතීති** න විරොචති හරිතචලොමසකස්සපකුසරාජානො විය. **තෙනාති** තම්හා අමිත්තෙන කතා බ්‍යසනා අතිරෙකතරං බ්‍යසනන්ති අත්ථො. **අපෙක්ඛවාති** සතණ්හො.

කෙසලූනනඛඡින්නතජ්ජිතාති ආකඩ්ඪිත්වා ලූනකෙසා නඛෙහි ඡින්නගත්තා තජ්ජිතා පාදාදීහි ච තාළිතාව හුත්වා. යො කිලෙසවසෙන එතෙපි විප්පකාරෙ කරොති, තාදිසං හීනමෙව උපගතා නාරියො රමන්ති, න එතෙ විප්පකාරෙ පරිහරන්ති, මධුරසමාචාරෙ කිංකාරණා තා න රමන්ති. **කුණපෙව මක්ඛිකාති** යස්මා ජෙගුච්ඡහත්ථිකුණපාදිම්හි මක්ඛිකා විය තා හීනෙයෙව රමන්තීති අත්ථො. **ඔඩ්ඩිතන්ති** න එතා ඉත්ථියො නාම, අථ ඛො ඉමෙසු ඨානෙසු නමුචිනො කිලෙසමාරස්ස මිගපක්ඛිගහණත්ථං ලුද්දකෙහි ඔඩ්ඩිතං පාසඤ්ච වාකරඤ්චාති මඤ්ඤමානො පඤ්ඤාචක්ඛුමා පුරිසො දිබ්බමානුසිකෙන සුඛෙන අත්ථිකො පරිවජ්ජෙය්‍ය.

ඔස්සජිත්වාති දෙවමනුස්සෙසු මහාසම්පත්තිදායකං තපොගුණං ඡඩ්ඩෙත්වා. **යොති** යො පුරිසො අනරියෙසු අපරිසුද්ධෙසු කාමගුණෙසු කාමරතිචරිතානි ආචරති. **දෙවතාහි නිරයං නිමිස්සතීති** සො දෙවලොකෙන පරිවත්තිත්වා නිරයං ගණ්හිස්සති. **ඡෙදගාමිමණියංව වාණිජොති** යථා බාලවාණිජො සතසහස්සග්ඝභණ්ඩං දත්වා ඡෙදගාමිමණිකං ගණ්හාති, තථාරූපො අයං හොතීති අත්ථො. **සොති** සො ඉත්ථීනං වසං ගතො. **අනියතොති** එත්තකං නාම කාලං අපායෙසු පච්චිස්සතීති අනියතො. **ගළාගළන්ති** දෙවලොකා වා මනුස්සලොකා වා ගළිත්වා අපායමෙව ගච්ඡතීති අත්ථො. යථා කිං? **දුට්ඨගද්‍රභරථොව උප්පථෙති,** යථා කූටගද්‍රභයුත්තරථො මග්ගා ඔක්කමිත්වා උප්පථෙයෙව ගච්ඡති, තථා. **සත්තිසිම්බලිවනන්ති** සත්තිසදිසෙහි කණ්ටකෙහි යුත්තං ආයසං සිම්බලිවනං. **පෙතරාජවිසයන්ති** පෙතවිසයඤ්ච කාලකඤ්ජිකඅසුරවිසයඤ්ච.

පමාදිනන්ති පමත්තානං. තෙ හි පමදාසු පමත්තා තාසං සම්පත්තීනං මූලභූතං කුසලං න කරොන්ති, ඉති තෙසං පමදා සබ්බා තා නාසෙන්ති නාම. **පටිපාදයන්තීති** තථාවිධං පුරිසං තා පමාදවසෙනෙව අකුසලං කාරෙත්වා දුග්ගතිං පටිපාදෙන්ති නාම. **සොණ්ණබ්‍යම්හනිලයාති** සුවණ්ණමයවිමානවාසිනියො. **පමදාහනත්ථිකාති** යෙ පුරිසා පමදාහි අනත්ථිකා හුත්වා බ්‍රහ්මචරියං චරන්ති. **කාමධාතුසමතික්කමාති** කාමධාතුසමතික්කමා යා ගති. **රූපධාතුයා භාවොති** යො කාමධාතුසමතික්කමගතිසඞ්ඛාතො රූපධාතුයා භාවො, සො තෙසං න දුල්ලභො. **වීතරාගවිසයූපපත්ති යාති** යා වීතරාගවිසයෙ සුද්ධාවාසලොකෙ උපපත්ති, සාපි තෙසං න දුල්ලභාති අත්ථො. **අච්චන්තන්ති** අන්තාතීතං අවිනාසධම්මං. **අචලිතන්ති** කිලෙසෙහි අකම්පිතං. **නිබ්බුතෙහීති** නිබ්බුතකිලෙසෙහි. **සුචිහීති** සුචීහි පරිසුද්ධෙහි එවරූපං නිබ්බානං න දුල්ලභන්ති.

එවං මහාසත්තො අමතමහානිබ්බානං පාපෙත්වා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. හිමවන්තෙ කින්නරමහොරගාදයො ආකාසෙ ඨිතා දෙවතා ච ''අහො බුද්ධලීලාය කථිතා''ති සාධුකාරං අදංසු. ආනන්දො ගිජ්ඣරාජා නාරදො දෙවබ්‍රාහ්මණො පුණ්ණමුඛො ච ඵුස්සකොකිලො අත්තනො අත්තනො පරිසං ආදාය යථාඨානමෙව ගමිංසු. මහාසත්තොපි සකට්ඨානමෙව ගතො. ඉතරෙ පන අන්තරන්තරා ගන්ත්වා මහාසත්තස්ස සන්තිකෙ ඔවාදං ගහෙත්වා තස්මිං ඔවාදෙ ඨත්වා සග්ගපරායණා අහෙසුං.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ජාතකං සමොධානෙන්තො ඔසානගාථා අභාසි –

370.

‘‘කුණාලොහං තදා ආසිං, උදායී ඵුස්සකොකිලො;
ආනන්දො ගිජ්ඣරාජාසි, සාරිපුත්තො ච නාරදො;
පරිසා බුද්ධපරිසා, එවං ධාරෙථ ජාතක’’න්ති.

තෙ පන භික්ඛූ ගමනකාලෙ සත්ථානුභාවෙන ගන්ත්වා ආගමනකාලෙ අත්තනො අත්තනොව ආනුභාවෙන ආගතා. තෙසං සත්ථා මහාවනෙයෙව කම්මට්ඨානං කථෙසි. සබ්බෙපි තෙ තං දිවසමෙව අරහත්තං පාපුණිංසු. මහාදෙවතාසමාගමො අහොසි. අථස්ස භගවා **මහාසමයසුත්තං** (දී. නි. 2.331 ආදයො) කථෙසි.

කුණාලජාතකවණ්ණනා චතුත්ථා.

[537] 5. මහාසුතසොමජාතකවණ්ණනා

කස්මා තුවං රසක එදිසානීති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරදමනං ආරබ්භ කථෙසි. තස්ස උප්පත්ති ච පබ්බජ්ජා ච උපසම්පදා ච **අඞ්ගුලිමාලසුත්තවණ්ණනායං** (ම. නි. අට්ඨ. 2.34 ආදයො) වුත්තනයෙන විත්ථාරතො වෙදිතබ්බා. සො පන සච්චකිරියාය මූළ්හගබ්භාය ඉත්ථියා සොත්ථිභාවං කත්වා තතො පට්ඨාය සුලභපිණ්ඩො හුත්වා විවෙකමනුබ්රූහන්තො අපරභාගෙ අරහත්තං පත්වා අභිඤ්ඤාතොව අසීතියා මහාථෙරානං අබ්භන්තරො අහොසි. තස්මිං කාලෙ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘ආවුසො, අහො වත භගවතා තථාරූපං ලුද්දං ලොහිතපාණිං මහාචොරං අඞ්ගුලිමාලං අදණ්ඩෙන අසත්ථෙන දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කරොන්තෙන දුක්කරං කතං, අහො බුද්ධා නාම දුක්කරකාරිනො’’ති. සත්ථා ගන්ධකුටියං ඨිතොව දිබ්බසොතෙන තං කථං සුත්වා ‘‘අජ්ජ මම ගමනං බහුපකාරං භවිස්සති, මහාධම්මදෙසනා පවත්තිස්සතී’’ති ඤත්වා අනොපමාය බුද්ධලීලාය ධම්මසභං ගන්ත්වා වරපඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘අනච්ඡරියං, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව පරමාභිසම්බොධිං පත්තෙන මයා එතස්ස දමනං, ස්වාහං පුබ්බචරියං චරන්තො පදෙසඤාණෙ ඨිතොපි එතං දමෙසි’’න්ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ කුරුරට්ඨෙ ඉන්දපත්ථනගරෙ කොරබ්‍යො නාම රාජා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙසි. තදා බොධිසත්තො තස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්ති. දසමාසෙ අතික්කන්තෙ සුවණ්ණවණ්ණං පුත්තං විජායි, සුතවිත්තතාය පන නං ‘‘සුතසොමො’’ති සඤ්ජානිංසු. තමෙනං රාජා වයප්පත්තං නික්ඛසහස්සං දත්වා දිසාපාමොක්ඛස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පුග්ගහණත්ථාය තක්කසිලං පෙසෙසි. සො ආචරියභාගං ආදාය නගරා නික්ඛමිත්වා මග්ගං පටිපජ්ජි. තදා බාරාණසියං කාසිරඤ්ඤො පුත්තො බ්‍රහ්මදත්තකුමාරොපි තථෙව වත්වා පිතරා පෙසිතො නගරා නික්ඛමිත්වා තමෙව මග්ගං පටිපජ්ජි. අථ සුතසොමො මග්ගං ගන්ත්වා නගරද්වාරෙ

සාලාය ඵලකෙ විස්සමත්ථාය නිසීදි. බ්‍රහ්මදත්තකුමාරොපි ගන්ත්වා තෙන සද්ධිං එකඵලකෙ නිසීදි. අථ නං සුතසොමො පටිසන්ථාරං කරොන්තො ‘‘සම්ම, මග්ගකිලන්තොසි, කුතො ආගච්ඡසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘බාරාණසිතො’’ති වුත්තෙ ‘‘කස්ස පුත්තොසී’’ති වත්වා ‘‘කාසිරඤ්ඤො පුත්තොම්හී’’ති වුත්තෙ ‘‘කො නාමොසී’’ති වත්වා ‘‘අහං බ්‍රහ්මදත්තකුමාරො නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘කෙන කාරණෙන ඉධාගතොසී’’ති පුච්ඡි. සො ‘‘සිප්පුග්ගහණත්ථායා’’ති වත්වා ‘‘ත්වම්පි මග්ගකිලන්තොසි, කුතො ආගච්ඡසී’’ති තෙනෙව නයෙන ඉතරං පුච්ඡි. සොපි තස්ස සබ්බං ආචික්ඛි. තෙ උභොපි ‘‘මයං ඛත්තියා, එකාචරියස්සෙව සන්තිකෙ සිප්පුග්ගහණත්ථාය ගච්ඡාමා’’ති අඤ්ඤමඤ්ඤං මිත්තභාවං කත්වා නගරං පවිසිත්වා ආචරියකුලං ගන්ත්වා ආචරියං වන්දිත්වා අත්තනො ජාතිආදිං කථෙත්වා සිප්පුග්ගහණත්ථාය ආගතභාවං කථෙසුං. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. තෙ ආචරියභාගං දත්වා සිප්පං පට්ඨපෙසුං.

න කෙවලඤ්ච තෙ ද්වෙව, අඤ්ඤෙපි තදා ජම්බුදීපෙ එකසතමත්තා රාජපුත්තා තස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගණ්හන්ති. සුතසොමො තෙසං ජෙට්ඨන්තෙවාසිකො හුත්වා සිප්පං උපදිසන්තො නචිරස්සෙව නිප්ඵත්තිං පාපුණි. සො අඤ්ඤස්ස සන්තිකං අගන්ත්වා ‘‘සහායො මෙ’’ති බ්‍රහ්මදත්තස්ස කුමාරස්සෙව සන්තිකං ගන්ත්වා තස්ස පිට්ඨිආචරියො හුත්වා සිප්පං සික්ඛාපෙසි. ඉතරෙසම්පි අනුක්කමෙන සිප්පං නිට්ඨිතං. තෙ අනුයොගං දත්වා ආචරියං වන්දිත්වා සුතසොමං පරිවාරෙත්වා නික්ඛමිංසු. අථ නෙ සුතසොමො මග්ගන්තරෙ ඨත්වා උය්‍යොජෙන්තො ‘‘තුම්හෙ අත්තනො අත්තනො පිතූනං සිප්පං දස්සෙත්වා රජ්ජෙසු පතිට්ඨහිස්සථ, පතිට්ඨිතා ච පන මමොවාදං කරෙය්‍යාථා’’ති ආහ. ‘‘කිං, ආචරියා’’ති? ‘‘පක්ඛදිවසෙසු උපොසථිකා හුත්වා මා ඝාතං කරෙය්‍යාථා’’ති. තෙ ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිංසු. බොධිසත්තොපි අඞ්ගවිජ්ජාපාඨකත්තා ‘‘අනාගතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තකුමාරං නිස්සාය මහාභයං උප්පජ්ජිස්සතී’’ති ඤත්වා තෙ එවං ඔවදිත්වා උය්‍යොජෙසි. තෙ සබ්බෙපි අත්තනො අත්තනො ජනපදං ගන්ත්වා පිතූනං සිප්පං දස්සෙත්වා රජ්ජෙසු පතිට්ඨාය පතිට්ඨිතභාවඤ්චෙව ඔවාදෙ වත්තනභාවඤ්ච ජානාපෙතුං පණ්ණාකාරෙන සද්ධිං පණ්ණානි පහිණිංසු. මහාසත්තො තං පවත්තිං සුත්වා ‘‘අප්පමත්තාව හොථා’’ති පණ්ණානි පටිපෙසෙසි.

තෙසු බාරාණසිරාජා විනා මංසෙන භත්තං න භුඤ්ජති. උපොසථදිවසත්ථායපිස්ස මංසං ගහෙත්වා ඨපෙසි. අථෙකදිවසං එවං ඨපිතමංසං භත්තකාරකස්ස පමාදෙන රාජගෙහෙ කොලෙය්‍යකසුනඛා ඛාදිංසු. භත්තකාරකො තං මංසං අදිස්වා කහාපණමුට්ඨිං ආදාය චරන්තොපි මංසං උප්පාදෙතුං අසක්කොන්තො ‘‘සචෙ අමංසකභත්තං උපනාමෙස්සාමි, ජීවිතං මෙ නත්ථි, කිං නු ඛො කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘අත්ථෙසො උපායො’’ති විකාලෙ ආමකසුසානං ගන්ත්වා මුහුත්තමතස්ස පුරිසස්ස

ඌරුමංසං ආහරිත්වා සුපක්කං පචිත්වා භත්තං උපනාමෙසි. රඤ්ඤො මංසඛණ්ඩං ජිව්හග්ගෙ ඨපිතමත්තමෙව සත්ත රසහරණිසහස්සානි ඵරි, සකලසරීරං ඛොභෙත්වා අට්ඨාසි. කිංකාරණා? පුබ්බෙ චස්ස සෙවනතාය. සො කිර අතීතානන්තරෙ අත්තභාවෙ යක්ඛො හුත්වා බහුං මනුස්සමංසං ඛාදිතපුබ්බො, තෙනස්ස තං පියං අහොසි. සො ''සචාහං තුණ්හීයෙව භුඤ්ජිස්සාමි, න මෙ අයං ඉමං මංසං කථෙස්සතී''ති චින්තෙත්වා සහ ඛෙළෙන භූමියං පාතෙසි. ''නිද්දොසං, දෙව, ඛාදාහී''ති වුත්තෙ මනුස්සෙ පටික්කමාපෙත්වා ''අහමෙතස්ස නිද්දොසභාවං ජානාමි, කිං නාමෙතං මංස''න්ති පුච්ඡි. ''පුරිමදිවසෙසු පරිභොගමංසමෙව, දෙවා''ති. ''නනු අඤ්ඤස්මිං කාලෙ අයං රසො නත්ථී''ති? ''අජ්ජ සුපක්කං, දෙවා''ති. ''නනු පුබ්බෙපි එවමෙව පචසී''ති. අථ නං තුණ්හීභූතං ඤත්වා ''සභාවං කථෙහි, නො චෙ කථෙසි, ජීවිතං තෙ නත්ථී''ති ආහ. සො අභයං යාචිත්වා යථාභූතං කථෙසි. රාජා ''මා සද්දමකාසි, පකතියා පචනකමංසං ත්වං ඛාදිත්වා මය්හං මනුස්සමංසමෙව පචාහී''ති ආහ. ''නනු දුක්කරං, දෙවා''ති? ''මා භායි, න දුක්කර''න්ති. ''නිබද්ධං කුතො ලභිස්සාමි, දෙවා''ති? ''නනු බන්ධනාගාරෙ බහූ මනුස්සා''ති. සො තතො පට්ඨාය තථා අකාසි.

අපරභාගෙ බන්ධනාගාරෙ මනුස්සෙසු ඛීණෙසු ''ඉදානි කිං කරිස්සාමි, දෙවා''ති ආහ. ''අන්තරාමග්ගෙ සහස්සභණ්ඩිකං ඛිපිත්වා යො තං ගණ්හාති, තං 'චොරො'ති ගහෙත්වා මාරෙහී''ති ආහ. සො තථා අකාසි. අපරභාගෙ රාජභයෙන සහස්සභණ්ඩිකං ඔලොකෙන්තම්පි අදිස්වා ''ඉදානි කිං කරිස්සාමී''ති ආහ. ''යදා භෙරිවෙලාය නගරං ආකුලං හොති, තදා ත්වං පන එකස්මිං ඝරසන්ධිම්හි වා වීථියං වා චතුක්කෙ වා ඨත්වා මනුස්සෙ මාරෙත්වා මංසං ගණ්හාහී''ති. සො තතො පට්ඨාය තථා කත්වා ථූලමංසං ආදාය ගච්ඡති. තෙසු තෙසු ඨානෙසු කළෙවරානි දිස්සන්ති. මම මාතා න පඤ්ඤායති, මම පිතා න පඤ්ඤායති, මම භාතා භගිනී ච න පඤ්ඤායති, මනුස්සානං පරිදෙවනසද්දො සූයති. නාගරා භීතතසිතා ''ඉමෙ මනුස්සෙ සීහො නු ඛො ඛාදති, බ්‍යග්ඝො නු ඛො ඛාදති, යක්ඛො නු ඛො ඛාදතී''ති ඔලොකෙන්තා පහාරමුඛං දිස්වා ''එකො මනුස්සඛාදකො චොරො ඉමෙ ඛාදතී''ති මඤ්ඤන්ති. මහාජනා රාජඞ්ගණෙ සන්නිපතිත්වා උපක්කොසිංසු. රාජා ''කිං, තාතා''ති පුච්ඡි. ''දෙව ඉමස්මිං නගරෙ මනුස්සඛාදකො චොරො අත්ථි, තං ගණ්හාපෙථා''ති ආහංසු. ''අහං කථං තං ජානිස්සාමි, කිං අහං නගරං රක්ඛන්තොපි චරාමී''ති.

මහාජනා ''රාජා නගරෙන අනත්ථිකො, කාළහත්ථිසෙනාපතිස්ස ආචික්ඛිස්සාමා''ති ගන්ත්වා තස්ස තං කථෙත්වා ''චොරං පරියෙසිතුං වට්ටතී''ති වදිංසු. සො ''සාධු සත්තාහං ආගමෙථ, පරියෙසිත්වා චොරං දස්සාමී''ති මහාජනෙ උය්‍යොජෙත්වා පුරිසෙ ආණාපෙසි, ''තාතා, නගරෙ කිර මනුස්සඛාදකො චොරො අත්ථි, තුම්හෙ තෙසු තෙසු ඨානෙසු නිලීයිත්වා තං ගණ්හථා''ති. තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා තතො පට්ඨාය නගරං

පරිග්ගණ්හන්ති. භත්තකාරකොපි එකස්මිං සරසන්ධිම්හි සම්පටිච්ඡන්නො හුත්වා එකං ඉත්ථිං මාරෙත්වා ඝනඝනමංසං ආදාය පච්ඡියං පූරෙතුං ආරභි. අථ නං තෙ පුරිසා ගහෙත්වා පොථෙත්වා පච්ඡාබාහං බන්ධිත්වා ‘‘ගහිතො මනුස්සඛාදකො චොරො’’ති මහාසද්දං කරිංසු. මහාජනො තං පරිවාරෙසි. අථ නං සුට්ඨු බන්ධිත්වා මංසපච්ඡිං ගීවාය බන්ධිත්වා ආදාය සෙනාපතිස්ස දස්සෙසුං. සෙනාපති තං දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො එස ඉමං මංසං ඛාදති, උදාහු අඤ්ඤෙන මංසෙන මිස්සෙත්වා වික්කිණාති, උදාහු අඤ්ඤස්ස වචනෙන මාරෙතී’’ති චින්තෙත්වා තමත්ථං පුච්ඡන්තො පඨමං ගාථමාහ –

371.

‘‘කස්මා තුවං රසක එදිසානි, කරොසි කම්මානි සුදාරුණානි;
හනාසි ඉත්ථී පුරිසෙ ච මූළ්හො, මංසස්ස හෙතු අදු ධනස්ස කාරණා’’ති.

තත්ථ **රසකාති** භත්තකාරකං ආලපති.

ඉතො පරං උත්තානසම්බන්ධානි වචනපටිවචනානි පාළිවසෙනෙව වෙදිතබ්බානි –

372.

‘‘න අත්තහෙතූ න ධනස්ස කාරණා, න පුත්තදාරස්ස සහායඤාතිනං;
භත්තා ච මෙ භගවා භූමිපාලො, සො ඛාදති මංසං භදන්තෙදිසං.

373.

‘‘සචෙ තුවං භත්තුරත්ථෙ පයුත්තො, කරොසි කම්මානි සුදාරුණානි;
පාතොව අන්තෙපුරං පාපුණිත්වා, ලපෙය්‍යාසි මෙ රාජිනො සම්මුඛෙ තං.

374.

‘‘තථා කරිස්සාමි අහං භදන්තෙ, යථා තුවං භාසසි කාළහත්ථි;
පාතොව අන්තෙපුරං පාපුණිත්වා, වක්ඛාමි තෙ රාජිනො සම්මුඛෙ ත’’න්ති.

තත්ථ **භගවාති** ගාරවාධිවචනං. **සචෙ තුවන්ති** ‘‘සච්චං නු ඛො භණති, උදාහු මරණභයෙන මුසා භණතී’’ති වීමංසන්තො එවමාහ. තත්ථ **සුදාරුණානීති** මනුස්සඝාතකම්මානි. **සම්මුඛෙ තන්ති** සම්මුඛෙ ඨත්වා එවං වදෙය්‍යාසීති. සො සම්පටිච්ඡන්තො ගාථමාහ.

අථ නං සෙනාපති ගාළ්හබන්ධනමෙව සයාපෙත්වා විභාතාය රත්තියා අමච්චෙහි ච නාගරෙහි ච සද්ධිං මන්තෙත්වා සබ්බෙසු එකච්ඡන්දෙසු ජාතෙසු සබ්බට්ඨානෙසු ආරක්ඛං ඨපෙත්වා නගරං හත්ථගතං කත්වා

රසකස්ස ගීවායං මංසපච්ඡිං බන්ධිත්වා ආදාය රාජනිවෙසනං පායාසි. සකලනගරං විරවි. රාජා හියෝ‍යා භුත්තපාතරාසො සායමාසම්පි අලභිත්වා ‘‘රසකො ඉදානි ආගච්ඡිස්සති, ඉදානි ආගච්ඡස්සතී’’ති නිසින්නොව තං රත්තිං වීතිනාමෙත්වා ‘‘අජ්ජපි රසකො නාගච්ඡති, නාගරානඤ්ච මහාසද්දො සූයති, කිං නු ඛො එත’’න්ති වාතපානෙන ඔලොකෙන්තො තං තථා ආනීයමානං දිස්වා ‘‘පාකටං ඉදං කාරණං ජාත’’න්ති චින්තෙත්වා සතිං උපට්ඨපෙත්වා පල්ලඞ්කෙයෙව නිසීදි. කාළහත්ථිපි නං උපසඞ්කමිත්වා අනුයුඤ්ජි, සොපිස්ස කථෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

375.

‘‘තතො රත්‍යා විවසානෙ, සූරියුග්ගමනං පති;
කාළො රසකමාදාය, රාජානං උපසඞ්කමි;
උපසඞ්කම්ම රාජානං, ඉදං වචනමබ්‍රවි.

376.

‘‘සච්චං කිර මහාරාජ, රසකො පෙසිතො තයා.

හනති ඉත්ථිපුරිසෙ, තුවං මංසානි ඛාදසි.

377.

‘‘එවමෙව තථා කාළ, රසකො පෙසිතො මයා;
මම අත්ථං කරොන්තස්ස, කිමෙතං පරිභාසසී’’ති.

තත්ථ **කාළාති** කාළහත්ථි. **එවමෙවාති** තෙන සෙනාපතිනා තෙජවන්තෙන අනුයුත්තො රාජා මුසා වත්තුං අසක්කොන්තො එවමාහ. තත්ථ **තථාති** ඉදං පුරිමස්ස වෙවචනං. **මම අත්ථන්ති** මම වුඩ්ඪිං. **කරොන්තස්සාති** කරොන්තං. **කිමෙතන්ති** කස්මා එතං. **පරිභාසසීති** අහො දුක්කරං කරොසි, කාළහත්ථි ත්වං නාම අඤ්ඤං චොරං අග්ගහෙත්වා මම පෙසනකාරකං ගණ්හාසීති තස්ස භයං ජනෙන්තො කථෙසි.

තං සුත්වා සෙනාපති ‘‘අයං සකෙනෙව මුඛෙන පටිජානාති, අහො සාහසිකො, එත්තකං නාම කාලං ඉමෙ මනුස්සා එතෙන ඛාදිතා, වාරෙස්සාමි න’’න්ති චින්තෙත්වා ආහ – ‘‘මහාරාජ, මා එවං කරි, මා මනුස්සමංසං ඛාදසී’’ති. ‘‘කාළහත්ථි කිං කථෙසි, නාහං විරමිතුං සක්කොමී’’ති. ‘‘මහාරාජ, සචෙ න විරමිස්සසි, අත්තානඤ්ච රට්ඨඤ්ච නාසෙස්සසී’’ති. ‘‘එවං නස්සන්තෙපි අහං නෙව තතො විරමිතුං සක්කොමී’’ති. තතො සෙනාපති තස්ස සඤ්ඤාපනත්ථාය වත්ථුං ආහරිත්වා දස්සෙති – අතීතස්මිඤ්හි කාලෙ මහාසමුද්දෙ ඡ මහාමච්ඡා අහෙසුං. තෙසු ආනන්දො තිමිනන්දො අජ්ඣාරොහොති ඉමෙ තයො මච්ඡා පඤ්චයොජනසතිකා, තිමිඞ්ගලො තිමිරපිඞ්ගලො මහාතිමිරපිඞ්ගලොති ඉමෙ තයො මච්ඡා සහස්සයොජනිකා හොන්ති. තෙ සබ්බෙපි පාසාණසෙවාලභක්ඛා අහෙසුං.

තෙසු ආනන්දො මහාසමුද්දස්ස එකපස්සෙ වසති. තං බහූ මච්ඡා දස්සනාය උපසඞ්කමන්ති, එකදිවසං ''සබ්බෙසං ද්විපදචතුප්පදානං සත්තානං රාජා පඤ්ඤායති, අම්හාකං රාජා නත්ථි, මයම්පෙතං රාජානං කරිස්සාමා''ති චින්තෙත්වා සබ්බෙ එකච්ඡන්දා හුත්වා ආනන්දං රාජානං කරිංසු. තෙ මච්ඡා තතො පට්ඨාය තස්ස සායං පාතොව උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති.

අථෙකදිවසං ආනන්දො එකස්මිං පබ්බතෙ පාසාණසෙවාලං ඛාදන්තො අජානිත්වා ''සෙවාලො''ති සඤ්ඤාය එකං මච්ඡං ඛාදි. තස්ස තං මංසං ඛාදන්තස්ස සකලසරීරං සඞ්ඛොභෙසි. සො ''කිං නු ඛො ඉදං අතිවිය මධුර''න්ති නීහරිත්වා ඔලොකෙන්තො මච්ඡමංසඛණ්ඩං දිස්වා ''එත්තකං කාලං අජානිත්වා න ඛාදාමී''ති චින්තෙත්වා ''සායං පාතොපි මච්ඡානං ආගන්ත්වා ගමනකාලෙ එකං ද්වෙ මච්ඡෙ ඛාදිස්සාමි, පාකටං කත්වා ඛාදියමානෙ එකොපි මං න උපසඞ්කමිස්සති, සබ්බෙ පලායිස්සන්ති, පටිච්ඡන්නො හුත්වා පච්ඡා ඔසක්කිතොසක්කිතං පහරිත්වා ඛාදිස්සාමී''ති තථා කත්වා ඛාදි. මච්ඡා පරික්ඛයං ගච්ඡන්තා චින්තයිංසු. ''කුතො නු ඛො ඤාතීනං භයං උප්පජ්ජිස්සතී''ති. අථෙකො පණ්ඩිතො මච්ඡො ''මය්හං ආනන්දස්ස කිරියා න රුච්චති, පරිග්ගණ්හිස්සාමි න''න්ති මච්ඡෙසු උපට්ඨානං ගතෙසු ආනන්දස්ස කණ්ණපත්තෙ පටිච්ඡන්නො අට්ඨාසි. ආනන්දො මච්ඡෙ උය්යොජෙත්වා සබ්බපච්ඡතො ගච්ඡන්තං මච්ඡං ඛාදි. සො පණ්ඩිතමච්ඡො තස්ස කිරියං දිස්වා ඉතරෙසං ආරොචෙසි. තෙ සබ්බෙපි භීතතසිතා පලායිංසු.

ආනන්දො තතො පට්ඨාය මච්ඡමංසගිද්ධෙන අඤ්ඤං ගොචරං න ගණ්හි. සො ජිඝච්ඡාය පීළිතො කිලන්තො ''කහං නු ඛො ඉමෙ ගතා''ති තෙ මච්ඡෙ පරියෙසන්තො එකං පබ්බතං දිස්වා ''මම භයෙන ඉමං පබ්බතං නිස්සාය වසන්ති මඤ්ඤෙ, පබ්බතං පරික්ඛිපිත්වා උපධාරෙස්සාමී''ති නඞ්ගුට්ඨෙන ච සීසෙන ච උභො පස්සෙ පරික්ඛිපිත්වා ගණ්හි. තතො ''සචෙ ඉධ වසන්ති, පලායිස්සන්තී''ති පබ්බතං පරික්ඛිපන්තං අත්තනො නඞ්ගුට්ඨං දිස්වා ''අයං මච්ඡො මං වඤ්චෙත්වා පබ්බතං නිස්සාය වසතී''ති කුද්ධො පණ්ණාසයොජනමත්තං සකනඞ්ගුට්ඨඛණ්ඩං අඤ්ඤමච්ඡසඤ්ඤාය දළ්හං ගහෙත්වා මුරුමුරායන්තො ඛාදි, දුක්ඛවෙදනා උප්පජ්ජි. ලොහිතගන්ධෙන මච්ඡා සන්නිපතිත්වා ලුඤ්ජිත්වා ඛාදන්තා යාව සීසා ආගමංසු. මහාසරීරතාය පරිවත්තෙතුං අසක්කොන්තො තත්ථෙව ජීවිතක්ඛයං පාපුණි, පබ්බතරාසි විය අට්ඨිරාසි අහොසි. ආකාසචාරිනො තාපසපරිබ්බාජකා මනුස්සානං කථයිංසු. සකලජම්බුදීපෙ මනුස්සා ජානිංසු. තං වත්ථුං ආහරිත්වා දස්සෙන්තො කාළහත්ථී ආහ –

378.

''ආනන්දො සබ්බමච්ඡානං, ඛාදිත්වා රසගිද්ධිමා;
පරික්ඛීණාය පරිසාය, අත්තානං ඛාදියා මතො.

379.

‘‘එවං පමත්තො රසගාරවෙ රත්තො, බාලො යදී ආයති නාවබුජ්ඣති;
විධම්ම පුත්තෙ චජි ඤාතකෙ ච, පරිවත්තිය අත්තානඤ්ඤෙව ඛාදති.

380.

‘‘ඉදං තෙ සුත්වාන විගෙතු ඡන්දො, මා භක්ඛයී රාජ මනුස්සමංසං;
මා ත්වං ඉමං කෙවලං වාරිජොව, ද්විපදාධිප සුඤ්ඤමකාසි රට්ඨ’’න්ති.

තත්ථ **ආනන්දොති**, මහාරාජ, අතීතස්මිං කාලෙ මහාසමුද්දෙ පඤ්චසතයොජනිකො ආනන්දො නාම මහාමච්ඡො සබ්බෙසං මච්ඡානං රාජා මහාසමුද්දස්ස එකපස්සෙ ඨිතො. **ඛාදිත්වාති** සකජාතිකානං මච්ඡානං රසගිද්ධිමා මච්ඡෙ ඛාදිත්වා. **පරික්ඛීණායාති** මච්ඡපරිසාය ඛයප්පත්තාය. **අත්තානන්ති** අඤ්ඤං ගොචරං අග්ගහෙත්වා පබ්බතං පරික්ඛිපන්තො පණ්ණාසයොජනමත්තං අත්තනො නඞ්ගුට්ඨඛණ්ඩං අඤ්ඤමච්ඡසඤ්ඤාය ඛාදිත්වා මතො මරණප්පත්තො හුත්වා ඉදානි මහාසමුද්දෙ පබ්බතමත්තො අට්ඨිරාසි අහොසි. **එවං පමත්තොති** යථා මහාමච්ඡො ආනන්දො, එවම්පි තථා ත්වං තණ්හාරසගිද්ධිකො හුත්වා පමත්තො පමාදභාවප්පත්තො.

රසගාරවෙ රත්තොති මනුස්සමංසස්ස රසගාරවෙ රත්තො අතිරත්තචිත්තො හොති. **බාලොති** යදි බාලො දුප්පඤ්ඤො ආයතිං අනාගතෙ කාලෙ උප්පජ්ජනකදුක්ඛං **නාවබුජ්ඣති** න ජානාති. **විධම්මාති** විධමෙත්වා විනාසෙත්වා. **පුත්තෙති** පුත්තධීතරො ච. **ඤාතකෙ චාති** සෙසඤාතකෙ ච සහායෙ ච, විධම්ම පුත්තෙ ච චජිත්වා ඤාතකෙ චාති අත්ථො. **පරිවත්තියාති** අඤ්ඤං ආහාරං අලභිත්වා ජිඝච්ඡාය පීළිතො සකලනගරං පරිවත්තිය විචරිත්වා මනුස්සමංසං අලභිත්වා අත්තානං ඛාදන්තො ආනන්දො මච්ඡො විය අත්තානඤ්ඤෙව ඛාදති.

ඉදං තෙ සුත්වානාති, මහාරාජ, තෙ තුය්හං මයා ආනීතං ඉදං උදාහරණං සුත්වා **ඡන්දො** මනුස්සමංසඛාදනච්ඡන්දො **විගෙතු** විගච්ඡතු විරමතු. **මා භක්ඛයීති** රාජ මනුස්සමංසං මා භක්ඛයි මා ඛාදි. **මා ත්වං ඉමං කෙවලන්ති** මහාසමුද්දං සුඤ්ඤං කරොන්තො වාරිජො ආනන්දො මච්ඡො ඉව, භො **ද්විපදාධිප,** ද්විපදානං මනුස්සානං, ඉස්සර මහාරාජ, ත්වං කෙවලං සච්චතො ඉමං තව කාසිරට්ඨං නගරං සුඤ්ඤං මා අකාසීති අත්ථො.

තං සුත්වා රාජා, ‘‘භො කාළහත්ථි, න ත්වමෙව උපමං ජානාසි, අහම්පි ජානාමී’’ති මනුස්සමංසගිද්ධතාය පොරාණකවත්ථුං ආහරිත්වා දස්සෙන්තො ආහ –

381.

‘‘සුජාතො නාම නාමෙන, ඔරසො තස්ස අත්‍රජො;
ජම්බුපෙසිමලද්ධාන, මතො සො තස්ස සඞ්ඛයෙ.

382.

‘‘එවමෙව අහං කාළ, භුත්වා භක්ඛං රසුත්තමං;
අලද්ධා මානුසං මංසං, මඤ්ඤෙ හිස්සාමි ජීවිත’’න්ති.

තත්ථ **සුජාතො නාමාති** කාළහත්ථි කුටුම්බිකො නාමෙන සුජාතො නාම, තස්ස අත්‍රජො පුත්තො ඔරසො ජම්බුපෙසිං **අලද්ධාන** අලභිත්වාන. **මතොති** යථා තස්සා ජම්බුපෙසියා සඞ්ඛයෙ සො කුටුම්බිකපුත්තො මතො, එවමෙව අහං **රසුත්තමං** අඤ්ඤරසානං උත්තමං මනුස්සානං මංසං **භුත්වා** භුඤ්ජිත්වා අලද්ධා මනුස්සමංසං ජීවිතං හිස්සාමීති **මඤ්ඤෙ** මඤ්ඤාමි.

අතීතෙ කිර බාරාණසියං සුජාතො නාම කුටුම්බිකො ලොණම්බිලසෙවනත්ථාය හිමවන්තතො ආගතානි පඤ්ච ඉසිසතානි අත්තනො උය්‍යානෙ වසාපෙත්වා උපට්ඨාසි. ඝරෙ චස්ස නිබද්ධං පඤ්චසතමත්තා භික්ඛා අහොසි. තෙ පන තාපසා කදාචි ජනපදෙපි භික්ඛාය චරන්ති, කදාචි මහාජම්බුපෙසිං ආහරිත්වා ඛාදන්ති. තෙසං ජම්බුපෙසිං ආහරිත්වා ඛාදනකාලෙ සුජාතො චින්තෙසි – ‘‘අජ්ජ භද්දන්තානං තයො චත්තාරො දිවසා අනාගච්ඡන්තානං, කහං නු ඛො ගතා’’ති. සො අත්තනො පුත්තකං අඞ්ගුලියං ගාහාපෙත්වා තෙසං භත්තකිච්චකාලෙ තත්ථ අගමාසි. තස්මිං සමයෙ මහල්ලකානං මුඛවික්ඛාලනකාලෙ උදකං දත්වා සබ්බනවකො ජම්බුපෙසිං ඛාදති. සුජාතො තාපසෙ වන්දිත්වා නිසින්නො – ‘‘කිං, භන්තෙ, ඛාදථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘මහාජම්බුපෙසිං, ආවුසො’’ති. තං සුත්වා කුමාරො පිපාසං උප්පාදෙසි. අථස්ස ගණජෙට්ඨකො තාපසො ථොකං දාපෙසි. සො තං ඛාදිත්වා මධුරරසෙ බජ්ඣිත්වා – ‘‘ජම්බුපෙසිං මෙ දෙථා’’ති පුනප්පුනං යාචි. කුටුම්බිකො ධම්මං සුණන්තො, ‘‘පුත්තක, මා විරවි, ගෙහං ගන්ත්වා ඛාදිස්සසී’’ති තං වඤ්චෙත්වා ‘‘ඉමං නිස්සාය භදන්තා උක්කණ්ඨෙය්‍යු’’න්ති තං සමස්සාසෙන්තො ඉසිගණං අනාපුච්ඡිත්වා ගෙහං ගතො. ගතකාලතො පට්ඨාය චස්ස පුත්තො ‘‘ජම්බුපෙසිං මෙ දෙථා’’ති පරිදෙවි. සුජාතො ‘‘ඉසයොපි ආචික්ඛිස්සාමී’’ති උය්‍යානං ගතො. තෙ ඉසයොපි ‘‘ඉධ චිරං වසිම්හා’’ති හිමවන්තමෙව ගතා. ආරාමෙ ඉසයො අපස්සන්තො තස්ස ජම්බුඅම්බපනසමොචාදීනං පෙසියො මධුසක්ඛරචුණ්ණසංයුත්තා අදාසි. තා තස්ස ජිව්හග්ගෙ ඨපිතමත්තා හලාහලවිසසදිසා හොන්ති. සො සත්තාහං නිරාහාරො හුත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපුණි. රාජා ඉදං කාරණං ආහරිත්වා දස්සෙන්තො එවමාහ.

තතො කාළහත්ථි ‘‘අයං රාජා අතිවිය රසගිද්ධො, අපරානිපිස්ස උදාහරණානි ආහරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘මහාරාජ, විරමාහී’’ති ආහ. ‘‘අහං විරමිතුං න සක්කොමී’’ති. දෙව, සචෙ න විරමිස්සසි, තුවං

ඤාතිමණ්ඩලතො චෙව රජ්ජසිරිතො ච පරිහායිස්සසි. අතීතස්මිඤ්හි, මහාරාජ, ඉධෙව බාරාණසියං පඤ්චසීලරක්ඛකං සොත්ථියකුලං අහොසි. තස්ස කුලස්ස එකපුත්තකො අහොසි. සො මාතාපිතූනං පියො මනාපො අහොසි පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ. සො සමවයෙහි තරුණෙහි සද්ධිං ගණබන්ධනෙන විචරි. සෙසා ගණබන්ධා මච්ඡමංසාදීනි ඛාදන්තා සුරං පිවන්ති. මාණවො මංසාදීනි න ඛාදති, සුරං න පිවති. තෙ මන්තයිංසු – ''අයං සුරාය අපිවනතො අම්හාකං මූලං න දෙති, උපායෙන නං සුරං පායෙස්සාමා''ති. තෙ සන්නිපතිත්වා, ''සම්ම, ඡණකීළං කීළිස්සාමා''ති ආහංසු. ''සම්ම, තුම්හෙ සුරං පිවථ, අහං සුරං න පිවාමි, තුම්හෙව ගච්ඡථා''ති. ''සම්ම, තව පිවනත්ථාය ඛීරං ගණ්හාපෙස්සාමා''ති. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡි. ධුත්තා උය්‍යානං ගන්ත්වා පදුමිනිපත්තෙසු තිඛිණසුරං බන්ධාපෙත්වා ඨපයිංසු. අථ නෙසං පානකාලෙ මාණවස්ස ඛීරං උපනයිංසු. අථ එකො ධුත්තො ''පොක්ඛරමධුං, භො, ආහරා''ති ආහරාපෙත්වා පදුමිනිපත්තපුටං හෙට්ඨා ඡිද්දං කත්වා අඞ්ගුලීහි මුඛෙ ඨපෙත්වා ආකඩ්ඪි. එවං ඉතරෙපි ආහරාපෙත්වා පිවිංසු. මාණවො ''කිං නාමෙත''න්ති පුච්ඡි. ''පොක්ඛරමධුනාමා''ති. ''අහම්පි ථොකං ලභිස්සාමි, දෙථ භොන්තො''ති. තස්සපි දාපයිංසු. සො පොක්ඛරමධුසඤ්ඤාය සුරං පිවි. අථස්ස අඞ්ගාරපක්කමංසං අදංසු, තම්පි ඛාදි.

එවමස්ස පුනප්පුනං පිවන්තස්ස මත්තකාලෙ ''න එතං පොක්ඛරමධු, සුරා එසා''ති වදිංසු. සො ''එත්තකං කාලං එවං මධුරරසං න ජානිං, ආහරථ, භො, සුර''න්ති ආහ. තෙ ආහරිත්වා පුනපි අදංසු. පිපාසා මහතී අහොසි. අථස්ස පුනපි යාචන්තස්ස ''ඛීණා''ති වදිංසු. සො ''හන්ද තං, භො, ආහරාපෙථා''ති අඞ්ගුලිමුද්දිකං අදාසි, සො සකලදිවසං තෙහි සද්ධිං පිවිත්වා මත්තො රත්තක්ඛො කම්පන්තො විලපන්තො ගෙහං ගන්ත්වා නිපජ්ජි. අථස්ස පිතා සුරාය පිවිතභාවං ඤත්වා විගතෙ මත්තෙ, ''තාත, අයුත්තං තෙ කතං සොත්තියකුලෙ ජාතෙන සුරං පිවන්තෙන, මා පුන එවං අකාසී''ති ආහ. ''තාත, කො මය්හං දොසො''ති. ''සුරාය පිවිතභාවො''ති. ''තාත, කිං කථෙසි, මයා එවරූපං මධුරරසං එත්තකං කාලං අලද්ධපුබ්බ''න්ති. බ්‍රාහ්මණො පුනප්පුනං යාචි. සොපි ''න සක්කොමි විරමිතු''න්ති ආහ. අථ බ්‍රාහ්මණො ''එවං සන්තෙ අම්හාකං කුලවංසො ච උච්ඡිජ්ජිස්සති, ධනඤ්ච විනස්සිස්සතී''ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

383.

''මාණව අභිරූපොසි, කුලෙ ජාතොසි සොත්ථියෙ;
න ත්වං අරහසි තාත, අභක්ඛං භක්ඛයෙතවෙ''ති.

තත්ථ, **මාණවාති**, මාණව, ත්වං අභිරූපො අසි, සොත්ථියෙ කුලෙ ජාතොපි අසි. **අභක්ඛං භක්ඛයෙතවෙති**, තාත, ත්වං අභක්ඛිතබ්බයුත්තකං භක්ඛයිතුං න අරහසි.

එවඤ්ච පන වත්වා, ‘‘තාත, විරම, සචෙ න විරමසි, අහං තං ඉතො ගෙහා නික්ඛාමෙස්සාමි, තව රට්ඨා පබ්බාජනීයකම්මං කරිස්සාමී’’ති ආහ. මාණවො ‘‘එවං සන්තෙපි අහං සුරං ජහිතුං න සක්කොමී’’ති වත්වා ගාථාද්වයමාහ –

384.

‘‘රසානං අඤ්ඤතරං එතං, කස්මා මං ත්වං නිවාරයෙ;
සොහං තත්ථ ගමිස්සාමි, යත්ථ ලච්ඡාමි එදිසං.

385.

‘‘සොවාහං නිප්පතිස්සාමි, නතෙ වච්ඡාමි සන්තිකෙ;
යස්ස මෙ දස්සනෙන ත්වං, නාභිනන්දසි බ්‍රාහ්මණා’’ති.

තත්ථ **රසානන්ති** ලොණම්බිලතිත්තකකටුකඛාරිකමධුරකසාවසඞ්ඛාතානං සත්තන්නං රසානං අඤ්ඤතරං උත්තමරසමෙතං මජ්ජං නාම. **සොවාහන්ති** සො අහං එව. **නිප්පතිස්සාමීති** නික්ඛමිස්සාමි.

එවඤ්ච පන වත්වා ‘‘නාහං සුරාපානා විරමිස්සාමි, යං තෙ රුච්චති, තං කරොහී’’ති ආහ. අථ බ්‍රාහ්මණො ‘‘තයි අම්හෙ පරිච්චජන්තෙ මයම්පි තං පරිච්චජිස්සාමා’’ති වත්වා ගාථමාහ –

386.

‘‘අද්ධා අඤ්ඤෙපි දායාදෙ, පුත්තෙ ලච්ඡාම මාණව;
ත්වඤ්ච ජම්ම විනස්සසු, යත්ථ පත්තං න තං සුණෙ’’ති.

තත්ථ **යත්ථ පත්තන්ති** යත්ථ ගතං තං ‘‘අසුකට්ඨානෙ නාම වසතී’’ති න සුණොම, තත්ථ ගච්ඡාහීති අත්ථො.

අථ නං විනිච්ඡයං නෙත්වා අපුත්තභාවං කත්වා නීහරාපෙසි. සො අපරභාගෙ නිප්පච්චයො කපණො ජිණ්ණපිලොතිකං නිවාසෙත්වා කපාලහත්ථො පිණ්ඩාය චරන්තො අඤ්ඤතරං කුට්ටං නිස්සාය කාලමකාසි. ඉදං කාරණං ආහරිත්වා කාළහත්ථී රඤ්ඤො දස්සෙත්වා, ‘‘මහාරාජ, සචෙ ත්වං අම්හාකං වචනං න කරිස්සසි, පබ්බාජනීයකම්මං තෙ කරිස්සන්තී’’ති වත්වා ගාථමාහ –

387.

‘‘එවමෙව තුවං රාජ, ද්විපදින්ද සුණොහි මෙ;
පබ්බාජෙස්සන්ති තං රට්ඨා, සොණ්ඩං මාණවකං යථා’’ති.

තත්ථ **ද්විපදින්දාති** ද්විපදානං ඉන්ද, භො මහාරාජ, **මෙ** මම වචනං සුණොහි තුවං, එවමෙව සොණ්ඩං මාණවකං යථා තං භවන්තං රට්ඨතො පබ්බාජෙස්සන්ති.

එවං කාළහත්ථිනා උපමාය ආහටායපි රාජා තතො විරමිතුං අසක්කොන්තො අපරම්පි උදාහරණං දස්සෙතුං ආහ –

388.

‘‘සුජාතො නාම නාමෙන, භාවිතත්තාන සාවකො;
අච්ඡරං කාමයන්තොව, න සො භුඤ්ජි න සො පිවි.

389.

‘‘කුසග්ගෙනුදකමාදාය, සමුද්දෙ උදකං මිනෙ;
එවං මානුසකා කාමා, දිබ්බකාමාන සන්තිකෙ.

390.

‘‘එවමෙව අහං කාළ, භුත්වා භක්ඛං රසුත්තමං;
අලද්ධා මානුසං මංසං, මඤ්ඤෙ හිස්සාමි ජීවිත’’න්ති.

වත්ථු හෙට්ඨා වුත්තසදිසමෙව.

තත්ථ **භාවිතත්තානාති** භාවිතචිත්තානං තෙසං පඤ්චන්නං ඉසිසතානං. **අච්ඡරං කාමයන්තොවාති** සො කිර තෙසං ඉසීනං මහාජම්බුපෙසියා ඛාදනකාලෙ අනාගමනං විදිත්වා ‘‘කිං නු ඛො කාරණා න ආගච්ඡන්ති, සචෙ කත්ථචි ගතා, ජානිස්සාමි, නො චෙ, අථ නෙසං සන්තිකෙ ධම්මං සුණිස්සාමී’’ති උය්‍යානං ගන්ත්වා ඉසිගණෙ වන්දිත්වා ගණජෙට්ඨකස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො නිසින්නොව සූරියෙ අත්ථඞ්ගතෙ උය්‍යොජියමානොපි ‘‘අජ්ජ ඉධෙව වසිස්සාමී’’ති වත්වා ඉසිගණං වන්දිත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිපජ්ජි. රත්තිභාගෙ සක්කො දෙවරාජා දෙවච්ඡරාසඞ්ඝපරිවුතො සද්ධිං අත්තනො පරිචාරිකාහි ඉසිගණං වන්දිතුං ආගතො, සකලාරාමො එකොභාසො අහොසි. සුජාතො ‘‘කිං නු ඛො එත’’න්ති උට්ඨාය පණ්ණසාලච්ඡිද්දෙන ඔලොකෙන්තො සක්කං ඉසිගණං වන්දිතුං ආගතං දෙවච්ඡරාපරිවුතං දිස්වා අච්ඡරානං සහ දස්සනෙන රාගරත්තො අහොසි. සක්කො නිසීදිත්වා ධම්මකථං සුත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. කුටුම්බිකොපි පුනදිවසෙ ඉසිගණං වන්දිත්වා පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, කො නාමෙස රත්තිභාගෙ තුම්හාකං වන්දනත්ථාය ආගතො’’ති? ‘‘සක්කො, ආවුසො’’ති. ‘‘තං පරිවාරෙත්වා නිසින්නා කා නාමෙතා’’ති? ‘‘දෙවච්ඡරා නාමෙතා’’ති. සො ඉසිගණං වන්දිත්වා ගෙහං ගන්ත්වා ගතකාලතො පට්ඨාය ‘‘අච්ඡරං මෙ දෙථ, අච්ඡරං මෙ දෙථා’’ති විලපි. ඤාතකා පරිවාරෙත්වා ‘‘භූතාවිට්ඨයො නු ඛො’’ති අච්ඡරං පහරිංසු. සො ‘‘නාහං එතං අච්ඡරං කථෙමි, දෙවච්ඡරං කථෙමී’’ති වත්වා ‘‘අයං අච්ඡරා’’ති

අලඞ්කරිත්වා ආනීතං හරියම්පි ගණිකම්පි ඔලොකෙන්තො ‘‘නායං අච්ඡරා, යක්ඛිනී එසා, දෙවච්ඡරං මෙ දෙථා’’ති විලපන්තො නිරාහාරො හුත්වා තත්ථෙව ජීවිතක්ඛයං පාපුණි. තෙන වුත්තං –

‘‘අච්ඡරං කාමයන්තොව, න සො භුඤ්ජි න සො පිවී’’ති.

කුසග්ගෙනුදකමාදාය, සමුද්දෙ උදකං මිනෙති, සම්ම කාළහත්ථි, යො කුසග්ගෙනෙව උදකං ගහෙත්වා ‘‘එත්තකං සියා මහාසමුද්දෙ උදක’’න්ති තෙන සද්ධිං උපමාය මිනෙය්‍ය, සො කෙවලං මිනෙය්‍යෙව, කුසග්ගෙ පන උදකං අතිපරිත්තකමෙව. යථා තං, එවං මානුසකා කාමා දිබ්බකාමානං සන්තිකෙ, තස්මා සො සුජාතො අඤ්ඤං ඉත්ථිං න ඔලොකෙසි, අච්ඡරමෙව පත්ථෙන්තො මතො. **එවමෙවා**ති යථා සො දිබ්බකාමං අලභන්තො ජීවිතං ජහි, එවං අහම්පි උත්තමරසං මනුස්සමංසං අලභන්තො ජීවිතං ජහිස්සාමීති වදති.

තං සුත්වා කාළහත්ථි ‘‘අයං රාජා අතිවිය රසගිද්ධො, සඤ්ඤාපෙස්සාමි න’’න්ති සකජාතිකානං මංසං ඛාදිත්වා ආකාසචරා සුවණ්ණහංසාපි තාව විනට්ඨාති දස්සෙතුං ගාථාද්වයමාහ –

391.

‘‘යථාපි තෙ ධතරට්ඨා, හංසා වෙහායසඞ්ගමා;
අභුත්තපරිභොගෙන, සබ්බෙ අබ්භත්ථං ගතා.

392.

‘‘එවමෙව තුවං රාජ, ද්විපදින්ද සුණොහි මෙ;
අභක්ඛං රාජ භක්ඛෙසි, තස්මා පබ්බාජයන්ති ත’’න්ති.

තත්ථ **අභුත්තපරිභොගෙනා**ති අත්තනො සමානජාතිකානං පරිභොගෙන. **අබ්භත්ථං ගතා**ති සබ්බෙ මරණමෙව පත්තා. අතීතෙ කිර චිත්තකූටෙ සුවණ්ණගුහායං නවුති හංසසහස්සානි වසන්ති. තෙ වස්සිකෙ චත්තාරො මාසෙ න නික්ඛමන්ති, සචෙ නික්ඛමෙය්‍යුං, උදකපුණ්ණෙහි පත්තෙහි උප්පතිතුං අසක්කොන්තා මහාසමුද්දෙයෙව පතෙය්‍යුං, තස්මා න ච නික්ඛමන්ති. උපකට්ඨෙ පන වස්සකාලෙ ජාතස්සරතො සයංජාතසාලියො ආහරිත්වා ගුහං පූරෙත්වා සාලිං ඛාදන්තා වසන්ති. තෙසං පන ගුහං පවිට්ඨකාලෙ ගුහද්වාරෙ එකො රථචක්කප්පමාණො උණ්ණනාභි නාම මක්කටකො එකෙකස්මිං මාසෙ එකෙකං ජාලං විනන්ධති. තස්ස එකෙකං සුත්තං ගොරජ්ජුප්පමාණං හොති. හංසා ‘‘තං ජාලං භින්දිස්සතී’’ති එකස්ස තරුණහංසස්ස ද්වෙ කොට්ඨාසෙ දෙන්ති. සො විගතෙ දෙවෙ පුරතො ගන්ත්වා තං ජාලං භින්දති. තෙන මග්ගෙන සෙසා ගච්ඡන්ති. අථෙකස්මිං කාලෙ පඤ්ච මාසෙ වස්සො වුට්ඨියො අහොසි. හංසා ඛීණගොචරා ‘‘කිං නු ඛො කත්තබ්බ’’න්ති මන්තෙත්වා ‘‘මයං ජීවන්තා

අණ්ඩානි ලභිස්සාමා''ති පඨමං අණ්ඩානි ඛාදිංසු, තතො පොතකෙ, තතො ජිණ්ණහංසෙ. පඤ්චමාසච්චයෙන වස්සං අපගතං. මක්කටකො පඤ්ච ජාලානි විනන්ධි. හංසා සකජාතිකානං මංසං ඛාදිත්වා අප්පථාමා ජාතා. ද්විගුණකොට්ඨාසලාභී හංසතරුණො ජාලෙ පහරිත්වා චත්තාරි ඡින්දි, පඤ්චමං ඡින්දිතුං නාසක්ඛි, තත්ථෙව ලග්ගි. අථස්ස සීසං විජ්ඣිත්වා මක්කටකො ලොහිතං පිවි. අඤ්ඤොපි ආගන්ත්වා ජාලං පහරි, සොපි තත්ථෙව ලග්ගීති එවං සබ්බෙසං මක්කටකො ලොහිතං පිවි. තදා ධතරට්ඨකුලං උච්ඡින්නන්ති වදන්ති. තෙන වුත්තං ''සබ්බෙ අබ්භත්ථතංගතා''ති.

එවමෙව තුවන්ති යථා එතෙ හංසා අභක්ඛං සකජාතිකමංසං ඛාදිංසු, තථා ත්වම්පි ඛාදසි, සකලනගරං භයප්පත්තං, විරම, මහාරාජාති. **තස්මා පබ්බාජයන්ති තන්ති** යස්මා අභක්ඛං සකජාතිකමංසං භක්ඛෙසි, තස්මා ඉමෙ නගරවාසිනො තං රට්ඨා පබ්බාජයන්ති.

රාජා අඤ්ඤම්පි උපමං වත්තුකාමො අහොසි. නාගරා පන උට්ඨාය, ''සාමි සෙනාපති, කිං කරොසි, කිං මනුස්සමංසඛාදකං චොරං ගහෙත්වා විචරසි, සචෙ න විරමිස්සති, රට්ඨතො නං පබ්බාජෙහී''ති වත්වා නාස්ස කථෙතුං අදංසු. රාජා බහූනං කථං සුත්වා භීතො පුන වත්තුං නාසක්ඛි. පුනපි නං සෙනාපති ''කිං මහාරාජ විරමිතුං සක්ඛිස්සසි, උදාහු න සක්ඛිස්සසී''ති වත්වා ''න සක්කොමී''ති වුත්තෙ සබ්බං ඔරොධගණඤ්ච පුත්තධීතරො ච සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතෙ පස්සෙ ඨපෙත්වා, ''මහාරාජ, ඉමෙ ඤාතිමණ්ඩලෙ චෙව අමච්චගණඤ්ච රජ්ජසිරිඤ්ච ඔලොකෙහි, මා විනස්සි, විරම මනුස්සමංසතො''ති ආහ. රාජා ''න මය්හං එතෙ මනුස්සමංසතො පියතරා''ති වත්වා ''තෙන හි, මහාරාජ, ඉමම්හා නගරා ච රට්ඨා ච නික්ඛමථා''ති වුත්තෙ, ''කාළහත්ථි, න මෙ රජ්ජෙනත්ථො, නගරා නික්ඛමාමි, එකං පන මෙ ඛග්ගඤ්ච රසකඤ්ච භාජනඤ්ච දෙහී''ති ආහ. අථස්ස ඛග්ගඤ්ච මංසපචනභාජනඤ්ච පච්ඡිඤ්ච උක්ඛිපාපෙත්වා රසකඤ්ච දත්වා රට්ඨා පබ්බාජනීයකම්මං කරිංසු.

සො ඛග්ගඤ්ච රසකඤ්ච ආදාය නගරා නික්ඛමිත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා එකස්මිං නිග්‍රොධමූලෙ වසනට්ඨානං කත්වා තත්ථ වසන්තො අටවිමග්ගෙ ඨත්වා මනුස්සෙ මාරෙත්වා ආහරිත්වා රසකස්ස දෙති. සොපිස්ස මංසං පචිත්වා උපනාමෙති. එවං උභොපි ජීවන්ති. මනුස්සගහණකාලෙ ''අහං අරෙ මනුස්සචොරො පොරිසාදො''ති වත්වා තස්මිං පක්ඛන්තෙ කොචි සකභාවෙන සණ්ඨාතුං න සක්කොති, සබ්බෙ භූමියං පතන්ති. තෙසු යං ඉච්ඡති, තං උද්ධංපාදං අධොසීසං කත්වා ආහරිත්වා රසකස්ස දෙති. සො එකදිවසං අරඤ්ඤෙ කඤ්චි මනුස්සං අලභිත්වා ආගතො රසකෙන ''කිං දෙවා''ති වුත්තෙ ''උද්ධනෙ උක්ඛලිං ආරොපෙහී''ති ආහ. ''මංසං කහං, දෙවා''ති? ''ලභිස්සාමහං මංස''න්ති. සො ''නත්ථි මෙ දානි ජීවිත''න්ති

කම්පමානො උද්ධනෙ අග්ගිං කත්වා උක්ඛලිං ආරොපෙසි. අථ නං පොරිසාදො අසිනා මාරෙත්වා මංසං පචිත්වා ඛාදි. තතො පට්ඨාය එකකොව ජාතො සයමෙව පචිත්වා ඛාදති. ‘‘පොරිසාදො මග්ගෙ මග්ගපටිපන්නෙ හනතී’’ති සකලජම්බුදීපෙ පාකටො අහොසි.

තදා එකො සම්පන්නවිභවො බ්‍රාහ්මණො පඤ්චහි සකටසතෙහි වොහාරං කරොන්තො පුබ්බන්තතො අපරන්තං සඤ්චරති. සො චින්තෙසි – ‘‘පොරිසාදො නාම කිර චොරො අන්තරාමග්ගෙ මනුස්සෙ මාරෙසි, ධනං දත්වා තං අටවිං අතික්කමිස්සාමී’’ති. සො අටවිමුඛවාසීනං මනුස්සානං ‘‘තුම්හෙ මං අටවිතො අතික්කාමෙථා’’ති සහස්සං දත්වා තෙහි සද්ධිං මග්ගං පටිපජ්ජි. ගච්ඡන්තො ච බ්‍රාහ්මණො සබ්බසත්ථං පුරතො කත්වා සයං න්හාතානුලිත්තො සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො සෙතගොණයුත්තෙ සුඛයානකෙ නිසින්නො තෙහි අටවිවාසිකපුරිසෙහි පරිවුතො සබ්බපච්ඡතො අගමාසි. තස්මිං ඛණෙ පොරිසාදො රුක්ඛං ආරුය්හ පුරිසෙ උපධාරෙන්තො සෙසමනුස්සෙසු ‘‘කිං ඉමෙසු මයා ඛාදිතබ්බං අත්ථී’’ති විගතච්ඡන්දො හුත්වා බ්‍රාහ්මණං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය තං ඛාදිතුකාමතාය පග්ඝරිතඛෙළො අහොසි. සො තස්මිං අත්තනො සන්තිකං ආගතෙ රුක්ඛතො ඔරුය්හ ‘‘අහං අරෙ පොරිසාදො’’ති නාමං තික්ඛත්තුං සාවෙත්වා ඛග්ගං පරිවත්තෙන්තො වාලුකාය තෙසං අක්ඛීනි පූරෙන්තො විය පක්ඛන්දි. එකොපි ඨාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, සබ්බෙ භූමියං උරෙන නිපජ්ජිංසු. සො සුඛයානකෙ නිසින්නං බ්‍රාහ්මණං පාදෙ ගහෙත්වා පිට්ඨියං අධොසීසකං ඔලම්බෙත්වා සීසං ගොප්ඵකෙහි පහරන්තො උක්ඛිපිත්වා පායාසි.

තදා තෙ පුරිසා උට්ඨාය, ‘‘භො, පුරිසා මයං බ්‍රාහ්මණස්ස හත්ථතො කහාපණසහස්සං ගණ්හිම්හා, කො නාම අම්හාකං පුරිසකාරො, සක්කොන්තා වා අසක්කොන්තා වා ථොකං අනුබන්ධාමා’’ති වත්වා අනුබන්ධිංසු. පොරිසාදොපි නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො කඤ්චි අදිස්වා සණිකං පායාසි. තස්මිං ඛණෙ ථාමසම්පන්නො එකො සූරපුරිසො වෙගෙන තං පාපුණි. සො තං දිස්වා එකං වතිං ලඞ්ඝන්තො ඛදිරඛාණුකං අක්කමි, ඛාණුකො පිට්ඨිපාදෙන නික්ඛමි. ලොහිතෙන පග්ඝරන්තෙන ලඞ්ඝමානො යාති. අථ නං සො දිස්වා, ‘‘භො, මයා එස විද්ධො, කෙවලං තුම්හෙ පච්ඡතො එථ, ගණ්හිස්සාමි න’’න්ති ආහ. තෙ දුබ්බලභාවං ඤත්වා තං අනුබන්ධිංසු. සො තෙහි අනුබද්ධභාවං ඤත්වා බ්‍රාහ්මණං විස්සජ්ජෙත්වා අත්තානං සොත්ථිමකාසි. අථ අටවිවාසිකපුරිසා බ්‍රාහ්මණස්ස ලද්ධකාලතො පට්ඨාය ‘‘කිං අම්හාකං චොරෙනා’’ති තතො නිවත්තිංසු.

පොරිසාදොපි අත්තනො නිග්‍රොධමූලං ගන්ත්වා පාරොහන්තරං පවිසිත්වා නිපන්නො, ‘‘අය්‍යො රුක්ඛදෙවතෙ, සචෙ මෙ සත්තාහබ්භන්තරෙයෙව වණං ඵාසුකං කාතුං සක්ඛිස්සසි, සකලජම්බුදීපෙ එකසතඛත්තියානං ගලලොහිතෙන තව ඛන්ධං ධොවිත්වා අන්තෙහි පරික්ඛිපිත්වා පඤ්චමධුරමංසෙන බලිකම්මං කරිස්සාමී’’ති ආයාචනං කරි.

තස්ස අන්නපානමංසං අලභන්තස්ස සරීරං සුස්සිත්වා අන්තොසත්තාහෙයෙව වණො ඵාසුකො අහොසි. සො දෙවතානුභාවෙන තස්ස ඵාසුකභාවං සල්ලක්ඛෙසි. සො කතිපාහං මනුස්සමංසං ඛාදිත්වා බලං ගහෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘බහුපකාරා මෙ දෙවතා, ආයාචනා අස්සා මුච්චිස්සාමී’’ති. සො ඛග්ගං ආදාය රුක්ඛමූලතො නික්ඛමිත්වා ‘‘රාජානො ආනෙස්සාමී’’ති පායාසි. අථ නං පුරිමභවෙ යක්ඛකාලෙ එකතො මනුස්සමංසඛාදකො සහායකයක්ඛො අනුවිචරන්තං දිස්වා ‘‘අයං මම අතීතභවෙ සහායො’’ති ඤත්වා, ‘‘සම්ම, මං සඤ්ජානාසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘න සඤ්ජානාමී’’ති. අථස්ස පුරිමභවෙ කතකාරණං කථෙසි. සො තං සඤ්ජානිත්වා පටිසන්ථාරමකාසි. ‘‘කහං නිබ්බත්තොසී’’ති පුට්ඨො නිබ්බත්තට්ඨානඤ්ච රට්ඨා පබ්බාජිතකාරණඤ්ච ඉදානි වසනට්ඨානඤ්ච ඛාණුනා විද්ධකාරණඤ්ච දෙවතාය ආයාචනාමොචනත්ථං ගමනකාරණඤ්ච සබ්බං ආරොචෙත්වා ‘‘තයාපි මමෙතං කිච්චං නිත්ථරිතබ්බං, උභොපි ගච්ඡාම, සම්මා’’ති ආහ. ‘‘සම්ම න ගච්ඡෙය්‍යාහං, එකං පන මෙ කම්මං අත්ථි, අහං ඛො පන අනග්ඝං පදලක්ඛණං නාම එකං මන්තං ජානාමි, සො බලඤ්ච ජවඤ්ච සද්දඤ්ච කරොති, තං මන්තං ගණ්හාහී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. යක්ඛොපිස්ස තං දත්වා පක්කාමි.

පොරිසාදො මන්තං උග්ගහෙත්වා තතො පට්ඨාය වාතජවො අතිසූරො අහොසි. සො සත්තාහබ්භන්තරෙයෙව එකසතරාජානො උය්‍යානාදීනි ගච්ඡන්තෙ දිස්වා වාතවෙගෙන පක්ඛන්දිත්වා ‘‘අහං අරෙ මනුස්සචොරො පොරිසාදො’’ති නාමං සාවෙත්වා වග්ගන්තො නදන්තො භයප්පත්තෙ කත්වා පාදෙ ගහෙත්වා අධොසීසකෙ කත්වා පණ්හියා සීසං පහරන්තො වාතවෙගෙන නෙත්වා හත්ථතලෙසු ඡිද්දානි කත්වා රජ්ජුයා ආවුනිත්වා නිග්‍රොධරුක්ඛෙ ඔලම්බෙසි අග්ගපාදඞ්ගුලීහි භූමියං ඵුසමානාහි. තෙ සබ්බෙ රාජානො වාතෙ පහරන්තෙ මිලාතකුරණ්ඩකදාමානි විය පරිවත්තන්තා ඔලම්බිංසු. ‘‘සුතසොමො පන මෙ පිට්ඨිආචරියො හොති, සචෙ ගණ්හිස්සාමි, සකලජම්බුදීපො තුච්ඡො භවිස්සතී’’ති තං න නෙසි. සො ‘‘බලිකම්මං කරිස්සාමී’’ති අග්ගිං කත්වා සූලෙ තච්ඡන්තො නිසීදි. රුක්ඛදෙවතා තං කිරියං දිස්වා ‘‘මය්හං කිරෙස බලිකම්මං කරොති, වණම්පිස්ස මයා කිඤ්චි ඵාසුකං කතං නත්ථි, ඉදානි ඉමෙසං මහාවිනාසං කරිස්සති, කිං නු ඛො කත්තබ්බ’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘අහං එතං වාරෙතුං න සක්ඛිස්සාමී’’ති චාතුමහාරාජිකානං සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං කථෙත්වා ‘‘නිවාරෙථ න’’න්ති ආහ. තෙහිපි ‘‘න මයං පොරිසාදස්ස කම්මං නිවාරෙතුං සක්ඛිස්සාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘කො සක්ඛිස්සතී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සක්කො, දෙවරාජා’’ති සුත්වා සක්කං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං කථෙත්වා ‘‘නිවාරෙථ න’’න්ති ආහ. සොපි ‘‘නාහං සක්කොමි නිවාරෙතුං, සමත්ථං පන ආචික්ඛිස්සාමී’’ති වත්වා ‘‘කොනාමො’’ති වුත්තෙ ‘‘සදෙවකෙ ලොකෙ අඤ්ඤො නත්ථි, කුරුරට්ඨෙ පන ඉන්දපත්ථනගරෙ කොරබ්‍යරාජපුත්තො සුතසොමො නාම තං නිබ්බිසෙවනං කත්වා දමෙස්සති, රාජූනඤ්ච ජීවිතං

දස්සති, තඤ්ච මනුස්සමංසා ඔරමාපෙස්සති, සකලජම්බුදීපෙ අමතං විය ධම්මං අභිසිඤ්චිස්සති, සචෙපි රාජූනං ජීවිතං දාතුකාමො, ‘සුතසොමං ආනෙත්වා බලිකම්මං කාතුං වට්ටතී’ති වදෙහී’’ති ආහ.

සා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා ඛිප්පං ආගන්ත්වා පබ්බජිතවෙසෙන තස්ස අවිදූරෙ පායාසි. සො පදසද්දෙන ‘‘රාජා නු ඛො කොචි පලාතො භවිස්සතී’’ති ඔලොකෙන්තො තං දිස්වා ‘‘පබ්බජිතා නාම ඛත්තියාව, ඉමං ගහෙත්වා එකසතං පූරෙත්වා බලිකම්මං කරිස්සාමී’’ති උට්ඨාය අසිහත්ථො අනුබන්ධි, තියොජනං අනුබන්ධිත්වාපි තං පාපුණිතුං නාසක්ඛි, ගත්තෙහි සෙදා මුච්චිංසු. සො චින්තෙසි – ‘‘අහං පුබ්බෙ හත්ථිම්පි අස්සම්පි රථම්පි ධාවන්තං අනුබන්ධිත්වා ගණ්හාමි, අජ්ජ ඉමං පබ්බජිතං සකාය ගතියා ගච්ඡන්තං සබ්බථාමෙන ධාවන්තොපි ගණ්හිතුං න සක්කොමි, කිං නු ඛො කාරණ’’න්ති. තතො සො ‘‘පබ්බජිතා නාම වචනකරා හොන්ති, ‘තිට්ඨා’ති නං වත්වා ඨිතං ගහෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘තිට්ඨ, සමණා’’ති ආහ. ‘‘අහං තාව ඨිතො, ත්වං පන ධාවිතුං වායාමමකාසී’’ති. අථ නං, ‘‘භො, පබ්බජිතා නාම ජීවිතහෙතුපි අලිකං න භණන්ති, ත්වං පන මුසාවාදං කථෙසී’’ති වත්වා ගාථමාහ –

393.
‘‘තිට්ඨාහීති මයා වුත්තො, සො ත්වං ගච්ඡසි පම්මුඛො;
අට්ඨිතො ත්වං ඨිතොම්හීති, ලපසි බ්‍රහ්මචාරිනි;
ඉදං තෙ සමණායුත්තං, අසිඤ්ච මෙ මඤ්ඤසි කඞ්කපත්ත’’න්ති.

තස්සත්ථො – සමණ, තිට්ඨාහි ඉති වචනං මයා වුත්තො සො ත්වං පම්මුඛො පරම්මුඛො හුත්වා ගච්ඡසි, බ්‍රහ්මචාරිනි අට්ඨිතො සමානො ත්වං ඨිතො අම්හි ඉති ලපසි, අසිඤ්ච මෙ කඞ්කපත්තං මඤ්ඤසීති.

තතො දෙවතා ගාථාද්වයමාහ –

394.
‘‘ඨිතොහමස්මී සධම්මෙසු රාජ, න නාමගොත්තං පරිවත්තයාමි;
චොරඤ්ච ලොකෙ අඨිතං වදන්ති;
ආපායිකං නෙරයිකං ඉතො චුතං.

395.
‘‘සචෙ ත්වං සද්දහසි රාජ, සුතං ගණ්හාහි ඛත්තිය;
තෙන යඤ්ඤං යජිත්වාන, එවං සග්ගං ගමිස්සසී’’ති.

තත්ථ **සධම්මෙසූති**, මහාරාජ, අහං සකෙසු දසසු කුසලකම්මපථධම්මෙසු ඨිතො **අස්මි** භවාමි. **න නාමගොත්තන්ති** ත්වං පුබ්බෙ දහරකාලෙ බ්‍රහ්මදත්තො හුත්වා පිතරි කාලකතෙ බාරාණසිං රජ්ජං ලභිත්වා

බාරාණසිරාජා ජාතො, තං නාමං ජහිත්වා පොරිසාදො හුත්වා ඉදානි කම්මාසපාදො ජාතො, ඛත්තියකුලෙ ජාතොපි අභක්ඛං මනුස්සමංසං යස්මා භක්ඛෙසි, තස්මා අත්තනො නාමගොත්තං යථා පරිවත්තෙසි, තථා අහං අත්තනො නාමගොත්තං න පරිවත්තයාමි. **චොරඞ්ගචාති** ලොකෙ චොරඞ්ගච දසකුසලකම්මපථෙසු අධිතං නාම වදන්ති. **ඉතො චුතන්ති** ඉතො චුතං හුත්වා අපායෙ නිරයෙ පතිට්ඨිතං. ඛත්තිය, භූමිපාල මහාරාජ, ත්වං මම වචනං සචෙ සද්දහසි, සුතසොමං ගණ්හාහි, තෙන සුතසොමෙන යඤ්ඤං යජිත්වාන එවං සග්ගං ගමිස්සසි. භො, පොරිසාද මුසාවාදි තයා මය්හං ‘‘සකලජම්බුදීපෙ රාජානො ආනෙත්වා බලිකම්මං කරිස්සාමී’’ති පටිස්සුතං, ඉදානි යෙ වා තෙ වා දුබ්බලරාජානො ආනෙසි, ජම්බුදීපතලෙ ජෙට්ඨකං සුතසොමරාජානං සචෙ ත්වං න ආනෙස්සසි, වචනං තෙ මුසා නාම හොති, තස්මා සුතසොමං ගණ්හාහීති.

එවඤ්ච පන වත්වා දෙවතා පබ්බජිතවෙසං අන්තරධාපෙත්වා සකෙන වණ්ණෙන ආකාසෙ තරුණසූරියො විය ජලමානා අට්ඨාසි. සො තස්සා කථං සුත්වා රූපඤ්ච ඔලොකෙත්වා ‘‘කාසි ත්ව’’න්ති ආහ. ඉමස්මිං ‘‘රුක්ඛෙ නිබ්බත්තදෙවතා’’ති. සො ‘‘දිට්ඨා මෙ අත්තනො, දෙවතා’’ති තුස්සිත්වා, ‘‘සාමි දෙවරාජ, මා සුතසොමස්ස කාරණා චින්තයි, අත්තනො රුක්ඛං පවිසා’’ති ආහ. දෙවතා තස්ස පස්සන්තස්සෙව රුක්ඛං පාවිසි. තස්මිං ඛණෙ සූරියො අත්ථඞ්ගතො, චන්දො උග්ගතො. පොරිසාදො වෙදඞ්ගකුසලො නක්ඛත්තචාරං ජානාති. සො නභං ඔලොකෙත්වා ‘‘ස්වෙ ඵුස්සනක්ඛත්තං භවිස්සති, සුතසොමො න්හායිතුං උය්‍යානං ගමිස්සති, තත්ථ ගණ්හිස්සාමි, ආරක්ඛො පනස්ස මහා භවිස්සති, සමන්තා තියොජනං සකලනගරවාසිනො රක්ඛන්තා චරිස්සන්ති, අසංවිහිතෙ ආරක්ඛෙ පඨමයාමෙයෙව මිගාජිනං උය්‍යානං ගන්ත්වා මඞ්ගලපොක්ඛරණිං ඔතරිත්වා ඨස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා තත්ථ ගන්ත්වා පොක්ඛරණිං ඔරුය්හ පදුමපත්තෙන සීසං පටිච්ඡාදෙත්වා අට්ඨාසි. තස්ස තෙජෙන මච්ඡකච්ඡපාදයො ඔසක්කිත්වා උදකපරියන්තෙ වග්ගවග්ගා හුත්වා විචරිංසු.

කුතො පන ලද්ධොයං තෙජොති? පුබ්බයොගවසෙන. සො හි කස්සපදසබලස්ස කාලෙ ඛීරසලාකභත්තං පට්ඨපෙසි, තෙන මහාථාමො අහොසි. අග්ගිසාලඤ්ච කාරෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සීතවිනොදනත්ථං අග්ගිඤ්ච දාරූනි ච දාරුච්ඡෙදනවාසිඤ්ච ඵරසුඤ්ච අදාසි, තෙන තෙජවා අහොසි.

එවං තස්මිං අන්තොඋය්‍යානං ගතෙයෙව බලවපච්චූසසමයෙ සමන්තා තියොජනං ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. රාජාපි පාතොව භුත්තපාතරාසො අලඞ්කතහත්ථික්ඛන්ධවරගතො චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය පරිවුතො නගරතො නික්ඛමි. තදා තක්කසිලතො නන්දො නාම බ්‍රාහ්මණො චතස්සො සතාරහා ගාථායො ආදාය වීසතියොජනසතං මග්ගං අතික්කමිත්වා තං නගරං පත්වා

ද්වාරගාමෙ වසිත්වා සූරියෙ උග්ගතෙ නගරං පවිසන්තො රාජානං පාචීනද්වාරෙන නික්ඛන්තං දිස්වා හත්ථං පසාරෙත්වා ජයාපෙසි. රාජා දිසාචක්ඛුකො හුත්වා ගච්ඡන්තො උන්නතප්පදෙසෙ ඨිතස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පසාරිතහත්ථං දිස්වා හත්ථිනා තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි –

396.

''කිස්මිං නු රට්ඨෙ තව ජාතිභූමි, අථ කෙන අත්ථෙන ඉධානුපත්තො;
අක්ඛාහි මෙ බ්‍රාහ්මණ එතමත්ථං, කිමිච්ඡසී දෙමි තයජ්ජ පත්ථිත''න්ති.

තස්සත්ථො – හො බ්‍රාහ්මණ, තව ජාතිභූමි කිස්මිං රට්ඨෙ අත්ථි නු, කෙන අත්ථෙන පයොජනෙන හෙතුභූතෙන ඉද ඉමස්මිං නගරෙ අනුප්පත්තො, හො බ්‍රාහ්මණ, මයා පුච්ඡිතො සො ත්වං එතමත්ථං එතං පයොජනං මෙ මය්හං අක්ඛාහි කථෙහි, තයා පත්ථිතවත්ථුං තෙ තුය්හං අජ්ජ ඉදානි දදාමි, කිං වත්ථුං ඉච්ඡසීති.

අථ නං සො ගාථමාහ –

397.

''ගාථා චතස්සො ධරණීමහිස්සර, සුගම්භීරත්ථා වරසාගරූපමා;
තවෙව අත්ථාය ඉධාගතොස්මි, සුණොහි ගාථා පරමත්ථසංහිතා''ති.

තත්ථ **ධරණීමහිස්සරාති** භූමිපාල චතස්සො ගාථා කිං භූතා?. සුගම්භීරත්ථා වරසාගරූපමා, **තවෙව** තව එව අත්ථාය ඉධ ඨානං අනුප්පත්තො **අස්මි** භවාමි. **සුණොහීති** කස්සපදසබලෙන දෙසිතා පරමත්ථසංහිතා ඉමා සතාරහා ගාථායො සුණොහීති අත්ථො.

ඉති වත්වා, ''මහාරාජ, ඉමා කස්සපදසබලෙන දෙසිතා චතස්සො සතාරහා ගාථායො ''තුම්හෙ සුතවිත්තකා'ති සුත්වා තුම්හාකං දෙසෙතුං ආගතොම්හී''ති ආහ. රාජා තුට්ඨමානසො හුත්වා, ''ආචරිය, සුට්ඨු තෙ ආගතං, මයා පන නිවත්තිතුං න සක්කා, අජ්ජ චුස්සනක්ඛත්තයොගෙන සීසං න්හායිතුං ආගතොම්හි, අහං පුනදිවසෙ ආගන්ත්වා සොස්සාමි, ත්වං මා උක්කණ්ඨී''ති වත්වා ''ගච්ඡථ බ්‍රාහ්මණස්ස අසුකගෙහෙ සයනං පඤ්ඤාපෙත්වා සාසච්ඡාදනං සංවිදහථා''ති අමච්චෙ ආණාපෙත්වා උය්‍යානං පාවිසි. තං අට්ඨාරසහත්ථෙන පාකාරෙන පරික්ඛිත්තං අහොසි. තං අඤ්ඤමඤ්ඤං සඞ්ඝට්ටෙන්තා සමන්තා හත්ථිනො පරික්ඛිපිංසු, තතො අස්සා, තතො රථා, තතො ධනුග්ගහා, තතො පත්තී, සඞ්ඛුභිතමහාසමුද්දො විය උන්නාදෙන්තො බලකායො අහොසි. අථ රාජා ඔළාරිකානි ආභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා මස්සුකම්මං කාරෙත්වා උබ්බට්ටිතසරීරො පොක්ඛරණියා අන්තො රාජවිභවෙන න්හත්වා පච්චුත්තරිත්වා උදකග්ගහණසාටකෙන

නිවාසෙත්වා අට්ඨාසි. අථස්ස දුස්සගන්ධමාලාලඞ්කාරෙ උපනයිංසු. පොරිසාදො චින්තෙසි – ‘‘රාජා අලඞ්කතකාලෙ භාරිකො භවිස්සති, සල්ලහුකකාලෙයෙව නං ගණ්හිස්සාමී’’ති. සො නදන්තො වග්ගන්තො උදකෙ මච්ඡං ආලුළෙන්තො විජ්ජුලතා විය මත්ථකෙ ඛග්ගං පරිබ්භමෙන්තො ‘‘අහං අරෙ මනුස්සචොරො පොරිසාදො’’ති නාමං සාවෙත්වා අඞ්ගුලිං නලාටෙ ඨපෙත්වා උදකා උත්තරි. තස්ස සද්දං සුත්වාව හත්ථාරොහා හත්ථීහි, අස්සාරොහා අස්සෙහි, රථාරොහා රථෙහි භස්සිංසු. බලකායො ගහිතගහිතානි ආවුධානි ඡඩ්ඩෙත්වා උරෙන භූමියං නිපජ්ජි.

පොරිසාදො සුතසොමං උක්ඛිපිත්වා ගණ්හි, සෙසරාජානො පාදෙ ගහෙත්වා අධොසීසකෙ කත්වා පණ්හියා සීසං පහරන්තො ගච්ඡති. බොධිසත්තං පන උපගන්ත්වා ඔනතො උක්ඛිපිත්වා ඛන්ධෙ නිසීදාපෙසි. සො ‘‘ද්වාරෙන ගමනං පපඤ්චො භවිස්සතී’’ති සම්මුඛට්ඨානෙයෙව අට්ඨාරසහත්ථං පාකාරං ලඞ්ඝිත්වා පුරතො ගලිතමදමත්තවාරණකුම්භෙ අක්කමිත්වා පබ්බතකූටානි පාතෙන්තො විය වාතජවානං අස්සතරානං පිට්ඨෙ අක්කමන්තො පාතෙත්වා රථධුරරථසීසෙසු අක්කමිත්වා භමිකං භමන්තො විය නීලඵලකානි නිග්‍රොධපත්තානි මද්දන්තො විය එකවෙගෙනෙව තියොජනමත්තං මග්ගං ගන්ත්වා ‘‘අත්ථි නු බො කොචි සුතසොමස්සත්ථාය පච්ඡතො ආගච්ඡන්තො’’ති ඔලොකෙත්වා කඤ්චි අදිස්වා සණිකං ගච්ඡන්තො සුතසොමස්ස කෙසෙහි උදකබින්දූනි අත්තනො උරෙ පතිතානි දිස්වා ‘‘මරණස්ස අභායන්තො නාම නත්ථි, සුතසොමොපි මරණභයෙන රොදති මඤ්ඤෙ’’ති චින්තෙත්වා ආහ –

398.

‘‘න වෙ රුදන්ති මතිමන්තො සපඤ්ඤා, බහුස්සුතා යෙ බහුඨානචින්තිනො;
දීපඤ්හි එතං පරමං නරානං, යං පණ්ඩිතා සොකනුදා භවන්ති.

399.

‘‘අත්තානං ඤාතී උදාහු පුත්තදාරං, ධඤ්ඤං ධනං රජතං ජාතරූපං;
කිමෙව ත්වං සුතසොමානුතප්පෙ, කොරබ්‍යසෙට්ඨ වචනං සුණොම තෙත’’න්ති.

තත්ථ, භො සුතසොම මහාරාජ, යෙ පණ්ඩිතා කිං භූතා? **මතිමන්තො** අත්ථානත්ථං කාරණාකාරණං ජානනපඤ්ඤාය සමන්නාගතා, **සප්පඤ්ඤා** විචරණපඤ්ඤාය සමන්නාගතා, **බහුස්සුතා** බහුස්සුතධරා **බහුට්ඨානචින්තිනො** බහුකාරණචින්තනසීලා, තෙ පණ්ඩිතා මරණභයෙ උප්පන්නෙ සති භීතා හුත්වා වෙ එකන්තෙන **න රුදන්ති** න පරිදෙවන්ති. **දීපං හීති,** භො සුතසොම මහාරාජ හි කස්මා පන වදාමි, මහාසමුද්දෙ භින්නනාවානං වාණිජකානං ජනානං පතිට්ඨාභූතං මහාදීපං ඉව, එවම්පි තථා එතං පණ්ඩිතං අප්පටිසරණානං නරානං පරමං. **යං** යෙන කාරණෙන යෙ

පණ්ඩිතා සොකීනං ජනානං සොකනුදා භවන්ති, භො සුතසොම මහාරාජ, ත්වං මරණභයෙන පරිදෙවීති මඤ්ඤෙ මඤ්ඤාමි. **අත්තානන්ති**, භො සුතසොම මහාරාජ, අත්තහෙතු උදාහු ඤාතිහෙතු පුත්තදාරහෙතු උදාහු ධඤ්ඤධනරජතජාතරූපහෙතු **කිමෙව ත්වං** කිමෙව ධම්මජාතං ත්වං **අනුතප්පෙ** අනුතප්පෙය්‍යාසි. **කොරබ්‍යසෙට්ඨ** කුරුරට්ඨවාසීනං සෙට්ඨ උත්තම, භො මහාරාජ, එතං තව වචනං සුණොමාති.

සුතසොමො ආහ –

400.

‘‘නෙවාහමත්තානමනුත්ථුනාමි, න පුත්තදාරං න ධනං න රට්ඨං;
සතඤ්ච ධම්මො චරිතො පුරාණො, තං සඞ්ගරං බ්‍රාහ්මණස්සානුතප්පෙ.

401.

‘‘කතො මයා සඞ්ගරො බ්‍රාහ්මණෙන, රට්ඨෙ සකෙ ඉස්සරියෙ ඨිතෙන;
තං සඞ්ගරං බ්‍රාහ්මණසප්පදාය, සච්චානුරක්ඛී පුනරාවජිස්ස’’න්ති.

තත්ථ **නෙවාහමත්තානමනුත්ථුනාමීති** අහං තාව අත්තනත්ථාය නෙව රොදාමි න සොචාමි, ඉමෙසම්පි පුත්තාදීනං අත්ථාය න රොදාමි න සොචාමි, අපිච ඛො පන **සතං** පණ්ඩිතානං චරිතො පුරාණධම්මො අත්ථි, යං සඞ්ගරං කත්වා පච්ඡා අනුතප්පනං නාම, තං සඞ්ගරං බ්‍රාහ්මණස්ස අහං අනුසොචාමීති අත්ථො. **සච්චානුරක්ඛීති** සච්චං අනුරක්ඛන්තො. සො හි බ්‍රාහ්මණො තක්කසිලතො කස්සපදසබලෙන දෙසිතා චතස්සො සතාරහා ගාථායො ආදාය ආගතො, තස්සාහං ආගන්තුකවත්තං කාරෙත්වා ‘‘න්හත්වා ආගතො සුණිස්සාමි, යාව මමාගමනා ආගමෙහී’’ති සඞ්ගරං කත්වා ආගතො, ත්වං තා ගාථායො සොතුං අදත්වාව මං ගණ්හි. සචෙ මං විස්සජ්ජෙසි, තං ධම්මං සුත්වා සච්චානුරක්ඛී පුනරාවජිස්සාමීති වදති.

අථ නං පොරිසාදො ආහ –

401.

‘‘නෙවාහමෙතං අභිසද්දහාමි, සුඛී නරො මච්චුමුඛා පමුත්තො;
අමිත්තහත්ථං පුනරාවජෙය්‍ය, කොරබ්‍යසෙට්ඨ න හි මං උපෙසි.

403.

‘‘මුත්තො තුවං පොරිසාදස්ස හත්ථා, ගන්ත්වා සකං මන්දිරං කාමකාමී;
මධුරං පියං ජීවිතං ලද්ධ රාජ, කුතො තුවං එහිසි මෙ සකාස’’න්ති.

තත්ථ **සුඛීති** සුඛප්පත්තො හුත්වා. **මච්චුමුඛා පමුත්තොති** මාදිසස්ස චොරස්ස හත්ථතො මුත්තතාය මරණමුඛා මුත්තො නාම හුත්වා **අමිත්තහත්ථං පුනරාවජෙය්‍යා** ආගච්ඡෙය්‍යා, අහං එතං වචනං නෙව අභිසද්දහාමි, කොරබ්‍යසෙට්ඨ ත්වං මම සන්තිකං න හි උපෙසි. **මුත්තොති** සුතසොම තුවං පොරිසාදස්ස හත්ථතො මුත්තො. **සකං මන්දිරන්ති** රාජධානිගෙහං ගන්ත්වා. **කාමකාමීති** කාමං කාමයමානො. **ලද්ධාති** අතිවිය පියං ජීවිතං ලභිත්වා තුවං **මෙ** මම සන්තිකෙ **කුතො** කෙන නාම කාරණෙන එහිසි.

තං සුත්වා මහාසත්තො සීහො විය අසම්භිතො ආහ –

404.

‘‘මතං වරෙය්‍ය පරිසුද්ධසීලො, න ජීවිතං ගරහිතො පාපධම්මො;
න හි තං නරං තායති දුග්ගතීහි, යස්සාපි හෙතු අලිකං භණෙය්‍ය.

405.

‘‘සචෙපි වාතො ගිරිමාවහෙය්‍ය, චන්දො ච සූරියො ච ඡමා පතෙය්‍යුං;
සබ්බා ච නජ්ජො පටිසොතං වජෙය්‍යුං, න ත්වෙවහං රාජ මුසා භණෙය්‍යං.

406.

‘‘නභං ඵලෙය්‍ය උදධීපි සුස්සෙ, සංවත්තයෙ භූතධරා වසුන්ධරා;
සිලුච්චයො මෙරු සමූලමුප්පතෙ, න ත්වෙවහං රාජ මුසා භණෙය්‍ය’’න්ති.

තත්ථ **මතං වරෙය්‍යාති** පොරිසාද යො නරො පරිසුද්ධසීලො ජීවිතහෙතු අණුමත්තම්පි පාපං න කරොති, සීලසම්පන්නො හුත්වා වරෙය්‍ය තං මරණං ඉච්ඡෙය්‍ය, ගරහිතො පාපධම්මො තං ජීවිතං න සෙය්‍යො, දුස්සීලො පුග්ගලො යස්සාපි හෙතු අත්තාදිනොපි හෙතු අලිකං වචනං භණෙය්‍ය, තං නරං එවරූපං දුග්ගතීහි තං අලිකං න තායතෙ. **සචෙපි වාතො ගිරිමාවහෙය්‍යාති**, සම්ම පොරිසාද, තයා සද්ධිං එකාචරියකුලෙ සික්ඛිතො එවරූපො සහායකො හුත්වා අහං ජීවිතහෙතු මුසා න කථෙමි, කිං න සද්දහසි. සචෙ පුරත්ථිමාදිභෙදො වාතො උට්ඨාය මහන්තං ගිරිං තූලපිචුං විය ආකාසෙ ආවහෙය්‍ය, චන්දො ච සූරියො ච අත්තනො අත්තනො විමානෙන සද්ධිං **ඡමා** පථවියං පතෙය්‍යුං, සබ්බාපි නජ්ජො පතිසොතං වජෙය්‍යුං, භො පොරිසාද, එවරූපං වචනං සචෙ භණෙය්‍ය, තං සද්දහිතබ්බං, අහං මුසා භණෙය්‍යං ඉති වචනං තුය්හං ජනෙහි වුත්තං, න ත්වෙව තං සද්දහිතබ්බං.

එවං වුත්තෙපි සො න සද්දහියෙව. අථ බොධිසත්තො ‘‘අයං මය්හං න සද්දහති, සපථෙනපි නං සද්දහාපෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘සම්ම

පොරිසාද, බන්ධතො තාව මං ඔතාරෙහි, සපථං කත්වා තං සද්දහාපෙස්සාමී''ති වුත්තෙ තෙන ඔතාරෙත්වා භූමියං ඨපිතො සපථං කරොන්තො ආහ –

407.

''අසිඤ්ච සත්තිඤ්ච පරාමසාමි, සපථම්පි තෙ සම්ම අහං කරොමි;
තයා පමුත්තො අනණො භවිත්වා, සච්චානුරක්ඛී පුනරාවජිස්ස''න්ති.

තස්සත්ථො – සම්ම පොරිසාද, සචෙ ඉච්ඡසි, එවරූපෙහි ආවුධෙහි සංවිහිතාරක්ඛෙ ඛත්තියකුලෙ මෙ නිබ්බත්ති නාම මා හොතූති අසිඤ්ච සත්තිඤ්ච පරාමසාමි. සචෙ අඤ්ඤෙහි රාජූහි අකත්තබ්බං අඤ්ඤං වා යං ඉච්ඡසි, තං සපථම්පි තෙ, සම්ම, අහං කරොමි. යථාහං තයා පමුත්තො ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස අනණො හුත්වා සච්චමනුරක්ඛන්තො පුනරාගමිස්සාමීති.

තතො පොරිසාදො ''අයං සුතසොමො ඛත්තියෙහි අකත්තබ්බං සපථං කරොති, කිං මෙ ඉමිනා, එස එතු වා මා වා, අහම්පි ඛත්තියරාජා, මමෙව බාහුලොහිතං ගහෙත්වා දෙවතාය බලිකම්මං කරිස්සාමි, අයං අතිවිය කිලමතී''ති චින්තෙත්වා –

408.

''යො තෙ කතො සඞ්ගරො බ්‍රාහ්මණෙන, රට්ඨෙ සකෙ ඉස්සරියෙ ඨිතෙන;
තං සඞ්ගරං බ්‍රාහ්මණසප්පදාය, සච්චානුරක්ඛී පුනරාවජස්සූ''ති.

තත්ථ **පුනරාවජස්සූති** පුන ආගච්ඡෙය්‍යාසි.

අථ නං මහාසත්තො, ''සම්ම, මා චින්තයි, චතස්සො සතාරහා ගාථා සුත්වා ධම්මකථිකස්ස පූජං කත්වා පාතොවාගමිස්සාමී''ති වත්වා ගාථමාහ –

409.

''යො මෙ කතො සඞ්ගරො බ්‍රාහ්මණෙන, රට්ඨෙ සකෙ ඉස්සරියෙ ඨිතෙන;
තං සඞ්ගරං බ්‍රාහ්මණසප්පදාය, සච්චානුරක්ඛී පුනරාවජිස්ස''න්ති.

අථ නං පොරිසාදො, ''මහාරාජ, තුම්හෙ ඛත්තියෙහි අකත්තබ්බං සපථං කරිත්ථ, තං අනුස්සරෙය්‍යාථා''ති වත්වා, ''සම්ම පොරිසාද, ත්වං මං දහරකාලතො පට්ඨාය ජානාසි, හාසෙනපි මෙ මුසා න කථිතපුබ්බා, සොහං ඉදානි රජ්ජෙ පතිට්ඨිතො ධම්මාධම්මං ජානන්තො කිං මුසා කථෙස්සාමි, සද්දහසි මය්හං, අහං තෙ ස්වෙ බලිකම්මං පාපුණිස්සාමී''ති සද්දහාපිතො

‘‘තෙන හි ගච්ඡ, මහාරාජ, තුම්හෙසු අනාගතෙසු බලිකම්මං න භවිස්සති, දෙවතාපි තුම්හෙහි විනා න සම්පටිච්ඡති, මා මෙ බලිකම්මස්ස අන්තරායං කරිත්ථා’’ති මහාසත්තං උයොයාජෙසි. සො රාහුමුඛා මුත්තචන්දො විය නාගබලො ථාමසම්පන්නො ඛිප්පමෙව නගරං සම්පාපුණි. සෙනාපිස්ස ‘‘සුතසොමො රාජා පණ්ඩිතො මධුරධම්මකථිකො එකං ද්වෙ කථා කථෙතුං ලභන්තො පොරිසාදං දමෙත්වා සීහමුඛා මුත්තමත්තවාරණො විය ආගමිස්සති, ‘ඉමෙ රාජානං පොරිසාදස්ස දත්වා ආගතා’ති මහාජනො ගරහිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා බහිනගරෙයෙව ඛන්ධාවාරං කත්වා ඨිතා තං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා වන්දිත්වා ‘‘කච්චි, මහාරාජ, පොරිසාදෙන කිලමිතො’’ති පටිසන්ථාරං කත්වා ‘‘පොරිසාදෙන මය්හං මාතාපිතූහිපි දුක්කරං කතං, තථාරූපො නාම චණ්ඩො සාහසිකො පොරිසාදො මම ධම්මකථං සුත්වා මං විස්සජ්ජෙසී’’ති වුත්තෙ රාජානං අලඞ්කරිත්වා හත්ථික්ඛන්ධං ආරොපෙත්වා පරිවාරෙත්වා නගරං පාවිසි. තං දිස්වා සබ්බෙ නාගරා තුස්සිංසු.

සොපි ධම්මගරුතාය ධම්මසොණ්ඩතාය මාතාපිතරො අදිස්වාව ‘‘පච්ඡාපි නෙ පස්සිස්සාමී’’ති රාජනිවෙසනං පවිසිත්වා රාජාසනෙ නිසීදිත්වා බ්‍රාහ්මණං පක්කොසාපෙත්වා මස්සුකම්මාදීනිස්ස ආණාපෙත්වා තං කප්පිතකෙසමස්සුං න්හාතානුලිත්තං වත්ථාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතං කත්වා ආනෙත්වා දස්සිතකාලෙ සයං පච්ඡා න්හත්වා තස්ස අත්තනො භොජනං දාපෙත්වා තස්මිං භුත්තෙ සයං භුඤ්ජිත්වා තං මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා ධම්මගරුකතාය අස්ස ගන්ධමාලාදීහි පූජං කත්වා සයං නීචෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා ‘‘තුම්හෙහි මය්හං ආභතා සතාරහා ගාථා සුණොම ආචරියා’’ති යාචි. තමත්ථං දීපෙන්තො සත්ථා ගාථමාහ –

410.

‘‘මුත්තො ච සො පොරිසාදස්ස හත්ථා, ගන්ත්වාන තං බ්‍රාහ්මණං එතදවොච;
සුණොම ගාථායො සතාරහායො, යා මෙ සුතා අස්සු හිතාය බ්‍රහ්මෙ’’ති.

තත්ථ **එතදවොචාති** එතං අවොච.

අථ බ්‍රාහ්මණො බොධිසත්තෙන යාචිතකාලෙ ගන්ධෙහි හත්ථෙ උබ්බට්ටෙත්වා පසිබ්බකා මනොරමං පොත්ථකං නීහරිත්වා උභොහි හත්ථෙහි ගහෙත්වා ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, කස්සපදසබලෙන දෙසිතා රාගමදාදිනිම්මදනා අමතමහානිබ්බානසම්පාපිකා චතස්සො සතාරහා ගාථායො සුණොහී’’ති වත්වා පොත්ථකං ඔලොකෙන්තො ආහ –

411.

‘‘සකිදෙව සුතසොම, සබ්භි හොති සමාගමො;

සා නං සඞ්ගති පාලෙති, නාසබ්භි බහු සඞ්ගමො.

412.

‘‘සබ්භිරෙව සමාසෙථ, සබ්භි කුබ්බෙථ සන්ථවං;
සතං සද්ධම්මමඤ්ඤාය, සෙය්‍යො හොති න පාපියො.

413.

‘‘ජීරන්ති වෙ රාජරථා සුචිත්තා, අථො සරීරම්පි ජරං උපෙති;
සතඤ්ච ධම්මො න ජරං උපෙති, සන්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්ති.

414.

‘‘නභඤ්ච දූරෙ පථවී ච දූරෙ, පාරං සමුද්දස්ස තදාහු දූරෙ;
තතො හවෙ දූරතරං වදන්ති, සතඤ්ච ධම්මො අසතඤ්ච රාජා’’ති.

තත්ථ **සකිදෙවාති** එකවාරමෙව. **සබ්භීති** සප්පුරිසෙහි. **සා නන්ති** සා සබ්භි සප්පුරිසෙහි **සඞ්ගති** සමාගමො එකවාරං පවත්තොපි තං පුග්ගලං **පාලෙති** රක්ඛති. **නාසබ්භීති** අසප්පුරිසෙහි පන **බහු** සුචිරම්පි කතො **සඞ්ගමො** එකට්ඨානෙ නිවාසො න පාලෙති, න ථාවරො හොතීති අත්ථො. **සමාසෙථාති** සද්ධිං නිසීදෙය්‍ය, සබ්බෙපි ඉරියාපථෙ පණ්ඩිතෙහෙව සද්ධිං පවත්තෙය්‍යාති අත්ථො. **සන්ථවන්ති** මිත්තසන්ථවං. **සතං සද්ධම්මන්ති** පණ්ඩිතානං බුද්ධාදීනං සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මසඞ්ඛාතං සද්ධම්මං. **සෙය්‍යොති** එතං ධම්මං ඤත්වා වඩ්ඪියෙව හොති, හානි නාම නත්ථීති අත්ථො. **රාජරථාති** රාජූනං ආරොහනීයරථා. **සුචිත්තාති** සුපරිකම්මකතා. **සබ්භි පවෙදයන්තීති** බුද්ධාදයො සන්තො ‘‘සබ්භී’’ති සඞ්ඛං ගතං සොභනං උත්තමං නිබ්බානං පවෙදෙන්ති ථොමෙන්ති, සො නිබ්බානසඞ්ඛාතො සතං ධම්මො ජරං න උපෙති න ජීරති. **නභන්ති** ආකාසො. **දූරෙති** පථවී හි සප්පතිට්ඨා සගහණා, ආකාසො නිරාලම්බො අප්පතිට්ඨො, ඉති උභො එතෙ එකාබද්ධාපි විසංයොගට්ඨෙන අනුපලිත්තට්ඨෙන ච දූරෙ නාම හොන්ති. **පාරන්ති** ඔරිමතීරතො පරතීරං. **තදාහූති** තං ආහු.

ඉති බ්‍රාහ්මණො චතස්සො සතාරහා ගාථා කස්සපදසබලෙන දෙසිතනියාමෙන දෙසෙත්වා තුණ්හී අහොසි. තං සුත්වා මහාසත්තො ‘‘සඵලං වත මෙ ආගමන’’න්ති තුට්ඨචිත්තො හුත්වා ‘‘ඉමා ගාථා නෙව සාවකභාසිතා, න ඉසිභාසිතා, න කෙනචි භාසිතා, සබ්බඤ්ඤුනාව භාසිතා, කිං නු ඛො අග්ඝන්තී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘ඉමාසං සකලම්පි චක්කවාළං යාව බ්‍රහ්මලොකා සත්තරතනපුණ්ණං කත්වා දදමානොපි නෙව අනුච්ඡවිකං කාතුං සක්කොති, අහං ඛො පනස්ස තියොජනසතෙ කුරුරට්ඨෙ සත්තයොජනිකෙ ඉන්දපත්ථනගරෙ රජ්ජං දාතුං පහොමි, අත්ථි නු ඛ්වස්ස රජ්ජං කාරෙතුං භාග්‍ය’’න්ති අඞ්ගවිජ්ජානුභාවෙන ඔලොකෙන්තො නාද්දස. තතො සෙනාපතිට්ඨානාදීනි ඔලොකෙන්තො එකගාමභොජකමත්තස්සපි

භාගාය අදිස්වා ධනලාභස්ස ඔලොකෙන්තො කොටිධනතො පට්ඨාය ඔලොකෙත්වා චතුන්නංයෙව කහාපණසහස්සානං භාගාය දිස්වා ‘‘එත්තකෙන නං පූජෙස්සාමී’’ති චතස්සො සහස්සත්ථවිකා දාපෙත්වා, ‘‘ආචරිය, තුම්හෙ අඤ්ඤෙසං ඛත්තියානං ඉමා ගාථා දෙසෙත්වා කිත්තකං ධනං ලභථා’’ති පුච්ඡති. ‘‘එකෙකාය ගාථාය සතං සතං, මහාරාජ, තෙනෙව තා සතාරහා නාම ජාතා’’ති. අථ නං මහාසත්තො, ‘‘ආචරිය, ත්වං අත්තනා ගහෙත්වා වික්කෙයාභණ්ඩස්ස අග්ඝම්පි න ජානාසි, ඉතො පට්ඨාය එකෙකා ගාථා සහස්සාරහා නාම හොන්තූ’’ති වත්වා ගාථමාහ –

415.

‘‘සහස්සියා ඉමා ගාථා, නහිමා ගාථා සතාරහා;
චත්තාරි ත්වං සහස්සානි, ඛිප්පං ගණ්හාහි බ්‍රාහ්මණා’’ති.

තස්සත්ථො – බ්‍රාහ්මණ, ඉමා ගාථා සහස්සියා සහස්සාරහා, ඉමා ගාථා සතාරහා න හි හොන්තු, බ්‍රාහ්මණ, ත්වං චත්තාරි සහස්සානි ඛිප්පං ගණ්හාති.

අථස්ස එකං සුඛයානකං දත්වා ‘‘බ්‍රාහ්මණං සොත්ථිනා ගෙහං සම්පාපෙථා’’ති පුරිසෙ ආණාපෙත්වා තං උය්‍යොජෙසි. තස්මිං ඛණෙ ‘‘සුතසොමරඤ්ඤා සතාරහා ගාථා සහස්සාරහා කත්වා පූජිතා සාධු සාධූ’’ති මහාසාධුකාරසද්දො අහොසි. තස්ස මාතාපිතරො තං සද්දං සුත්වා ‘‘කිං සද්දො නාමෙසා’’ති පුච්ඡිත්වා යථාභූතං සුත්වා අත්තනො ධනලොභතාය මහාසත්තස්ස කුජ්ඣිංසු. සොපි බ්‍රාහ්මණං උය්‍යොජෙත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථස්ස පිතා ‘‘කථං, තාත, එවරූපස්ස සාහසිකස්ස චොරස්ස හත්ථතො මුත්තොසී’’ති පටිසන්ථාරමත්තම්පි අකත්වා අත්තනො ධනලොභතාය ‘‘සච්චං කිර, තාත, තයා චතස්සො ගාථා සුත්වා චත්තාරි සහස්සානි දින්නානී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්ච’’න්ති වුත්තෙ ගාථමාහ –

416.

‘‘ආසීතියා නාවුතියා ච ගාථා, සතාරහා චාපි භවෙය්‍ය ගාථා;
පච්චත්තමෙව සුතසොම ජානහි, සහස්සියා නාම කා අත්ථි ගාථා’’ති.

තස්සත්ථො – ගාථා නාම, තාත, ආසීතියා ච නාවුතියා ච සතාරහා චාපි භවෙය්‍ය, පච්චත්තමෙව අත්තනාව ජානාහි, සහස්සාරහා නාම ගාථා කා කස්ස සන්තිකෙ අත්ථීති.

අථ නං මහාසත්තො ‘‘නාහං, තාත, ධනෙන වුද්ධිං ඉච්ඡාමි, සුතෙන පන ඉච්ඡාමී’’ති සඤ්ඤාපෙන්තො ආහ –

417.

‘‘ඉච්ඡාමි වොහං සුතවුද්ධිමත්තනො, සන්තොති මං සප්පුරිසා භජෙය්‍යුං;
අහං සවන්තීහි මහොදධීව, න හි තාත තප්පාමි සුභාසිතෙන.

418.

‘‘අග්ගි යථා තිණකට්ඨං දහන්තො, න තප්පතී සාගරොව නදීහි;
එවම්පි තෙ පණ්ඩිතා රාජසෙට්ඨ, සුත්වා න තප්පන්ති සුභාසිතෙන.

419.

‘‘සකස්ස දාසස්ස යදා සුණොමි, ගාථං අහං අත්ථවතිං ජනින්ද;
තමෙව සක්කච්ච නිසාමයාමි, න හි තාත ධම්මෙසු මමත්ථි තිත්තී’’ති.

තත්ථ **වොති** නිපාතමත්තං. ‘‘සන්තො’’ති එතෙ ච මං භජෙය්‍යුං ඉති ඉච්ඡාමි. **සවන්තීහීති** නදීහි. **සකස්සාති** තිට්ඨතු, නන්ද, බ්‍රාහ්මණො, යදා අහං අත්තනො දාසස්සපි සන්තිකෙ සුණොමි, තාත, ධම්මෙසු මම තිත්ති න හි අත්ථීති.

එවඤ්ච පන වත්වා ‘‘මා මං, තාත, ධනහෙතු පරිභාසසි, අහං ධම්මං සුත්වා ආගමිස්සාමී’’ති සපථං කත්වා ආගතො, ඉදානාහං පොරිසාදස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමි, ඉදං තෙ රජ්ජං ගණ්හථා’’ති රජ්ජං නියාාදෙන්තො ගාථමාහ –

420.

‘‘ඉදං තෙ රට්ඨං සධනං සයොග්ගං, සකායුරං සබ්බකාමූපපන්නං;
කිං කාමහෙතු පරිභාසසි මං, ගච්ඡාමහං පොරිසාදස්ස ඤත්තෙ’’ති.

තත්ථ **ඤත්තෙති** සන්තිකෙ.

තස්මිං සමයෙ පිතුරඤ්ඤො හදයං උණ්හං අහොසි. සො, ‘‘තාත සුතසොම, කිං නාමෙතං කථෙසි, මයං චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය චොරං ගහෙස්සාමා’’ති වත්වා ගාථමාහ –

421.

‘‘අත්තානුරක්ඛාය භවන්ති හෙතෙ, හත්ථාරොහා රථිකා පත්තිකා ච;
අස්සාරොහා යෙ ච ධනුග්ගහාසෙ, සෙනං පයුඤ්ජාම හනාම සත්තු’’න්ති.

තත්ථ **හනාමාති** සචෙ එවං පයොජිතා සෙනා තං ගහෙතුං න සක්කොන්ති, අථ නං සකලරට්ඨවාසිනො ගහෙත්වා ගන්ත්වා හනාම සත්තුං, මාරෙම තං අම්හාකං පච්චාමිත්තන්ති අත්ථො.

අථ නං මාතාපිතරො අස්සුපුණ්ණමුඛා රොදමානා විලපන්තා, ‘‘තාත, මා ගච්ඡ, ගන්තුං න ලබ්භා’’ති යාචිංසු. සොළසසහස්සා නාටකිත්ථියොපි සෙසපරිජනොපි ‘‘අම්හෙ අනාථෙ කත්වා කුහිං ගච්ඡසි, දෙවා’’ති පරිදෙවිංසු. සකලනගරෙ කොචි සකභාවෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තො ‘‘සුතසොමො පොරිසාදස්ස කිර පටිඤ්ඤං දත්වා ආගතො, ඉදානි චතස්සො සතාරහා ගාථා සුත්වා ධම්මකථිකස්ස සක්කාරං කත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා පුනපි කිර චොරස්ස සන්තිකං ගමිස්සතී’’ති සකලනගරං එකකොලාහලං අහොසි. සොපි මාතාපිතූනං වචනං සුත්වා ගාථමාහ –

422.

‘‘සුදුක්කරං පොරිසාදො අකාසි, ජීවං ගහෙත්වාන අවස්සජී මං;
තං තාදිසං පුබ්බකිච්චං සරන්තො, දුබ්භෙ අහං තස්ස කථං ජනින්දා’’ති.

තත්ථ **ජීවං ගහෙත්වානාති** ජීවග්ගාහං ගහෙත්වා. **තං තාදිසන්ති** තං තෙන කතං තථාරූපං. **පුබ්බකිච්චන්ති** පුරිමං උපකාරං. **ජනින්දාති** පිතරං ආලපති.

සො මාතාපිතරො අස්සාසෙත්වා, ‘‘අම්ම තාතා, තුම්හෙ මය්හං මා චින්තයිත්ථ, කතකල්‍යාණො අහං, මම ඡකාමස්සග්ගිස්සරියං න දුල්ලභ’’න්ති මාතාපිතරො වන්දිත්වා ආපුච්ඡිත්වා සෙසජනං අනුසාසිත්වා පක්කාමි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

423.

‘‘වන්දිත්වා සො පිතරං මාතරඤ්ච, අනුසාසිත්වා නෙගමඤ්ච බලඤ්ච;
සච්චවාදී සච්චානුරක්ඛමානො, අගමාසි සො යත්ථ පොරිසාදො’’ති.

තත්ථ **සච්චානුරක්ඛමානොති** සච්චං අනුරක්ඛමානො. **අගමාසීති** තං රත්තිං නිවෙසනෙයෙව වසිත්වා පුනදිවසෙ අරුණුග්ගමනවෙලාය මාතාපිතරො වන්දිත්වා ආපුච්ඡිත්වා සෙසජනං අනුසාසිත්වා අස්සුමුඛෙන නානප්පකාරං පරිදෙවන්තෙන ඉත්ථාගාරාදිනා මහාජනෙන අනුගතො නගරා නික්ඛම්ම තං ජනං නිවත්තෙතුං අසක්කොන්තො මහාමග්ගෙ දණ්ඩකෙන තිරියං ලෙඛං කඩ්ඪිත්වා ‘‘සචෙ මයි සිනෙහො අත්ථි, ඉමං මා අතික්කමිංසූ’’ති ආහ. මහාජනො සීලවතො තෙජවන්තස්ස ආණං අතික්කමිතුං අසක්කොන්තො මහාසද්දෙන පරිදෙවමානො තං සීහවිජම්භිතෙන ගච්ඡන්තං ඔලොකෙත්වා තස්මිං දස්සනූපචාරං අතික්කන්තෙ එකරවං රවන්තො නගරං පාවිසි. සොපි ආගතමග්ගෙනෙව තස්ස සන්තිකං ගතො. තෙන වුත්තං **‘‘අගමාසි සො යත්ථ පොරිසාදො’’**ති.

තතො පොරිසාදො චින්තෙසි – ‘‘සචෙ මම සහායො සුතසොමො ආගන්තුකාමො, ආගච්ඡතු, අනාගන්තුකාමො, අනාගච්ඡතු, රුක්ඛදෙවතා යං මය්හං ඉච්ඡති, තං කරොතු, ඉමෙ රාජානො මාරෙත්වා පඤ්චමධුරමංසෙන බලිකම්මං කරිස්සාමී’’ති චිතකං කත්වා අග්ගිං ජාලෙත්වා ‘‘අඞ්ගාරරාසි තාව හොතූ’’ති තස්ස සූලෙ තච්ඡන්තස්ස නිසින්නකාලෙ සුතසොමො ආගතො. අථ නං පොරිසාදො දිස්වා තුට්ඨචිත්තො, ‘‘සම්ම, ගන්ත්වා කත්තබ්බකිච්චං තෙ කත’’න්ති පුච්ඡි. මහාසත්තො, ‘‘ආම මහාරාජ, කස්සපදසබලෙන දෙසිතා ගාථා මෙ සුතා, ධම්මකථිකස්ස ච සක්කාරො කතො, තස්මා ගන්ත්වා කත්තබ්බකිච්චං කතං නාම හොතී’’ති දස්සෙතුං ගාථමාහ –

424.

‘‘කතො මයා සඞ්ගරො බ්‍රාහ්මණෙන, රට්ඨෙ සකෙ ඉස්සරියෙ ඨිතෙන;

තං සඞ්ගරං බ්‍රාහ්මණසප්පදාය, සච්චානුරක්ඛී පුනරාගතොස්මි;

යජස්සු යඤ්ඤං ඛාද මං පොරිසාදා’’ති.

තත්ථ **යජස්සූ**ති මං මාරෙත්වා දෙවතාය වා යඤ්ඤං යජස්සු, මංසං වා මෙ ඛාදාහීති අත්ථො.

තං සුත්වා පොරිසාදො ‘‘අයං රාජා න භායති, විගතමරණභයො හුත්වා කථෙති, කිස්ස නු ඛො එස ආනුභාවො’’ති චින්තෙත්වා ‘‘අඤ්ඤං නත්ථි, අයං ‘කස්සපදසබලෙන දෙසිතා ගාථා මෙ සුතා’ති වදති, තාසං එතෙන ආනුභාවෙන භවිතබ්බං, අහම්පි තං කථාපෙත්වා තා ගාථායො සොස්සාමි, එවං අහම්පි නිබ්භයො භවිස්සාමී’’ති සන්නිට්ඨානං කත්වා ගාථමාහ –

425.

‘‘න හායතෙ ඛාදිතං මය්හං පච්ඡා, චිතකා අයං තාව සධූමිකාව;

නිද්ධූමකෙ පචිතං සාධුපක්කං, සුණොම ගාථායො සතාරහායො’’ති.

තත්ථ **ඛාදිතන්ති** ඛාදනං. තං ඛාදනං මය්හං පච්ඡා වා පුරෙ වා න පරිහායති, පච්ඡාපි හි ත්වං මයා ඛාදිතබ්බොව. **නිද්ධූමකෙ පචිතන්ති** නිද්ධූමෙ නිජ්ඣාලෙ අග්ගිම්හි පක්කමංසං සාධුපක්කං නාම හොති.

තං සුත්වා මහාසත්තො ‘‘අයං පොරිසාදො පාපධම්මො, ඉමං ථොකං නිග්ගහෙත්වා ලජ්ජාපෙත්වා කථෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ –

426.

‘‘අධම්මිකො ත්වං පොරිසාදකාසි, රට්ඨා ච භට්ඨො උදරස්ස හෙතු;

ධම්මඤ්චිමා අභිවදන්ති ගාථා, ධම්මො ච අධම්මො ච කුහිං සමෙති.

427.

‘‘අධම්මිකස්ස ලුද්දස්ස, නිච්චං ලොහිතපාණිනො;
නත්ථි සච්චං කුතො ධම්මො, කිං සුතෙන කරිස්සසී’’ති.

තත්ථ **ධම්මඤ්චිමාති** ඉමා ච ගාථා නවලොකුත්තරධම්මං අභිවදන්ති. **කුහිං සමෙතීති** කත්ථ සමාගච්ඡති. ධම්මො හි සුගතිං පාපෙති නිබ්බානං වා, අධම්මො දුග්ගතිං. **කුතො ධම්මොති** වචීසච්චමත්තම්පි නත්ථි, කුතො ධම්මො. **කිං සුතෙනාති** ත්වං එතෙන සුතෙන කිං කරිස්සසි, මත්තිකාභාජනං විය හි සීහවසාය අභාජනං ත්වං ධම්මස්ස.

සො එවං කථිතෙපි නෙව කුජ්ඣි. කස්මා? මහාසත්තස්ස මෙත්තාභාවනාය මහත්තෙන. අථ නං ‘‘කිං පන සම්ම සුතසොම අහමෙව අධම්මිකො’’ති වත්වා ගාථමාහ –

428.

‘‘යො මංසහෙතු මිගවං චරෙය්‍ය, යො වා හනෙ පුරිසමත්තහෙතු;
උභොපි තෙ පෙච්ච සමා භවන්ති, කස්මා නො අධම්මිකං බ්‍රූසි මං ත්ව’’න්ති.

තත්ථ **කස්මා නොති** යෙ ජම්බුදීපතලෙ රාජානො අලඞ්කතපටියත්තා මහාබලපරිවාරා රථවරගතා මිගවං චරන්තා තිඛිණෙහි සරෙහි මිගෙ විජ්ඣිත්වා මාරෙන්ති, තෙ අවත්වා කස්මා ත්වං මඤ්ඤෙව අධම්මිකන්ති වදති. යදි තෙ නිද්දොසා, අහම්පි නිද්දොසො එවාති දීපෙති.

තං සුත්වා මහාසත්තො තස්ස ලද්ධිං භින්දන්තො ගාථමාහ –

429.

‘‘පඤ්ච පඤ්ච න ඛා භක්ඛා, ඛත්තියෙන පජානතා;
අභක්ඛං රාජ භක්ඛෙසි, තස්මා අධම්මිකො තුව’’න්ති.

තස්සත්ථො – සම්ම පොරිසාද, ඛත්තියෙන නාම ඛත්තියධම්මං ජානන්තෙන පඤ්ච පඤ්ච හත්ථිආදයො දසෙව සත්තා මංසවසෙන න ඛා භක්ඛා න ඛො ඛාදිතබ්බයුත්තකා. ‘‘න ඛො’’ත්වෙව වා පාඨො. අපරො නයො ඛත්තියෙන ඛත්තියධම්මං ජානන්තෙන පඤ්චනඛෙසු සත්තෙසු සසකො, සල්ලකො, ගොධා, කපි කුම්මොති ඉමෙ පඤ්චෙව සත්තා භක්ඛිතබ්බයුත්තකා, න අඤ්ඤෙ, ත්වං පන අභක්ඛං මනුස්සමංසං භක්ඛෙසි, තෙන අධම්මිකොති.

ඉති සො නිග්ගහං පත්වා අඤ්ඤං නිස්සරණං අදිස්වා අත්තනො පාපං පටිච්ඡාදෙන්තො ගාථමාහ –

430.

‘‘මුත්තො තුවං පොරිසාදස්ස හත්ථා, ගන්ත්වා සකං මන්දිරං කාමකාමී;
අමිත්තහත්ථං පුනරාගතොසි, න ඛත්තධම්මෙ කුසලොසි රාජා’’ති.

තත්ථ **න ඛත්තධම්මෙති** ත්වං ඛත්තියධම්මසඞ්ඛාතෙ නීතිසත්ථෙ න කුසලොසි, අත්තනො අත්ථානත්ථං න ජානාසි, අකාරණෙනෙව තෙ ලොකෙ පණ්ඩිතොති කිත්ති පත්ථටා, අහං පන තෙ පණ්ඩිතභාවං න පස්සාමි න ජානාමි, අතිබාලොසීති වදති.

අථ නං මහාසත්තො, ‘‘සම්ම, ඛත්තියධම්මෙ කුසලෙන නාම මාදිසෙනෙව භවිතබ්බං. අහඤ්හි තං ජානාමි, න පන තදත්ථාය පටිපජ්ජාමී’’ති වත්වා ගාථමාහ –

431.

‘‘යෙ ඛත්තධම්මෙ කුසලා භවන්ති, පායෙන තෙ නෙරයිකා භවන්ති;
තස්මා අහං ඛත්තධම්මං පහාය, සච්චානුරක්ඛී පුනරාගතොස්මි;
යජස්සු යඤ්ඤං ඛාද මං පොරිසාදා’’ති.

තත්ථ **කුසලාති** තදත්ථාය පටිපජ්ජනකුසලා. **පායෙනාති** යෙභුය්යෙන නෙරයිකා. යෙ පන තත්ථ න නිබ්බත්තන්ති, තෙ සෙසාපායෙසු නිබ්බත්තන්ති.

පොරිසාදො ආහ –

432.

‘‘පාසාදවාසා පථවීගවාස්සා, කාමිත්ථියො කාසිකචන්දනඤ්ච;
සබ්බං තහිං ලභසි සාමිතාය, සච්චෙන කිං පස්සසි ආනිසංස’’න්ති.

තත්ථ **පාසාදවාසාති**, සම්ම සුතසොම, තව තිණ්ණං උතූනං අනුච්ඡවිකා දිබ්බවිමානකප්පා තයො නිවාසපාසාදා. **පථවීගවාස්සාති** පථවී ච ගාවො ච අස්සා ච බහූ. **කාමිත්ථියොති** කාමවත්ථුභූතා ඉත්ථියො. **කාසිකචන්දනඤ්චාති** කාසිකවත්ථඤ්ච ලොහිතචන්දනඤ්ච. **සබ්බං තහින්ති** එතඤ්ච අඤ්ඤඤ්ච උපභොගපරිභොගං සබ්බං ත්වං තහිං අත්තනො නගරෙ **සාමිතාය ලභසි,** සාමී හුත්වා යථා ඉච්ඡසි, තථා පරිභුඤ්ජිතුං ලභති, සො ත්වං සබ්බමෙතං පහාය සච්චානුරක්ඛී ඉධාගච්ඡන්තො සච්චෙන කිං ආනිසංසං පස්සසීති.

බොධිසත්තො ආහ –

433.

‘‘යෙ කෙචිමෙ අත්ථි රසා පථබ්‍යා, සච්චං තෙසං සාදුතරං රසානං;

සච්චෙ ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච, තරන්ති ජාතිමරණස්ස පාර’’න්ති.

තත්ථ **සාදුතරන්ති** යස්මා සබ්බෙපි රසා සත්තානං සච්චකාලෙයෙව පණීතා මධුරා හොන්ති, තස්මා සච්චං තෙසං සාදුතරං රසානං, යස්මා වා විරතිසච්චවචීසච්චෙ ඨිතා ජාතිමරණසඞ්ඛාතස්ස තෙභූමකවට්ටස්ස පාරං අමතමහානිබ්බානං තරන්ති පාපුණන්ති, තස්මාපි තං සාදුතරන්ති.

එවමස්ස මහාසත්තො සච්චෙ ආනිසංසං කථෙසි. තතො පොරිසාදො විකසිතපදුමපුණ්ණචන්දසස්සිරිකමෙවස්ස මුඛං ඔලොකෙත්වා ‘‘අයං සුතසොමො අඞ්ගාරචිතකං මඤ්ච සූලං තච්ඡන්තං පස්සති, චිත්තුත්‍රාසමත්තම්පිස්ස නත්ථි, කිං නු ඛො එස සතාරහගාථානං ආනුභාවො, උදාහු සච්චස්ස, අඤ්ඤස්සෙව වා කස්සචී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘පුච්ඡිස්සාමි තාව න’’න්ති පුච්ඡන්තො ගාථමාහ –

434.

‘‘මුත්තො තුවං පොරිසාදස්ස හත්ථා, ගන්ත්වා සකං මන්දිරං කාමකාමී;
අමිත්තහත්ථං පුනරාගතොසි, න හි නූන තෙ මරණභයං ජනින්ද;
අලීනචිත්තො අසි සච්චවාදී’’ති.

මහාසත්තොපිස්ස ආචික්ඛන්තො ආහ –

435.

‘‘කතා මෙ කල්‍යාණා අනෙකරූපා, යඤ්ඤා යිට්ඨා යෙ විපුලා පසත්ථා;
විසොධිතො පරලොකස්ස මග්ගො, ධම්මෙ ඨිතො කො මරණස්ස භායෙ.

436.

‘‘කතා මෙ කල්‍යාණා අනෙකරූපා, යඤ්ඤා යිට්ඨා යෙ විපුලා පසත්ථා;
අනානුතප්පං පරලොකං ගමිස්සං, යජස්සු යඤ්ඤං අද මං පොරිසාද.

437.

‘‘පිතා ච මාතා ච උපට්ඨිතා මෙ, ධම්මෙන මෙ ඉස්සරියං පසත්ථං;
විසොධිතො පරලොකස්ස මග්ගො, ධම්මෙ ඨිතො කො මරණස්ස භායෙ.

438.

‘‘පිතා ච මාතා ච උපට්ඨිතා මෙ, ධම්මෙන මෙ ඉස්සරියං පසත්ථං;
අනානුතප්පං පරලොකං ගමිස්සං, යජස්සු යඤ්ඤං අද මං පොරිසාද.

439.

‘‘ඤාතීසු මිත්තෙසු කතා මෙ කාරා, ධම්මෙන මෙ ඉස්සරියං පසත්ථං;
විසොධිතො පරලොකස්ස මග්ගො, ධම්මෙ ඨිතො කො මරණස්ස භායෙ.

440.

‘‘ඤාතීසු මිත්තෙසු කතා මෙ කාරා, ධම්මෙන මෙ ඉස්සරියං පසත්ථං;
අනානුතප්පං පරලොකං ගමිස්සං, යජස්සු යඤ්ඤං අද මං පොරිසාද.

441.

‘‘දින්නං මෙ දානං බහුධා බහූනං, සන්තප්පිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච;
විසොධිතො පරලොකස්ස මග්ගො, ධම්මෙ ඨිතො කො මරණස්ස භායෙ.

442.

‘‘දින්නං මෙ දානං බහුධා බහූනං, සන්තප්පිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච;
අනානුතප්පං පරලොකං ගමිස්සං, යජස්සු යඤ්ඤං අද මං පොරිසාදා’’ති.

තත්ථ **කල්‍යාණාති** කල්‍යාණකම්මා. **අනෙකරූපාති** දානාදිවසෙන අනෙකවිධා. **යඤ්ඤාති** දසවිධදානවත්ථුපරිච්චාගවසෙන අතිවිපුලා පණ්ඩිතෙහි පසත්ථා යඤ්ඤාපි යිට්ඨා පවත්තිතා. **ධම්මෙ ඨිතොති** එවං ධම්මෙ පතිට්ඨිතො මාදිසො කො නාම මරණස්ස භායෙය්‍ය. **අනානුතප්පන්ති** අනානුතප්පමානො. **ධම්මෙන මෙ ඉස්සරියං පසත්ථන්ති** දසවිධං රාජධම්මං අකොපෙත්වා ධම්මෙනෙව මයා රජ්ජං පසාසිතං. **කාරාති** ඤාතීසු ඤාතිකිච්චානි, මිත්තෙසු ච මිත්තකිච්චානි. **දානන්ති** සවත්ථුකචෙතනා. **බහුධාති** බහූහි ආකාරෙහි. **බහූනන්ති** න පඤ්චන්නං, න දසන්නං, සතස්සපි සහස්සස්සපි සතසහස්සස්සපි දින්නමෙව. **සන්තප්පිතාති** ගහිතගහිතභාජනානි පූරෙත්වා සුට්ඨු තප්පිතා.

තං සුත්වා පොරිසාදො ‘‘අයං සුතසොමමහාරාජා සප්පුරිසො ඤාණසම්පන්නො මධුරධම්මකථිකො, සචාහං එතං ඛාදෙය්‍යං, මුද්ධා මෙ සත්තධා ඵලෙය්‍ය, පථවී වා පන මෙ විවරං දදෙය්‍යා’’ති භීතතසිතො හුත්වා, ‘‘සම්ම, න ත්වං මයා ඛාදිතබ්බරූපො’’ති වත්වා ගාථමාහ –

443.

‘‘විසං පජානං පුරිසො අදෙය්‍ය, ආසීවිසං ජලිතමුග්ගතෙජං;
මුද්ධාපි තස්ස විඵලෙය්‍ය සත්තධා, යො තාදිසං සච්චවාදිං අදෙය්‍යා’’ති.

තත්ථ **විසන්ති** තත්ථෙව මාරණසමත්ථං හලාහලවිසං. **ජලිතන්ති** අත්තනො විසතෙජෙන ජලිතං තෙනෙව උග්ගතෙජං අග්ගික්ඛන්ධං විය චරන්තං ආසීවිසං වා පන සො ගීවාය ගණ්හෙය්‍ය.

ඉති සො මහාසත්තං ‘‘හලාහලවිසසදිසො ත්වං, කො තං ඛාදිස්සතී’’ති වත්වා ගාථා සොතුකාමො තං යාචිත්වා තෙන ධම්මගාරවජනනත්ථං ‘‘එවරූපානං අනවජ්ජගාථානං ත්වං අභාජන’’න්ති පටික්ඛිත්තොපි ‘‘සකලජම්බුදීපෙ ඉමිනා සදිසො පණ්ඩිතො නත්ථි, අයං මම හත්ථා මුච්චිත්වා ගන්ත්වා තා ගාථා සුත්වා ධම්මකථිකස්ස සක්කාරං කත්වා නලාටෙන මච්චුං ආදාය පුනාගතො, අතිවිය සාධුරූපා ගාථා භවිස්සන්තී’’ති සුට්ඨුතරං සඤ්ජාතධම්මස්සවනාදරො හුත්වා තං යාචන්තො ගාථමාහ –

444.

‘‘සුත්වා ධම්මං විජානන්ති, නරා කල්‍යාණපාපකං;
අපි ගාථා සුණිත්වාන, ධම්මෙ මෙ රමතෙ මනො’’ති.

තස්සත්ථො – ‘‘සම්ම සුතසොම, නරා නාම ධම්මං සුත්වා කල්‍යාණම්පි පාපකම්පි ජානන්ති, අප්පෙව නාම තා ගාථා සුත්වා මමපි කුසලකම්මපථධම්මෙ මනො රමෙය්‍යා’’ති.

අථ මහාසත්තො ‘‘සොතුකාමො දානි පොරිසාදො, කථෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘තෙන හි, සම්ම, සාධුකං සුණාහී’’ති තං ඔහිතසොතං කත්වා නන්දබ්‍රාහ්මණෙන කථිතනියාමෙනෙව ගාථානං ථුතිං කත්වා ඡසු කාමාවචරදෙවෙසු එකකොලාහලං කත්වා දෙවතාසු සාධුකාරං දදමානාසු පොරිසාදස්ස ධම්මං කථෙසි –

445.

‘‘සකිදෙව මහාරාජ, සබ්භි හොති සමාගමො;
සා නං සඞ්ගති පාලෙති, නාසබ්භි බහු සඞ්ගමො.

446.

‘‘සබ්භිරෙව සමාසෙථ, සබ්භි කුබ්බෙථ සන්ථවං;
සතං සද්ධම්මමඤ්ඤාය, සෙය්‍යො හොති න පාපියො.

447.

‘‘ජීරන්ති වෙ රාජරථා සුචිත්තා, අථො සරීරම්පි ජරං උපෙති;
සතඤ්ච ධම්මො න ජරං උපෙති, සන්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්ති.

448.

‘‘නභඤ්ච දූරෙ පථවී ච දූරෙ, පාරං සමුද්දස්ස තදාහු දූරෙ;
තතො හවෙ දූරතරං වදන්ති, සතඤ්ච ධම්මො අසතඤ්ච රාජා’’ති.

තස්ස තෙන සුකථිතත්තා චෙව අත්තනො පණ්ඩිතභාවෙන ච තා ගාථා සබ්බඤ්ඤුබුද්ධකථිතා වියාති චින්තෙන්තස්ස සකලසරීරං පඤ්චවණ්ණාය පීතියා පරිපූරි, බොධිසත්තෙ මුදුචිත්තං අහොසි, සෙතච්ඡත්තදායකං පිතරං විය නං අමඤ්ඤි. සො ‘‘අහං සුතසොමස්ස දාතබ්බං කිඤ්චි හිරඤ්ඤසුවණ්ණං න පස්සාමි, එකෙකාය පනස්ස ගාථාය එකෙකං වරං දස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

449.

‘‘ගාථා ඉමා අත්ථවතී සුබ්‍යඤ්ජනා, සුභාසිතා තුය්හ ජනින්ද සුත්වා;
ආනන්දි විත්තො සුමනො පතීතො, චත්තාරි තෙ සම්ම වරෙ දදාමී’’ති.

තත්ථ **ආනන්දීති** ආනන්දජාතො. සෙසානි තස්සෙව වෙවචනානි. චත්තාරොපි හෙතෙ තුට්ඨාකාරා එව.

අථ නං මහාසත්තො ‘‘කිං නාම ත්වං වරං දස්සසී’’ති අපසාදෙන්තො ගාථමාහ –

450.

‘‘යො නත්තනො මරණං බුජ්ඣසි තුවං, හිතාහිතං විනිපාතඤ්ච සග්ගං;
ගිද්ධො රසෙ දුච්චරිතෙ නිවිට්ඨො, කිං ත්වං වරං දස්සසි පාපධම්ම.

451.

‘‘අහඤ්ච තං ‘දෙහි වර’න්ති වජ්ජං, ත්වං චාපි දත්වා න අවාකරෙය්‍ය;
සන්දිට්ඨිකං කලහමිමං විවාදං, කො පණ්ඩිතො ජානමුපබ්බජෙය්‍යා’’ති.

තත්ථ **යොති** යො ත්වං ‘‘මරණධම්මොමහස්මී’’ති අත්තනොපි මරණං න බුජ්ඣසි න ජානාසි, පාපකම්මමෙව කරොසි. **හිතාහිතන්ති** ‘‘ඉදං මෙ කම්මං හිතං, ඉදං අහිතං, ඉදං විනිපාතං නෙස්සති, ඉදං සග්ග’’න්ති න ජානාසි. **රසෙති** මනුස්සමංසරසෙ. **වජ්ජන්ති** වදෙය්‍යං. **න අවාකරෙය්‍යාති** වාචාය දත්වා ‘‘දෙහි මෙ වර’’න්ති වුච්චමානො න අවාකරෙය්‍යාසි න දදෙය්‍යාසි. **උපබ්බජෙය්‍යාති** කො ඉමං කලහං පණ්ඩිතො උපගච්ඡෙය්‍ය.

තතො පොරිසාදො ‘‘නායං මය්හං සද්දහති, සද්දහාපෙස්සාමි න’’න්ති ගාථමාහ –

452.

‘‘න තං වරං අරහති ජන්තු දාතුං, යං වාපි දත්වා න අවාකරෙය්‍ය;

වරස්සු සම්ම අවිකම්පමානො, පාණං චජිත්වානපි දස්සමෙවා’’ති.

තත්ථ **අවිකම්පමානොති** අනොලීයමානො.

අථ මහාසත්තො ‘‘අයං අතිවිය සූරො හුත්වා කථෙති, කරිස්සති මෙ වචනං, වරං ගණ්හිස්සාමි, සචෙ පන ‘‘මනුස්සමංසං න ඛාදිතබ්බ’න්ති පඨමමෙව වරං වාරයිස්සං, අතිවිය කිලමිස්සති, පඨමං අඤ්ඤෙ තයො වරෙ ගහෙත්වා පච්ඡා එතං ගණ්හිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ –

453.

‘‘අරියස්ස අරියෙන සමෙති සඛ්‍යං, පඤ්ඤස්ස පඤ්ඤාණවතා සමෙති;

පස්සෙය්‍ය තං වස්සසතං අරොගං, එතං වරානං පඨමං වරාමී’’ති.

තත්ථ **අරියස්සාති** ආචාරඅරියස්ස. **සඛ්‍යන්ති** සඛිධම්මො මිත්තධම්මො. **පඤ්ඤාණවතාති** ඤාණසම්පන්නෙන. **සමෙතීති** ගඞ්ගොදකං විය යමුනොදකෙන සංසන්දති. ධාතුසො හි සත්තා සංසන්දන්ති. **පස්සෙය්‍ය තන්ති** සුතසොමො පොරිසාදස්ස චිරං ජීවිතං ඉච්ඡන්තො විය පඨමං අත්තනො ජීවිතවරං යාචති. පණ්ඩිතස්ස හි ‘‘මම ජීවිතං දෙහී’’ති වත්තුං අයුත්තං, අපිච සො ‘මය්හමෙව එස ආරොග්‍යං ඉච්ඡතී’ති චින්තෙත්වා තුස්සිස්සතීති එවමාහ.

සොපි තං සුත්වාව ‘‘අයං ඉස්සරියා ධංසෙත්වා ඉදානි මංසං ඛාදිතුකාමස්ස එවං මහාඅනත්ථකරස්ස මහාචොරස්ස මය්හමෙව ජීවිතං ඉච්ඡති, අහො මම හිතකාමො’’ති තුට්ඨමානසො වඤ්චෙත්වා වරස්ස ගහිතභාවං අජානිත්වා තං වරං දදමානො ගාථමාහ –

454.

‘‘අරියස්ස අරියෙන සමෙති සඛ්‍යං, පඤ්ඤස්ස පඤ්ඤාණවතා සමෙති;

පස්සාසි මං වස්සසතං අරොගං, එතං වරානං පඨමං දදාමී’’ති.

තත්ථ **වරානන්ති** චතුන්නං වරානං පඨමං.

තතො බොධිසත්තො ආහ –

455.

‘‘යෙ ඛත්තියාසෙ ඉධ භූමිපාලා, මුද්ධාභිසිත්තා කතනාමධෙය්‍යා;

න තාදිසෙ භූමිපතී අදෙසි, එතං වරානං දුතියං වරාමී’’ති.

තත්ථ **කතනාමධෙය්‍යාති** මුද්ධනි අභිසිත්තත්තාව ‘‘මුද්ධාභිසිත්තා’’ති කතනාමධෙය්‍යා. **න තාදිසෙති** තාදිසෙ ඛත්තියෙ න අදෙසි මා ඛාදි.

ඉති සො දුතියං වරං ගණ්හන්තො පරොසතානං ඛත්තියානං ජීවිතවරං ගණ්හි. පොරිසාදොපිස්ස දදමානො ආහ –

456.

‘‘යෙ ඛත්තියාසෙ ඉධ භූමිපාලා, මුද්ධාභිසිත්තා කතනාමධෙය්‍යා;
න තාදිසෙ භූමිපතී අදෙමි, එතං වරානං දුතියං දදාමී’’ති.

කිං පන තෙ තෙසං සද්දං සුණන්ති, න සුණන්තීති? න සබ්බං සුණන්ති. පොරිසාදෙන හි රුක්ඛස්ස ධූමජාලඋපද්දවභයෙන පටික්කමිත්වා අග්ගි කතො, අග්ගිනො ච රුක්ඛස්ස ච අන්තරෙ නිසීදිත්වා මහාසත්තො තෙන සද්ධිං කථෙසි, තස්මා සබ්බං අසුත්වා උපඩ්ඪුපඩ්ඪං සුණිංසු. තෙ ‘‘ඉදානි සුතසොමො පොරිසාදං දමෙස්සති, මා භායථා’’ති අඤ්ඤමඤ්ඤං සමස්සාසෙසුං. තස්මිං ඛණෙ මහාසත්තො ඉමං ගාථමාහ –

457.

‘‘පරොසතං ඛත්තියා තෙ ගහීතා, තලාවුතා අස්සුමුඛා රුදන්තා;
සකෙ තෙ රට්ඨෙ පටිපාදයාහි, එතං වරානං තතියං වරාමී’’ති.

තත්ථ **පරොසතන්ති** අතිරෙකසතං. **තෙ ගහීතාති** තයා ගහිතා. **තලාවුතාති** හත්ථතලෙසු ආවුතා.

ඉති මහාසත්තො තතියං වරං ගණ්හන්තො තෙසං ඛත්තියානං සකරට්ඨනිය්‍යාතනවරං ගණ්හි. කිංකාරණා? සො අඛාදන්තොපි වෙරභයෙන සබ්බෙ තෙ දාසෙ කත්වා අරඤ්ඤෙයෙව වාසෙය්‍ය, මාරෙත්වා වා ඡඩ්ඩෙය්‍ය, පච්චන්තං නෙත්වා වා වික්කිණෙය්‍ය, තස්මා තෙසං සකරට්ඨනිය්‍යාතනවරං ගණ්හි. ඉතරොපිස්ස දදමානො ඉමං ගාථමාහ –

458.

‘‘පරොසතං ඛත්තියා මෙ ගහීතා, තලාවුතා අස්සුමුඛා රුදන්තා;
සකෙ තෙ රට්ඨෙ පටිපාදයාමි, එතං වරානං තතියං දදාමී’’ති.

චතුත්ථං පන වරං ගණ්හන්තො බොධිසත්තො ඉමං ගාථමාහ –

459.

‘‘ඡිද්දං තෙ රට්ඨං බ්‍යථිතා භයා හි, පුථූ නරා ලෙණමනුප්පවිට්ඨා;
මනුස්සමංසං විරමෙහි රාජ, එතං වරානං චතුත්ථං වරාමී’’ති.

තත්ථ **ඡිද්දන්ති** න ඝනවාසං තත්ථ තත්ථ ගාමාදීනං උට්ඨිතත්තා සච්ඡිද්දං. **බ්‍යථිතා භයාහීති** ‘‘පොරිසාදො ඉදානි ආගමිස්සතී’’ති තව භයෙන කම්පිතා. **ලෙණමනුප්පවිට්ඨාති** දාරකෙ හත්ථෙසු ගහෙත්වා තිණගහනාදිනිලීයනට්ඨානං පවිට්ඨා. **මනුස්සමංසන්ති** දුග්ගන්ධං ජෙගුච්ඡං

පටික්කූලං මනුස්සමංසං පජහ. නිස්සක්කත්ථෙ වා උපයොගං, මනුස්සමංසතො විරමාහීති අත්ථො.

එවං වුත්තෙ පොරිසාදො පාණිං පහරිත්වා හසන්තො ‘‘සම්ම සුතසොම කිං නාමෙතං කථෙසි, කථාහං තුම්හාකං එතං වරං දස්සාමි, සචෙ ගණ්හිතුකාමො, අඤ්ඤං ගණ්හාහී’’ති වත්වා ගාථමාහ –

460.

‘‘අද්ධා හි සො භක්ඛො මම මනාපො, එතස්ස හෙතුම්හි වනං පවිට්ඨො;
සොහං කථං එත්තො උපාරමෙය්‍යං, අඤ්ඤං වරානං චතුත්ථං වරස්සූ’’ති.

තත්ථ **වනන්ති** රජ්ජං පහාය ඉමං වනං පවිට්ඨො.

අථ නං මහාසත්තො ‘‘ත්වං ‘මනුස්සමංසස්ස පියතරත්තා තතො විරමිතුං න සක්කොමී’’ති වදසි. යො හි පියං නිස්සාය පාපං කරොති, අයං බාලො’’ති වත්වා ගාථමාහ –

461.

‘‘න වෙ ‘පියං මෙ’ති ජනින්ද තාදිසො, අත්තං නිරංකච්ච පියානි සෙවති;
අත්තාව සෙය්‍යො පරමා ච සෙය්‍යො, ලබ්භා පියා ඔචිතත්ථෙන පච්ඡා’’ති.

තත්ථ **තාදිසොති** ජනින්ද තාදිසො යුවා අභිරූපො මහායසො ‘‘ඉදං නාම මෙ පිය’’න්ති පියවත්ථුලොභෙන තත්ථ අත්තානං නිරංකත්වා සබ්බසුගතීහි චෙව සුඛවිසෙසෙහි ච චවිත්වා නිරයෙ පාතෙත්වා න වෙ පියානි සෙවති. **පරමා ච සෙය්‍යොති** පුරිසස්ස හි පරමා පියවත්ථුම්හා අත්තාව වරතරො. කිංකාරණා? **ලබ්භා පියාති**, පියා නාම විසයවසෙන චෙව පුඤ්ඤෙන ච ඔචිතත්ථෙන වඩ්ඪිතත්ථෙන දිට්ඨධම්මෙ චෙව පරත්ථ ච දෙවමනුස්සසම්පත්තිං පත්වා සක්කා ලද්ධුං.

එවං වුත්තෙ පොරිසාදො භයප්පත්තො හුත්වා ‘‘අහං සුතසොමෙන ගහිතං වරං විස්සජ්ජාපෙතුම්පි මනුස්සමංසතො විරමිතුම්පි න සක්කොමි, කිං නු ඛො කරිස්සාමී’’ති අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි ගාථමාහ –

462.

‘‘පියං මෙ මානුසං මංසං, සුතසොම විජානහි;
නම්හි සක්කා නිවාරෙතුං, අඤ්ඤං වරං සම්ම වරස්සූ’’ති.

තත්ථ **විජානහීති** ත්වම්පි ජානාහි.

තතො බොධිසත්තො ආහ –

463.

‘‘යො වෙ ‘පියං මෙ’ති පියානුරක්ඛී, අත්තං නිරංකච්ච පියානි සෙවති;

සොණ්ඩොව පිත්වා විසමිස්සපානං, තෙනෙව සො හොති දුක්ඛී පරත්ථ.

464.

‘‘යො චීධ සඞ්ඛාය පියානි හිත්වා, කිච්ඡෙනපි සෙවති අරියධම්මෙ;

දුක්ඛිතොව පිත්වාන යථොසධානි, තෙනෙව සො හොති සුඛී පරත්ථා’’ති.

තත්ථ **යො වෙ**ති, සම්ම පොරිසාද, යො පුරිසො ‘‘ඉදං මෙ පිය’’න්ති පාපකිරියාය අත්තානං නිරංකත්වා පියානි වත්ථූනි සෙවති, සො සුරාපෙමෙන විසමිස්සං සුරං පිත්වා සොණ්ඩො විය තෙන පාපකම්මෙන පරත්ථ නිරයාදීසු දුක්ඛී හොති. **සඞ්ඛායා**ති ජානිත්වා තුලෙත්වා. **පියානි හිත්වා**ති අධම්මපටිසංයුත්තානි පියානි ඡඩ්ඩෙත්වා.

එවං වුත්තෙ පොරිසාදො කලූනං පරිදෙවන්තො ගාථමාහ –

465.

‘‘ඔහායහං පිතරං මාතරඤ්ච, මනාපියෙ කාමගුණෙ ච පඤ්ච;

එතස්ස හෙතුම්හි වනං පවිට්ඨො, තං තෙ වරං කින්ති මහං දදාමී’’ති.

තත්ථ **එතස්සා**ති මනුස්සමංසස්ස. **කින්ති මහ**න්ති කින්ති කත්වා අහං තං වරං දෙමි.

තතො මහාසත්තො ඉමං ගාථමාහ –

466.

‘‘න පණ්ඩිතා දිගුණමාහු වාක්‍යං, සච්චප්පටිඤ්ඤාව භවන්ති සන්තො;

‘වරස්සු සම්ම’ ඉති මං අවොච, ඉච්චබ්‍රවී ත්වං න හි තෙ සමෙතී’’ති.

තත්ථ **දිගුණ**න්ති, සම්ම පොරිසාද, පණ්ඩිතා නාම එකං වත්වා පුන තං විසංවාදෙන්තා දුතියං වචනං න කථෙන්ති. **ඉති මං අවොචා**ති, ‘‘සම්ම සුතසොම වරස්සු වර’’න්ති එවං මං අභාසසි. **ඉච්චබ්‍රවී**ති තස්මා යං ත්වං ඉති අබ්‍රවි, තං තෙ ඉදානි න සමෙති.

සො පුන රොදන්තො එව ගාථමාහ –

467.

‘‘අපුඤ්ඤලාභං අයසං අකිත්තිං, පාපං බහුං දුච්චරිතං කිලෙසං;
මනුස්සමංසස්ස කතෙ උපාගා, තං තෙ වරං කින්ති මහං දදෙය්‍යා’’න්ති.

තත්ථ **පාපන්ති** කම්මපථං අප්පත්තං. **දුච්චරිතන්ති** කම්මපථප්පත්තං. **කිලෙසන්ති** දුක්ඛං. **මනුස්සමංසස්ස කතෙති** මනුස්සමංසස්ස හෙතු. **උපාගාති** උපගතොම්හි. **තං තෙති** තං තුය්හං කථාහං වරං දෙමි, මා මං වාරයි, අනුකම්පං කාරුඤ්ඤං මයි කරොහි, අඤ්ඤං වරං ගණ්හාහීති ආහ.

අථ මහාසත්තො ආහ –

468.

‘‘න තං වරං අරහති ජන්තු දාතුං, යං වාපි දත්වා න අවාකරෙය්‍ය;
වරස්සු සම්ම අවිකම්පමානො, පාණං චජිත්වානපි දස්සමෙවා’’ති.

එවං තෙන පඨමං වුත්තගාථං ආහරිත්වා දස්සෙත්වා වරදානෙ උස්සාහෙන්තො ගාථා ආහ –

469.

‘‘පාණං චජන්ති සන්තො නාපි ධම්මං, සච්චප්පටිඤ්ඤාව භවන්ති සන්තො;
දත්වා වරං ඛිප්පමවාකරොහි, එතෙන සම්පජ්ජ සුරාජසෙට්ඨ.

470.

‘‘චජෙ ධනං අඞ්ගවරස්ස හෙතු, අඞ්ගං චජෙ ජීවිතං රක්ඛමානො;
අඞ්ගං ධනං ජීවිතඤ්චාපි සබ්බං, චජෙ නරො ධම්මමනුස්සරන්තො’’ති.

තත්ථ **පාණන්ති** ජීවිතං. සන්තො නාම අපි ජීවිතං චජන්ති, න ධම්මං. **ඛිප්පමවාකරොහීති** ඉධ ඛිප්පං මය්හං දෙහීති අත්ථො. **එතෙනාති** එතෙන ධම්මෙන චෙව සච්චෙන ච සම්පජ්ජ සම්පන්නො උපපන්නො හොහි. **සුරාජසෙට්ඨාති** තං පග්ගණ්හන්තො ආලපති. **චජෙ ධනන්ති,** සම්ම පොරිසාද, පණ්ඩිතො පුරිසො හත්ථපාදාදිම්හි අඞ්ගෙ ඡිජ්ජමානෙ තස්ස රක්ඛණත්ථාය බහුම්පි ධනං චජෙය්‍ය. **ධම්මමනුස්සරන්තොති** අඞ්ගධනජීවිතානි පරිච්චජන්තොපි ‘‘සතං ධම්මං න වීතික්කමිස්සාමී’’ති එවං ධම්මං අනුස්සරන්තො.

එවං මහාසත්තො ඉමෙහි කාරණෙහි තං සච්චෙ පතිට්ඨාපෙත්වා ඉදානි අත්තනො ගුරුභාවං දස්සෙතුං ගාථමාහ –

471.

‘‘යස්මා හි ධම්මං පුරිසො විජඤ්ඤා, යෙ චස්ස කඞ්ඛං විනයන්ති සන්තො;
තං හිස්ස දීපඤ්ච පරායණඤ්ච, න තෙන මිත්තිං ජිරයෙථ පඤ්ඤො’’ති.

තත්ථ **යස්මාති** යම්හා පුරිසා. **ධම්මන්ති** කුසලාකුසලජොතකං කාරණං. **විජඤ්ඤාති** විජානෙය්‍ය. **තං හිස්සාති** තං ආචරියකුලං එතස්ස පුග්ගලස්ස පතිට්ඨානට්ඨෙන **දීපං,** උප්පන්නෙ භයෙ ගන්තබ්බට්ඨානට්ඨෙන **පරායණඤ්ච. න තෙන මිත්තින්ති** තෙන ආචරියපුග්ගලෙන සහ සො පණ්ඩිතො කෙනචිපි කාරණෙන මිත්තිං න ජීරයෙථ න විනාසෙය්‍ය.

එවඤ්ච පන වත්වා, ‘‘සම්ම පොරිසාද, ගුණවන්තස්ස ආචරියස්ස වචනං නාම භින්දිතුං න වට්ටති, අහඤ්ච තරුණකාලෙපි තව පිට්ඨිආචරියො හුත්වා බහුං සික්ඛං සික්ඛාපෙසිං, ඉදානිපි බුද්ධලීලාය සතාරහා ගාථා තෙ කථෙසිං, තෙන මෙ වචනං කාතුං අරහසී’’ති ආහ. තං සුත්වා පොරිසාදො ‘‘අයං සුතසොමො මය්හං ආචරියො චෙව පණ්ඩිතො ච, වරො චස්ස මයා දින්නො, කිං සක්කා කාතුං, එකස්මිං අත්තභාවෙ මරණං නාම ධුවං, මනුස්සමංසං න ඛාදිස්සාමි, දස්සාමිස්ස වර’’න්ති අස්සුධාරාහි පවත්තමානාහි උට්ඨාය සුතසොමනරින්දස්ස පාදෙසු පතිත්වා වරං දදමානො ඉමං ගාථමාහ –

472.

‘‘අද්ධා හි සො භක්ඛො මම මනාපො, එතස්ස හෙතුම්හි වනං පවිට්ඨො;
සචෙ ච මං යාචසි එතමත්ථං, එතම්පි තෙ සම්ම වරං දදාමී’’ති.

අථ නං මහාසත්තො එවමාහ – ‘‘සම්ම, සීලෙ ඨිතස්ස මරණම්පි වරං, ගණ්හාමි, මහාරාජ, තයා දින්නං වරං, අජ්ජ පට්ඨාය අරියපථෙ පතිට්ඨිතොසි, එවං සන්තෙපි තං යාචාමි, සචෙ තෙ මයි සිනෙහො අත්ථි, පඤ්ච සීලානි ගණ්හ, මහාරාජා’’ති. ‘‘සාධු, සම්ම, දෙහි මෙ සීලානී’’ති. ‘‘ගණ්හ මහාරාජා’’ති. සො මහාසත්තං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. මහාසත්තොපි නං පඤ්චසීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි. තස්මිං ඛණෙ තත්ථ සන්නිපතිතා භුම්මා දෙවා මහාසත්තෙ පීතිං ජනෙත්වා ‘‘අවීචිතො යාව භවග්ගා අඤ්ඤො පොරිසාදං මනුස්සමංසතො නිවාරෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, අහො සුතසොමෙන දුක්කරතරං කත’’න්ති මහන්තෙන සද්දෙන වනං උන්නාදෙන්තා සාධුකාරං අදංසු. තෙසං සද්දං සුත්වා චාතුමහාරාජිකාති එවං යාව බ්‍රහ්මලොකා එකකොලාහලං අහොසි. රුක්ඛෙ ලග්ගිතරාජානොපි තං දෙවතානං සාධුකාරසද්දං සුණිංසු. රුක්ඛදෙවතාපි සකවිමානෙ ඨිතාව සාධුකාරමදාසි. ඉති දෙවතානං සද්දොව සූයති, රූපං න දිස්සති. දෙවතානං සාධුකාරසද්දං සුත්වා රාජානො චින්තයිංසු – ‘‘සුතසොමං නිස්සාය නො ජීවිතං ලද්ධං, දුක්කරං කතං සුතසොමෙන පොරිසාදං දමෙන්තෙනා’’ති

බොධිසත්තස්ස ථුතිං කරිංසු. පොරිසාදො මහාසත්තස්ස පාදෙ වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං බොධිසත්තො – ‘‘සම්ම, ඛත්තියෙ මොචෙහී’’ති ආහ. සො චින්තෙසි ‘‘අහං එතෙසං පච්චාමිත්තො, එතෙ මයා මොචිතා ‘ගණ්හථ නො පච්චාමිත්ත’න්ති මං හිංසෙය්‍යුං, මයා ජීවිතං චජන්තෙනපි න සක්කා සුතසොමස්ස සන්තිකා ගහිතං සීලං භින්දිතුං, ඉමිනා සද්ධියෙව ගන්ත්වා මොචෙස්සාමි, එවං මෙ භයං න භවිස්සතී’’ති. අථ බොධිසත්තං වන්දිත්වා, ‘‘සුතසොම, උභොපි ගන්ත්වා ඛත්තියෙ මොචෙස්සාමා’’ති වත්වා ගාථමාහ –

473.

‘‘සත්ථා ච මෙ හොසි සඛා ච මෙසි, වචනම්පි තෙ සම්ම අහං අකාසිං;
තුවම්පි මෙ සම්ම කරොහි වාක්‍යං, උභොපි ගන්ත්වාන පමොචයාමා’’ති.

තත්ථ **සත්ථාති** සග්ගමග්ගස්ස දෙසිතත්තා සත්ථා ච, තරුණකාලතො පට්ඨාය සඛා ච.

අථ නං බොධිසත්තො ආහ –

474.

‘‘සත්ථා ච තෙ හොමි සඛා ච ත්‍යම්හි, වචනම්පි මෙ සම්ම තුවං අකාසි;
අහම්පි තෙ සම්ම කරොමි වාක්‍යං, උභොපි ගන්ත්වාන පමොචයාමා’’ති.

එවං වත්වා තෙ උපසඞ්කමිත්වා ආහ –

475.

‘‘කම්මාසපාදෙන විහෙඨිතත්ථ, තලාවුතා අස්සුමුඛා රුදන්තා;
න ජාතු දුබ්භෙථ ඉමස්ස රඤ්ඤො, සච්චප්පටිඤ්ඤං මෙ පටිස්සුණාථා’’ති.

තත්ථ **කම්මාසපාදෙනාති** ඉදං මහාසත්තො ‘‘උභොපි ගන්ත්වාන පමොචයාමා’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා ‘‘ඛත්තියා නාම මානථද්ධා හොන්ති, මුත්තමත්තාව ‘ඉමිනා මයං විහෙඨිතම්හා’ති පොරිසාදං පොථෙය්‍යුම්පි හනෙය්‍යුම්පි, න ඛො පනෙස තෙසු දුබ්භිස්සති, අහං එකකොව ගන්ත්වා පටිඤ්ඤං තාව නෙසං ගණ්හිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා තත්ථ ගන්ත්වා තෙ හත්ථතලෙ ආවුනිත්වා අග්ගපාදඞ්ගුලීහි භූමිං ඵුසමානාහි රුක්ඛසාඛාසු ඔලග්ගිතෙ වාතප්පහරණකාලෙ නාගදන්තෙසු ඔලග්ගිතකුරණ්ඩකදාමානි විය සම්පරිවත්තන්තෙ අද්දස. තෙපි තං දිස්වා ‘‘ඉදානිම්හා මයං අරොගා’’ති

එකප්පහාරෙනෙව මහාවිරවං රවිංසු. අථ නෙ මහාසත්තො ‘‘මා භායිත්ථා’’ති අස්සාසෙත්වා ‘‘මයා පොරිසාදො දමිතො, තුම්හාකං අභයං ගහිතං, තුම්හෙ පන මෙ වචනං කරොථා’’ති වත්වා එවමාහ. තත්ථ **න ජාතූති** එකංසෙනෙව න දුබ්භෙථ.

තෙ ආහංසු –

476.

‘‘කම්මාසපාදෙන විහෙඨිතම්හා, තලාවුතා අස්සුමුඛා රුදන්තා;
න ජාතු දුබ්භෙම ඉමස්ස රඤ්ඤො, සච්චප්පටිඤ්ඤං තෙ පටිස්සුණාමා’’ති.

තත්ථ **පටිස්සුණාමාති** ‘‘එවං පටිඤ්ඤං අධිවාසෙම සම්පටිච්ඡාම, අපිච ඛො පන මයං කිලන්තා කථෙතුං න සක්කොම, තුම්හෙ සබ්බසත්තානං සරණං, තුම්හෙව කථෙථ, මයං වො වචනං සුත්වා පටිඤ්ඤං දස්සාමා’’ති.

අථ නෙ බොධිසත්තො ‘‘තෙන හි පටිඤ්ඤං දෙථා’’ති වත්වා ගාථමාහ –

477.

‘‘යථා පිතා වා අථ වාපි මාතා, අනුකම්පකා අත්ථකාමා පජානං,.

එවමෙව වො හොතු අයඤ්ච රාජා, තුම්හෙ ච වො හොථ යථෙව පුත්තා’’ති.

අථ නං තෙපි සම්පටිච්ඡමානා ඉමං ගාථමාහංසු –

478.

‘‘යථා පිතා වා අථ වාපි මාතා, අනුකම්පකා අත්ථකාමා පජානං;
එවමෙව නො හොතු අයඤ්ච රාජා, මයම්පි හෙස්සාම යථෙව පුත්තා’’ති.

තත්ථ **තුම්හෙ ච වොති වො**-කාරො නිපාතමත්තං.

ඉති මහාසත්තො තෙසං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පොරිසාදං පක්කොසිත්වා ‘‘එහි, සම්ම, ඛත්තියෙ මොචෙහී’’ති ආහ. සො ඛග්ගං ගහෙත්වා එකස්ස රඤ්ඤො බන්ධනං ඡින්දි. රාජා සත්තාහං නිරාහාරො වෙදනප්පත්තො සහ බන්ධනච්ඡෙදා මුච්ඡිතො භූමියං පති. තං දිස්වා මහාසත්තො කාරුඤ්ඤං කත්වා, ‘‘සම්ම පොරිසාද, මා එවං ඡින්දී’’ති එකං රාජානං උභොහි හත්ථෙහි දළ්හං ගහෙත්වා උරෙ කත්වා ‘‘ඉදානි බන්ධනං ඡින්දාහී’’ති ආහ. පොරිසාදො ඛග්ගෙන ඡින්දි. මහාසත්තො ථාමසම්පන්නතාය නං උරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ඔරසපුත්තං විය මුදුචිත්තෙන ඔතාරෙත්වා භූමියං නිපජ්ජාපෙසි. එවං සබ්බෙපි තෙ භූමියං නිපජ්ජාපෙත්වා වණෙ ධොවිත්වා

දාරකානං කණ්ණතො සුත්තකං විය සණිකං රජ්ජුයො නික්කඩ්ඪිත්වා පුබ්බලොහිතං ධොවිත්වා වණෙ නිද්දොසෙ කත්වා, ''සම්ම පොරිසාද, එකං රුක්ඛතචං පාසාණෙ සංසිත්වා ආහරා''ති ආහරාපෙත්වා සච්චකිරියං කත්වා තෙසං හත්ථතලානි මක්ඛෙසි. තඞ්ඛණඤ්ඤෙව වණො ඵාසුකං අහොසි. පොරිසාදො තණ්ඩුලං ගහෙත්වා තරලං පචි, උභො ජනා පරොසතං ඛත්තියෙ පායෙසුං. ඉති තෙ සබ්බෙව සන්තප්පිතා, සූරියො අත්ථඞ්ගතො. පුනදිවසෙ පාතො ච මජ්ඣන්හිකෙ ච සායඤ්ච තරලමෙව පායෙත්වා තතියදිවසෙ සසිත්ථකයාගුං පායෙසුං, තාවතා තෙ අරොගා අහෙසුං.

අථ නෙ මහාසත්තො ''ගන්තුං සක්ඛිස්සථා''ති පුච්ඡිත්වා ''ගච්ඡාමා''ති වුත්තෙ ''එහි, සම්ම පොරිසාද, සකං රට්ඨං ගච්ඡාමා''ති ආහ. සො රොදමානො තස්ස පාදෙසු පතිත්වා ''ත්වං, සම්ම, රාජානො ගහෙත්වා ගච්ඡ, අහං ඉධෙව වනමූලඵලානි ඛාදන්තො වසිස්සාමී''ති ආහ. ''සම්ම, ඉධ කිං කරිස්සසි, රමණීයං තෙ රට්ඨං, බාරාණසියං රජ්ජං කාරෙහී''ති. ''සම්ම කිං කථෙසි, න සක්කා මයා තත්ථ ගන්තුං, සකලනගරවාසිනො හි මෙ වෙරිනො, තෙ 'ඉමිනා මය්හං මාතා ඛාදිතා, මය්හං පිතා, මය්හං භාතා'ති මං පරිභාසිස්සන්ති, 'ගණ්හථ ඉමං චොර'න්ති එකෙකදණ්ඩෙන වා එකෙකලෙඩ්ඩුනා වා මං ජීවිතා වොරොපෙස්සන්ති, අහඤ්ච තුම්හාකං සන්තිකෙ සීලෙසු පතිට්ඨිතො, ජීවිතහෙතුපි න සක්කා මයා පරං මාරෙතුං, තස්මා නාහං ගච්ඡාමි, අහං මනුස්සමංසතො විරතත්තා කිත්තකං ජීවිස්සාමි, ඉදානි මම තුම්හාකං දස්සනං නත්ථී''ති රොදිත්වා ''ගච්ඡථ තුම්හෙ''ති ආහ. අථ මහාසත්තො තස්ස පිට්ඨිං පරිමජ්ජිත්වා, ''සම්ම පොරිසාද, මා චින්තයි, සුතසොමො නාමාහං, මයා තාදිසො කක්ඛළො ඵරුසො විනීතො, බාරාණසිවාසිකෙසු කිං වත්තබ්බං අත්ථි, අහං තං තත්ථ පතිට්ඨාපෙස්සාමි, අසක්කොන්තො අත්තනො රජ්ජං ද්විධා භින්දිත්වා දස්සාමී''ති වත්වා ''තුම්හාකම්පි නගරෙ මම වෙරිනො අත්ථියෙවා''ති වුත්තෙ ''ඉමිනා මම වචනං කරොන්තෙන දුක්කරං කතං, යෙන කෙනචි උපායෙන පොරාණකයසෙ පතිට්ඨපෙතබ්බො එස මයා''ති චින්තෙත්වා තස්ස පලොභනත්ථාය නගරසම්පත්තිං වණ්ණෙන්තො ආහ –

479.

''චතුප්පදං සකුණඤ්චාපි මංසං, සූදෙහි රන්ධං සුකතං සුනිට්ඨිතං;
සුධංව ඉන්දො පරිභුඤ්ජියාන, හිත්වා කථෙකො රමසී අරඤ්ඤෙ.

480.

''තා ඛත්තියා වෙල්ලිවිලාකමජ්ඣා, අලඞ්කතා සම්පරිවාරයිත්වා;
ඉන්දංව දෙවෙසු පමොදයිංසු, හිත්වා කථෙකො රමසී අරඤ්ඤෙ.

481.

''තම්බූපධානෙ බහුගොණකම්හි, සුභම්හි සබ්බස්සයනම්හි සඞ්ගෙ;

සෙය්‍යස්ස මජ්ඣම්හි සුඛං සයිත්වා
හිත්වා කථෙකො රමසී අරඤ්ඤෙ.

482.

‘‘පාණිස්සරං කුම්භථූණං නිසීථෙ, අථොපි වෙ නිප්පුරිසම්පි තූරියං;
බහුං සුගීතඤ්ච සුවාදිතඤ්ච, හිත්වා කථෙකො රමසී අරඤ්ඤෙ.

483.

‘‘උය්‍යානසම්පන්නං පහූතමාල්‍යං, මිගාජිනූපෙතං පුරං සුරම්මං;
හයෙහි නාගෙහි රථෙහුපෙතං, හිත්වා කථෙකො රමසී අරඤ්ඤෙ’’ති.

තත්ථ **සුකතන්ති** නානප්පකාරෙහි සුට්ඨු කතං. **සුනිට්ඨිතන්ති** නානාසම්භාරයොජනෙන සුට්ඨු නිට්ඨිතං. **කථෙකොති** කථං එකො. **රමසීති** මූලඵලාදීනි ඛාදන්තො කථං රමිස්සසි, ‘‘එහි, මහාරාජ, ගමිස්සාමා’’ති. **වෙල්ලිවිලාකමජ්ඣාති** එත්ථ **වෙල්ලීති** රාසි, **විලාකමජ්ඣාති** විලග්ගමජ්ඣා. උත්තත්තඝනසුවණ්ණරාසිපභා චෙව තනුදීඝමජ්ඣා චාති දස්සෙති. **දෙවෙසූති** දෙවලොකෙසු අච්ඡරා ඉන්දං විය රමණීයෙ බාරාණසිනගරෙ පුබ්බෙ තං පමොදයිංසු, තා හිත්වා ඉධ කිං කරිස්සසි, ‘‘එහි, සම්ම, ගච්ඡාමා’’ති. **තම්බූපධානෙති** රත්තූපධානෙ. **සබ්බස්සයනම්හීති** සබ්බත්ථරණත්ථතෙ සයනෙ. **සඞ්ගෙති** අනෙකභූමිකෙ දස්සෙත්වා අද්ධරත්තඅඞ්ගයුත්තෙ තත්ථ ත්වං පුබ්බෙ සයීති අත්ථො. **සුඛන්ති** තාදිසස්ස සයනස්ස මජ්ඣම්හි සුඛං සයිත්වාන ඉදානි කථං අරඤ්ඤෙ රමිස්සසි, ‘‘එහි ගච්ඡාම, සම්මා’’ති. **නිසීථෙති** රත්තිභාගෙ. **හිත්වාති** එවරූපං සම්පත්තිං ඡඩ්ඩෙත්වා. **උය්‍යානසම්පන්නං පහූතමාල්‍යන්ති**, මහාරාජ, තව උය්‍යානසම්පන්නං නානාවිධපුප්ඵං. **මිගාජිනූපෙතං පුරං සුරම්මන්ති** තං උය්‍යානං මිගාජිනං නාම නාමෙන, තෙන උපෙතං පුරම්පි තෙ සුට්ඨු රම්මං. **හිත්වාති** එවරූපං මනොරමං නගරං ඡඩ්ඩෙත්වා.

ඉති මහාසත්තො ‘‘අප්පෙව නාමෙස පුබ්බෙ උපභුත්තපරිභොගරසං සරිත්වා ගන්තුකාමො භවෙය්‍යා’’ති පඨමං භොජනෙන පලොභෙසි, දුතියං කිලෙසෙන, තතියං සයනෙන, චතුත්ථං නච්චගීතවාදිතෙන, පඤ්චමං උය්‍යානෙන චෙව නගරෙන චාති ඉමෙහි එත්තකෙහි පලොභෙත්වා ‘‘එහි, මහාරාජ, අහං තං ආදාය ගන්ත්වා බාරාණසියං පතිට්ඨාපෙත්වා පච්ඡා සකරට්ඨං ගමිස්සාමි, සචෙ බාරාණසිරජ්ජං න ලභිස්සසි, උපඩ්ඪරජ්ජං තෙ දස්සාමි, කිං තෙ අරඤ්ඤවාසෙන, මම වචනං කරොහී’’ති ආහ. සො තස්ස වචනං සුත්වා ගන්තුකාමො හුත්වා ‘‘සුතසොමො මය්හං අත්ථකාමො අනුකම්පකො, පඨමං මං කල්‍යාණෙ පතිට්ඨාපෙත්වා ‘ඉදානි පොරාණකයසෙව පතිට්ඨාපෙස්සාමී’ති වදති, සක්ඛිස්සති චෙස පතිට්ඨාපෙතුං, ඉමිනා සද්ධිංයෙව ගන්තුං වට්ටති, කිං මෙ

අරඤ්ඤවාසෙනා’’ති චින්තෙත්වා තුට්ඨචිත්තො තස්ස ගුණං නිස්සාය වණ්ණං කථෙතුකාමො ‘‘සම්ම, සුතසොම, කල්‍යාණමිත්තසංසග්ගතො සාධුතරං, පාපමිත්තසංසග්ගතො වා පාපතරං නාම නත්ථී’’ති වත්වා ආහ –

484.

‘‘කාළපක්ඛෙ යථා චන්දො, හායතෙව සුවෙ සුවෙ;
කාළපක්ඛූපමො රාජ, අසතං හොති සමාගමො.

485.

‘‘යථාහං රසකමාගම්ම, සූදං කාපුරිසාධමං;
අකාසිං පාපකං කම්මං, යෙන ගච්ඡාමි දුග්ගතිං.

486.

‘‘සුක්කපක්ඛෙ යථා චන්දො, වඩ්ඪතෙව සුවෙ සුවෙ;
සුක්කපක්ඛූපමො රාජ, සතං හොති සමාගමො.

487.

‘‘යථාහං තුවමාගම්ම, සුතසොම විජානහි;
කාහාමි කුසලං කම්මං, යෙන ගච්ඡාමි සුග්ගතිං.

488.

‘‘ථලෙ යථා වාරි ජනින්ද වුට්ඨං, අනද්ධනෙය්‍යං න චිරට්ඨිතීකං;
එවම්පි හොති අසතං සමාගමො, අනද්ධනෙය්‍යො උදකං ථලෙව.

489.

‘‘සරෙ යථා වාරි ජනින්ද වුට්ඨං, චිරට්ඨිතීකං නරවීරසෙට්ඨ;
එවම්පි වෙ හොති සතං සමාගමො, චිරට්ඨිතීකො උදකං සරෙව.

490.

‘‘අබ්‍යායිකො හොති සතං සමාගමො, යාවම්පි තිට්ඨෙය්‍ය තථෙව හොති;
ඛිප්පඤ්හි වෙති අසතං සමාගමො, තස්මා සතං ධම්මො අසබ්භි ආරකා’’ති.

තත්ථ **සුවෙ සුවෙති** දිවසෙ දිවසෙ. **අනද්ධනෙය්‍යන්ති** න අද්ධානක්ඛමං. **සරෙති** සමුද්දෙ. **නරවීරසෙට්ඨාති** නරෙසු වීරියෙන සෙට්ඨ. **උදකං සරෙවාති** සමුද්දෙ වුට්ඨඋදකං විය. **අබ්‍යායිකොති** අවිගච්ඡනකො. **යාවම්පි තිට්ඨෙය්‍යාති** යත්තකං කාලං ජීවිතං තිට්ඨෙය්‍ය, තත්තකං කාලං තථෙව හොති, න ජීරති සප්පුරිසෙහි මිත්තභාවොති.

ඉති පොරිසාදො සත්තහි ගාථාහි මහාසත්තස්සෙව වණ්ණං කථෙසි. මහාසත්තොපි පොරිසාදඤ්ච තෙ ච රාජානො ගහෙත්වා අත්තනො පච්චන්තගාමං අගමාසි. පච්චන්තගාමවාසිනො මහාසත්තං දිස්වා නගරං ගන්ත්වා අමච්චානං ආචික්ඛිංසු. අමච්චා බලකායං ආදාය ගන්ත්වා පරිවාරයිංසු. මහාසත්තො තෙන පරිවාරෙන බාරාණසිරජ්ජං අගමාසි. අන්තරාමග්ගෙ ජනපදවාසිනො බොධිසත්තස්ස පණ්ණාකාරං දත්වා අනුගච්ඡිංසු, මහන්තො පරිවාරො අහොසි, තෙන සද්ධිං බාරාණසිං පාපුණි. තදා පොරිසාදස්ස පුත්තො රාජා හොති, සෙනාපති කාළහත්ථියෙව. නාගරා රඤ්ඤො ආරොචයිංසු – ''මහාරාජ, සුතසොමො කිර පොරිසාදං දමෙත්වා ආදාය ඉධාගච්ඡති, නගරමස්ස පවිසිතුං න දස්සාමා''ති සීඝං නගරද්වාරානි පිදහිත්වා ආවුධහත්ථා අට්ඨංසු. මහාසත්තො ද්වාරානං පිහිතභාවං ඤත්වා පොරිසාදඤ්ච පරොසතඤ්ච රාජානො ඔහාය කතිපයෙහි අමච්චෙහි සද්ධිං ආගන්ත්වා ''අහං සුතසොමරාජා, ද්වාරං විවරථා''ති ආහ. පුරිසා ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. සො ''ඛිප්පං විවරථා''ති විවරාපෙසි. මහාසත්තො නගරං පාවිසි. රාජා ච කාළහත්ථි චස්ස පච්චුග්ගමනං කත්වා ආදාය පාසාදං ආරොපයිංසු.

සො රාජපල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා පොරිසාදස්ස අග්ගමහෙසිං සෙසාමච්චෙ ච පක්කොසාපෙත්වා කාළහත්ථිං ආහ – ''කාළහත්ථි, කස්මා රඤ්ඤො නගරං පවිසිතුං න දෙථා''ති? ''සො රජ්ජං කාරෙන්තො ඉමස්මිං නගරෙ බහූ මනුස්සෙ ඛාදි, ඛත්තියෙහි අකත්තබ්බං කරි, සකලජම්බුදීපං ඡිද්දමකාසි, එවරූපො පාපධම්මො, තෙන කාරණෙනා''ති. ''ඉදානි 'සො එවරූපං කරිස්සතී'ති මා චින්තයිත්ථ, අහං තං දමෙත්වා සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසිං, ජීවිතහෙතුපි කඤ්චි න විහෙඨෙස්සති, නත්ථි වො තතො භයං, එවං මා කරිත්ථ, පුත්තෙහි නාම මාතාපිතරො පටිජග්ගිතබ්බා, මාතාපිතුපොසකා හි සග්ගං ගච්ඡන්ති, ඉතරෙ නිරය''න්ති එවං සො නිචාසනෙ නිසින්නස්ස පුත්තරාජස්ස ඔවාදං දත්වා, ''කාළහත්ථි, ත්වං රඤ්ඤො සහායො චෙව සෙවකො ච, රඤ්ඤාපි මහන්තෙ ඉස්සරියෙ පතිට්ඨාපිතො, තයාපි රඤ්ඤො අත්ථං චරිතුං වට්ටතී''ති සෙනාපතිම්පි අනුසාසිත්වා, ''දෙවි, ත්වම්පි කුලගෙහා ආගන්ත්වා තස්ස සන්තිකෙ අග්ගමහෙසිට්ඨානං පත්වා පුත්තධීතාහි වඩ්ඪිප්පත්තා, තයාපි තස්ස අත්ථං චරිතුං වට්ටතී''ති දෙවියාපි ඔවාදං දත්වා තමෙවත්ථං මත්ථකං පාපෙතුං ධම්මං දෙසෙන්තො ගාථා ආහ –

491.

''න සො රාජා යො අජෙය්‍යං ජිනාති, න සො සඛා යො සඛාරං ජිනාති;

න සා භරියා යා පතිනො න විභෙති, න තෙ පුත්තා යෙ න භරන්ති ජිණ්ණං.

492.

‘‘න සා සභා යත්ථ න සන්ති සන්තො, න තෙ සන්තො යෙ න භණන්ති ධම්මං;
රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං, ධම්මං භණන්තාව භවන්ති සන්තො.

493.

‘‘නාභාසමානං ජානන්ති, මිස්සං බාලෙහි පණ්ඩිතං;
භාසමානඤ්ච ජානන්ති, දෙසෙන්තං අමතං පදං.

494.

‘‘භාසයෙ ජොතයෙ ධම්මං, පග්ගණ්හෙ ඉසිනං ධජං;
සුභාසිතද්ධජා ඉසයො, ධම්මො හි ඉසිනං ධජො’’ති.

තත්ථ **අජෙය්‍යන්**ති අජෙය්‍යා නාම මාතාපිතරො, තෙ ජිනන්තො රාජා නාම න හොති. සචෙ ත්වම්පි පිතු සන්තකං රජ්ජං ලභිත්වා තස්ස පටිසත්තු හොසි, අකිච්චකාරී නාම භවිස්සසි. **සඛාරං ජිනාතී**ති කූටඞ්ඩෙන ජිනාති. සචෙ ත්වං, කාළහත්ථි, රඤ්ඤා සද්ධිං මිත්තධම්මං න පූරෙසි, අධම්මට්ඨො හුත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සසි. **න විභෙතී**ති න භායති. සචෙ ත්වං රඤ්ඤො න භායසි, භරියාධම්මෙ ඨිතා නාම න හොසි, අකිච්චකාරී නාම භවිස්සසි. **ජිණ්ණන්**ති මහල්ලකං. තස්මිඤ්හි කාලෙ අභරන්තා පුත්තා පුත්තා නාම න හොන්ති.

සන්තොති පණ්ඩිතා. **යෙ න භණන්ති ධම්මන්**ති යෙ පුච්ඡිතා සච්චසභාවං න වදන්ති, න තෙ පණ්ඩිතා නාම. **ධම්මං භණන්තාවා**ති එතෙ රාගාදයො පහාය පරස්ස හිතානුකම්පකා හුත්වා සභාවං භණන්තාව පණ්ඩිතා නාම හොන්ති. **නාභාසමානන්**ති න අභාසමානං. **අමතං පදන්**ති අමතමහානිබ්බානං දෙසෙන්තං ‘‘පණ්ඩිතො’’ති ජානන්ති, තෙනෙව පොරිසාදො මං ඤත්වා පසන්නචිත්තො චත්තාරො වරෙ දත්වා පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨිතො. **භාසයෙ**ති පණ්ඩිතො පුරිසො ධම්මං භාසෙය්‍ය ජොතෙය්‍ය, බුද්ධාදයො ඉසයො යස්මා ධම්මො එතෙසං ධජො, තස්මා සුභාසිතද්ධජා නාම සුභාසිතං පග්ගණ්හන්ති, බාලා පන සුභාසිතං පග්ගණ්හන්තා නාම නත්ථීති.

ඉමස්ස ධම්මකථං සුත්වා රාජා ච සෙනාපති ච දෙවී ච තුට්ඨා ‘‘ගච්ඡාම, මහාරාජ, ආනෙමා’’ති වත්වා නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා නාගරෙ සන්නිපාතෙත්වා ‘‘තුම්හෙ මා භායිත්ථ, රාජා කිර ධම්මෙ පතිට්ඨිතො, එථ නං ආනෙමා’’ති මහාජනං ආදාය මහාසත්තං පුරතො කත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා කප්පකෙ උපට්ඨාපෙත්වා කප්පිතකෙසමස්සුං න්හාතානුලිත්තපසාධිතං රාජානං රතනරාසිම්හි ඨපෙත්වා අභිසිඤ්චිත්වා නගරං පවෙසෙසුං. පොරිසාදො රාජා හුත්වා පරොසතානං ඛත්තියානං

මහාසත්තස්ස ච මහාසක්කාරං කාරෙසි. ‘‘සුතසොමනරින්දෙන කිර පොරිසාදං දමෙත්වා රජ්ජෙ පතිට්ඨාපිතො’’ති සකලජම්බුදීපෙ මහාකොලාහලං උදපාදි. ඉන්දපත්ථනගරවාසිනොපි ‘‘රාජා නො ආගච්ඡතූ’’ති දූතං පහිණිංසු. සො තත්ථ මාසමත්තං වසිත්වා, ‘‘සම්ම, ගච්ඡාමහං, ත්වං අප්පමත්තො හොහි, නගරද්වාරෙසු ච මජ්ඣෙ චාති පඤ්ච දානසාලායො කාරෙහි, දස රාජධම්මෙ අකොපෙත්වා අගතිගමනං පරිහරා’’ති පොරිසාදං ඔවදි. පරොසතාහි රාජධානීහි බලකායො යෙභුය්‍යෙන සන්නිපති. සො තෙන බලකායෙන පරිවුතො බාරාණසිතො නික්ඛමි. පොරිසාදොපි නික්ඛමිත්වා උපඩ්ඪපථා නිවත්ති. මහාසත්තො අවාහනානං රාජූනං වාහනානි දත්වා උය්‍යොජෙසි. තෙපි රාජානො තෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා මහාසත්තං වන්දනාදීනි කත්වා අත්තනො අත්තනො ජනපදං අගමිංසු.

මහාසත්තොපි නගරං පත්වා ඉන්දපත්ථනගරවාසීහි දෙවනගරං විය අලඞ්කතනගරං පවිසිත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා මහාතලං අභිරුහි. සො ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙන්තො චින්තෙසි – ‘‘රුක්ඛදෙවතා මය්හං බහූපකාරා, බලිකම්මලාභමස්සා කරිස්සාමී’’ති. සො තස්ස නිග්‍රොධස්ස අවිදූරෙ මහන්තං තළාකං කාරෙත්වා බහූනි කුලානි පෙසෙත්වා ගාමං නිවෙසෙසි. ගාමො මහා අහොසි අසීතිමත්තආපණසහස්සපටිමණ්ඩිතො. තම්පි රුක්ඛමූලං සාඛන්තතො පට්ඨාය සමතලං කාරෙත්වා පරික්ඛිත්තවෙදිකතොරණද්වාරයුත්තං අකාසි, දෙවතා අභිප්පසීදි. කම්මාසපාදස්ස දමිතට්ඨානෙ නිවුට්ඨත්තා පන සො ගාමො කම්මාසදම්මනිගමො නාම ජාතො. තෙපි සබ්බෙ රාජානො මහාසත්තස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා ආයුපරියොසානෙ සග්ගං පූරයිංසු.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙවාහං අඞ්ගුලිමාලං දමෙමි, පුබ්බෙපෙස මයා දමිතොයෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා පොරිසාදො රාජා අඞ්ගුලිමාලො අහොසි, කාළහත්ථී සාරිපුත්තො, නන්දබ්‍රාහ්මණො ආනන්දො, රුක්ඛදෙවතා කස්සපො, සක්කො අනුරුද්ධො, සෙසරාජානො බුද්ධපරිසා, මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි, සුතසොමරාජා පන අහමෙව අහොසි’’න්ති.

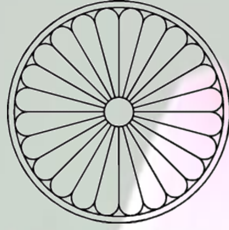
මහාසුතසොමජාතකවණ්ණනා පඤ්චමා.

ජාතකුද්දානං –

සුමුඛො පන හංසවරො ච මහා, සුධභොජනිකො ච පරො පවරො;
සකුණාලදිජාධිපතිව්හයනො, සුතසොමවරුත්තමසව්හයනොති.

අසීතිනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චමො භාගො නිට්ඨිතො.

සබ්බදානං ධම්ම දානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්ම රතිං ජිනාති
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු - සද්ධම්මා න පරිහායති.

(ධම්මපදය භික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පනෙසො සුගතප්පසත්ථො,
තරණීව සංසාර මහණ්ණවස්ස;
බ්‍රහ්මාසුරාදීහි නමස්සනීයො,
රසො රසානං පරමො තිලොකෙ.

මහාගදො මච්චුජරා පහාණො,
සබ්බීතිනාසාය විසෙසමන්තො;
සබ්බත්ථි දානෙන ච කප්පරුක්ඛො,
චින්තාමණී භද්දඝටොව ධම්මො.

ධම්මං විනා නත්ථි පිතාව මාතා,
තමෙව තාණං සරණං පතිට්ඨා;
තස්මා හි භො කිච්චමඤ්ඤදප්පහාය,
සුණාථ ධාරෙථ චරාථ ධම්මෙ.

(රසවාහිනී)

චිරං තිට්ඨතු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසානං!

ධර්ම දානය පිණිසයි.........